COLECŢIA ROMANULUI ISTORIC

SOCRATE

Josef Toman

şi

Miroslava Tomanová

SOCRATE

— În căutarea beatitudinii —

În româneşte de

JEAN GROSU

Editura UNIVERS

Bucureşti – 1980

Coperta de Vasile Olac

Josef Toman

SOKRATES

Ceskoslovenska Spisovatel Praha, 1975

Prolog

Râsul e privilegiul zeilor şi al oamenilor deopotrivă.

Democrit

Zeiţa zâmbea.

Se trezise cu o clipă înainte şi acum îşi întindea alene braţele şi picioarele zvelte, rotindu-şi privirea prin curtea înţesată de statui, torsuri şi lespezi de marmoră. Constată, cu satisfacţie că ziua ei de naştere se deschidea într-o dimineaţă de cristal, sclipind ca o picătură de rouă pe o floare de năut.

Se uită la tovarăşul ei, unchiul Momos. Zeul Momos dormea. Îi privi cu compasiune chipul schimonosit, pe care meşterul Sofroniscos nu-l terminase încă: gura strâmbă, *un* ochi întredeschis, sprâncenele zbârlite şi urechea ciulită, ca nicio vorbă să nu-i scape.

Trezit de un tropot de sandale, Momos deschise ochii: o tânără femeie venea în grabă, cu un buchet de flori în mână. Aşa îşi aduse aminte Momos ce zi e azi şi se întoarse către zeiţă, spre a-i transmite urările sale. Dar femeiuşca ii-o luă înainte. Căzu în genunchi şi îmbrăţişă picioarele zeiţei.

— O, tu, Artemis, nobilă zeiţă, îşi începu ea pioasa chemare.

Zeiţa zâmbi.

— Îţi aduc de ziua ta flori de oleandru şi această turtă de miere ţi-o ofer pentru Fainarete. O auzi cum se vaită? Te rog din suflet, uşurează-i durerile.

Şi rostind aceste cuvinte, femeia sări în picioare şi intră în casa în care azi, moaşa Fainarete, soţia sculptorului Sofroniscos, se muncea ea însăşi să nască, ajutată de vecinele ei.

— De ieri îmi tot spuneam, aruncă Momos cu mânie, da, de ieri îmi tot spuneam: mâine dimineaţă tu trebuie să fii cel dintâi care s-o proslăvească pe zeiţa noastră! Şi, poftim, palavragioaica asta vine şi-mi strică totul!

Zeiţa zâmbi, arătându-şi dinţii albi ca neaua.

— Hai, n-o mai dojeni şi felicită-mă!

— Secătura! Auzi, să mi-o ia mie înainte! Urâţenia asta cu picioare groase...

— Gata! Ajunge! strigă zeiţa înveselită, privindu-şi picioarele superbe. Primesc aceste cuvinte în locul felicitărilor, pentru că în furia ta ai putea să uiţi cu desăvârşire de ele şi numai Zeus ştie cât ai mai fi în stare s-o blestemi pe această sărmană femeie, tu veşnic posac nemulţumit. Te-ai luat fără pic de respect de orice olimpian şi te mai plângi că eşti cel mai puţin iubit dintre toţi zeii, şi că bătrânul Zeus te-a izgonit din Olimp.

— Zeus e un ţâfnos bătrân, mormăi Momos. Asta e! Pentru orice fleac îşi iese din pepeni.

— Psst! Pe el să nu dai vina. De vină e numai gura ta veşnic neînchisă şi de toate nemulţumită care, când te uiţi, are pe câte cineva şi câte ceva de judecat...

— Şi asta e rău?...

— Scumpul meu unchi, interveni zeiţa, până şi pe pământ ai avea necazuri cu astfel de crâcneli, darmite în Olimp, unde nu-i înscăunată democraţia ateniană.

— Nici ateniană, nici celestă! bodogăni Momos. Olimpul şi democraţia! Acolo domneşte oligarhia, ba, ce tot spun, tirania, da, tirania, asta domneşte în Olimp!

— Păzeşte-ţi limba, Momos! îl temperă zeiţa, ridicând mâna în semn de luare aminte.

Îşi dădu seama că şi Artemis face parte din suprema oligarhie celestă şi reluă pe un ton de scuză:

— Tu eşti o excepţie. Ca Şi fratele tău Apollo. Dar ceilalţi? Hera, Atena, Poseidon, Ares, Afrodita...

Artemis îşi lăsă mâna pe coarnele nelipsitului cerb de marmoră care o însoţeşte întotdeauna şi, preocupată de numele zeiţei dragostei, întrebă:

— Spune-mi, cum a fost atunci cu... hai să zicem, plecarea ta din cer? Se spune că l-ai atacat pe Prometeu, creatorul omului, pe motiv că nu i-a pus inima afară. I-ai reproşat că nimeni nu poate vedea ce se întâmplă în inima omenească şi în felul ăsta se naşte mult rău pe lume. Şi se mai

spune că ai judecat-o necuviincios pe Atena, ba chiar pe Zeus însuşi. Fratele meu Apolo mi-a destăinuit însă că Zeus te-a alungat din Olimp pentru că ai fi pângărit până şi frumuseţea fiicei sale Afrodita.

— Şi de ce, mă rog, n-ar fi trebuit să-i biciuiesc? se minună Momos. În definitiv, sunt zeul batjocurii şi al prostiei în aceeaşi persoană. A fost, într-adevăr, aşa cum spui. Zeus mi-a poruncit: cercetează tipicarule cu grijă, această făptură divină, căci sunt tare curios dacă vei găsi cel mai mic cusur la frumuseţea fiicei mele. Toţi am amuţit. Ah, mi-am zis eu: o capcană! Şi am spus: o clipă, scumpe Zeus! E vorba de frumuseţea trupului, ori de frumuseţea sufletului? Afrodita a început să chicotească dispreţuitor, iar Zeus s-a răstit la mine mânios: Pleacă de aici cu sufletul, Momos! Povestea asta au născocit-o filosofii nebuni din Atena şi aşa cum m-a înştiinţat Hermes, se răspândeşte de parcă Eol ar sufla-o în toată lumea. Mie însă nu-mi place treaba asta, s-ar părea că omul vrea să se ridice peste noi, zeii. Mirosul lor dezgustător se înalţă până la cer. Aici e vorba de frumuseţea trupului. Priveşte şi judecă! Mă uit eu, o cercetez din faţă, din spate şi nu-i chip să găsesc nimic, măcar o cicatrice cât de mică. E albă şi pufoasă ca spuma mării, pielea ca mătasea de Chios, ce mai, fără cusur...

Artemis izbucni într-un hohot de râs sfidător:

— Vezi, tu, ocara divinităţii, tu, veşnic căutător de cusururi, vezi cum calci în străchini?!! Dar de proporţiile ei ce-ai de zis?

— Păi, tocmai ăsta a fost singurul lucru pe care i l-am reproşat Afroditei, răspunse Momos, rânjind.

— Bine ai făcut! încuviinţă Artemis făloasă. Dacă aş fi fost eu una din cele trei femei la judecata lui Paris, mărul mi l-ar fi dat mie.

— Nu te mai umfla în pene, mititico! îi replică Momos tăios. De mult m-am holbat eu pe aici cu mutra mea neterminată, în timp ce Sofroniscos începuse să-ţi deseneze şi să-ţi cioplească făptura. Şi dacă vrei să ştii, picioarele astea frumoase le ai după modelul unei fete de paisprezece ani ce vinde peşte în piaţă – pe Hera. Toată curticica asta duhnea a peşte când a venit să-i pozeze! Pentru sânii tăi, Sofroniscos a avut ca model o fetiţă de treisprezece ani – vânzătoare de flori în Agora, iar chipul ţi l-a

făcut după al unei hetaire, purtată aici de sclavi cu lectica, asta aşa, ca să ştii...

— Mulţumesc pentru informaţii! spuse acru Artemis, apoi se grăbi să adauge, făcând pe grozava: Şi ce-mi pasă? Important e rezultatul.

Ca un mănunchi de săgeţi, razele soarelui se năpustiră deodată asupra Artemisei cu atâta putere, de-i luară pentru o clipă vederea.

— Ce mai e şi asta? se înspăimântă Momos. Arzi! Arzi ca o flacără albă. Eşti toată numai o văpaie strălucitoare.

Artemis surâse, fericită.

— Ăsta e fratele meu, Phoebus Apolo. Niciodată nu uită că ne-am născut în aceeaşi zi şi întotdeauna îmi aruncă un buchet de raze.

Zeiţa îi trimise lui Febus un sărut şi schiţă un gest de salut cu mâna.

Din casă dădu buzna în curte vecina Melisa, soţia pantofarului Leptinos, care se apropie de zidul despărţitor:

— Noxcnos, Noxcnos!

Din spatele zidului se auzi un glas de băiat:

— Ce-i, mămico?

— Dă fuga în Agora şi cheamă-l pe Sofroniscos. S-a dus acolo să aşeze plăcile de marmoră în stea. Spune-i să vină repede acasă, că-i moare nevasta!

Apoi Melisa se întoarse şi îngenunche în faţa Artemisei.

— Nobilă zeiţă, luminoasă şi binefăcătoare, fie-ţi milă de Fainarete! E din ce în ce mai rău. Atâtor copii le-a ajutat să vină cu bine pe lume şi ea nu-i în stare să nască. Ajut-o, ajut-o, tu, ocrotitoare a naşterii!

Un strigăt sfâşietor o făcu pe Melisa să se ridice.

— De ce nu te duci s-o ajuţi? mormăi Momos. Asta e doar menirea la Faptul că-ţi serbezi încă o dată a douăzecea aniversare, înseamnă s-o laşi pe biata femeie în necaz?

— Crezi că nu ştiu când şi ce am de făcut? Iar îţi vâri nasul în toate? Şi iar nu-ţi miroase nimic a bine? De asta nu te iubeşte nimeni. De asta te-a izgonit Zeus din Olimp...

— Şi vrei să spui că n-am dreptate când te iau la zor?. Acolo e nevoie de tine şi tu te învârteşti şi te suceşti în faţa mea numai ca să te făleşti că

funduleţul tău ca două curmale nu-i atât de voluminos ca al Afroditei?

— Taci, gură bârfitoare, taci! se răţoi la el Artemis.

— Ce, poate n-am dreptate când judec tot ce nu-mi miroase bine?

— Depinde cum o faci. Te strâmbi, rânjeşti, îţi baţi joc şi totuşi s-ar putea şi altfel: fără jigniri, fără ironie.

— Ai văzut vreodată pe cineva în stare să facă asta aşa cum spui tu? întrebă Momos fulgerător.

— N-am văzut, mărturisi cinstit zeiţa. Nici la zei, nici la oameni. Să critici e uşor, dar să ştii să dezvălui răul şi în acelaşi timp să dai un sfat ca să-l îndrepţi în bine, asta ar fi o treabă! Cine ştie, poate că într-o zi se va naşte un om în stare s-o facă. Poate chiar acest omuleţ pe cale să se nască aici...

— De aşa ceva sunt, într-adevăr, foarte dornic, aruncă Momos, pe un ton înţepător.

Strigătul deznădăjduit al lăuzei tulbură deodată splendoarea matinală a acestei zile senine.

Pe străduţele nepavate ale demosului Alopeche, din călcâiele băiatului zbucnesc norişori de praf, iar în Agora tălpile lui plescăie pe lespezile de piatră netedă ale caldarâmului.

De pe Acropole ţâşneşte trâmbiţatul strident al goarnelor. Căci azi, în a şasea zi a lui Targelion, anul al patrulea al celei de a şaptezeci şi şaptea olimpiade, sub arhonatul lui Apsefionos şi, pe deasupra, de ziua naşterii zeiţei Artemis şi a zeului Apolo, crainicul anunţă:

— Gloriosul nostru conducător de oşti, Chimon, împreună cu flota ateniană i-a zdrobit pe perşi în bătălia de la Pamfilia, pe malul râului Eurimendon. De aceea, arhontele a dat poruncă să fie ospătaţi toţi acei ce se înfăţişează în pritaneu, în afară de meteci şi sclavi.

Cu urale şi strigăte de „slavă Atenei, slavă lui Chimon!”, mulţimea dă buzna în pritaneu. Pietrarul şi sculptorul Sofroniscos îl bate pe umăr, cu palma sa uriaşă, pe ajutorul său Chedron.

— Ai auzit vestea, necioplitule? într-o asemenea zi urmează să mi se nască mie copilul! Hai, dă-i bătaie să isprăvim mai repede. Să mai apucăm şi noi să smulgem un dumicat şi să tragem o duşcă în pritaneu.

Soarele se saltă pe cer. Agora e o prisacă. E făurăria lui Hefaistos pe fundul Vezuviului. Bubuituri, zornăit, strigăte şi dogoare.

— Slavă lui Chimon!

— Slavă!

— Las-o mai moale! Cunoaştem noi. Azi biruinţă, mâine cacariseală, ca întotdeauna.

— Tacă-ţi gura, rât de porc! Tulburi apa, dar la haleală şi pileală te înfigi, hai?

Sofroniscos acoperă vocile din jur cu glasul său puternic:

— Copilul meu se naşte într-o zodie norocoasă! într-o zi atât de glorioasă!

— Mi se întoarce bărbatul din război, spune, întristată, o vânzătoare de peşte.

— Şi când o afla că te-ai tăvălit cu neghiobul ăla de Sosios, îţi mută fălcile.

— Uite cine vorbeşte! Vezi-ţi mai bine de murdăria ta! Că, vorba ceea, curge din casa voastră până în stradă.

Băiatul a ajuns cu sufletul la gură.

— Sofroniscos, du-te iute acasă, grăbeşte-te!

— Dar ce s-a întâmplat? izbucni sculptorul speriat.

— Fainarete nu mai are putere. Vrea să-şi ia rămas bun de la tine. Se stinge...

Sofroniscos lăsă ciocanul din mână:

— Chedron, strânge sculele... Aleargă.

Din fugă, răspunde oamenilor la întrebări, căci toată lumea ştia că moaşa Fainarete urmează să nască în această zi.

— Atâtor femei le-a fost de ajutor. Cine o ajută acum pe ea?

— Acum ar avea ea nevoie de o Fainarete...

— Vino să bei cu noi! îi strigă un grup de oameni chercheliţi.

— Nu pot... îmi moare nevasta... Aleargă.

Vecinele au înconjurat statuia zeiţei Artemis, scăldată în lumina strălucitoare a soarelui. Îngenunchează, se vaită, se roagă.

— Artemis! Hitia! N-o părăsi pe Fainarete! Dă-i viaţă pruncului ei

pentru miile de prunci pe care ea ne-a ajutat să-i aducem pe lume!

În căsuţa pietrarului, ţipetele nu se mai auzeau. Durerile facerii au încetat. O tăcere prevestitoare de rele...

Răcnetul goarnelor de pe Acropolă răzbate până aici, sporind încordarea. Se aude răsuflarea anevoioasă a Fainaretei. Se vede faţa ei chinuită, pântecele ei uriaş, clepsidra în raza soarelui ce se înalţă, măsurând cu picăturile ei cumplitele clipe şi ochii îngroziţi ai lăuzei, aţintiţi spre uşă. De ce nu vine?

Sofroniscos a ajuns, dă la iuţeală într-o parte portiţa cu inscripţia „Răule, nu intra!”, pătrunde în curte, se încurcă printre lespezile de marmoră şi torsurile împrăştiate sub coroana umbroasă a platanului, dă buzna în casă ca o vijelie şi, lăsându-se în genunchi, fără suflare, lângă patul lăuzei, îşi odihneşte fruntea pe mâna ei rece.

— Am vrut să te mai văd o dată, Sofroniscos, rosteşte ea şi vocea i se stinge.

Bărbatul plânge cu suspine şi femeile îl scot în curte.

Au copleşit-o pe lăuză cu talismane şi tot felul de ierburi şi buruieni şi, din nou, îngenunchează în curte, în faţa zeiţei Artemis, repetând întruna rugăminţile lor tânguitoare. Încordarea devine de nesuportat. La căpătâiul născătoarei n-au rămas decât vecinele Melisa şi Anteia. Amândouă stau aplecate deasupra patului.

Şi totul se petrecu în plină amiază... Un urlet asurzitor ţâşni din gura suferindei şi, în clipa următoare, Melisa luă în braţe un prunc bucălat, cu pielea trandafirie şi capul mare. Anteia ieşi repede în prag:

— A venit! Şi e băiat!

Strigătele de bucurie nu mai pot fi stăvilite. Pantofarul Leptines, soţul Melisei, sare peste gardul de zid şi-l strânge pe Sofroniscos la pieptul său.

— O să bem! Şi încă neamestecat, frăţioare! Căci ai un fecior pe cinste, da, un fecior care a venit pe lume chiar în clipa când Helios s-a urcat pe culme!

De fericire, Sofroniscos strigă spre soare:

— Am câştigat două vieţi dintr-odată, pe Fainarete şi pe fiul meu.

Darurile aduse lăuzei se îngrămădesc într-un colţ al odăii. Îmbăiatul

pruncului şi cuvintele de laudă ale celor prezenţi se aud până în curte.

„Ia te uită ce cruce de voinic! Nu degeaba s-a chinuit maică-sa! Şi ce ochi mare are, flăcăul! Şi ce frunte lată! Dar, ia uitaţi-vă. Pe umăr are un semn, o aluniţă. Ce-o fi asta? O turtă de miere? Da de unde, e Soarele!

Da, Soarele!”

Melisa scoase copilul îmbăiat în curte, să-l arate tatii. Sofroniscos îl ridică deasupra capului şi, astfel, potrivit străvechii datini. Îl recunoscu drept fiul său.

— Vânătoare bună, fecioraşule! exclamă Artemis. Ieşirea ei îl făcu pe Momos să se cutremure de mânie:

— Ce-ţi veni?!! Ce idei mai sunt şi astea?!! Fiul unui pietrar din Atena şi tu vrei să vâneze iepuri, cerbi şi mistreţi? Asemenea gânduri nesăbuite se pot naşte numai în capul tău. Păi da, cine altul şi-ar putea aduce aminte de vânat la naşterea unui copil, dacă nu zeiţa vânătoarei, hahaha!

Dar Artemis îi închise gura:

— Oare numai animalele se vânează, unchiule? Omul toată viaţa vânează ceva. Fiecare ceas, fiecare zi e vânatul lui, fiecare cunoştinţă, fiecare fărâmă de frumuseţe, şi-apoi, oamenii se vânează şi între ei. Viaţa nu-i decât o nesfârşită vânătoare, ţine minte acest lucru!

Razele zănatece ale soarelui de amiază presară trupşorul trandafiriu al noului născut cu fulgere de aur. Un timp, copilul clipeşte, se schimonoseşte; ce-o fi asta? Aha, ţipătul, ca de obicei. Dar nu, copilaşul îşi întinde gura ştirbă şi râde cu voce tare.

Uimire. Tatăl se uită buimac la feciorul său, în timp ce femeile flecăresc de zor:

— Ia te uită, pişicherul, vine pe lume râzând.

— Se pare că nu-i displace viaţa!

— Eu am născut cinci, şi de fiecare dată numai de scâncete am avut parte!

— Şi ai mei au răcnit. Toţi.

— Şi puişorul ăsta nici n-a părăsit bine pântecele mamei şi gata, râde ca un om în toată firea.

— Din ăsta o să iasă un ştrengar fără pereche!

— Ce nume îi dai? întreabă pantofarul.

— Bunicul meu a fost şi el un mare ştrengar. Să-i dau numele lui, Socrate!

I

1.

Râul Hisos curge sub zidurile Atenei, scăldându-le dinspre miazăzi, ca apoi să se verse în Chefis.

Hisos nu e o apă adâncă, malurile lui se pierd la un moment dat în nişte imaşuri cu iarba măruntă şi presărate, pe alocuri, cu pâlcuri de arbuşti şi bolovani; aici, malul râului se înalţă sub forma unei coline mici, în vârful căreia străjuieşte un platan ce adăposteşte sub coroana-i umbroasă un mic altar cu o statuetă de lemn, înfăţişându-l pe zeul Pan, acoperit de flori. Valea Hisosului e paradisul Arcadiei, e patria idilică a păstorilor şi nimeni nu s-ar minuna dacă pe unul din povârnişuri s-ar ivi o turmă de oi şi în preajma lor Dalnis al lui Stesichor ar cânta din sirinxul lui de trestie.

E dimineaţă. Apa se prelinge peste pietre, clipocind în surdină. Aburii deasupra ei se saltă uşor şi se risipesc. La răsărit, deasupra munţilor Himet, zorile se revarsă, argintii.

Peste un pâlc de arbuşti, răsar urechile unui măgar ce paşte acolo în voie. Socrate stă liniştit pe o piatră şi de măgarul lui nu-i pasă. Percon e un măgar înţelept, paşte singur şi-l lasă pe Socrate să contemple în tihnă apa susurătoare a râului.

Panta rhei – totul curge, trece, nu intri de două ori în acelaşi râu, îşi aminteşte adolescentul de descoperirea lui Heraclit; da, aşa e; ia te uită ce departe e acum narcisa galbenă aruncată în apă de mine! Acum, aici e altă apă, proaspătă, şi în urma ei se rostogoleşte alta, şi tot aşa la nesfârşit. La fel e şi cu viaţa omului. Fiecare clipă, fiecare simţământ de fericire sau durere se duce, fiecare imagine plăcută dispare din faţa ochilor, fiecare sunet şi parfum dispar, totul e mişcare. Şi inima omului e o neîncetată mişcare, atâta timp cât omul trăieşte.

Acum râul parcă ar emite sunete. Oglinda lui a fost atinsă de razele soarelui. Apa sclipitoare urează zilei bun venit.

Socrate îşi aşteaptă iubita; priveşte printre arbuşti pe cărarea ce duce spre oraş. Aşteptarea lui n-a fost îndelungată.

Cu un coşuleţ de rufe pe umăr, Corina se apropie, înaintând pe o alee de chiparoşi. Se desfată urmărindu-i mersul uşor; parcă ar dansa; aşteptă să ajungă cât mai aproape şi de îndată ce lăsă coşuleţul în iarbă, ieşi din ascunzătoarea lui.

— Rămâi aşa cum eşti, Corina! Nu te mişca! o roagă el, stăruitor.

Îl ascultă, şi iată-l acum pe Socrate, uimit de frumuseţea fetei, înmărmurit de întreaga splendoare a acestei gingaşe imagini matinale. Corina nu are pe ea decât un peplum alb; e desculţă; faţa netedă, cafenie şi membrele la fel de cafenii, parcă ar fi strunjite din lemn de santal; părul negru, deşi strâns cu o panglică, s-a desfăcut pe alocuri şi flutură în adierea slabă a vântului. Ochii negri răspund cu pâlpâiri părului scânteietor.

— O dimineaţă a şi trecut – odată cu ivirea soarelui, spuse Socrate; acum, când ai răsărit tu din aleea de chiparoşi, s-a născut o a doua dimineaţă.

Îngenunche în faţa ei, îi cuprinse picioarele şi i le sărută peste peplumul moale.

Corina se aplecă şi îşi cufundă mâinile în desişul părului cârlionţat al adolescentului.

E ameţită toată, fiecare atingere a buzelor lui parcă ar muşca-o şi i-ar picura în sânge un venin ce nu ucide, ci dă în schimb o stare de leşin euforic. În locul zorilor argintii, Corina vede în jurul ei noaptea întunecată, ce-o împresoară cu miresmele ei îmbătătoare, trupul ei se mlădie, se supune cu totul sărutărilor lui Socrate, fata e fascinată, e cucerită de farmecul lui şi nu se teme de negura ce i se aşterne înaintea ochilor ci, dimpotrivă, şi-o doreşte.

Din păcate însă, de-a lungul râului, fetele şi femeile din demosul Alopeche au început să moaie rufele, gâgâind ca un cârd de gâşte şi chicotind nevoie mare. Corina se smulse cu părere de rău din îmbrăţişarea lui Socrate.

— Trebuie să moi rufele, spuse oftând; şi pe urmă să mă întorc repede acasă.

— Ştiu, a doua oară nu te-ar mai lăsa să vii singură, dacă ar afla că eu

te aştept aici. Răspunse el zâmbind. Dar, oricum, tu ai veni după mine şi în altă parte, nu-i aşa?

— Aş veni. Aş veni. Tu atragi pe oricine. Darmite pe o fetişcană prostuţă ca mine...

Se lăsă în genunchi şi, muind rufele în apa râului, îi aruncă o privire întrebătoare. Socrate pricepu.

— Ştii bine că nu-mi place să-mi vorbeşti aşa. Îl iubeşti cumva pe vopsitorul Egersidos, pe neisprăvitul acela de miroase veşnic a urină şi vrea să te ia cât mai grabnic de nevastă?

— Cum poţi să pui o asemenea întrebare? Ştii bine că nu-l iubesc.

— Păi vezi, ce dovadă mai bună vrei spre a-ţi demonstra că eşti deşteaptă? Nu te orbeşte nici casa lui, nici cei câţiva sclavi pe care-i are şi nici tetradrahmele lui, adunate cu zgârcenie. Tu nu-ţi vinzi farmecul, vrei doar să fii fericită, şi fericită nu poţi fi decât cu mine...

Corina agită cu putere rufele, făcând să spumege apele şi, fără să-l privească îi răspunde:

— Da, numai cu tine pot fi fericită.

În apa rece, mâinile căpătară o culoare trandafirie. Socrate observă acest lucru:

— Eşti suavă ca Eos, zeiţa cu degetele trandafirii şi, în peplumul ăsta suflecat, pari de o sută de ori mai arătoasă şi mai fermecătoare decât Eos în tunica ei homeriană de culoarea şofranului.

Se ridică buimacă la auzul acestor cuvinte de laudă. Socrate însă o admiră cu ochiul artistului şi mai adaugă câteva laude, de data asta în altă tonalitate.

— Vai mie, că nu sunt Zeus ca să te pot iubi aşa cum le-a iubit el pe pământene sub diferite înfăţişări.

„Pământeana” lui Socrate izbucni într-un râs de argint:

— Şi tu, tu în ce ai dori cel mai mult să te transformi?

— În lebădă, adorata mea. Închipuieşte-ţi că bucata aceea de pânză pe care tu o moi acum e o lebădă. Te cuprinde toată cu aripile ei, te înfăşoară şi tu rămâi prizoniera îmbrăţişării ei catifelate. Vrei? Ori poate preferi o ploaie de aur? Te-aş presăra cu sărutări din cap până în

picioare, fiecare strop de aur ar fi o sărutare şi nicio porţiune din tine, cât de mică, n-ar rămâne nesărutată...

— Ah, neruşinatul meu drag, suspină fericită şi, fără voia ei, îşi mângâie deodată umărul dezgolit, de parcă ploaia aceea de aur ar fi început de pe acum să cadă; ce minunat ar fi să se dăruiască toată dezmierdărilor lui.

Corina începu să adune rufele în coşuleţ. Socrate o trase în sus şi, apucându-i mâinile, i le încolăci în jurul gâtului său, apoi îşi lipi buzele de buzele ei.

Un sătean ce ducea zarzavaturi în piaţă strigă spre ei:

— Afrodita cu voi, porumbeilor!

— Iar cu tine Hermes, ca să-ţi grăbească pasul şi să-ţi întunece ochii! răspunse Socrate cu voce tare şi din nou o sărută pe fata iubită.

Corina ia coşuleţul cu rufe. Se uită în jur şi deodată întreabă speriată:

— Unde-i Percon?!?

Urechile măgarului de mult nu se mai zăreau deasupra arbuştilor. Animalul se depărtase. Faptul însă nu-l tulbură câtuşi de puţin pe Socrate. Vârî două degete în gură şi şuieră. În clipa următoare se auzi semnalul lui Percon.

I-ă, i-ă.

2.

Socrate a rămas singur pe malul Hisosului. Stă sub platanul uriaş, ce-şi întinde miile de palete verzi, captând cu ele soarele. Stă lângă micul altar pe care se află statueta de lemn, mâncată de care, a zeului Pan; vopseaua de pe ea a început să se coşcovească, urechea stângă s-a dus, mâna dreaptă s-a dus şi ea... Socrate priveşte la toate astea şi meditează.

De câte ori te-au plesnit, oare, gospodarii cu biciuşca atunci când nu le-ai trimis la timp ploaia mult aşteptată, când vacile n-au dat destul lapte, sau orzul s-a făcut puţin? Până şi florile din jurul tău sunt toate fie veştejite, fie uscate de-a binelea. Cum văd, oamenii nu prea se mai omoară de dragul tău. Dar, ia te uită, o floare proaspătă. De la ce femeiuşcă o fi? Crede oare în ajutorul tău? Credinţa mută şi munţii din

loc, spune mama mea, dar cine poate şti ce înţelege prin această credinţă o moaşă ca toate moaşele.

Socrate merse câţiva paşi mai încolo. Aici, într-un loc arid, la adăpostul unei stânci, creştea o agavă robustă. Frunzele ei cărnoase se înălţau ca nişte scuturi spre lumina soarelui. Trecerea de la umbra platanului la lumina soarelui era violentă şi tăioasă. Socrate iubea mai mult căldura decât umbra răcoroasă. Rămase pe loc.

Ieri, când Fainarete, istovită de aducerea pe lume a atâtor noi născuţi, iar Sofroniscos, răpus de cioplitul marmorii, adormiseră adânc, Socrate a aprins felinarul şi, desfăşurând sulul împrumutat de la Criton, a citit până noaptea târziu, cugetând adânc la teoria lui Anaximandru care socotea circuitul neîntrerupt al materiei drept lege supremă a procesului de dezvoltare al universului.

La circuitul neîntrerupt al materiei se gândise Socrate înainte de a sosi Corina, fata vecinilor, şi acum revine la meditaţiile lui.

Observă cum umbra platanului sub care stătea se mişcă încet. Soarele înaintează mereu în acelaşi ritm. Nici prin gând nu-i trece să se grăbească, nici prin gând nu-i trece să-şi încetinească mersul sau să se oprească măcar pentru o clipă. Ritmicitatea lui ascunde o forţă neobişnuită, dătătoare de linişte şi nelinişte în acelaşi timp.

După umbra proiectată, Anaximandru a întocmit ceasul solar. Măsurarea timpului e necesară oamenilor, chiar dacă îndeletnicirea asta nu e întotdeauna plăcută. Îndeosebi timpul pierdut se schimonoseşte ursuz la această măsurătoare. Mă rog, să avem grijă ca timpul pierdut fără rost să fie cât mai puţin!

Nici n-ajunse bine la această reflecţie şi se trezi vorbind de unul singur: Nimic de zis, ştrengarule, eşti un copil cât se poate de reuşit! Curiozitatea te momeşte în agora, jumătate de zi îţi pierzi acolo cicălindu-i pe bieţii oameni cu întrebările, în loc să lucrezi în timpul ăsta la statuia lui Silen pentru peristilul casei lui Criton. Cine se mai poate făli cu o asemenea comandă la şaptesprezece ani?!! Da, dar cine se poate mândri tot la vârsta asta cu frământatul lutului şi cu cioplitul pietrei de când avea şase ani? Hai, chiulangiule! Atât de mult ţi-ai dorit această lucrare şi atât

de mult ţi-ai promis să scoţi din marmoră o operă nemaipomenită, ba mai mult, ai pus şi rămăşag cu Criton că o termini până la o anumită zi – încât, hai, şterge-o iute acasă şi dă-i zor!

Zadarnic sfat, zadarnice cuvinte de autodojenire. Curiozitatea şi setea de cunoaştere sunt înfipte în el ca nişte căpuşe şi-i înspumează sângele, făcându-l să gâlgâie mângâietor. Îşi dezlipi privirea de pe umbra alunecătoare a platanului şi contemplă, cu alţi ochi decât înainte, cunoscutul peisaj de la poalele Atenei.

Bătrânul cercetător al naturii, Anaximandru îl îndeamnă şi azi pe Socrate să nu privească râul, arborii, tufişurile, imaşurile, turma de oi ce paşte în sunetele fluierului ciobănesc numai ca pe o idilă fermecătoare. Îl îndeamnă să reflecteze, să se întrebe cum a luat naştere o asemenea armonie perfectă ce dă oamenilor şi tuturor vieţuitoarelor posibilitatea de a trăi.

Şi cum îşi plimba gânditor ochii peste vale. Îl zări apropiindu-se pe celălalt mal al râului pe filosoful Anaxagora, profesorul său. Înalt, viguros, cu barba mare – emblema filosofilor – încărunţit, deşi nu împlinise încă cincizeci d ani. Mergea agale şi medita. Himationul său, dintr-o ţesătură fină, cu falduri dese, îi ajungea până la opinci.

Socrate duse degetele la gură şi scoase un şuierat ascuţit; Percon însă păscuse pe săturate şi se odihnea de mult în spatele stăpânului; de aceea nu răspunse la chemarea lui Socrate. Îl apucă de căpăstru:

— Cum văd, şi ţie ţi-ar plăcea să te tolăneşti la umbră, să caşti gura în jurul tău şi să te laşi presărat cu flori, ca acest Pan. Hai, mişcă, lenevie! Trebuie să mă duc repede după Anaxagora, la învăţătură, că de nu o să ajung un măgar mai mare ca tine, pricepi?!? Şi în timp ce vorbea astfel, trase animalul spre vadul râului şi trecură împreună pe malul celălalt.

— Sănătate, scumpe Anaxagora! Haire! strigă din apă, către dascălul său.

Anaxagora ridică mâna în semn de salut.

— Şi tu îmi eşti mie scump, Socrate! Şi cu deosebire azi, când văd că, de atâta nerăbdare de a veni la mine, nici n-ai încălecat măgarul ca să treacă uscat peste râu.

— Ca să vezi! se minună Socrate înveselit, privindu-se cu atenţie. Nici n-am băgat de seamă. Tot Hisosul şiroieşte din mine.

Îşi scoase chitonul şi începu să-l stoarcă.

— Munca de pietrar îţi prieşte, tinere prieten, spuse Anaxagora, după ce-şi desfătă privirea cercetând trupul atlet: e al discipolului său. Şi cât soare ai în tine!

Socrate îşi trase din nou chitonul stors pe trupul bronzat. Deschise apoi vorba despre Anaximandru şi ideile acestuia.

— La ultima noastră întâlnire ai amintit până unde ai ajuns cu căutările tale privind geneza lumii şi evoluţia ei neîntreruptă. În noaptea aceea n-am putut să adorm la gândul că toată istorisirea ta se deosebeşte de Iliada lui Homer şi de popularea cerului, a mării, a pământului şi a infernului cu atâţia zei, zeiţe şi demoni.

— Oare n-o să te sperii, încât să nu poţi adormi nici în noaptea asta, spunându-ţi care este părerea mea despre soare?

După ce Socrate îl asigură că oricum nu l-ar lăsa să adoarmă curiozitatea, Anaxagora îi spuse că soarele nu-i nimic altceva decât o uriaşă piatră incandescentă.

Socrate amuţi. Ochii săi mari, proeminenţi, sclipiră, iar pe obrajii întinşi i se prelinseră câteva picături.

— Cum, soarele meu! O piatră? exclamă el cu dureroasă dezamăgire. În fiecare dimineaţă mă închin lui. Adoratului meu, soarele! Fără iubirea lui, viaţa n-ar exista pe pământ! N-ar fi nici oamenii, nici animalele, nici plantele. Soarele este cel mai adorat dintre toţi adoraţii!

Anaxagora îşi lăsă mâna pe umărul lui:

— Linişteşte-te, băiete! în definitiv, eu nu i-am atins niciun fir de păr adoratului tău!

— Ba da! I-ai atins! se revoltă, cu vehemenţă, Socrate. Dacă soarele e o piatră, atunci el nu poate fi Helios, zeul cu părul de aur şi cunună de raze strălucitoare în jurul capului.

— Cât timp rezişti să te uiţi la soare? întrebă Anaxagora.

Socrate simţi în întrebarea dascălului o capcană, dar mărturisi cinstit:

— Puţin, câteva clipe doar. Şi gata, fu prins.

— Foarte bine. Şi atunci, spune-mi: ar putea cineva să trăiască o veşnicie în dogoarea aceea, fie el şi zeu?

— Mda, mi-e teamă că l-ar face iască, murmură încet Socrate, dar numaidecât izbucni, clocotind de mânie. Asta înseamnă că tu, Anaxagora, faci iască din Helios!

— Din Helios, da, scumpul meu, asta însă nu înseamnă că nu mă închin şi eu neîncetat soarelui, aşa cum faci şi tu. Gândeşte că tot ce afirmăm noi, filosofii, nu diferă întotdeauna esenţial de vechile mituri. Adeseori, noi nu facem decât să transpunem în proză versurile şi metaforele, prevestirile şi viziunile. Anaximandru, pe care l-ai pomenit, a început cel dintâi să scrie proză. Ştii ce vreau să spun cu asta, nu-i aşa? Ştii bine... Aş mai avea o întrebare: Nu cumva, prietenul tău Criton, ţi-a împrumutat din biblioteca tatălui său şi scrierile lui Heraclit din Efes? Da? În cazul ăsta cu siguranţă ai citit şi ai aflat că Heraclit ridică străvechiul foc etern la rangul de esenţă a lumii? Aşa-i?

Socrate încuviinţă.

Anaxagora, îndeobşte grav, zâmbi de data asta:

— Păi vezi; oare nu Heraclit afirmă că focul e cauza oricărei schimbări? Că focul e o forţă? Ba mai mult, că această forţă e purtătoarea raţiunii? Eu, dragul meu Socrate, ridic această reflecţie, această raţiune, la rangul de culme a gândirii umane. Raţiunea e acel mare zeu căruia oamenii trebuie să i se închine! Şi-atunci ce vrei mai mult? Când afirm despre soare că e o piatră de foc, nu-l cinstesc oare mai bine decât văzându-l doar ca pe un vizitiu cu o cunună strălucitoare pe cap?

— S-ar putea, scumpe Anaxagora, dar în felul ăsta se duce frumuseţea, răspunse Socrate cu toată împotrivirea ce se burzuluia în el.

— Să nu vorbeşti astfel! îi replică Anaxagora pe un ton poruncitor, destul de tăios. E absolut acelaşi lucru, pentru că adevărul e tot una cu frumosul.

Socrate nu-şi putu stăpâni tulburarea şi continuă furtunos:

— Dar bine, în cazul ăsta, tu, dascălul meu, îi izgoneşti şi pe zeii din Olimp! Căci aşa cum nu se poate trăi în foc, nu se poate trăi nici pe gheţari.

— Da, îi izgonesc pe zei din Olimp, încuviinţă grav Anaxagora. Cum ar fi cu putinţă ca dumnealor să aibă acolo năzuinţe omeneşti, animalice, să se ţină numai de aventuri amoroase, să se ucidă între ei, să se răzbune unul pe altul, să-i păgubească ori, dimpotrivă, să-i ajute pe alţi zei, semizei sau oameni? De vreme ce omul a început să şi-i închipuie pe zei după fragila sa asemănare, trebuie să fie în stare să-şi imagineze că a ajunge în Olimp, printre gheţarii veşnici, înseamnă a degera. Da, tânărul meu prieten, ai dreptate, într-adevăr eu îi izgonesc şi din infern, unde nu-i aer şi nu se poate respira, şi din adâncurile mării îi izgonesc. Mă simt, uneori, ca treazul în mijlocul unor oameni ameţiţi de băutură, care, apatici, dar şi cu viclenie, cred în zei numai ca să poată arunca în spinarea acestora toate păcatele şi ticăloşiile săvârşite de ei.

Socrate a amuţit. Mesteca în gură un fir de iarbă şi tăcea.

Filosoful îl cercetă un timp, apoi îl întrebă:

— Ce-i cu tine? Te-a întristat ceva din cele ce ţi-am spus?

— Sunt sculptor, răspunse Socrate. Meseria mea e să-i cioplesc în piatră ori să-i torn în bronz pe zeii pe care tu îi înlături de pe această lume. Poate că pe bună dreptate, *dar* eu...

— Ţi-am spus doar că frumosul este echivalent cu adevărul. Eşti artist, datoria ta e să dai poezie marmorei şi metalului, eşti un poet al materiei şi al formei şi cine ar putea să-ţi ceară să înfăţişezi soarele ca pe o turtă de orz? De ce nu l-ai putea face ca Homer? Un vizitiu aureolat! Ori un alergător cu flacăra olimpică...

— Ah, scumpul meu, marele şi înţeleptul meu prieten, exclamă Socrate, entuziasmat.

— Întotdeauna te pripeşti, băiete, îl întrerupse filosoful cu blândeţe. Frumosul să rămână, dar superstiţia despre zei să dispară. Zilele astea chiar, am început să scriu o lucrare în acest sens.

— O lucrare împotriva zeilor? izbucni Socrate şi se grăbi să adauge: şi nu ţi-e teamă?

— De cine? De zei? replică Anaxagora. Cum să-mi fie, de vreme ce nu există!

— De oameni!

— Mda, de oameni avem destule motive să ne fie teamă, spuse filosoful, încreţindu-şi fruntea. Dar tocmai acum, datorită vederilor şi influenţei lui Pericle, am impresia că primejdia nu e atât de ameninţătoare. Şi chiar dacă ar fi. Adevărul nu trebuie să ştie de frică...

— Eşti un erou, Anaxagora, rosti Socrate, cu admiraţie.

— Scrisul, un act de eroism?!? se minună bătrânul.

— Eu cred că Uneori, şi să scrii e o dovadă de eroism, dacă e să te judece proştii.

Treceau podul. Oamenii îl salutau, cu respect, pe filosof – prietenul lui Pericle, iar unii îi zâmbeau şi tânărului său discipol.

— Când am ieşit din crângul de măslini, acolo sus pe colina de lângă râu, am văzut, la locul nostru, două persoane, spuse deodată, Anaxagora.

Socrate se împurpură în obraji dar, respectând cu sfinţenie legea mamei sale de a nu minţi niciodată, mărturisi numaidecât:

— Da. Nu eram singur.

— Ea era Corina, despre care mi-ai vorbit nu de mult? Frumoasă fată, foarte frumoasă...

— Cum ai spus? izbucni Socrate. Frumoasă? Şi Pistias, care admiră roşcatele, zice că nu-i destul de frumoasă. Deci, eu am avut dreptate! Eu am văzut mai bine...

— Într-o asemenea dispută, interveni filosoful, bine nu vede cel ce are dreptatea lui, ci îndrăgostitul. Aşa... Şi-acum spune-mi, te rog, unde e al treilea care a fost cu voi pe malul râului?

Socrate se bătu cu palma peste frunte!

— Ah! Iartă-mă că nu te mai pot însoţi, dar trebuie să zbor să-l caut pe Percon.

Şi o rupse la fugă înapoi spre râu.

3.

Apele de culoarea florilor de asfodel ale Hisosului goneau prin albia de piatră a râului, luând cu ele şi adolescenţa lui Socrate.

Întâlnirile cu Corina erau mai rare, mai rare erau acum şi întâlnirile cu Anaxagora. Socrate lucrează febril la statuia lui Silen. Nu socoteşte zilele,

nici săptămânile. În subconştientul lui stăruie gândul că trebuie să se grăbească, dar mai stăruie în el şi cuvintele lui Anaxagora: tu eşti totuşi un artist, datoria ta e să dai poezie marmorei, eşti un poet al materiei şi al formei. Iar graba nu slujeşte arta...

Mai întâi desenează; nu ţine seama câte schiţe aruncă, câte modifică, nu socoteşte de câte ori frământă lutul, spre a-l mai frământa încă o dată, şi încă o dată.

Până când, într-o zi, i se păru că a izbutit să obţină ce a vrut:

Silenul lui e un bătrânel uşor ameţit de băutură. Tropăie greoi într-un dans împleticit, dar pasul lui e stăpânit de grija pentru micuţul Dionysos, pe care-l ţine în braţe. Hop, hop, puişorul meu, grozav fu vinişorul, straşnic, hopa, hop... Ochii Silenului sunt surâzători şi un pic ironici, licăresc în ei scânteile prevestitorului.

Fruntea lată de înţelept, aşa cum îi stă bine unui educator de zei. Dar ce-i cu urechile astea? Ascuţite, ca de ţap?!! Sunt ca o amintire a vechii emancipări animalice, o amintire a clipei extatice, a clipelor de înălţare păgână spre frumuseţea simţământului de viaţă deplină şi autentică.

Acum, gata cu modelul de lut. Socrate se aruncă asupra marmorei; smulge cu înverşunare, din piatra moartă, chipul exuberantului bătrânel, mai marele peste satiri, dându-i, încet-încet, o întrupare vie.

Pe măsură ce soarele se îndreaptă spre apus, Socrate se află într-o permanentă alternanţă de umbră şi lumină.

Fiecare vinişoară e umflată în trupul lui de sângele clocotitor, dar el simte mai curând cum clocoteşte sângele din vinele marmorei decât în ale sale.

Azi, curtea pietrarului Sofroniscos e mută de încordare. Socrate, cocoţat pe schelă, finisează statuia lui Silen. Îi şlefuieşte barba, îi lustruieşte fruntea şi nasul, îi dă târcoale, îl cercetează, se lasă în genunchi spre a-l vedea de jos în sus şi veşnic e cu ochii şi cu mâinile pe el.

Tăcerea încordată planează ca un vultur încremenit în văzduh. Şi e cu atât mai încordată cu cât Socrate e urmărit de prietenii de-o vârstă cu el. Tinerii Criton, Simon, Pistias, Chirebos, Xandros şi Lauros. Nici să respire

nu îndrăznesc, ca să nu-l tulbure pe artist din încrâncenata-i concentrare, în timp ce acesta răsuflă zgomotos, uneori gâfâind horcăitor, iar paşii lui, pe schela din jurul sculpturii, fac scândura să scârţâie şi să trosnească.

Cel mai atent îl urmărea Criton. Sta în preajma artistului ce trudea de zor. Statura lui zveltă, fragilă parcă, ar fi încăput de două ori în trupul acestei namile. Hlamida vaporoasă, de culoarea albastrului pastelat, confecţionată din ţesătură de mătase scumpă şi unicul inel cu *gemă*[1] îl trădau, fără ostentaţie, pe fiul bogatei familii aristocratice. Chipul său prelung, cu fruntea lată şi trăsături fine, era acum crispat de atâta aşteptare. Criton manifesta pentru statuie un dublu interes: să aibă tatăl său la timp darul pentru mama, iar Socrate, pe care-l iubea din adâncul sufletului, să nu-l dezamăgească.

Pistias, lunganul uscăţiv, proaspătul absolvent al anilor de ucenicie în atelierul de gravură al tatălui său, se înălţa peste ceilalţi, savurând, el însuşi cunoscător al meşteşugului, iscusinţa artistică a lui Socrate.

Viitorul brutar, Chirebos, dispus oricând să râdă, se uita la Silenul lui Socrate şi nu ştia dacă e cazul să glumească, întrebând de ce Socrate nu i-a înfipt Silenului o coadă de ţap în fund, de vreme ce tot nu mai poate fi dres.

Fraţii Xandros şi Lauros cultivau împreună cu tatăl lor, pe terenurile de sub zidurile cetăţii, legume şi flori pentru târgul din preajma agorei. De altfel, tot în agora, îl cunoscuseră, nu de mult, pe Socrate. Îi fermecase cu taifasurile sale glumeţe, aproape ştrengăreşti, pe care le întreţinea acolo cu târgoveţii şi cumpărătorii. Azi erau vrăjiţi de Silenul lui. Xandros privea foile de viţă ale coroanei, le cerceta formele şi felul în care erau dispuse.

Simon nu mai fu în stare să se stăpânească şi, arătând spre faldurile chitonului, izbucni:

— Aici, aici ai uitat...

Socrate se cutremură de parcă l-ar fi lovit cu ceva:

— Cum? Ce... ce am uitat? Unde? striga aproape: Ah, da, acolo! Acolo nu vreau să lucească! Statuia nu-i opinca pe care tu o lustruieşti ca să

[1] Piatră preţioasă translucidă (n.t.).

strălucească lună; statuia trebuie să aibă umbrele ei... Şi numaidecât se grăbi să adauge pe un ton blajin: Ca tine, ca mine... ca fiecare...

Simon şi Socrate trăiau unul lângă altul. Doar un gard scund, de zid, despărţea curtea tatălui său, pantofarul Leptinus, de curtea pietrarului Sofroniscos. De mic a fost Simon sub influenţa lui Socrate, însuşindu-şi preferinţele lui şi, îndeosebi, setea sa de cunoaştere. Socrate obişnuia să-i spună: Tu o să ajungi cel mai învăţat pantofar din Grecia, iar Simon lua vorbele lui în glumă, dar şi în serios. De aceea nici acum nu se încruntă la el pentru această lecţie atât de categorică.

Socrate mai umblă puţin în jurul Silenului, mişcările lui devin mai alerte, îşi plimbă ochii încolo şi încoace, suflă praful fin de marmoră din adânciturile inaccesibile mâinii, apoi, cu o bucată de piele, lustruieşte braţele şi picioarele şi, în sfârşit, îl îmbrăţişează şi-i şopteşte în urechea ascuţită:

— Aşa, veselul meu tovarăş de petreceri al lui Dionysos! Să ne bucurăm de tine în sănătate şi voioşie!

Îi întoarse spatele vânosului bătrân şi se aplecă spre tinerii săi prieteni.

— Spune-mi, scumpe Criton, întrebă, deodată, simulând îngrijorarea – când trebuie să-l predau pe Silen tatălui tău?

— Poimâine, răspunse Criton. Nu reuşeşti?...

— Euoi! izbucni zgomotos Socrate. Am câştigat! Am câştigat rămăşagul! Silen poate porni chiar acum spre voi.

— Euoi! Euoi! strigară şi prietenii lui.

Socrate sări de pe schele, făcând un salt atât de lung, încât ajunse până la ei. Râsul lui năvalnic era de nestăvilit:

— Şi ştiţi voi, cocoşii mei, cât aduce acest rămăşag? Tatăl lui Criton mi-a spus: Dacă-mi dai statuia în ziua stabilită, aceasta fiind în ajunul zilei de naştere a soţiei mele, căreia vreau să i-o dăruiesc, vei căpăta în plus şaisprezece *kotyle* cu vin de Chios neamestecat. Şaisprezece *kotyle!* Ştiţi voi ce înseamnă asta? Un *chus*[2] întreg! Bucuraţi-vă cu mine, băieţi! Căci şi câştigul o să-l sorbiţi cu mine!

— Nu te pripi, dragul meu, îl arse Simon. Mai întâi tatăl lui Criton

---

[2] **Unitate de măsură pentru volum în Grecia (1 chus = 16 kotyle = 3,275 l**).

trebuie să-ţi vadă opera şi numai dacă o va accepta, vom avea ce sorbi, Socrate:

— Ai dreptate.

Criton o luă la fugă, să-l aducă în grabă pe tatăl său, să vadă statuia.

Pe neaşteptate, elanul triumfător al lui Socrate începu să se clatine. Momentul cel mai neplăcut pentru un artist, aşteptarea aprecierii operei sale, se strădui să-l spulbere apucându-se să înlăture cu furie schela, izbind în ea, sălbatic, cu ciocanul. Prietenii îl ajutau să strângă scândura şi să cureţe spaţiul din jurul lui Silen de aşchiile şi cioburile de marmură.

Socrate cerceta statuia din cap până în picioare, cu o privire îngrijorată, când tocmai intră în curte tatăl lui Criton, un bărbat înalt cu părul cărunt, care după ce îi salută pe toţi cu o mişcare a mâinii, se apropie de statuie. Deodată se opri şi dădu înapoi într-un fel de admiraţie, apoi rămase ţintuit locului. Tăcea şi privea cu faţa încreţită toată. Pe urmă începu încet, încet să dea târcoale statuii şi s-o cerceteze din toate unghiurile.

Fără să-şi desprindă ochii de pe ea, spuse:

— Nu, asta nu e cu putinţă! Acest Silen dansează cu adevărat! Şi a şi băut, pilangiul ăsta cumsecade. Pe Zeus! E viu! Şi, întorcându-se spre Socrate: Singur l-ai făcut? Şi după ce acesta încuviinţă din cap, îl cuprinse pe după umeri: Nu ştiu, băiete, dacă îţi dai seama cât de mare e arta ta. Te felicit, şi mulţumirile mele pentru că-mi oferi prilejul de a-mi bucura soţia cu un dar atât de ales.

Socrate înghiţea cu lăcomie cuvintele aristocratului, dar, în toiul acestor elogii, se întoarse pe neaşteptate şi dădu buzna în casa părintească. Mai întâi o găsi pe mama. O înşfăcă în braţe şi o strânse la pieptul lui albit de praful de marmură, o sărută pe obraji, îi sărută mâinile şi, înecându-se de fericire şi recunoştinţă, azvârli din el nişte cuvinte dezlânate despre tatăl lui Criton şi despre Silenul său:

— Da, simt că înnebunesc! Ştii ce mi-a spus? Dar nu. Trebuie să asculţi cu urechile tale, din gura lui! Da, şi tata! Unde e? Tată! Tată!

— Ce s-a întâmplat? întrebă Sofroniscos intrând în odaie; mai mult nu izbuti să spună, căci Socrate l-a şi cuprins în braţele sale vânjoase, îi

sărută mâinile înăsprite, de munca grea de pietrar, şi iată-l acum, trăgându-i pe amândoi afară spre Silen şi spre tatăl lui Criton.

Acesta lăudă şi de faţă cu ei opera lui Socrate, îl lăudă şi pe Sofroniscos ce bine şi-a instruit băiatul, şi în cele din urmă rosti ceva ce putea să aibă pentru Socrate un preţ mai mare decât vinul de Chios şi decât răsplata pentru munca sa: va atrage asupra artistului atenţia celui mai influent bărbat al Atenei, Pericle!

Pericle obişnuieşte să invite la el pe oricine e în stare să contribuie cu ceva la înfrumuseţarea Atenei, sprijină avântul tineresc, astfel că Socrate se va bucura, cu certitudine, de invitaţia lui.

Pe Sofroniscos îl cuprinse deodată ameţeala. El s-a descurcat greu în viaţă, dar acum băiatului i se deschide calea cea mai dorită! Cu emoţie, ba aproape cu mânie, Se răsti la fiul său:

— Nu te bârâi eu mereu la cap, păcătosule, că ai moştenit de la mine talentul?!? Şi tu nu preţuieşti asta nici cât o măslină scofâlcită! Şi, agitând braţele puternice în faţa aristocratului, reluă: Pe fulgerele lui Zeus, şi eu

şi maică-sa ne bucurăm nespus de mult că-l lauzi tocmai tu, un om atât de învăţat şi cunoscător în artă. Şi eu mi-am zis în sinea mea că acest Silen i-a reuşit, dar părerea ta cântăreşte mai greu, căci, orice-ai face, când e vorba de feciorul lui, omul e întotdeauna un pic părtinitor – dar să mă sfâşie toţi demonii de furie când mă gândesc câte ar mai fi în stare să facă de-acum încolo flăcăul ăsta, dacă n-ar hoinări fără rost prin Atena, dacă n-ar zăbovi cu cine vrei şi cu cine nu vrei, şi nu şi-ar vârî nasul în toate, scormonind lucruri ce nu s-ar cădea să fie scormonite. Cum văd însă, de-acum încolo nu mai trebuie să-i îngădui aşa ceva!

Tatăl lui Criton îl văzu pe Socrate întunecându-se la faţă, dar nu se încumetă să-l contrazică pe Sofroniscos.

— Eşti sever cu fiul tău, scumpe Sofroniscos şi aşa trebuie. Şi dacă vrei să ştii, am şi eu o plângere împotriva lui. N-a convenit cu mine preţul pentru acest Silen, şi acum poate să stoarcă oricât. Şi, zâmbindu-i lui Socrate, adăugă: Hai, stoarce, scumpul meu făcător de minuni!

Socrate ridică din umeri, descumpănit. Zadarnic îl ajută Sofroniscos să

socotească marmora, tăiatul în carieră, încărcatul, transportul, timpul... Socrate nu scoase o vorbă.

Tatăl lui Criton se retrase, amintind că o să-i plătească după aprecierea lui. Statuia să vină s-o instaleze mâine în peristilul său. Preţul şi câştigul pentru pariu vor fi trimise numaidecât.

Când, după plecarea aristocratului, se pregătiră de plecare şi prietenii lui Socrate, acesta strigă pe un ton poruncitor:

— Toată lumea stă pe loc! Urmează festinul! Ceva s-o mai găsi prin pivnicioara noastră, iar vinul de Chios îl aşteptăm!

În timp ce Socrate căuta ceva de ale gurii, Sofroniscos îi intră cu mâinile în părul cârlionţat şi-i scutură capul cu putere!

— Auzi, măgarul măgarilor! Să ai prilejul să-i ceri unui asemenea bogătaş o mie de drahme când vezi cât de mult îi place statuia şi tu, nătărăule, parcă erai beat! Căscai ochii la el ca prostul.

— Am făcut lucrarea asta din plăcere! spuse Socrate, încet.

Mama îi zâmbi îngăduitoare.

— Da, dar din marmora mea! se răţoi la el Sofroniscos, în culmea mâniei.

— Îţi închipui că tatăl lui Criton e atât de avar încât să nu-mi plătească aşa cum se cuvine măcar piatra?

— Nu sunt căzut în cap, ca să cred aşa ceva, dar unde-i câştigul? Şi aici câştigul putea fi gras, să te ungă la inimă. Eu mă omor muncind din greu, maică-ta la fel, şi amândoi începem să îmbătrânim... I se puse un nod în gât. După ce înghiţi de câteva ori în sec, reluă: Acum ne-ai fi putut aduce în casă o sumă frumuşică şi tu, prostănacule, ai lăsat-o să-ţi zboare pe dinaintea nasului.

— Iartă-mă, tată. Îl rugă Socrate. Din pricina bucuriei ce m-a cuprins, vorba de câştig, nu ştiu cum, parcă n-a vrut să-mi iasă din gură...

— Ce să zic, reuşit copil, zâmbi Sofroniscos, nu prea vesel. Vorba de câştig n-a vrut să-ţi iasă din gură, dar că în această gură trebuie să-ţi intre îmbucătura de hrană şi duşca de vin, asta n-are importanţă, nu-i aşa? De asta are grijă altcineva, hm?

Ar fi fost în stare să-l mai ciocănească şi să-l cioplească multă vreme,

aşa cum ciocăneşte şi dăltuieşte capitelurile ionice la care tocmai lucra pe Acropole, dar la rostirea cuvântului dumicat şi vin, i se făcu şi lui poftă de ceva mai bun şi se opri. Fireşte, puse totul pe seama prietenilor lui Socrate, printre ei aflându-se şi Criton. Persoana cea mai de seamă şi, în asemenea cazuri, până şi chiverniseala trebuie lăsată la o parte.

Socrate şi Fainarete nu întinseră pe masa de marmoră, aflată în curte, nimic din ceea ce ar fi putut aminti măcar de departe festinul, ci doar o gustare pentru făgăduitul vin de Chios: turtă de orz, brânză de capră, ceapă, măsline murate şi turtă de miere uscată. Şi Fainarete se supără pe fiul ei. De ce nu i-a spus din timp că azi vor serba un asemenea eveniment, ca să nu se facă de râs cu o cină atât de săracă!?!

— Eşti un bleg, da, asta eşti, băiete, îşi vărsă năduful, dar în aceeaşi clipă, ochii ei negri scăpărară scântei. Şi, mângâindu-i părul ca de berbec, presărat şi el cu praf de marmoră, se grăbi să adauge: Bine ai făcut, băiete, că n-ai trâmbiţat nimic dinainte. Cine ştie, te-ar fi deocheat cineva şi acum, în loc de bucurie, ai fi avut parte de supărare...

Inelul de metal de la poartă sună puternic! în curte intrară sclavii aristocratului, purtând pe braţe un coş mare în care se aflau tot felul de merinde şi alte bunătăţi, făgăduitul vin de Chios şi o pungă plină de tetradrahme de argint. Socrate trebui să numere arginţii în faţa sclavilor şi să confirme că i-au fost plătite trei mii de drahme. Cerul elenic se lumină şi mai mult, căci acum Sofroniscos era pe deplin mulţumit. Iar această mulţumire făcu să-i placă de o mie de ori mai mult delicatesele dăruite de un nobil generos, autentic cunoscător al artei. Nici ceilalţi nu lăsară dinţii să lenevească. Trufele, langustele, peştele fript, tocăturile de carne, pulpa de berbec şi toate bunătăţile dispăreau de pe masă, văzând cu ochii. În felul acesta, mesenii îşi croiau drum spre deliciosul vin de Chios.

Curând, vinul îi înveseli pe tineri până la exuberanţă.

Sofroniscos, om chibzuit şi prevăzător, îşi spuse în sinea lui: ce să stau eu aici cu nevasta, să-i încurcăm? Să-i lăsăm pe iezii ăştia să zburde şi să petreacă pe săturate. Şi cu cât vor petrece mai mult, cu atât mai mult se va întipări în mintea lui Socrate această zi memorabilă. După un mare

eveniment se cuvine să urmeze o beţie pe cinste. Aşa e bine.

4.

— De ce să cununăm topazul de Chios cu apa de izvor? Să păcătuim! Să lăsăm limbii bucuria de a cunoaşte adevăratul gust al acestui giuvaer neîntrecut al tuturor vinurilor! exclamă Socrate.

Beau, strigau, râdeau în hohote, făceau glume pe seama lui Pericle, fiindcă s-a îndrăgostit de Aspasia din Milet, faimoasa hetairă.

Pericle îşi dăduse soţia legitimă altui bărbat şi o adusese în casa sa pe Aspasia. Evenimentul se preta atât de mult la tot felul de glume, încât nici prietenii lui Pericle nu erau în stare să se abţină, darmite adversarii săi politici din partida aristocratică şi scriitorii de comedii, ale căror guri rele erau întotdeauna necruţătoare, indiferent de cine ar fi fost vorba.

Pe zidurile Atenei apăreau deopotrivă cuvinte de laudă şi de ocară. Iar aceste skoliomuri scrise pe pereţi erau diferite, precum diferiţi erau oamenii şi părerile lor:

Lumea se învârte în jurul Eladei, Elada se învârte în jurul Atenei, Atena se învârte în jurul Acropolei, Atenienii se învârt în jurul lui Pericle, Pericle se învârte în jurul Aspasiei – Deci: lumea se învârte în jurul Aspasiei!

Chirebos citi o inscripţie de laudă, alcătuită de tagma democraţilor:

— Gata mizeria, flămând nicicând n-ai să mai fi căci sub Pericle, foamea s-a dus pe pustii!

— Excelent, iar ţie ţi se potriveşte de minune, ” brutarule!

— Mai sunt şi altele, ha, ha, ha, râde brutarul. Ascultaţi:

E cu putinţă, atenieni, să mai privim nepăsători pe acest Pericle-nfumurat pupând în fund pe cerşetori?

Deşi cherchеliţi, izbucniră cu toţii revoltaţi:

— Încetează! Ce ruşine! Numai Zeus ştie ce ticălos a putut să scrie o asemenea porcărie...

— Şi eu ştiu, bolborosi Chirebos. L-am surprins tocmai în timp ce isprăvea de scris...

— Cine? Cine?

— Ei, un vagabond... L-am întrebat: câştigi bine cu treaba asta? Şi ce

credeţi că-mi spune? Tucidide plăteşte gras; şi mie şi lor.

— Se vede, interveni Simon, că domnii aristocraţi au gusturi alese. Nu mă refer la tine, Criton...

Vinul de Chios neamestecat, superbul ăsta gustos şi înşelător, lucrează nu glumă. Tinerii din jurul mesei de marmoră atacă tot mai îndrăzneţ ispititoarea poveste a Aspasiei. Unul afirmă că Aspasia l-a prins pe Pericle în mrejele ei prin frumuseţea sa; altul că prin inteligenţă şi înţelepciune; iar altul e de părere că Pericle o cultivă datorită legăturilor ei cu mărimile din ţară şi din străinătate. În sfârşit, Criton pretinde că tot secretul constă în arta ei de a iubi. Şi pe această idee insistă:

— Experienţa şi priceperea în tainele amorului au mai multă valoare decât jumările de ouă. Preţuiesc mai mult decât sânii Afroditei, cu sfârcurile ca doi fragi, asta vă rog să mă credeţi, prieteni. De altfel, vreau să verific acest lucru temeinic, pe pielea mea.

— De ce-o sfâşiaţi în bucăţi? se auzi deodată vocea lui Socrate. Pericle a luat-o pentru că le are pe toate la un loc. Aspasia e o femeie minunată.

Criton îl ţintui cu privirea pe Silen, apoi pe Socrate ce sta în preajma statuii cu paharul în mână. Tinerii se uitară şi ei într-acolo – şi, pe toţi zeii din Olimp!

— Vezi? îl întrebă în şoaptă Simon pe Pistias, cu pioasă înfricoşare.

Pistias, strecurat pe furiş în spatele lui Socrate, ridică degetul arătător şi cel mic în întâmpinarea ciudatei vedenii, semn de împotrivire în faţa vrăjii, spre a îndepărta din calea sa farmecele demonului negru... căci ceea ce vedea ei acum era un lucru necurat, o blasfemie...

Văzând că toţi au amuţit, Socrate, veşnic cu paharul în mână, rămase şi el nemişcat, cu toate că era singurul care nu pricepea ce anume îi înspăimântase pe prietenii săi.

Silenul dansator era mai mult viu decât inert, obrajii lui se poleiseră cu trandafiriul soarelui ce se lăsa în asfinţit. Iar Socrate, pe al cărui păr şi trup asudat mai stăruia şi acum praful de marmoră, era la fel de trandafiriu şi, în încremenirea lui, părea mai mult inert decât viu. Şi ce asemănare!

Fruntea lată, nasul turtit, ochii holbaţi – ce mai, Socrate l-a făcut pe

Silen după chipul şi asemănarea lui!

Chirebos începu să râdă.

— Ce-ţi veni să râzi? întrebă Socrate, el însuşi dornic să râdă.

Hohotul năvalnic, care făcea să-i vibreze diafragma, îl împiedica pe Chirebos să vorbească; de aceea, arătă doar cu mâna spre statuia lui Silen. Tot festinul se molipsi de râsul lui.

— Ce-i cu tine, Criton? întrebă din nou Socrate. Ce-i de râs aici? Inocenţa celui lovit răscoli şi mai mult valul de veselie. Vorbiţi, pe toate trăsnetele! Ce, v-a pierit graiul?

Criton îi răspunse, făcând un semn cu mâna.

— Întoarce-te, drăguţule, şi ai să vezi tu singur. Socrate îl ascultă:

— Ce să văd?

— Propriul tău portret, spuse Criton cu voce domoală. Socrate explodă mânios:

— Eu?!! Ţapul ăsta bătrân, cu faţa rânjită şi veşnic ameţit de băutură? Vorbeşti prostii, Criton.

— Nu, nu. Ştie bine ce spune, se amestecă în vorbă Chirebos. De ce acestui ţap bătrân, care-şi bate joc de oameni, iar în tovărăşia Satirilor se ţine numai de şotii, de nu i-ai făcut copite? se îneacă de râs brutarul. De ce? Ha ha ha? Şi cum de nu i-ai atârnat de fund o codiţă? Asta din delicateţe faţă de tine însuţi, nu-i aşa?

— Excelent! exclamă Criton. Excelent! Acest Silen e păgubit de rămăşiţele străvechiului miros de capră! Acum înţeleg de ce tatăl meu spunea că-l vede ca viu, pentru că Silen eşti tu, Socrate!

Socrate nu se clinti din loc. Îl cercetă în tăcere pe Criton şi numai mâna lui strânse mai puternic paharul. Criton sesiză că vorbele sale aveau darul să înveselească întreaga masă, în schimb să-l întunece pe Socrate, dar trebui, să-şi joace rolul până la capăt, orice s-ar întâmpla. Întinse braţul spre statuie, apoi spre Socrate şi rosti:

— Nu lui, ci ţie îţi lipseşte ceva ca să vă asemănaţi şi mai mult. Cununa din frunze de viţă, pusă strâmb!

Chirebos se ridică de la masă, se apropie împleticindu-se de gardul de zid îmbrăcat în viţă de vie şi, smulgând un lăstar tânăr, îl răsuci în formă

de cunună şi-l aşeză pe capul lui Socrate, care nici acum nu se clinti din loc.

— Dansează! Ca el! îl îndemnă Criton.

Socrate îi răspunse, domol dar aspru, aproape fără să deschidă gura.

— Mi l-aţi plătit! Mi-aţi dat chiar mai mult decât mi se cuvenea. Acum dansează, ca să avem şi distracţie, nu-i aşa?!!

Criton socoti că nici situaţia, nici rangul lui nu se potriveau ca să ceară scuze pentru atitudinea sa glumeaţă. Dimpotrivă, se burzului:

— Ce demon te-a apucat?! De ce nu dansezi? Hai, râzi! Cu mine! Cu noi toţi!

Socrate tăcea cu faţa încruntată. Şi râsul mesenilor se ofili până se pleoşti de-a binelea. Din râsul său, acum convulsiv, Criton căzu pradă regretului:

— Se pare că totuşi te-am jignit. Loveşte-mă! Snopeşte-mă în bătaie, Socrate! Se apropie de el, şi-i întinse obrazul.

Socrate nu se clinti. Criton încercă să-i scoată de pe cap cununa de viţă.

— Lasă asta! se împotrivi, sec, Socrate. Aristocratul bătu uşor în retragere, să-şi adune puterile, el însuşi nemaiştiind pentru ce.

Soarele asfinţise. Roşeaţa amurgului se mistuise, dar cerul nu se întunecase de tot.

Deodată, Simon îl îndemnă pe Criton:

— Tu, ingeniosule, tu ar trebui să-l cercetezi mai bine pe Silen!

Criton se întoarse cu faţa spre statuie. În ochii lui Silen strălucea marmora înţesată de nervuri albe.

— Nu vezi nimic? întrebă Simon stăruitor. Nimic în plus faţă de ce ai spus despre el?

Ceea ce lui Criton nu i-ar fi ieşit din gâtlej, dacă ar fi trebuit să-i spună direct lui Socrate, i se părea acum mai uşor de spus pe ocolite, prin intermediul lui Simon.

— Ce să mai spun? Vedeţi oare ceva rău în faptul că cinsteşte vinul şi veselia? În definitiv, chiar Socrate personifică vinul. Uitaţi-vă, aici pe zid se agaţă viţa, la Gudi are o vie de toată frumuseţea, iar în pivniţă cine ştie

câte vase cu vin zac la răcoare… Şi răsucindu-se spre Socrate, adăugă: Ei hai, nu te ruşina pentru atâta lucru, erou al sculpturii! Că doar suntem eleni! Ce-ai vrea să bem de vreme ce însuşi Zeus bea şi, vorba ceea, la el o duşcă divină e cel puţin un *chus.* Sărmanul Ganimede, mă mir că nu-şi frânge picioarele decât aleargă ca să facă rost de atâta vin numai pentru el! Ca să nu mai vorbim de ceilalţi doi!… începu să-i zâmbească lui Socrate, cu sfială… Eu unul nu cred în povestea asta, tu, Socrate, tu nu poţi totuşi să ne ceri să alergăm cu toţi cu amforele la izvorul Kalirhoe ca să-ţi aducem apă! în clipa aceea – ceva nu-i plăcu la Socrate şi explodă: Ia spune, eroule, tu ai băut ceva pe ziua de azi? Te încrunţi, eşti cătrănit, pe Fecioara Atena, ce-i cu tine?!? N-ai niciun chef! Spuneţi şi voi, băieţi, a băut el ceva? L-aţi văzut ducând paharul la gură?

Strigară cu toţii de-a valma că Socrate a băut cot la cot cu ei, şi chiar mai mult decât toţi laolaltă.

Simon se ridică de pe locul său şi, apropiindu-se de Criton, spuse:

— Asta pentru că el ţine la toate mai mult decât noi, pricepi?

— Tu, Simon, nu te amesteca! îi răspunse Criton, iritat. Chestiunea asta ne priveşte numai pe noi, pe mine şi pe Socrate.

— Stai! se împotrivi Simon, fără să se intimideze. Chestiunea asta nu vă priveşte numai pe voi doi. Socrate e prietenul meu, ca şi al tău. De ce crezi tu că n-aş avea dreptul să-mi spun cuvântul? Eu am acest drept! Şi tu n-ai să mă împiedici, pricepi?!! Tocmai tu! Unde te uiţi, omule?! Ţi-am spus doar să te uiţi la Silen! Nu vezi că-l ţine în braţe pe micul Dionysos?

Criton e un băiat ager şi instruit. Îi merge bine mintea şi în starea de semiebrietate, chiar dacă pe alocuri o ia un pic razna.

La auzul cuvintelor lui Simon despre micuţul Dionysos, tresări mai-mai să se cutremure. Şi numai decât făcu legătura. Din Silen a scăpărat acea scânteie care a sărit pe Dionyse, din ea şi din cultul său satiric; pe unde umblă zeul şi însoţitorul său Silen, se rostogolesc scânteile Din ditirambi se naşte muzica şi dansul, şi cântul şi declamaţia. Scânteia dă naştere uriaşului foc ale cărui flăcări şfichiuiesc gândurile, simţămintele, pasiunile, patimile, lumina şi bucuria entuziastă ce aprinde miile de inimi şi minţi ale acelora ce stau la teatru, unde, în gloria sileniană şi în alaiul

corului satiric apare, în cele din urmă, poetul tragic. Lui Criton i se împurpurară obrajii de ruşine.

Trebuie să intru în toate amănuntele? spuse cu o voce aspră, neprietenoasă.

— Acum, da, îi răspunse Simon, pe un ton apăsat. Dacă vorbim despre vin, de ce să nu amintim şi despre înţelepciune? Silen, educatorul şi prietenul nedespărţit al lui Dionysos, nu şi-a înecat mintea în vin, aşa cum ai făcut tu acum, ci, dimpotrivă, a găsit în el înţelepciunea, în asta caută, mai curând, asemănarea dintre Silen şi Socrate.

Socrate, trezit parcă dintr-un vis întunecat, izbucni, deodată, într-un hohot de râs nestăvilit.

— Simon, Simon! Ştiu, ştiu că ai o inimă bună. Şi ai spus pe şleau ce ai crezut că se cuvine a fi spus, ca să nu apar aici în mijlocul vostru ca un beţiv, care de nimic altceva nu-i bun decât să pilească. Eu nu m-am răţoit la Criton pentru cinstirea ce mi-a adus-o, ci pentru că s-a îmbătat şi nu şi-a păzit limba; şi dacă eu, hai să zicem, m-am fălit un pic cu Silenul meu, el a vrut să facă pe grozavul cu spiritul lui. Nu mi-a plăcut, văzându-l cum coboară tot mai jos, căci ştiţi doar cu toţii cât de mult îl iubesc! Nu mi-a plăcut, văzând cum el se preface în ţapul acela încornorat, în care voia să mă prefacă pe mine.

Veselia reveni în jurul mesei de marmoră. Chirebos se dezlănţui atât de tare, încât îi sări şi vinul din pahar:

— Hahaha! Criton, ţap încornorat. Ha ha ha!

Criton nu mai era capabil să se ţină bine pe picioare. Socrate îl apucă de braţ şi-l susţinu:

— M-ai cinstit, scumpe Criton, aşa cum am spus. Eşti un demn urmaş al tatălui tău. Acesta mi l-a plătit pe Silen peste măsură, tu m-ai supraapreciat. Cum aş fi putut, eu, măi băieţi, să fac educaţia unui zeu? Şi mai cu seamă a unui zeu atât de celebru cum e Dionysos? Şi ştiţi voi de ce mi-a reuşit mie acest Silen? Pentru că l-am făcut cu atâta dragoste, cum n-am făcut nicio statuie până acum; iar eu – vă mărturisesc – în timpul lucrului, m-am gândit la micuţul zeu – făcător de minuni, care alungă grijile şi aduce oamenilor bucuria beţiei. Ce fericit aş fi să pot

alunga şi eu grijile oamenilor şi să le dau, în schimb, ceva mai bun. Dar de unde să adun eu pentru asta atâta putere omenească, de vreme ce puterea divină n-o am?

— O ai, Socrate! O ai! strigă Criton, entuziasmat şi îşi sărută prietenul pe gură. Tu, din fiecare cuvânt, scoţi ce vrei. Ai o putere nemaipomenită. Ai moştenit în mâini sensibilitatea mamei şi puterea tatălui tău.

— Ha, ha! Mă dai gata, Criton, râse Socrate cu poftă. Iar partea cea mai frumoasă în toată povestea e că nu-mi rămâne nimic mai bun de făcut, decât să te duc acasă în spinare; în loc să merg să mă întind în culcuşul meu. Nu de alta, dar ştiţi voi, drăgălaşilor, că eu sunt azi în picioare de la trei dimineaţa?!

5.

În seara asta, sora lui Helius, alba-augusta Selena n-a ieşit încă la plimbare pe bolta cerească, în carul ei tras de doi cai. Nu era la fel de punctuală ca fratele ei, ca să fie văzută noapte de noapte, aşa cum era văzut Helios, zi de zi. Capricii de femeie. În loc să se arate după lăsarea întunericului, îşi făcea apariţia şi la lumina zilei, palidă, trecută, bolnavă de dragostea ei nefericită pentru frumosul păstor Endimion. Şi cum să fie fericită de vreme ce zeii generoşi i-au dăruit iubitului ei tinereţea veşnică şi somnul etern!?! Că i-ar putea duce cineva lipsa în timpul nopţii, de pildă drumeţii sau navigatorii pe mare, de asta Selenei puţin îi păsa.

Stelele însă nici nu se sinchiseau de absenţa ei. La drept vorbind, cine s-ar bucura să fie eclipsat de strălucirea altuia?

Socrate sta nemişcat în curte, aşteptând să apară, de după măslin, Corina, cu care îşi dăduse întâlnire în seara aceasta. Cu mâinile la spate, ţinând într-una un buchet de trandafiri, privea cerul, urmărind cum răsăreau din cuibarul întunecat stelele, cum ţâşneau din găoace una câte una, tremurătoare, lucitoare, scăpărătoare.

Ia te uită! îşi spuse în sinea lui, noaptea aparţine îndrăgostiţilor şi până şi o steluţă pirpirie tremură de curiozitate şi ochii i se măresc ca nu cumva să-i scape vreun sărut. Nicio grijă, micuţo, aşteaptă, astăzi o să fie din belşug, eu unul n-o să te decepţionez.

Nici Corinei nu-i păsa de absenţa Lunii, dimpotrivă, lipsa ei o ajută să se strecoare neobservată din casa adormită. Cuprinse încet trunchiul măslinului cu braţele şi cu picioarele goale. Coroana copacului se scutură, foşni, o crenguţă trosni şi, din frunzişul ei, se auzi o voce în surdină:

— Aici sunt!

— Spre tine mă grăbesc, răspunse umbra albă din curte, şi această grabă însemna că Socrate, îmbrăcat în chiionul său de pânză, înainta anevoie printre lespezile de piatră şi marmoră, ca Apoi, cu o mână să se caţere pe gardul de zid, şi de aici, clătinându-se, să se apropie de măslin, ca să-i întindă Corinei buchetul de trandafiri. Petalele galbene luminară întunericul albastru al nopţii.

Corina îşi cufundă nasul în buchetul de flori:

— Ah, ah, suspină ea cu voluptate, căci parfumul trandafirilor era atât de proaspăt şi de suav cum nu l-ar fi putut obţine, cu toată strădania, nici cel mai vestit dintre producătorii arabi de parfumuri, nu de alta, dar cum să faci ca aroma vrăjită în flaconaşul de argint să fie mai proaspătă decât în floarea vie?

Din măslin se aude un râs înăbuşit:

— De unde până unde această cinstire pentru mine, Socrate? Această cinstire se aduce fiicei regelui persan şi nu Corinei, fiica pantofarului Leptinos...

Socrate sprijinit de zid se apleacă spre ea şi Plin de înflăcărare, i se adresează cu o voce în care se îmbina rostirea cu melodia:

— Dacă aş fi Xerxe, regele regilor, aş pune să se paveze cu dariuşi de aur drumul de la Sardes la Pasargade, pentru picioruşele tale.

Corina râde ironic, dar el, ameţit de dragoste, continuă „cu însufleţire.

— Dacă aş fi mai marele preot, slujitor al zeului Baal, ţi-aş jertfi ţie, zeiţa mea, hecatombe de mii de tauri cu coarne aurite.

Corina încetă să mai râdă şi, cu băgare de seamă, înainta pe creangă, apropiindu-se de zid.

— Dacă aş fi regele Sardanapal ţi-aş înălţa un palat cu grădini suspendate, cum nici Semiramida n-a avut.

— Dacă, dacă, îi stăvili Corina elanul amoros, năpustindu-se la rândul ei cu o avalanşă de cuvinte mai puţin cizelate, în schimb pline de mâhnire: dacă, dacă, mereu acest dacă... toate astea mi le-ai mai spus, acum trei luni, pe malul Hisosului... Dacă ai fi Zeus în câte nu te-ai preface ca să mă poţi săruta în chip şi fel... Şi fără prefaceri ai fi putut, dar până una alta, ai uitat să te mai arăţi pe malul râului. Eu stau acolo şi mă omor muind de zece ori aceleaşi rufe stoarse şi răstoarse, de-mi amorţesc mâinile şi aştept, gata să mă podidească lacrimile, şi-mi spun: azi trebuie să vină – dar el nimic. Mai bine îl lasă pe Percon nepăscut decât să meargă să se întâlnească acolo cu fata unui pantofar slinos, iar eu plâng şi iar plâng. Şi izbucni într-un hohot de plâns năvalnic.

Socrate se trezi anevoie din visarea lui. Are dreptate această fată că mă ocărăşte; neglijenţa mea e condamnabilă, dar, la drept vorbind, în felul ăsta nu m-am neglijat oare şi pe mine? îi explică pe îndelete ce anume l-a împiedicat să se lipsească atâta vreme de acele clipe fermecătoare, petrecute alături de ea pe malul Hisosului: devreme în zori, când roua mai stăruia, a ieşit în fiecare zi cu Percon după iarbă. A trebuit s-o taie la iuţeală, s-o încarce în căruţă şi tot atât de iute să se întoarcă acasă, ca să-l cioplească în marmoră pe Silen şi să-l dea gata în ziua cuvenită, ca să nu piardă pariul cu tatăl lui Criton.

— Ştiu, ştiu totul, se smiorcăi Corina. Dar Silen se află de paisprezece zile în peristilul lui Criton.

Socrate tresări:

— Da, ai dreptate, dar îndată după aceea, tata a pus jugul pe mine în fiecare dimineaţă, să mă duc cu el pe Acropol să-l ajut la capitelurile ionice. Şi, crede-mă, nu-i o treabă uşoară să dai mereu cu ciocanul şi să stai cu frica în sân, de teamă să nu se desprindă din marmoră o bucată mai mare decât e nevoie. Aşa că, dacă vrei să ştii, eu sunt cel ce flămânzeşte de atâta vreme! Percon n-ar fi fost în stare să rabde de foame atâta timp, numai eu am fost silit să rabd şi să sufăr atât de mult de dorul tău. Şi, ridicându-se în picioare, merse pe zid până în dreptul Corinei care, între timp, se aşezase pe marginea zidului, ţinându-se cu mâna de creanga de măslin. Dar de-acum încolo nu vreau să mai flămânzesc!

izbucni deodată, cu o voce hotărâtă, întinzând braţele spre fiinţa iubită.

— Un moment! rosti poruncitor Corina. Mai am o întrebare! Toate astea nu mi se puteau spune? Mi se făcea doar cu ochiul, când mă iveam în măslin, iar cu mâna mi se făcea semn: linişte, nu mă tulbura!

— Am şi eu o întrebare! ripostă Socrate, cu repeziciune. Şi de ce ai tăcut? De ofensată? Ori poate pentru că-mi doreai să-l termin cu bine pe Silen?

— Bineînţeles că pentru asta, răspunse fata.

— Ai văzut cum ardeam?

— Am văzut. Dar nu ştiu pentru cine mai arzi acum.

— Pentru cine?!? strigă aproape Socrate.

— Asta trebuie să ştii tu mai bine decât mine. Eşti invitat la Pericle. Simon mi-a spus totul. Cu siguranţă că o să fii primit de Aspasia care o să-ţi ofere din crescătoria ei de curtezane, oiţa cea mai frumoasă.

În timp ce, roasă de gelozie, îi înfăţişa aceste presupuse voluptăţi, Corina nu prea credea în ele, dar îndârjită în bănuiala ei, îşi întărea convingerea, chinuindu-se până la autoflagelare:

— Sigur, eu nu pot să port veşmânt din mătase indiană, nici să-mi vopsesc buzele cu roşu, nici să-mi fac pleoapele cu verde şi genele cu negru! De unde să iau eu lac şi să-mi vopsesc unghiile la mâini şi la picioare, de unde să iau praf de aur, să-mi presar în păr ca să-l fac să strălucească?!! Cu ce să-mi vopsesc eu sfârcurile sânilor, aşa cum fac hetairele, ca stridenţa lor să răzbată prin peplumul subţire?

Apoi încheie cu un fel de durere extatică:

— Să cânt din lăută nu mă pricep, să declam în hexametri sau să recit distihuri elegiace, cu atât mai puţin. Iar dansurile mele? Cum le-ar putea egala pe ale încercatelor curtezane care, prin dans, sunt în stare să-i trezească bărbatului dorinţe erotice...

Socrate nu mai răbdă. Îl pufni râsul şi, apucând-o pe tânguitoarea Corina în braţele sale vânjoase, îi şopti la ureche, ca pe o taină:

— Ah. Prostuţa mea, păi eu tocmai de asta te iubesc, pentru că nu eşti curtezană şi nici nu aduci cu vreuna din ele, ci pentru că eşti, fără farduri şi fără mătăsuri, fetiţa mea, Corina mea dragă, mai frumoasă decât toate

curtezanele faimoasei crescătorii a Aspasiei. Mă crezi?

Dar cine să mai aştepte răspunsul? O sărută, o săruta pătimaş, dar văzând că buzele ei rămân încleştate, izbucneşte revoltat:

— Şi cum e cu Egersis? Răspunde! De ce nu răspunzi? Am auzit că în timp ce eu izbesc cu ciocanul în marmoră, dumnealui îţi dă târcoale. Oare nu-l întâmpini tu cu braţele deschise, ca să-mi plăteşti astfel pentru faptul că te neglijez de atâta vreme?

— Nu-mi place, şi de fiecare dată U ocolesc, răspunse Corina cu fermitate.

— Asta-i prea puţin! ripostă Socrate pe un ton poruncitor. Trebuie să-i spui că nu mai vrei să-l vezi, şi să nu mai calce pe la voi. Să-l dai pe uşă afară. Ori poate îl iubeşti?

— Pe tine te iubesc! Şi, agăţându-se de gâtul lui, întinse buzele să-i fie sărutate.

Socrate o ridică în braţe şi o duse în curte.

— Pe pământ, iubirea o să ne pară mai gustoasă, hotărî el, aşezând-o pe covorul des, ţesut din buruieni mirositoare.

Între timp, Selena îşi făcu apariţia cu cei doi cai ai săi pe bolta cerului albastru. Îşi plimbă ochiu-i întristat peste acoperişurile Atenei şi, în sfârşit, nimeri cu privirea în curticica lui Sofroniscos.

— Doi îndrăgostiţi! suspină ea. Pietrarul Socrate şi Corina, fiica pantofarului. Ce pătimaş e băiatul. Nu-şi mai desprinde buzele de pe buzele ei. Parcă ar vrea s-o înghită toată! Acum nici n-o mai văd. Şi o cuprinse şi pe ea o dorinţă melancolică: ah, dacă m-ar iubi şi pe mine aşa Endimion al meu! Măcar o noapte să mă bucur de această fericire! Dar nu putem avea parte cu toţii de aceeaşi ursită, îşi spuse Selena, cu tristeţe. Endimion a căpătat somnul veşnic odată cu veşnica frumuseţe tinerească, eu, dorinţa eternă. Să contempli frumuseţea e şi asta o desfătare. Dorinţa din inimă e şi ea o fericire...

Luna îi învălui pe îndrăgostiţii pământeni în lumina ei argintie. Socrate surprinse chipul Corinei în plină strălucire.

— Eşti fericită?

— Sunt... sunt...

— Ai fost frumoasă... acum eşti şi mai frumoasă.

6.

Tinerii din cartierul Alopeche străbătură vestiarele palistrei şi ieşiră pe terenul de întreceri al Gimnaziului Likeion.

Pe pista presărată cu nisip alergau câţiva adolescenţi, dezbrăcaţi până la brâu. Din călcâiele lor ţâşneau boţuri mici de nisip, iar trupurile unse cu ulei sclipeau în bătaia soarelui. Nu alergau cu toată viteza, păstrându-şi puterile pentru întrecere.

Gâfâind şi plini de voioşie, căci doi ajunseseră la ţintă în acelaşi timp, se certau în glumă pentru acel fir de păr care fusese ori nu fusese în plus. Făcură cunoştinţă cu ai noştri; erau din demosul Keramicos şi veniseră să-l vadă pe fostul lor instructor Cloibos.

— Putem să ne întrecem cu voi? îl întrebă unul dintre ei pe Criton, aflat în cercul băieţilor din Alopeche, care, îmbăiaţi şi unşi cu pomadă, se odihneau acum la umbră, aşteptându-l pe Socrate.

— Poate că da. Nu ştiu. Când o să vină Socrate... răspunse Criton, nesigur.

— Cine e acest Socrate? Instructorul vostru?

Cei din Alopeche schimbară priviri între ei şi, în cele din urmă, Criton răspunse în numele tuturor:

— Nu, Socrate e prietenul nostru, dar el ne conduce.

— Socrate conduce pretutindeni şi întotdeauna, se grăbi să adauge Simon, zâmbind.

— Cu puterea? întrebă, din nou, cel din Keramicos.

— Cu puterea.

— Cu entuziasmul.

— Cu inteligenţa.

— Şi cu veselia, întregi Chirebos imaginea prietenului. Toată lumea se ţine scai după el.

— A, iată-l, a venit! *Chaire,* Socrate!

Socrate fugise de la lucru, trăgându-i chiulul tatălui său, alergase tot drumul şi ajunsese aici cu sufletul la gură.

— Cât alergăm? Cinci sau zece? întrebă cu vocea gâfâită.

— Îl auziţi? interveni cu rânjetul pe buze instructorul Cloibos. Ăsta-i Socrate! După atâta goană mai suflă şi acum ca un câine de vânătoare, şi gata, vrea să o ia din nou la fugă!

Râd cu toţii în cor. Colegii săi îl prezintă băieţilor din Keramicos, iar Criton îi şopteşte ceva la ureche.

— Se înţelege că vă primim la întrecere, spune Socrate, şi, cu ochi de sculptor, îşi cercetează adversarii. Bine făcuţi!

Îşi scoate la iuţeală chitonul, Pistias îi întinde praful de săpunariţă şi Socrate se spală de colb şi de transpiraţie.

Acum e rândul celorlalţi să-l cerceteze: înălţimea mijlocie, braţe şi picioare vânjoase, umeri laţi şi puternici, pieptul boltit, palme de pietrar.

Simon se uită la el cu dragoste şi, deodată, fruntea i se încreţi: să-i spună chiar acum, înainte de întrecere? Nu, mai bine aştept. De ce să-l necăjesc şi să-i stric cheful?

Socrate se clăti cu apă, se şterse bine şi se unse cu ulei. Apoi făcu câteva tumbe cu mâinile şi picioarele răsfirate în formă de stea.

— Mi-ai rămas dator cu un răspuns: cât se aleargă?

— De cinci ori, de jur împrejur, răspunse Cloibos. Tinerii se înşiră pe pistă, aplecaţi adânc înainte. Zece sunt cu toţii.

Cloibos bătu gongul. Porniră.

Gravorul Pistias, cu picioarele sale lungi era în frunte, în spatele lui un băiat frumos din Keramicos, cu părul auriu. După el, foarte strâns, Simon şi Criton. Socrate e al cincilea.

Instructorul îl urmăreşte, scuipă nervos, şi, de furie, îşi zgârie pieptul cu unghiile. Leneşule! Derbedeule Puşlama! Mai mare ruşinea cum aleargă! Se golăneşte pe pistă, de parcă s-ar distra ca să-i treacă de urât, şi acum, poftim, cască gura la un cunoscut care, sub un chiparos, se sărută cu drăguţa lui. O, tu, Zeus, cel atotputernic, trăsneşte-l drept în călcâie!

Se încheie al treilea tur de pistă. Nisipul ţâşneşte de sub tălpile alergătorilor. Socrate e depăşit de Chirebos. Încrezutul acela nătâng şi de unul din Keramicos, cu faţa smeadă. Poftim, acum e al şaptelea! Trece

tocmai prin dreptul instructorului, care izbucneşte mânios:

— Socrate! N-ai vrea să te scobeşti şi în nas în timpul întrecerii?!

Socrate râse cu poftă şi, întorcându-se cu faţa spre instructor, îşi scobi nasul, ştrengăreşte.

Dar în sinea lui, îşi spuse: îl fac de râs pe Cloibos. Sunt un nemernic. Cloibos se făleşte cu mine, aşa cum se făleşte faraonul cu o panteră vie, pretinde că voi câştiga la Olimpiadă, şi eu mă port cu el în felul ăsta. Gata, scumpul meu Socrate, la treabă cu toată forţa, cum spune tatăl meu Sofroniscos. Ah, tată, acum cu siguranţă mă blestemi că am fugit de la lucru.

Preocupat de întrecere, se concentră asupra ei şi, urmărind cu atenţie mişcările concurenţilor dinaintea lui, iuţi pasul.

Îl depăşi fără efort pe Chirebos, apoi pe keramiceanul cu faţa smeadă. Se alerga al şaselea tur pe pistă. Pe Criton îl întrecu destul de lesne, dar cei trei din faţă se ţineau cu îndârjire. Iuţi din nou pasul. Începu să respire cu gura deschisă, să se salte uşor pe vârfuri şi, înclinându-se şi mai mult, izbuti, la al optulea tur, să treacă în viteză pe lângă Simon şi Pistias. Frumosul keramicean cu părul bălai era însă mereu în frunte. Ho! ho! întrecerea asta începe să devină o chestiune de onoare. Alopeche contra Keramicos! Rămăsese de alergat ultimul tur. Răsufla anevoios, cu şuierături, dar accelera ritmul fără încetare. Cel din faţa lui parcă avea aripi. Socrate îşi adună toate puterile şi, dintr-un singur efort, zbură pe lângă frumosul adversar ca vijelia peste crestele Pentelicului, apoi trecu linia de sosire cu avans de treizeci de picioare.

Cloibos îl îmbrăţişă, îl sărută, îl lovi zdravăn cu pumnul, dansă în jurul lui ca un african în jurul unei zeităţi sacre, apoi îl mai sărută o dată pe obrajii înecaţi de sudoare, strigând că aşa ceva nu s-a mai întâmplat în Elada: la al şaselea tur, necioplitul, drăguţul de el! – e al şaptelea, se scobeşte în nas, cască gura în dreapta şi în stânga să vadă ce şi unde zboară – şi până la urmă, câştigă! Unde s-a mai pomenit una ca asta?!

Refuză categoric să-i dea de băut şi-l îndopă cu miez trandafiriu de smochine proaspete, şi iar se învârti în jurul lui Socrate şi al prietenilor săi, ca un păun cu coada înfoiată. Multă vreme nu se mai aude nimic

decât suflarea gâfâită a alergătorilor.

— Cum ai izbutit, omule, să câştigi? întreabă în cele din urmă, cu uimire, Pistias, curmând astfel tăcerea îndelungată.

— Am vrut să câştig, îi răspunde Socrate, ridicându-şi încet privirea spre el.

— Ia te uită! interveni Criton. Am vrut şi cu asta basta! După cum văd, tu ai să ajungi strateg, Socrate. Da, da, strategul trebuie să dea dovadă de o voinţă fermă, altfel i se retează capul...

— De unde până unde strateg! zâmbeşte Socrate. Nu, eu aş vrea să fiu vânzător de măsline în agora. Eu am mereu nevoie de mulţi oameni în preajma mea.

— Am vrut! Şi cu asta basta! repetă Chirebos. Asta ai învăţat de la dascălul tău Anaxagora?

— Nu cred, răspunde Socrate, îngândurat. Dar dacă, ferească zeii, ar fi să învăţ şi eu vreodată pe cineva, asta cu siguranţă l-aş învăţa.

Se întinse pe iarbă şi închise ochii. Ceilalţi îl priveau, iar unul din Keramicos şopteşte încet către Criton:

— Ciudat flăcău, nu-i aşa? Dar, ce-i drept, o să iasă din el un soldat ca Ahile.

— Trebuie să-ţi spun ceva, auzi Socrate o voce deasupra lui. Îl recunoscu pe Simon şi rămase mai departe cu ochii închişi. Egersis, începu Simon, cu glasul sugrumat de emoţie.

— Ce-i cu el? întrebă Socrate, molatic.

— Iar a fost pe la noi.

Socrate deschise ochii şi, sprijinindu-se în coate, spuse:

— Dar Corina l-a dat afară, nu-i aşa?

— Ce-ţi veni! se sperie Simon. Pe ăsta nu-l poate da afară. E clientul tatii dintotdeauna, şi un client bun. Chiar ieri şi-a comandat încă o pereche de opinci din piele scumpă... ţi-a spus cumva ţie Corina că-l dă afară?

Socrate se ridică în capul oaselor şi încercă să-şi aducă aminte:

— Nu, asta cred că nu mi-a spus. Apoi izbucni brusc: În schimb, mi-a spus că mă iubeşte.

Simon îi strânse umărul cu putere, pentru a întări şi în felul acesta gravitatea spuselor sale:

— Vezi, tocmai aici e buba! Corina i-a spus şi lui Egersis că te iubeşte pe tine.

— Excelent! exclamă Socrate. Asta am şi vrut.

— Ce să zic, frumos lucru ai vrut.

— S-a înfuriat rău de tot? Şi a făcut tărăboi, drăgălaşul? Şi asta am vrut, strigă Socrate bucuros.

— Nu s-a înfuriat deloc, reluă Simon, devenind cu fiecare cuvânt tot mai *grav.* S-a fălit în faţa tatii că, pe lângă cei trei sclavi, a mai cumpărat unul, că îşi extinde vopsitoria şi...

— Şi prin Atena duhoarea urinei pe care o pune în vopselele lui, îl întrerupse Socrate.

— Nu râde, dragul meu. Tatii i-a plăcut grozav că afacerea lui Egersis înfloreşte...

— Ca să cumpere de la el opinci şi mai scumpe? îl întrerupse Socrate pentru a doua oară.

— Nu, asta nu! Ba de fapt şi asta, se corectă Simon. Partea mai proastă e că Egersis a pomenit de faţă cu el că-l interesează Corina.

— Cum?!? sări în sus Socrate. Va să zică aşa lucrează dumnealui? Îi dă cu sclavii şi cu opincile ca să ajungă la Corina?

— Iar în ceea ce te priveşte, încheie Simon tot ce avea de spus, în ceea ce te priveşte zicea că se răfuieşte cu tine personal.

Socrate îl măsură de jos în sus:

— Şi tu-mi spui asta abia acum, după întrecere, de teamă să nu-mi ies din fire şi să nu stric faima bună a demosului nostru? Află, scumpul meu prieten, că nu-mi ies din fire. Dimpotrivă, salut acest eveniment. Şi-l aştept cu nerăbdare. Când va avea loc? Când o să ne spunem de la obraz cine îşi vâră nasul unde nu-i fierbe oala?

— Nu ştim, răspunse Simon, cuprins de îngrijorare. Dar trebuie să te pregăteşti. Nu uita că Egersis e cu un cap mai înalt decât tine.

— Da, mai înalt, mai avut, mai viclean, mai îndrăzneţ – şi, totuşi, eu am câştigat inima Corinei. Deci, la ce i-au ajutat toate astea?

7.

Socrate şi Criton coborau spre mare în portul atenian Pireu. Socrate avea de transmis aici, din partea tatălui său, un mesaj proprietarului de nave care aduce marmora de pe insule şi Criton se oferise să-l însoţească. Portul era o ispită.

Marea biciuia toate simţurile. Metamorfozele sclipitoare ale uriaşei întinderi ce se unduieşte în depărtări, plescăitul şi murmurul nenumăratelor valuri din portul cuprins în îmbrăţişarea profundă a pământului, totul atrage şi fascinează. Sus, cerul albastru închis. Sub cer, marea adâncă, deasupra ei, bolta cerului şi mai adâncă. O beţie stârnită de adâncuri incomensurabile.

Acrul îmbibat de izul sărat al mării scăpărătoare, e asaltat sălbatic de mirosul de peşte, de smoală încinsă, de ulei rânced şi de transpiraţie omenească. Pireu, loc de întretăiere a căilor comerciale, e o piaţă fără egal în întregul bazin mediteranean; aici se face negoţ cu toate – mărfurile cunoscute de lumea acestor timpuri; aici se face negoţ cu oameni şi negoţ cu bani. Aici veşnic trece câte ceva din mână în mână, însoţit de şoapte, de hărmălaie şi de încăierări.

Sclavii şi hamalii din port descarcă grâne de care Atica duce lipsă pentru gurile ei şi încarcă în schimb mărfuri indigene pentru export: arme, obiecte metalice, ceramică, articole de lux şi giuvaeruri.

Mulţimea şantierelor navale, magaziile, atelierele şi docurile, portul militar se întind de-o parte şi de alta, de-a lungul ţărmului. În Pireu chiar e o înghesuială cumplită, hanuri, cârciumi, bordeluri, casele bogătaşilor şi străduţe întregi cu cocioabe gârbove, în care familiile trăiesc într-o singură cămăruţă fără fereastră, ca un bârlog, dar pe masa de marmoră, scoasă la stradă, vând carne, peşte, zarzavaturi şi pâine.

Punctele cele mai animate ale acestui oraş aglomerat sunt birourile agenţilor de schimb, prin ale căror mâini hrăpăreţe se scurg zilnic sute de mine şi talanţi, iar din grămezile acestea de argint parcă ai vedea picurând sângele oamenilor şi al dobânzilor jecmănitoare, căci aici camătă e scopul şi raţiunea de a fi.

Socrate a transmis mesajul şi acum se plimbă cu Criton pe chei, în preajma căruia corăbiile sunt legate cu odgoane puternice. De pe un vas pe altul circulă oameni şi mărfuri, marinari şi distinşi proprietari de nave; egipteni, sirieni şi persani în veşminte de mătase, sclavi pe jumătate despuiaţi şi, în sfârşit, fenicienii, cei mai activi dintre toţi, care mişună pretutindeni şi ale căror vociferări sunt cele mai stridente.

Socrate şi Criton se aşezară pe o barcă întoarsă. Un freamăt de nedescris domneşte aici, pe pământ şi pe apă. Bărcile se strecoară printre corăbii, iar strigătele şi înjurăturile în toate limbile zboară de pe uscat pe mare şi invers, de pe mare pe uscat.

Scârţâitul asurzitor al vinciurilor, zornăitul scripetelor cu lanţuri, uruitul cărucioarelor şi comenzile ritmice adresate sclavilor pe corăbii şi pe chei nu cunosc răgaz.

Din tot amestecul acesta de larmă şi forfotă, pe care nici ochiul, nici urechea nu sunt în stare să le cuprindă, se desprinde încet, pe mare, o corabie neagră şi zveltă, cu lemnăria sculptată şi pictată în roşu, ca un sipet ce conţine o avere preţioasă.

Ea tronează peste luciul apei, întinzându-şi spre largul mării uriaşul cioc de la proră; în spinarea ei, pânzele colorate se umflă ca aripile păsărilor de foc şi, după sunetele ascuţite ale fluierelor, corabia îşi ia avânt cu bătaia zecilor de vâsle lungi, îndepărtându-se de apele portului matern. E superba trieră ateniană, ce se îndreaptă acum spre gurile Nilului.

Socrate şi Criton însoţeau cu o privire plină de admiraţie falnica navă – giuvaer strălucitor pe pieptul mării. Îi încerca mândria atenienilor: Atica împodobită cu capul de marmoră al Atenei, a preluat din mâinile barbarilor dominaţia asupra mării mediteraneene; acum stăpânul nu mai e Tirul fenicienilor ci Pireul atenienilor. De treizeci de ani durează această supremaţie, iar Pericle ocroteşte şi dă şi mai multă strălucire acestei grandioase opere săvârşită de Temistocle. *Ekklesia* îi aprobă cu bunăvoinţă cheltuielile pentru construcţia de noi nave a căror înzestrare interioară, cât mai frumoasă, cade în sarcina bogătaşilor atenieni.

Pe toată roza vânturilor se află, cu excepţia Eladei, numai barbari, cum

obişnuiesc elenii să le spună – iar în Elada, ţara cea mai civilizată este republica ateniană.

Ceea ce în altă parte e numai pentru regi, faraoni şi rubedeniile lor cele mai apropiate, ori pentru marii pontifi, în Atica e destinat – cu excepţia sclavilor – întregului popor: teatrele, stadioanele, ospeţele sărbătoreşti.

Un singur stat, în aceste vremuri, e guvernat de democraţia cea mai largă, care tocmai în aceşti ani se extinde. Şi se adânceşte zi de zi.

Criton părăsi din ochi triera ce-şi mărea viteza şi, odată cu depărtarea, se micşora tot mai mult.

Pe măsură ce ziua scade, sporeşte puterea şi strălucirea farului de la Sunion. Farul e o cometă cu capul în jos, şi coada ei împroaşcă, spre înălţimi şi depărtări, jerbe de flăcări, pentru salvarea corăbiilor pe vreme de furtună. Pireul însuşi e o salvare; până şi în timpul celor mai cumplite uragane e un adăpost liniştit, unde pot acosta şi ancora în siguranţă nave de toate mărimile şi de toate pescajele.

Criton atinse braţul lui Socrate.

— Ce-i cu tine azi de eşti atât de ciudat? Tu, veselul şi vorbăreţul, stai tot timpul încruntat şi abia scoţi o vorbă. Ce ţi s-a întâmplat?

— Da, ţie îţi spun. Sunt mâhnit de faptul că Pericle nu mă invită la el. Au trecut trei luni de când...

— Are multe îndatoriri şi griji, îl întrerupse Criton, ştii doar că bătălia lui cu Tucidide, care se află în fruntea aristocraţilor, se intensifică mereu. Tata spunea că Pericle nu ştie ce să facă mai întâi...

— Iar de ucenicul pietrar puţin îi pasă. Asta e limpede.

— Categoric nu, Socrate! Ce-i drept, e cam mult de atunci... dar, ştii, ce? îi spun tatii să-i amintească...

— Pentru nimic în lume, izbucni Socrate. Nu *vreau!* Aş putea să-i cer asta lui Anaxagora şi n-o fac. N-am nevoie să cerşesc nimic de la nimeni. Şi acum, te rog, să nu mai vorbim despre asta.

Se lăsa întunericul. Bezna cobora peste mare, dar Pireul se aprindea şi tresărea cu sute de lumini, cum nici Atena nu cunoaşte în timpul nopţii. Se aprindeau, una câte una, făcliile, lămpile şi felinarele.

Cei doi prieteni se ridicară şi porniră spre ispita luminilor, până când

acestea îi atraseră pe o străduţă unde în faţa fiecărei case atârna un lampion colorat sau un falus.

Pepeni uriaşi, galbeni şi verzi, mere gigantice, purpurii, se legănau pâlpâind în bătaia uşoară a brizei marine.

Prin uşile deschise, răzbeau în stradă acordurile unei orchestre. Un autos, un dublu autos, un syrinx, o chitară, o tobă mică şi un tropot de dans. Proxenetele bătrâne îi cercetau pe cei doi tineri, şi, remarcând la prima vedere îmbrăcămintea aristocratică a lui Criton, îi pipăiau pentru a fi mai sigure mantia de mătase şi, respectuoase sau flecare, umile sau insistente, în funcţie de firea lor, îi invitau pe tineri să intre în bordel. Pătrunseră într-o străduţă şi mai îngustă: căsuţe înghesuite, trupuri pe jumătate dezgolite ale cocotelor înşirate de-a lungul zidurilor, ori în faţa intrărilor, ori arătându-şi momeala din spatele unor draperii trase uşor într-o parte. O tracă trupeşă, despuiată în întregime, stă nemişcată în cadrul unei uşi, ca un tablou. O fată despletită şi cu un sân dezvelit îl ademeneşte pe Criton cu gesturile bacantei surescitate; se răsuceşte spre el şi, abia atingându-i trupul cu trupul ei, începe să geamă de voluptate.

Respinsă, bacanta se întoarce spre Socrate. Şi văzând că nici acesta n-o îmbrăţişează, se adresează amândurora pe un ton batjocoritor:

— Voi doi n-aveţi nevoie de femei? El e iubitul tău? N-apucă să respingă o ofertă şi, iată, se trezesc cu alta. O siriană durdulie agită, ca pe aripi de fluture, peplumul neîncheiat, dezvăluind şi acoperind, în felul acesta, un pântece arătos:

— Poftiţi, drăgălaşilor, îi strigă ea cu răsfăţ, în glas. Nu şovăiţi! Poftiţi înăuntru!

Merg mai departe pe lângă marfa oferită, dar simt amândoi fiori şi furnicături pe şira spinării.

În dreptul unui zid, la umbra unui felinar, zace întinsă o femeie bătrână, îmbrăcată într-un peplum de pânză ordinară, care de atâta murdărie, e mai mult negru decât rubiniu. Văzându-l pe Criton că trece pe lângă ea fără s-o ia în seamă, femeia îl apucă de picior cu mâinile ei lungi şi ciolănoase şi, cu o forţă neaşteptată, îl opreşte din mers.

Îi cuprinde piciorul tot mai sus şi i-l sărută, pătimaş:

— Dă-mi şi mie posibilitatea să câştig un ban, stăpâne, se milogeşte printre sărutări; ce ştiu eu să fac nu ştie nimeni alta...

— Nu caut aşa ceva, îi răspunse Criton, descumpănit.

— Ştiu, cauţi fete tinere, ca toţi băieţii neîncercaţi, dar dacă apuci să guşti o dată din ce ştiu eu!...

— Dă-mi drumul! de nu, îţi dau un picior să mă ţii minte, strigă Criton, înfuriat, simţind buzele femeii lipindu-se de coapsa lui.

— O să-ţi pară rău.

— Să mergem, Criton, îl îndemnă Socrate.

Criton nu mai ţinu seama de nimic şi, cu forţă, se smulse din captivitatea degetelor osoase şi a buzelor insistente ale femeii. Bătrâna urlă de durere:

— M-ai rănit, uite îmi curge sânge! minţi ea. Fie-ţi milă de o flămândă...

Criton duse mâna la buzunar. O prostituată ţâşnită din beznă se năpusti asupra lui şi începu să ţipe cu o voce stridentă:

— Nu-i da nimic jigodiei! E în stare să stoarcă de la tine toţi obolii, şi uite, cerceii din urechi îi atârnă până la gât! Şi sunt de aur!

Bătrâna scoase un hârâit din gâtlej şi cu greu izbuti să rostească:

— Ăştia nu-i dau pe pâine. Cu ăştia mă duc în mormânt. Criton îi aruncă o drahmă. Argintul curat sună cristalin pe piatra caldarâmului, dar în aceeaşi clipă, bătrâna se rostogoli şi acoperi moneda cu trupul ei.

Cealaltă porni pe urmele lui Criton, pe urmele stăpânului la care banul nu contează:

— Hai, vino cu mine, puişorule! Vezi felinarul acela – galben? Acolo e cuibul meu; şi al tău... E cea mai dulce căsuţă din tot Pireul...

Criton nu-i răspunse. Trecură pe lângă „cea mai dulce casă a amorului” din lăuntrul căreia un autos îşi făcea auzite sunetele sale duioase, tânguitoare. Pe zidul ei se afla o inscripţie cu multe greşeli:

„Aici cele mai frumoase bucuri, bucuri pentru preadistinşi căpitanii şi timonierii şi toată flota marinărească...”

Dincolo de graniţa acelei case, prostituata nu se mai încumeta să înainteze, aici nu mai era zona ei de activitate. Obosită de zadarnica-i strădanie, se sprijini de zid, în aşteptarea altei victime.

Pe străduţa îngustă mişunau marinari din toate porturile aparţinând ligii ateniene, precum şi din ţările barbare ale Răsăritului şi Apusului, îmbrăcaţi în fel şi chip, şi toţi cu pumnale la cingătoare.

Trei sirieni ocupară întreaga străduţă şi, pentru o clipă, Criton şi Socrate se văzură siliţi să se lipească de zid.

— Unde ziceţi că-i mai bine? întrebă unul din ei.

— La Afrodita Kallipygos, răspunse al doilea.

— Ce vrea să însemne Kallipygos? întrebă al treilea, în care cuvântul avu darul să stârnească dorinţa.

— Asta înseamnă că are un fund grozav, îi explică al doilea, întregindu-şi afirmaţia cu o mişcare largă a mâinilor petrecute pe nişte şolduri imaginare.

— Acolo ne ducem, hotărî al treilea.

Deodată, din direcţia opusă, răsări, înaintând agale, o fată înaltă şi subţire. Peplumul ei neîncheiat se desfăcea la tot pasul, iar lumina albastră a felinarului o transforma într-o arătare cadaverică. Marinarul îşi schimbă brusc hotărârea şi înşfăcând la iuţeală arătarea cu mâinile sale vânjoase, o lipi de perete şi, în aceeaşi clipă, începură să se legene amândoi ca pe o corabie, în vreme de furtună.

Criton şi Socrate au amuţit de atâta tulburare.

— Unde mergem? ieşiră vorbele, ca un horcăit, din gâtlejul lui Criton.

Zăriră un glob mare, roşu, în formă de măr, atârnând de un braţ metalic, încovoiat ca un arc deasupra străduţei... Clipea spre ei, ademenitor.

O draperie se undu-i pe neaşteptate, iar din spatele ei apăru în stradă o fată tânără şi frumoasă, cu tenul arămiu şi părul negru, lucios ca pielea de taur, strâns în sus, peste frunte, cu o panglică purpurie; peplumul de culoarea galbenă ca lămâia îi ajungea până la jumătatea pulpei.

— Intră la noi, stăpâne, spuse ea, gudurându-se mieros pe lângă mantia de mătase a lui Criton. Localul nostru e cel mai elegant din tot Pireul, iar tu, frumosule, îţi poţi îngădui acest lux...

— Ce zici? se adresă Criton, prietenului său. Socrate şovăia.

— Sclavul tău poate să aştepte afară, interveni fata, cercetându-l cu

atenţie pe Socrate. Sau poate plăteşti şi pentru el?

— Să intrăm! rosti Criton, scurt şi categoric.

— Mă numesc Ionasa, spuse fata în timp ce-i conducea de sub mărul luminos într-o anticameră, în care un negru dormea încolăcit, cu capul între genunchi, ca un şarpe uriaş.

Se furişară prin preajma lui şi pătrunseră într-o cameră întunecoasă, cu plafonul jos. În clipa aceea, proprietarul bordelului, un bărbat cu faţa zbârcită şi cu pungi vineţii în jurul ochilor, aprinse câteva lămpi cu ulei, şi le făcu oaspeţilor plecăciuni cu braţele încrucişate pe piept.

— Syndaros e la dispoziţia ta, stăpâne, spuse el slugarnic, apoi bătu din palme şi în clipa aceea în încăpere îşi făcu apariţia o sclavă neagră, aducând o amforă cu vin şi una cu apă. Ori poate stăpânul doreşte vinul neamestecat? se grăbi să întrebe patronul lupanarului.

Criton, deprins întotdeauna să-l consulte pe Socrate, se strădui de data asta să decidă singur.

— Bineînţeles, neamestecat.

Syndaros îi pofti să ia loc la una din mese, în timp ce Ionasa se făcu nevăzută.

— Muzica, strigă proxenetul.

Dintr-un colţ se auzi un sunet şovăitor de fluier. Criton îi zâmbi prietenului, uşor descumpănit:

— Cum văd, am picat într-o speluncă ordinară...

— Aşa or fi toate, răspunse Socrate. Aici, precum se vede, nu prea vin Critonii.

Din clar obscurul odăii se auzeau chicoteli şi şoapte. Cine ştie ale cui, cine ştie pentru ce. Când însă felinarele prinseră să lumineze cu toată puterea, în faţă li se dezvălui „splendoarea” acestui local: pretutindeni unde îţi plimbai ochiul, o erupţie de culori. Draperiile, cuverturile, feţele de masă, peplumurile, chitoanele, frescele murale, toate alcătuiau o paletă de culori orientale, stridente, sălbatice, necruţătoare: galbenul închis al sulfului, verdele veninului, roşul ce scoate ochii din orbite, albastrul adâncului de mare, negrul peste auriu, purpuriul peste argintiu. O femeie cântând din autos, împodobită din cap până în călcâie cu

zorzoane strălucitoare, înainta încet din beznă spre a-şi arăta frumuseţea şi a atrage atenţia asupra artei sale.

În acest timp însă Ionasa se şi întorsese cu o parteneră pentru celălalt oaspete.

Aceasta se apropie de Socrate şi, cu un zâmbet amar pe buze, cerşind parcă îndurare, spuse:

— Mă numesc Amykle.

Părul ei blond părea aproape alb în lumina pâlpâitoare a lămpilor din acest bârlog multicolor.

Ionasa îi oferi lui Criton tot felul de bunătăţi. Chipurile, pentru trezirea poftelor:

— Ficat de morun în vin de Samos, o drahmă, scump, nu-i aşa? Da, la noi preţurile sunt mai mari, dar şi plăcerile sunt mai grozave. La tine însă preţul nu contează, nu-i aşa?

— De asta să nu-ţi fie ţie grijă, spuse Criton, lăudăros.

Mâncară şi băură pe săturate, iar vinul greu de Rodos îşi îndeplini bine misiunea. După ce isprăviră cu masa, trecură într-o chichineaţă întunecoasă, în care se aflau două canapele.

Vinul era prezent şi aici. Fetele se dezbrăcară.

— Aici Eros e stăpân numai pentru nobili, spuse Ionasa. Sclavul tău rămâne cu noi?

Socrate aştepta pentru a doua oară corectarea cuvântului sclav în prieten. Criton însă, se mulţumi să spună doar atât:

— Rămâne.

Mâna prostituatei atinse cu blândeţe braţul lui Socrate, căruia i se adresă plină de înţelegere şi bunăvoinţă:

— Mă rog, de ce nu?... La noi, oricum, eşti în siguranţă; da, da, în alte case, pe chestia asta, adeseori curge sânge...

Apoi îi strigă ceva neînţeles instrumentistei, acum nevăzută, iar aceasta schimbă numaidecât autosul cu chitara. În spaţiul mic dintre cele două canapele, Ionasa începu să danseze cu foc un dans barbar.

Criton, tulburat la culme, o cuprinse în braţe şi o aşeză pe genunchii săi. Femeia îl mângâie încet, cu atingeri experimentate şi el nu mai simţi

nimic decât un trup parfumat şi mlădios, ce se freca necontenit de trupul lui.

Amykle n-avea succes. Socrate îi mângâia sânii şi n-o mai slăbea cu întrebările. De unde e. A cui e. Când a plecat de acasă. De ce. Cum îi place aici. Cu cine e nevoită să...

— Cu cine, cu necine, cu orice rât de porc, cu orice marinar duhnind a toate duhorile, se răţoi ea supărată. Şi, mai încetează odată cu întrebările. Cum adică, tu, sclav, şi nu ştii ce înseamnă să fii supus altcuiva?

— Eu nu sunt sclav.

Amykle se îndulci, deveni deodată mai comunicativă şi, apucându-l cu braţele pe după gât, îi povesti: nici ea nu e sclavă. Tatăl ei, proprietarul unei corăbii de mărfuri se îndatorase la agenţi şi cămătari atât de mult, încât până la urmă aceştia l-au ruinat, iar corabia a fost înghiţită de dobânzi. A fost apoi silit să se angajeze la munci pe care de fapt le fac numai sclavii şi întreaga familie a căzut – pradă mizeriei, şi eu împreună cu ea, încheie Amykle.

— Şi cum de nu s-a găsit pentru tine un mire? întrebă Socrate, necontenind să-i mângâie sânii. Eşti, totuşi, o fată frumoasă.

— Un mire? replică Amykle înfigându-şi uşor unghiile în ceafa bărbatului. Ca să mă ţină? Asta visează toate: un soţ care să le întreţină; pe mine însă trebuie să mă întreţină acum frumuseţea mea. Vrei poate să mă iei tu? Pesemne că da, devreme ce te interesezi atât de mult de soarta mea. Hai, scoate-mă de aici! Ia-mă de soţie! Tu ai fi, într-adevăr, un bărbat făcut anume pentru mine! Aş fi în stare să mă târâi şi pe burtă în faţa unui sărăntoc desculţ, cum eşti tu... Şi, rostind aceste cuvinte, se lipi şi mai mult de trupul lui.

Socrate simţi deodată lacrimile ei rostogolindu-se fierbinţi pe pieptu-i gol. Nu-şi dădu seama dacă sunt sincere sau prefăcute. O întrebă:

— De ce nu l-ai găbjit mai degrabă pe prietenul meu, decât să te aşezi lângă mine?

— Să aleagă îşi poate îngădui aici numai Ionasa. Eu trebuie să mă mulţumesc cu ce rămâne.

Îi întinse tăcut trei drahme, tot ce avea asupra lui. Femeia aruncă o privire fulgerătoare spre paravanul de pânză în spatele căruia patronul bordelului trăgea cu ochiul. Îi împinse mâna cu vizibilă ostentaţie şi începu să ţipe strident:

— Nu mă pişca de sâni! Mă doare! Şi după ce capul patronului dispăru, se grăbi să adauge: Acum dă-mi banii. Repede! Mulţumesc! Şi, numaidecât, se apucă să-l sărute cu mai multă ardoare.

Socrate era fascinat, o mângâia pe tot trupul cu atâta stăruinţă, de parcă ar fi vrut să-şi întipărească în minte şoldurile arcuite şi rotunjimea bombată a sânilor ei superbi. Amykle îi răsplăti dezmierdările şi, astfel, dexteritatea sculptorului se întâlnea cu mâna încercată a prostituatei. Socrate îşi miji ochii şi voluptatea atingerii se intensifică.

Deodată, însă, deveni atent. Surprinse un crâmpei de discuţie între Ionasa şi Criton. Deschise ochii. Cei doi nu mai stăteau aşezaţi pe marginea sofalei. Erau întinşi. Cu toate acestea, Ionasa întârzia clipa cu care de obicei se sfârşeşte întreaga poveste.

— Cât eşti de fin şi de delicat. Şi ce frumos îţi miros părul şi palmele... Niciodată nu m-am iubit cu un puişor atât de îngrijit cum eşti tu. Te ador... Trebuie să vii mereu pe la mine. Îmi promiţi? Ai să vii, nu-i aşa?

Braţele lui Socrate au încremenit pe trupul Amykleei; ascultă uluit vorbele Ionasei şi văzu aplecat deasupra ei capul atât de familiar al prietenului; dar chipul lui Criton i se păru deodată cu totul străin.

Dar mai văzu şi un alt cap ce răsări dintre faldurile draperiei – capul lui Syndaros. Părul năclăit de sudoare i se lipea de frunte. Pungile vineţii din jurul ochilor erau şi mai umflate. Îşi desfată ochii privindu-i pe cei doi şi, în sfârşit, îi făcu semn Ionasei să se grăbească.

— M-am îndrăgostit de tine dintr-odată. La prima vedere Şi după ce-l sărută prelung, adăugă: Nu-i aşa că şi tu mă iubeşti?

— Te iubesc. Te iubesc.

— De ce minţi? se auzi deodată vocea aprigă a lui Socrate. De ce iei în deşert acest cuvânt? Ce fel de dragoste e asta?

— Cum de-i permiţi sclavului tău să-mi vorbească astfel? se bosumflă Ionasa. Tu mă iubeşti şi eu te iubesc...

Socrate o zări cum îl cuprinde pe Criton pe după gât şi în acelaşi timp, cu piciorul căuta punga din buzunarul mantiei sale. O auzi spunându-i:

— Nimeni nu m-a fermecat vreodată aşa cum m-ai fermecat tu din prima clipă...

— Minţi! strigă Socrate, la fel de aspru.

Ionasa ar fi vrut să-i dea o replică tăioasă, dar în locul ei se auzi vocea lui Criton.

— De ce-o jigneşti? Ce ţi-a făcut de te legi mereu de ea şi nu mă laşi în pace?!!

Lui Socrate nu-i venea să-şi creadă auzului. Nu cuvintele ci tonul neprietenos al lui Criton îl făcu să înmărmurească, îngândurat, netezi părul mătăsos al Amykleei. Aceasta îi şopti la ureche:

— Ai dreptate, minte! De ani de zile e amanta lui Syndaros. Şi îşi rosti gândul până la capăt, cu ură şi invidie. De aceea ea poate să aleagă şi noi nu.

Socrate îşi aţinti privirea asupra chipului hidos al proxenetului Syndaros, care urmărea comportamentul Ionasei faţă de Criton. Poftim, cu cine îşi împărţea dragostea prietenul său!...

Amykle i se adresă din nou, de data asta nerăbdătoare:

— Ai tot dreptul asupra mea. Hai, vino!

Socrate se întoarse însă spre Criton şi-i spuse iritat:

— Ce-i cu tine, eşti căzut în cap de nu-ţi dai seama că această muiere te linguşeşte? Şi ţie nu-ţi dă prin minte de ce?

— N-o jigni! îţi interzic s-o jigneşti! izbucni Criton şi faţa i se alungi de mânie.

— Nu trebuia să te iau cu mine. Prăpăditule. Pentru o vorbuliţă dulce, te laşi dus de nas de orice târfă! Hai. Să plecăm de aici, spuse Socrate îndreptându-se spre el.

Criton apucă lampa de pe măsuţă şi întinse braţul.

— N-ai de gând să încetezi odată şi să ne laşi în pace? Vrei s-o arunc?

— N-ai decât!

Criton aruncă lampa cu gândul să-l lovească, dar Socrate o prinse din zbor. Mucul se stinse şi uleiul se scurse pe jos.

Ionasa se lăsă pe spate şi-l trase pe Criton peste ea.

— Ia-mă şi tu pe mine! îşi ademeni Amykle partenerul. În clipa aceea însă se auzi un strigăt furios. O mână cafenie îl îmbrânci cât colo pe Syndaros, trase cu putere draperia într-o parte şi, deodată, în încăpere îşi făcu apariţia un marinar bărbos, cu chipul ars de soare. Era Drabolos, cel ce trecea călătorii din Pireu pe insula Egina, şi, de fiecare dată, de ziua Afroditei, venea s-o viziteze pe Ionasa, şi nu era deloc zgârcit cu ea. Poate nici nu ştia că Ionasa e amanta lui Syndaros, ori poate ştia şi povestea îl lăsa rece, un lucru însă e sigur, şi anume că era un oaspete obişnuit şi respectat al acestui local.

Îşi surprinse iubita întinsă pe sofa, în îmbrăţişarea unui tânăr chipeş şi viguros. Urlă ca un taur lovit de o săgeată drept în ochi.

Ionasa sesiză cu întârziere primejdia. Făcu totul ca să iasă basma curată. Se răsuci într-o parte şi, simulând împotrivirea faţă de violenţa lui Criton, începu să ţipe la el cât o ţinea gura:

— Nu te vreau! Degeaba scânceşti! Lasă-mă, n-auzi?!! Lasă-mă, că de nu, te muşc!

— Fir-ai să fii de căţea blestemată, răcni Drabolos. Eu mă omor să-i aduc bani cu ghiotura şi dumneaei se tăvăleşte aici cu un mucos! Azi e ziua mea! Şi ceasul meu! Te învăţ eu minte, ticăloaso! îţi mut fălcile...

Încolţită, Ionasa merse mai departe cu prefăcătoria:

— Îţi arăt eu ţie dacă te vreau sau nu! izbucni ea, scuipându-l pe Criton drept în obraz.

Criton nu cunoscuse niciodată o asemenea umilinţă. Păli. În clipa aceea, mâna grea a marinarului căzu peste chipul femeii.

Criton se ridică de pe sofa, marinarul îl înhăţă de gât cu mâinile sale vânjoase şi începu să-l sugrume. Tânărul gâfâia, horcăia, dădea din picioare, dar strânsoarea labelor lui Drabolos nu slăbea. Socrate sări în apărarea prietenului, dar la un semn al proxenetului se ivi ca din senin negrul de la intrare şi, înşfăcându-i pe tineri cu braţele sale uriaşe, *îi* trase afară, îi ciocni de câteva ori cap în cap, apoi îi opinti ca pe doi pisoi răpciugoşi, lipindu-i de zidul de peste drum.

Se ridicară anevoie şi se îndreptară grăbiţi spre Zidul lung, de unde

porniră să urce spre cetate.

La un moment dat, Criton se opri, îşi sprijini fruntea de zid şi începu să vomite. Murdărie la suprafaţă şi murdărie pe dinăuntru, îşi spuse Socrate, în sinea lui. Trebuie dată afară. Şi eu aş vomita, dacă aş avea un stomac mai slab. Şi din nou porniră să urce spre cetate.

Criton înainta încet, abia trăgându-şi răsuflarea.

— Tot mai ţi-e rău? îl întrebă Socrate.

— Tot. Dar mai cu seamă sunt dezgustat de mine însumi. Ce urât m-am purtat cu tine! Da, mi-e rău, şi răul ăsta vine din lăuntrul meu. Spune-mi, ai putea să mă ierţi?

— Nu mai e cazul, îl linişti Socrate, pe un ton prietenos.

— Tu ţi-ai dat numaidecât seama de toată ticăloşia...

— Pentru că eu ştiam ceea ce tu nu ştiai. Iubita ta se îmtinde în fiecare noapte cu amantul ei Syndaros, îi răspunse Socrate, necruţător. Criton îşi acoperi faţa cu palmele, dar nu găsi un cuvinţel să-şi exprime sentimentul de greaţă ce-l cuprinsese.

— Ai observat, reluă Socrate, ai observat puzderia aceea de culori ce inunda întreaga speluncă? Toate culorile curcubeului şi, în special, cele stridente şi arzătoare. Una singură lipsea: albul...

— Pentru că albul n-avea ce căuta acolo, interveni Criton.

— Ai dreptate. Dar uite, mi-am adus aminte că ai uitat să plăteşti.

Fără voia lui, Criton duse mâna la buzunar. Punga ia-o de unde nu-i.

— Am plătit, spuse el. Mi-au furat toţi banii! Aproape treizeci de drahme. Dar cine a putut să mi-i ia? Târfa? Codoşul?

— Lasă asta, Criton, după mine ar trebui să ne bucurăm de ceea ce ni s-a întâmplat astăzi, îl întrerupse Socrate, surâzător.

— Cum aş putea să mă bucur? Tu n-ai cum să ştii, dar eu mai simt şi acum pe obraji scuipatul târfei şi am senzaţia că mă înec în murdăria aceea...

— Amândoi trebuie să ne bucurăm.

— De ce, mă rog?

— Pentru că amândoi am cunoscut ce forţă înfiorătoare pot avea, în anumite clipe, patima şi instinctul omenesc...

— Înspăimântătoare forţă! Dezgustătoare şi de nestăpânit. Spune-mi, te rog, există ceva ce ar putea stăpâni o asemenea forţă?

— Nu ştiu, Criton. Raţiunea şi voinţa sunt prea slabe. Poate afecţiunea, poate încadrarea dragostei în armonia frumosului, ca să stârnească beatitudinea, nu ştiu – e o forţă mult prea puternică...

8.

— Pune-ţi opincile. Doar n-ai să te duci acolo desculţ, spuse Fainarete. Fiul îi aruncă o privire întrebătoare, dar n-o contrazise. În templu intru desculţ, gândi în sinea lui, dar acolo, într-adevăr, nu se poate.

— Îţi aduc şi chitonul cel nou pe care ţi l-am cumpărat nu de mult, ca să ai cu ce te duce la înscrierea în rândurile efebilor.

Mama a ieşit, iar fiul aşezat pe marginea sofalei îşi priveşte de sus opincile. Cercetează bentiţele de piele întinse una peste alta. Arată ca nişte şopârle cafenii. Se încălţă şi încheie cataramele. Brr! Mă strâng în tălpi, afurisitele, şi metatarsul mi-l apasă, ce mai, în încălţările astea, piciorul nu mai e liber... Se ridică şi tropăi zgomotos.

Mama îi aduse un chiton alb.

— Ce bine îţi stă! îi spuse cu duioşie, şi-l îmbrăţişă. Atena să te ocrotească şi să te ajute să reuşeşti... Vezi, ai grijă, să treci pragul cu dreptul. Spune-mi, nu-i aşa că te bucuri?

— Mult, mămico! Nu poate oricine să aibă fericirea de a merge la Pericle.

Casa lui Pericle era simplă, lipsită de orice fast. Nici pe departe nu o puteai compara cu vilele altor aristocraţi, în schimb, aici domnea bogăţia spiritului, introdusă de Pericle însuşi, şi bunul gust adus de a doua sa soţie, Aspasia. Această casă era frecventată de bărbaţi remarcabili, filosofi, învăţaţi, arhitecţi, artişti, pe care Pericle îi atrăgea să vină la Atena din toate colţurile ligii ateniene.

Într-una din marile încăperi, se află instalat laboratorul în care se naşte noua faţă a Atenei. Şiruri întregi de mese sunt acoperite de planuri şi schiţe. Marele plan al cetăţii, căreia bărbaţii adunaţi aici îi definesc dezvoltarea şi înălţarea pe nişte culmi ale frumosului fără precedent în

lume, acest plan de ansamblu se află în centrul întregii activităţi. În preajma lui sunt întinse schiţele de detaliu ale clădirilor reparate şi în curs de reparaţie, proiectele şi machetele viitoarelor edificii, schiţele ornamentaţiei lor exterioare şi interioare.

Întreaga sală e încărcată de aceste construcţii. Dar când va fi împodobită Atena cu aceste frumuseţi? Nici capetele ce se apleacă zi de zi asupra acestor planuri nu cunosc până acum răspunsul la aceste întrebări; ştiu doar atât, că frumosul se naşte încet. Vin mereu cu alte propuneri, aici o modificare, aici ceva inedit, iar acest inedit Pericle îl vrea de fiecare dată mai bogat, mai grandios.

Marele creator, Fidias, căruia Pericle intenţionează să-i încredinţeze înfrumuseţarea Atenei, e neras, cu ochii vii, ca nişte tăciuni aprinşi, îşi plimbă arătătorul peste planul oraşului, insistă asupra anumitor clădiri, informându-l pe Pericle despre felul cum au progresat lucrările de reconstrucţie a templelor şi a zidurilor distruse cândva de persani.

Soarele ce se lăsa în asfinţit, pătrunse în încăpere printre draperii şi cădea pe chipul lui Fidias, dezvăluindu-i o încordare neobişnuită. Aspasia, aşezată într-un jilţ sculptat, se aplecă spre Sofocle.

— Îi vezi faţa?

— Da. E alta... Se citeşte pe ea tulburarea; până şi arătătorul lui aleargă agitat peste schiţe. Parcă ar avea febră, şopti Sofocle, şi se grăbi să adauge: Dar e mai frumos să arzi decât să devii sloi de gheaţă.

Între timp, Fidias termină relatarea despre înaintarea lucrărilor de refacere a templelor şi sanctuarelor. Apoi, luând în mână câteva suluri, le desfăşură pe o masă liberă: Partenonul! Iconografia, vederea de ansamblu şi schiţele ornamentaţiei, proiectate în întregime de însuşi Fidias. O pădure de coloane dorice străjuia de jur împrejur falnicul templu al zeiţei Atena. Sălăşluia pe creştetul Acropolei ca o cunună regească. Peste patruzeci de coloane impunătoare se ridicau spre o înălţime ce sporea şi mai mult în ochii omului datorită înclinaţiei. Un desen în culori înfăţişa procesiunile prilejuite de serbările panateniene. Acest desen urma să fie cioplit în friza templului. Cele două frontoane erau de asemenea proiectate în culori: albastru, roşu, galben... În sală

domnea o tăcere desăvârşită. Nimeni nu cuteza să-şi spună cuvântul înaintea lui Pericle.

Pericle sta grav şi îngândurat. Buzele sale mari şi cărnoase erau mereu încleştate. Avea faţa îngustă şi ţeasta ţuguiată. În spate i se spunea „Căpăţână de ceapă”, iar în faţă „Olimpianul”. Cu o atenţie concentrată, continua să cerceteze, în tăcere, proiectul lui Fidias.

La un moment dat, Aspasia îi şopti încet lui Sofocle:

— Ce templu! îmi amintesc că, nu de mult, ne-ai citit din tragedia pe care tocmai o pregăteşti. *Multe-s puternice în lume, nimic mai puternic ca omul...*

Chipul lui Pericle se alungi, trădând îngrijorarea.

— Pe faţa ta se citesc entuziasmul şi teama, deopotrivă, îi spuse Aspasia.

— Ah, înţeleapta mea, îi răspunse Olimpianul, fără să-şi ia ochii de pe proiect.

— Uluitor, izbucni Sofocle, oftând.

— E opera ta, Pericle, i se adresă Fidias, cu modestie Atât eu cât şi arhitecţii Calicret şi Ictinus am ţinut seamă de indicaţiile şi dorinţele tale.

— E cu mult mai frumos şi mai strălucitor decât mi-aş fi închipuit.

— Alături de edificiul Odeonului, cu acoperişul în formă de cort, poporul atenian se va bucura de un nou giuvaer arhitectonic, interveni Anaxagora.

Pericle zâmbi uşor, din colţul gurii, aşa cum îi era obiceiul:

— Altfel nici nu se poate, dragii mei. Tucidide şi-a propus ţelul de a urni un cârd de aristocraţi atenieni şi de a merge, în fruntea lor, împotriva poporului; eu, în schimb, am învăţat să gândesc cu mintea poporului, să văd cu zecile de mii de ochi ai acestuia şi să clădesc pentru, poporul pentru care m-am decis să trăiesc.

— E opera ta, repetă cu teamă Fidias, îngrijorat de faptul că Pericle încă nu se pronunţase în privinţa proiectului.

— Da, încuviinţă Aspasia. Pericle e în stare să scoată din pământ din iarbă verde strălucirea cetăţii, dar forţa acestei frumuseţi, e de la tine, Fidias...

— E o nebunie a frumosului, sublinie cu însufleţire Anaxagora.

Iar Sofocle i se alătură:

— O asemenea frumuseţe trezeşte în om năzuinţa de a şi-o apropia.

Chipul lui Pericle însă tot nu se lumina. Ochii săi mari, scrutători, rătăceau mereu peste planurile şi schiţele frizei longitudinale şi ale arhitravei în care siluetele înveşmântate în albastru erau plantate pe un fond roşu.

— O nebunie a frumosului, aţi spus, rosti el în cele din urmă. Da, o vedenie ce-i pluteşte omului pe dinaintea ochilor ca să devină mai bun. Dar e în acelaşi timp o frumuseţe provocatoare, ce stârneşte groaza.

Lui Fidias braţele îi căzură neputincioase de-a lungul trupului. A înţeles. Ştia cât anume avea să coste Partenonul. Ştia că dacă Atena va fi în stare să-şi pună pe cap această cunună, va oferi în felul acesta un nou prilej de ură şi invidie din partea tuturor membrilor ligii maritime ateniene. De pe acum aceştia o consideră o risipitoare capricioasă, care se împodobeşte cu giuvaeruri pe banii lor: de bună seamă, nu de teama perşilor, ci pentru a o avea mai la îndemână, a poruncit Pericle să fie transferată trezoreria ligii de la Delos la Atena.

Pericle îşi ridică privirea şi vorbi aşa cum obişnuia să le vorbească miilor de atenieni în adunarea cetăţenească *ekklesia.*

— Ştiu la ce vă gândiţi şi ce vă e teamă să rostiţi în faţa mea. O să vă spun eu! Da, mă ating cu îndrăzneală de banii trezoreriei instalată pe Acropolă. Într-adevăr, aşa este, dar făcând acest lucru sunt, oare, un tâlhar? Sau cheltuiesc pentru mine?

Un sclav intră tiptil ca să-i anunţe lui Pericle sosirea lui Socrate, care fusese invitat pentru azi, la această oră.

— Să vină altă dată. Îi trimit eu vorbă când, spuse Pericle.

Cu un semn, Anaxagora îl reţinu pe vestitor şi se adresă amfitrionului:

— Când vrei să mai ajungă la tine acest băiat nefericit, de vreme ce zi de zi stai aplecat asupra proiectelor? Şi-aşa aşteaptă de câteva luni!

— Cine e acest Socrate? întrebă Aspasia. Dacă nu mă înşel, am mai auzit de numele acesta.

— E un sculptor tânăr, talentat, îi răspunse Fidias. Am văzut Silenul lui,

la Criton. Excelentă lucrare.

— Sculptor şi discipolul meu, i se alătură Anaxagora.

— Asta e bine, interveni Pericle, cu zâmbetul lui imperceptibil. Aşadar, Socrate şi cu mine avem acelaşi dascăl. Mă rog, dacă o să scoţi şi din el, scumpe Anaxagora, un nesăbuit ca mine...

Şi dădu poruncă sclavului să-l conducă pe oaspete în peristil.

— Să aştepte acolo; e invitatul nostru la cină. Sclavul nu apucă să iasă, când Aspasia întrebă grijulie ce anume îl neliniştise atât de mult pe Pericle la început. Într-o clipită, Pericle începu din nou să clocotească:

— Parcă n-aţi şti! Vor sări asupra mea cu tot ce e mai rău.

Ştiau ce înseamnă asta. Pericle era superstiţios. Nu era în stare să-şi înăbuşe groaza în faţa puterii supranaturale, groaza de răzbunarea zeilor. De atâtea ori i-a fost dat să vadă răzbunarea lor împlinindu-se!

Anaxagora venea cu tot felul de argumente convingătoare, spre a-l dezbăra de superstiţii, aşa cum face medicul ca să lecuiască bolnavul. Dar Pericle vedea mereu în faţa sa sângele vărsat fără milă de un vlăstar al neamului Alemeonizilor, neamul lui Pericle.

Pe vremea când Chilon şi adepţii săi au încercat să cucerească puterea în stat, alemconidul Megacles era arhonte. Răsculaţii au fost împresuraţi pe Acropolă, dar s-au retras spre jertfelnicul Atenei, care potrivit unor legi străvechi le garanta azil şi securitatea.

Megacles le-a făgăduit răsculaţilor graţierea, cu condiţia de a părăsi neîntârziat sanctuarul zeiţei. Dar aceştia n-au părăsit bine lăcaşul că arhontele şi-a şi încălcat sfântul jurământ, poruncind asasinarea adepţilor lui Chilon. Pentru această perfidă trădare, neamul lor a fost blestemat pe viaţă.

Timp de două secole, orice nenorocire ce se abătea asupra unuia dintre vlăstarii acestui neam, era pusă pe seama răzbunării zeilor, şi de acest blestem se bucurau de minune duşmanii alemeonizilor care se foloseau de el de câte ori aveau nevoie.

— Şi eu sunt blestemat, spuse Pericle cu o voce întunecată; şi eu am de ispăşit această crimă sângeroasă, această odioasă necinstire a zeiţei Atena...

— Cu durere te ascult, scumpul meu Pericle. În *Oedip* noua tragedie pe care o scriu, vreau să relev pe lângă unele neguri ale destinului şi faptele omului, la care acesta se încumetă de unul singur.

— Laudele mele pentru asta, Sofocle. A sosit momentul să se atribuie atenţia cuvenită raţiunii şi actelor omeneşti, împotriva superstiţiilor învechite, spuse Anaxagora, gândind în sinea lui că, de bună seamă, Pericle fusese acela care-l inspirase pe Sofocle să ridice personalitatea umană mai presus de mituri şi legende.

Socrate şedea în peristil în faţa unui platou cu fructe. Lângă picioarele lui susura şuviţa subţire de apă a unei fântâni ţâşnitoare, iar din sala mare răzbeau până la el glasurile celor aflaţi acolo. Acum, îl auzea vorbind pe dascălul său:

— Să ne amintim ce spune Prometeul lui Eschil, continuă Anaxagora: „Eu, pe legea mea, îi urăsc pe toţi zeii”. Şi eu îi urăsc, bunii mei prieteni. Sunt pretutindeni, în toate îşi vâră coada, ne ocărăsc, ne dojenesc, iar ei înşişi fiind de fapt mai desfrânaţi decât noi, ne otrăvesc aerul cu veninul ameninţător al spaimei – şi, de fapt, ei nici nu există...

Pericle înţelese că prietenii săi vor să-l scape de un vis urât, dar nu se lăsă înduplecat, stăruind că, totuşi, o forţă tainică a destinului trebuie să existe.

La care Anaxagora îi replică:

— Sunt încredinţat, bunul meu Pericle, că tu vei fi cel dintâi care vei frânge orice forţă a destinului – chiar dacă am admite că există...

— Dar cum şi prin ce? interveni Aspasia.

— Tu, Pericle, faci din cetatea zeiţei Atena un oraş atât de puternic şi de frumos, încât trebuie să placi tuturor forţelor pământene şi cereşti. Iar prin această faptă – şi filosoful arătă Partenonul în planul oraşului – nu numai că vei spulbera orice blestem, dar vei câştiga şi bunăvoinţa tuturor forţelor...

— Da, da, se va întâmpla cum spune filosoful nostru, exclamă Aspasia cu ochii aprinşi de sentimentul dragostei pentru Pericle.

Arătătorul lui Fidias îşi îndreptă vârful spre schiţa Partenonului şi atinse sanctuarul Atenei.

— Am visat ceva, scumpul meu Pericle. Tu vei spune că a fost un vis instigator, dar a fost atât de superb, încât m-am trezit într-o nespusă uimire. Şi visul acesta mi-a revenit apoi, noapte de noapte, până când m-am apucat să schiţez şi să modelez ceea ce îmi apărea în vis.

Pericle văzuse unde se oprise vârful arătătorului lui Fidias.

— Ţie ţi s-a arătat în vis Pallas Atena?

— Întocmai, răspunse artistul, cu o voce tainică. Îmi pătrundea în creier, în inimă, în braţe, învăluindu-mă în întregime cu lumina ei scânteietoare...

Apariţia Atenei în visul lui Fidias avu darul să-l impresioneze profund pe sensibilul Pericle.

— Spune mai amănunţit, cum arăta zeiţa...

Fidias, trăind parcă şi acum acel vis ameţitor, continuă să povestească, fascinat:

— Atena era toată din fildeş, purta o mantie din aur curat, iar ochii ei aruncau sclipiri de pietre preţioase. Cu mâna stângă se sprijinea într-un scut de aur, iar în dreapta o ţinea pe micuţa Nike – zeiţa victoriei.

— Victoriei? izbucni Pericle.

— Da! Victorie pentru cetatea Atenei şi pentru tine, bunul meu Pericle...

În clipa aceea, Pericle se smulse din mrejele delirului:

— Încetează, Fidias! Tu mă induci în eroare! în loc să mi-o descrii pe zeiţă, îmi zugrăveşti statuia la care ai şi început să lucrezi.

— Da, şi aştept cu nerăbdare să-ţi aud părerea despre modelul meu, mărturisi Fidias, primind cu bucurie reproşul lui Pericle.

Acesta se străduia să-şi stăpânească nervozitatea. Nu de alta, dar se afla de faţă Anaxagora care întotdeauna îl previne să se ferească de izbucnirile mâniei. Şi totuşi, la auzul cuvintelor lui Fidias, Pericle avu o tresărire lăuntrică:

— Ce tot spui? izbucni el. O statuie din criselefantină. Din fildeş, aur şi pietre preţioase?... Şi asta vrei tu să înalţi aici, în sanctuarul zeiţei?!?

— De ce nu? Socotesc că acolo îşi are locul o asemenea frumuseţe, replică artistul.

— Ţie, Fidias, nu-ţi ajunge când îţi vorbesc aici despre o frumuseţe de natură să-i incite pe aliaţii noştri şi pe Tucidide cu aristocraţii săi? Mânia lui Pericle creştea şi nu mai putea fi stăvilită! Tu nu ştii ce-i lupta pentru puterea în stat? Tu n-ai auzit de intrigile şi uneltirile împotriva guvernării democratice?

— Chipul zeiţei semăna cu chipul tău, scumpă Aspasia, reluă Fidias visător, de parcă nici n-ar fi auzit vorbele aspre ale amfitrionului. Avea expresia ta, fruntea ta înţeleaptă, ochii tăi strălucitori...

— Aşa nu, Fidias! în felul ăsta nu trebuie să mă iei pe mine! tună Pericle. Aspasia e înţeleaptă şi frumoasă, dar nu se cuvine să profiţi de ea.

— Desigur, scumpul meu, interveni salutar Aspasia. Una ca asta să nu îngădui. Şi aşa am avut până acum impresia că unii din zeii şi eroii lui Fidias au trăsăturile tale şi ale mele.

— Şi ce-ar fi nefiresc în treaba asta, de vreme ce mă aflu la voi aproape în fiecare zi, şi vă respect şi vă iubesc „pe amândoi deopotrivă? se apără Fidias, apărându-şi astfel şi viitoarea sa lucrare.

Pericle îl întrebă ce mărime ar urma să aibă zeiţa Nike, pe care Atena o ţine în mâna dreaptă.

— Şapte până la opt picioare, în mărime supranaturală...

— Asta înseamnă că Atena ta va fi de-a dreptul gigantică, tună Pericle.

— De şase ori mai mare, răspunse calm, artistul. Mică, s-ar pierde în spaţiul imens al Partenonului.

— Eşti un om înfiorător, Fidias! Vrei să mă distrugi! Dar nu, de data asta nu voi ceda. Când stau şi mă gândesc, o mantie până la glezne, o mantie care ar ajunge la şase femei... şi pe deasupra, din aur curat! Ce risipă! Ce nesăbuinţă! Nu, nu, Fidias, greşeala asta n-am s-o fac!

Socrate aşteaptă. Admiră statuile de bronz, marmoră, alabastru, aflate în aer liber şi sub bolta susţinută de coloane a peristilului. Printre rododendronii presăraţi cu flori violacee şi trandafirii, se plimbă câţiva păuni albi, cu cozile răsfirate în evantai, dezvăluind, pe fiecare pană, câte un ochi verzui-lucitor. Capetele lor firave sunt împodobite cu coroniţe. Socrate îi urmăreşte pe falnicii păuni încununaţi, al căror ţipăt strident îl

împiedică în răstimpuri să audă glasurile din sala în care se decidea soarta viitoarei coroane a Atenei.

Se bucură nespus ori de câte ori aude vocea lui Anaxagora. Prezenţa acestuia are darul să-i diminueze sentimentul de stânjeneală. Faţă de tonul calm al dascălului său, celelalte trei glasuri sunt foarte sonore.

Dintre ele recunoştea cu uşurinţă şi glasul lui Fidias, ale cărui porunci şi expuneri le auzea adeseori, atunci când lucra cu tatăl său pe Acropolă. Vocea lui răsună fermă şi clară, chiar şi în vacarmul asurzitor al loviturilor de ciocan, al scârţâitului de roabe şi scripete, al strigătelor şi înjurăturilor proferate în toate limbile. Vocea lui are aproape tot timpul rezonanţa imperativului şi entuziasmului. Oscilează mereu între aceste două tonalităţi, numai intensitatea se schimbă.

Pe Sofocle îl auzea pentru întâia oară. Vocea lui nu trăda că ar fi în stare să facă să vibreze un teatru al mulţimilor de oameni, dar până şi în dialogul simplu, vibra parcă în el, din când în când, metrica versului.

Desluşind glasul lui Pericle, Socrate se înfioară. Îşi imagina o voce stăpânită, cu forţa aproape retorică, dar glasul acesta are darul să forţeze atenţia aceluia care ascultă. Un alemeonid. Acest neam se trage din vechime, însoţit până azi de gloria şi blestemul său. Socrate desprinde din vocea lui Pericle admiraţia acestuia faţă de Partenon şi pentru Atena lui Fidias, exprimată cu groaza cea mai înfiorătoare, stârnită de teama de a se da pe mâna duşmanilor.

Şi Socrate are o strângere de inimă, auzind aceste cuvinte tăioase, dar încărcate de durere. Nu, nu, Fidias, greşeala asta n-am s-o fac!

Iar printre aceste glasuri bărbăteşti care nu uită că nu se adresează miilor de cetăţeni ai adunării populare, răsună vocea catifelată, caldă, a Aspasiei... E un sacrilegiu să stau aici şi să ascult în taină, dar cum aş putea să nu ascult? Nu-mi va fi oare teamă să mă uit după aceea în ochii lor?

Fără voia lui îşi încordă auzul. Vorbea Pericle. Vorbea înăbuşit. Un timp Socrate nu înţelege nimic din ce spune, pe urmă însă, vocea amfitrionului se intensifică mereu, dezvăluind culoarea unei mari revolte lăuntrice.

— Fur oare? Cum poate să interpreteze cineva în felul ăsta acţiunile

mele? Martoră să-mi fie întreaga Atenă! Până la sfârşitul vieţii nu am de gând să iau nimic, nici măcar o drahmă, pentru mine, din trezoreria colectivă. Cu propria mea familie sunt atât de zgârcit, de-i aud pe toţi cum crâcnesc. Până la ultimul obol e dator să le ţină socoteala administratorul meu Euangelos. De ce? De ce? Uneori vă miraţi voi înşivă, nu-i aşa? Ei bine, am să vă spun. Am trecut de partea poporului, acordând prioritatea majorităţii sărace în faţa minorităţii avute. Am făcut oare asta pentru a mă îmbogăţi în dauna sărăcimii? Ca să profit de cunoaşterea mea că în popor sălăşluieşte acea forţă ce poate duce Atena pe culmile gloriei şi ale puterii? Drept cine sunt luat? Nu, un ţel atât de amărât nu-şi poate propune Pericle. Cine încearcă să afirme acest lucru despre mine e un mincinos. Pentru un măr furat, legile lui Dracon au stabilit pedeapsa cu moartea! Ce pedeapsă aş merita eu pentru o faptă mult mai gravă?!

Socrate ascultă tulburat această uriaşă revoltă, izvorâtă din adâncul sufletului. Pentru întâia oară s-a putut convinge că pe bună dreptate îi merge lui Pericle buhul că poartă pe vârful limbii un fulger cumplit.

— Moartea ar fi prea puţin, fărădelegea săvârşită împotriva poporului atenian ar fi atât de mare, încât n-ar exista lege s-o pedepsească. Oare îşi închipuie cineva că poporul e o materie imaginară şi inertă, fără ochi, fără inimă? Nu, nu. El reprezintă miile de ochi contopiţi într-un singur ochi gigant, miile de inimi contopite într-o singură inimă uriaşă la teatrul lui Dionysos. Un zgârie-brânză înfumurat îşi pofteşte la ospăţ câţiva prieteni, îi hrăneşte mai-mai să plesnească, îi adapă cu vin şi în cele din urmă le prezintă un spectacol: un scamator, un fluierar, pe lângă aceştia, bineînţeles, o dansatoare goală, şi oaspeţii sunt la pământ. Dar acestui ochi gigant al poporului, acestei inimi uriaşe nu-i ajunge un asemenea spectacol. Poporul are nevoie de teatre unde să se poată aduna cu miile, şi în clipa aceea exigenţa lui e de o mie de ori mai mare decât a mesenilor la un ospăţ. Nu-i ajunge, pe scenă, un actor, un cântăreţ, vrea ansambluri, recitări, corale, cântece, dansuri, dialoguri, confruntarea unor idei măreţe...

Şi, fixându-l cu privirea pe Sofocle, Pericle continuă:

— Da, scumpe Sofocle, tu ştii prea bine toate astea. Poporului nu-i ajunge doar să-l gâdili. El vrea să fie prezent la lupta voinţei libere a omului împotriva destinului orb, vrea să fie cotropit de furtuna pasiunii şi a frumosului. Asta vrea acel ochi gigant, acea inimă uriaşă a poporului! Sânge, lacrimi, moarte, izbăvire şi, în egală măsură, râsul şi bucuria vieţii. Să trăiască viaţa eroilor! Să sufere cu ei, să triumfe cu ei. Să plângă cu sughiţuri în beţia extatică stârnită de marea putere a frumosului, de acea profunzime a ideilor ce te fac să ameţeşti.

Nimeni de unul singur pe lumea asta, ci numai guvernarea poporului, democraţia, poate satisface cerinţele celui mai exigent spectator: poporul cu ochiul său gigant şi inima sa uriaşă.

Prietenii îl ascultau într-o tăcere desăvârşită. Fidias era chinuit de tensiunea incertitudinii. Îşi dădea seama că vorbind despre teatru, Pericle vorbea şi despre Partenon şi despre Atena lui. Era contaminat de neîncrederea lui Anaxagora în existenţa zeilor... Să-mi răstoarne, oare, planurile?

Socrate stă cu gura deschisă şi auzul încordat: Ce va face Pericle pentru acest ochi gigant şi această inimă uriaşă a poporului?

Pericle încă nu şi-a dezlipit privirea de pe chipul lui Sofocle.

— Teatrul închinat miilor de oameni alungă deprimarea şi tristeţea nostalgică, iar prin forţa spiritului şi a cuvântului său, ridică nivelul de instruire a mulţimilor. Nu ca la barbari: stăpânitorul-zeu şi, adânc sub el, omul, jumătate om jumătate animal. De ce mă atacă duşmanii, afirmând despre mine că sunt însetat de glorie? Nu de mine le pasă lor. Povestea e alta. Ei nu-i doresc poporului ceea ce democraţia îi dă cu mâinile mele, iar democraţiei nu-i doresc ceea ce îi dăruieşte poporul! Aşa stau lucrurile. Dar în privinţa asta, eu rămân ferm pe poziţia mea.

Se uită la Anaxagora şi continuă:

— Mi-e ruşine pentru clipa mea de slăbiciune. Aceasta a permis ca să-mi răsară din adâncul vremurilor îndepărtate ursitele rele şi blestemele. Şi, privindu-l pe palidul şi înfioratul Fidias, se grăbi să adauge: M-a biruit măreţia şi frumuseţea Partenonului, m-a cucerit Atena ta, dragul meu Fidias. Astăzi, cetatea ateniană aparţine întregului popor, şi de aceea ei îi

va aparţine şi cununa aceasta regească: Partenonul şi grandioasa statuie a zeiţei Atena. Eşti un mare artist, Fidias, un mare sculptor, un mare arhitect şi stăpân desăvârşit al spaţiului şi materiei. Îţi voi da pentru tot, cât vei avea nevoie. Îţi voi pune la dispoziţie şi mâini şi talente şi ştiu dinainte că *ekklesia* îşi va da încuviinţarea cu toată însufleţirea. *Ekklesia* va simţi această operă măreaţă, cu măreţia inimii, căci frumosul îl înalţă pe om, şi dacă e să-l orbească pe om ceva, asta trebuie să fie numai acea frumuseţe orbitoare care să aducă în jurul omului întreaga lume a frumosului...

Socrate asculta cu răsuflarea tăiată profesiunea de credinţă a marelui Pericle. Întreaga lume a frumosului în jurul omului, ca să-l înalţe tot mai sus...

— Tot ce vreau să facem pentru înflorirea cetăţii, trebuie să aibă un spirit unitar. Multă vreme am reflectat asupra acestui lucru şi, în acest scop, nu voi găsi un creator mai bun ca tine, Fidias.

— Mi-era teamă că vei rosti numele meu, scumpe Pericle, dar totodată mi-am dorit acest lucru.

Pericle se apropie de Fidias şi-l strânse în braţe, cu putere.

— Să ne bucurăm, prieteni, spuse Sofocle. Să ne bucurăm de această zi minunată.

— Tu nu spui nimic, dragă Anaxagora? De ce taci? îl întrebă Aspasia.

— Mă aşteptam, distinsa mea, să-mi pui astfel întrebarea: De ce nu vorbeşti împotriva acestui lăcaş şi împotriva acestei statui, tu, care ne înveţi că zeii nu există?

— Nu eşti de acord cu noi?

— Ba sunt şi chiar întru totul. Mă opun, ce-i drept, ideii ca omul să se lase târât şi zgâlţâit de credinţa în zeii pe care el însuşi i-a născocit. Dar cum aş putea să mă împotrivesc ca aceste vechi legende să stea la temelia făuririi unor opere artistice? Şi mai cu seamă a unor opere atât de superbe cum vor fi Partenonul şi Atena lui Fidias? Şi, la drept vorbind, aceşti zei bătrâni, cu masca tinereţii eterne, au răsărit totuşi din pământul elen, întocmai ca smochinul sau măslinul. Dacă asemenea zeităţi de marmoră, create de Fidias, vor popula lumea noastră, eu însumi

voi crede în puterea lor, mulţumită acestei frumuseţi.

— Excelent, iubite Anaxagora, excelent! exclamă Sofocle. Aşa este, căci, într-adevăr, viaţa noastră e îmbibată de mituri; din ele îşi trag primele rădăcini fantezia Homerilor şi Hesiozilor noştri, şi chiar şi noi, poeţii tragici, suntem înrădăcinaţi în ele.

Socrate auzea acum fiecare cuvânt şi îşi aduse aminte că artistul, chiar dacă ştie că soarele este o piatră încinsă până la incandescenţă, în imaginaţia lui el poate să-l înfăţişeze pe Helios ca pe un zeu ce cutreieră hipodromul azuriu al cerului, într-un car de aur tras de doi cai. Da, zeii sunt creaţia omului, iar fantezia artistului făureşte din ei opere de artă.

Refectoriul răsărea din beznă pe măsură ce sclavul aprindea şirurile de felinare cu ulei, atârnate de candelabre. Socrate se temu să-şi ridice privirea spre acei pe care, vrând-nevrând, îi auzise fără să fie văzut. Cel mai greu îi veni să se uite la Pericle, a cărui spovedanie şi profesiune de credinţă o ascultase cu atâta emoţie. Se străduia să înăbuşe în el sentimentul de jenă care-l stăpânea.

Ca să-l ajute, Anaxagora spuse surâzător:

— Socrate şi cu mine suntem prieteni. Dimineaţa, ne plimbăm împreună pe malul Hisosului şi-l paştem acolo pe Percon. Şi cum în timpul ăsta filosofăm, uneori se întâmplă să uităm de măgar şi ne pornim spre casă fără el, nu-i aşa?

Aspasia şi Sofocle începură să râdă. Socrate roşi.

— Pe urmă, reluă Anaxagora, arătând spre Socrate, el e nevoit să alerge înapoi ca la concurs ca să-şi caute măgarul, iar eu trebuie să merg de unul singur.

Aspasia, râzând, i se adresă lui Socrate:

— În felul ăsta, îi mai descreţeşti un pic fruntea mult prea încruntatului nostru înţelept. Şi să fii alături de el e, fără îndoială, o mare plăcere...

— Numai dacă e amator de plăceri, ţinu să completeze Sofocle.

— Sunt, replică Socrate, cutezător. Iar această seară este pentru mine cea mai mare plăcere din câte am avut vreodată...

— Nu exagerezi, tinere? îl întrerupse Aspasia zâmbind. Socrate o vedea azi pe Aspasia pentru prima oară.

Vedea ochii ei adânci, asiatici, în care pâlpâia o lumină galbenă ca pielea de leu. Nu se încumetă să-şi cufunde prea mult în ei privirea sa scrutătoare.

Printre buzele ei, perfect arcuite, frecate uşor cu carmin, sclipeau nişte dinţi superbi, de culoarea alabastrului.

— Exagerarea e un semn al tinereţii şi al... înclinaţiei artistice. Chiar şi deziderатul moderaţiunii trebuie să fie moderat... Rostind aceste vorbe, Aspasia întoarse privirea spre Anaxagora, apoi îşi îndreptă din nou faţa spre Socrate. În timpul mişcării, diadema de aur împroşcă fulgere din rubinele ei mărunte, iar peplumul de culoarea şofranului, cu falduri fine şi cu o agrafă de aur care îi prindea şalul de mătase pe umăr, se undu-i, foşnind ademenitor. Sub ţesătura moale, aderentă, Socrate îi surprinse formele frumoase ale trupului. Frumoasă, binevoitoare, atrăgătoare şi înţeleaptă. De ce să ne mire că l-a orbit cândva pe regele perşilor?!? De ce să ne mire că o asemenea strălucire l-a orbit pe Pericle?!?

Deodată se auzi un zgomot, urmat de un scrâşnet de cioburi. Aspasia îşi înălţă privirea spre sclava care o servea la masă. Aceasta dispăru şi, într-o clipită, îşi făcu apariţia în refectoriu administratorul casei, Euangelos, ca să-i aducă la cunoştinţa stăpânei că sclava Faya scăpase din mână platoul de ceramică pe care era pictată Iris, zeiţa curcubeului.

— Platoul cel mai frumos, se întristă Aspasia.

— Vai, superba Iris, oftă Fidias, mare păcat...

— Da, o neatenţie condamnabilă, îl aprobă Euangelos. Faya merită o pedeapsă aspră.

Socrate o urmărea pe Aspasia. Chipul ei se lumină:

— Fayei îi face mare plăcere să mă pieptene, se adresă ea administratorului. O lună întreagă, de acum încolo, n-o să mă mai pieptene.

Euangelos se retrase în tăcere.

— Asta-i toată pedeapsa? întrebă Fidias, uluit. De afară se făcu auzit plânsetul fetei.

— E o pedeapsă cumplită, interveni Sofocle. Dacă Aspasia mi-ar interzice să vin la ea la cină, de bună seamă aş fi şi eu disperat, ca

această fată.

Socrate se uita la Aspasia, fascinat. Amfitrioana îi zâmbi, apoi se întoarse spre Fidias:

— Lauzi Silenul lui Socrate. N-ai vrea să ne spui ce lucrare ai de gând să-i încredinţezi?

Fidias stătu puţin pe gânduri. Lucrările pentru Partenon erau de mult distribuite în mintea lui. Deocamdată, o să-l dea pe Socrate ca ajutor unui sculptor încercat, el însuşi va urmări cum se comportă băiatul, iar pe urmă? Ce-ar fi, fireşte, dacă se va dovedi iscusit, să-i încredinţeze o operă de sine stătătoare? După terminarea Partenonului, Pericle doreşte să se înceapă construirea unor noi propilee. Deodată se întoarse spre Socrate:

— La început o să faci o muncă auxiliară, de mai mică importanţă. Pe urmă, dacă îmi aduci nişte schiţe şi modele reuşite în lut, ţi-aş încredinţa un lucru măreţ.

— Foarte bine, Fidias, sublinie Pericle. Un tânăr trebuie să capete o lucrare importantă; să-şi verifice singur talentul şi puterea de muncă. Dar pe tine, Socrate, nu te sperie treaba asta?

— Ţin dalta în mână de când aveam şase ani şi sunt dornic să fac ceva mai deosebit, răspunse Socrate, cu modestie în glas.

— Bine, încuviinţă Fidias. Vei ciopli în marmoră, pe friza de deasupra noilor propilee, cele trei Erinii: Afecto, Tisifone şi Megera... La rostirea acestor nume, surprinse ochii înspăimântaţi ai Aspasiei.

— Eriniile? izbucni Socrate. Iartă-mă, dar asta... asta nu pot... Aş fi bucuros... foarte bucuros... dar... nu... nu pot...

— Socrate! exclamă Anaxagora indignat la culme: îţi permiţi să-l refuzi pe Fidias?

Socrate rămase înverşunat pe poziţia lui:

— Cele trei Erinii, baborniţele acelea zdrenţăroase cu aripi şi gheare de vulturi... în loc de păr, o colcăială de şerpi... ochii înecaţi în sânge... Nu, asta nu pot. Iartă-mă, distinse Fidias, nu pot.

Fidias, jignit, îşi ieşi din fire:

— Asta-i nemaipomenit! Ţi-am ales o muncă în care se poate valorifica fantezia şi toată priceperea. N-ai curaj! Nu eşti artist!...

— Încetează, Fidias! îi curmă vorba Pericle, împingând într-o parte farfurioara cu coptura de nuci muiată în vin. Eu abia acum l-am îndrăgit pe Socrate. Oricine în locul lui, chiar şi un artist afirmat, ţi-ar face o plecăciune până la pământ pentru o asemenea promisiune. Poţi să te încrunţi, Fidias! Dar eu nu cred că cel ce are cutezanţa să-ţi refuze ţie de la obraz şi cu atâta dârzenie o astfel de ofertă, nu are în el cutezanţa artistului...

— Dar bine, lingăul ăsta nu mă înfruntă numai pe mine, ci şi pe tine, dragă Pericle, răspunse Fidias neînduplecat. Tu personal ai dorit ca pe frontonul propileelor să fie cioplite cele trei Erinii, pentru ca oricine va trece pe acolo, să ia aminte şi să ştie să se ferească de orice crimă sângeroasă.

— Da, încuviinţă Pericle. Se gândea la vinovăţia alemeonizilor, care nu mai contenea să-l înspăimânte. Vreau ca nimeni să nu mai încalce jurământul dat, pângărind astfel o veche tradiţie greacă – şi uitându-se la Socrate, adăugă: Şi tu, tu de ce nu accepţi această lucrare?

Socrate îl ţintui cu privirea pe Anaxagora:

— Eriniile nu urmăresc doar crimele sângeroase şi încălcarea dreptului. Ele pedepsesc şi-i persecută şi pe cei nevinovaţi şi asta, pentru simplul motiv că în vinele acestor nefericiţi ar curge un sânge blestemat. Ce este acest sânge blestemat?!? Tu, scumpe Anaxagora, m-ai învăţat cu totul altceva. De la tine ştiu că omul îşi pregăteşte singur o soartă bună sau rea şi nu trebuie să ispăşească păcatele săvârşite de strămoşii săi. Tu ai înălţat raţiunea omenească deasupra superstiţiei...

— Eşti un bun discipol al profesorului tău, tinere prieten, se aprinse Aspasia. Ce poţi să mai spui acum, dragă Fidias?...

— A fost dorinţa lui Pericle, să se pronunţe el, răspunse Fidias, evitând să se mai amestece în această chestiune.

Amfitrionul se cufundă într-o tăcere adâncă.

O sclavă strânse de pe masă rămăşiţele de friptură de miel, sturzul umplut cu tocătură de ficat şi resturile de prăjitură cu miere, apoi întinse în faţa fiecăruia câte un mic vas de aramă, ca să-şi clătească mâinile.

O a doua sclavă apropie de fiecare câte o măsuţă încărcată cu pere şi

struguri, cu boabe mari, albastre, iar o a treia împodobi vazele cu trandafiri proaspeţi, în refectoriu se răspândi o mireasmă suavă. Încercând să curme impresia proastă despre el, Socrate nu făcu decât s-o înrăutăţească şi mai mult. Concepţiile lui se încrucişau mereu cu concepţiile lui Pericle.

— Mie nu-mi sunt dragi Eriniile. Mă dezgustă intoleranţa lor nedreaptă. Şi tocmai ele să troneze pe frontispiciul celei mai mândre frumuseţi a Atenei?

Aspasia văzu feţele tuturor mesenilor întunecându-se. Învârti în mână un boboc de trandafir, îl mirosi, apoi i se adresă lui Socrate, cu un zâmbet binevoitor.

— Şi ce-ai propune tu în schimb, pentru acest frontispiciu, scumpe prieten?

— Cele trei Graţii, răspunse el surâzător, fără să pregete. Asistenţa rămase surprinsă de propunerea lui.

— A, da, înţeleg. Binefăcătoarele Carite, în locul hâdelor răzbunătoare! Asta ar fi minunat, exclamă Aspasia entuziasmată. Pe toţi i-ar întâmpina aici Eufrosine, zeiţa graţiei şi a beatitudinii, înfloritoarea Talia şi strălucitoarea Aglaia. Ce zici, dragul meu Pericle?

Pericle continua să tacă, îngândurat.

— Îmi este îngăduit să mai spun ceva? întrebă Socrate, cu sfială.

— Nu-ţi ajunge câte ai spus? îl întrerupse Anaxagora, supărat la culme.

— Nu, scumpe Anaxagora, interveni amfitrionul, smulgându-se din meditaţia sa. Să-l lăsăm pe Socrate să spună tot ce are de spus. Apreciez sinceritatea lui.

Socrate se încumetă la un ultim atac împotriva Eriniilor, împotriva lui Fidias şi, implicit, a lui Pericle:

— Pe cer străluceşte soarele, în întâmpinarea soarelui va străluci frumuseţea de aur şi marmoră a Acropolei. Iar această strălucire pe pământ, sub strălucirea celestă, corespunde luminii strălucitoare a vieţii. Eu unul n-aş propune Atenei un trecut sângeros, ci un viitor al bucuriei şi luminii: cele trei Carite, dansând graţios, ţinându-se de mână, ca semn că buna dispoziţie, splendoarea strălucitoare şi înflorirea cetăţii sunt

indisolubil legate între ele.

Pericle o apucă încet de mână pe Aspasia, o trase spre el şi, după ce mirosi bobocul de trandafir, inspiră adânc şi sărută umărul dezgolit al femeii adorate.

— Scumpul meu Fidias, rosti în cele din urmă; îi încredinţezi lui Socrate cele trei Carite?

— Dacă tu îmi îngădui, cu plăcere, răspunse Fidias. La despărţire, Aspasia îi spuse lui Socrate:

— Nădăjduiesc că de-acum încolo o să ne vizitezi adeseori, tinere prieten. Te aşteptăm cu bucurie.

— Curând împlinesc optsprezece ani. Mă aşteaptă serviciul militar, răspunse Socrate.

— Păcat, mărturisi cu sinceritate Aspasia. Aşadar, abia peste doi ani...

— Da, interveni Pericle. Ne-am înţeles, deci, peste doi ani, primul tău drum va fi la noi.

— Iar schiţele Caritelor le poţi pregăti de pe acum, în clipele libere, îl îndemnă Fidias, luându-şi rămas bun. Îl bătu zdravăn pe umeri, aşa cum obişnuia să facă şi tatăl lui Socrate, după care adăugă cu o amabilitate zgrunţuroasă: Ascultă, puştiule, eşti tu neobrăzat, dar ceva ai în căpăţâna asta.

— *Chaire,* îi spuse apoi portarul, întinzându-i o torţă aprinsă.

Ieşi în stradă ţopăind, dar numaidecât se opri. Ce mai e şi asta? Mă ia cu ameţeală. De ce? Din pricina vinului? Aş, prostie! Din pricina Caritelor! Da, Caritele mele m-au ameţit!

Îşi scoase opincile, le prinse de brâu şi o rupse la fugă spre casă. Mi se învârteşte capul, n-are decât să se învârtească! învârte-te, căpşorule, că ai de ce!

Flacăra torţei ţâşnea cu putere înapoi, aplatizată de viteză. Acum i se părea că strada se învârteşte în jurul lui. Ideea îi plăcu. Foarte bine, totul se învârte în jurul lui Pericle. În jurul Caritelor mele. Peste secole vor dansa cele trei graţii deasupra propileelor, secole în şir oamenii le vor privi şi vor spune: acest Socrate a fost cineva.

Dar, tata? Tata, oare ce va spune? Parcă-l aud: Măi, neisprăvitule, ţi-ai

făcut singur în necaz. Să ciopleşti pe friză o figură dansând! Cine vrei tu să-ţi prezinte dansurile acelea?

Socrate şi-l închipuie pe tatăl său mergând alături de el:

— Asta-i un fleac, tată. Uite! îţi arăt chiar acum ce vreau să-i arăt eu săltăreţei mele. Şi, împlântând torţa în mijlocul străzii, începu să cânte şi să danseze.

Deodată i se păru că aude limpede vocea tatălui său: „Încetează, netotule! Poftim, un vlăjgan necioplit să vrea să facă pe Carita! Libelula şi ţapul...

— O s-o invit în curte la noi pe Corina, strigă Socrate; o să-i dau jos peplumul şi sunt sigur că ea o să vrea să-mi pozeze şi chiar să-mi danseze...

— Ticălosule, izbucni imaginarul tată; acum înţeleg, Caritele astea tu nu le-ai născocit de dragul Atenei, ci de dragul fetei pantofarului, ca s-o ai mereu la îndemână şi s-o poţi dezbrăca...

— Nicidecum, tată! Pe Hera, îţi jur! M-am gândit la Carite pentru cetate, dar obiecţiile tale mi-au adus-o în minte pe Corina – va fi sublimă ca dansatoare...

Şi, cântând cu vocea sa puternică, pentru a-şi susţine ritmul, se apucă să danseze în jurul torţei aprinse dansul Eufrosinei.

La colţul străzii se iviră doi sciţi, paznici ai ordinii şi liniştei ateniene.

— Ce se întâmplă aici? tună unul din ei.

— Eu sunt Eufrosine, Carita bunei dispoziţii. Şi dansez...

La lumina torţei, un paznic îl recunoscu:

— Ia te uită, Socrate! Ce cauţi tu aici?

— Mă întorc acasă! Am fost la Pericle la un pahar cu vin.

— Vinul ăsta nu numai că se simte din tine, dar se şi vede! spuse scitul, râzând cu poftă.

Socrate smulse torţa şi i-o înfipse paznicului în mână.

— Vă dăruiesc lumina, flăcăilor, mie nu-mi trebuie; pe aici mă descurc şi pe întuneric...

Şi rostind aceste cuvinte, o rupse la fugă, spre a le duce părinţilor vestea cea mare, cu gândul însă ca, deocamdată, să nu pomenească nimic

despre participarea Corinei la făurirea acestei minunate opere.

Peste puţin timp împinse cu furie portiţa şi pătrunse în curte, unde îl întâmpinară izul casei, mirosul de levăn-ţică, salvie şi lapte de capră.

9.

Socrate păşeşte desculţ pe lângă căruţul uşor cu două roate tras de Percon, pe drumul de piatră plin de hârtoape şi vălurit. În căruţ stă Corina, îmbrăcată într-un peplum alb, strâns în talie cu un cordon. În urma căruţului înaintează prietenii lui Socrate, care pentru azi au făcut totul ca să fie liberi. Au pornit-o de dimineaţă de tot mergând mereu în susul Hisosului, spre Agrai. Drumul urcă tot mai sus, Himet îşi trimite până aici buclele sale destul de abrupte. Zorile au culoarea chihlimbarului. Aerul e înţesat de albine şi îmbibat de aroma mierii, care a dus faima acestei împărăţii a albinelor, dincolo de graniţele Eladei.

Gudi e un mic cuib, aflat pe versantul apusean al Himet-ului, nu departe de Atena, unde Sofroniscos a moştenit de la străbuni un petec de pământ cu o viişoară de cinci sute de butuci, patruzeci de măslini şi câţiva smochini.

Ţinta expediţiei de azi e să scuture măslinele coapte, să le încarce în coşuri şi apoi să le aducă acasă. Cel ce ajută capătă răsplata în natură şi nimănui nu trebuie să i se dea vreo garanţie că măslinele murate sunt o excelentă delicatesă.

Socrate înaintează sprinten, copitele măgarului bat lângă el un ritm vesel, căruţul uruie asurzitor pe drumul accidentat şi, ca vacarmul să fie şi mai mare, Socrate începe să cânte de zor un imn de laudă improvizat, despre farmecul şi frumuseţea sătucului Gudi:

O, Gudi, colţ de rai încântător – ca vechile legende din Arcadia, o, Gudi, lăsat în poalele blânde şi gingaşe ale poienilor, şi-n umbra răcoroasă a măslinilor tăi, de mult n-am mai băut din izvorul murmurător apa ta curată, prinsă în căuşul palmelor mele, în acea cupă fermecată ce veşnic cu mine o port...

Simon, Criton, Pistias şi Chirebos, bat pasul în ritmul paianului improvizat de Socrate.

Iată-i acum intrând prin poarta aromei de miere în livada lui Sofroniscos, aflată la marginea satului.

În partea de sus a livezii îşi are gospodăria un vecin al cărui fiu, Glauchios, e de-o seamă cu Socrate. La intrarea în livadă se află o magazie deschisă, unde toţi membrii expediţiei se înarmară cu câte o prăjină de bătut măslinele şi cu un coş în care să le încarce. Când ieşiră din magazie, arătau ca o oaste echipată cu suliţe şi scuturi, gata de luptă. Şi iată-l pe Glauchios alergând la vale şi strigând de bucurie:

— În sfârşit, bine că te-ai gândit să mai dai şi pe la noi, Socrate!

Îşi cad unul în braţele celuilalt, se tăvălesc pe jos, se dau de-a dura, se iau la trântă; în joaca lor intervine şi un câine ciobănesc, o veche cunoştinţă, care începe să-i muşte, mărunt, cu boticul său moale.

După ce se ridicară, istoviţi de atâta râs şi tăvăleală, Socrate se apucă să-i prezinte lui Glauchios pe ostaşii săi.

— Şi acum, bunul meu prieten, dă-mi voie să ţi-i înfăţişez pe eroii războiului troian, ce se pregăteşte aici. Că acesta e Agamemnon (îl arătă pe Criton) regele Micenei şi comandantul suprem al oştilor aheiene în expediţia împotriva Troiei, nu mai e cazul să-ţi spun. Iată-l şi pe fratele lui, Menelaos (arătă spre Pistias), regele Spartei, care e atât de slab pentru că în Sparta se mănâncă dimineaţa, la prânz şi seara, aceeaşi ciorbă neagră, acrită cu oţet. Lui i-a răpit-o pe frumoasa Elena, soţia sa, netrebnicul Paris, fiul lui Priam, regele Troiei. Faptul că amintita Elena nu s-a prea împotrivit actului răpirii, se datorează pe cât se pare, amintitei ciorbe cu oţet după care gura nu miroase a parfum, iar Elena, se ştie, era o domniţă cu educaţie aleasă. Da, scumpe Glauchios, şi-acum, ascultă mai departe. Acesta (îl arată pe brutarul Chirebos) e faimosul erou Ahile, cel ce în afara vestitului său călcâi, s-a acoperit de glorie prin vitejia şi setea sa de sânge necunoscută de predecesorii săi. Dumnealui (îl înghionteşte pe Simon) e prietenul său Patrocle, ucis şi răzbunat în chip fioros. Iar această frumuseţe e pomenita Elena, din pricina căreia a izbucnit şi s-a stins acest război fratricid. Priveşte, Glauchios, cât e de frumoasă, ori de unde ai privi-o! E însăşi Afrodita, aceea care pentru mărul lui Paris a dezlănţuit acest incendiu şi acum se grăbeşte să-l

înăbuşe împreună cu noi. Şi, în sfârşit, (Socrate se bate cu pumnul în piept) aici îl vezi pe cel mai destoinic erou al războiului, gură fără oprelişte, dar grăitoare de adevăr, care taie deopotrivă nasul regelui şi al scutierilor cu o vorbă bine ţintită – aşadar, Tersit – cel temut de toţi. Dar stai, mai ai un pic de răbdare, flăcău din Gudi, încă n-am isprăvit, pentru că dumnealui (şi-l trase pe Percon de dârlogi să vină mai aproape), da, dumnealui nu e un animal oarecare, ci vestitul cal troian, în pântecele căruia – ei, ce să vă mai spun, ştiţi voi singuri cam ce se cuvine şi trebuie să fie într-un asemenea pântece...

În hohotul de râs al tuturor, Socrate smulse din pom o măslină, o duse la gură şi, muşcând din ea cu poftă, întoarse repede vorba cu mare dibăcie:

— Constat că duşmanii noştri – aceste mii de măsline sunt coapte, gata să cadă. Îl chem pe conducătorul de oşti şi comandantul lor suprem, regele Agamemnon, să dea ordinul de atac.

Criton i se alătură cu voioşie:

— Luptători ai Ahaiei! Vă ordon să-i luaţi pe duşmani cu asalt şi pe toţi să-i aduceţi în captivitate!

— Staţi! intervine Glauchios. Mai întâi o mică împrospătare pentru corpul expediţionar, după un drum atât de lung.

Turte de orz şi trei doniţe cu lapte, apoi băieţii, doi câte doi – unul cu scuturatul, celălalt cu încărcatul coşului – se năpustiră asupra măslinilor.

— Până acum n-am auzit şi nici n-am văzut ca Afrodita să fi făcut vreodată pereche cu botosul Tersit. Dar, mă rog, fie. Azi văd acest lucru pentru întâia oară, îşi ascuţi limba Criton, zărindu-i pe Socrate şi Corina îndreptându-se spre un măslin înalt şi destul de îndepărtat.

Socrate o săltă ca pe un fulg şi o aşeză în copac. Fata şedea pe creangă, îşi legăna picioarele şi râdea, dezvelindu-şi dinţii ce întreceau în albeaţă până şi marmora de Paros. Îi scoase sandalele să-i sărute degetele picioarelor. Buzele lui o gâdilau şi ea începu să râdă atât de tare, încât toate păsările din livadă amuţiră de ruşine. Îi mângâie călcâiele cu sentimentul îndrăgostitului şi al sculptorului în acelaşi timp.

— Astea zic şi eu călcâie, se desfăta el. Ca două castane...

— Şi de glezne n-ai nimic de spus? întrebă ea, cochetând cu o naivitate copilărească.

— Gleznele sunt gingaşe ca gâtul unei amfore înalte făcute pentru o singură floare, iar aici amfora se rotunjeşte frumos, spuse cu înflăcărare, dezmierdându-i pulpele şi genunchii. Genunchiul e micuţ şi rotund ca un măr, iar deasupra lui…

— Socrate! Câte coşuri aţi cules până acum? strigă ştrengăreşte Simon.

— De două ori mai mult ca tine, frăţioare, îi răspunse Corina, scoţându-i limba. Apoi, uitându-se la Socrate cu un aer de vinovăţie, adăugă încet: Eu sunt de vină. Te ispitesc…

— Ispiteşte-mă, fetiţo, şi nu-ţi fie teamă, că-i ajungem noi din urmă. Cunosc un truc care grăbeşte culesul.

Împinse coşul sub o cracă presărată cu măsline şi o scutură cu putere. Abia după aceea doborî cu prăjina măslinele rămase şi coşul se umplu cu repeziciune.

Întreaga livadă răsuna de voioşia tinerească, în care gluma alterna cu râsul năvalnic. Cel mai greu e să scuturi măslinele din vârful copacilor. Corina, mai uşoară şi mai zveltă decât băieţii, se căţără mai sus şi cu prăjina începu să doboare poamele de pe crengile greu de ajuns – ea însăşi o ramură cafenie de măslin. Socrate îi urmărea cu atenţie orice mişcare, privea fără ruşine sub peplumul suflecat al fetei ca să-i vadă coapsele şi pântecul şi, furat de admiraţia pentru frumos, uită de măsline.

Corina e un copil simplu şi inocent rod al naturii. Nu cunoaşte falsa pudoare a fetelor de la oraş. Ştie că-i frumoasă şi vede că Socrate o admiră fără sfială.

— Îţi plac, dragul meu Socrate? întreabă ea, cu voce scăzută.

— Auzi vorbă! Dacă îmi placi! îmi placi la nebunie!

— Chiar şi picioarele mele lungi îţi plac?

— Ai nişte picioare lungi şi frumoase, făcute anume pentru dans…

— Mie îmi place să dansez atunci când nu mă vede nimeni…

— Dimpotrivă, ar trebui să dansezi atunci când te vede cineva. E păcat de orice picătură de frumuseţe care se iroseşte. O să dansezi?

— Da, dacă vrei tu. Sunt tare bucuroasă că-ţi plac. Dar spune-mi, îţi

plac toată?

— Din ceea ce văd, toată.

— Atunci priveşte-mă cât vrei...

— Diseară te examinez goală, nu-i aşa? rosti Socrate încet.

Fata nu pricepu că alături de îndrăgostit vorbeşte artistul.

— Să mă examinezi?!? De ce?

— Vreau s-o cunosc în amănunţime pe fiinţa iubită.

— Bine, spuse liniştită Corina, căţărându-se şi mai sus în copac.

N-o scăpă din ochi până nu se lăsă pe creanga de jos şi de-acolo nu-i sări în braţe, lipindu-şi buzele de buzele lui.

Surorile lui Glauchios, Gama şi Omicron pregătiseră între timp cina – friptură de berbec pentru oaspeţi şi gazde. Frumoasele fete, în jur de douăzeci de ani, întinseseră masa pe iarbă, la umbra unui smochin, pe o rogojină de nuiele. Berbecul, bine rumenit, cu gust de usturoi, era savurat cu poftă după munca îndelungată, iar dumicatul era stropit din belşug cu vin de casă.

După cină, Socrate îi conduse pe toţi spre vie, la poalele căreia se afla aşezat, pe un postament, bustul zeului Dionysos.

Pe un mic altar, în dreptul statuii, Socrate sacrifică un pumn de măsline din cele mai Bune şi un ciorchine mare de struguri. Fetele aprinseră mirodenii frumos mirositoare.

În faţa jertfelnicului se întindea o pajişte. Fetele de la ţară se împodobiră cu coroniţe împletite din flori de câmp şi, după ce o încununară şi pe Corina, se pregătiră pentru dansul ritual închinat lui Dionysos. Glauchios cânta din autos.

Cele două fete, desculţe, cu părul despletit, purtând peplumuri albe, lungi până la genunchi şi strânse în talie cu o panglică roşie, încep să bată pasul unui dans sacru, care, încet-încet, se transformă în salturi sălbatice, însoţite de mişcările orgiastice ale bacantelor.

Când dansul luă sfârşit şi laudele lui se stinseră, Socrate strigă spre surprinderea tuturor:

— Acum va dansa Corina.

Corina se ridică, îşi despleti părul negru şi se postă în mijlocul pajiştei.

Între timp Socrate îi ceru lui Glauchios să intoneze o melodie în trei timpi.

Cu paşi mărunţi, plini de gingăşie, Corina începu să danseze desculţă, ca o nimfă trezită dintr-un vis frumos. După ce prezentă de două ori tema şi sosi momentul expunerii, trupul zvelt şi bine făcut al fetei se răsuci şi dansul ei începu să prindă un ritm din ce în ce mai sigur şi mai susţinut. Orice înclinare a trupului era cumpănită cu un gest al mâinii, orice mişcare a capului inundat de părul negru ca tăciunele îşi avea ecoul în vibraţia palmelor şi a degetelor. Picioarele lungi, graţioase ale fetei înaintau cadenţat, se încrucişau dezvăluind frumuseţea multiplă a formelor lor, şi, pe măsură ce ritmul melodiei creştea, Socrate, care sorbea din ochi mişcările dansatoarei, avea senzaţia că în trupul acela dansau două trupuri, că mişcarea sublimă a picioarelor şi a corpului se multiplică; ei, te pomeneşti că aici, în faţa mea, dansează trei dansatoare!...

— Pe fulgerul lui Hercule şi pe toiagul lui! Trei dansatoare şi una mai superbă şi mai fermecătoare decât cealaltă! Da, cele trei Carite! Caritele mele vrăjite în trupul Corinei! Mai bine decât m-aş fi aşteptat!...

Era nespus de tulburat. Nu-şi lua ochii de pe ceea ce pentru un sculptor e, de-a dreptul, sacru: Forma, forma, forma, fiecare alta decât cealaltă, toate asemănătoare şi din nou deosebite şi totuşi, contopite toate şi corespunzătoare unei idei unice: cântarea bucuriei de a trăi prin mişcare; prin mişcarea armonioasă, graţioasă, fascinantă prin frumuseţea ei neasemuită.

— Gata, am găsit! strigă deodată Socrate, îngenunchind în faţa statuii lui Dionysos. Îţi mulţumesc, divinul meu Dionysos, pentru această zi, exclamă el, şi începu să recite un ditiramb:

— Dionysos vlăstar divin, fii preaslăvit! Tu, mângâiere omenească, dăruitor de visuri şi de căldură, încununat cu viţa ta dătătoare de viaţă şi prin roadele şi sucul ei izbăvitor de jale şi tristeţe, tu risipitor de griji şi făuritor de armonie, tu dăruitor de bucurii, Tu Bromios furtunosul. Tu Bachus zvăpăiatul.

Tu zeu al extazului ce biciuieşte marile pasiuni! Euoi! Euoi!

Tu propovăduitor al înţelegerii, stăpân al păcii şi aducător de veselie, tu dragoste a ditirambilor şi-al lor strălucit cântăreţ, tu glorie a entuziasmului şi a euforiei, euoi, euoi!

Adunaţi cu toţii în faţa bustului, se alăturară strigătului însufleţitor*:*

— *Euoi! Euoi!*

La capătul zilei, atenienii îşi luară rămas bun de la gazdele lor, iar căruţul încărcat cu coşuri pline, porni pe urmele copitelor lui Percon, mânat cu dibăcie de Simon. Drumul împins de înclinaţia povârnişului şi de vinul băut, alerga vesel şi zglobiu, la vale, spre oraş.

Ultimii veneau Socrate şi Corina. Se ţineau de mână, amândoi radioşi: el de entuziasm, ea de fericire. Amândoi de dragoste.

10.

Pe acoperişul drept al căsuţei lui Sofroniscos, Socrate zăcea întins pe spate, expunând spre soarele ce se lăsa în asfinţit, un sul de papirus, din care recita versurile celebrului poet Ibykos:

— *Cu primăvara înfloresc gutuii / scăldaţi de umezeala râurilor / sfinţitei grădini a nimfelor fecioare, / cu primăvara ţâşnesc bobocii din viţă / ce se-nmulţesc şi înfloresc la umbra / lăstarilor de vie. La mine însă Eros / nu moţăie nicicând, în niciun anotimp. Sălbatic ca vântul de miazănoapte, / de fulger veşnic aprins, / grăbit trimisul Afroditei posomorât şi năprasnic, / cu patimi ce trupul mi-l pârjolesc / şi din copilărie cu străşnicie / îmi ţin sufletul captiv…*

Simon şedea alături de el în capul oaselor şi, pe tăbliţa acoperită cu ceară ce o ţinea pe genunchi, îşi nota cu grijă metaforele şi ideile care-i plăceau cu deosebire. Vocea atrăgătoare a lui Socrate, nuanţarea şi ardoarea plină de simţire, împrumutate de el fiecărui cuvânt în parte dădeau versurilor adevărata lor savoare.

— *Chaire!* Socrate! se auzi deodată din stradă. Cei doi se ridicară numaidecât şi, de pe marginea acoperişului, întâmpinară droaia de prieteni.

— Ce faceţi acolo? întrebă Chirebos. Reparaţi acoperişul?

— Prindem resturile de soare! răspunse Socrate. Dar acum le lăsăm în

pace şi îndată suntem jos.

La convorbirile cu Socrate, tinerii nu veneau niciodată cu mâna goală. Întotdeauna aduceau cu ei câte o contribuţie pentru cină. Se punea totul într-o strachină mare de lut şi totul se împărţea în porţii egale.

În sfârşit îşi făcu apariţia şi atât de mult aşteptatul Socrate.

— Bună, scumpul meu Criton! strigă el zgomotos şi se trezi întrebându-l: Mi-ai mai adus ceva?

— Adus, zâmbi Criton, ridicând în sus tocul în care se afla un sul de papirus. Dar nu cred că ai izbutit să citeşti tot ce ţi-am împrumutat rândul trecut.

— Zău? Atunci de ce-aş mai avea ochi şi lampa cu ulei?

— Înghiţi toate scrierile din biblioteca noastră înaintea mea. Eşti un rechin.

Biblioteca bătrânului Criton! S-o înghit sau măcar să-l ajung din urmă pe tânărul Criton! Ce bine ar fi. Socrate se transportă cu gândul în vila Critonilor. În rafturile din lemn de santal ce străjuiau pereţii bibliotecii erau aşezate sute de suluri de papirus, cu un scris înghesuit, şi, adeseori, întregite de desene şi imagini colorate. Fiecare sul era introdus într-un toc din piele de capră tăbăcită, închis cu un căpăcel de aur pe care era gravat numele autorului şi titlul cărţii. Iar căpăcelele acestea străluceau atât de tare, încât de-a dreptul îţi luau vederea. Nu statuile, frescele murale, draperiile din ţesătură fină, sipetele cu veşminte scumpe, scrinurile pline de giuvaeruri, ci biblioteca era cea mai mare şi cea mai rară bogăţie a acestei case. Puteau fi găsite acolo traduceri din scrierile babiloniene, ebraice, egiptene şi persane. Apoi operele autorilor eleni: Homer, Hesiod, Safo, Alceu, Anacreon, Pindar, Arhiloh.

— Sunt un rechin, spuse meditativ Socrate. Şi eu mă las pe spate şi mă năpustesc după pradă cu gura căscată. Şi înghit tot ce-mi iese în cale.

— Şi asta? întrebă Criton, întinzându-i sulul în care se afla epopeea babiloniană despre regele Ghilgameş, cel ce căuta nemurirea.

Socrate se repezi şi înşfăcă sulul la iuţeală.

— Să ştii însă că mă ai pe conştiinţă, preascumpe Criton, căci de la o vreme, cu mai multă poftă iau decât dau. Prin asta vreau să spun că-l ajut

pe tata, aproape fără niciun chef, la cioplitul capitelurilor ionice de pe Acropole. Şi, surâzător, le povesti prietenilor că tot ce află din scrierile împrumutate de la Criton îi stăruie în minte chiar şi atunci când lucrează la capiteluri, în schimb capitelurile parcă nici nu le-ar avea în cap.

Tinerii nu se arătară de loc miraţi de acest lucru. Şi ei cunoşteau deosebirea dintre munca meşteşugărească şi cea creatoare. Capitelurile trebuiau să fie toate la fel şi, în ciuda faptului că nu se făceau cu uşurinţă, opere de artă nu se puteau numi.

— Partea cea mai cumplită e că, pe măsură ce citesc mai mult, cu atât mai mare e haosul în capul meu, spuse Criton.

— Nimic de zis, ispravă mare! interveni Chirebos, rîzând. Scrierile astea, cum văd, bagă spaima în om...

— Adică tu crezi că e mai bine să rămânem neştiutori? îl întrebă Socrate, privindu-l îndelung.

— Şi teama de haos îşi are partea ei bună, răspunse Simon în locul amuţitului Chirebos. Te obligă să-ţi faci în minte o anume rânduială.

— Uşor de spus, dragă Simon, să faci rânduială! replică Criton răsucind din cap. În tot ceea ce afirmă fie poeţii, fie filosofii, sunt atâtea contradicţii, încât un singur om nu le poate face faţă...

Şi Criton îi luă la întâmplare: Anaximene a stabilit, ca materie primară a cosmosului, aerul. Heraclit, focul şi pe deasupra a mai lăsat şi o învăţătură că străbunul tuturor fenomenelor e lupta. Unul dintre filosofi pretinde că pământul e o sferă, altul, dimpotrivă, susţine că e o masă plată. De fapt, mai multe lucruri au fost sugerate decât spuse până la capăt.

— Spune-mi, te rog, Socrate, continuă el, Anaxagora gândeşte despre Pitagora că a fost un proroc şi un făcător de minuni, aşa cum crede despre el poporul de pe insula Samos?

— Nu, Criton, se grăbi să-i răspundă Socrate, asigurându-l că Anaxagora îl preţuieşte şi-l respectă pe Pitagora pentru descoperirile sale, îndeosebi a legilor din domeniul geometriei şi al fizicii, dar la fel de profund îl revoltă mistica lui. „Auzi, un adept al materiei şi să creadă în reîncarnarea sufletelor!” Anaxagora mi-a spus textual: „Eu unul, dragă

Socrate, nu pot admite că în urmă cu două sute de ani am trăit în trupul unui măgar – fireşte, prin asta nu vreau să-l jignesc cu nimic pe Percon al tău... Nu pot admite nici măcar ideea că voi ajunge cândva şahinşahul Persiei, ori crocodil în apele Nilului”.

— Bine le spui, dar prin asta nu faci decât să aduci un argument în plus despre haosul ce domneşte în ideile filosofilor, izbucni Criton, iritat.

— Mă rog! încuviinţă Socrate, râzând cu poftă. Mai întâi trebuie să aflăm cât mai multe, şi pe urmă... Da, pe urmă?...

Tinerii se codeau cu răspunsul. Pe urmă? De unde să ştie ei ce va fi pe urmă...!

— De fapt, răspunsul l-aţi dat chiar voi, reluă Socrate, râzând fără încetare. Tu, Simon, ziceai că în povestea asta trebuie făcută o rânduială, tu, Criton, susţineai că lucrurile au fost mai mult enunţate decât spuse până la capăt şi că, pentru desluşirea lor, nu ajunge un singur om. Perfect, dacă nu ajunge unul, să se apuce de treaba asta mai mulţi. Oare noi toţi, la un loc, nu suntem o mână serioasă de oameni?

— Prin asta trebuie să înţeleg că le vom desluşi pe toate împreună? întrebă Criton, nerăbdător.

— Păi cum altfel? La drept vorbind, într-un fel am şi început, nu crezi? replică Socrate.

— Da, dar tu trebuie întotdeauna să fii cu noi! se grăbi să intervină Simon.

— Tu o să fii dascălul nostru, spuseră în acelaşi timp, Xandros şi Lamos.

— Asta-i bună! se revoltă Socrate. Cum aş putea eu să învăţ pe cineva, de vreme ce eu însumi abia încep să învăţ.

Criton ciugulea încet, câte o bucăţică din porţia sa de mâncare.

— Toţi suntem la început, spuse cu oarecare reţinere şi abia în timp ce vorbea izbuti să aleagă, cu grijă, cuvintele: Tu însă, dragă Socrate, eşti singurul în stare să aplici în viaţă tot ceea ce punem noi la cale aici. Ori ce idee a ta e ca un ac lung şi ascuţit, dar până la urmă acul acesta face o muncă folositoare, nu-i aşa, Simon?

— Aşa e, încuviinţă ucenicul pantofar.

— Toate casele au o denumire sau un dicton: *Fii bine venit, câştigule, La Hermes înaripatul,* / Aici *sălăşluieşte fericirea.* Ce-ar fi să botezăm şi noi această casă? interveni Chirebos, şi faţa sa smeadă se lumină de fulgerele dinţilor săi albi ca marmora. Ce-ar fi să-i spunem: Casa gândirii, La Socrate?!! Tatăl tău nu trebuie neapărat să ştie...

— Excelent, Chirebos, se înflăcără Simon. Excelent! O să fie şi n-o să fie şcoală...

— Din partea mea, puteţi numi casa noastră cum vreţi, râse Socrate.

— Tu râzi, se auzi vocea lui Criton. Dar noi toţi, aşa cum văd, luăm treaba asta în serios.

— Şi oare râsul e o piedică în calea seriozităţii? se apără Socrate. După mine, pe calea râsului se ajunge mai bine spre seriozitate.

— Asta e adevărat, spuse Chirebos, înghiţindu-şi dumicatul. Şi mie îmi place să râd şi totuşi, după ce coc pâinea, vin aici să mănânc pâinea lui Socrate chiar dacă e mai tare ca a mea.

— Şi acum, prieteni, o să vă spun ce anume mă stânjeneşte pe mine la marele Pitagora, se întristă deodată Socrate. Se spune despre el că ar fi fost un om foarte reţinut în ceea ce priveşte râsul şi veselia. Spuneţi şi voi, ce fel de om mai e acela care renunţă voit la buna dispoziţie, la acea jumătate veselă a omului?

— Nu rămâne din el decât cealaltă jumătate, aceea neveselă şi... Zeus să-l aibă în grija lui, îi răspunse cu promptitudine Chirebos.

— Şi ca adevărul să fie întreg, mă simt dator să vă destăinui că nici scumpul meu Anaxagora nu-i un iubitor al râsului, adăugă Socrate, cu mâhnire în glas. Ba mai mult, până şi pe marele Pericle îl împiedică să râdă...

— Fecioară Atena! exclamă patetic Chirebos; n-o Să ni se impună oare şi nouă să păstrăm veşnic o seriozitate gravă şi solemnă? Te pomeneşti că asta o să ţină de buna educaţie a atenianului?

— Dacă s-ar ajunge la un asemenea deziderat, atunci la punctul ăsta eu m-aş număra printre cei mai needucaţi, spuse Socrate.

— Slavă ţie, şi nouă bucuria! exclamă din nou Chirebos; iar spusele tale s-ar cuveni să fie însoţite de un strop de vin.

Picurară vin curat întru cinstirea zeilor, apoi, într-un crater, îl amestecară pe al lor cu apă şi, după ce îşi umplură cănile, Chirebos rosti solemn:

— Ridic această cană pentru botezul acestei case *Căminul gândirii, la Socrate!* şi fie ca niciodată să nu sece în el izvorul veseliei!

— *Euoi, euoi!* Să ne ajute zeii! strigară ceilalţi, ridicând şi ei cănile.

Socrate nu trădă veselia, dar de formă, începu pe un ton grav:

— Spuneţi-mi, bunii mei prieteni, la urma urmei, cum se nasc zeii?

— Din Uranus s-a născut Cronqg şi din Cronos, Zeus, răspunse Xandros, la fel de grav.

Criton se uită la Socrate şi, zărindu-i ochii surâzători, spuse pe jumătate întrebător:

— Totul trebuie să crească din ceva, şi fiecare din cineva.

— Bineînţeles, încuviinţă Xandros; asta-i ca o înlănţuire neîntreruptă. Zeus a zămislit cu Hera şi cu pământenele o droaie de zei şi semizei legitimi şi nelegitimi, care ne-au luat în grija lor de la prima suflare şi până în viaţa de apoi.

— Un lanţ neîntrerupt?!? Asta înseamnă că zeii se Vor naşte mai departe? întrebă Socrate nedumerit. Apoi, adăugă: Dar cum e cu Atena, scumpe Xandros? Se spune despre ea că s-ar fi născut din capul lui Zeus şi a rămas fecioară. Se va mărita vreodată şi va avea şi ea copii?

— Nu ştiu.

— Nici despre Dionysos, pe care Zeus l-a purtat în coapsa lui, nu ştii dacă va avea sau nu urmaşi? reluă Socrate, râzând.

Xandros mărturisi cinstit că nici asta nu ştie, dar, după opinia lui, alţi zei nu se vor mai naşte de-acum încolo.

— Şi totuşi eu am auzit că şi în vremurile mai apropiate s-a născut un zeu şi iată, o să vă spun ce ştiu despre el. Şi Socrate începu să povestească: A fost cândva un sclav, pe numele său Zamolxe. Acest sclav era trac de origine. Ca sclav preferat al filosofului Pitagora avea multe posibilităţi şi el a ştiut să beneficieze de ele. A învăţat să citească şi să scrie şi şi-a însuşit multe din cunoştinţele stăpânului său. Pitagora a trăit pe insula Samos, sub dominaţia tiranului Policrate, care l-a silit să-i

alcătuiască maşini de război, ca să poată înfrunta cu ele corăbiile duşmane. Vă daţi seama? Pitagora să execute ordinele unui tiran înfumurat?!? Niciodată! în portul Samos se află ancorată o corabie care la noapte urmează să plece spre Croton, în Italia de miazăzi. Dacă Zamolxe îl ajută pe Pitagora să fugă, va fi eliberat Bin sclavie şi pe deasupra mai capătă şi o pungă de arginţi. Zamolxe l-a ajutat pe filosof să ajungă pe puntea amintitei corăbii, apoi s-a înapoiat în satul său natal din Tracia, purtând pe cap boneta de postav a libertului. Urale de bucurie în sat, dar acasă, teama că încă o gură a venit să se adauge sărăciei. Cum să iasă din mizerie şi foamete? Ei bine, ce credeţi că s-a întâmplat? într-o bună zi, de faţă cu numeroşi vecini, Zamolxe s-a prăbuşit la pământ. Mort. În plânsetele bocitoarelor, în vaietele familiei şi ale comunei, a fost înmormântat într-un loc hotărât de el înainte de a se prăpădi şi anume, în livada din spatele casei. Şi viaţa a mers mai departe. La un an după aceea, sătenii s-au adunat în faţa mormântului să-i facă pomenirea – şi, deodată, ce le e dat să vadă! Placa de piatră se mişcă, se dă într-o parte şi de sub ea, se ridică Zamolxe, palid, dar viu şi nevătămat.

— Îţi baţi joc de noi, Socrate, izbucni Simon, îmbufnat. Asemenea nerozii…

— De-a dreptul imposibile, i se alătură Pistias.

— Linişte, interveni Crilon, să-i potolească. Lăsaţi-l să povestească până la capăt.

Socrate luă din nou cuvântul:

— Aşa dar, Zamolxe a zăcut un an ascuns în pivniţă, unde un frate îi aducea de mâncare, iar în acest timp el îşi urzea planul său ingenios. Tracii suportau greu faptul că Orfeu, legendarul lor compatriot şi erou fusese ucis cu fulgerul de Zeus, din pricină că îndrăznise să le atribuie zeilor patimile şi cusururile omeneşti. Tracii spumegau de mânie împotriva lui Zeus pentru că îi păgubise de eroul lor venerat, de cel mai vestit cântăreţ care, cu cântecul său, înduioşa oamenii, animalele, arborii şi stâncile. Deci, Zamolxe a înviat din morţi, s-a proţăpit pe piatra lui funerară şi a exclamat: „Popor trac! Onoraţi cetăţeni, ascultaţi-mă! Mă înfăţişez vouă spre a vă aduce vestea venirii unui nou zeu.

— Dă-ne vestea! au strigat oamenii ca ieşiţi din minţi. Cine e?

— Eu sunt, le-a răspuns senin Zamolxe. S-au minunat oamenii, dar înfioraţi, au continuat să-l asculte. Şi Zamolxe i-a convins că zeul Cronos s-a încarnat în trupul lui şi, după sute de ani, a înviat din morţi. Apoi s-a apucat să le expună teoria lui Pitagora despre mistica cifrelor: unu – raţiunea, şapte – sănătatea, opt – dragostea, zece – norocul, fericirea şi câştigul. Le-a mai spus că volumul sunetelor poate fi exprimat, matematic, după lungimea unei strune vibratoare. Zăpăcită de aceste cuvinte misterioase, adunarea l-a ascultat mai departe şi astfel i-a fost dat să audă că pătratul ipotenuzei, într-un triunghi dreptunghic, este egal cu suma pătratelor celor două catete...

Băieţii se tăvăleau de râs şi-l băteau pe spate, prieteneşte, dar Socrate nu se lăsă şi, ca un bun cârmaci, întoarse vorba în altă direcţie:

— Acest talmeş-balmeş de învăţături şi mistică, i-a adus lui Zamolxe aureola de zeu, dar bunăvoinţa oamenilor şi-a câştigat-o prin aceea că, potrivit experienţei însuşite de la Pitagora, le dădea sfaturi şi leacuri. Drept care, zeul Zamolxe ducea acolo o viaţă îmbelşugată, fiind stimat şi preţuit în întreaga Tracie.

După ce râseră pe săturate pe seama zeului Zamolxe, băieţii îl întrebară cine i-a povestit această minune.

— Anaxagora, răspunse Socrate, sugerând, prin unduirea mâinii de la bărbie în jos, barba lungă a filosofului.

— Ascultă Socrate, spuse Simon, scărpinându-se îngândurat după ceafă, tu nu arunci vorbele astea chiar aşa, fără niciun rost. În atelierul nostru de pantofărie vin mulţi clienţi şi de la ăştia aud că oamenii aşteaptă un mântuitor.

— Asta aud şi eu de la meşterul brutar, îi întări spusele Chirebos.

— Da, şi eu ştiu că oamenii aşteaptă un asemenea zeu, susţinu Pistias.

Socrate îi asculta în tăcere. Şi el ştia că oamenii aşteaptă. Dar ce aşteaptă? Un mântuitor? O minune? Ochii lui erau numai zâmbet:

Şarlatanul de Zamolxe n-ar fi devenit idolul tracilor dacă nu le-ar fi uşurat necazul vieţii. Aşadar, de ce aşteaptă oamenii un mântuitor? Ca să-i ajute. În toate. Şi cu fapta şi cu sfatul. Dar să aştepte, mereu să aştepte,

la ce bun?

— Minunile nu s-au întâmplat şi nici nu se întâmplă: începu el să vorbească. În schimb se întâmplă să se găsească oameni care să mai îmbunătăţească câte puţin lucrurile pe această lume. De pildă, Pericle. A pus totul în mişcare, acasă şi pe mare. Şi roadele abia se vor vedea, când totul va merge din plin.

În timp ce tinerii se interesau de Zamolxe şi Pericle, Egersis nu se interesa decât de Socrate. Îi ajunsese la ureche vestea că fata pantofarului, Corina, fusese cu el la Gudi. Ca să prindă puteri, se hrăni zdravăn cu turte de grâu muiate în vin dulce şi cu tăria vinului în cap îşi imagina pe drum cum o să-l strivească pe Socrate ca pe o smochină coaptă.

Egersis îşi putea îngădui cu prisosinţă asemenea închipuiri. Totul la el era mare şi lat. Gura, nasul, umerii, pieptul. Şi când păşea, pământul gemea sub greutatea lui. Îl strivesc! îl strivesc! Când ajunse în curtea lui Sofroniscos şi-l zări pe Socrate înconjurat de prieteni, repetă şi mai decis în sinea lui: îl strivesc! îl strivesc! şi, ca un stăpân, îl chemă pe Socrate, cu voce poruncitoare:

— Hei, tu! Vino cu mine afară. Vreau să stau de vorbă cu tine, între patru ochi.

— A. Egersis! făcu Socrate, cu aerul şi vocea omului plăcut surprins. Stai aici, unde să mergem! Secretele n-au niciun rost! Toţi cei de faţă îmi sunt prieteni buni, cum, desigur, îmi eşti şi tu. Eşti prietenul meu preţios, ba, ce tot vorbesc: eşti admiratorul meu. Ştiu bine, dragule, că pe buzele tale sălăşluiesc mai des decât pe buzele tovarăşilor mei. Nu-i frază de-a ta în care să nu sfârâie acel Socrate şi orice frază rostită de tine e un ditiramb la adresa mea, care mă face celebru. Mă bucur că te văd, scumpul meu vopsitor!

— Şi eu mă bucur că te văd, strigă, în gura mare, Egersis.

— Ce v-am spus? izbucni Socrate cu vioiciune. El, marele maestru al culorilor, mă pictează cu siguranţă ca pe un tânăr vestit în arta gândirii şi a vorbirii. Ce păcat că nu am prilejul să aud toate astea.

— Să nu-ţi pară rău! E drept că te port veşnic pe buzele mele, aşa cum

spui, dar înjurându-te că eşti un tâlhar care vrea să mi-o fure pe Corina.

Simon se postă între cei doi cocoşi, unul zbârlit de ciudă, celălalt numai rânjet batjocoritor.

— Ce vorbă-i aia s-o fure? se răsti el la Egersis. Socrate o cunoaşte pe sora mea din copilărie şi o iubeşte...

— Asta se poate, dar Corina e a mea! spuse Egersis, umflându-se în pene.

Auzindu-şi numele, Corina se căţără în măslinul de lângă gard.

— Se laudă, face pe grozavul! ţinu să sublinieze Simon şi întorcându-se spre Socrate adăugă: Corina nici nu vrea să ştie de el! Chiar ea mi-a spus.

— Şi mie mi-a spus ea ceva, se răţoi găliganul, întunecându-se la faţă. Ucenicul ăsta pietrar o zăpăceşte de cap, dar sărăntocul n-are nici măcar unde s-o culce, cel mult pe o piatră...

— Nici iatacul tău, nici piatra mea nu vor avea de hotărât pe care din noi îl va iubi. Asta va hotărî ea singură, spuse Socrate.

— Te înşeli, iubiţelule, asta voi hotărî eu! se răsti Egersis şi, răsuflând din adânc, mai-mai să-i plesnească pieptul uriaş, adăugă: Pe tine te suflu din drum ca pe un puişor de găină ieşit din găoace, şi cu asta s-a isprăvit...

— Ia te uită, ce simplu e, spuse Socrate liniştit. Şi când n-o să-ţi mai stau în cale, o s-o tratezi pe Corina ca pe o bucată de postav. O moi în cada cu vopsea, o storci, de uscat trebuie să se usuce la umbră şi Corina va fi aşa cum o vrei tu: trandafirie, supusă, dulceagă...

Unul dintre măslini foşni ca bătut de o rafală de vânt.

— Asta să creadă cine-o vrea! răspunse, cu foc, Simon, în locul surorii sale. Nu e ea o fată să se lase muiată în hârdăul cu vopsea de un nătărău îngâmfat ca tine!

Egersis nu ştia cui să-i riposteze mai întâi.

Simon ţinu însă să-şi exprime gândul până la capăt:

— Pe Corina să n-o subapreciezi. Să ştii că e mai deşteaptă ca tine. Ea e instruită.

— De cine, mincinosule?

— De noi toţi, răspunse Simon, arătând spre Socrate şi prietenii săi.

Da, da, ne aude când stăm aici şi discutăm despre multe lucruri interesante.

Încet, cu băgare de seamă, Corina desfăcu crenguţele de măslin şi se uită în jos.

— De pildă, interveni Socrate privind într-acolo, chiar şi despre poziţia femeii în societatea ateniană.

— Înţeleg, mârâi Egersis. Am auzit eu multe despre voi. Vă ţineţi numai de ticăloşii. Sunteţi nişte stricaţi şi vreţi s-o stricaţi şi pe Corina. Nici nu mă miră că vă ascultă cu gura căscată.

— Şi, mă rog, ce lucruri frumoase află de la tine? întrebă Socrate. Nu cumva vrei s-o înveţi cât se câştigă din vopsit? Sper că n-ai de gând să faci din ea al cincilea sclav, pe lângă cei patru de care dispui! Ştii ce, Egersis, ca să fim rivali de egală valoare, am să-ţi dau un sfat. Tu vopseşti pânzeturi, eu vopsesc unele statui. În privinţa meseriei n-avem ce să ne reproşăm. Dar, ca să cunoşti lumea aşa cum încercăm să facem noi, îţi lipseşte ceva. Şi acest ceva s-ar putea să însemne mult pentru Corina. Ştii ce, vino şi tu printre noi! Cinsteşte-ne cu prezenţa şi cu participarea ta!

— Eu să vin la tine să învăţ? izbucni Egersis batjocoritor. Ai înnebunit? Află, puişorule, că eu am venit să te învăţ! Că tu ai nevoie de învăţătură ca porcul de scărpinat. Şi, rostind aceste cuvinte, se apropie de Socrate, ameninţător.

Socrate se ridică în picioare. Măslinul fremătă de încordare şi până şi băieţii rămaseră înmărmuriţi. Socrate simulează frica şi se retrage spre zid. Egersis, încurajat de această comportare, se îndreaptă spre el cu pumnul strâns.

Deodată, Socrate aruncă laconic:

— Ţi-e gândul prea gălăgios, vopsitorule. Graiul tău e limpede pentru mine. Pumnul sub bărbie... Am înţeles. Numai că, scumpule... Şi apucându-l pe neaşteptate de mâini, dintr-o zvâcnitură i se lipi de trup: Numai că, vezi, dacă nu vrei să vii la mine la învăţătură, trebuie să ne despărţim! *Chaire!* Apoi, îl înşfăcă pe mătăhălosul vopsitor şi săltându-l în braţe, îl azvârli peste zid, în stradă, ca pe un sac de bobi.

Buf! Din stradă se aud icniri şi blesteme. Şi în timp ce întreaga căsuţă

hohoteşte de râs, în timp ce umbra albă coboară râzând din măslin, Egersis stă în stradă, ghemuit şi chibzuieşte. Chibzuieşte cu multă trudă, însă la obiect. Aşa nu merge. Dar nu-i nimic. Ai tu răbdare ticălosule, şi-ai să vezi cum o vopsesc pe Corina aşa cum vreau eu!

11.

În seara asta Selena nu-i atât de palidă ca de obicei. E de un galben incandescent şi ademenitor de parcă ar fi căzut în el un strop din vinul sângeriu, închinat la Gudi zeului Dionysos.

La fel şi cicadele. Parcă s-au zăpăcit. Să le fi picurat oare şi lor cineva în sânge o picătură din vinul acela ru biniu de ţârâie atât de zburdalnic, cântându-şi parcă fiecare iubirea zvăpăiată?

Socrate aştepta cu auzul şi privirea încordate, noaptea fierbinte se târa alene. Când oare?... în sfârşit, zări o dâră albă brăzdând curtea. Alergă în întâmpinarea ei.

Îl sărută.

— Mă iubeşti? întrebă el.

— Te.

— Şi nasul meu turtit?

— ... Îţi stă bine. N-ar fi oare de-a dreptul plictisitor dacă toţi atenienii ar avea acelaş nas drept? De când mă ştiu, am fost pentru ceva aparte. Şi mai cu seamă, vesel! Faţa ta e veselă şi tu eşti mereu vesel şi statuile tale la fel.

Socrate îi mângâie părul, obrajii, umerii.

— De când eram copil îi duceam mamei coşuleţul şi o însoţeam la naşteri; câtă mizerie şi câtă foamete nu mi-a fost dat să văd până acum şi câte bocete şi văicăreli să aud. Dacă s-ar gândi numai la asta, oamenii s-ar îneca şi ar pieri în mizerie. De aceea trebuie să mai şi râdă şi să se bucure de ceva. Şi atunci, ce să fac, să mai cioplesc şi eu în piatră nişte grozăvii?

Selena o surprinse pe Corina şi începu să lumineze, întrecându-se pe sine cu strălucirea ei aurie. Socrate se uita la fată, fermecat:

— Mulţumirile mele, Selena! Minunată e lumina ta. Iar eu o să cercetez

acum această făptură încântătoare, cu ochiul meu de sculptor.

— Stai! Ce faci?

— Dăm jos peplumul. Aşa. Umerii rotunjori, sânişorii, parcă ai avea doisprezece ani, nu douăzeci. Strânge în palme piepţii micuţi; ea râde înăbuşit şi murmură în zadar:

— Încetează!

— Micuţi şi tari, ca marmora caldă, pântecul rotunjit, nici prea mult, nici prea puţin, atât cât trebuie, coapsele alungite, sclipitoare. O răsuci: spatele desăvârşit. Şi acum, ascultă bine ce-ţi spun. Când am fost invitat de Pericle, mi s-a dat sarcina să cioplesc în marmoră, deasupra intrării în propilee, o friză pe care să figureze cele trei Carite: Aglaia în stânga, Talia în dreapta şi Eufrosina la mijloc. Şi toate, dansând.

Corina strânse peplumul la pieptu-i dezgolit şi nu ştia dacă e cazul să fie sau nu geloasă pe zeiţele farmecului, frumuseţii sau bucuriei. Dar până să descopere cuvântul potrivit care să-i exprime întocmai sentimentele geloziei, îl aude pe Socrate spunându-i că încă de la Gudi el o cercetase pe când sta căţărată în copac şi apoi, în timpul dansului şi că intenţionează să lucreze Caritele după modelul ei.

— Cum? Eu să fiu Carită? izbucni fata, cu vocea sugrumată de uimire.

— Nu, Corina tu vei fi toate trei la un loc.

— Şi cum ai să izbuteşti?

— Tu – Aglaia – vei apare în mişcare de dans, dintr-o parte, adică, din profil. Tu – Talia – pe trei sferturi, uite aşa, răsucită, iar tu – Eufrosina – direct din faţă. Ei, ce spui, tu, triunică?!?

Se uita la el cu ochii măriţi: începea să înţeleagă totul, cu claritate.

— Şi toate după modelul meu?

— Da, da. După modelul tău. Curând mă apuc să fac schiţele şi desenele.

Corina izbucni în strigăte de bucurie şi Socrate se văzu silit să-i pună mâna la gură. Fata se linişti şi spuse:

— Deasupra intrării în propilee, eu singură în trei înfăţişări, păi, în felul ăsta o să devin celebră... Deodată, însă, înmărmuri: Dar, bine, ai mei o să mă recunoască! Pe fulgerul lui Zeus! Tata mă snopeşte...

— Nu-ţi fie teamă, n-o să te recunoască nimeni. O să-ţi fac altă pieptănătură şi un năsuc mai lung. Nimeni în afară de tine şi de mine nu va şti că tu eşti Caritele. Cu farmecul lor, Caritele dansatoare îi vor întâmpina pe toţi acei ce vor urca pe Acropolă!

— Iubitule! exclamă ea, lăsându-se în braţele lui – Corina ta – Frumuseţea, Beatitudinea, Buna dispoziţie! Strânge-mă la pieptul tău! Te iubesc!...

Îl sărută îndelung, cu înflăcărare, şi-l trage după ea spre fundul curţii, ca apoi, la adăpostul tufelor de oleandri, să-l cuprindă cu putere şi să-l răpună peste ea.

Cântul cicadelor acoperă bătăile sângelui ce fac să zvâcnească vinele şi arterele, tufele de oleandri îşi clatină crenguţele într-un foşnet gingaş.

— Bine că te-ai învrednicit să te întorci odată, fetiţo, îi spuse Momos zeiţei Artemis.

— A trebuit să dau şi eu o raită prin lume, ca să nu rămân o înapoiată ca Afrodita, care, ce-i drept, umblă şi ea prin lume, dar în veşnică goană după bărbaţi şi nu ca să vadă ceva.

— Şi tu, ce-ai văzut?

— Munţi, văi şi cursuri de ape, flori şi ciulini, bogăţie şi sărăcie, bucurie şi amărăciune. Cel mai bine însă mă simt în Arcadia şi îndeosebi în acest colţişor, printre blocurile de marmoră, lângă tine, dragă Momos...

— Mulţumesc, frumoasa mea cu picioare zvelte, pentru această măgulire. Şi acum, ce zici de protejatul tău, acela care abia ieşit din pântecele mamei a râs cu gura plină.

— Îmi place, Momos, îmi place. Tânărul ăsta arde ca o flacără...

— Şi acum, cu fata?...

— Foarte bine, să se bucure amândoi după pofta inimii. Dragostea ţine de viaţă. Îi auzi ce fericiţi suspină?

Cu toate că Zoe, ascunsă încă în spatele Himetului, abia îşi freacă ochii, din căsuţa lui Sofroniscos se aude vocea Fainaretei:

— Scoală, Socrate!

— Da, strigă băiatul ca în fiecare dimineaţă, şi mama nu-şi dădu seama

de unde a venit răspunsul. Corina îşi îmbrăcă la iuţeală peplumul şi se agăţă cu braţele de gâtul lui Socrate.

— Ce minunat a fost! O sărutare prelungă şi Corina dispare în spatele zidului. Socrate face câţiva paşi spre casă şi se opreşte printre lespezile de marmoră. Ziua se crapă ca găoacea deasupra pufului auriu al puişorului de găină.

Mama a ieşit din casă.

— Ia te uită, băiatul nostru s-a cam pripit azi cu deşteptarea! De ce, mă rog?

— Ceva m-a chemat afară. Poate adorata mea Artemis. Îi face zeiţei o plecăciune, dar rămâne pe loc, nemişcat.

Stă şi reflectează. De ce să se ocupe şi să se îngrijească mai mult şi mai bine? De ceea ce se întâmplă cu stelele? De unde au apărut? De ce strălucesc? încotro pluteşte Selena cu luntrea ei? Din ce e alcătuit pământul? Unde e capătul pământului? Care dintre voluptăţile dragostei e cea mai mare? Ce e mai întâi? Spiritul sau trupul? Ce e pe urmă? Să te îngrijeşti...

— Hai, băiete, pe toţi zeii! Ce-i cu tine? Ce stai acolo ca o stană de piatră? Ai grijă! Mai întâi adapă capra! Pe urmă vezi de hrana măgarului! Pregăteşte-mi lemnele şi adu-mi apa s-o încălzesc! Şi nu uita, apoi, să ascuţi dălţile tatii!

Socrate începu să râdă; porni iute spre mama lui, o sărută, o ridică în braţe şi săltând-o în sus, izbucni:

— Gata, acum ştiu de ce să mă îngrijesc mai întâi, mămico, aşadar, adăpatul caprei, hrana măgarului, lemne şi apă pentru tine. Dălţile tatii şi abia pe urmă stelele!

12.

Un sclav aduse vestea, cu sufletul la gură:

— Cucolia, soţia marelui brutar e gata să nască şi o cheamă pe Fainarete să-i vină neîntârziat în ajutor.

Mama îi cere băiatului s-o însoţească. Pornesc. Mama supărată, îşi dojeneşte fiul:

— Iar umbli desculţ! Curând o să fii efeb, înscris în registrele cetăţenilor atenieni şi tu umbli mereu printre oameni desculţ, de parcă n-ai avea opinci.

— Am eu pingelele mele când umblu desculţ.

Mama poartă o mantie frumoasă şi părul strâns în coc; îi stă bine aşa, deşi nu mai e la prima tinereţe. Băiatul desculţ, în acelaşi chiton în care lucrase de dimineaţă, parcă n-ar fi fiul ei. Străbătând străduţele Atenei, Fainarete e pretutindeni întâmpinată cu bucurie de oameni, care, mai mult decât în casă, îşi petrec viaţa mutându-şi mereu scăunelul de la soare la umbră.

— Uite aici, Fainarete, i se adresează o tânără femeie, arătându-i copilul din braţe. Pe ăsta mi l-ai moşit acum trei luni. Era un pic mai mare decât un con de pin, şi uite acum, ce zdravăn e!

— Artemis să ţi-l binecuvânteze!

O droaie de copii, care o cunosc pe Fainarete, ţopăie zglobiu în faţa ei şi strigă în gura mare:

Fainarete, Fainarete, mare mamă, măi băiete, asta are mulţi copii, zeci şi sute, poate mii! Chaire! Chaire! *Fainarete.*

Mama şi fiul înaintează şi în urma lor se aud glasuri.

— Noroc! Succes! Iar la întoarcere, mai daţi şi pe la noi.

Au ajuns. Intendenta îl pofti pe Socrate să ia loc pe un scaun, în peristil, porunci unui sclav să-i aducă turte de miere, struguri, smochine. Apoi o conduse pe Fainarete în dormitor, de unde se auzeau gemete de durere.

Trecu mult timp până să iasă Fainarete, cu noul născut în braţe:

— Băiat! strigă ea. Şi frumos ca un pepenaş!

După care, aşezând pruncul într-un coşuleţ cu aşternutul proaspăt înfăţat, îi spuse lui Socrate: Păzeşte-l! Şi se înapoie în odaia lăuzei.

Socrate îl cercetează cu atenţie pe plângăreţul nou-născut. Vasăzică iar un gândăcel roşu, numai cute şi neputincios. Acum nu eşti decât o gânganie şi atâta tot. Sufletul pustiu, nimic n-a picat în el, nici bun, nici rău. Când o să începi şi tu să aduni niţică minte, abia atunci o să-ţi fiarbă creierul ca într-un cazan. Eu ştiu cum vine asta. Nu de alta, dar tocmai

mă aflu în această situaţie. Vezi, n-a fost nimic şi, deodată, eşti aici. Viitor cetăţean al Atenei, aşa cum, în curând, urmează să devin şi eu. Ei, a strateg sau a viitor vizitiu olimpic de cuadrigă deocamdată nu arăţi. Dar, vorba ceea, ce nu e, poate fi.

Da de ce te tot văicăreşti? Nu-ţi fie teamă de viaţă gândăcelule! Da, ştiu, ai dreptate, nu-i o jucărie să fii atras în forfota asta şi să nu te pricepi la nimic şi de nimic să nu ai habar. Tu nu ştii nici măcar ce-i cu tine. Eşti o sfrijitură necăjită, la cheremul a tot ce e în jurul tău. Al oamenilor, al lucrurilor – deodată, Socrate aude un bâzâit şi face vânt deasupra coşuleţului, ca musca cicălitoare să nu se aşeze pe obrăjorii pruncului – da, mititelule, acum nici de o muscă nu eşti în stare să te fereşti.

Fainarete a ieşit din iatacul lăuzei. E încă înfrigurată de încordare, dar mulţumită. Mama copilului e bine.

— Şi micuţul plânge? Aşa-s toţi. Îl ia în braţe şi încearcă să-l liniştească într-un legănat uşor. Toţi noii născuţi sunt aşa. Numai tu ai râs la naştere.

— Şi de ce am râs? întreabă Socrate.

— De unde să ştiu? răspunde mama zâmbind. Poate de bucurie că ai venit pe lume.

Socrate o contempla pe mama lui, cu pruncul în braţe cu siguranţă că aşa m-a răsfăţat şi pe mine:

— Să ştii mamă, că eu într-adevăr sunt bucuros pe această lume. Din când în când mă cuprinde un fel... un fel de uimire. Şi-mi zic: ce întâmplare ciudată, că, printre atâţia oameni care au fost înaintea noastră şi vor fi şi după noi, m-am născut şi eu şi tocmai la voi şi într-o asemenea ţară! Ar însemna să fiu un prost, dacă nu aş fi în stare să înţeleg cu ce noroc m-am născut.

Peplumul lung se unduia pe lângă trupul Fainaretei, în timp ce legăna copilul în braţele ei drăgăstoase. Duioşia îi înfrumuseţa chipul gingaş.

— Aş avea un chef nebun să te sărut, spuse Socrate, aproape cu violenţă.

— Fugi de-aici, aiuritule! Ce-ţi veni? răspunse mama cu voce domoală şi zâmbi. Uite, vezi, nu mai plânge. Aşa, puişorule, peste puţin timp o să

vină tatăl tău. O să te legene şi o să te poarte pe la toate altarele din casă... Te-a înţepat lumina în ochişori, nu-i aşa? Şi te-ai simţit singur şi părăsit în coşuleţul ăsta...

— Tu, mămico, ştii întotdeauna ce vrea un asemenea plod, chiar dacă nu ştie să vorbească.

— Un asemenea cocoloş nici nu e nevoie să vorbească ca să-ţi dai seama cu uşurinţă ce vrea, încuviinţă Fainarete, fără să scape o clipă copilul din ochi; numai lucruri obişnuite şi fireşti. Şi treaba asta durează destul de mult, până păşeşte în viaţă. Acest prunc necuvântător nu-i decât o speranţă – atât şi nimic mai mult. Iar această speranţă destinul uneori o împlineşte cu generozitate, iar, alteori, o zădărniceşte.

— Destinul? rosti Socrate încet, cu voce scăzută.

Se uită la sculpturile tatii mai vechi şi de dată mai apropiată; zei şi zeiţe, eroi şi oameni celebri. Portretul lui Eschil. Zeiţa Demeter, purtând pe cap cununa împletită din spice de grâu...

Ciudat mai e şi universul meu: mama aduce pe lume oameni vii, tata dă viaţă pietrelor. Omuleţul acela pe care mama îl ajută să prindă viaţă e neputincios, expus bunului plac al celor din jur. Gângureşte, scânceşte, boceşte, suge, ţipă. Altceva nu-i în stare să facă.

Tata zămisleşte fiinţe mari. Oameni şi zei. Dar nu le poate dărui decât o singură mişcare, o singură expresie. Frumos e, nimic de spus, dar un frumos rigid, ţeapăn, de neclintit, invariabil. Chiar dacă e vorba despre Muza dansului – Terpsihore, sau despre Discobolul, răzbate din statuile lor întotdeauna aceeaşi linişte statică, aceeaşi mişcare încremenită. E imaginea unui om viu, nicidecum viaţa omului. Şi unde mai pui, o imagine determinată de o clipă anume... Omul a împietrit şi nu se mai clinteşte. Piatra e piatră.

Gândăcelul acela de om, adus pe lume de mama, e la fel de neputincios ca acest bloc de marmoră. Mama dă viaţă unor omuleţi necuvântători, tata unor uriaşi de piatră. Care din ei face o treabă mai bună? Amândoi muncesc cinstit. Mama face o muncă utilă dar naşterea unui copil e totodată şi frumuseţe. Tata face o muncă frumoasă, cu adevărat frumoasă, iar munca lui e şi ea folositoare. Întotdeauna însă îi lipseşte

ceva. Aici noii născuţi, dincoace oamenii cioplіţi şi între acest omuleţ frematător şi chipul de piatră neschimbat, rămâne un spaţiu gol. Ce cuprinde oare acest spaţiu imens? Creşterea omului! Sentimentele sale, instinctele, pasiunile, ideile, faptele şi opera sa – lucrul cel mai de seamă.

Anaxagora îi contestă pe zei. În cazul ăsta, nu rămâne decât omul. Dar ce te faci cu acest om dacă îşi pierde sprijinul, dacă în spatele lui nu mai stau zeii şi nu-i mai îndrumă fiecare pas, de la naştere, până dincolo de mormânt? Ce te faci cu acest om, dacă ar fi să depindă de el însuşi?

Zeii înseamnă pentru om un fel de certitudine. Anaxagora îi ia zeii, ce-i dă în schimb?

Se lasă înserarea şi Socrate tot mai stă aici, neclintit, frământat de gândurile lui: Ce e de făcut cu aceşti pui de om? Poate că s-ar cuveni să ne străduim cu ei ceva mai mult...

— Ai dreptate, Socrate. Se cutremură.

— Cine a rostit aceste cuvinte? Îşi roteşte privirea în jur. Tu, zeiţa mea? Văd pe buzele tale o fărâmă din numele meu. Pe farmecul şi frumuseţea ta, te conjur, spune-mi: pot eu oare să fac ceva pentru asta?

O adiere mângâietoare îi răcori fruntea. Şi nu Artemis, ci vocea sa lăuntrică, îi spuse în surdină: Când îţi va intra în sânge că frumosul e binele şi binele e frumosul, când în inima şi în mintea ta se vor contopi şi unul şi altul în binefăcătoarea *kalokagalhia,* atunci vei şti ce ai de făcut.

— Ce taine dezlegi, Socrate? întrebă Simon, uitându-se peste zid.

— Am găsit pentru mine un cuvânt important şi iată-l „ţi-l dau şi ţie: ka*lokagathia!...*

13.

Socrate împlini optsprezece ani şi fu înscris în registrul cetăţenilor atenieni din demosul Alkopeche, de care aparţine şi tatăl său. Deveni efeb. Potrivit legii, depune cuvenitul jurământ solemn:

— Nu voi necinsti armele sacre şi nu-mi voi părăsi niciodată tovarăşul de luptă, voi apăra singur şi cu ceilalţi deopotrivă tot ce ne e sfânt şi scump. Nu voi micşora puterea şi gloria patriei, ci, dimpotrivă, voi căuta întotdeauna s-o sporesc. Mă voi supune de bunăvoie guvernului şi legilor

statornicite precum şi celor ce vor mai fi adoptate de popor şi dacă se va găsi vreunul care să încerce să înlăture legile ori să le încalce, nu voi îngădui o asemenea faptă şi le voi apăra singur şi cu ceilalţi deopotrivă. Voi păstra de asemenea, credinţa strămoşească. Zeii să-mi fie martori că aşa va fi!

Voi apăra ce ne e sfânt şi scump, nu voi micşora puterea şi gloria patriei, ci, dimpotrivă, o voi spori. Din această zi şi până la vârsta de şaizeci de ani, va fi dator să se supună serviciului militar, să ţină seamă de acest jurământ, şi ori de câte ori patria va avea nevoie, va trebui să răspundă, neîntârziat.

Şi va fi nevoie. Republica ateniană e în veşnică luptă. Se apără dar şi atacă. Şi-a sporit puterea şi gloria în ziua naşterii lui Socrate, prin înfrângerea perşilor în bătălia de la Pamfilia, pe malul râului Eurimedon. Şi-a sporit puterea şi gloria, înrobind Egina şi Beootia, pe vremea când Socrate avea treisprezece ani. Dar şi-a micşorat puterea şi gloria în războiul împotriva Egiptului, pierzând în delta Nilului o mare parte din flota de război. Această nenorocire, Socrate a trăit-o cu amărăciune; avea atunci şaisprezece ani.

Atenienii însă n-au căzut pradă deznădejdii şi la sfatul lui Pericle au construit alte nave de război, mai trainice şi mai multe. Republica ateniană era pândită din toate părţile de duşmani înrăiţi: perşii şi spartanii. Ba, chiar şi în cetăţile greceşti aliate cu Atena, răbufnea din când în când, pofta unora de a răsturna orânduirea democratică şi de a pune din nou mâna pe putere.

Vinovată de această stare de tensiune era şi Atena, căpetenia ligii maritime ateniene, ocrotitoarea tuturor membrilor ei în faţa vrăjmaşilor, dar şi administratoarea ageră şi abilă, care ştia să intre destul de adânc în visteria comunitară. Membrii ligii pizmuiau şi duşmăneau Atena pe motiv că se îmbogăţea, că devenea tot mai puternică şi mai frumoasă şi ţipau în gura mare că se simt mai curând sclavii decât aliaţii cu drepturi egale ai acestei trufaşe regine a mărilor.

Şi tocmai din pricina acestei sumedenii de inamici îndepărtaţi şi foarte apropiaţi, unii cunoscuţi şi alţii ce abia se năşteau, nu-şi putea îngădui

Atena luxul nu numai de a depune armele, dar nici măcar de a se mulţumi cu armamentul de ieri pe uscat şi cu atât mai puţin pe mare.

Milităria şi tot ce se leagă de ea, erau tratate aici cu seriozitate, cu asprime, fără compromis. Cu severitate şi chiar cu moartea era pedepsit un strateg care pierdea o bătălie.

Severitatea însoţea şi instruirea efebilor. Erau încolonaţi după înălţime şi formaţiunile porneau apoi în marş spre fortăreaţa Munychie din preajma portului Pireu, unde urmau să-şi facă stagiul militar.

Socrate fu repartizat la hopliţi, pedestraşii în armură grea, care alcătuiau miezul armatei ce lupta îndeosebi pe uscat, dar care, atunci când o navă inamică ataca o navă ateniană, intra în acţiune şi pe mare. Pentru defensivă, aveau coifuri, aşa numita creastă de cocoş, armuri de aramă, scuturi de lemn îmbrăcate în piele şi jambiere de aramă. Pentru ofensivă, erau instruiţi să arunce suliţa, să stăpânească sabia cu două tăişuri şi pumnalul.

Serviciul militar, pentru mulţi o trudă istovitoare şi insuportabilă, pe Socrate avea darul să-l întărească şi să-l călească. Îndura orice chin şi orice constrângere: dogoarea şi frigul, foamea şi nesomnul. Se remarca în toate. La gimnastică, în formaţiunea lui: primul Socrate. La alergări la fel, la aruncarea şi atingerea ţintei cu lancea, din nou Socrate, la exerciţiile de luptă ale hopliţilor, învingător tot el. Îi plăceau marşurile pe meleagurile Aticei, în vacarmul cântecelor şi al sunetelor de goarnă, oricât de lungi şi de obositoare ar fi fost aceste marşuri, pentru alţii aprige până la prăbuşire. Nu se gândea la clipa când avea să-l dea gata oboseala, se gândea la clipa când avea să se ivească în cale Egaleos, Anaflistos şi, în sfârşit, Sunionul şi marea – marea ce leagă patria de prietenii şi duşmanii ei pe căi ce nu pot fi nici numărate, nici însemnate, căci marea se închide după fiecare brazdă răsturnată de nave, ştergând în felul ăsta orice urmă de drum. Marea însăşi e o contopire largă de drumuri.

În al doilea an de stagiu, Socrate fu transferat în fortăreaţă, la File, la frontiera cu Biootia. Şi când termină serviciul militar, Atena îşi serba victoria asupra perşilor, dobândită la Salamina, pe insula Cipru. Această

bătălie veni să confirme justeţea sfatului dat de Pericle adunării populare de a acorda toată grija construirii unei flote de război puternice. Aplicarea practică a acestei indicaţii s-a dovedit a fi cât se poate de întemeiată.

Când Socrate se întorcea acasă, războaiele cu perşii luaseră sfârşit şi se statornicise o perioadă fericită de pace, perioadă în care Atena avea prilejul să se îmbogăţească şi mai mult şi să devină tot mai puternică, mai frumoasă şi mai înfloritoare.

Se îndrepta voios spre casă, nerăbdător să-şi îmbrăţişeze părinţii şi iubita. Pătrunse grăbit pe străduţele demosului Alopeche. Oamenii îl ocoleau, evitând să-l întâlnească. Abia îi răspundeau la salut. Ce-o mai fi şi asta? Am intrat într-un oraş străin? Se nelinişti şi o rupse la fugă.

Apucă inelul de la poartă şi ciocăni agitat. Nimic. Nimeni nu veni să-i deschidă. Înconjură casa şi se săltă peste zid, în curte. Auzi behăitul caprei şi glasul lui Percon. Înima i se uşură. Se repezi spre uşa casei, trase zăvorul: casa lor era pustie.

Şi când ţâşni din nou în curte, o găsi aici pe Melisa. Nevasta pantofarului; sta în faţa lui cu o cană de lapte proaspăt, înspumat şi cald.

— E de la capra voastră, spuse Melisa, întinzându-i cana.

— E tocmai ce-mi doream, rosti Socrate, zâmbind. Hai, vino încoace, lapte dulce, să sorb iar, după atâta vreme, izul casei mele.

Dădu cana peste cap. Melisa aşteptă să termine de băut, apoi îl strânse în braţe şi izbucni într-un hohot de plâns sfâşietor. Socrate se sperie: s-a întâmplat ceva rău. O apucă de umeri:

— Vorbeşte, Meliso! Spune repede, ce s-a întâmplat?

— Trimisul nu ţi-a adus nicio veste la Munychie?

— Nu. Eram departe. În fortăreaţa File.

Încet, cu vocea sugrumată de plâns, îi povesti despre nenorocirea ce se abătuse peste capul lui. Sofroniscos şi Fainarete au fost răpuşi de malarie.

Sta ţeapăn, fără să mai perceapă nimic în jurul lui. Abia după un timp destul de îndelungat, întrebă, absent:

— Şi la voi?

Îndreptându-şi privirea spre casa lor, care răsărea deasupra gardului de zid, în preajma măslinului, Melisa spuse repede, ca într-o doară, că la ei toată lumea e sănătoasă, Corina e de un an soţia lui Egersis şi are şi un copil.

Tata, mama, Corina... Socrate a rămas singur.

Lovitura primită a lăsat o rană adâncă. O durere cumplită, pricinuită de pierderea celor trei fiinţe iubite. Ca aproape toţi atenienii, Socrate era neobişnuit de sensibil, la bucurie şi la durere deopotrivă.

Pe cât de dionisiacă fusese explozia lui de veselie în timpul culesului măslinelor, la Gudi, pe atât de profundă e tristeţea şi nefericirea lui, acum. Rătăceşte prin casă, prin curte, ca o fiinţă lipsită de viaţă, desculţ, veşnic în acelaşi chiton ce s-ar fi cuvenit să fie spălat până acum de şapte ori, faţa i se acoperă de o barbă mare, iar mâncarea adusă de Melisa rămâne neatinsă sub ochii lui.

Melisa revine. Laptele din cană s-a acrit, turta de orz e roasă de şoareci. Vecina l-a luat în ajutor pe fiul ei. Dintr-o parte ea, din cealaltă Simon, se străduiesc să-l readucă pe Socrate la viaţă. El însă priveşte mereu undeva, spre infinit. Îi aude? Nu-i aude? Nu răspunde, o vorbă nu scoate.

— Dacă te-ar vedea părinţii tăi în halul ăsta, n-ar avea nicio bucurie, Socrate! Nici după moarte nu-i laşi în pace?!? Hai, mănâncă! Spune şi tu o vorbă, pe Zeus cel cu trăsnetul în mână! Să nu te lovească – ferească zeii. Ei, ce-i cu tine? Eşti mut?!? strigă vecina, supărată, apoi, se retrage.

Simon mai stăruie:

— Anaxagora m-a întrebat ieri pe malul Hisosului, când ai de gând să dai pe acolo. Ce să-i spun?

Din nou tăcere mută.

Simon apucă o turtă, muşcă din ea, mai prinse o bucată şi i-o întinse prietenului la gură. Socrate începu să mănânce. Ştia ce mănâncă? Nu ştia? Simon se bucură de succesul său. Azi o să-i iasă bine opincile...

Socrate se plimbă prin curte, printre statui şi pietre. Ciocanul tatii. A căzut şi e năpădit de levănţică. Îl ridică, îl ţine cu mâna, şi, ca un om lipsit de viaţă, intră cu el în L casă; nu se spală, se întinde pe pat aşa cum e, şi

doarme; şi nu doarme.

Dimineaţa apare Simon şi, în locul mamei, îi aduce turta şi o cană cu lapte. Îl hrăneşte întocmai ca înainte cu o zi, un dumicat eu, un dumicat tu. Şi-i vorbeşte întruna fără să-i pese dacă Socrate aude ori nu aude.

— Corina nu l-a vrut pe Egersis, a plâns, a fugit la ţară la bunica noastră. Hai, mănâncă! Tata a adus-o cu sila înapoi. Mi-e drag Socrate, repeta ea mereu, hai mai bea un pic de lapte! Ce să-i faci, trebuie s-o dai uitării! Uite, mama îţi trimite un chiton curat şi eu ţi-am făcut sandalele astea. Ce crezi, o să-ţi vină bine? Ei, hai, încearcă-le!

— Omul renunţă uşor la toate nevoile, dacă ai şti ce puţin îi trebuie – nici sandale nu-i trebuie – dar tu eşti un băiat bun, Simon, şi de aceea le păstrez.

— Şi la Pericle nu te duci? Spuneai că după ce te întorci din militărie…

— Nu, nu mă duc. Am de gând să mă las de sculptură.

— Cum?!? se sperie Simon. Cum ai spus? Tu să te laşi de… Şi de ce, mă rog?

— Cum aş mai putea să mă bucur de muncă fără tata, răspunse Socrate, uitându-se ţintă la ciocanul ce zăcea pe laviţă. Pietrele din curte îmi amintesc tot timpul că tata nu mai trăieşte.

— Şi ce-ai să faci?

— Nu ştiu. Tăcere îndelungată.

Simon se mută de pe un picior pe altul, descumpănit. În sfârşit, se încumetă să rupă tăcerea:

— Spune, n-ai vrea să stai de vorbă cu băieţii? în fiecare zi mă întreabă de tine.

Socrate nu răspunse. Simon se retrase, iar prietenul lui îşi petrecu aproape toată ziua aşezat pe marginea patului. Mâncarea de seară tot Simon i-o aduse.

— Hai cu mine, să-ţi arăt ceva! îi spuse după un timp! Şi-l trase în curte. Prietenii lui Socrate şedeau pe zid, unul lângă altul, ca nişte porumbei înşiraţi pe o cornişe. Niciunul nu scotea o vorbă, şedeau acolo şi-l priveau. Socrate întoarse, capul într-o parte şi ochii începură să-i lucească.

— Tu plângi? îl întrebă în şoaptă Simon, apropiindu-se de el.

Socrate şovăi o clipă, apoi se răsti la prietenul său:

— Ai înnebunit? pantofarule! Şi intră în casă.

A doua zi, însoţit de Simon zăbovi îndelung, la mormântul comun al părinţilor săi, fără să schimbe o vorbă.

— Ar trebui să pui aici ceva de marmoră, se auzi, în cele din urmă, glasul scăzut al prietenului.

— Cruzimea destinului mă înspăimântă, îi răspunse Socrate. De ce a trebuit să se întâmple aşa? Tata a fost un om bun şi drept. Toată viaţa a muncit din greu. Şi acum îmi stăruie în urechi loviturile ciocanului său. Şi de ce şi mama? Cea mai cumsecade mamă a mii de copii, dăruitoare de vieţi – şi a fost secerată în plină putere – pentru ce? Ce rău a săvârşit?

Pe mormânt înfloreau narcisele. Erau proaspete.

— Cine le udă?

— De unde să ştiu? Pe aici vin atâtea femei pe care maică-ta le-a ajutat şi acum ele se îngrijesc de toate, aduc şi flori şi străchini cu mâncare...

— De pe urma mamei a rămas amintirea dăruitoare de viaţă, de pe urma tatii, statuile, reliefurile, o fărâmă de frumos. De pe urma amândurora, eu. Şi unul şi celălalt au dat cetăţii tot ce le-a stat în putere. Dar eu, eu ce-i voi da?

Când se înapoie de la cimitir, se întinse în pat, răpus de tristeţe.

— Acum ştiu ce am de făcut: bat ferestrele în scânduri, fixez zăvorul la uşă şi mă îngrop aici, de viu.

— Să nu faci asta!

Înmărmuri, cuprins de groază. Îşi roteşte privirea prin odaie. Cine a rostit aceste cuvinte? Cine l-a îndemnat: Să nu faci asta?!? A auzit doar cu toată limpezimea. A cui a fost vocea? îndârjirea îl face să se revolte. Da, da! izbucneşte, iritat. Nu mai ies de aici! Aici mă închid! Aici o să pier!

— Să nu faci asta! răsună din nou vocea, pe un ton poruncitor.

Se ghemui în pat şi până dimineaţa nu închise un ochi.

Stăteau adunaţi în dreptul casei lui şi aşteptau să fie chemaţi.

— După toate necazurile care l-au lovit, nu ne putem îngădui să dăm buzna la el, ca altă dată, hohotind şi sărind peste zid ca ştrengarii, spuse

Criton.

Îi dădură ascultare.

De la Simon aflaseră că nu se mai îngrijeşte şi Ca o arătare, rătăceşte prin casă şi prin curte, desculţ. De aceea nu trăgeau speranţa să-i audă paşii, ci mai curând să-i audă glasul.

Şi, iată-l deodată în faţa lor; chipul lui, întotdeauna luminat de o flacără lăuntrică, e acum pământiu, în jurul buzelor sale năpădite de barbă, se văd cutele aspre ale suferinţei, obrajii sunt palizi, iar privirea nu mai e nici blândă, nici tăioasă, ca altă dată.

— Veniţi, le spuse încet, şi pe măsură ce intrau, îi îmbrăţişa pe toţi, fără să scoată un cuvânt.

Se aşezară pe blocurile de piatră, ca în urmă cu doi ani. Puţine s-au schimbat aici: lipsesc câteva lespezi de marmoră şi mâna care le prelucra. Lipsesc şi scânteile ce creau atmosfera acestei case, cu toate că acela din care scăpărau scânteile se află în faţa lor, dar nu energic, ca odinioară, ci moleşit, apatic, gârbov, strivind între dinţi un fir de iarbă crescut printre lespezi.

Prietenii începură să vorbească despre ultimele noutăţi. Socrate ţintui cu privirea un bloc de marmoră. Aude ce-i spun prietenii, dar percepe totul ca printr-o negură. Prin acea negură ce învăluie în permanenţă tot ce se petrece în jurul lui. E un nor întunecat al mustrărilor de cuget, un nor de lăcuste care devorează în el tot ce se trezeşte la viaţă.

De ce am fugit de lângă tata, atunci când ar fi trebuit să-l ajut în muncă? De ce tocmai în ultima vreme mi-am neliniştit părinţii cu nestatornicia şi zburdălnicia mea?

Criton îl prinse de braţ:

— Spune-mi, Socrate, tu ne asculţi?

Dădu din cap, aprobator, fără să vorbească, dar norul acela pustiitor, ce devora în el orice fărâmă de lumină, nu se risipea. Câtă teamă am semănat în sufletul lor, că nu va fi nimic de capul meu, că voi rămâne pentru ei o povară, fecior nereuşit şi inconştient care şi-a desfăcut aripile să zboare, dar până la urmă a rămas pe jos.

— Cumplită nenorocire te-a lovit, Socrate – să ştii că noi suferim alături

de tine, spuse Criton.

— Jalea ta e şi a noastră, Socrate, spuse Pistias.

— A tuturor, se grăbi să adauge Chirebos.

— Tu nu ne asculţi, Socrate, interveni Criton, de data aceasta pe un ton mai aspru.

Şi amândoi, cu îngrijorarea pe faţă, îmi aminteau mereu: ţine-te de muncă şi nu-ţi mai pierde timpul cu fleacurile. Şi zburdălnicia tinereţii are limitele ei. Da, ştiu, mamă, moderaţie, moderaţie în toate – *sofrosine...*

Ah, tată, câtă nevoie ai avut tu, oare, de mine, când au început să te lase puterile!?! Şi câtă nevoie aţi avut amândoi de sprijinul meu în timpul bolii!...

— Îţi mulţumesc, Simon, şi mamei tale îi mulţumesc, murmură el.

Era pentru întâia oară când le mulţumea vecinilor pentru grija faţă de părinţi, de casă şi de el, uneori.

Răspunsul lui Simon nu-l mai auzi. Se lăsă din nou pradă frământărilor sale chinuitoare: De ce n-am fost în stare să-i spun Corinei – aşteaptă-mă. Nu te-am înecat eu oare, cu mâna mea, în hârdăul acela urât mirositor al lui Egersis?

— Împărtăşim cu toţii durerea ta, izbucni deodată Criton, nemaiputându-şi stăpâni mânia în glas. Uite, suntem cu toţii aici, lângă tine. Dar tu eşti, totuşi, cel mai puternic dintre noi... Mai eşti? Pe câte ne amintim, Socrate nu se lăsa răpus niciodată de nimic. Spunea vreau! şi era aşa cum spunea el. Iar acum se pare că nu mai eşti capabil să rosteşti acel vreau! al tău. Vreau să trăiesc! Amărăciunea ta e mai tare ca tine, te-a doborât de-a binelea. Asta-i moderaţiunea ta, a ta *sofrosine,* pe care ai trezit-o şi ai cultivat-o în noi?

Socrate îşi ridică privirea înfiptă în piatră şi fixându-l pe Criton, întrebă cu uimire:

— Eu am făcut asta?

— Uitaţi-vă la el! îl auziţi? ripostă Criton. Ce întrebare! Nu mai ştie ce-a făcut! De ce tăgăduieşti? Azi nu mai e valabil ce ne-ai spus ieri?

— Nu te supăra pe mine, scumpul meu Criton, dar eu, într-adevăr, nu ştiu să fi trezit ori să fi cultivat ceva în voi. La drept vorbind, eu sunt

acela care aş avea nevoie ca cineva să cultive în mine ceva bun.

Prietenii se minunară de spusele lui, dar Socrate continuă:

— Mama îmi aducea adeseori aminte de moderaţiune. Cuvântul acesta îmi suna atât de frumos din gura ei – *Sofrosine* – şi poate de aceea, fără să-mi dau seama, vi-l transmiteam şi vouă. Dar, personal, m-am condus prea puţin după acest precept. Ai uitat de cârciuma din Pireu, Criton?

Faţa cu trăsături fine a lui Criton deveni purpurie.

— Am uitat! Şi nu vreau să-mi mai amintesc. În schimb, tu uiţi de un lucru de care n-ai dreptul să uiţi! De promisiunea făcută lui Pericle şi Fidias!

— Caritele? tărăgănă Socrate cuvântul, de parcă în locul zeiţelor bucuriei i s-ar fi ivit în faţă răzbunătoarele Erinii.

— Da, Caritele, îi zâmbi prietenul. Sunt fericit că ţi-ai adus aminte. Şi-i povesti că de mai bine de un an, Fidias conduce întreaga acţiune de edificare a Atenei. Pe Acropole se cară fără încetare blocuri de marmoră şi totul acolo e un imens furnicar de oameni. Zilnic se adună o sumedenie de meşteri pietrari, artişti şi tot soiul de meşteşugari localnici şi străini. Cuvântul străini sună ca o înţepătură.

— Fidias i-a spus tatii cu amărăciune: Socrate nu se arată. Pesemne că lucrarea asta nu-l mai interesează.

— Nu mă interesează! izbucni Socrate cu violenţă. Se gândea la Corina. – Acum nici n-aş mai putea...

— De ce? se grăbi să-l întrebe Simon. Unde e al tău: vreau! Te-a părăsit? Criton are dreptate. Socrate nu mai e Socrate.

Criton îi privi pe toţi, semnificativ, numai pe Socrate îl ocoli:

— Cu Socrate nu mai e nimic de făcut, e împietrit ca lespezile de marmoră din jurul lui. Mă întreb dacă mai curge în el sânge de atenian...

— Cum?!? explodă Socrate, indignat. Tu îmi spui mie asta? Tu, Criton?!?

— Da, ţie, ţie îţi spun adevărul de la obraz! rosti Criton cu fermitate şi, întorcându-se spre ceilalţi, adăugă: — Să mergem, băieţi. De ce să-l tulburăm?... Să-l lăsăm aici singur, cu deznădejdile lui, dacă aceasta e acum *voinţa* lui! Să mergem, prieteni!

Toţi se ridicară ca la o comandă de pe locurile lor şi porniră. Doar Simon se mai uită înapoi, dar până la urmă îl părăsi şi el, însoţindu-i pe ceilalţi.

Se ridică şi Socrate, în mijlocul pietroaielor, statuilor, membrelor şi capetelor de piatră răspândite în neştire, prin toată curtea. Stătu multă vreme aşa, în captivitatea acestui vălmăşag de piatră; începuse să coboare întunericul, dar lui i se părea că în preajma lui e din ce în ce mai multă lumină.

Deodată se săltă pe un bloc de marmoră, sări de pe o lespede pe alta, străbătu curtea ca o vijelie şi împinse poarta cu putere spre stradă, strigând în gura mare:

— Criton! Simon! Chirebos!... Şi în clipa aceea, înmărmuri.

În dreapta zidului stăteau înşiraţi, unul lângă altul, Criton, Simon, Chirebos, Pistias, Xandros, Lamos şi se uitau la el cu uimire. Un timp nu fu în stare să se dezmeticească, iar apoi surprinse în ochii lui Criton o scăpărare de zâmbet şi, numaidecât se dumiri:

— Măscăricilor! Comedianţilor! Nu vă e ruşine? începu el furtunos. Aşa vreţi voi să mă îndrumaţi pe mine? Să mă băgaţi ca pe un pisoi în lapte, cu boticul, ca să-l beau? Îţi baţi joc de mine, Criton? Fiindcă lăpăi ca un necioplit?

— Şi vrei poate să spui că n-am fost destul de isteţi? Că n-am reuşit? Azi mi-am spus şi eu şi toţi la un loc: vreau! Şi vrem! râse cu poftă Criton şi ceilalţi după el.

— Puşlamalelor! Derbedeilor! îi fulgeră Socrate cu ochi scăpărători. Voi spuneţi că Socrate nu mai e Socrate? Că nu mai curge în el sânge atenian? Vă închipuiţi oare că am surzit de ambele urechi. Până şi noaptea am senzaţia că mă cheamă cineva. E acelaşi glas care mi-a interzis să mă înmormântez aici, în această casă.

Ochii lui Socrate ard, obrajii prind să i se înroşească, mâinile se ridică fără voia lui. Iar vocea? E din nou vocea aceea melodioasă, vocea aceea sonoră şi frumoasă, limpede şi plină de strălucire şi furtună, ba chiar şi de trăsnetul lui Zeus:

— Voi trebuie să-mi suflaţi mie, ca unui şcolar amărât? Pe toţi demonii!

Ştiu eu mai bine decât voi toţi cine mă cheamă! Da, Atena. Atena mea mă cheamă!

— Mă rog, spuse Crilon, cu un zâmbet sfielnic, de o puritate inocentă: Tocmai de aceea, stăm noi aici şi te aşteptăm, ca să mergem cu tine.

— Da? Şi – atunci de ce pierdem aici vremea de pomană? Să mergem, să ajungem cât mai repede ca să-mi salut, în sfârşit, cealaltă iubită!... Şi, începând deodată să râdă, Socrate continuă: — Nimic de zis, ce-i drept, nu-i păcat: m-aţi prins în plasă, ştrengarilor, pe mine căruia de fapt îi place să arunce plasa.

Şi porni alături de prietenii săi.

— Hei, Socrate! strigă Pistias. Nu încui uşa?

— De ce? La mine hoţii nu vin. Şi timpul nu aşteaptă...

Intermezzo I

Au trecut douăzeci de ani. La patruzeci şi cinci de ani, Socrate a uitat-o pe Corina şi s-a îndrăgostit de Xantipa, tânăra fiică a unui meşter olar din demosul Keramicos...

Uşa se deschide brusc şi Socrate dă buzna în camera mea de lucru:

— Intru fără să mă anunţ, întrucât astăzi nu se află în anticameră sclavul care să-ţi vestească sosirea mea, şi, în plus, sunt foarte revoltat...

M-am prefăcut că nu aud ultimele cuvinte şi l-am întâmpinat pe distinsul oaspete cu cea mai mare căldură. Venerabilul domn nu m-a ascultat şi a început mânios:

— Despre puţini oameni s-a scris, de-a lungul secolelor, atât de mult ca despre mine. Unul mă aplaudă, altul mă fluieră bătând din picioare zgomotos, de parcă aş fi un mim de mâna a cincea. Unul mă ridică în slăvi, altul mă ostracizează. Fir-ar să fie de treabă!... Şi atunci îmi pun întrebarea: cum vrei să te descurci tu în povestea asta, de vreme ce, peste toate, eu însumi n-am scris absolut nimic în viaţa mea?

— Tocmai de aceea, salut cu multă căldură vizita ta, Socrate...

— Stai! Ai răbdare... Când am aflat că vrei să scrii despre mine un roman şi după ce am cerut să mi se explice ce înseamnă un roman, în care autorul cică ar avea dreptul, la bunul său plac...

— Nu chiar întru totul, am încercat să răspund, dar Socrate nu m-a lăsat să-mi exprim gândul până la capăt...

— ... mi-am zis! Ai grijă, vezi ce-i cu povestea asta, şi du-te să stai de vorbă cu el, să vezi ce are de gând.

— Nici nu ştii cât mă bucur...

— Mai întâi, însă, o să te ocărăsc! Sunt revoltat!

— De ce, scumpe Socrate?

— Am auzit cum practici monologul...

— Te rog să mă ierţi; un obicei urât...

— Şi eu l-am avut, interveni Socrate, dând din mână, plictisit. Dar acum, la obiect. Cu ceea ce ai scris despre mine până în clipa în care

Atena mea m-a chemat şi eu, în fruntea pâlcului de prieteni am tăbărât în agora, sunt întru totul de acord. Pe urmă însă, chiar la începutul părţii a doua ai săvârşit o eroare cumplită: Cum adică, eu am uitat-o pe Corina!?! De unde ai scos asta, de unde? Niciodată! Pricepi? Niciodată! Corina a fost prima mea iubire adevărată, şi asta nu se uită. E drept, mi-a amărât zilele şi a făcut să sufere şi arta mea. Viaţa nu-mi mai oferea nicio bucurie, promisiunea de a ciopli Caritele pe friza propileelor, mă apăsa ca o povară grea. Dar timpul retează nodurile gordiene mai bine decât sabia. Am simţit peste toate câte s-au întâmplat că, totuşi, Corina e mai mult a mea decât a acelui vopsitor împuţit. El a înhămat-o la jug, ca pe al cincilea sclav al său, iar eu am văzut în ea o zeiţă. Şi nu numai una, ci trei. Trei zeiţe în acelaşi timp, şi asta în clipa în care era în culmea frumuseţii, şi asta va rămâne întipărit în mine pentru totdeauna...

— De altfel, ai şi sculptat-o deasupra intrării în propilee.

— Bineînţeles, dar nu ştii la câtă vreme după întoarcerea mea din armată. Fidias, ce-i drept, mi-a lăudat schiţele, da, da, frumos, frumos, – eu ascultam cu plăcere cuvintele lui, căci desenasem totul mai mult cu inima decât cu mâna – dar, deodată, îl aud spunând că pentru friză mai e destul timp, şi m-a hăituit aşa cum hăituie ogarul vulpea.

Se ridică din fotoliu şi începu să bată camera mea de lucru, cu mersul lui de raţă; tălpile goale plescăiau puternic pe parchet, sub greutatea trupului său, iar mantia-i largă flutura în urma lui. Ronţăia boabe de năut şi scuipa cojile în ghivecele cu flori de pe pervazul ferestrei. Se uita la mine cu ochii săi uşor ieşiţi din orbite.

— Da, da. Ar fi trebuit să vezi cum m-a fiert pe mine marele Fidias. Şi ce m-a mai frecat. Parcă-l aud: de, dacă vrei să fii sculptor, atunci să fii cum scrie la carte! Nu un pietrar obişnuit, ci un artist adevărat! A fost o cale spinoasă să te lupţi mereu cu piatra. Iar prilejuri pentru această trudă au fost atâtea, încât deasupra Atenei s-au ridicat nori din praful de marmoră...

— La ce prilejuri te referi, scumpe Socrate?

— Ei, asta-i bună! gândeşte-te şi tu: după victoria noastră de la Salamina împotriva perşilor – deodată pace şi sfârşitul războaielor cu

perşii. Îţi poţi imagina ce a însemnat asta pentru Atena? Dominaţia mărilor, a insulelor, a porturilor, a negoţului peste mări şi a atâtor bogăţii!?!

Cu puţin timp înaintea venirii lui Socrate, mă frământam cum să soluţionez o problemă dificilă: cum să le înfăţişez cititorilor mei cele petrecute în Atena în decursul celor douăzeci de ani, în primul rând cu Socrate, dar şi cu Atena şi Elada. Iar acum, această problemă mi-a pus-o chiar Socrate. Mi-a dat prin minte ideea că de întrebarea lui aş putea să profit pentru a-i pune pe cititorii mei la curent cu evenimentele acelor ani şi asta, dintr-o sursă demnă de cea mai mare încredere: direct din gura eroului meu.

L-am rugat pe Socrate să-mi spună care anume socoteşte el că a fost evenimentul cel mai de seamă al acelei perioade, pe care el însuşi a trăit-o.

Candidul filosof căzu uşor în capcană. Mesteca şi ronţăia boabe de năut, iar eu scriam de zor, mai-mai să-mi scapere scântei din vârful peniţei.

— Lupta lui Pericle cu Tucidide, conducătorul aristocraţilor, s-a încheiat cu legea ostracismului prin care Tucidide a fost exilat din Atena pe o perioadă de zece ani. Democraţia a triumfat, învingând aristocraţia. Ştii desigur că temeliile democraţiei au fost puse de Solon. Pentru lumea noastră evenimentul a fost o adevărată revelaţie.

Kleistene a înălţat acest edificiu, iar Pericle l-a extins, l-a înfrumuseţat şi l-a împodobit cu giuvaeruri...

— De bună seamă, la început s-a izbit de rezistenţa multora... m-am încumetat să-l întrerup cu această paranteză.

— Ba bine că nu! încuviinţă Socrate. Şi acum e vie în memoria mea fierberea acelor vremuri. Li se putea ascunde bogaţilor faptul că Pericle îi păgubea în folosul celor de jos, cărora le sporea câştigul şi-i investea cu mai multă putere? Dai din cap şi, într-adevăr, ai dreptate, nu se putea...

Şi, în continuare, Socrate mi-a povestit că Pericle voia să şteargă diferenţele strigătoare dintre cei avuţi şi cei săraci. Întărindu-i pe cei săraci, întărea puterea economică, politică şi militară a Atenei.

Accesul gratuit la teatre le înlesnea lărgirea orizontului şi instruirea, le îmbunătăţea moravurile şi trezea în ei dragostea de patrie.

— Ceea ce aducea a pomană sau a filantropie, însemna un profit pentru întreaga obşte; ceea ce aducea a spectacol senzaţional la teatru, echivala cu ridicarea nivelului cultural al poporului.

— Ce crezi că-i supăra mai tare pe aristocraţi? Paguba ori scăderea puterii şi a autorităţii lor în stat? După mine, îi înfuria şi una şi alta în aceeaşi măsură.

— În aceeaşi măsură nu, mă corectă Socrate zâmbind. Cel mai tare îi înfuria adunarea poporului, *ekklesia* noastră. Pericle a transformat *ekklesia* în autoritatea politică supremă. Se întrunea de patru ori pe lună în Pnyx, unde prin vot deschis poporul lua hotărâri în legătură cu toate treburile importante ale cetăţii. Pnyx era spaima bogătaşilor. Acolo se luau decizii şi în legătură cu soarta lor şi asta avea consecinţe în ceea ce priveşte atât veniturile, cât şi fosta lor influenţă în stat. Pericle avea de ce să se teamă nu numai de aristocraţi care îl înfruntau deschis, ci şi de un duşman mult mai rău şi nevăzut. Umbli prin Atena, nu vezi nimic suspect în preajma ta şi, în timpul ăsta, în cutare şi cutare vilă stau înghesuite nouă capete, unsprezece capete. Asemenea lupanare, unde se întâlnesc în taină membrii bogatei oligarhii, jură să facă totul pentru a răsturna democraţia şi a pune ei mâna pe putere, sunt în cetate cu duiumul, şi nimeni nu le poate da de urmă.

— Şi Pericle nu se temea de ei? am întrebat cu mirare.

— Asta n-aş putea să-ţi spun. Se temea, nu se temea, nu ştiu, un lucru e cert însă, că nu-i păsa de nimic. Şi, mângâindu-şi ţeasta pleşuvă, Socrate reluă: Pericle avea o calitate, vecină cu pasiunea: adora primejdia. Ori a ţine parte poporului în detrimentul celor sus-puşi, era, pe toţi demonii, un lucru tare primejdios…

— Şi cum a fost cu miile de talanţi aduşi pentru construcţiile lui? *Ekklesia* i le-a aprobat? Căci, între noi fie spus, şi asta era o treabă primejdioasă, ţinând seama de poziţia statelor membre ale ligii maritime ateniene, din a căror contribuţie la visteria comună Pericle lua arginţii necesari. Ori poate mă înşel?

— Nu, nu. Nu te înşeli. *Ekklesia* şi-a dat şi ea seama că e vorba de un joc periculos. Dar nu uita că Pericle era un mare om de stat şi un orator captivant. El n-a cucerit *ekklesia* prin ceea ce avea să câştige Atena în frumuseţe, ci prin folosul pe care avea să-l tragă întregul popor atenian de pe urma acelor construcţii. Odată cu frumuseţea cetăţii, va spori şi bunăstarea cetăţenilor ei. Cu asta a câştigat votul lor, exprimat cu tot entuziasmul.

După aceea, Socrate, el însuşi plin de entuziasm, mi-a povestit cum a pus Pericle în mişcare întregul oraş, întreaga ţară, ba chiar şi marea şi insulele de pe întinsul ei. Când te uitai, venea în faţa adunării poporului cu noi propuneri: să fie construit zidul lung, Pireul să devină un port mult mai mare decât a fost, să fie sporit numărul trierelor şi... să construim, să construim! Olimpianul cu capul ca o căpăţână de ceapă, deşi îndrăgea mai presus de toate arta şi filosofia, nu era un visător fără temei. Stătea ferm cu picioarele pe pământ şi, cu aceeaşi fermitate, se gândea la trăinicia economiei Aticei şi Atenei.

Socrate se aşeză din nou în fotoliu şi, întinzându-şi comod picioarele, continuă:

— Imaginează-ţi numai ce a pus în mişcare edificarea Partenonului: extragerea marmorei din carierele Pentelicului, încărcatul, transportul, căratul sus pe Acropolă, prelucratul, importul de lemn şi a costisitorului cedru de Liban, importul de fildeş din Africa, importul de aur...

Pericle dădea de lucru oamenilor pe mare şi pe uscat. Tuturor meşteşugarilor, forjorilor, pietrarilor, sculptorilor, pictorilor, ţesătorilor şi cine mai ştie cui? De la întreaga ţară lua, dar şi întregii ţări îi dădea...

Se ridică în picioare şi-mi arătă, de aproape, mâinile sale mari şi vânjoase:

— Uite, cu mâinile astea, am ajutat şi eu cât m-au ţinut puterile, şi sunt mândru de asta, da, aşa să scrii!

Eram uimit de tabloul pe care bătrânul filosof mi-l evoca în faţa ochilor. Un murmur de admiraţie ţâşni de pe buzele mele:

— Remarcabil bărbat, acest Pericle.

— Da, asta aşa e, dar era ambiţios şi dornic de glorie ca toţi

alemeonizii. Exagera. Uita de *sofrosine.* Asta înseamnă cumpătare, moderaţiune, înţelegi? Şi, râzând cu râsul său frumos şi gălăgios, reluă: *Sofrosine* e marea înţelepciune a omenirii, dar care dintre noi nu s-a lepădat adeseori de ea? Tu nu?!! m-a luat el cu asalt.

— Cum să nu, scumpul meu Socrate, i-am răspuns şi eu surâzător: Păcătuiesc la tot pasul faţă de *sofrosine.* Dar, ştii, bătrâneţea...

— Taci din gură, se revoltă, râzând; eu sunt cu douăzeci şi patru de secole mai bătrân decât tine.

După ce am râs amândoi, pe săturate, mi-a spus că într-o anumită zi a săptămânii, se ducea la cercul Aspasiei, frecventat de cei mai de seamă artişti şi filosofi ai vremii. Acolo l-a cunoscut pe Euripide şi aşa a început marea lor prietenie. Cu Anaxagera se vedea mereu. Ceea ce îi spusese cândva pe malul Hisosului despre zei, filosoful a şi scris, şi o parte din această scriere a circulat sub tăcere, în copii, răspândind pretutindeni necredinţa în zei, deşi în acelaşi timp se construia Partenonul, marele templu închinat zeiţei Atena, deşi, potrivit legii, necredincioşii continuau să fie condamnaţi la pedeapsa cu moartea.

— Şi Caritele voastre, maestre? am întrebat, fără voia mea, reverenţios.

— Cum îmi vorbeşti!?! s-a răstit la mine filosoful. Câţi Socrate stau aici în faţa ta? Ce să zic, frumoase obiceiuri aveţi voi ăştia din nord. Nu-i nimic. Nu trebuie să te scuzi. M-ai întrebat de Carite, nu-i aşa? Ei bine, pierdusem orice speranţă că aveam să le mai fac. Mai mi-era şi teamă că Fidias se va supăra pe mine, din pricina pasiunii mele de a sta de vorbă cu oamenii şi de a-i sprijini să-şi făurească punctul de vedere asupra unui lucru ce mocneşte în ei, dar nu vrea să iasă singur la iveală. De pildă, o dată, doi fraţi lucrează împreună la executarea unui mozaic şi nu se înţeleg în privinţa retribuţiei. Cel mai mare răcneşte: Eşti un tâlhar! Celălalt îi răspunde, tot răcnind: Nu sunt! Şi gata, s-au şi încăierat. Unul are un deget rupt, celălalt, nasul spart. Şi acum te-aş ruga să-mi spui, dragul meu, poate omul să privească nepăsător o asemenea faptă?

— Depinde cine-i omul, am replicat eu cu promptitudine. Socrate, categoric, nu.

— Cum văd, ai început să mă cunoşti, m-a aprobat râzând. Da, m-am

amestecat în povestea asta, i-am potolit pe bătăuşi, căci altfel s-ar fi stâlcit în asemenea hal, încât niciunul n-ar mai fi fost în stare să câştige nici măcar un singur obol, pentru care acum, se băteau ca chiorii. Pe urmă, am intrat în ei cu întrebările mele, adânc, aşa cum pătrunde o moaşă în pântecele lăuzei. De la cel mai în vârstă aflu că ar trebui să împartă câştigul pe din două cu fratele mai mic, dar că el îşi ia mai mult. De la cel mai tânăr aflu că, într-adevăr, i-a şterpelit fratelui său mai mare nişte bani, ca să aibă amândoi la fel, aşa cum se cuvine pentru o muncă egală. Vârstnicul se apără, spunând că are de întreţinut o familie numeroasă, celălalt că vrea să-şi întemeieze şi el familia lui…

Discut cu ei despre treaba asta afurisită şi, în jurul nostru, se înghesuie pietrarii, mozaicarii, sclavii şi cărăuşii cu măgari cu tot. Şi cum din toată povestea fac teatru cu spectatori, iar din cei doi fraţi protagoniştii unei piese improvizate, aceştia se iau la întrecere în împărţirea dreptăţii, devenind fiecare bunătatea şi dragostea frăţească personificată. Vârstnicul îi lasă fratelui mai mic banii şterpeliţi, ca să-şi poată întemeia şi el o familie, tânărul, la rândul său, îi dă banii înapoi fratelui mai mare, ca acesta să aibă cu ce să-şi întreţină numeroasa familie. Dintr-o tragedie ce ameninţa să se transforme în fratricid, se desprinde miezul unei comedii divine şi toţi cei ce văd şi aud cu ochii şi urechile lor, se tăvălesc de râs de plăsmuirea mea, până când hohotele de râs zgomotoase îl ademenesc pe Fidias: Ce se întâmplă acolo, băieţi? De ce nu munciţi? Ce-i cu voi? A, sigur! Iar Socrate!...

N-am izbutit să-i explic că de fapt împiedicasem acolo comiterea unui fratricid. De altfel e şi greu să explici; atâta timp cât omorul n-a fost săvârşit, orice demonstraţie e vorbărie goală.

De multe ori mi-a fost teamă că din pricina teatrului meu, în care îmi desfăşuram public arta mea de moaşă, Fidias avea să mă izgonească de pe şantier; dar n-a făcut asta. A crescut în mine pe viitorul creator al Caritelor.

Şi, după ce înghiţi de câteva ori în sec, Socrate reluă:

— Trecusem de treizeci de ani când a început construcţia propileelor şi, într-o zi, Fidias m-a chemat şi mi-a spus: Uite, ia trei bucăţi de marmoră

şi ciopleşte în ele cele trei zeiţe!

Caritele le-am terminat cu bine şi le-am aşezat chiar la mijloc, deasupra intrării în propilee. Fidias l-a invitat pe marele Pericle să vină să le vadă. A venit cu prietenii şi sfetnicii săi, iar eu, prin Simon, am invitat-o pe Corina. Nu ştiu dacă s-a aflat în mulţimea ce se strânsese într-o clipită în jurul conducătorului. Bănuiesc că nu, căci Simon mi-a spus că nu vrea să se arate în faţa mea, deoarece e o mamă durdulie care are acum o fată mare şi frumoasă, cum a fost ea pe vremuri. Iată deci că nu Corina lui Egersis ci Corina mea tronează deasupra propileelor, pe unde trec mii şi mii de oameni ca s-o admire întruchipată în cele trei zeiţe dansatoare...

După aceea m-am apucat iar să fac tot ce era nevoie pe şantier, dar conflictele mele cu Fidias s-au înteţit şi au sporit, iar viaţa mea a început să se împartă tot mai mult... Şi, zâmbindu-mi cu zâmbetul lui dătător de lumină, Socrate adăugă: Tu ştii cu siguranţă între cine şi cine.

— Ştiu, am încuviinţat eu... Noi cehii, avem o scriere Veche, intitulată Discordia între trup şi suflet.

— Bună! într-adevăr, nemaipomenit! în cazul meu, povestea s-ar numi, probabil, Discordia dintre piatră şi om. Şi din nou zâmbi: Da, ai ghicit, prietene, ai ghicit. În definitiv, spune şi tu, cum m-ar fi răbdat pe mine inima să stau acolo sus, pe Acropolă, să ciocănesc marmora, când la poalele Acropolei, *în stoa poikile,* sau cum ai spune tu, în piaţa colonadelor, urma să vorbească unul dintre sofişti, Protagoras ori Gorgias, care adeseori poposeau în Atena. Puteam oare să nu mă duc să-i ascult? îţi aminteşti doar că şi cu tata aveam asemenea conflicte: marmora şi dalta, ori tăiatul frunzelor la câini, cum obişnuia el să numească setea mea de cunoaştere. Acum însă era mai rău. Un nou curent pe firmamentul filosofiei! Căscam ochii cât cepele şi îmi lungeam urechile ca fostul meu prieten Percon, pe care, în altă ordine de idei, am preferat să-l dau vecinului din Gudi, decât să-l las să sufere la Atena din pricina neglijenţei mele. Ca şi Anaxagora, aceşti doi sofişti respingeau credinţa în zei. Cu asta m-au câştigat numaidecât de partea lor. Şi, în plus, erau dascălii înţelepciunii: venim să învăţăm şi să instruim pe oricine. Pricepi, omule? Pe oricine! La drept vorbind, asta voiam şi

doream să fac şi eu. Din clipa aceea, se punea capăt ideii că totul trebuie investit numai pentru investigarea şi cercetarea materiei, a universului şi a atomilor şi începea să se încetăţenească ideea că trebuie să ne gândim şi la om. Jubilam de bucurie şi, în înflăcărarea mea, aş fi fost în stare să-mi dau şi capul pentru Protagoras, care a spus: *„Omul este măsura tuturor lucrurilor”.* Şi Socrate zâmbi:

— Desigur, pe atunci nu ştiam că sofiştii mai tineri aveau să se priceapă de minune să transforme albul în negru, să interpreteze orice afirmaţie pozitiv şi negativ, deci şi această sclipitoare frază a lui Protagoras. Dar, deocamdată, să ne oprim aici... Şi-acum închipuieşte-ţi că vechii mei prieteni şi mulţi alţii dintre cei noi – bieţii tineri – n-au renunţat la această idee şi s-au declarat „discipolii lui Socrate”, printre aceşti Alcibiade, Euclide sau Critias... Veneau la mine şi mergeau cu mine în agora, unde întotdeauna mă aşteptau nişte cetăţeni, dornici să primească de la mine câte un sfat. Stăteau pe scările din piaţa colonadelor, unde mişunau tot felul de scamatori; chitarele zdrăngăneau, iar dansatoarele ţopăiau pe trepte aşa cum joacă literele pe hârtie, atunci când îţi tremură mâna de emoţie. Erau fete anume alese şi foarte arătoase, iar scamatorii ce să-ţi mai spun, vrăjitori în toată legea. Dar cum soseam eu, oamenii se strângeau buluc în jurul meu şi scamatorii puteau să-şi adune catrafusele. A venit Socrate! Ei, de acum o să ne distrăm şi noi!

M-a ţintuit cu privirea:

— Te uiţi la mine cam năuc, tinere prieten. Da, da, ştiu eu la ce te gândeşti: de unde până unde Socrate şi distracţia? Şi totuşi distracţie era, chiar dacă intenţia mea nu era să-i distrez pe oameni. Intram în câte unul şi-l scormoneam atât de adânc, până când el singur îşi smulgea masca bine făcută, care înfăţişa chipul înţeleptu-l lui şi-l ascundea pe al nătângului. Treaba asta îi convenea de minune privitorului, de vreme ce totul se făcea pe pielea altuia. Ehei, dat naibii Socrate al nostru, ăsta scoate din om şi ceea ce ascunde în măruntaie, ha, ha! Ce-ar fi să-l ia acum în tărbacă pe Nebulos ori pe Tubulos – pe mine... pe mine aş prefera să mă sară. Numai că zeflemistului îi dădea şi lui prin minte că ar

putea să înveţe ceva de la mine şi, când mă apucam să-l scutur, atunci era rândul celorlalţi să se tăvălească de râs. Am pomenit înainte că oamenii voiau să primească de la mine tot felul de sfaturi, în cele mai diferite probleme:, comerciale, oficiale, familiale, ba mi se întâmpla să mi se ceară până şi sfatul cum să fie aplanat conflictul între un bărbat irascibil şi o femeie certăreaţă, şi numai zeii ştiu, câte şi mai câte. Eu dădeam sfaturi cum mă pricepeam, cu seriozitate ori pe un ton vesel, şi întotdeauna pe gratis... Ba nu! De ce să mint? Adeseori nu era pe gratis. Nu o dată mi s-a plătit cu pumni după ceafă şi cu picioare în fund şi de ce aş tăgădui: într-un rând, o precupeaţă a, răsturnat peste mine un ciubăr întreg cu apă murdară, mirosind a peşte mort. Uf, a fost un duş pe cinste! Dar să nu-ţi închipui că povestea asta n-a avut şi părţile ei frumoase: azi, de pildă, dau un sfat şi dumnealui mă răsplăteşte cu ocări, mai-mai să-mi ardă şi un picior în fund. Ajunge însă acasă, îmi ascultă sfatul şi, ce să vezi! A ieşit bine. A doua zi, în faţa tuturor, mă laudă şi mă ridică în slăvi ca pe un izbăvitor. În general, pot spune că oamenii erau bucuroşi să mă vadă, chiar dacă mi se ” adresau cu vorbe de loc măgulitoare, ca de pildă firoscosul ăsta, ba chiar şi vagabondul ăsta, dar aveau grijă în Totdeauna să adauge al nostru, deci, firoscosul *nostru,* vagabondul *nostru.* Un vânzător de măsline mi-a spus că el nici nu-şi poate imagina Atena fără mine. Vezi, aici era necazul cel mare: eu voiam să fiu acolo, jos, în agora.

În timp ce Fidias voia să mă aibă în vârful Acropolei.

Pe scurt: pe mine oamenii mă atrăgeau mai mult decât sculptura.

— Ştiu, am ţinut eu să subliniez, ai ajuns să fii cunoscut şi iubit pretutindeni, şi pretutindeni bine venit, îmi dau seama cu câtă nerăbdare aşteptau oamenii să-ţi faci apariţia...

— ... În noua apariţie trupească, m-a întrerupt râzând ironic. Da, nu mai eram tânărul vioi şi sprinten de odinioară, ci un pântecos cu barbă şi ochii holbaţi, cu buzele groase şi ţeasta pleşuvă, hahaha...

— ... Dar la fel de atrăgător şi de irezistibil, aşa cum a spus despre tine Alcibiade, i-am replicat cu zâmbetul pe buze, fericit că o dată am izbutit şi eu să i-o iau înainte.

— Ce timpuri frumoase. Da. Minunate timpuri... Urmaşii noştri le-au

numit, „epoca de aur” şi cred că pe bună dreptate. Pe atunci era teren fiertil pentru toate: pentru măsline şi orz, dar în aceeaşi măsură şi pentru artă, ştiinţă şi cunoaştere. Toate dădeau roade ce sclipeau ca merele de aur din grădinele Hesperidelor. Pericle obţinuse ceea ce-şi dorise cu atâta râvnă: Atena a devenit Elada în Elada – Centrul cultural al lumii din acea vreme. Dorinţa a devenit realitate.

Şi Socrate oftă:

— Da, dar epoca aceea a noastră, de mare înflorire, a început încet-încet să fie atacată şi mâncată de rugina ce se întindea din lupanarele oligarhiei, răspândindu-se în toate direcţiile. Cât timp a fost Pericle în depline puteri, aceşti strategi din umbră n-au cutezat să-l înfrunte, dar de îndată ce a îmbătrânit şi puterile l-au părăsit, s-au năpustit mai întâi asupra oamenilor săi cei mai devotaţi „apoi, pe măsură ce timpul trecea, din ce în ce mai mult asupra lui...

Deodată Socrate amuţi, încetând să mai răspundă la întrebările mele. Stătea neclintit, cu privirea aţintită în gol, măsurând parcă infinitul. Tăcerea lui avu darul să mă neliniştească; dar numaidecât, mi-am dat seama că e un vechi obicei al lui să stea îngândurat, uneori chiar o zi şi o noapte fără întrerupere.

Cu siguranţă că acum se apropie în sinea lui de tragicul sfârşit al lui Pericle. Te pomeneşti că o să stea aşa, la mine, până dimineaţa? Şi eu care îmi doream atât de mult să nu tacă acum când tocmai ajunseserăm împreună la niciun pas de nişte evenimente atât de cruciale pentru Atena şi pentru el însuşi.

Dar iată că Socrate se întoarse spre mine, cu zâmbetul lui larg:

— Mă aflam într-o zi la Pericle, de faţă nu era decât Aspasia. La cererea mea, Pericle a început să povestească despre expediţia sa, cu flota de război, la Pontul Euxin; deodată, a tăbărât pe noi, plângând sfâşietor, un băiat de vreo cincisprezece ani. Faţa stacojie îi era schimonosită de bocete iar lacrimile ce i se prelingeau de pe obraji îi udau chitonul cu broderii. Pericle îşi curmă expunerea şi, grijuliu, îl întrebă ce s-a întâmplat. Dar băiatul nu mai contenea cu plânsul şi cu văicăreala, de parcă i-ar fi ars cineva şoldurile cu torţa.

— Cine era acest băiat? l-am întrerupt, nerăbdător.

— Alcibiade. Acela de care am pomenit mai înainte.

— Nepotul lui Pericle şi noua speranţă a neamului alemeonizilor, m-am grăbit să adaug.

Socrate încuviinţă clătinând din cap şi-mi povesti, în Continuare, cum Pericle şi Aspasia, agitată la culme, încercau să afle de la băiat ce anume se întâmplase, în timp ce acesta bocea, răcnea, bătea furios din picioare şi nu se mai potolea. Socrate i-a adresat întrebarea dacă ştie că *sofrosine* e una din cele mai înalte virtuţi bărbăteşti. Alcibiade s-a răstit la el: „Da, ştiu. Vrei să nu plâng. Dar ce să fac, dacă eu mă apropii de drăgălaşul meu, îl mângâi, îl sărut şi el stă cu capul plecat în jos şi numai ochii îi întoarce spre mine, întristaţi…”

Aspasia a înţeles că e vorba de mânzul lui adorat: „Nu cumva Onix al tău e bolnav?” îl întrebă, îngrijorată.

„Da, e bolnav, e bolnav!” izbucni băiatul în hohote de plâns.

„Asta-i cumplit” spuse compătimitor Aspasia cuprinzându-l în braţe. Se smulse din mâinile ei şi începu să plângă şi mai sfâşietor. L-am apucat de mână şi l-am ţinut cu putere, aşa fel încât să nu scape din strânsoarea mea.

Tu crezi că plânsul tău o să-l însănătoşească? l-am întrebat. M-a fulgerat cu o privire răutăcioasă, dar m-a ascultat: Am iubit şi eu un măgăruş, i-am spus. îl chema Percon. Când se îmbolnăvea, eu îl lecuiam. Am să încerc să-l vindec şi pe Onix al tău, vrei?

Înainte vreme, ori de câte ori îl întâlneam acasă la Pericle, Alcibiade nici nu mă lua în seamă. Acum, amuţise pe neaşteptate şi cum încetase să mai plângă, am putut să văd cât e de superb acest băiat. Nu găseai la el nici măcar un grăunte din ceea ce ar fi putut să tulbure frumuseţea lui fermecătoare. Faţa suavă, încadrată din belşug de un păr cârlionţat, ochii – două stele luminoase, trupul bine făcut, puternic şi drept, ca trunchiul de plop. Chiar şi în ţara noastră, unde sunt mulţi flăcăi frumoşi, băiatul ăsta era un adevărat miracol.

M-a măsurat cu privirea din creştetul pleşuv până în tălpile desculţe şi, deodată, ochii lui au prins să strălucească. S-a repezit spre mine şi,

lăsându-se în genunchi, mi-a cuprins picioarele şi a început să strige: „Da! Tu, numai tu, Socrate, o să mi-l salvezi pe Onix! Hai! Hai să te duc repede la el!”

„Stai puţin. Mai întâi trebuie să-ţi pun câteva întrebări”.

„Pune! Pune, repede!”

„Cine-l hrăneşte pe Onix?”

„Sclavul Durta, un trac care-l iubeşte foarte mult.”, „Nimeni altul?”

Băiatul a rămas o clipă, încurcat, apoi a mărturisit: „Uneori şi eu. Aseară i-am dus…” „Ei, hai, spune, ce i-ai dus?”

„Turte de nuci, muiate în vin dulce. Astea-i plac grozav. Şi cu ce poftă le-a mâncat şi…”

„Ajunge, l-am întrerupt eu râzând. Am aflat destul. Nu-ţi fie teamă, mânzul tău nu moare. Când o să plec acasă, Pericle o să aibă bunăvoinţa să trimită cu mine un sclav, căruia o să-i dau nişte buruieni. M-am întors apoi spre Aspasia: Se pune puţin într-un vas cu apă clocotită, se lasă să se aşeze, pe urmă se toarnă în căldăruşa din care bea mânzul. Şi din nou m-am adresat băiatului: De trei ori pe zi, timp de trei zile, numai asta îi dai, nimic altceva, şi se face bine…”

Cufundat în amintirea acestei întâmplări, Socrate zâmbea îndelung şi tăcut, iar eu, în sinea mea, vedeam cum la picioarele lui Silen stă îngenuncheat un băiat frumos, trufaş, răsfăţat – capriciul şi excentricitatea personificate – cum acest băiat îmbrăţişează genunchii lui Socrate, cum aceştia doi se simt atraşi unul de celălalt, deşi, cu excepţia farmecului verbal, se află în toate unul la antipodul celuilalt, cum între ei se leagă, în pofida preanumeroaselor oscilaţii ale destinului, o ciudat de frumoasă şi trainică prietenie.

Cred că am înţeles ce s-a petrecut în clipa aceea:

Pericle, cercetându-i cu mare atenţie pe amândoi şi, îndeosebi remarcând neaşteptata explozie de dragoste a lui Alcibiade faţă de Socrate, a presimţit numaidecât că acolo se năştea o simpatie având rădăcini mult mai adânci decât grija lui Socrate pentru mânzul lui Alcibiade. Cunoscând de asemenea înalta preţuire de care se bucura Socrate în ochii lui Anaxagora şi dragostea pe care i-o purta poporul

atenian, şi-a spus în sinea lui că Socrate întruneşte acele calităţi de care ducea lipsă Alcibiade: modestia, sobrietatea, tenacitatea. Şi s-a gândit că filosoful, cu modestia şi cumpătarea lui, ar fi, poate, singurul om în stare să-l îmblânzească pe acest pui de demon.

Socrate îmi spuse surâzător:

— Deodată, Pericle s-a întors spre mine şi m-a întrebat cu toată seriozitatea astfel: Spune-mi, dragul meu Socrate, n-ai vrea să fii dascălul lui Alcibiade? Am tresărit, apoi am răspuns: Eu să-l învăţ? Cum aş putea îndrăzni una ca asta când îmi dau bine seama că eu însumi nu ştiu nimic!!! Asta ar putea să facă Anaxagora...

— E bătrân şi băiatul l-ar obosi, m-a întrerupt el. Iar povestea asta, că nu ştii nimic, nu-i decât modestie. Dar, mă rog, ca să-ţi fiu pe plac, o să te întreb altceva: vrei să fii prietenul lui? Am răspuns fără ezitare: Asta bucuros, chiar foarte bucuros! Da, da! a izbucnit băiatul şi, repezindu-se la mine, a început să mă îmbrăţişeze vijelios şi să strige: şi eu vreau! şi, într-adevăr, de atunci

Alcibiade a fost tot timpul cu mine; mă invita la el, mâncam împreună, discutam, pe scurt, un pas nu voia să facă fără mine. Când tu eşti cu mine, obişnuia el să spună, sunt bun. Cum nu mai eşti, mă apucă toţi demonii...

Socrate zâmbea depărtărilor, peste veacuri. De bună seamă, cu privirea sa lăuntrică, vedea în clipa aceea ziua în care el, însufleţit de dorinţa de a împinge pe culmi tot mai înalte spiritul uman, îl cucerise pe acest pui de om, frumos, trufaş şi arogant.

Şi reluă:

— Cu cât creştea, cu atât mai mult îi fermeca pe toţi cu înfăţişarea şi trăsnăile lui. Mulţi bărbaţi în toată firea şi tineri doreau ca el să devină favoritul lor. Îi dădeau târcoale, încercând să i se vâre sub piele, se gudurau pe lângă el, făcându-i declaraţii de dragoste şi devotament. S-au găsit şi dintre acei care au mers cu linguşirea până acolo încât să-i spună că-l întrecea în glorie şi măreţie pe însuşi ilustrul Pericle. El însă îi respingea pe toţi şi nu îngăduia nimănui să-l atingă sau să-l sărute; o dată l-a îmbrâncit chiar pe Anitos, bogatul tăbăcar, care, mai târziu, s-a ridicat

peste întreaga obşte.

Pe mine însă voia să mă aibă veşnic în preajma lui. Accepta cu bunăvoinţă faptul că nu-i preamăream calităţile ci, dimpotrivă, îi scoteam în evidenţă cusururile. Parcă-l aud cum mi-a spus o dată: Tu, scumpe Socrate, faci pentru mine tot ce poate fi mai bun. Cu blândeţe şi răbdare mă piepteni, mă scarmeni şi mă scuturi de cusururi, aşa cum ar scărmăna cineva un câine năpădit de pureci. Să nu te miri, deci, că mă ţin de tine cu atâta străşnicie, dar ştii, purecii ăştia mă pişcă fără milă.

Aducându-şi aminte de această clipă, Socrate adăugă râzând:

— Ce-i drept, aveam un pieptene foarte des.

— Se spunea despre tine, am ţinut eu să subliniez, că i-ai fi dăruit lui Alcibiade o parte din celebritatea ta.

— Nu-mi place să judec lucrurile di Ntr-un singur unghi de vedere, îmi replică Socrate, întunecându-se la faţă. – Şi Alcibiade, la rândul lui, a făcut să sporească celebritatea mea, pe de o parte prin vechimea neamului său – vestiţii alemeonizi – iar, pe de alta, prin excentricitatea sa, de-a dreptul captivantă.

Se lumină din nou şi începu, cu autoironie:

— Să nu-ţi închipui că în ochii atenienilor eu aveam mai puţin renumele de trăsnit decât el. Un bărbos desculţ, care se mulţumeşte cu atât de puţin, încât, în privinţa asta, niciun cerşetor nu-l întrece şi dumnealui vrea să facă bine tuturor, ca viaţa să fie frumoasă pentru toată lumea, începând cu oamenii mărunţi din piaţă şi sfârşind cu fercheşii feciori de bogătaşi, care jinduiesc după rangul de prim strateg. Voi fi cu tine sincer, străine, aşa cum am fost şi cu ai mei.

— Foarte bine. Te rog chiar.

— Ei bine, ascultă! Bunăvoinţa lui Alcibiade, care curând s-a transformat în afecţiune, a însemnat pentru mine, în acele timpuri, o mare cinste şi totodată o mare bucurie. Numai că admiratorii respinşi de el, care în dragostea lor pentru Alcibiade îşi pierduseră pur şi simplu minţile, au găsit cu cale să mă urască până la moarte, pentru dragostea lui faţă de mine.

— De pildă, Anitos, am pomenit eu într-o doară. Asta te-a urât până la

sfârşitul vieţii...

— A mea şi a lui, m-a completat Socrate. Dar de asta nu vreau să-mi amintesc acum.

— Mai rămâi un pic la Alcibiade, distinsul meu oaspete. Mai povesteşte-mi despre dragostea dintre doi oameni atât de diferiţi şi totuşi la fel de atrăgători, care i-au impus Atenei pecetea personalităţii lor.

Ascultându-mi rugămintea, Socrate reluă:

— *Sofrosine?* Zădărnicie peste zădărnicie. În nimic nu ţinea seama de ea, în ciuda faptului că ar fi vrut mult să ţină. Aşa a fost şi cu simpatia lui faţă de mine. În timpul nefericitei expediţii de la Poteidaia, a trebuit să dorm cu el în acelaşi cort şi să fiu în luptă alături de el. Toţi se mirau că nu-şi alesese un tovarăş de viaţă mai nobil. S-a dovedit însă că nu făcuse o alegere proastă. Când în înfruntarea cu inamicul am ajuns la lupta corp la corp, Alcibiade s-a bătut ca un leu, dar, până la urmă, a căzut rănit. Accelerând vorbirea, Socrate adăugă: Mă reped înaintea lui şi mă încaier cu o ceată numeroasă; răsunau săbiile de-ţi asurzeau urechile...

— Da, l-am întrerupt, s-a scris despre faptul că l-ai scos şi l-ai adus cu bine din bătălia aceea...

— Ar fi trebuit oare să-l las în măcelul acela, ca să-l răpună de-a binelea? m-a întrebat cu severitate.

— Şi se mai spune că ai fi renunţat, în favoarea lui, la premiul pentru bărbăţie, care de fapt ţi se cuvenea, am încercat eu să verific veridicitatea acestei informaţii.

— Şi de ce n-aş fi făcut-o? îmi răspunse cu o uşoară mirare. Pentru mine premiul acela n-avea niciun preţ. Ce să fi făcut cu el? în schimb lui, omului din care năzuiam să-i dăruiesc Atenei un nou Pericle, cununa de lauri a gloriei nu numai că i se potrivea dar îl şi angaja.

Şi Socrate amuţi.

Mă uitam la el. Chipul palid, fruntea încreţită, părea istovit. Am sărit de pe scaun, îngrijorat:

— Nu te simţi bine?

— A nu, n-am nimic. Aşa sunt eu când mă năpădesc amintirile, mă minunez şi mă întreb: De ce pentru fiecare faptă bună a trebuit să plătesc

întotdeauna cu vârf şi îndesat şi asta atât la început, cât şi mai târziu, după ani şi ani de zile, la adânci bătrâneţi. Aşa e pretutindeni, sau numai la Atena oamenii dau dovadă de lipsă de recunoştinţă?

— Cred că nu numai la Atena, i-am răspuns eu, dar el nu s-a interesat de amănunte; a rămas în Atena lui şi, ca şi când eu aş fi putut aduce vreo schimbare în această privinţă, s-a pornit pătimaş:

— De unde să fi bănuit eu atunci pe cine aduceam Atenei şi mie din bătălia aceea nefericită?! De unde?!! Ah, noul meu prieten, despre străbunii şi zeii noştri se povestesc legende minunate dar şi noi, cei din „epoca de aur" a lui Pericle şi curând după aceea, am trăit legende pline de minuni.

Deodată se nelinişti şi se ridică în picioare:

— Dacă nu mă înşel, e foarte târziu.

— Da, i-am spus, uitându-mă la ceas. Se apropie dimineaţa.

— Mă duc să dau bineţe soarelui, a rostit el, cu voce domoală, şi făcându-mi o uşoară plecăciune, a părăsit încăperea.

II

1.

Epoca de aur a lui Pericle şi, culmea, pretutindeni în jurul Atenei, gelozie, pizmă, duşmănie şi revoltă. Oricare dintre aliaţi pătrunde în Partenon şi-o zăreşte acolo pe fermecătoarea Atena a lui Fidias, apoi aurul, fildeşul şi pietrele preţioase ce împodobesc din belşug inferiorul acestui măreţ edificiu, se înăbuşă de furie şi se întreabă, zgâlţâit de invidie: De ce n-avem şi noi un asemenea Partenon? Şi noi dorim aceste minunăţii ale lumii!

De unde adună Pericle puzderia asta de arginţi pentru înfăptuirea unei opere atât de grandioase? Din banii noştri, fireşte! Din visteria comună a ligii ateniene. Şi socoteală nici gând să ne dea! Chipurile, pentru asta Atena ne apără?!? Ha! De cine?!? E pace. Perşii de mult nu mai au putere să se ridice împotriva noastră iar cu spartanii avem un tratat de pace pe treizeci de ani. În plus, se mai zvoneşte că Pericle le-ar trimite acestora, în fiecare an, zeci de talanţi de argint, spre a-şi asigura pacea dorită.

Da, splendidă e priveliştea atunci când din portul Pireu porneşte în larg flota ateniană. O sută de triere superbe, cu pânzele umflate mai mult de trufie decât de suflarea vântului! Asta ne trebuie nouă? Corăbiile astea sunt bune doar ca să ne înspăimânte ori să ne pedepsească fără milă pentru orice încercare de a ne descotorosi de înfumurata autoritate a Atenei. De altfel ştim noi cum a procedat Pericle cu Tasos, atunci când a îndrăznit să se revolte! Că e Atena o Eladă în Elada? Cu ce ne alegem – noi din asta? Cu mai multă umbră, în care suntem siliţi să ne ghemuim, în timp ce Atena înfloreşte în bătaia orbitoare a soarelui!

Aşa gândeau aliaţii Atenei şi astfel de vorbe răspândeau ei în jurul lor.

Dar nici unuia nu-i trecea prin minte că banii în sine n-ar fi fost în stare să făurească asemenea frumuseţi, că, mai presus de toate e spiritul omenesc, inteligenţa, măiestria şi dragostea pătimaşe pentru măreţia Atenei. Şi că orice meşter iscusit în oricare din statele ligii, se simţea atras de Atena; dar nici asta nu era spre bucuria lor.

Torentul acela nu putea fi stăvilit. Gonea năvalnic din biruinţă în biruinţă asupra materiei, de la un edificiu la altul, din frescă în frescă, din sculptură în sculptură, care de care mai strălucitoare. Atena era pur şi simplu târâtă de acest torent. Dintr-o lucrare se naşte alta, mai frumoasă, o operă terminată cere făurirea alteia. În preajma Partenonului nu putea să se schimonosească o ruină, giuvaerurile arhitectonice ale Acropolei stăteau acolo ca un îndemn necruţător. În plus, alte cetăţi ale Aticei începuseră să cunoască înflorirea, iar pizma şi gelozia oraşelor din celelalte state ale ligii maritime ateniene se transformaseră şi ele într-un puhoi ce nu mai putea fi stăvilit.

Pericle nu mai avea mult până să devină septuagenar; nu mai vedea şi nu mai auzea prea bine ce se petrece şi ce se vorbeşte în jurul lui. Slăbea văzând cu ochii şi se scleroza. N-a înţeles la timp că şi el era târât de acel torent al avântului şi prosperităţii; nu-şi mai dădea seama că acorda Atenei şi Aticei mai mult decât s-ar fi cuvenit să acorde căpeteniei din visteria comună a ligii. Nemulţumirea şi revoltele sporadice erau înăbuşite cu forţa. Comerţul înflorea, flota comercială şi cea de război îşi umflau pânzele de mândrie, Atena cunoştea o epocă de înflorire fără precedent. Aşa stând lucrurile, ce temei ar fi avut Pericle să se nelinişteasă? Oare nu făcuse destul până atunci pentru prosperitatea ţării sale? Nu era Atena cea mai temută putere a lumii? Să se sperie el de manifestările minore, lipsite de semnificaţie ale indignării unor aliaţi nemulţumiţi?

Disputele şi litigiile dintre Sparta aristocratică şi democraţia ateniană dăinuiau de multă vreme. Se obişnuise cu ele. Cu atât mai mult cu cât democraţia ateniană aducea ţării prosperitatea neîntreruptă, în timp ce Sparta rămânea în urmă în toate privinţele, cu excepţia uneia şi anume aceea că, din fragedă copilărie, spartanii erau instruiţi şi deprinşi cu viaţa aspră de soldat.

N-au decât să înceapă războiul, dacă vor! Flota noastră va lua cu asalt toate porturile lor şi de pe ea vor tăbărî pe uscat hopliţii noştri…

Visele lui Pericle deveniseră o realitate, dar această realitate năştea în mintea lui alte vise, ce tindeau tot mai sus.

Duşmanii Atenei, duşmanii lui Pericle, duşmanii democraţiei şi ai succeselor ei şi-au dat seama că a sosit momentul prielnic să acţioneze şi au procedat în consecinţă. De ce numaidecât un război? Asta nu ne scapă. Mai întâi să-i dezbinăm în interior!

Aristocraţii spartani îşi întăreau alianţa cu aristocraţii şi oligarhii din toate statele ligii ateniene. Îi îndemnau pe membrii acesteia să insiste pentru dreptul la autodeterminare, arătându-le că va fi mai bine pentru ei dacă nu se vor mai supune Atenei democratice şi vor avea în frunte propria lor aristocraţie.

Spartanii au găsit aliaţi chiar şi în rândurile oligarhiei ateniene şi ale lacheilor ei. Până la urmă au izbutit să agite şi o parte din *ekklesia.* Şi, întrucât Pericle nu putea fi încă atacat direct, s-au năpustit, cu sprijinul *ekklesiei* în derută, asupra oamenilor săi cei mai apropiaţi.

Pericle îmbătrâneşte şi puterile îl părăsesc. După ce îşi va pierde sfetnicii şi prietenii cei mai credincioşi, va fi mai uşor să-l răpunem şi pe el. Aşa gândeau duşmanii lui şi aşa acţionau.

Au atacat-o mai întâi pe Aspasia, acuzând-o de proxenetism şi de nelegiuire faţă de divinitate. Pe Fidias l-au învinuit că fură aurul ce i se pune la dispoziţie pentru împodobirea sculpturilor din fildeş şi alabastru. Pe Ana-xagora l-au pus sub acuzare pe motiv că scrierile lui cu, privire la religie tăgăduiau existenţa zeilor şi în felul acesta propovăduiau necredinţa. Atena, Atica şi întreaga Eladă, spuneau ei, riscă să se contamineze de ideile lui nelegiuite.

Cel mai rău stăteau lucrurile cu Anaxagora, căci, dacă în privinţa celorlalţi se putea vorbi de calomnie ori de martori falşi, anume plătiţi, la el exista o dovadă palpabilă: scrierile lui.

Noapte. Bătăi puternice în poartă. Socrate ţâşni din casă şi sări iute pe o lespede de piatră, de unde se vedea peste zid; în stradă se afla binecunoscutul sclav al lui Pericle, care-i spuse în şoaptă:

— Pericle îţi trimite vorbă să te pregăteşti de un drum mai lung şi să vii la el neîntârziat.

Pericle îl aşteaptă în peristil şi îl conduce numaidecât în camera bătrânului filosof. Anaxagora, înfăşurat într-o mantie lungă, stătea liniştit

în jilţul lui; alături de el şedea Aspasia, luminată de flacăra pâlpâitoare a felinarelor. Alcibiade sta în picioare, în spatele filosofului. Pericle se întoarse spre Socrate şi rosti cu vocea sugrumată de emoţie:

— Iubitul nostru Anaxagora a fost pus azi sub acuzare pentru crimă de blasfemie. Ştii bine câtă risipă de cuvinte şi lacrimi mi-au trebuit ca s-o apăr pe Aspasia; de data asta însă vorbele mele au fost zadarnice. Mâine, prietenul nostru urmează să fie judecat în faţa *heliaei.* Aş vrea să te rog…

— Nu-i nevoie să mă rogi; am înţeles. Îl conduc şi-l îmbarc pe corabie, îl întrerupse Socrate.

— Mulţumesc. Alcibiade te va însoţi.

— Bine, răspunse Socrate. Să mergem.

Despărţire, cuvinte de rămas bun, Anaxagora fu urcat pe un măgar şi sclavul apucă de dârlogi. Alcibiade luă o făclie aprinsă şi, în clipa următoare, porniră la drum.

Principalul era să iasă din cetate. Străjerul din faţa porţii îi opri şi dindărătul ei apărură alţi doi: Alcibiade declară că îl duce pe bunicul său bolnav, undeva la ţară. În Atena nu-i merge bine, sănătatea lui e şubredă. Socrate spuse că-i însoţeşte ca să nu li se întâmple pe drum vreun necaz. Alcibiade le întinse străjerilor o amforă înfundată, cu vin de cea mai bună calitate. Aceştia, fireşte, se înveseliră. Totuşi, unul îi dădu târcoale bătrânului filosof, care stătea pe lădiţa lui, în care se aflau câteva suluri învelite într-o pătură miţoasă. Dacă ar fi găsit sulurile, străjerii şi-ar fi dat seama cu cine aveau de-a face şi ar fi avut la mână dovada neîndoielnică a încercării lui Anaxagora de a fugi, cu alte cuvinte, dovada vinovăţiei sale. Socrate miză totul pe faima şi simpatia de care se bucura în rândurile poporului; se apropie de lumina făcliei şi spuse:

— Pe toţi demonii! Ce-i cu voi vajnici luptători ai Atenei? Nu ne mai cunoaşteţi?

— Socrate! izbucni deodată comandantul gărzii. Puteţi trece, distinşii mei…

— Când o să beţi în sănătatea noastră, acest grozav vin de Chios – li se adresă Alcibiade, în limbajul târgoveţilor – aveţi grijă să-i uraţi şi bunicului meu să ajungă cu bine la destinaţie. Că tare e cumsecade şi cu

frică de zei. Un bou întreg o să jertfească în cinstea celor doisprezece zei principali, de îndată ce va sosi la fermişoara lui.

Şi trecu dansând poarta Diohara. Soldaţii îi lăsară pe toţi în plata zeilor – n-au decât să plece unde vor – apoi se apucară să bea cu sete vinul neamestecat şi, peste puţin timp, răcnetele lor stridente spărgeau bezna în urma fugarilor.

La Brauron, Socrate şi Alcibiade îl îmbarcară pe Ana-xagora într-o luntre, în ea îi puseseră şi sulurile lui apoi îl urcară pe o corabie gata de plecare. După aceea, priviră îndelung în urma ei, până când corabia se mistui în ceaţa dimineţii.

Nu mult după aceea, când filosoful fugar muri în oraşul Lampasac, pe mormânt i se puse o piatră funerară cu următoarea inscripţie: „Aici zace marele Anaxagora, al cărui spirit s-a înălţat spre adevărurile supreme”.

Cei doi se înapoiară intenţionat pe alt drum şi intrară în cetate prin poarta Sunion. Oraşul era în mare fierbere. Toată lumea se grăbea să ajungă în Agora.

Pe o întindere mare a pieţii pavate, se înălţa un rug imens, încropit din lemne îngrămădite unele peste altele şi, în preajma lui, se înşirau coloane de soldaţi sciţi, înarmaţi până în dinţi. Câţiva sclavi veniră cu braţele încărcate de suluri şi le aşezară pe rug.

— Ce-i asta, cetăţene? întrebau oamenii ce dădeau năvală în piaţă din toate părţile.

— Ce să fie, scrierile lui Anaxagora despre zei, li se răspundea din mulţime. Anaxagora a şters-o, dar opera lui va fi arsă în public.

Socrate şi Alcibiade simţiră cum îi trec fiori de groază prin tot corpul, în clipa în care flăcările izbucniră în văzduh şi un fum înecăcios învălui toată agora. Să ucizi în felul ăsta o idee, să dai foc înţelepciunii!?!

Din gura lui Socrate ţâşniră atunci, fără voia lui, faimoasele cuvinte folosite mai târziu de eleni ori de câte ori venea vorba, fireşte, de alte popoare mai puţin instruite:

— Opriţi-vă barbarilor!

Din fericire însă, garda nu izbuti să-l descopere pe cel ce le strigase.

Se aşternu o linişte mormântală. Doar focul, menit să mistuie spiritul

lui Anaxagora, trosnea şi sfârâia, cutremurător.

Optimistul Socrate întrezări atunci, pentru întâia oară, viitorul înnegurat al Atenei.

2.

În nopţile luminoase, când numai străjerii şi beţivii mai bântuiau străzile Atenei, în nopţile fierbinţi, când oamenii extenuaţi dormeau tolăniţi pe terasele descoperite, ca măcar briza mării să adie un pic cu răcoarea ei binefăcătoare, în nopţile de zăpuşeală când nori negri, aducători de furtună şi averse veneau peste Atena dinspre Peloponez, în nopţile întunecate când luna şi stelele uitau de lume şi numai flăcările Partenonului mai luminau cetatea, Pericle stătea singur, în peristilul casei sale.

Aspasia se ducea să se culce, iar el se simţea apăsat de povara grea a singurătăţii.

În asemenea clipe, era frământat de gândurile cele mai sumbre. Duşmanii lui mascaţi, cu viziera coifului lăsată, ieşeau atunci ca şobolanii din văgăunile lor şi-l atacau mişeleşte, pe la spate.

— De ce mă lovesc în felul ăsta? l-a întrebat el o dată pe Socrate.

— Cel ce-şi întrece rivalii e întotdeauna o ţintă bună, scumpul meu Pericle, i-a răspuns Socrate.

— Să fie oare o vină că mi-am dăruit întreaga viaţă pentru binele cetăţii?

— Vină e şi faptul de a şti mai mult ca alţii, darmite să faci mai mult.

— Astea sunt criteriile, bunul meu Socrate?!?

— Atât de mici suntem încă, scumpul meu Pericle.

Pericle nu se putea împăca, pentru nimic în lume, cu pierderea lui Anaxagora, cu umilirea şi defăimarea Aspasiei, pe care pamfletele înscrise pe ziduri şi versurile rostite în amfiteatre o prezentau ca pe fosta hetaieră din Milet, ce practica şi acum proxenetismul, oferind prietenilor lui Pericle, la sfârşitul festinelor, fete tinere să se destrăbăleze. Îl dureau nespus falsele acuzaţii aduse lui Fidias, pe care duşmanii îl socoteau delapidator.

Se gândea la adversarii lui politici: Da, ştiu ce urmăriţi. Vă pătrund cu privirea până în adâncul sufletului vostru hain. Mai întâi vreţi să distrugeţi zidul puternic al prietenilor mei, iar pe urmă, împreună cu spartanii, să luaţi cu asalt zidul de piatră al cetăţii.

Printre aceste gânduri sumbre i se ivea tot mai des chipul unuia dintre fruntaşii partidului democratic – bogătaşul Cleon, proprietarul unor mari ateliere de argăsit piei. Lui Pericle nu i-ar fi dat prin minte, dar prietenii binevoitori i-au adus la ureche zvonul că oamenii înclină din ce în ce mai mult de partea lui Cleon.

Atena nu mai are nevoie de un fost strălucit strateg – spun ei – ci de un actual strălucit strateg. Iar Cleon, în cuvântările sale, pretinde că el ar fi acel strateg.

Bătrânul Pericle îşi strânse pe corp hemationul de lână şi se înfioră, de parcă ar fi auzit foşnind în preajma lui aripile răzbunătoarelor Erinii. Pentru vina străveche şi străină lui?

Aceste clipe întunecate n-aveau însă darul să-i scadă combativitatea, ci mai curând s-o încurajeze.

Dar ambiţia şi setea de glorie turnau ulei peste foc.

Pericle întărea puterea militară a Atenei şi, prin teroare, extindea sfera ei de influenţă; supunea mereu alte cetăţi elene şi alte colonii, înscăunând pretutindeni orânduirea democratică, iar cu aristocraţii se răfuia fără milă.

Socrate urmărea cu teamă ideile lui Pericle, în timp ce Sparta urmărea faptele lui Pericle. Două puteri. Şi de-o parte şi de cealaltă, greci. Şi totuşi, cei mai înverşunaţi duşmani, deoarece Atena era guvernată de democraţi, în timp ce Sparta era stăpânită de doi regi, de două dinastii ce moşteneau tronul prin ereditate.

Invidia şi ura spartanilor întreceau până şi fabuloasa mită în numeroşi talanţi, pe care Pericle îi trimitea în taină Spartei, în fiecare an, în schimbul tratatului de neagresiune.

Spartanii, sprijiniţi de oligarhia aţâţată din toate statele ligii ateniene, ameninţau cu războiul.

Adunarea populară era în fierbere. Elementul predominant:

împotrivirea faţă de ciocnirea armată. Pericle avea încredere în forţa Atenei.

— Dispune oare Sparta de o vistierie atât de bogată ca a noastră? Şi cine-i marea putere maritimă? Sparta sau noi? Dar porturile mari ale lumii, cine le stăpâneşte, Sparta sau noi?

Iar obiecţia calmă a prietenilor: are Sparta un spate atât de descoperit şi atât de vulnerabil ca al Atenei, Pericle n-o auzea. Ba, mai mult, în trufaşa-i înverşunare, salută cu seninătate scânteia din care se aprinse flacăra războiului.

Puţin îi fu dat Atenei să se bucure de extinderea sferei sale de influenţă. Corintienii îi aţâţau pe spartani împotriva prădalnicilor atenieni. Sparta îl ameninţa pe Pericle cu războiul, dar în acelaşi timp îi oferea şi pacea. Cu două condiţii:

Prima: Atena să-i expulzeze pe toţi alkmeonizii din Atica, necruţându-l nici pe marele Pericle, deoarece neamul acesta blestemat aduce nenorocire întregii Elade.

A doua: Atena să acorde libertatea tuturor statelor membre ale ligii sale maritime.

Miile de cetăţeni adunate în Pnyx şi în *ekklesia,* izbucniră într-un hohot de râs homeric. Şi n-ar mai vrea, în schimbul acestei generoase oferte, să le mai dăm şi Acropola, cu toate comorile ei?

Dar râsul n-a cuprins întreaga *ekklesie.* N-au râs reprezentanţii ţăranilor din Atica, dornici de pace şi n-au râs mulţi dintre cetăţenii Atenei, înspăimântaţi de brutalitatea condiţiilorpuse de spartani. Din nou o noapte mai neagră ca bezna, fierbinte şi sufocantă. Pericle o cheamă la el pe Aspasia, o strânge cu încrâncenare la pieptul lui şi-o îngrozeşte cu vorbe ce nu-s decât crâmpeie ale îngrijorării sale: „Pericle, lasă-te păgubaş; mai mult rău aduci Atenei, decât îi folosea!”

Citise cu ochii lui aceste cuvinte defăimătoare pe zidul cetăţii, în timp ce se întorcea, ca de obicei, pe jos, de la adunarea poporului.

Va accepta *ekklesia* condiţiile spartanilor? îl vor izgoni din ţară? Va îngădui fărâmiţarea ligii ateniene? Va permite slăbirea democraţiei până acolo, încât s-o împingă poate spre pierzanie?

Ekklesia clocotea ca lava unui vulcan în erupţie. Dar, până la urmă, a respins totuşi condiţiile nedemne impuse de spartani.

Răspunsul sosi cu iuţeala fulgerului şi războiul se dezlănţui.

Flota ateniană împresură porturile peloponeziene şi, de pe puntea navelor, aruncătorii le presărată cu o ploaie de piatră şi flăcări. Regele Spartei, Arhidamos tăbărî de două ori în Atica, în fruntea pedestraşilor înarmaţi până în dinţi, cărora le porunci să taie livezile cu pomi fructiferi şi mândria Atenei – întinsele crânguri de măslini, ca apoi să jefuiască şi să incendieze aşezările rurale şi curţile boiereşti.

De teama tâlharilor, a incendiatorilor şi a ucigaşilor, provincialii mai avuţi sau mai puţin avuţi se refugiară cu sclavi cu tot în spatele zidurilor ateniene. Zidurile, ce-i drept, îi fereau de urgia suliţelor, a săbiilor şi focului, dar în Atena şi Pireu, supraaglomerate de provinciali (ah, tu, Atena, zeiţă ocrotitoare a cetăţii tale, cum ai putut îngădui să se abată peste ea o asemenea nenorocire!?!) – ei bine, în Atena şi Pireu se ivi pe neaşteptate, un alt duşman, împotriva căruia nici zidurile, nici fortificaţiile, nici armele nu mai au nicio putere: ciuma! Ciuma neagră!

Atena deveni deodată un uriaş muşuroi de furnici, răvăşit şi răscolit din toate părţile... Ziua şi noaptea, oamenii alergau de colo până colo, cădeau, se zvârcoleau, gemeau, ţipau cu disperare.

Flota ateniană fu nevoită să se întoarcă din peninsula Calcidică, deoarece în rândurile marinarilor izbucnise ciuma. Numai în faţa cetăţii Poteiada rămase o parte din armata terestră.

Socrate îl aduse pe rănitul Alcibiade la Atena. După ce-l instală în locuinţa lui, porni şi el spre casă; găsi portiţa deschisă şi curtea plină de oameni necunoscuţi. Îi aruncară intrusului o privire piezişă şi nu-i răspunseră la cuvintele de salut. Intră în casă. Casa la fel – plină de străini.

— Ce cauţi aici!?! îl întrebă, cu asprime, unul, sfrijit, cu barba nerasă de-o săptămână.

— Ce căutaţi voi aici, preadistinşii mei prieteni? răspunse Socrate zâmbind. Eu sunt la mine acasă. Asta e casa mea...

— Socrate? rosti necunoscutul, de data asta cu o voce mai blajină. Ni s-

a spus că e cuibul tău. Dar noi n-avem unde să locuim.

Cuvintele lui nu sugerau nici rugăminte, nici provocare, ci mai curând, suferinţă. Socrate îi cercetă pe toţi, cu o privire fugară. De bună seamă, două familii, cu rubedeniile şi copiii lor. Dădu o raită prin toată casa, apoi le spuse cu glas domol:

— Eliberaţi încăperea de sus. O să locuiesc eu în ea, iar pe celelalte vi le las vouă, îi mulţumiră cu plecăciuni smerite.

— E careva bolnav printre voi? reluă Socrate.

— Până acum, nimeni.

— Şi cum e cu cei din curte?

— Cum să fie? S-au adăpostit sub şopron şi în coteţ şi sunt mulţumiţi.

Sunt mulţumiţi, repetă Socrate în sinea lui şi, în clipa aceea, simţi o uşoară înfiorare în ceafă. Îşi scoase echipamentul de hoplit în odăiţa de sus şi trase pe el vechiul chiton pe care îl găsi la locul lui. Ia te uită! Oamenii ăştia nu fură, se minună el. Apoi se grăbi să-şi întregească gândul: Deocamdată!

Ieşi pe străzile oraşului său îndrăgit. Sub splendoarea sclipind de albeaţă a Acropolei, zăcea cetatea, ca un stârv năpădit de viermi. La tot pasul, tabere de familii refugiate – bătrâni, tineri, copii. În sanctuare, sub colonade, pe scările edificiilor, în parcuri, în gropile de gunoaie, pretutindeni, cât cuprindeai cu ochii, oameni necăjiţi, printre care mulţi delirând de febra ciumei nemiloase. În jurul fântânei Kalirhoe, cârduri de oameni se băteau pentru o cană cu apă, în timp ce suferinzii însetaţi se târau la picioarele lor ca să apuce măcar să lingă piatra umedă. Pavajul cetăţii albe se acoperea de cadavre negre. Oamenii nu mai prideau să-i care şi să-i ardă, căci mulţi dintre ei nu erau în stare să-şi biruie teama de contaminare şi de a nu deveni ei înşişi nişte cadavre înnegrite de molimă. Din pricina căldurii, cadavrele treceau cu repeziciune în stare de putrefacţie. Mirosul laurilor şi al chiparoşilor era înăbuşit de duhoarea putreziciunii ce se răspândea din toate colţurile.

Spaima de moarte stârnea la cei necontaminaţi şi la cei contaminaţi, deopotrivă, dorinţe violente şi pofta pătimaşe de a se bucura de ultima voluptate ce putea fi smulsă, indiferent unde şi cum.

Era o noapte senină cu bolta presărată de stele strălucitoare.

Socrate sta îngândurat şi privea cum din casa unui bogătaş, sclavii robuşti şi neînfricaţi, cu nasul şi gura acoperite cu o eşarfă, scoteau în stradă cadavrele stăpânilor, în timp ce un cârd de oameni stătea la pândă, aşteptând până când aveau să fie evacuaţi toţi morţii. Ultimul pe care-l scoaseră era acoperit cu o plapumă cusută cu fir de aur.

Şi iată-i pe primii hrăpăreţi furişându-se în casă, de unde în clipa următoare se auzi un strigăt deznădăjduit. De bărbat? De femeie? Omor? Viol? Ori poate strigătul unui muribund? Apoi tăcere şi hienele omeneşti ce stau la pândă în faţa porţii, se năpustesc înăuntru, dau iama în toate, jefuiesc, apoi, răcnind de furie, îşi împart prada mult râvnită.

Străjerii? Să mai existe oare străjeri într-o cetate muribundă? N-au devenit oare şi ei nişte hiene nesăţioase?

La picioarele lui Socrate zac câţiva bărbaţi înnegriţi de ciumă. Nu se închină zeilor, în schimb îl blestemă pe Pericle, încredinţaţi că din pricina lui s-a abătut nenorocirea peste Atica.

Deodată, deasupra muntelui Himet se arată o lumină anunţând răsăritul soarelui.

— Fii binevenit, Strălucitorul nostru binefăcător! îl întâmpină Socrate. Îndură-te de Atena noastră, căci mii de oameni se zvârcolesc aici în chinuri şi Tanatos îi înhaţă cu grămada în mrejele lui. Izgoneşte, Luminosule, cu focul tău sacru, râul negru şi ucigător!

Din toate părţile răsar duşmanii lui Pericle, toată ţara e în fierbere, pârjolită, bolnavă şi îndurerată de saltul uimitor de la bunăstare la mizerie, de saltul cumplit de la starea euforică la agonie.

Aspasia, deşi necredincioasă, înalţă jertfe la altarul lui Zeus.

— Îndură-te de el, Stăpânitor al trăsnetelor! Nu îngădui să cadă victimă a blestematului neam al alkmeonizilor!

Face mătănii şi plânge. După terminarea ritualului, intră în camera lui Pericle. Îl îndeamnă, îl conjură să părăsească Atena, alături de ea şi în felul acesta să se salveze amândoi de pericolul ciumei.

Pericle o fixă îndelung cu privirea, apoi îi spuse:

— Ia-ţi servitoarele şi du-te cu ele la ferma noastră. Eu din Atena nu

pot să plec.

În aceeaşi zi, Aspasia părăsi casa lui Pericle.

Nu mult după aceea, ciuma necruţătoare trecu şi ea de partea duşmanilor săi.

Îi seceră sora şi cei doi fii. La înmormântarea celui de al doilea, era şi el contaminat. Sta sprijinit în baston şi nu permitea nimănui din îndoliata asistenţă să se apropie de el, pentru a-i feri de pericolul molipsirii. Asculta, cu ochii închişi, vaietul tânguitor al bocitoarelor şi de sub pleoape – pentru prima oară în viaţa lui – i se prelingeau pe obraji, şiroaie de lacrimi. După ceremonia înmormântării, sclavii îl duseră acasă cu lectica şi el se întinse în pat, istovit. Zăcea într-o permanentă stare de agitaţie; se zvârcolea ca un şarpe, iar halucinaţiile îi tulburau mintea şi îi răscoleau sufletul; tânguitul monoton şi deznădăjduit al bocitoarelor stăruia în el de parcă ar fi izvorât din însăşi inima lui.

Libertul Evangelos, administratorul casei, care-l slujise mulţi ani în şir, rămase la căpătâiul lui. Zadarnic se străduise el să-i găsească pe medicii stăpânului, odinioară oaspeţi nelipsiţi. De mult părăsiseră ei cetatea, spre a se adăposti de molima ucigătoare.

Îl îngrijea singur, cum se pricepea mai bine. Îi punea comprese reci pe piept şi-i afuma neîncetat dormitorul.

De dormit n-apuca să doarmă decât în rarele clipe de linişte ale stăpânului. Sta veşnic de veghe într-un colţ al odăii şi vorbea, încet, cu zeii. În devotamentul său neţărmurit, se oferea lui Tanatos pe sine în locul lui Pericle.

Asaltul febrei cedă pentru câteva clipe. Vălul ce-i acoperise vederea căzu deodată de pe ochii suferindului şi Pericle îl zări lângă el pe Evangelos. Se căzni destul până să încropească şi să îngaime primele cuvinte:

— Mai e cineva pe aici?

— Nu stăpâne, nimeni; numai tu şi cu mine.

— De ce n-ai plecat cu ceilalţi, Evangelos? Tăcere.

— Hai, spune, de ce!?!

— M-ai eliberat din sclavie. Mi-ai dăruit libertatea.

— Şi tu n-ai ştiut să te bucuri de ea, spuse cu trudă Pericle, pe un ton oarecum dojenitor. Ai rămas...

Evangelos se lupta să-şi stăpânească emoţia: glasul stăpânului suna acum ca suflarea subţire a unei brize fierbinţi.

— Mi-a făcut plăcere să rămân, spuse el în cele din urmă.

— Ia te uită! Recunoştinţa, murmură Pericle, cu amărăciune. Recunoştinţa libertului. Dar atenienii? Mă mai iubesc mulţimile de bolnavi de pe străzile Atenei?

Mulţimile de morţi, gândi în sinea sa Evangelos; ăştia nu mai cunosc nici dragoste, nici ură.

— Bolnavi nu mai sunt prea mulţi, spuse el cu voce tare. Tu, cel mai de preţ dintre oameni, te numeri printre ultimii. Ciuma părăseşte cetatea.

Un zâmbet firav alungi puţin buzele crăpate de febră ale stăpânului.

— Să-ţi schimb compresa, bâigui Evangelos, aplecându-se peste patul suferindului.

— Nu, prietene, se împotrivi Pericle. Nu te atinge de mine şi lasă ciuma să-şi desăvârşească opera pe pielea mea.

— Atâta vreme ai rezistat bolii, ca nimeni altul. Mai rezistă puţin şi te vei face bine, insistă administratorul.

— Pentru cine? Pentru ce?

Vocea lui Pericle slăbea şi se stingea încet-încet.

— Pentru Atena eu nu mai sunt decât un mort, reluă el. Ce-am fost în stare să-i dau, i-am dat. În viaţă, Pericle nu mai poate avea parte de recunoştinţă; trebuie să aştepte până când va trece în nefiinţă. Dă-mi, te rog, un pic de apă, dacă ai...

Căzu pradă stării de inconştienţă şi aşa îşi dădu sfârşitul.

3.

Sănătate lui Fochionos şi soţiei sale Leonida, din partea unchiului lor Leptinos, din Atena.

Veştile tale au avut darul să-mi bucure inima, sunteţi sănătoşi, vă merge bine. Omul cu care mi-ai trimis bucatele, mi-a spus tot ce ai pe suflet.

Pe chestia banilor pe care ţi i-am împrumutat acum cinci ani, te rog să nu te necăjeşti. Nu sunt cămătar ci unchiul tău de sânge, şi mă mulţumesc cu dobânda plătită în făină şi ulei.

Împrumutul de la mine l-ai folosit gospodăreşte. De altfel, după stricăciunile pricinuite de spartani, ai avut de furcă, nu glumă, până să-ţi dregi casa şi să refaci ogoarele şi livezile, ca să dea recolte bune.

Eu cu banii aceia nu mă grăbesc. Ai să râzi, poate, dar războiul ţine cu meşteşugarii. Chiar şi cu noi, pantofarii. Dacă vrei să ştii, mi-ar prinde bine să am vreo douăzeci de mâini. Eu, cinstit vorbind, nu mă mai prea omor cu munca, în schimb Simon trage tare. E drept că, din când în când, mai filosofează în timpul lucrului şi îşi mai notează pe ici, pe colo, câte ceva, dar dacă munceşte şi treaba merge, ce-aş avea să-i reproşez?

În alte case, părinţii în vârstă îşi mai dăscălesc flăcăii chiar dacă au patruzeci de ani, ca Simon al nostru. La noi însă, e de-a-ndoaselea. Simon mă dăscăleşte pe mine, om bătrân. A prins tot felul de înţelepciuni de la vecinul nostru Socrate, despre care o să-ţi vorbesc mai încolo.

Nici nu ştii câţi provinciali mai sunt şi acum în Atena. Mulţi nu s-au mai întors la casele lor, pustiite de război.

Cinstit vorbind, nici nu mă miră. Tu, dragă Fochionos, eşti departe, dar în împrejurimile Atenei, nimeni nu ştie ce-l aşteaptă. Ce ne facem dacă dau iar năvală hopliţii lacedemonieni? se întreabă toţi. Armele zăngăne şi sfârâie în mâinile lor de-ţi iau şi auzul şi cum să li se împotrivească lor un amărât de ţăran? Oare îl poate salva o falangă de măslini, ori o turmă de oi? Astea, dimpotrivă, îi ademenesc pe invadatori şi pe urmă sângele curge gârlă. Aşa se face că mulţi plugari şi sclavi, refugiaţi în cetate la începutul războiului, se simt mai bine aici. Trag mâţa de coadă, dar vorba aceea, sunt la adăpostul zidurilor şi nici nu mai văd că, de fapt, zidurile acestea sunt pentru ei o cuşcă uriaşă în care lâncezesc.

Uneori îmi dă prin minte – n-aş vrea să vorbesc cu păcat, căci s-ar putea să fiu nedrept – dar, cum ziceam, uneori îmi dă prin minte că s-au lenevit şi trândăvesc aici ca păduchii, că s-au stricat de tot şi munca de plugar nu le mai miroase bine. Desigur, ar fi trudă grea s-o ia din nou de la pârloagă, dar sunt sigur că le-ar prinde bine, aşa cum le-a prins

multora, ca să nu mai vorbesc de tine.

Ei, şi-acum să ne întoarcem la Socrate. L-am salutat din partea ta, aşa cum mi-ai cerut de fiecare dată, iar el, la rândul lui, vă urează la toţi multă sănătate. Cum văd, îţi aduci mereu aminte de el, şi nu uiţi ce bun a fost cu voi atunci când aţi fugit de spartani şi v-aţi aciuiat în căsuţa lui. Ai dreptate, Socrate e de felul lui un om bun şi cumsecade dar, pe măsură ce înaintează în vârstă, e din ce în ce mai ciudat. De el nici nu-i mai pasă – în casă, pe stradă, umblă veşnic desculţ, de însurat nici gând să se însoare, deşi se aude că-i sfârâie călcâiele după o vânzătoare de ceramică, mult mai tânără ca el – în schimb, are grijă de cine vrei şi de cine nu vrei. La început i-a pisălogit pe câţiva tinerei, printre care s-a numărat şi Simon al meu; azi însă, îi pisălogeşte pe mai toţi atenienii. Drept e că nu le vrea răul, dar nu oricui îi place să fie dăscălit şi iscodit, să iasă din el totul, chiar şi cusururile, pe care, de obicei, mai toţi le ascundem faţă de alţii. Aşa se face că prietenii şi duşmanii lui Socrate se înmulţesc ca ciupercile după ploaie.

Mi-a mai spus trimisul tău cât de mult doreşti pacea şi că pe-acolo pe la voi, oamenii s-au săturat până în gât de război; mă întrebi când o să se isprăvească pacostea asta, că eu aici aş fi, chipurile, mai aproape de toate şi aş şti mai multe decât voi. Te înşeli, dragă nepoate, tu eşti mai aproape de oracolul de la Delfi. Noi aici nu ştim nimic de sfârşitul războiului.

Uneori stau cu Simon şi ne frământăm amândoi, întrebându-ne ce se întâmplă cu ţara noastră. Odată cu moartea lui Pericle, toate au început să se stingă în jurul nostru. Ştiu. Pe tine te interesează mai mult câte coşuri de măsline culegi şi ce tunsoare obţii de la oile tale într-un an, dar ceea ce îţi scriu eu acum, nu-i decât un răspuns la îngrijorarea ta în legătură cu vremurile liniştite la care tânjeşti atât de mult. Nu ştiu dacă va fi în stare Cleon să ni le asigure. Adu-ţi aminte numai ce a făcut atunci când mitilenii au vrut să rupă Lesbosul de liga ateniană. Omorâţi-i până la unul! Nimiciţi-i! Ştergeţi-i de pe faţa pământului! Pe aristocraţi şi democraţi, deopotrivă! Mă rog, nu s-a întâmplat chiar aşa, dar miile de mitileni ucişi, zidurile cetăţii ruinate şi flota distrusă, spun şi ele destul de mult, nu crezi? Te miri, desigur, de ce după Pericle l-am ales pe Cleon.

Ştii doar cât de greu ne-a fost, după ciuma aceea pustiitoare. Cine ne va scoate din nenorocire? ne întrebam cu toţii. Cleon! Cine altul?! Trebuia să-l fi auzit cum vorbea în adunarea poporului! Cuvântările lui numai cuvântări nu erau, ci răcnete de fiară. Dar în starea aceea de mizerie, ne-a câştigat pe toţi şi toţi i-am dat votul. Da, şi pe urmă, ne-a arătat el ce-i poate pielea!

Demagog! I s-a urcat la cap! Pacea oferită la un moment dat de spartani a refuzat-o cu trufie. S-a umflat în pene, declarând că nu va înceta să se războiască până nu-i va zdrobi şi nu-i va călca în picioare pe toţi spartanii. Acum însă, când Sparta ne sugrumă pe noi, aruncă vina pe poporul atenian, spunând că e slab şi lipsit de combativitate. Deşteptul!

A ajuns să fie scărmănat şi de Aristofan în comedia *Cavalerii.* Îl pictează atât de frumos, încât niciun câine nu s-ar învrednici să ia un os din mâna lui. Dacă nu ne-ar fi rămas de la Pericle marea libertate a cuvântului, Cleon ar porunci să i se reteze capul, pentru limba lui veninoasă.

Ca să-ţi dai mai bine seama până unde merge acest Aristofan, îţi transcriu două momente din comedia sus amintită:

„Stăpânul nostru-i cam supărăcios şi e certat cu bunele maniere. Acest stăpân Popor îşi spune şi bucuros se ghiftuieşte. E băştinaş din Adunare şi e cam surd, posacul. Acum un an şi-a cumpărat la târg un sclav, pe Faflagona, argăsitorul (e vorba de Cleon, pricepi!), om de nimic şi josnic”.

Şi-acum să te ţii! Fii atent:

„Nătărău, neobrăzat, scandalagiu, dezgustător! Cu răcnetele tale, întreaga ţară-ai asurzit-o! Şi toată Adunarea şi ori şi ce ungher. Cu râtul tău scormonitor, noroiul tot l-ai răscolit. Şi toată murdăria din cetate. Şi dările le-nghiţi, măi frate, ca un mâncău ce foamea greu îşi potoleşte”.

Cred, dragă Fochionos, că asta îţi ajunge ca să înţelegi că nu-ţi pot răspunde cum se va sfârşi acest război, de vreme ce iţele s-au încurcat la noi în halul ăsta. Cine poate şti acum, până unde vrea să împingă lucrurile Cleon al nostru?!

Închei, urându-ţi ţie, Leonidei şi copiilor numai bine. Fie ca zeiţa Demeter să aibă grijă de voi toţi, iar bunul vostru Pan să vă păzească

gospodăria, cireada şi livezile.

4.

— Hei, Glauchios! N-auzi, Glauchios!?!

— Asta-i bună. Cum să nu te-aud, Socrate!?! Glasul tău sunt sigur că se-aude până la farul din Sunion.

Glauchios nu s-a schimbat, a rămas acelaşi flăcău robust şi puternic.

— Bine că te-ai gândit să mai dai şi pe la noi. Fii binevenit, prietene. Întregul Gudi te salută pe tine şi, mai cu seamă, faima ta.

Cuvântul faimă îi făcu pe amândoi să râdă. După ce se îmbrăţişară şi se bătură prieteneşte pe umăr, Glauchios îl întrebă pe musafir:

— Vrei o cană cu lapte şi puţină turtă?

— Nu, mulţumesc, acuma nu, răspunse Socrate. Mai târziu, când soarele se va înălţa peste Chios.

Porniră la deal, pe scurtătură, îndreptându-se spre viişoara lui Socrate.

— Ce aer bun, mai mare dragul să-l respiri, spuse Socrate, suflând din adânc. Noi cei de la oraş, tragem în piept miros de murdărie şi scursori.

— Şi duhoarea de argăseală din atelierele lui Cleon, nu-i aşa?

— Pe toţi demonii! Aşa e! îşi uşură inima Socrate. Să te sufoci, nu alta...

Luară amândoi câte o săpăligă şi se apucară să sape via.

Socrate are norocul de a fi găsit în Glauchios un ajutor cinstit şi de nădejde, cu care împarte recolta şi care acum, ajutat de copiii lui –, îi îngrijeşte petecul de vie, îi culege via şi măslinii, tescuieşte şi-i aduce la Atena ulei de măsline, măsline murate şi vin bine fermentat; ba mai mult, împarte cu el până şi drahmele dobândite de Glauchios pe surplusul de recoltă.

Socrate se duce din când în când la Gudi să-şi muncească via, dar şi pentru a se bucura de viaţă.

— Eu sunt ca Anteu, dragă Glauchios, obişnuieşte el să spună. Trebuie să mă ţin mereu cu mâinile şi picioarele de pământul ţării-mume, ca să am putere.

Iată-l acum apucând un pumn de ţărână; o freacă în palmă, o zdrobeşte, apoi o lasă să i se scurgă printre degete.

— Aici sunt întotdeauna cuprins de bucuria vieţii, chiar dacă, uneori, această bucurie mă înţeapă mai rău decât o cunună de spini când, fără voia mea, mă gândesc la degradarea moravurilor ateniene. Aici mă desfăt, cu săpăliga în mână, la lumina soarelui, în timp ce străzile Atenei nu sunt decât o umbră; aici, după o muncă sănătoasă, mă aşez cu tine şi copiii tăi la un pahar cu vin şi asta îmi pune sângele în mişcare; gândurile negre mi le alungă adierea vântului de munte şi, deodată, mă simt iar acel optimist, care s-a născut râzând în gura mare.

După ce Glauchios, tânărul, înhămă măgarul ca să-i ducă la Atena câteva burdufuri încărcate cu vin fermentat şi măsline murate, Socrate porni vesel în urma căruţului şi, pe drum, cânta de bucurie:

Căzut-am în iarba înaltă şi Eros, căpşor de aur, cu a sa gingaşă aripioară răcorindu-mi obrajii, mi-a spus: zău, micuţule, tu pentru dragoste nu eşti făcut.

Între timp, în jurul mesei de marmoră din curtea lui Socrate, se strânseseră, ca de obicei, prietenii şi discipolii săi: Simon, Criton, Critias şi adolescenţii Antistene şi Eutidemos.

Îl aşteptau pe Alcibiade, care îmbrăţişase cariera politică şi acum întârzia în consiliu, şi pe Socrate care se întorcea de la Gudi. Simon împărţea în porţii egale bucatele aduse de fiecare, potrivit obiceiului. Numai Criton aducea întotdeauna atâta mâncare, încât lui Socrate îi mai rămânea pentru toate mesele de a doua zi.

— Darion, hop! se auzi deodată, din stradă, o voce limpede şi, în clipa următoare, un câine de toată splendoarea zbură peste zid ca o săgeată şi începu, numaidecât, să-i miroasă pe bunii şi vechii săi prieteni. În poartă se ivi apoi Alcibiade, îmbrăcat într-un chiton albastru azuriu, peste care purta o hlamidă albă, cu flori de lotus cusute cu fir de aur.

Toţi suspinară, fascinaţi de această frumoasă apariţie, cu excepţia lui Critias, care se închise în el de invidie, simulând indiferenţa.

Sufletul lui e înecat de fiere: acest filfizon care îşi poate permite orice şi întotdeauna culege admiraţia... Alcibiade, superbul şi vagabondul Socrate! Un cuplu de circ, ce stârneşte râsul atenienilor! Ştiu eu de ce se arată spilcuitul ăsta tot timpul în tovărăşia lui Socrate! Alcibiade,

desfrânatul, nestatornicul şi risipitorul vrea să demonstreze întregii Atene că el, nepotul lui Pericle şi succesorul prezumtiv al acestuia în rangul de strateg (care trebuie să câştige în *ekklesia* majoritatea voturilor) se afişează cu Socrate de parcă ar fi propriul său tată şi fratele mai mare, cu acest Socrate socotit o pildă de modestie, a cumpătării, a dreptăţii şi înţelepciunii. Priviţi, fraţi atenieni şi minunaţi-vă! Pe dinafară arăt eu ca un fante, dar pe dinăuntru, sunt un om drept, ca dascălul meu aici de faţă, şi vă asigur că aşa voi fi şi după ce mă veţi alege conducătorul vostru – apoi, face un gest graţios, al omului de lume, în faţa căruia, eu Critias, nu sunt decât un biet şoricel.

— Unde e Socrate? întreabă Alcibiade.

— La Gudi, îi răspunde Critias, caustic. Îşi sapă via. Ar fi fost cazul să mergi cu el, să-i dai o mână de ajutor.

— Ideea nu e rea, îl aprobă, zâmbind, frumosul Alcibiade. Îmi surâde chiar! Alcibiade la vie, cu sapa în mână! Credeţi că mi-ar sta bine?

— Ţie orice îţi stă bine, vanitosule! ripostează Critias, cu rânjetul pe buze.

în clipa aceea îl surprinde pe adolescentul Eutidemos, mângâind, cu gingăşie, gleznele lui Alcibiade. Acesta îl respinge uşor şi începe să umble, agitat, prin curte:

— Abia aştept să aud părerea lui Socrate despre *Cavalerii* lui Aristofan. La teatru a fost atât de asaltat de mulţime, încât a fost cu neputinţă să stau de vorbă cu el.

Eutidemos încremenise după refuzul lui Alcibiade. Critias îl luă sub ocrotirea lui. Îl aşeză lângă el şi-i mângâie părul, apoi obrajii. În cele din urmă, îl strânse la pieptul său, şi, deodată, se trezi în el dorinţa de a se iubi cu Eutidemos.

În clipa aceea, din stradă se auzi un cântec, însoţit de un uruit de căruţă.

— Socrate! izbucniră în cor.

Simon se repezi să deschidă poarta şi în urma lui Socrate intră în curte Glauchios, tânărul, ţinând măgarul de căpăstru.

Furtunoasă primire dar mai scurtă decât ar fi dorit asistenţa, nu de

alta, dar Socrate profită de prezenţa lui Glauchios ca să aşeze vinul în pivniţă, aşa cum scrie la carte şi apoi să deschidă un burduf pentru cină.

Simon şi Antistene trebăluiesc de zor. Au scos apă din fântână, au adus şi vasul pentru amestec, iar acum trag din crater ulcioare de vin şi-l toarnă în pahare.

Glauchios nu mai zăbovi, îşi luă rămas bun şi porni înapoi, spre Gudi.

— *Hola,* prieteni! strigă Socrate, ridicând paharul, după ce se aşezară cu toţii în jurul mesei. Pământul nostru, străvechea noastră mamă, vă transmite salutul ei din Gudi!... Dar ce-i cu tine, dragul meu? spuse el deodată, privindu-l pe Alcibiade. Ce-i cu faţa asta posomorâtă? Ce te-a neliniştit?

— Da, Socrate, ăsta-i cuvântul. L-ai nimerit cum nu se putea mai bine. Mă nelinişteşte atacul lui Aristofan împotriva lui Cleon. Văd în el şi un atac la adresa democraţiei noastre. Gura defăimătoare a acestui calomniator nu cunoaşte opreliştea. Am auzit că scrie acum o comedie împotriva ta, spuse Alcibiade, cu mânie.

— Zău? Să-mi acorde el oare mie atâta importanţă?!? zâmbi Socrate. Mă îndoiesc. Dar, oricum, aş fi bucuros să aflu de la voi de ce *Cavalerii* lui au izbutit să-i captiveze atât de mult pe spectatori şi, până la urmă şi pe cei din juriu care i-au acordat premiul întâi. Vă ascult.

— Cleon vrea multe, dar prea puţin e în stare să facă. Pe scurt, e un incapabil. Ar vrea să sugrume Peloponezul, dar se pricepe la arta militară, aşa cum mă pricep eu la tunsul oilor. Dă din gură şi atâta tot. Noi însă, nu trebuie să uităm un lucru: azi el nu e doar stăpânul sutelor de sclavi din atelierele sale de argăsit, ci conducătorul ligii maritime ateniene, în ansamblul ei. Liga ateniană se destramă, văzând cu ochii şi, colac peste pupăză, războaiele astea mărunte, ce nu se mai sfârşesc, riscă să se transforme într-o conflagraţie uriaşă. Iar Cleon, strateg nepriceput, nu se îngrijeşte de unul din lucrurile cele mai importante în timp de război – de spate.

— Ce fel de spate, scumpul meu Alcibiade? întrebă Socrate, cu interes.

— De spatele economic şi cel etic.

— Excelent! exclamă filosoful, zâmbind fericit. Nici nu ştiţi cât mă

bucur că a fost rostit aici cuvântul etică? Dar ce să faci cu ea în Atena de azi?

— Aşa e, cetatea noastră e acum o biată cerşetoare. Aproape nu se mai vede! izbucni cu indignare, morocănosul Antistene. Oamenii se ceartă, se judecă, se încaeră pentru o bucată de pâine; peste tot numai descompunere şi degradare morală, deşi au trecut cinci ani de la ciuma devastatoare. Marele spirit atenian, care fâlfâia ca un stindard deasupra Acropolei, dominând întreaga lume, a fost izgonit de uraganul putreziciunii şi al lăcomiei…

— Antistene, Antistene, îl întrerupse Criton, sprijinindu-şi mâna pe umărul lui. Cum văd, eşti un pesimist incorijibil. Asta poate pentru că te-ai născut în vremuri de restrişte. Noi, cei care am apucat alte timpuri, mai bune, credem în reîntoarcerea lor. Pentru asta, însă, am avea nevoie de pace. Războiul îi ticăloşeşte pe oameni şi face din ei nişte fiare sălbatice.

— Nu războiul în sine, Criton, se aprinse Alcibiade, izbind cu pumnul în masă. Ci un război prost condus şi lungit la nesfârşit. Şi de asta e vinovat numai Cleon al nostru!

Peste refectoriul de sub platan se bolti deodată o tăcere înfricoşătoare.

— Poporul atenian merită un conducător mai bun, îndrăzni Socrate să spargă, cel dintâi, penibila tăcere. Iar dacă acest popor aplaudă *Cavalerii* lui Aristofan, asta înseamnă că el doreşte în fruntea sa un alt conducător, care să-i fie bun strateg şi gospodar deopotrivă.

De obicei, la asemenea mese colective, Simon îşi asuma atribuţiile de ospătar. În timp ce servea, se poticni la un moment dat de ceva tare, ascuns sub iedera ce năpădise lespezile de marmoră din curtea lui Socrate. Ridică obiectul şi ce să vadă: o daltă ruginită. Dându-şi seama a cui era, încercă s-o ascundă, dar Socrate îl surprinse tocmai atunci.

— Ce-ai găsit, Simon? întrebă el.

— Ei, o daltă… o daltă mâncată toată de rugină… trebuie să fie dalta lui taică-tu, bolborosi Simon, încurcat.

— Dă-o încoace! S-o văd!

Toţi privesc cu uimire crisparea de pe chipul lui Simon.

— Ţi-am spus doar că e mâncată de rugină… Nu mai e bună de nimic…

— Dă-mi-o!

I-o întinse cu inima îndoită. Socrate o luă şi o cercetă îndelung.

— De ce minţi, Simon? spuse după un timp. Nu vezi, aici însemnul meu? Îl ştii doar foarte bine. E dalta mea.

O învârti câteva clipe în mână, apoi o azvârli departe, în grămada de moloz, de lângă zid.

— Tu, Criton, îmi reproşezi că sunt pesimist, interveni în discuţie adolescentul Antistene. Spui că voi, ăştia mai în vârstă, credeţi în revenirea unor timpuri mai bune. Şi iată! însuşi Socrate, care dintre noi toţi a trăit cel mai mult acele vremuri mai bune, nu crede în întoarcerea lor.

— Cum adică nu cred? De unde ai mai scos-o şi pe asta? se minună Socrate.

— Cum de unde? ripostă Antistene. E cât se poate de limpede. Tu nu mai crezi că se vor mai înălţa vreodată noi propilee şi că dalta ta va mai fi necesară pentru cioplirea unor noi Carite… Altfel n-ai fi aruncat-o cât colo…

— De când stăm aici şi ne ospătăm împreună, nu eu sunt acela care vă lămureşte pe voi, ci voi mă lămuriţi pe mine. Iar acum, citesc nu numai pe chipul lui Antistene ci pe chipul tuturor, uimirea pentru faptul că am azvârlit această daltă, ca pe un obiect nefolositor. Vorbiţi despre Cleon, vorbiţi despre faptul că războiul face din oameni neoameni. Foarte bine. Dar cum răspunde Cleon la aceste frământări? Ale noastre, ale tuturor? Oare el nu vede cum arată acum Atena şi ce se întâmplă cu aliaţii noştri? Vede, dar nu ştie ce să facă. Şi de aceea răcneşte ca o fiară, încercând să acopere toată mizeria cu răcnetele lui. El nu vede decât o singură cale pentru ieşirea din impas: violenţa. Oricine îşi ridică glasul împotriva lui, să fie distrus, nimicit, şters de pe faţa pământului. Pentru toate nu are decât un singur leac: războiul. Dar starea de război nu vindecă durerile poporului. Războiul nu ajută nimănui şi nu drege nimic. Aţi spus: face din oameni, neoameni. Şi acum vă pun întrebarea: nu credeţi că ar fi cazul să se facă din neoameni, oameni?

În liniştea ce se aşternuse, se auzi deodată un foşnet uşor şi din coroana platanului căzu o frunză mâncată de omizi.

— Am aruncat dalta! reluă Socrate. Da, am aruncat-o, de vreme ce nu mai fac sculptură de atâţia ani. Acum nici vorbă să se clădească alte propilee. În privinţa asta, aveţi dreptate. Şi atunci, ce-aţi vrea? Să mă apuc şi să cioplesc pietre funerare? Asta să nu-mi ceară nimeni. Eu vreau să mă ocup de cei vii...

5.

În fiecare săptămână se ducea Socrate la gimnaziul din Akademos, din spatele porţii Difilos, să se antreneze şi să stea de vorbă cu tinerii. Azi când ieşi pe străzile cetăţii, ziua ardea luminos, ca flacăra olimpică, aerul era saturat de suflarea umedă a mării şi de parfumul florilor îndrăgite de albine.

Socrate mergea agale, cu pasul său uşor legănat şi plescăitul tălpilor lui goale aducea cu zgomotul stârnit de două scrumbii ce se zbat în plasa pescarului.

În locul în care apa râului Eridanos se încrucişa cu drumul lui, întâlni pe străzile cartierului Kerameicos, mereu aceeaşi privelişte, atât de familiară lui. Într-un colţişor mai retras al străzii principale, olarul Nacteros îşi expunea, ca întotdeauna, pe un covor, produsele sale pe care, ca de obicei, le vindea aceeaşi fată tânără şi nespus de frumoasă.

Din străduţa în care se afla, Socrate privea spre colţişorul acela, scăldat în soare, de unde i se înfăţişa următorul tablou: în mijlocul unor superbe amfore cu toarta ovale, a câtorva cratere de amestecat vinul şi printre puţinele *kalatos-uri* şi Zeikiios-uri zvelte în care se păstra uleiul – toate de o mare valoare artistică – mai era întinse pe covor numeroase articole de olărit din cele mai comune: ulcioare, căni şi străchini de diferite mărimi. În mijlocul acestei păduri de ceramică, de culoarea maronului portocaliu, pictate cu tot felul de ornamente negre sau roşii, cu motive geometrice florale şi zoomorfe, se înălţa o amforă vie, de o rară frumuseţe. O fată trasă prin inel, oacheşă, cu faţa energică şi bine conturată, sub cupa unui păr negru şi lucios, de toată splendoarea; cu

trupul perfect proporţionat, ţinând mâinile în şold ca urechile unei amfore, sta şi îşi privea averea multicoloră de vaze deosebite şi obiecte de uz comun.

De multă vreme urmărea Socrate, cu toată admiraţia, silueta acestei fete. Ea se prefăcea că nu ştie, dar îl cerceta la rândul ei şi-l aprecia aşa cum se cuvine. Din copilărie văzuse în jurul ei chipuri de bărbaţi pictate pe vasele de argilă şi îşi dorise de bărbat un asemenea erou, atunci când habar n-avea de ce anume şi-l doreşte.

Cu timpul, visurile ei nebuloase se transformară într-o dorinţă clară. Iar aici, în partea însorită a străzii, se oprea, săptămână de săptămână, un bărbat şi ea pricepu din prima clipă că nu întâmplător, ci din pricina ei. Purta întotdeauna un chiton alb obişnuit, fără mâneci, şi, peste el, un himation lung, de culoare cafenie, strâns în spate. Avea pielea arsă de soare, statura atletică şi dacă şi-ar fi dat jos barba, ar fi zis că are cel mult, treizeci şi cinci de ani. Socotea că nu era cu nimic mai prejos decât Iason, Ahile sau Ulise şi cu atât mai puţin, decât divinul Silen. Iar ceea ce i se părea şi mai grozav la el, era privirea lui hipnotizantă, nu ca privirea şarpelui, în faţa căruia victima încremeneşte, ci fascinantă prin lumina şi blândeţea ce răzbeau din ea, îndemnându-i parcă pe toţi din jur să se bucure şi să se înveselească.

Socrate se uita la ea, se uita şi nu se mai sătura privind-o, când, deodată, ce să vadă? Fata, cu mâinile în şold, se învârteşte şi se leagănă uşor în ritmul unui cântec strunit din liră de un Orfeu de periferie. Pe filfizon însă

nu-l bagă în seamă, se lasă doar furată de melodia lirei, iar de zâmbit îi zâmbeşte lui Socrate.

Gata, ajunge atâta contemplare! îşi spuse filosoful, în sinea lui. Dar, nici n-apucă să facă bine primul pas şi vai! în dreptul mărfurilor expuse se opri un necunoscut. Şi, aşa cum se întâmplă întotdeauna, dacă s-a oprit unul, s-au mai oprit şi alţii – amatori şi gură-cască, de care se lipi apoi şi droaia de copii din piaţetă; şi astfel, într-o clipită, în jurul vaselor, oalelor, ulcioarelor şi vazelor se

stârni o hărmălaie de nedescris. Dar iată că vocea cristalină, şi totuşi

autoritară a fetei, izbutea să le ţină piept şi să-i potolească pe toţi cumpărătorii sau presupuşii cumpărători. Răsuna din această voce siguranţa şi hotărârea fermă de a nu da înapoi.

Tânăra şi frumoasa precupeaţă se comportă de o asemenea manieră, încât Socrate se uita la ea ca vrăjit. Îşi desfăta privirea urmărind scena ce se desfăşura în faţa lui şi se lăsa captivat de ea, fără cea mai mică împotrivire.

E bună de gură, mititica! Nimic de zis. Şi ce limbă ascuţită are! Ia te uită cum îl expediază de lângă marfă pe un băieţandru care înşfăcase un *lekytos* mare, cu glazura albă, numai ca să se poată zgâi, de aproape, la frumoasa vânzătoare.

— Pune-l repede la loc! Neobrăzatule! Nu ţi-e ruşine? Asta nu-i pentru mâinile tale murdare! O zei, şi voi nu spuneţi nimic?

Socrate îşi râde încet în barba-i stufoasă: Bine că spui tu, frumoasă guralivă.

— Te cunosc eu, puişorule, şi ştiu ce-ţi poate pielea, se aude, în continuare, glasul sonor şi plăcut al fetei. Te învăţ eu minte să mai pui mâna şi să-mi murdăreşti cele mai frumoase piese şi în timpul ăsta să caşti gura la mine şi să-ţi închipui că mă şi pipăi pe mine. Gata! Ajunge! Să taci, neobrăzatule! şi caută de-o şterge de aici cât mai repede, până nu-ţi arunc un ciob între ochi, ai înţeles?

Superb vocabular, se încântă Socrate. Un adevărat giuvaer al limbajului atic. Fetiţa asta ar putea să-i dea lecţii lui Georgias. Şi ce dicţie admirabilă! Păcat că teatrul e jucat numai de bărbaţi.

Puştii din Keramicos îl iau peste picior pe flăcăul cu pricina, dar acesta nici gând să dispară. Se retrage doar un pic, deoarece în prim plan îşi face apariţia, însoţit de sclavul său, un străin îmbrăcat într-o mantie superbă de brocart.

— Fii bine venit, stăpâne, în casa lui Nacteros, cea mai cunoscută firmă cu cea mai frumoasă ceramică din întreaga Atenă. Zeii tăi şi ai noştri ţi-au binecuvântat paşii, îndreptându-i spre noi. Fii atent, alege cu grijă, stăpâne, căci aici orice piesă e o bijuterie.

Socrate abia se putu stăpâni să nu aplaude. E o adevărată delectare s-o

asculţi pe mititica asta!

— O amforă de ulei, pictată de mână, pentru ornamentarea refectoriului? O, stăpâne! Nici unde nu vei găsi o piesă mai artistic lucrată ca aceea pe care ţi-o voi oferi eu. Spune-mi numai ce stil şi cum să fie desenele? Negre ori roşii? Ori poate stăpânul preferă stilul liber, creat de Polignotos? Şi subiectul? Scene din mitologie, din viaţă ori din palestra? Ah, da. Înţeleg. Stăpânul caută o piesă atică pe al cărei fond roşietic-portocaliu să fie pictat cu negru un motiv mitologic. Nu? Aha. Figuri de culoare roşie. O piesă remarcabilă. Iat-o, e tocmai ce cauţi, stăpâne! Amfora asta, se înţelege, e mai scumpă decât cea cu desenul negru, dar, oricum, ţinând seama de frumuseţea şi perfecţiunea ei, e un adevărat chilipir. Ascultă numai cum sună când o ciocănesc. Superb, nu-i aşa? Nici nu se putea altfel, de vreme ce a ieşit din cuptorul tatii. Cât costă? Două sute de drahme. Mult? O, stăpâne, în altă parte ai plăti pentru asemenea operă trei sute, dacă nu chiar mai mult. Numai s-o aibă, dar mă îndoiesc... Cât? O sută optzeci?

Fata zări deodată, îndreptându-se spre piaţetă, lectica unei distinse familii şi grăbi înţelegerea.

— Mă rog, fie. În mod cu totul excepţional. Un dar patriei tale siriene. A, sigur, asta se cunoaşte după maniere. S-o împachetez? Ferească zeii! Să alunece din pânză şi, într-o clipită, din opera asta magistrală să se aleagă o grămadă de cioburi? Nu, nu, asta nu se poate! Să aibă grijă sclavul cum o duce.

Primi politicos cele o sută optzeci de drahme, îl salută pe străin, trufaşă ca o regină, şi numaidecât îşi întoarse privirea spre lectica din care coborâse o tânără femeie în veşmânt de doliu, însoţită de două sclave.

Vânzătoarea îşi înclină uşor capul, în semn de respect şi aşteptă să i se vorbească.

— Mi-a murit mama şi aş dori un obiect de jertfă, potrivit pentru piatra ei funerară.

— Aş putea să-i ofer stăpânei câteva lekitos-uri, de toată splendoarea.

Şi, rostind aceste cuvinte, fata se aplecă şi începu să ridice vază după vază.

Femeia le cerceta cu atenţie, dar în acelaşi timp îl privea şi pe Socrate, aflat ceva mai încolo. La un moment dat, se întoarse spre el şi dădu din cap, în semn de salut. Recunoscând-o, Socrate îi răspunse, la rândul său, foarte curtenitor.

— Eşti, într-adevăr, o fată frumoasă, se adresă femeia tinerei vânzătoare. Tata n-a minţit. Apoi, cu un zâmbet firav, se grăbi să adauge: Tatăl meu e tragedianul Sofocle.

— Şi cum, Sofocle mă cunoaşte pe mine? întrebă fata cu mirare.

— Dacă nu mă înşel, eşti Xantipa, fiica vestitului olar Nacteros?

— Da, eu sunt. Dar nu-mi aduc aminte să...

— N-ar fi exclus ca despre frumuseţea ta să-i fi vorbit vreunul din bunii săi prieteni, o întrerupse femeia, aruncându-i o privire fugară filosofului Socrate. Cât costă acest *lekitos* cu chipul albastru al lui Caron, pe fond alb?

— Ăsta a fost pictat de însuşi meşterul Brigos, stăpâna mea, şi costă două sute cincizeci de drahme.

Femeia luă în mână elegantul vas şi-l cercetă de aproape.

— Într-adevăr, e frumos. Logeiro, plăteşte-l, iar tu Agrane, ia-l şi aşază-l cu grijă în lectică. Iar ţie, Xantipa, multă fericire încheie femeia.

Apoi, fluturând uşor din mână, îl salută cu discreţie pe Socrate, după care se instală comod în lectica ei. În urma lecticii porniră val-vârtej toţi copilandrii, care tăiau frunze la câini prin piaţetă.

Socrate auzise tot. Da, aşa e, nu de mult lăudase farmecul Xantipei în faţa lui Sofocle. Cu cât e bărbatul mai în vârstă, cu atât are mai multă experienţă şi mai puţin curaj. Acum însă s-a terminat. Nu mai merge să stau aici şi să şovăi ca un cerşetor. Se apropie de fată şi-i spuse:

— Încântătoare regină a acestor minunate vase policrome, îngăduie-mi să mă înclin frumuseţii tale divine.

— Şi eu sunt recunoscătoare întâmplării, sau poate voinţei tale, care îţi îndreaptă paşii spre mine.

— Mi-e teamă însă, frumoasa mea, că vei fi dezamăgită aflând că nu sunt un cumpărător.

Vorba lui fu curmată de un râs cristalin, alb şi curat ca dinţii fetei:

— Mie nu mi-e teamă că ai venit să cumperi, Socrate. Nu i se păru de loc nefiresc că fata îl cunoştea. La urma urmei, îl cunoştea întreaga Atenă. De altfel, curând ieşi la iveală că tânăra fată îl cunoştea mai bine decât se aşteptase.

— Ai venit deci ca să...

— Am spus doar: ca să mă închin frumuseţii tale...

— Şi eu care credeam că ai venit să faci cu mine un schimb de păreri, replică fata, scuturând din cap cu atâta putere, încât desişul negru al părului i se undu-i valuri-valuri.

De data asta râseră amândoi, cu poftă. Iar Xantipa, văzând cu câtă bună dispoziţie accepta Socrate gluma, continuă pe acelaşi ton:

— Desigur, vrei să mă iscodeşti ca să afli cât de deşteaptă mă socotesc, şi pe urmă, cu dialectica ta să mă dai în vileag şi să-mi demonstrezi cât sunt de proastă şi de neputincioasă...

Socrate era copleşit de personalitatea ei, dar încă nu voia să renunţe la tonul şugubăţ, ca să nu fie păgubit de voluptatea pe care i-o stârnea râsul ei provocator.

— Cunoşti, sper, măcar din auzite, numele Fainaretei...

— Cine nu cunoaşte numele mamei tale?!?

— Moaşa, care poate că te-a adus şi pe tine la lumina zilei...

— Nu poate, ci sigur! Ştiu de la mama.

— Ei bine, atunci află că am moştenit de la ea arta moşitului – maieutica – şi cu asta bag spaima în mulţi, spunându-le că nu din pântec, ci, mai rău, din mintea lor vreau să fac să se nască o idee, fireşte, dacă există acolo vreuna. Şi, uneori, se întâmplă...

Aici, Socrate se opri un pic, arborând o mână nespus de tristă, apoi, reluă:

— Da, uneori se întâmplă să nu fie acolo nimic, decât pustiu şi deşertăciune, şi pentru această descoperire, închipuieşte-ţi! persoana cu pricina încetează să mă mai iubească!

— Şi tu te miri? îl întrebă Xantipa. Ce vrei, sărăcuţul ascunde şi el tot ce are sub căpăcelul lui şi tu vii şi i-l ridici, fără sfială şi, sub acest căpăcel, în locul nepieritoarelor cuvinte despre armonie şi despre

kalokagathia lui Socrate, iese sfârâind un pic de abur. Crede-mă, şi în mine bagi spaima când mă ţintuieşti cu privirea ta.

— E o spaimă fără rost! Nu, nu eşti proastă, fermecătoare Xantipa, spuse Socrate, convingător. Tu ai o şcoală excelentă. Aceeaşi şcoală pe care o am şi eu.

— Nu-ţi bate joc de mine! ripostă Xantipa şi vocea ei se înăspri. Eu n-am nicio şcoală!...

— Ba ai, draga mea. Eu, o piaţă mai mare, tu una mai mică, dar şi în una şi în cealaltă sunt oameni.

Socrate surprinse pe chipul fetei uimirea şi, văzând că din gura întredeschisă nu se strecoară nicio vorbă, se grăbi să adauge:

— Trebuie să-ţi dezvălui ceva în ceea ce mă priveşte, şi pe urmă ai să mă crezi că nu-mi bat joc de tine şi că suntem, într-adevăr, colegi.

Xantipa bătu în retragere şi, fără voia ei, atinse cu piciorul gol un *lekytos* care se clătină atât de tare, încât biata fată scoase un strigăt de spaimă.

— Nu s-a prăbuşit, sublinie Socrate pe un ton liniştitor.

— În schimb nu lipsea mult să mă prăbuşesc eu. Ce-mi spui tu mie aici... Ştiu eu, poate ar fi mai bine să nu te mai ascult, bâigui Xantipa, răsucind din cap, descumpănită de Socrate şi de ea însăşi.

Dar până să apuce Socrate să-i răspundă, se făcu din nou auzită, de data asta cu un glas poruncitor:

— Hai, spune ce-ai vrut să-mi dezvălui? S-aud! Socrate zâmbi:

— Multe lucruri am învăţat din cărţi, multe de la oameni instruiţi, dar cele mai multe le-am învăţat în piaţă, de la alţi oameni. Şi acolo învăţ mereu. Azi, am învăţat de la tine, Xantipa.

— Eu, dăscăliţa ta? izbucni Xantipa în hohote de râs. Trebuie să recunosc că gluma asta ţi-a reuşit...

— Ce să fac? Din când în când îmi reuşeşte şi mie câte ceva. Acum, de pildă, însuşi faptul că stau în faţa ta. De atâţia ani bat străzile Atenei, nu-i ungher prin care să nu mă fi strecurat şi iată, azi abia mi-a fost dat să aud de la tine: încotro, încotro mereu cu filosofia ta, scumpe Socrate!?! N-ai de gând să te opreşti odată? Nu mai sunt aici şi eu?

— Cine? întrebă Xantipa. Eu?

— Nu, fetiţo. Dragostea. Cea mai frumoasă dintre toate nebuniile de pe acest pământ. Iar tu m-ai învăţat că a umbla mereu din loc în loc e bine, dar uneori e şi mai bine să te opreşti. Şi asta numai atunci când această oprire înseamnă a te îndrăgosti. Şi dacă ţii să afli, atunci află, megruţa mea ca pana corbului, că tu m-ai vrăjit! mărturisi filosoful, cu simplitate.

— În fiecare săptămână aştept să apari pe străduţa asta, să te opreşti, iar eu să te văd cum te uiţi la mine de parcă ai zări ceva... ceva...

— Ceva ce nu poate fi mai frumos pe lume pentru ochii mei, îşi întregi Socrate mărturisirea.

— Mă încearcă un sentiment de beatitudine ascultând aceste cuvinte tocmai din gura ta, spuse fata cu sinceritate.

— Îmi este îngăduit să ştiu de ce ai rostit legat de mine cuvântul beatitudine, pe care eu îl cinstesc atât de mult?

Fata amuţi. Mângâia cu palma marginea unei amfore şi ochii ei senini se înceţoşară un pic.

— De ce? spuse ea în cele din urmă. Pentru că din tine răzbate ceva frumos ce mă copleşeşte, ceva nespus de plăcut, despre care n-aş putea să-ţi spun ce e, dar simt că mă fericeşte.

Socrate avu serios de furcă până să se strecoare cu himationul său lung printre vasele pictate, fără să doboare vreunul. Apoi, o cuprinse pe fată în braţele sale vânjoase şi se sărutară pătimaş.

6.

— Azi iar o să ne apuce nebunia aşteptând, se întunecă la faţă Antistene.

— Stăpânul casei umblă creanga, îi ţinu isonul Criton, rânjind.

Pe acelaşi ton continuă şi Simon.

— Cândva, din pricina unei fete se interesa de trepiedul cizmarului, acum se interesează de roata olarului.

În timpul ăsta, pe o lespede de marmoră, Critias îl strânge, la pieptul său, pe frumosul adolescent Eutidemos. Îl strânge cu gingăşie, să nu-l sperie, şi-i şopteşte la ureche versuri pe care le-a scris anume pentru el.

— Tu o cunoşti, Criton? întrebă Antistene, intrigat. Trebuie să fie o stea căzută din cer, de vreme ce dascălul şi propovăduitorul nostru şi al celebrului *sofrosine* şi-a ieşit din minţi în asemenea hal, încât să ne neglijeze pe noi şi tot ce iubeşte mai mult pe lumea asta: discuţiile şi schimbul de păreri cu oamenii.

Se spune că această Xantipa ar fi foarte vorbăreaţă, răspunse Criton – ceea ce la o precupeaţă nu e nimic ciudat, iar de Socrate ce să mai vorbim, ar fi ciudat dacă l-ar atrage o taciturnă. Şi se mai spune că e chipeşă şi nespus de graţioasă, lucru de care nu ne putem îndoi, ţinând seamă de faptul că Socrate are un simţ neîndoielnic pentru frumos.

— Cred şi eu, se auzi din poartă, o voce energică şi, în clipa următoare, stăpânul casei îşi făcu apariţia în curte. – Ce ştiţi voi, nerăbdătorilor! Habar n-aveţi cât e de lung drumul de aici până la poarta Dipilona şi înapoi, fără să mai socotesc plimbarea pe malul râului Eridan?

— Ha! izbucni Criton, triumfător. În sfârşit, recunoaşte! L-aţi auzit? Plimbare pe malul Eridanului. Pot să întreb cu cine?

— Cu Xantipa, răspunse Socrate, zâmbind visător; cu căluţul meu negru ca pana corbului...

— Atât de mult te-ai îndrăgostit de ea?!? se minună Antistene.

— Un bărbat adevărat nu trebuie să facă nimic pe jumătate şi, în plus, am impresia că pe mine Eros m-a nimerit cu o nebunie divină, mărturisi filosoful, cu toată sinceritatea.

Nimeni nu mai râdea acum. În cele din urmă tăcerea fu spartă de Antistene:

— Şi cum rămâne cu al tău *sofrosyne,* pe care îl proclami cu atâta ardoare? ţinu el să sublinieze.

— Se mai întâmplă, cum spun astrologii – replică Socrate, cu zâmbetul pe buze – sunt poziţii astrale când trebuie să asculţi *de sofrosyne,* dar sunt şi altele când trebuie să i te împotriveşti şi chiar să renunţi la el.

— Şi asta, de ce depinde? întrebă Critias, ironic, în timp ce-i mângâia ceafa lui Eutidemos.

Ce să zic, tu eşti cel mai îndreptăţit să pui această întrebare, gândi Socrate, în sinea lui, dar cu voce tare îi răspunse:

— De calitatea dragostei, scumpe Critias. Dragostea e năzuinţa spre voluptate şi spre bine. Dacă lipseşte al doilea component, nu e dragoste adevărată. Mare – deşi micuţ – zeul Eros, copil şi moşneag secular în aceeaşi persoană, vrea ca nebunia divină pe care o trezeşte în inimi să se manifeste printr-o iubire frumoasă, ce duce la armonia sufletească.

— Acest lucru e valabil şi pentru îndrăgostiţii mai vârstnici? întrebă Critias, cu răutate.

— Ba bine că nu, îi replică Simon, cu dârzenie. Vârstnicii sunt mai înţelepţi, au o trăire mai profundă şi sunt capabili s-o stârnească şi la fiinţa iubită. Uitaţi-vă la Socrate! La el se poate vedea că entuziasmul pentru viaţă şi frumos, cu care Eros l-a binecuvântat, nu e un privilegiu exclusiv al tinereţii!

— Şi în plus, niciodată nu l-au atras băieţii, ci numai femeile şi întotdeauna cele frumoase ca Xantipa, se grăbi Socrate să-l încarce la socoteală pe maliţiosul Critias. La care adăugă pe un ton apăsat: bărbatului adevărat îi trebuie femeie, nu bărbat.

— Fiecare îşi laudă ce-i al lui şi are acest drept, ripostă Critias, aruncându-i o privire îndârjită.

— E cazul să ne pregătim de drum, spuse Socrate. Fără să-l mai ia în seamă pe Critias. Hipias soseşte în agora cu trei ore înainte de amiază, şi nu-i voie să-l lăsăm să ne aştepte.

În clipa aceea, portiţa se deschise fulgerător şi în curte dădu buzna o fată îmbrăcată ţărăneşte, cu basma pe cap; se trânti pe prima lespede de marmoră, gâfâind din greu.

Se repeziră cu toţii s-o îmbrăţişeze. Socrate îi mângâie obrajii aprinşi de atâta fugă, şi-i spuse:

— Fii bine venit, scumpul meu Euclid. Cum ai călătorit?

Euclid, discipolul lui Socrate, era originar din Megara şi, întrucât pentru megarieni trecerea pe pământul Aticei era interzisă, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, Euclid venea la Socrate noaptea, travestit în femeie.

— Bine. Am ieşit din Megara după miezul nopţii. Până l la Eleusis am gonit vitejeşte, apoi, pe pământul Aticei, când s-a crăpat de ziuă, m-am

strecurat printre precupeţe.

— Eşti cel mai devotat dintre noi toţi. Să faci de atâtea ori pe lună câte o sută şaizeci de stadii, e un sacrificiu de nepreţuit. Niciodată nu voi izbuti să te răsplătesc, dragă Euclide, îi spuse Socrate.

— Fiecare cuvânt de-al tău e pentru mine o răsplată, răspunse cu simplitate discipolul, scoţându-şi veşmântul ţărănesc sub care purta chitonul său obişnuit.

În acest timp, Eutidemos i se adresă lui Socrate:

— Se spune despre Hipias că ar fi un strălucit orator.

— Şi ce-i cu asta?

— Nimic, eu... doar aşa... bâigui adolescentul.

— Ai ochii limpezi, Eutidemos, şi e lesne de citit în ei, îl ajută Socrate, cu faţa numai zâmbet.

— Şi ce citeşti?

— Ceea ce te sfieşti să spui: Nu ţi-e teamă, Socrate? asta citesc. Vezi, am citit bine. Te-ai roşit ca un boboc de trandafir.

— Ai înnebunit, Eutidemos?!! explodă Criton. Socrate şi...

Dar un semn al lui Socrate îl făcu să se întrerupă:

— Din ceea ce ştiu despre Hipias, e clar că nu ne va fi uşor cu el. Un asemenea adversar, iniţiat în multe ştiinţe şi, pe deasupra şi un orator de mâna întâi, nu trebuie subapreciat...

— Şi este oare cuvântul în sine – oricât de iscusit şi de abil ar fi el – un argument destul de puternic într-o dezbatere filosofică întrebă Antistene.

— Şi tu vrei să-i ceri fapte lui Hipias, în agora ateniană? i se adresă Euclide.

— Bineînţeles că nu. Mai curând, idei, răspunse Antistene.

— Părerea mea e că trebuie să ne ocupăm de oameni, interveni Socrate.

— Şi sofiştii procedează la fel, izbucni Critias, cu gândul la Protagora. Şi pe urmă, ce te faci, maestre?

Socrate îl ţintui un timp cu privirea, apoi rosti:

— Povestea e cât se poate de simplă, dragă Critias. Pe urmă se va pune chestiunea cine, cum priveşte omul şi ce intenţii are cu el.

Ieşiră cu toţii în stradă. Din toate părţile zburau spre Socrate cuvinte vesele de salut. Chiar şi acei pe care Socrate îi încolţea, uneori, trăgându-i de limbă spre a afla ce e autentic şi ce e prefăcut în ei, şi asta de faţă cu toată lumea, îşi stăpâneau amorul propriu jignit şi-l salutau cordial.

Iată-l acum pe Socrate strecurându-se printre tarabele şi dughenele precupeţilor şi negustorilor, urmat de discipolii săi.

Piaţa e toată un vacarm.

— Cumpăraţi... cumpăraţi scrumbii de la mine! Cele mai bune şi cele mai ieftine!

— Veniţi, veniţi! aproape gratis! Un sfert de preţ!

— *Chaire,* Socrate!

— Fii vesel Dionos! Şi tu, Farnache! Cum merg treburile?

— Hei, Socrate, am smochine proaspete. Nu vrei? Pentru tine, gratis, pe o vorbă bună...

Se opri lângă o femeie care vindea boabe de năut. Le cumpăra de la ea aproape în fiecare zi. Le cumpăra, un fel de-a spune. Le căpăta, în semn de respect.

— Cum aş putea să iau bani de la tine, om bun? Ia cât îţi pofteşte inima că tot eu sunt cea câştigată. De fapt, dacă stau şi mă gândesc bine, îţi sunt datoare pentru reclamă. Priveşte!

Pe o tăblie de lemn, cineva gravase cu o mână stângace, dar cu multă acurateţe, următoarea inscripţie: „La mine cumpără Socrate!”

Toţi din jur se tăvălesc de râs.

— Ascultă, Tiona, spuse Socrate, lângă acest „cumpără”, ar trebui să adaugi: „pe cinci degete”.

— Ei, asta-i bună! Vorbeşti despre tine de parcă ai fi un hoţ, care face la stânga...

— Adevărul e că fură, interveni, râzând, vânzătorul de măsline de la taraba învecinată: mie, mi-a şterpelit sufletul. Şi, văzându-l pe Socrate întorcându-se spre el, se grăbi să adauge:

— Da, m-a tras de limbă, până a scos de la mine că-mi bat nevasta. Dar fii pe pace, Socrate, m-am lăsat de năravul ăsta.

Merseră mai departe şi nu se mai opriră decât în faţa prăvălioarei în

care, pe vremuri, prietenul lor Pistias era doar vânzător. Acum e gravor în metal şi vinde podoabe ciocănite din alamă, argint şi aur. Dugheana lui se află la marginea pieţii pentru a se putea opri în faţa ei lecticile, în care sclavii vânjoşi îşi poartă distinsa şi frumoasa stăpână, ori o hetairă întreţinută de stăpânul lor.

Cu faţa numai zâmbet, Pistias se uită la Socrate şi se făleşte, în gura mare:

— Auzi, bogătaşul Mentinos mi-a comandat un colier de aur, după modelul egiptean. O piesă grea, de toată splendoarea. Şi pentru cine, crezi? Tu o ştii foarte bine, îi şopteşte la ureche; pentru hetaira Teodate. Chiar ea a venit să-i iau măsura. Aş putea să câştig la afacerea asta chiar opt sute de drahme, dacă aş vrea. Ce zici, Socrate?

— Dacă Mentionos ar fi în locul tău, ar câştiga o mie opt sute. Fă şi tu la fel. Are de unde, răspunse Socrate, chicotind.

— S-a făcut, încuviinţă Pistias, frecându-şi mâinile de bucurie. Şi-acu, să strâng marfa şi să închid. Vreau să te aud cum îl hăituieşti pe acest vântură-lume, haha...

— Numai să nu mă hăituiască el pe mine, dragă Pistias. Când ai timp, mai vino pe la mine!

— Aş veni bucuros, dar ştii, nevasta...

— Aha, râse Socrate, te ţine din scurt. Nu te lasă!

— Se aude că şi tu te însori...

— Ai aflat şi tu?

— În piaţă se ştie totul. Şi, aplecându-se la urechea lui Socrate, spuse în şoaptă: direcţia Keramicos – spre frumoasa Xantipa, înainte marş!

7.

Socrate şi prietenii săi intrară în stoa poikile. În faţa uriaşei picturi murale a lui Polignotos, înfăţişând bătălia de la Maraton surprinseră grupul sofiştilor şi al adepţilor acestora, aflaţi acolo în aşteptarea tânărului lor coleg Hipias din Elida, cunoscut la vremea aceea în toate cetăţile greceşti.

Disputa lui cu Socrate veniseră s-o urmărească şi retorii Lisias din

Siracuza, unul dintre cei mai vârstnici logografi şi credincios democrat, şi Antifon, alcătuitorul de texte şi cuvântări juridice, specialist în procesele crimelor de omor, adept al oligarhilor şi neîmpăcat adversar al lui Socrate.

Socrate şi ai săi se opriră la o distanţă apreciabilă de grupul sofiştilor, în timp ce norodul se înghesuia pe unde apuca.

— Parcă am fi două armate, faţă în faţă, înainte de începerea ostilităţilor, spuse Socrate, cu veşnicu-i zâmbet pe buze. Ei au un spate istoric puternic, se sprijină pe Maraton...

— Maratonul reprezintă trecutul. Pe noi ne interesează viitorul, menţionă Criton, pe un ton apăsat.

Acum, până şi pe treptele de marmoră albă ale stoei şi sub ele, se îngrămădeau mulţimi compacte de cetăţeni, printre care şi numeroşi târgoveţi. Cu toţii ştiau ce anume se pregătea aici, în agora ateniană.

Deodată, în capătul colonadei, îşi făcu apariţia un tânăr zvelt şi suplu, ce înainta cu pas mlădios, aşa cum umblă îndeobşte mai toţi magnaţii. O barbă mare şi deasă avea darul să-i întregească ţinuta gravă şi respectabilă. Purta un chiton lung, cu falduri mari, pe care erau cusute cu fir de aur, motive egiptene, înfăţişând piramidele, palmieri şi sfincşi. Era un chiton sărbătoresc, ce-i ajungea până la tălpi, iar peste el îşi petrecuse o hlamidă de culoarea topazului. În păru-i, ondulat cu multă grijă, era înfiptă o ramură de laur, lucrată din argint. Bărbatul împodobit cu odoare de aur, chiar de el confecţionate, ce ţinea în mână un baston de abanos, cu măciulia tot de aur, oferea spectatorilor un tablou fidel al fastului şi al gustului ales.

În faţa lui, sta Socrate, simplu, desculţ, cu pielea arsă de soare, trupeş şi viguros, ca un ţăran din Atica.

Mulţimile îi întâmpinară pe cei doi filosofi, cu aplauze. Antifon se repede să-l salute pe distinsul oaspete, după care acesta face primul pas spre Socrate şi i se adresează, cu respect:

— Suit Hipias din Elida, dascăl de înţelepciune.

— Se cunoaşte, răspunse Socrate. Eu sunt Socrate, iubitor de înţelepciune.

— Şi asta se cunoaşte, îi replică Hipias, după ce îl cercetă din cap până în picioare.

Prima lovitură, îşi spuseră sofiştii în sinea lor, radiind de bucurie.

— Fii bine venit printre noi, distins cunoscător al lumii, începu Socrate pe un ton calm şi cât se poate de cuviincios. Atena îşi deschide larg porţile pentru mulţi, dar inima nu şi-o deschide oricui. Vii la noi direct din Elida, distinse Hipias?

— Elida mea natală în ultima vreme abia o mai văd. Mai des văd Sparta, faţă de care nutresc o mare admiraţie. Am mai stat un timp în Siracuza, în Akragant şi Egipt; am vizitat de asemenea Sardinia, Rodosul, Halicarnasul, Milo, Samosul, Efesul, iar acum am fost în Tesalia, adică la Larisa, de unde am venit aici.

Hipias enumerase locurile peregrinărilor sale, cu o lăudăroşenie camuflată de o falsă modestie.

— Şi eu am călătorit, interveni Socrate. Am fost la Gudi.

O explozie de râs ţâşni din mulţimea de oameni aflată pe treptele colonadei.

— Ăsta e un sat de lângă Atena, îi şopti lui Hipias Cineva din grupul sofiştilor.

Hipias:

— Ai acolo o moşie?

— O moşioară, cinci sute de suflete, răspunse Socrate, cu modestie, transformând în mintea lui fiecare tufă de vie, într-un suflet omenesc.

— E într-adevăr o avere considerabilă. Şi mie mi s-a spus că eşti un om sărac!...

— Ai fost minţit. Eu sunt foarte bogat.

Priviri uimite, îndreptate din toate părţile spre Socrate.

— Am cinci sute de butuci de vie, un adăpost unde să-mi pun capul şi mulţi prieteni credincioşi, aici, în jurul meu şi acolo, spuse el, arătând spre piaţă, de unde izbucni o furtună de aplauze.

— Îmi pare foarte bine că în sfârşit ne-am cunoscut. Doream de mult să stăm de vorbă, nu de alta, dar ţi-a mers vestea prin toate ţinuturile aflate pe ţărmurile mării noastre. Am auzit despre tine lucruri demne de

admirat şi, îndeosebi, laude la adresa înţelepciunii tale.

— Exagerezi, distinse Hipias. Cine poate revendica înţelepciunea?!? Iar potrivit învăţăturii tale de a ne îndoi de toate, am putea să ne îndoim şi de existenţa vreunei înţelepciuni...

— De asta nu m-am îndoit niciodată, deoarece eu însumi sunt dascăl de înţelepciune.

— Se pune însă întrebarea: ce este înţelepciunea? Hipias începu să-şi iasă din fire:

— A, da, am auzit despre metoda ta de a stoarce de la oameni păreri şi idei, ca apoi, prin deducţie, să ajungi la definirea noţiunilor.

— *Techne maieutike,* încuviinţă Socrate, râzând. Aşa e. Nu ţi s-a spus că mama mea a fost moaşă? De la ea am moştenit arta moşitului. Pentru oricine e mai preţioasă o judecată scoasă de la el, decât rostită de mine.

— Eu însă recunosc şi practic altă metodă, se umflă în pene elegantul Hipias: discursul, întrecerea în arta retorică.

— Cu mine însă n-ai s-o poţi valorifica, răspunse Socrate, clătinând din cap. Eu am urâtul obicei de a discuta în contradictoriu. Îţi convine procedeul?

— Nicio grijă, Socrate, mă adaptez cu uşurinţă.

— Fireşte, tema discuţiei o vei alege tu, distinse Hipias.

— Instruirea oamenilor, se grăbi să răspundă sofistul; e o temă de care ne ocupăm amândoi, deopotrivă. Eu, de pildă, m-am consacrat predării matematicii, astronomiei, gramaticii, muzicii, literaturii, genealogiei zeilor şi genealogiei eroilor, fizicii şi retoricii...

— Vai mie, exclamă Socrate. Cum să susţin o dezbatere cu un om atât de învăţat, stăpân pe tot ce se petrece în jurul nostru, eu, un biet neştiutor, care nu mă ocup decât de sufletul omului?...

Această lamentare avu un efect în favoarea lui Socrate şi, fireşte, în defavoarea sofistului Hipias. Sesizând situaţia, acesta făcu câţiva paşi înapoi, spre a mări distanţa dintre el şi auditoriu şi, după ce-i dădu bastonul lui Antifon, ca să-şi elibereze mâinile pentru gesturi, începu pe un ton avântat:

— Cine porunceşte soarelui şi stelelor de pe culmile cele mai înalte ale

cerului? Se spune că zeii din Olimp, deşi nu văd pe nimeni făcând acest lucru; nimeni nu ni se arată şi multe se petrec pe acest pământ din voinţa tainică a nu ştiu cui, despre care nimeni nu ştie nimic. Poate oare cineva să-l cunoască pe cel ce ar fi în stare să dezlege acest mister? Tăceţi şi, fireşte, tăcerea voastră e un răspuns. Şi atunci, vă întreb: E oare nevoie să i se poruncească omului, de vreme ce ştie singur pe ce cale s-o apuce, spre a nu fi păgubit, ci dimpotrivă, spre a-i fi de folos!

Cineva din mulţime îl aclamă pe Hipias, care îşi îndreaptă privirea într-acolo şi face o uşoară plecăciune. Apoi, reluă:

— Legându-i aripile, pasărea nu mai poate zbura şi se zbate, sărmana, cenuşie şi neputincioasă, în colbul potecii. Ce anume leagă aripile omului şi-l ţine lipit de pământ, deşi, potrivit spuselor tale, Socrate, sufletul omenesc, înaripat, trebuie să zboare spre înălţimi nebănuite?!!

— Mă uimesc cunoştinţele tale despre mine, distinse Hipias, strecură Socrate, cu modestie.

— Ce-l înăbuşă, deci, şi-l cotropeşte în genere, pe cetăţean? Legea! Legea e tiranul omului şi păcătuieşte împotriva libertăţii. Legea îi îngrădeşte năzuinţele şi faptele. Legea îngrădeşte libertatea omului. Iar libertatea – aşa cum a spus înaintea noastră Eschil – e bunul cel mai de preţ al omenirii.

Un ropot de aplauze îl întrerupse pentru câteva clipe. Cuvântarea lui fu până la capăt, îndrăzneaţă şi ostentativă; pornind de la învăţătura lui Protagora că „omul este măsura tuturor lucrurilor”, Hipias o dezvoltă, deformând-o şi ridicând-o la rangul de deziderat al libertăţii nelimitate a omului.

Să-şi fi ales oare întâmplător obiectul meditaţiilor sale? Bineînţeles că nu. Ştia prea bine ce atmosferă domnea atunci în cetate. Şi mai ştia cât de largă era, în Atena, libertatea cuvântului. Cu alte cuvinte, ştia cu ce putea să-şi câştige recunoştinţa auditoriului.

Dreptul individului la libertate! O cerinţă enunţată în perioada unui război tărăgănat, care o dată se aprindea şi ardea ca o flacără, altă dată mocnea ori fumega, dar care nu se mai sfârşea…

Hipias şi-a ales bine momentul, căci tocmai atunci poporul atenian era

predispus să-şi astâmpere cât mai în voie poftele sale animalice şi setea de înavuţire. Libertate nelimitată! Frumoase cuvinte! Ce uşor alunecă ele de pe buze şi ce rezonanţă superbă au acum în auzul ascuţit, dornic să soarbă sloganurile şi dictoanele ce stârnesc şi eliberează în om tot ceea ce îl încătuşează, şi-i demonstrează că are dreptul la libertatea de a-şi manifesta, nestingherit, instinctele sălbatice. Acum e de dorit mai presus de orice să trezeşti în oameni nostalgia străvechii libertăţi, moştenită de la străbuni pentru nepoţi.

Dar de ce şi cui îi poate folosi cel mai mult această năzuinţă spre samavolnicie? se întreba Socrate care reflecta asupra celor spuse de Hipias, dar în acelaşi timp se gândea şi cui se adresează sofistul, în ce moment şi de ce.

Oratorul era copleşit de uralele mulţimii. Discipolii lui Socrate stăteau cu privirea agăţată de dascălul lor, care ronţăia, liniştit, boabe denăut.

Când ecoul aplauzelor se stinse, desculţul Socrate se apropie şi mai mult de adversarul său şi spuse:

— Te admir, Hipias, şi mă închin în faţa talentului tău. Excelentă expunere, gesturile când graţioase, când violente şi bătăioase, dar mereu pline de efect şi ingenios sincronizate cu ritmul frazei…

Hipias se uită în jur triumfător, şi-i surprinde pe prietenii săi oligarhi. Aceştia însă, cunoscându-l pe Socrate, îşi încreţesc frunţile pe care se poate citi îngrijorarea. Mai întâi laudele, dar pe urmă?

Socrate păstră tonul jovial dar, în timpul vorbirii, se învioră şi se înveseli:

— În discursul tău strălucit, presărat de comparaţii poetice sclipitoare şi de cuvinte alese cu deosebită măiestrie, pe mine m-a captivat cel mai mult felul în care ai dezvoltat învăţătura lui Protagora – omul este măsura tuturor lucrurilor – ridicând-o la rangul de deziderat al libertăţii nelimitate a individului! Pe cinstea mea! Am în faţă imaginea raiului pe pământ. Îmi îngădui, distinse Hipias, să analizez teza ta?

— De ce nu? Analizeaz-o, scumpe Socrate.

— Mulţumesc pentru îngăduinţă şi nu mă îndoiesc că ai înţeles prin asta că analiza o voi face în ceea ce te priveşte, spuse Socrate cu ochii

surâzători, dar pe faţă nu i se clinti un muşchi.

— Cum altfel? îi răspunse Hipias, conştient de valoarea lui. Spusele mele au fost de altfel verificate şi aprobate de toţi cei de faţă şi nu mică mi-a fost bucuria, ascultând aplauzele lor – aşa că nu văd de ce ţi-aş contesta dreptul de a le aproba şi tu? îmi va face chiar o mare plăcere.

— Aşadar să clarificăm împreună afirmaţiile tale. Ai spus că legea este un tiran al omului.

— Am spus.

— După părerea ta, nu există forţe supranaturale nevăzute care stabilesc aceste legi. Te-am înţeles bine, nu-i aşa?

— M-ai înţeles foarte bine.

— În cazul ăsta, aceste legi nu le-a stabilit nimeni altul decât omul. Eşti de acord cu mine, distinse Hipias?

— Întru totul şi foarte bucuros. Părerea ta vine în sprijinul afirmaţiei mele, răspunse Hipias, cu fermitate.

— Şi de ce au stabilit oamenii aceste legi? Ca să le fie mai rău, ori mai bine?

— Uneori mai bine, uneori mai rău, replică sofistul, făcând cu mâna un gest larg spre auditoriu.

Un murmur de încuviinţare se înălţă din rândurile mulţimii.

— Nu voi tăgădui acest lucru, îl surprinse Socrate; dar hai să cercetăm împreună legile care-i asigură omului mai binele cu ajutorul legilor decât fără legi.

— Sunt alături de tine! exclamă Hipias, binevoitor, convins că pe măsură ce Socrate îl va apropia de anumite legi, îi va fi mai uşor să găsească un argument împotriva lui.

Socrate se legăna de pe un picior pe celălalt, asigurându-se astfel că stă destul de comod, şi începu să vorbească despre legile şi reformele lui Solon care îngrădeau înavuţirea excesivă a unora şi-i ocroteau pe amărâţii pauperizaţi.

— Solon, spuse Socrate, i-a denumit drept unici vinovaţi ai tuturor relelor şi calamităţilor pe bogătaşii hrăpăreţi şi avari, pe eupatrizi. Aceştia trag toate foloasele de pe urma pământului şi a mulţimilor de

sclavi. Lor, hrăpăreţilor, le prieşte aşa zisa libertate nelimitată. Cuvântarea ta, distinsul nostru oaspete, sună ca şi când le-ai face această urare: voie bună, dragi prieteni, la această prădalnică goană după profituri nemuncite!

Auditoriul fierbea mai de mult, acum însă, începu să clocotească. Sofiştii mormăiau, tropăiau, iar Antifon strigă în numele lor:

— Hipias n-a spus aşa ceva!

— N-a spus, dar aşa s-a înţeles! izbucni cineva din mulţimea ce se înghesuia tot mai mult pe treptele colonadei.

– *Chaire,* Socrate! *Chaire,* Socrate! ţâşneau mereu alte glasuri, până când entuziasmul le contopi pe toate într-unul singur.

Cu zâmbetul său blajin, Socrate potoli ovaţiile din ce în ce mai puternice. Întinse braţul gol, fără brăţări şi fără inele spre Hipias şi-i spuse:

— Noi, scumpe Hipias din Elida, ne-am întâlnit azi pentru întâia oară, dar filosofia pe care tu o propovăduieşti în toate cetăţile greceşti, a ajuns la mine înaintea ta. Te nedreptăţesc dacă, aici de faţă cu toţi, îmi îngădui să spun că nimeni dintre dascălii înţelepciunii nu-i recunosc omului atât de deschis dreptul firesc de a se împotrivi dreptului stabilit şi aprobat de mulţi oameni, aşa cum faci tu?

— Dimpotrivă, sunt mândru de acest lucru, încuviinţă Hipias. Orice om năzuieşte spre acest drept firesc, dăruit de natură.

— Te pasionează istoria, nu-i aşa? întrebă Socrate cu aerul că nu mai ştie ce să spună.

— Cum le-aş putea fi profesor altora, dacă mie însumi nu mi-ar fi istoria profesoară?

— Cuvintele tale mă bucură nespus de mult. Deci nu mai e cazul să te învăţ eu, de vreme ce te-a învăţat istoria, că toate drepturile şi privilegiile au fost acaparate, de cei bogaţi şi puternici, iar celorlalţi le sunt contestate întocmai de aceştia.

— Eu, rosti Hipias apăsat, desfăcându-şi cu un gest avântat hlamida – eu recunosc dreptul firesc pentru toţi Oamenii!

La cuvintele sale patetice, Socrate replică pe un ton obişnuit:

— În vorbe, da, recunosc. Fapta însă e departe de vorbele tale şi, pe cât se pare, nici nu se va naşte prea curând. Dar Solon – bănuiesc că ştii – a îngrădit prin lege libertatea „nelimitată” a bogaţilor de a profita nestingheriţi. Legea asta, scumpe Hipias, e spre folosul oamenilor sau spre păgubirea lor?

— De ce mă întrebi ceea ce ştii singur prea bine? rosti sofistul, iritat.

— E cât se poate de simplu, răspunse Socrate. Orice afirmaţie ascunde în ea o parte din propria-i negaţie, şi orice negaţie ascunde o parte de afirmaţie. Tu, mai bun cunoscător al lumii, ai putea să mă ajuţi să mă descurc mai uşor în această problemă.

În vanitatea sa nemărginită, Hipias încercă să pară mai înţelept decât Socrate.

— O parte de negaţie nu infirmă afirmaţia în întregimea ei, după cum nici partea de afirmaţie nu răstoarnă întreaga negaţie.

— Excelent, Hipias, excelent! exclamă Socrate, pe un ton familiar. În cazul ăsta, vei fi desigur de acord cu ideea că legea pe unii îi păgubeşte, iar pe alţii îi favorizează. Şi, fiindcă tot am ajuns aici, nu putem ascunde, cred, faptul că legile noastre democratice sunt în favoarea celor mulţi şi în defavoarea celor puţini. Dar, şi Socrate se opri un pic ca să-şi mângâie barba, dar tu, Hipias, dacă mă mai ajută memoria, ai declarat că recunoşti dreptul firesc pentru toţi, fără deosebire.

— Asta nu pot tăgădui. Ai de faţă mulţi martori, care ar putea să confirme buna ta memorie, dar nu-i nevoie, de vreme ce eu nu intenţionez să infirm afirmaţia mea.

Apoi, zâmbind cu aerul omului încrezător în forţele sale, recită un fragment dintr-o elegie de Solon.

„Pe cei ce acasă în dezgustătoare asuprire se căzneau, tremurând de spaimă în faţa stăpânilor, din robia grea i-am eliberat. Şi am făcut asta cu puterea legii, îmbinând cum se cuvine dreptul cu violenţa şi am înfăptuit totul, aşa cum am făgăduit”.

Şi Hipias râse din nou, de data asta zgomotos, şi se grăbi să adauge:

— Ai auzit bine, scumpe Socrate, cuvântul violenţă? I-a scăpat poate cuiva cuvântul violenţă? încheie el adresându-se asistenţei.

— Nimănui! L-am auzit foarte bine! se auziră câteva glasuri. Dă-i înainte, Hipias!

Sofistul făcu o plecăciune, de parcă ar fi vrut să-şi ia rămas bun, apoi rosti:

— Eu atât am avut de spus. Solon a îmbinat cum se cuvine dreptul cu violenţa, iar voi trăiţi în această atmosferă de violenţă, vă supuneţi ei, o veneraţi, în ciuda faptului că, aşa cum mi-am putut da seama în toate cetăţile ligii ateniene, nu faceţi acest lucru din toată inima.

Mulţimea se buluci şi mai mult în preajma celor doi vorbitori.

— Îţi mulţumesc pentru discuţie, începu Socrate, dar înainte de a încheia, permite-mi, te rog, o întrebare: de ce proclami şi propovăduieşti dreptul firesc, această libertate nelimitată, în toate oraşele şi insulele greceşti aparţinând ligii ateniene, în vreme ce, aşa cum tu însuţi ai mărturisit, în patria ta Elida şi în Peloponezul tău natal, eşti mai curând un oaspete? Cum explici acest lucru, distinse Hipias? Să nu-ţi placă oare ţie severitatea rigidă a legilor şi moravurilor voastre, de umbli mai bucuros prin ţările noastre, în care domneşte o asemenea libertate a cuvântului, încât pe oamenii ca tine îi apucă pur şi simplu ameţeala? Ori te pomeneşti că pentru tine asta e încă prea puţin şi ai vrea să provoci la noi nesupunerea faţă de lege, împingându-ne astfel înapoi, spre vremurile întunecate ale adâncii barbarii şi tiranii? Te plăteşte cineva pentru asta? Eşti dascăl de înţelepciune. E asta profesiunea ta adevărată, ori trăieşti din altceva?

— E profesiunea mea! răspunse Hipias cu hotărâre, biruindu-şi greu mânia în faţa acestei jigniri.

— Ceea ce fac eu, consider a fi o chemare, spuse Socrate.

— Asta se vede din înfăţişarea ta exterioară: desculţ, chitonul de modă veche, himationul unsuros, ripostă Hipias, dispreţuitor.

— Ştii ce, prietene! Ajută-mă să nu greşesc! Nu de alta dar, cine ştie, poate că la voi nu guvernează nicio lege şi toate patimile şi pasiunile omeneşti se bucură de o libertate deplină. Iar tu, sărman pribeag, pe cât se pare, fugi de această libertate de teamă să nu fii sfâşiat de patimile şi pasiunile celorlalţi.

Norodul se tăvălea de râs. Mulţi aplaudară. Hipias îşi umflă pieptul şi îşi ridică privirea mai sus, în timp ce Socrate nu-l slăbea cu întrebările:

— Şi-atunci, de ce să ne doreşti nouă o fericire, de care tu însuţi nu ştii cum să scapi?

— Şi la noi guvernează legile, rosti Hipias ideea pe care se străduise s-o elimine din cuvântarea sa. Şi chiar dacă n-ar fi aşa, nu mă socotesc atât de slab încât să-mi fie frică de cineva mai puternic. Sunt în stare să-l dezarmez şi dacă ţii neapărat să afli, atunci află că mă bucur de toate din belşug. Pot călători unde am poftă, sunt absolut independent în privinţa cunoştinţelor, talentului şi capacităţii mele. Şi le-aş dori tuturor o asemenea independenţă pentru că-i cunosc gustul şi ştiu cât e de plăcut...

— O, dă-mi voie să-ţi mulţumesc pentru această urare în numele acestei restrânse adunări, exclamă Socrate, înălţându-şi braţele spre cer – zic anume restrânsă, pentru că văd aici doar câteva sute de oameni, iar noi suntem deprinşi să ne adunăm şi să luăm hotărâri cu privire la treburile obştei în prezenţa a şase mii de oameni; dar, oricum, primeşte această mulţumire cu bunăvoinţă.

Hipias tăcea.

Socrate se apropie de el şi, atingându-i agrafele, brăţările, cataramele şi inelele, îl întrebă:

— Aur?

Aur!?! Cuvântul acesta avu darul să-l pună în mişcare pe un om ce dădea târcoale pe acolo de mai multă vreme.

— Aur, aur, se făli Hipias. Eu însumi l-am ciocănit cu mâinile mele. Iar pietrele montate în ele sunt veritabile, toate astea sunt răsplata pentru munca mea de dascăl...

— *Hola,* ce văd eu aici? răsună deodată o voce puternică şi din mulţime se strecură un bărbat cu o insignă de bronz înfiptă în piept. Se repezi la Hipias şi, fără sfială, începu să-i cerceteze ţesătura de mătase a îmbrăcăminţii, giuvaerurile şi podoabele de aur. Văzându-l că se retrage dispreţuitor, omul nostru mormăi

— Sunt *astynomos,* supraveghetor însărcinat de popor cu controlul luxului exagerat. Asta e de aur. Şi asta. Şi asta! Amendă mare, cetăţene!

Numele tău?!?

În clipa aceea, Socrate îl şi apucă de umăr:

— Nu te grăbi, prietene, îi spuse el.

— *Chaire,* Socrate, tresări mirat împuternicitul poporului. Tu îi iei apărarea acestui risipitor?

— Dânsul e sofistul Hipias din Elida. A venit la Atena să stea de vorbă cu mine. Ca străin nu cunoaşte decretele noastre. Te asigur că poţi să-l scuteşti de rigorile autorităţii tale.

După ce îl mai măsură odată cu privirea pe spilcuit, împuternicitul i se adresă din nou lui Socrate:

— Dacă tu garantezi pentru el, eu cedez şi-l scutesc de amendă. *Chaire!*

Apoi se retrase şi se pierdu în mulţime de unde continuă să-i urmărească pe cei doi, cu mult interes.

— Cum văd, ai relaţii preţioase, îi spuse Hipias lui Socrate. Îţi mulţumesc că mi-ai luat apărarea.

— N-am făcut decât ceea ce se cuvenea să fac pentru un oaspete. Dar vreau să fac mai mult, distinse Hipias. Vreau să-ţi ofer un dar, să-l ai de drum.

Socrate zâmbi cu viclenie, apoi reluă:

— Ce-ai zice dacă ţi-aş vorbi despre libertatea mea neţărmurită, iar tu, în călătoriile tale, ai povesti despre întâlnirea noastră şi ţi-ai bate joc de Socrate, spunând: ştiţi voi, oameni buni, ce mi-a destăinuit el mie înainte de a porni spre voi?...

— Vorbeşte, dragul meu, vorbeşte. Sunt dispus să accept darul tău, îl asigură Hipias, nerenunţând la speranţa de a se face îndrăgit de acei cărora dorea să le fie pe plac în cetatea ateniană.

— Închipuiţi-vă ! începu Socrate, imitându-l pe Hipias. Omul acela ciudat, jerpelit şi desculţ, se consideră cel mai liber dintre oameni, deoarece – ţineţi-mă să nu cad de atîta râs – deoarece n-ar fi, chipurile, sclavul patimilor şi pasiunilor sale şi, fiţi atenţi, s-ar supune legilor dăruite Atenei de glorioşii ei străbuni. Şi dacă legea e bună – el, fireşte, e convins că legile Atenei sunt bune – şi dacă personal – având un simţ al binelui ce nu înşală – li se supune de bunăvoie, asta, pretinde el, i-ar spori, chipurile, şi mai mult libertatea individuală, hahaha!...

— Asta nu-i de râs, interveni Hipias, meditativ, întunecându-se un pic la faţă.

— Şi a doua chestiune, distinşi prieteni, continuă Socrate pe acelaşi ton, vorbind despre el cu vocea sofistului Hipias, da, acest Socrate pretinde că ar fi cel mai liber dintre oameni, datorită faptului că n-ar avea nevoie de nimic, cu excepţia strictului necesar ca hrană şi îmbrăcăminte. Ha ha ha!

— Permite-mi, scumpe Socrate, îl întrerupse Hipias, permite-mi să-ţi mulţumesc pentru frumosul dar. Mi-ai dat poate mai mult decât ai fi vrut să-mi dai. Acum mi-e cât se poate de limpede de ce umbli desculţ şi de ce te îmbraci atât de sărăcăcios. Tu ridici necesitatea la rangul de virtute...

Pe culoarul ce se deschise deodată în mijlocul mulţimii, se apropie de cei doi filosofi un tânăr înalt şi subţire. În păru-i negru, cârlionţat, strălucea o cunună de trandafiri de culoarea roşului aprins. În juru-i flutura, în urmă-i se târa o mantie lungă de mătase purpurie. Obrajii îmbujoraţi, ochii uşor împăienjeniţi, nu era greu de ghicit că venea de la un ospăţ.

— Îţi vinzi învăţătura de pomană, sărmane Socrate, continuă Hipias, în gura mare, dornic să-şi facă auzit de toată lumea triumful său necruţător, dar vocea sa nestăpânită nu putea ascunde mânia provocată de umilinţa la care fusese supus: Nu-ţi preţuieşti înţelepciunea – şi-atunci te întreb: cum ai vrea să fie ea preţuită de discipolii tăi, ori de cei ce te ascultă? De la cerşetorii cărora vrei să le semeni prin înfăţişarea ta amărâtă nu-ţi pică drahmele şi nici măcar obolii. Cerşetorul nu-i poate fi de ajutor cerşetorului. Iar bogătaşii nu sunt proşti. Fiecăruia ce i se cuvine: ştiu că nu ştiu nimic, şi pentru asta n-am de gând să te plătesc.

Pe culoarul ce se lărgea mereu, tânărul acela înalt şi subţire înainta dănţuind, cu mişcări suple şi graţioase, ca o superbă şi sălbatică felină. În picioare avea nişte opinci moi, cu bentiţele legate în cruciş până mai jos de genunchi. Chitonul, alb ca laptele, cusut dintr-o mătase mată, cu multe falduri, era scurt; în schimb, mantia de purpură era atât de lungă, încât aluneca o bucată bună în urma lui, pe pavajul pieţei. Lângă el zburda un câine uriaş, un anil mal de toată frumuseţea, de rasă rară şi scumpă.

Silueta junelui captiva privirile tuturor. În culmea admiraţiei, adolescentul Eutidemos suspină adânc.

Tânărul îl auzise pe Hipias exact în clipa în care acesta îl înjosea pe Socrate. Se îndreptă spre sofist şi-i porunci câinelui:

— Atenţie, Darion!

Superbă era priveliştea uriaşului animal, care se oprise în loc, arătându-şi colţii.

— Să-l sfâşie? întrebă tânărul, întorcându-se spre Socrate.

— Ferească zeii, Alcibiade! Se poate? Noi doi ne-am ciondănit doar aşa, un pic, şi pentru atâta lucru n-ai voie să-l încredinţezi pe cel mai gingaş dintre noi colţilor lui Darion!

Mulţimea izbucni pe neaşteptate într-o explozie de râs nestăvilit. Nici Socrate nu se lăsă mai prejos:

— Precum vezi, nu mai are pe cine să sfâşie, spuse el abia stăpânindu-şi râsul.

Într-adevăr, nu mai avea. Hipias dispăruse, aşa cum dispare o picătură de apă în valurile râului.

8.

Alcibiade se apropie de dascălul său. Îi făcu o plecăciune adâncă, iar vocea lui cadenţată şi încântătoare – cu atât mai încântătoare cu cât consoana „s” era rostită mai curând în şoaptă decât şuierător – răsună plină de dragoste şi entuziasm:

— Bunul meu Socrate! Fiinţa cea mai scumpă Mai luminoasă ca Helios când se înalţă cu carul său strălucitor deasupra Atenei!

Toţi din jur îi zâmbesc acestui bărbat tânăr şi frumos şi toţi se desfată ascultându-l. Numai vărul său Critias nu-l ia în seamă, preferând să-l urmărească pe adolescentul Eutidemos care încearcă să atingă măcar mantia de purpură a neastâmpăratului Alcibiade. Şi iată, a izbutit – şi ochii i se închid de fericire. Cine vrei şi cine nu vrei îl îndrăgeşte pe acest filfizon înfumurat. Socrate, poporul, chiar şi favoritul meu Eutidemos, îşi spune Critias, în sinea lui. Iar pe mine nimeni nu mă iubeşte.

— În sfârşit, te văd, scumpul meu Socrate! îşi manifestă Alcibiade,

furtunos, neţărmurita sa bucurie de a-l întâlni pe filosof.

— Da, ai dreptate, îi răspunde Socrate, cu ironie. Ne vedem, dar cum!... Cum văd, iar ai o coroană de trandafiri pe cap! Vii de la o beţie! O lună întreagă mă ocoleşti şi o ţii numai în chefuri şi petreceri. Şi ce mi-e dat să mai văd? Cine l-a sluţit în halul ăsta pe Darion al tău? Cine i-a retezat coada lui frumoasă?

— Şi mie îmi pare rău de el, şi-l compătimesc! Coada aceea îl prindea atât de bine!

— Făţărniciile! şuieră Critias, printre dinţi. Oamenii spun că e isprava ta!

— Nu poate fi adevărat! ripostă Socrate.

— E adevărat, mărturisi umil Alcibiade. Într-un moment de slăbiciune... după un pahar cu vin... Soţia mea... Hiparete, ce-i drept, a încercat să mă împiedice... a plâns... într-adevăr, e o faptă ruşinoasă, iar eu... eu mă. Căiesc...

— Un animal atât de rar şi atât de scump, izbucni Critias cu violenţă. Chiar tu ai spus că te-a costat şaptezeci de mine.

— Pe Hera! strigă înspăimântat Socrate. De zece ori mai mult decât am eu cu totul, aici şi la Gudi.

— Povestea s-a întâmplat, scumpe Socrate, fiindcă n-ai fost cu mine!

— Întreaga Atenă îl judecă pentru asta cu asprime, interveni, din nou, necruţătorul Critias.

— Pentru că n-a fost cu mine?!?

— Pentru că a depreciat un câine atât de scump.

— Asta am şi vrut, mărturisi cinstit, Alcibiade, am vrut ca atenienii să vorbească despre această ispravă a mea şi nu despre alta mai gravă.

— Şi ar avea despre ce să vorbească? întrebă Socrate.

— Pe Zeus! Ar avea!

— Vasăzică, de asta te-ai ascuns tu de mine atâta vreme! se întunecă la faţă filosoful.

Alcibiade recunoaşte totul, cu un aer pocăit; de ruşine n-a vrut să-i iasă în cale iubitului său dascăl. N-ar fi avut puterea să-l privească în ochi. Ispitit de hetaire a căzut pradă beţiilor şi petrecerilor în lanţ.

Iar atunci când Socrate îl întrebă dacă într-adevăr de ruşine n-a vrut să-i iasă în cale, ori mai curând nu i-a ieşit în cale ca să poată chefui, Alcibiade se dezlănţui cu o pasiune pătimaşă:

— Dacă tu, cel mai înţelept dintre înţelepţi, dar şi cel mai viteaz dintre viteji nu mi-ai fi salvat viaţa la Poteidaia şi nu m-ai fi scos rănit din toiul bătăliei, azi aş fi putut să zac în infern, alături de umbra lui Pericle. Iar acum – acum te rog să-mi salvezi viaţa pentru a doua oară, altfel, alunec pe calea pierzaniei. Singur nu sunt în stare să-mi pun stavilă şi să mă potolesc. Sunt slab în faţa patimilor care mă asaltează...

— Mă întristezi, prietene...

— O, Socrate, dascălul meu nepreţuit! Câtă forţă sălăşluieşte în tine! izbucneşte discipolul şi, fără să ţină seama de obiecţiile lui Socrate, se avântă mai departe, cu înflăcărare: Nu mă părăsi! Tu ai în tine atâta putere, încât eşti în stare să mă aperi şi pe mine de asaltul unor patimi turbate. De-ai şti cât de mult doresc – aşa cum se întâmplă în bătălii – să dorm iar cu tine în acelaşi cort, să mănânc ce mănânci tu, să luptăm cot la cot împotriva duşmanilor şi să învăţ de la tine tot ce e bun. Nici nu ştii cât de mult te preţuiesc, prietenul meu cel mai scump! Izbăvitorul meu!

— Gata, ajunge! îl întrerupe Socrate, pe un ton poruncitor. Exagerezi şi ştii că asta mie nu-mi place...

— N-am să te mai părăsesc niciodată! izbucneşte din nou Alcibiade. Niciodată! Când sunt cu tine, mă simt mai bun. Când sunt fără tine, mă cotropesc demonii răi, iar eu, nepreţuitul meu prieten, eu nu sunt atât de rău încât să mă bucure cotropirea lor! Ori s-o doresc! Zeus mi-e martor cât sunt de nefericit atunci când greşesc! Iar tu, Socrate, ocărăşte-mă, leagă-mă la stâlpul infamiei cu puterea cuvântului tău, biciuieşte-mă, calcă-mă în picioare!

— încetează odată, Alcibiade, se încruntă şi mai tare filosoful. Nu cunoşti nicio măsură. Nici când păcătuieşti „nici când te căieşti. Nu ţi-am spus de sute de ori că dintre toate virtuţile omeneşti cea mai bună e *sofrosyne?!?* Cumpătarea, simţul adevăratei măsuri. Ea stă la baza celorlalte virtuţi şi fără ea nu eşti decât un şomoiog de paie, împins de vânt de colo până colo.

— Când vorbeşte Socrate despre virtuţi, e un adevărat serviciu divin, se înflăcărează, din nou, Alcibiade. Tot tineretul atenian ar trebui să-l asculte...

— Pentru că dezvălui ce-i nesănătos în el? Şi în tine? îl întrerupe Socrate.

— Tu nu dezvălui doar faptele rele ale oamenilor ci şi gândurile lor nesănătoase. Eşti un proroc, un clarvăzător, se avântă Alcibiade, mereu cu înflăcărare: te iubim mai presus de orice. Eşti părintele nostru spiritual, eşti glasul zeilor nemuritori!

Şi iar se umileşte:

— Unde aş fi ajuns eu fără tine?!? Numai tu eşti în stare să îmblânzeşti şi să dresezi tigrul din mine, până mă întind, cuminte, la picioarele tale. Dar gata, de-acum încolo, nu mă mai mişc de lângă tine. O să duc o viaţă simplă şi frumoasă, o viaţă aşa cum trăieşti şi tu...

Deodată îşi smulse de pe umeri superba mantie de mătase purpurie şi o azvârli de pe treptele colonadei spre mulţimea din piaţă. Preţiosul veşmânt zbură prin aer, unduindu-se ca o flacără pâlpâitoare şi, peste puţine clipe, oamenii se şi băteau pentru ea, sfâşiind-o, fiecare dorind să rupă pentru el o bucată din acea splendoare orientală.

— Şi câinele nu-l arunci?! îl întrebă Critias, cu răutate.

— O, nu! Şi, uitându-se fix în ochii vărului său, Alcibiade se grăbi să adauge: ăsta mi-e mai drag decât unii oameni, care veşnic varsă fiere.

Socrate părea bucuros de schimbarea lui Alcibiade, exprimată prin aruncarea preţioasei mantii. Deodată însă îşi aminti că discipolul său îl ţinea încarcerat la el acasă pe pictorul Agataros, până când acesta avea să-i acopere toţi pereţii cu fresce şi, profitând de ocazie, îl întrebă dacă între timp îl eliberase. Mărturisirea lui Alcibiade că încă îl mai ţinea încarcerat pe vestitul pictor, îl indignă profund pe filosof.

— Ce ruşine? Asta-i curată teroare! în felul ăsta îmi făgăduieşti tu mie să te schimbi?!!

— Curând îi dau drumul. Nu mai are mult şi e gata. Toată casa mi-o înfrumuseţează. Hiparete e fermecată de Arta lui. Recunoaşte şi tu că am dreptate. De câte ori îi dădeam drumul, când se întorcea nu mai era în

stare să facă atât cât făcuse înainte. Acum, când e închis între pereţii pustii, Agataros pictează pe ei peisaje şi oameni şi are sentimentul că se află afară, printre ei. Nici nu ştiţi ce frumos lucrează.

Pe cei din jur îi pufneşte râsul.

Râde şi Critias, dar în sinea lui îşi spune: câtă cutezanţă, câte capricii şi câte nemernicii îşi permite acest Alcibiade! Şi ăsta să fie primul bărbat al Atenei?

— De ce tu, Socrate, se adresează el filosofului – de ce tu, care te pricepi la toate, nu vrei să te consacri politicii şi conducerii militare?

— Dacă m-aş ocupa cu asta, dragă Critias, poate că într-adevăr, m-aş pricepe puţin. Dar aş fi singur. Iar eu vreau să lupt pentru ca autoguvernarea să devină o artă şi o preocupare a cât mai multor, spre binele Atenei. De aceea nu mă dedic eu politicii, ci vouă. Iar asta e tot o politică. În felul ăsta, mă multiplic pe mine şi vă unesc pe voi între voi, ca să fiţi prieteni buni şi să vă ajutaţi unii pe alţii pentru o viaţă onestă şi, totodată, să vă bucuraţi de darurile acestei vieţi...

Vede oare Socrate în această clipă ochii plini de ură cu care Critias îl priveşte pe Alcibiade, căruia adolescentul Eutidemos îi zâmbeşte ca un îndrăgostit?

Ceva mai încolo, tot pe treptele colonadei, doi epigoni ai sofiştilor se răstesc unul la altul ori, cine ştie, se completează reciproc într-o discuţie despre felul cum trebuie să procedeze omul ca să reuşească în viaţă, să ajungă cât mai repede puternic şi avut.

— Profitul – profitul e ţelul suprem al tuturor oamenilor! Profitul e scopul suprem al cetăţeanului epocii noastre! strigă ei.

— Profitul înseamnă pumnii plini cu arginţi, rosteşte Socrate cu voce domoală; dar cum arată un asemenea om, pe dinăuntru? Sărac şi pustiu; pentru că adevărata bogăţie este cultura, înţelepciunea, *arete...*

Deodată se auzi o explozie de râs sarcastic. Era tânărul vagabond Anofeles, un pierde-vară zdrenţăros, care sta sprijinit de o coloană de marmoră şi râdea sarcastic, privindu-l în acest timp, cu un aer batjocoritor, pe filosoful Socrate:

— Prea eşti cu capul în nori, iubite Socrate... Şi nu vezi ce-i în burta

oamenilor. Cei doi de colo au dreptate. Oamenii vor doar o firimitură de înţelepciune, aşa cum ai pune un pic de piper peste mâncare, în schimb, vor mai multă deşteptăciune, mai bine zis viclenie, ca să ştie cum să reuşească repede în viaţă. Ce să faci cu virtutea? Ce să faci cu onestitatea? Binevoiţi a-mi spune, distinşii mei domni? Astea nu se pot mânca. Ba, aş zice că dimpotrivă, asta se plăteşte cu foamea, cu sărăcia şi, uneori, chiar cu capul, ha, ha, ha! Hai, spune, n-am dreptate, prea înţeleptul meu Socrate?

— Ai, Anofeles, răspunse Socrate, zâmbind. Ai dreptate, precum dreptate au şi aceşti doi sofişti.

Drept care Anofeles exclamă:

— Glorie înţeleptului Socrate!

9.

Olarul Perfines sărbătorea naşterea celui de al cincilea copil, un băiat, şi cum era destul de înstărit şi avea şi o casă mare şi spaţioasă, îşi invitase prietenii la o cană cu Vin, susţinut de gustări picante. Îl invitase, fireşte, şi pe Nacteros, tatăl Xantipei.

Petrecerea era veselă şi gălăgioasă, căci fiul mai mare al lui Perfines cânta destul de bine la autos şi, indiferent dacă se potrivea ori nu, muzica lui se amesteca mereu în discuţia olarilor.

Ţinta glumelor ce plouau cu găleata, din toate gurile, era Nacteros.

— Ascultă, prietene, pune mâna pe gârbaci şi îndreaptă-i spinarea fii-ti mai mari!

— Şi de ce, mă rog? se minună Nacteros. Eu unul, nu mi-aş putea dori o fiică mai bună decât Xantipa mea.

— Ăsta-i adevărul adevărat, încuviinţă Perfines, cu un ochi grav şi cu celălalt vesel. Nimeni în tot Keramicosul nu se pricepe să vândă cioburile olarilor mai bine ca ea.

— Tu, desigur, ai de ce s-o lauzi, interveni supărat, vecinul lui Nacteros. Dar eu n-am niciun motiv, căci fii-ta îmi suflă toţi cumpărătorii.

— Numai ţie, prietene? reluă Perfines, arătându-i cu degetul pe toţi olarii din jurul mesei. Tuturor ni-i suflă şmecheriţa asta. Şi totuşi, ţine

minte ce-ţi spun, Nacteros, dacă nu pui mâna din timp pe gârbaci, curând ai s-o pierzi pe destoinica ta vânzătoare. Noi, în schimb, o să chiuim de bucurie.

Hohote de râs şi, printre ele, olarii nu mai contenesc să-l zgândăre pe Nacteros.

— Şi e frumoasă de pică. Până şi lui Hermes îi ies ochii din cap când se uită după dânsa, de sus din *„hermelia”* lui!...

— Mi se pare mie că treaba e ca şi făcută. Da, da, de-acum încolo praful n-o să se mai aşeze pe marfa noastră, în schimb o să se lase pe oalele tale, Nacteros.

Nacteros era încă dispus să ia aceste înţepături drept glume ce ţin în mod firesc de o petrecere în familie.

— Ce tot răcniţi de-mi împuiaţi urechile, aiuriţilor? V-aţi umplut burţile, v-aţi ghiftuit şi aţi pilit pe săturate şi acum vreţi să râdeţi pe socoteala mea, nu-i aşa? Mă rog, facă-se voia voastră...

— Dacă-i aşa, atunci râzi şi tu cu noi şi gata povestea, îl îndemnară ceilalţi.

— V-am mirosit eu, vulpoilor! Ce v-aţi spus: hai să-l scormonim niţel pe Nacteros, că, vorba ceea, ştie să-şi iasă din fire şi o să fie băşcălie mare! Numai că azi n-am niciun chef să-mi ies din fire, asta ca să fim înţeleşi, declară solemn Nacteros. Dar, de fapt, în clipa aceea începuse să fiarbă în el. Fiţi însă cu băgare de seamă, puişorii mei! Xantipa e mâna mea dreaptă! Aşa că nu-mi umblaţi voi mie cu sperietori din astea. Apoi, rostogolindu-şi ochii ameninţător, se grăbi să întrebe: Şi care dintre voi, mă rog, a venit cu ideea asta fioroasă, că ar trebui s-o pierd? Nu cumva tu, Perfines?

— Nu te mai stropşi atâta la mine, flăcăule. În definitiv, cum îşi pierd părinţii fetele? Oare tu nu i-ai răpit unui alt tată fiica adorată? îl domoli Perfines, dându-i un ghiont între coaste.

Nacteros habar nu avea ce se petrece în inima fetei sale. Dar nu se trăda şi vorbi ca şi cum ar fi ştiut totul:

— Ştii, scumpe Perfines, ia-o şi tu mai uşurel, că nu-i nicio grabă?! Ori, poate feciorul tău e atât de dornic să o aduci pe Xantipa mea la el acasă,

încât şi-a pierdut răbdarea? Fă bine şi spune-i ţângăului tău imberb să mai aştepte câţiva ani, că nu-i foc.

— Imberb? Şi ţângău! ţipă Perfines.

— Păi ce altceva? începu să se încingă Nacteros. Un mucos, nimic mai mult!...

O furtună de râs îl făcu să amuţească.

— Auziţi, fraţilor! Socrate mucos! strigă unul dintre meseni. Ţineţi-mă să nu cad...

Nacteros căscă ochii mari ca un câine care s-a înecat cu un os de peşte:

— Ce? Cum? Ce tot trăncăniţi? Care Socrate?

— Pe câte ştiu, Atena nu are decât unul singur, interveni Perfines, cocoşându-se de râs. Eu unul simt că plesnesc! Auziţi, oameni buni, Socrate mirele Xantipei! Şi tatăl fetei nu ştie nimic!

Cuvântul mire îl îndemnă pe Nacteros să treacă la fapte. Izbi cu pumnul în masă şi, în hohotele de râs ale prietenilor săi olari, se ridică de pe scaun şi porni grăbit spre casă.

Nici nu trecu bine pragul casei şi începu să facă tărăboi:

— Scularea! Toată lumea în picioare! Jos din culcuş! Voi, prichindeii nu, voi ştergeţi-o înapoi în odaia voastră şi vedeţi-vă de somnul vostru! Nevastă, scoală! Şi tu, Xanti, vino aici!

Nevasta se ridică în capul oaselor şi se aşeză pe marginea patului. Xantipa somnoroasă, cu părul răvăşit, desculţă şi cu peplumul de noapte şifonat, sta mahmură în faţa tatălui ei.

Un timp, Nacteros mai tună şi fulgeră, înjurând de toţi zeii şi blestemând lumea asta vicleană şi înşelătoare, spre a-şi lua avântul cuvenit. Apoi, cu aceeaşi voce tunătoare se adresă fiicei sale:

— Ascultă, neisprăvito. Tu îl cunoşti pe Socrate?

— Cum să nu-l cunosc? Oricine îl cunoaşte în cetatea Atenei, răspunse Xantipa.

— Îl cunoşti şi tu, nevastă? întrebă olarul, sprijinindu-şi mâinile în şold, spre a-şi asigura echilibrul şi autoritatea.

— Sigur că-l cunosc, îl văd adeseori prin piaţă.

— Da, hoinăreşte prin piaţă şi pe străzi ca un vagabond şi nimic nu face

decât să trăncănească; da, trăncăneşte şi se ţine de capul fetei mele.

Xantipa lepădase de mult sădăluţele de fetiţă în care nu-şi îngăduia să-l întrerupă pe tăticul ei. Acum însă îi curmă vorba, cu violenţă:

— Credeam, tată, că eşti un cetăţean instruit şi, ca atare, n-ar trebui să foloseşti cuvinte nedemne de tine şi de învăţatul Socrate.

— Ce cuvinte?

— Dacă nu mă înşel, ai spus că trăncăneşte şi nu face nimic.

— Şi nu-i adevărat?

— Nu, tată, nu e adevărat. El îi învaţă pe oamenii cu care stă de vorbă.

Nacteros holbă ochii cât cepele.

— Şi mă rog, ce-i învaţă? întrebă el.

— Să gândească, răspunse calm, Xantipa.

Să gândească! Asta era prea mult pentru puterea lui de înţelegere.

— Cum adică, gândirea trebuie învăţată? se răsti el la fiica lui. Ăsta-i nebun de legat!...

Soţia olarului era cu gândul departe de esenţa conflictului. Încercă să se apropie de ea, cu o întrebare practică:

— Şi ce ai tu, Xanta, cu acest Socrate.

— Îl iau de bărbat! răspunse Xantipa, aproape cântând.

— Cum?!? Socrate vrea să te ia pe tine? izbucni mama uluită.

— Şi eu pe el. Suntem gata, înţeleşi!

— Fără mine? explodă Nacteros.

— Precum vezi am izbutit şi fără tine, tată.

Nori întunecoşi se adunară ân dormitorul părinţilor şi tunetele prinseră să bubuie...

Tatăl:

— Dar bine, omul ăsta n-are nimic!

Xantipa:

— O să mă aibă pe mine.

Tatăl:

— Umblă la hetaire!

Xantipa:

— O să înceteze...Tatăl:

— Nu ştie să facă nimic!

Xantipa:

— O să-l învăţ să facă.

Tatăl:

— Vorbeşte tot timpul!

Xantipa:

— Şi mie îmi place să vorbesc, o să fim în dialog.

Mama:

— Nici să mănânce nu ştie ca lumea. Decât boabele lui de năut.

Xantipa:

— O să-i gătesc eu.

Mama:

— Zile întregi stă în agora ori la gimnaziu…

Xantipa:

— O să stea acasă.

Mama:

— Nopţi întregi chefuieşte, umblă de la o petrecere la alta şi vorbeşte.

Xantipa:

— O să-i fac petreceri acasă, iar de vorbit, să vorbească…

Tatăl:

— Se spune despre el că ar vrea să-i schimbe pe oameni.

Xantipa:

— O să-l schimb eu pe el!

— Şi din ce-o să trăiţi, rosti mama, în cele din urmă, primejdioasa întrebare.

Orice altă fată din Elada, cunoscătoare a situaţiei lui Socrate, ar fi înmărmurit în acea clipă. Dar Xantipa e – ce mai, Xantipa e Xantipa.

Ridică toate barierele limbuţiei şi-i dădu frâu liber gurii:

— Adică voi v-aţi închipuit că fata voastră nu s-a gândit la lucrul cel mai important? Pe toate oalele pictate! Ce fel de gospodină mă credeţi voi pe mine? în primul rând, ca să fie clar, voi căpăta zestre şi încă o zestre frumoasă, aşa cum s-a exprimat tata în repetate rânduri. Un moment, tată! Acum, vorbesc eu! Se înţelege de la sine că zestrea n-o s-o bem. Ea

o să ne servească la cumpărarea a tot ce ne trebuie ca să ne ajutăm să ne agonisim traiul: un măgar, câteva capre, unelte ca lumea pentru fermişoara noastră (femeia practică din ea îşi îngădui aici o mică hiperbolă, ca să-şi uimească părinţii) – citesc pe chipul vostru întrebarea: ce fermişoară?!? Fermişoara lui Socrate din Gudi, la poalele Himetului. Am fost cu el în satul acela, are acolo o vie, o livadă de măslini, Câţiva smochini şi... aşa mai departe. Da, aşa cum aţi auzit! O fermă. Dacă ne apucăm serios de treabă – Demeter să ne ajute! – o să rămâneţi uimiţi cât o să dea această fermă...

Se opri un pic să-şi tragă sufletul, iar tatăl ei profită de această clipă:

— Bine, bine, dar via şi livada trebuie muncite de cineva.

— Socrate şi cu mine le vom munci.

— Caprele trebuie mulse, gunoiul scos din grajd.

— Socrate şi cu mine.

Toate atacurile părinţilor se lovesc de voinţa Xantipei şi se spulberă asemenea valurilor ce se sparg, izbindu-se de o stâncă milenară; dar talazul revine:

— E cu douăzeci de ani mai în vârstă ca tine!

— A început să chelească!

— Nici măcar opinci n-are, amărâtul!

— Se lasă întreţinut, ca un sărăntoc, de filantropul Criton.

— De sculptură, care-i aducea un ban, s-a lăsat!

— Dă lecţii câtorva tineri. Dar se aude că pentru asta nu ia de la ei niciun obol!

— Gata! Ajunge! strigă Xantipa, simţind că disputa dintre ea şi părinţi atinsese apogeul. Mai dă lecţii şi unor fii de bogătaşi.

La auzul acestor cuvinte, părinţii îşi înălţară privirea şi pe faţa lor se citea încordarea.

— Da, aşa cum aţi auzit. Iar eu o să-l conving să ia bani de la ei, se încumetă Xantipa să rostească marele cuvânt.

Părinţii rămaseră înmărmuriţi. Pe dinaintea ochilor începură să li se perinde chipurile celor mai bogaţi „elevi” ai lui Socrate, din câţi îi cunoştea întreaga Atenă: Demetriade, Alcibiade, Critias, Criton,

Harmides.

Şi, fără să le mai dea răgaz să-şi revină din visare, Xantipa puse capăt discuţiei nocturne.

— Socrate şi cu mine o să avem atât bănet că n-o să ştim ce să facem cu el. Noapte bună.

Apoi se întoarse şi se duse în odaia ei să se culce.

În timp ce Nacteros se dezbrăca spre a se întinde în pat, nevasta lui îi spuse:

— Cinstit vorbind, eu una nu mă mir de loc de fata noastră. Deunăzi am fost în piaţă să cumpăr un peşte. Şi cine era acolo? Socrate! Desculţ, desculţ, dar de mers merge ca un rege, însoţit de alaiul lui. Pe urmă i-a vorbit norodului, drept să-ţi spun, nu-mi mai aduc bine aminte despre ce, dar a fost ceva, cum să zic, aşa, şi înduioşător şi vesel, încât oamenii râdeau şi plângeau deopotrivă. Să ştii, tată, că Socrate ăsta are mare putere asupra oamenilor. Te rog să mă crezi.

Şi, stingând felinarul, femeia se întinse alături de bărbatul ei, care răpus de evenimente era pe cale să adoarmă.

În clipa aceea dădu buzna peste ei Xantipa şi strigă triumfător:

— Mamă! Tată! Auziţi?!? Principalul nici nu vi l-am spus: o să fiu celebră!

10.

Simpozionul din casa bogătaşului Kalias a fost strălucit, datorită excelentei dispoziţii prenupţiale a filosofului Socrate. De data asta el a discutat cu comesenii pe tema dragostei, dând o înaltă preţuire iubirii fireşti dintre bărbaţi şi femei şi înfierând „urâtul obicei al iubiţeilor”, cum a denumit el iubirea dintre bărbaţi şi băieţandri.

— Ştim noi de ce eşti atât de înflăcărat de dragostea pentru femeie, i se adresă la un moment dat unul dintre meseni. Pentru că ai îndrăgit o fată foarte tânără şi frumoasă. Se spune că ar fi cu cincisprezece ani mai tânără ca tine.

— Cu douăzeci, îl corectă Socrate.

— În schimb, se spune despre limba ei că ar fi mult mai bătrână ca a ta

– sublinie veninos Antifon, adversar neîmpăcat al lui Socrate şi discipol credincios al sofistului Gorgios.

— Se povesteşte că această Xantipa e unica fiinţă din Atena capabilă să-l biruie pe puternicul Socrate cu limba ei ascuţită. Şi se pare că l-a şi doborât, de vreme ce vrea să se însoare cu ea, îl tachină pe filosof amfitrionul Kalias. Acestuia i se alătură numaidecât tânărul Agaton, tragedian *în ape,* care îşi aştepta cu nerăbdare premiera, dar mai avea să aştepte încă mulţi ani până avea să-şi vadă visul împlinit.

— Se spune că pe mireasa lui n-o poate lua la vestita-i şcoală, ca discipol, nu de alta, dar nu l-ar lăsa să scoată o vorbă.

Şi glumele nu mai conteneau în jurul mesei:

— Gândiţi-vă numai ce spectacol: Marele filosof sub o opincuţă mică!

— Toată arta maieuticii, moştenită de Socrate de la mama lui, a dat greş. Din spiritul Xantipei nu-şi ia zborul pasărea Fenix, ci o gaiţă flecară.

— Se spune că nici măcar celebra dialectică a lui Socrate nu are efect asupra ei.

Criton şi Critias încercau să-şi apere dascălul. Alcibiade a şi ridicat, ameninţător, cupa grea de argint, gata s-o arunce în calomniatori, dar, cu un gest blajin, Socrate îi împiedică şi-i lăsă să spună tot ce aveau de spus şi pe bârfitorii de teapa lui Antifon şi pe ceilalţi, care îşi plasau glumele cu blândeţe. Râdea şi el, mângâindu-şi barba şi sorbea cu voluptate din deliciosul vin de Chios.

În sfârşit, valul de glume se potoli şi toţi aşteptau răspunsul lui Socrate.

Acesta începu prin a-şi apăra alegerea Xantipei, spunând:

— Până acum ori de câte ori mă întorceam noaptea de la vreun simpozion ori de la vreo petrecere, acasă mă întâmpina singurătatea şi muţenia din jur. După un pahar de vin, limba se dezleagă; deci ce-mi rămânea să fac? Să tac, ca bezna din jurul meu? Cu neputinţă. A fi mereu singur, nu e bine. Şi-atunci nu-mi rămânea decât monologul. Iar casa! Vai! Neprimitoare, pustie, surdă şi tristă. Dar, după ce-o să mă însor, credeţi-mă, vă jur asta, pe câinele Cerber! – o să fie cu totul alta! Fiţi atenţi. Mă şi văd întorcându-mă acasă, noaptea târziu! Târziu, am spus!

Orice femeie m-ar fi părăsit de mult; Xantipa mea, însă, căluţul meu drag şi năzdrăvan, acest model pilduitor al tuturor femeilor, mă aşteaptă şi toată noaptea dacă e nevoie. De departe îmi recunoaşte pasul, de departe mă întâmpină glasul ei limpede şi vesel, ca un gângurit de porumbiţă, din care se revarsă asupră-mi cuvinte de măgulire copleşitoare. Singurătatea mută se transformă într-o cameră zgomotoasă, unde cuvântul capătă rezonanţa ecoului viu: glasul ei? glasul ei va fi un cântec...

— De oale şi străchini! interveni Antifon. Dar acum Socrate nu-l mai luă în seamă.

— Glasul ei va fi cântecul privighetoarei, cântul sacrei cicade, iar Antifon, credeţi-mă, ar îngălbeni de invidie dacă ar auzi cât talent şi câtă vioiciune exuberantă ascunde gâtlejul acestei femeiuşti fermecătoare. Puţini se pricep să se scufunde atât de adânc în „sfântul extasis”, aşa cum se pricepe ea. Dacă Dyonisos, zeul bucuriei, ar cunoaşte-o pe Xantipa mea, sunt sigur că ar pune-o în primele rânduri ale bacantelor sale cântătoare, pentru vocea ei sonoră. Toţi retorii ar trebui să înveţe de la ea. Pe toţi demonii! Câte un retor se bâlbâie, se încurcă, se repetă, se ajută cu mâinile şi cu picioarele şi până să scoată din el o înşiruire de cuvinte coerentă, execută la tribună un dans de toată frumuseţea. Pe când ea? Se postează semeţ, ca zeiţa Artemis, îşi întinde uşor înainte superbu-i picior, mâna stângă sprijinită în şold, dreapta ridicată graţios, deschide guriţa şi gata, piuitul ei se dezlănţuie spre cumpărători, spre părinţi şi spre mine, ca un nor de săgeţi – şi ce să vă mai spun, cavaleria persană a şi pornit la atac! Credeţi-mă, scumpii mei prieteni, mulţi, prea mulţi ar avea de învăţat de la ea! Da, da, mulţi ar trebui să studieze bogăţia de expresii din vorbirea ei, să-i imite stilul energic şi original, să-i deprindă accentul, cadenţa şi aşa mai departe... Nici nu ştiţi ce cunoscătoare în materie de sinonime este această fată fermecătoare. Ar trebui s-o auziţi cu câte expresii exacte din domeniul naturii şi al spiritului e în stare să-mi spună, de pildă, că n-am venit la timp la o întâlnire! Şi cum ştie să mă descrie! Şi ce bine mă cunoaşte! Nici eu nu mă cunosc aşa...

— Cu toate că sloganul tău coincide cu cel al oracolului din Delfi:

Cunoaşte-te pe tine însuţi! strigă Critias cu putere, pentru ca vocea lui să răzbească prin valul de veselie al mesenilor.

Râsul zgomotos ce umplea refectoriul, se înteţi.

— O, voi, suflete meschine! exclamă Socrate. Ştiu eu de ce vă legaţi de ea: vă roade invidia că fiinţa asta divină va fi a mea! Mă pizmuiţi fiindcă voi avea acasă un excelent exerciţiu pentru disputele verbale cu cei de teapa lui Antifon şi cu proaspeţii sofişti în general. Şi dacă voi rezista la trapul, galopul şi goana vijelioasă cu această mânzoaică năzdrăvană cu dinţişori ascuţiţi şi dacă mă voi înţelege cu ea, atunci voi fi în stare să rezist şi în faţa acelor atenieni necuviincioşi, ce azvârlă mereu din copite ca nişte cai nărăvaşi.

De atâta larmă şi râsete nestăvilite se văzu silit să facă o pauză de care profită ca să dea cupa peste cap şi să-i facă semn sclavului să i-o umple din nou. Apoi, scoţându-şi de pe cap coroana de trandafiri, o ridică în sus şi spuse:

— Pe tine o să te încunun cu cei mai frumoşi trandafiri, mireasa mea cu braţe albe şi vorba ascuţită! Gândiţi-vă şi voi, scumpii mei prieteni: Xantipa e de pe acum celebră în întreaga Atenă şi dincolo de hotarele Aticei. Pe când iubitele şi soţiile voastre? Cinstit vorbind, nici nu ştiu de ce le aveţi. Iar de aveţi nişte femei blânde şi aşezate, nici nu ştiu cum le cheamă. Dacă Xantipa n-ar fi pe gustul meu, de ce credeţi că aş lua-o de nevastă – eu omul ajuns la vârsta înţelepciunii? Hai, spune tu, Antifon, umbra mea neagră, deşi, în rest, minte ingenioasă – de ce? În ceea ce mă priveşte, credeţi-mă, abia aştept clipa în care mă voi întoarce noaptea târziu acasă şi nu mă voi strecura în bârlog pe furiş şi în vârful picioarelor, ca voi, fricoşii cu mers de pisică, ci voi pătrunde în palatul meu în sunete de surle şi tobe, mai puternice şi mai solemne decât cele ce-i vestesc pe barbari, în bătălie.

În refectoriu izbucni o explozie de aplauze furtunoase, susţinute de o explozie de râs nestăvilit.

Globurile ochilor de topaz ai zeiţei Atena, zămislită de Fidias, aveau să vadă apoi, de sus, de pe înălţimile Acropolei, o mână de licurici. Noi însă, cei de jos, de pe străzile oraşului, vedeam un şir de făclii în mâinile

ridicate ale sclavilor şi, în preajma lor, câteva făpturi, împleticindu-se.

Distinşii şi preacinstiţii bărbaţi ai Atenei se întorceau acasă de la festinul bogătaşului Kalias.

La puţin timp după aceea, globurile de topaz ale zeiţei cu ochi de bufniţă, văzură, din nou, de sus din vârful Acropolei, o mână de licurici zburând încet din cartierul Keramicos în demosul Alopeche.

Nu era însă o mână de licurici – erau nuntaşii ce-o însoţeau cu făcliile aprinse, spre casa lui Socrate, pe Xantipa, soţia filosofului.

11.

Teatrul lui Dionysos se aglomerează. E o zi mare pentru Aristofan care, cu comedia sa *Norii,* înfruntă în faţa juriului şi a publicului atenian vestita comedie a lui Cratinos Sticla.

Aproape nimeni nu se mai îndoieşte că împotriva bătrânului vulpoi Cratinos şi a cuvântului său vulgar şi grosolan, va ieşi biruitor firavul şi spiritualul Aristofan, care, în urmă cu un an, datorită atacurilor sale la adresa lui Cleon în piesa *Cavalerii* îi cucerise pe atenieni, stârnind o furtună de aplauze entuziaste.

Cleon şi arhonţii, stăpânitorii cetăţii, se aşază în jilţurile lor. Spre locul cel mai de cinste e condus preotul oficiant al cultului dionisiac. La spectacol participă şi Euripide. Organizatorii l-au căutat de zor pe Socrate, dar n-au izbutit să dea de el. Filosoful şedea chircit într-un scaun din rândul cel mai de sus al amfiteatrului, în timp ce discipolii săi, mai stăruitori, izbutiseră să obţină locuri mai aproape de scenă. Xantipa, care aflase că în piesă e vorba de bărbatul ei, lăsă totul baltă şi, cu sufletul la gură, ajunse la teatru în ultima clipă, înainte de a se închide porţile.

O lovitură de gong şi acţiunea comediei începu să se desfăşoare:

Bătrânul cetăţean Strepsiade are un fiu, pe nume Fidipide a cărui viaţă de risipă şi huzur l-a înglodat pe părinte în datorii. Acesta auzise în agora că există în cetate nişte înţelepţi, aşa numiţii sofişti, care se pricep să facă din negru-alb, din nedreptate, dreptate. Bătrânul se îndreaptă spre „cuibul gândirii”, cu intenţia de a deprinde această artă şi astfel, cu ajutorul subterfugiilor, să scape de nemiloşii săi creditori. Fireşte, „cuibul

gândirii” e accesibil numai iniţiaţilor. Înconjurat de câţiva discipoli palizi şi uscaţi, un maestru al sofisticii pluteşte într-un coş suspendat şi face tot felul de reflecţii cu privire la soare.

Comedia începe într-un ritm alert, cu replici spirituale şi vesele, spectatorii se amuză copios şi râd fără oprelişte; Aristofan se şi vede pe scenă, cu cununa de lauri împodobindu-i cârlionţii, aşa cum de altfel, s-a mai întâmplat la premiera cu piesa *Cavalerii.*

Înţeleptul coboară din coş pe pământ, ca să-l primească în „cuibul gândirii” pe bătrânul Strepsiade şi apoi să-l familiarizeze cu ritualul iniţierii. Deodată se întoarce cu faţa spre public. Surpriza e mare: Interpretul înţeleptului sofist poartă masca lui Socrate.

Mulţimea rămâne pentru o clipă încremenită. Socrate – sofist? De unde până unde? Dar râsul răbufneşte iar, stârnit parcă de un vânt ce face să freamăte întreaga asistenţă. Aşadar, comedia lui Aristofan se ocupă de favoritul lor – năzdrăvanul şi ciudatul Socrate. Iar masca, ce-l apropie mai mult de Silen decât de propriul chip, vine să sporească atmosfera de veselie generală ce domneşte aici. Şi comedia continuă: gândirea fleşcăită şi lipsită de consistenţă a sofiştilor e simbolizată şi parodiată de corul norilor a căror cinstire ca zeităţi, e menită să înlocuiască religia de până acum. Sofistica e o modă nouă, o gândire nouă, care înlocuieşte totul.

Râsul se stinge, de parcă l-ar fi retezat cineva cu securea. Căci a râde de religie e primejdios pentru autor şi pentru Socrate deopotrivă şi, cine ştie, nici spectatorii n-ar fi scutiţi poate de necazuri pentru veselia lor pe această temă. Dar comedia e comedie – nu e realitate; şi-atunci, de ce să nu râdem, de vreme ce însuşi Pericle spunea că serbările şi jocurile sunt organizate ca să ne alunge prin cele mai diferite procedee, tristeţea şi deprimarea.

Când se dovedeşte că bătrânul Strepsiade e greu de cap şi în locul lui e nevoit să-l trimită la „cuibul gândirii” pe fiul său nereuşit, buna dispoziţie revine printre spectatori şi din uriaşul semicerc al şirurilor de scaune izbucneşte o explozie de râs năvalnic, punctată foarte rar de chicoteli stridente, caustice.

Cleon îşi încreţeşte fruntea. Pare că gândeşte. În urmă cu un an,

Aristofan îl atacase pe el cu brutalitate – iar acum, pe Socrate, parcă l-ar dezmierda, animat de cele mai bune intenţii. De ce? Se teme să se ia de el pentru că e prea îndrăgit de popor? Aristofan nu se arată a fi un fricos. Dacă nu s-a temut de mine, de cine să se mai teamă? După el, sunt un neobrăzat care răcneşte tot timpul, dar de fapt el e mai neobrăzat ca mine, iar răcnetele lui sunt auzite de popor prin intermediul protagoniştilor şi al întregului cor!

Strategul se apleacă spre scenă şi iar se dă înapoi, odihnindu-şi ochii prin alternarea perspectivei şi aşteaptă, cu încordare şi nerăbdare, momentul în care Aristofan avea să-l înţepe pe Socrate, cu verbul său tăios. Şi iată că momentul se apropie.

Fidipide e opusul tatălui său; mintea lui ageră sesizează imediat cum e cu libertatea neîngrădită, proclamată cu atâta ardoare de sofişti, învaţă la iuţeală tertipurile oratorice strict necesare, iar bătrânul Strepsiade, inspirat de învăţătura băiatului, îi izgoneşte pe creditori. Dar, din pricina unor contradicţii de ordin artistic – tatăl e admiratorul lui Eschil, fiul îl adoră pe Euripide – cei doi se iau la harţă, se încaieră, iar Fidipide, snopindu-l în bătaie pe bătrânul său tată, îi demonstrează că potrivit noii învăţături sofistice, fiul are dreptul să-şi bată părinţii.

Fluierături, tropote, strigăte, huiduieli. Actorii sunt siliţi să-şi întrerupă jocul, căci glasul lor e înăbuşit de vacarmul mereu crescând. Atenienii îl apără pe desculţul lor, pe acest om năzdrăvan şi plin de ciudăţenii. Nu suportă să i se facă o asemenea nedreptate.

O ploaie de înjurături se revarsă din toate părţile asupra lui Aristofan.

— Mă, cârpaciule! Ăsta nu-i Socrate al nostru!

— Jos cu gunoiul ăsta!

— La gunoi cu el!

— Să nu mai deschidă nimeni gura pe scenă! Şi iar fluierături! Şi huiduieli!

Discipolii lui Socrate îşi ies din fire. Fluieră şi ei şi strigă. Cum e cu putinţă să-l atace pe dascălul lor în halul ăsta? Socrate ne îndeamnă să fim mai buni şi nicidecum să ne dedăm la asemenea nelegiuiri!...

Fluierăturile, tropotele şi huiduielile ţâşnesc mereu din miile de guri,

făcând să bubuie amfiteatrul. Aristofan e livid la faţă. Se chirceşte în el şi-i cheamă în ajutor pe toţi zeii, rugându-i să nu mai oprească furtuna, împiedicând astfel defăimarea până la capăt a filosofului Socrate.

Dar din primul rând se ridică strategul Cleon şi arhontele basileus care, cu o mişcare a mâinii, cere să se facă linişte.

Şaptesprezece mii de cetăţeni aflaţi în amfiteatru mormăie nemulţumiţi. În cele din urmă însă se supun, se liniştesc şi comedia merge mai departe.

Actorii, nedorind parcă să mai joace, împrumută spectacolului un ritm precipitat. Bătrânul Strepsiade, stâlcit în bătaie de propriul său fiu, se avântă şi se aprinde în asemenea măsură, încât dă foc „Cuibului gândirii”, al nelegiuitului Socrate, care instigă copiii împotriva părinţilor.

Se dezlănţuiră şi spectatorii. Discipolii lui Socrate, Alcibiade, Simon, Criton, Antistene ţipau de zor, să-şi spargă plămânii, nu alta. Ţipă şi sofiştii, pentru că, de fapt, pe ei îi ridiculiza Aristofan, prin persoana lui Socrate.

O ploaie de mere şi ouă clocite îl îneacă pe autorul *Norilor*. Şi în timp ce spectatorii îşi revărsau mânia fără oprelişte, în amfiteatru se petrecu un lucru ciudat. Cineva arăta spre culoarul central, ce despărţea rândurile de scaune, pe ale cărui trepte păşea încet, de sus în jos, Socrate.

Mulţimea îl zări. Aplauzele şi ovaţiile adresate filosofului se transformă într-un adevărat triumf.

Antifon, nevăzându-l pe Socrate, se apleacă la urechea prăbuşitului Aristofan, şi-i şopteşte:

— Auzi? Auzi uralele? Ai câştigat! În aceeaşi clipă însă îşi dădură seama amândoi pe cine aplauda poporul. Socrate zâmbea, cu zâmbetul lui simpatic şi amabil şi continua să coboare, aplaudând la rândul său.

Dar el nu-l aplauda pe Aristofan pentru că-l denigrase ci aplauda publicul pentru dreapta judecată făcută comediei sale răutăcioase.

Piesa căzu pe toată linia.

Socrate coborâse până în rândurile din faţă. Aici îl aşteptau discipolii săi şi prietenul Euripide. Dar se mai afla acolo şi Aristofan.

Socrate se apropie mai întâi de el şi-l felicită, în batjocură, pentru reuşita acestei farse nereuşite. Era însă singurul care lua lucrurile uşor.

Alcibiade sări din rândul al treilea şi, în indignarea sa nestăpânită, îl apostrofă pe Aristofan:

— Ce pamflet dezgustător! Şi pentru asta n-ai ştiut să alegi pe altul mai bun decât pe Socrate?!

Şi cuvintele curg gârlă din gura lui, în ciuda semnelor pe care i le face dascălul său să se astâmpere.

— Se spune despre tine că ai fi un bucătar vestit. Şi azi ai amestecat tot felul de mirodenii şi condimente, ca să-i dai sosului un gust aparte, dar carnea, carnea unde a rămas?!? Ai ars-o. Eroul, nicăieri. Ori poate o anumită intenţie, necinstită, te-a împins să faci din Socrate, adversarul sofisticii, căpetenia sofiştilor? Nu mă opri, dragă Socrate! Aşa e, cum spun eu...

— Eu nu sunt decât un simplu autor de comedii, răspunse calm, Aristofan. Misiunea mea e să distrez poporul şi numai un naiv poate lua o comedie în serios, ba chiar în tragic, aşa cum faci tu, scumpe Alcibiade.

— Comedii, spui, dar oamenii îi recunosc în ele...

— Pe bărbaţii cei mai iluştri, care sunt mândria Atenei! îl întrerupse, cu abilitate, Aristofan. Şi se grăbi să adauge: pe Cleon, pe Socrate şi chiar pe Euripide, aici de faţă. Eu nu fac decât să le sporesc celebritatea...

— Îi ridiculizezi! îi împroşti cu noroi! Asta faci! continuă să ţipe Alcibiade.

Socrate se apropie de ei, încet, cu pas legănat şi, cu vocea sa blajină, i se adresă autorului *Norilor.*

— Azi te-ai ridiculizat pe tine însăţi. Aşteptai laurii şi cu ce te-ai ales? Pe cetăţenii Atenei, aşa cum s-a văzut, nu i-ai câştigat scumpe Aristofan. Uite, hlamida ţi-e pătată de ouă clocite. Îngăduie-mi să ţi-o şterg cu un colţ al mantiei mele. E veche şi aspră şi ţine la tăvăleală...

Pentru Aristofan, fiecare atingere şi fiecare cuvânt al Lui Socrate, erau ca o palmă pe obraz. Se smucea cu putere, dar nu era în stare să se smulgă din mâinile viguroase ale filosofului şi să plece. Rămase pe loc.

Deodată se auzi glasul lui Euripide:

— După umila mea părere, de pe scenă trebuie să vorbească educatorii obştei, dar tu, Aristofan, îl zugrăveşti aici pe adevăratul educator al tineretului, de parcă ar fi profanatorul acestuia! De ce? De ce ai făcut din comedie o asemenea strâmbătate, o asemenea încâlcitură plină de noduri, din care răsar totuşi, cu claritate, colţii înveninaţi de ură împotriva unei anumite categorii de oameni.

— Ce categorie?! se sperie Aristofan.

— Categoric nu împotriva unor oameni de teapa acelora cu care tu faci cârdăşie. Voi, retrograzii, nu vreţi ca tinerii să devină mai buni, să fie mai instruiţi decât părinţii lor. Voi nu puteţi suporta felul în care privim omul de pildă eu şi Socrate; vă stânjeneşte faptul că noi credem în posibilităţile lui de a deveni, pe calea unei instruiri mai profunde, un om mai onest şi mai folositor obştei. Iar tu, Aristofan, tu ai prezentat lucrurile pe dos. Şi ai făcut asta dinadins. Da, dinadins ai trâmbiţat prin gurile actorilor, că Socrate îi aţâţă pe copii împotriva părinţilor şi strică tineretul. Toţi părinţii vor fi acum revoltaţi împotriva lui Socrate.

— Toţi nu! răsună deodată glasul unuia dintre fruntaşii partidului democratic, argăsitorul Anitos, care se oprise în dreptul grupului ce discuta cu atâta aprindere.

— Eu, unul, abia acum, după ce am văzut comedia ta, am de gând să-mi dau băiatul la şcoala lui Socrate. Tu îi ataci pe oamenii la care ţin şi eu, scumpe Aristofan!

Aristofan, văzând că prin atacurile lui nu făcuse decât să-i unească şi mai mult pe democraţi şi pe prietenii acestora, îşi adună toate puterile, şi-i plasă lui Socrate o lovitură mult mai tare decât în comedia sa:

— Dar nu e niciun secret faptul că Socrate proclamă în toată Atena, în mod deschis, că fiii trebuie să-şi întreacă părinţii.

De data asta Socrate nu mai lăsă să fie apărat de Euripide, Anitos, ori de Alcibiade.

— Şi oare nu-i bine aşa? începu el pe un ton glumeţ. Evoluţia omului trebuie să meargă înapoi? Dacă părinţii din Atena n-ar dori ca feciorii lor să fie mai instruiţi, mai înzestraţi şi mai destoinici ca ei, asta ar însemna că eu le-aş fi acestor feciori un tată mai bun.

Cei ce au mai zăbovit aplaudă. Euripide însă se încruntă şi pe chipul lui se citeşte îngrijorarea.

— Şi tu, Socrate, reia zâmbind Aristofan – tu îţi închipui că aceşti părinţi atenieni – şi aici, sofisticând cuvintele, încearcă să le dea o altă semnificaţie, da, îţi închipui că aceşti părinţi atenieni te vor ridica în slăvi pentru faptul de a-i îndemna pe fiii lor să-i dispreţuiască şi să se ridice deasupra lor?

Socrate se aşează pe o bancă de piatră din rândul întâi şi începu să-şi ronţăie boabele lui de năut, în timp ce toţi ceilalţi rămaseră în picioare, depăşindu-l mult ca înălţime. Ciudat lucru e puterea cuvântului. Filosoful vorbea domol şi cuvintele lui răsunau simplu şi măreţ.

— Dacă aceşti părinţi ar recunoaşte numai ceea ce a fost şi este şi ar persevera în această idee fără să accepte nimic nou, atunci pentru mine ar fi o cinstire dacă s-ar ridica împotriva mea. Şi aceeaşi cinstire, ba chiar mai mare, e pentru mine faptul că sunt iubit de feciorii lor.

Tinerii din jurul lui îl încuviinţează, dând din cap cu entuziasm.

— Şi zău, aş prefera să fiu urât de taţi, decât de fiii lor. Şi privind spre viitorul Atenei, sunt ferm încredinţat că în cetatea noastră vor fi oameni din ce în ce mai buni şi pentru acest scop eu unul vreau să-mi consacru toate puterile.

Însufleţirea cu care discipolii îşi îmbrăţişau dascălul era punctată de aplauzele lui Euripide, Anitos şi ale câtorva singuratici rămaşi în amfiteatru; apoi li se alăturară şi actorii, care coborau acum de la vestiare, fără mască şi se opreau, aplaudând în faţa scenei. Printre ei se afla şi interpretul lui Socrate.

Aristofan se zvârcolea ca un şarpe şi avea ochii congestionaţi. Pe cât de bucuros îi înţepa pe alţii, pe atât de greu suporta să fie înţepat de cineva şi, vai! mai ales dacă acel cineva se dovedea a-i fi superior într-un duel spiritual.

Socrate se ridică de pe bancă zâmbind fericit şi, desfăcându-şi braţele, spuse:

— Atena mi-a arătat astăzi cât de mult mă iubeşte pentru strădania mea! Vezi, vezi, Aristofan, şi când te gândeşti că trebuia să fie ziua ta cea

mare!...

12.

Viaţa noilor căsătoriţi se făurea altfel decât şi-o visase Xantipa. Nu Socrate, ci ea, Xantipa, trebui să pună mâna pe cârma gospodăriei.

Din zestrea căpătată de acasă şi-a cumpărat un măgar – Socrate i-a dat numele de Percon; şi-a cumpărat o capră – Socrate se delectează cu laptele proaspăt muls; în grădină, Xantipa cultivă legume şi zarzavaturi – Socrate se delectează mâncând, lângă brânză, ceapă şi usturoi verde.

Când nu mai putea face faţă la ceva, se adresa vecinilor. Simon, căsătorit de mai multă vreme, avea acum copii mai mărişori şi astfel, ori de câte ori venea Xantipa să-i ceară sprijinul, îi trimitea la ea, s-o ajute.

Simon se socotea îndatorat faţă de Socrate, pentru că învăţase de la el atâtea lucruri încât fusese în stare să scrie singur un eseu despre etică şi estetică, iar ajutorul dat de copiii lui Xantipei considera el că ar fi o răsplată dreaptă, oferită nepreţuitului său dascăl.

Numai că ajutorul ăsta nu era de ajuns şi, astfel, Xantipa trebuia să alerge şi să se Zbată de dimineaţă până seara, ca să facă totuşi rost de cele trebuincioase şi să nu mai depindă atât de mult de generosul Criton. La Gudi îngrijea via, aproape părăginită – Socrate bea bucuros un pahar cu vin cu prietenii în timpul discuţiilor; scutura şi aduna măslinele în coş – Socrate prefera măslinele murate acasă.

Xantipa era mândră de destoinicia cu care reuşea în gospodăria ei – Socrate o admira şi astfel mergeau treburile de la o zi la alta. Şi, fiindcă nu ştia încotro să se repeadă mai întâi, Xantipa născoci o metodă cu care să-şi mai uşureze munca.

Azi se pregătea să spele. Se ridică pe vârfuri şi-l strigă peste zid pe Simon. Acesta, fără să mai întrebe ce doreşte, îl trimise la ea pe băiatul lui care o ajută să rostogolească până în dreptul fântânii un cub de piatră şi apoi să salte pe el hârdăul de spălat rufe.

Xantipa freacă rufele de zor. Părul ei lucios e împletit în două cozi groase de culoarea catranului. E udă din cap până în picioare, iar peplumul de pânză subţire i se lipeşte de trup şi de genunchii înnegriţi de

pământul rămas pe ei, de dimineaţă, când împlântase în răzor răsadurile de salată.

Socrate ieşi în curte, se duse s-o sărute pe Xantipa, apoi se aşeză la masă cu turta şi cele câteva smochine pe care şi le adusese din casă.

Se uita cu plăcere la tânăra lui soţie, desfătându-şi ochii cu jocul cozilor ce se unduiau pe umerii ei ca doi şerpi negri şi groşi şi îşi delectă auzul cu cântecul ei ce trăda bucuria muncii. Pe urmă privirea lui alunecă pe lespedea de piatră cubică de sub hârdăul cu rufe şi filosoful râse cu poftă:

— Fermecătoare imagine!

— Ce te-a făcut să râzi? îl întrebă Xantipa privindu-se de sus până jos.

Prin peplumul umed răzbat sfârcurile sânilor, iar mai jos, sub pântece, se conturează pubisul ei întunecat. De ce-o fi râzând?

A, nu, nu-i ce crede ea, căci, în sfârşit, Socrate îi răspunde:

— Ştii tu pe ce ai aşezat hârdăul cu rufe? Pe capul unui zeu...

— Cum aşa, îl întrerupse Xantipa, cercetând cu atenţie lespedea. Ce zeu? E o piatră ca toate pietrele.

— Uită-te şi tu mai bine, din partea dinspre fântână. Da, da, în piatra asta calcaroasă se află fiul Nopţii, da, Momos, zeul batjocurii şi al ironiei. Ăsta trebuia să fie bustul lui. Tata s-a apucat de el, dar nu l-a terminat, iar eu m-am apucat să-l termin şi tot nu l-am eliberat din pietroiul ăsta. Momos şi cu mine suntem legaţi pentru totdeauna. Nu prin vrăji, ci prin destinul nostru de zeflemişti.

Xantipa, vânzătoarea din copilărie a zeilor pictaţi pe vasele de ceramică, le cunoştea viaţa şi destinele şi avea faţă de ei un sentiment de respect.

— Şi eu îl împroşc cu murdărie! se sperie ea şi, numaidecât, se apucă să spele chipul zeului. Apoi întrebă:

— Şi de ce nu l-ai terminat?

— Am avut altă lucrare mai importantă, iar mai târziu, a trebuit să mă hotărăsc: ori mă ţin de sculptură, ori mă ocup de oameni. Şi, precum vezi, el a tras ponoasele de pe urma hotărârii mele.

— Vasăzică de aceea i-a şoptit el lui Aristofan să scrie comedia aceea despre tine!

— Ia te uită! Şi, mă rog, ce ştii tu despre această comedie? începu Socrate s-o iscodească.

Xantipa scosese din hârdău o bucată de pânză şi o ridică în bătaia soarelui, să vadă dacă n-a rămas pe ea vreo pată. Apoi spuse pe un ton vesel:

— Să zicem, de pildă, că-ţi place grozav să pluteşti într-un coş şi să cercetezi norii. De fiecare dată când hrănesc capra şi te văd pe tine cum te închini soarelui, îmi aduc aminte de comedia asta şi mi se pare că, într-adevăr, pluteşti într-un coş deasupra grădinii noastre, în timp ce eu pun în răzor seminţe de usturoi.

— Cum? Tu ai văzut comedia asta? întrebă intrigat Socrate şi, după ce Xantipa dădu din cap aprobator, îi spuse pe un ton de reproş: Şi de ce mi-ai ascuns acest lucru? De ce?

Xantipa se aplecă deasupra hârdăului, mai stoarse câteva rufe apoi, aruncându-şi pe spate, cosiţele grele şi negre, începu s-o scalde:

— Ştiu şi eu, e greu de explicat. S-au spus acolo despre tine atâtea lucruri încurcate – era în ele şi adevăr şi minciună, unele să te bucure şi altele să te supere. Pe urmă, când am ieşit din teatru, ţânţarul acela de Anofeles se ţinea scai de un grup de oameni. Habar n-avea că sunt nevasta ta. Căci tot timpul ţiuia: „Socrate e un nelegiuit, Socrate strică tineretul!”

— Şi oamenii?

— Se depărtau scârbiţi de parazitul ăsta.

— Şi de ce nu mi-ai spus toate astea imediat? De obicei îmi spui totul, se minună Socrate.

— Pentru că în seara aceea, când ai venit de la teatru, erai tare posomorât şi abătut şi, ştii, n-am vrut să...

— Nu cumva crezi că într-adevăr stric tineretul şi am avut motive să fiu abătut?

— Nu, nu! Cum aş putea să cred una ca asta! Te aud doar când stai de vorbă cu prietenii Ai o voce atât de răsunătoare, încât te faci auzit şi în cămară, şi în pivniţă, şi în grădină, şi chiar în stradă...

— Dar că ai crede în zei – şi aici Xantipa îşi înăbuşi glasul – asta, zău, n-

aş putea să jur. Nu de mult ai spus că Euripide face o asemenea afirmaţie nelegiuită: „Dacă zeii săvârşesc fapte ruşinoase, cum e răzbunarea, atunci ei nu sunt zei şi...”

— Dar eu am fost de acord cu el, nu-i aşa? îi curmă vorba Socrate. Şi am spus direct, fără ocoliş: zei nu sunt...

Înspăimântată, îi astupă gura cu palma:

— Cum poţi vorbi aşa? Cum adică... nu sunt zei?!? Pe Hera, mama noastră, a tuturor! încetează odată cu chicotelile astea! Râsul e într-adevăr un dar divin, cum spui tu, dar aici nu-şi are locul. Hai, ajută-mă chiar acum să-l rostogolim pe zeu undeva, într-un loc mai potrivit pentru demnitatea lui. Uite acolo, lângă tamarinul acela...

Şi se şi repezi spre bolovan, gata să-l dea de-a dura, dar Socrate o împinse într-o parte cu gingăşie şi, înşfăcând piatra în braţele sale puternice, o duse la locul arătat.

Xantipa rupe macii roşii din grădină, face un buchet frumos, apoi aduce din casă o amforă, o umple cu apă şi-i pregăteşte zeului Momos cinstirea cuvenită.

În acest timp, Socrate îşi mâncă turta şi smochinele, bău o cană de vin şi după ce-şi frecă palmele să se usuce, se apropie de Xantipa şi, cu o îmbrăţişare fierbinte, îşi luă rămas bun.

— Hei, încotro? încotro? se bosumflă Xantipa. Iar te duci să umbli creanga prin oraş?!

— Iar, căluţul meu drag, iar.

— Nu te odihneşti şi tu un pic?

— Azi nu. Azi trebuie să fiu printre oameni.

— Şi când, mă rog, nu trebuie să fii tu printre oameni!?! suspină Xantipa.

După ce Socrate se îndepărtă, Xantipa luă amfora cu flori mari şi aprinse şi o aşeză în faţa nasului încovoiat al zeului Momos.

Apoi se lăsă pe vine, ca şi când ar fi îngenuncheat şi, cu o voce duioasă, începu să murmure:

— Iartă-mă, bunule Momos! Nu ştiam că eşti întemniţat în piatra asta! Dar nu-ţi fie teamă, îndrept eu lucrurile. De-acum încolo o să te ţin minte

şi o să am grijă de tine... Şi nici pe hoinarul meu să nu fii supărat. Ştii, e posedat. Da, e posedat de ideea că trebuie să discute cu toţi cetăţenii Atenei. Şi dacă într-o zi nu stă de vorbă cu orice sclav, târgoveţ ori pantofar şi aşa mai departe până la pritani, arhonţi şi demagogi, îmi spune că a pierdut o zi din viaţă şi e nefericit. Şi ar vrea ca ziua să-i fie de trei ori mai lungă ca să poată – îşi roteşte privirea în jurul ei – da, ca să poată flecări cu cine vrei şi cu cine nu vrei. Dar de vorbit, să ştii, vorbeşte tare frumos, iar oamenii îl ascultă cu plăcere. Şi eu îl ascult, uneori, de uit de mine şi-mi dă laptele în foc. Ştii, omul acesta vine mereu cu ceva nou, mă înţelegi? Nu ştiu cum să-ţi spun, dar mie mi se pare că veşnic caută ceva. Să nu crezi că am o viaţă uşoară cu el. Dimpotrivă. Şi mai sunt şi geloasă! Da, dar el râde când îi spun aşa ceva şi-mi răspunde: „Păi cum altfel? Oare Hera nu e şi ea geloasă pe Zeus? Oare marea noastră zeiţă nu e şi ea o certăreaţă încăpăţânată?”

Iar eu nu mă las, şi-i spun:

„Dar oare nu eşti şi tu un crai fluşturatic, ca Zeus?”

„Vezi, scumpa mea, îmi răspunde el. În asta constă frumuseţea oamenilor, care fără lipsuri ar fi plicticoşi. Numai că, spre deosebire de marele nostru Zeus, care umblă veşnic în crailâc, eu, de la nunta noastră, nu mai cunosc altă femeie în afară de tine!”

„Şi ştii ce-ai vorbit azi noapte, din somn?” mă reped eu în el.

„Nu ştiu”, îmi răspunde. „Şi tare aş vrea să aflu”. Iar eu, imitându-i vocea din somn, îi spun: „E frumoasă! E neîntrecută”.

Dar cuvântul tăios deschide şi rana cea mai ascunsă: „Hai, trădător perfid! Spune: Cine e frumoasă şi neîntrecută, cine?”

Şi ce crezi că s-a întâmplat? A izbucnit într-un hohot de râs nestăpânit, ca până la urmă, să-mi spună:

„Vrei să ştii cine-i frumoasa aceea neîntrecută... Ei bine, am să-ţi spun: perfecţiunea omului”. Şi din nou a început să râdă.

„Tu de toate râzi şi-ţi baţi joc! mă răstesc eu la el. „Zeflemistule!... Până şi în somn râzi!”

Şi ce crezi că mi-a răspuns, bunul meu Momos?

„De râs râd toţi acei ce au conştiinţa curată!”

Xantipa mângâia lespedea aspră neterminată, se aplecă să vadă chipul zeului îngropat încă pe jumătate în piatra calcaroasă şi începu să se roage, încet.

— Aşadar, iartă-mă că te-am împroşcat cu apa aceea murdară şi iartă-l şi pe el pentru toate. Pentru că mie mi-e drag.

Apoi se ridică, se apropie de zid şi, înălţându-se pe vârfuri, strigă:

— Simon! Simon!

Şi când acesta îi răspunse, Xantipa îl întrebă:

— Spune-mi, te rog, nu ştii cumva de ce Socrate a dat azi doar o scurtă raită pe acasă şi a şi plecat, spunând că trebuie să fie neapărat printre oameni... Ce s-a întâmplat?

Simon ieşi în prag, cu o sanda neterminată în mână.

— O fi, poate, în legătură cu Brasidas. Se spune că iar ar fi pornit împotriva noastră cu spartanii lui.

— Fecioară Atena! strigă Xantipa.

— Nu te speria. De fapt, nu se îndreaptă spre Atena, ci departe, spre Nord, spre cetăţile aliate.

— Bine, bine, dar cetăţile astea suntem tot noi, nu crezi?

— Suntem, încuviinţă Simon, dând din cap, şi se retrase înapoi, în atelierul lui.

13.

Simon nu se înşelase.

Într-adevăr, Brasidas străbătea în marş forţat Tesalia îndreptându-se spre nord, iar prin peninsula Calcidică, ajunsese în faţa cetăţii Amfipolis, colonie ateniană, pe care o împresurase.

Cleon, în fruntea flotei înţesate de hopliţi atenieni, se grăbi să-i sară în ajutor şi îşi întinse tabăra, nu departe de Lacedemonia.

— Ca odinioară, la Poteidaia, îi şoptea duios Alcibiade, dascălului său drag. Amândoi în acelaşi cort, mâncând aceeaşi mâncare, mereu împreună în clipele de linişte şi întotdeauna cot la cot în bătălie...

În bătălie se ciocniră scuturile, se încrucişară şi zăngăniră săbiile, iar sângele curse pâraie, şi cel atenian şi cel spartan. Cel atenian mai mult,

căci atenienii pierdură bătălia. Conducătorii celor două tabere, Cleon şi Brasidas, îşi găsiră moartea în toiul unei lupte încrâncenate.

Socrate şi Alcibiade se întorc uneori în Atena istovită care cere pacea. Pacea o cer şi plugarii Aticei, o cer şi spartanii, şi astfel apare în arena politică vechiul propovăduitor al împăcării, bogătaşul Nicias, căci pacea cade întotdeauna bine pentru punga lui fără fund.

Şi astfel, Nicias izbuti să determine *ekklesia* să încheie cu Sparta un tratat de pace, pe cincizeci de ani. Cât de autentică pare o pace încheiată pe un termen atât de lung! Nicias, ce-i drept, încheie pacea cu Sparta, dar în *ekklesia* pacea n-o găsi.

După moartea lui Cleon, în fruntea democraţiei radicale se ridică Alcibiade, care se angajează într-o luptă îndelungată cu Nicias pentru dobândirea adeziunii poporului.

Alcibiade cântăreşte situaţia cu Socrate. Stă, ca de obicei, pe un bloc de marmoră, în timp ce Socrate umblă prin preajma lui, ronţăindu-şi nelipsitele boabe de năut.

— Pacea asta atrăgătoare, încheiată pe cincizeci de ani, are menirea să ne orbească, vorbeşte precipitat Alcibiade. E o momeală pentru plugari, o capcană pentru provinciali; dormiţi în linişte, cetăţeni ai Aticei! Aveţi o pace garantată pe cincizeci de ani şi, în timpul ăsta... uite, pun rămăşag pe zece mine, că de pe acum, eforii Spartei pun la cale planul unui nou atac împotriva Atenei! Lui Nicias, povestea asta îi convine, cetăţeni, pacea e totuşi pace, tratatul e tratat, staţi cu mâinile în sân şi într-o bună zi, toată Atica se va trezi năpădită de pedestraşii spartani, înarmaţi până în dinţi.

— Şi ăştia îşi cunosc meseria, încuviinţează Socrate, dând din cap. Întotdeauna am admirat disciplina şi soliditatea soldatului spartan.

În adunare, Nicias şi numeroşi aristocraţi izbutesc de luni de zile să liniştească poporul cu spectrul unei afectuoase alianţe frăţeşti între Sparta şi Atena.

— Ce fel de alianţă afectuoasă între noi, democraţii, şi tradiţională aristocraţie spartană, ce dăinuie de atâtea veacuri? explodă Alcibiade. Poate ar mai vrea să adauge: între aristocraţii Spartei şi aristocraţii

Atenei!

Încet, încet, dar din ce în ce mai mult, poporul trece de partea lui Alcibiade. „Îi seamănă lui Pericle”, spun oamenii. Şi el a fost dintotdeauna un adversar neîmpăcat al aristocraţiei spartane.

— Nu numai Atena e ameninţată ci şi toţi aliaţii noştri. E ameninţată întreaga forţă maritimă şi economică a statului. Da, bărbaţi atenieni, pentru apărarea patriei să pregătim o flotă puternică, o armată bine înzestrată.

Cuvintele pătimaşe ale lui Alcibiade se bucură de succes. Membrii *ekklesiei* i se alătură cu sutele.

Dar Nicias nu stă nici el pe tânjală. Lucrează de zor:

— Nu preţuiţi pacea atât de scumpă şi atât de greu dobândită şi vreţi iar să vă pregătiţi de război? Oare nu l-am simţit destul pe pielea noastră?

Un cetăţean strigă cu exaltare:

— Aristocraţii vor să vândă Atena Spartei! Şi pe urmă? Pe urmă, spartanii o să-i nimicească pe toţi democraţii, ori o să ne arunce din nou în robie!

Ca un trăsnet asurzitor bubui adunarea, croindu-i lui Alcibiade calea spre atingerea ţelului cel mai înalt.

Cu acest prilej fu stabilită data la care *ekklesia* avea să-i aleagă Atenei alţi zece strategi.

14.

— Ce-ar fi să-i facem o vizită uneia dintre frumoasele Atenei? pomeni în treacăt Socrate, într-o seară, pe când ieşeau după cină din vila lui Criton. Şi se grăbi să adauge:

— Se spune că Teodate ar fi una din cele mai frumoase şi mai instruite hetaire pe care a cunoscut-o vreodată lumea noastră.

Alcibiade îi aruncă dascălului său o privire întrebătoare:

— Se spune e un cuvânt înşelător, rosti Socrate cu glas domol. Frumuseţea după auz, nu înseamnă mare lucru pentru mine. Am fost şi am rămas un adept statornic al contemplării frumosului de aproape.

Alcibiade îi spuse portarului că Socrate şi prietenii săi doresc să i se

închine frumoasei Teodate. Numele filosofului avu un asemenea efect, încât fură conduşi neîntârziat într-o încăpere spaţioasă, cu uşile deschise spre o grădină de unde noaptea îşi furişa privirile unei bolte înstelate, iar florile îşi strecurau cu discreţie prospeţimea unui parfum înviorător.

Era o încăpere luxos amenajată, cu covoare scumpe şi draperii grele. La o măsuţă stătea un tânăr cu chipul palid, având în faţă o cupă pe care i-o umplea o sclavă ce se afla în spatele său.

Se prezentă noilor veniţi şi le spuse că e de profesie trapezit, adică agent de schimb, în Pireu.

Deodată, sunetele surde de chitară se stinseră. Teodate se ridică din jilţul ei şi se duse să-şi salute oaspeţii.

— Mulţumim pentru amabila primire, îi răspunse Alcibiade, făcându-i o plecăciune. Dar fiica ta nu ne întâmpină?

— Timandra se mai află încă la Efes, spuse Teodate; dar va veni foarte curând să-şi serbeze cea de a paisprezecea aniversare cu mama ei.

Socrate o privea cu ochi contemplativi. Tânără mamă, frumoasă mamă. Tenul de un alb imaculat strălucea orbitor de sub pieptănătura înaltă a părului vopsit în roşu. Ochii întunecaţi, ca două migdale de agată, buzele cărnoase, senzuale, dar, în acelaşi timp, gingaşe.

— Nu iei loc lângă noi?

— Cum să nu. O clipă doar, să le dau câteva porunci fetelor mele.

— Ca să vezi, rosti Socrate pe un ton vesel. Abia am apucat să intrăm şi mi-ai şi făcut o bucurie.

Iar la întrebarea ei: cu ce? îi răspunse:

— Prin aceea că-ţi respecţi sclavele, socotindu-le oameni şi le spui: fetele mele.

— Îmi sunt dragi, replică hetaira cu un zâmbet cuceritor. Iartă-mă puţin, mă întorc numaidecât.

Se îndepărtă, iar ochiul de sculptor al lui Socrate, acel ochi în care scânteia întotdeauna nebunia entuziasmului artistic, consemna frumuseţea desăvârşită a braţelor şi picioarelor Teodatei şi mersul ei graţios.

Porunci sclavelor să-i încununeze pe oaspeţi cu coroniţe de trandafiri şi

să aducă gustări picante şi dulci şi, fireşte, nelipsitul vin rece de la pivniţă. Se întoarse apoi în salon, îmbrăcată într-un peplum lung, tivit cu cusături fine, peste care îşi aruncase un şal de culoarea violetului deschis. Ambele ţesături sunt vaporoase, numai aer şi parfum, ambele străvezii, aşa încât dezvăluie cu discreţie umerii ovali şi rotunjimea perfectă a unor sâni fermecători. Mai jos de sâni, suflarea ţesăturii e prinsă într-o panglică îngustă, menită să scoată în evidenţă arcuirile fără cusur ale trupului.

Femeia nu-şi mai desprinde ochii de pe chipul lui Socrate. Acesta, înmărmurit de atitudinea ei, spuse:

— Dacă aş avea eu ochi numai pentru tine, asta ar fi un lucru uşor de explicat, dar că-i ai tu pentru mine, asta, crede-mă, e de mirare.

— Am auzit multe despre tine şi de mult mi-am dorit să te cunosc. De când ai intrat, am simţit că totul se luminează în casa mea.

— E de datoria mea, ba chiar a noastră a tuturor care am pătruns aici să ne adăpostim sub acoperişul tău, să apreciem frumuseţea ta răpitoare.

Astfel se stârni o întrecere furibundă de laude şi admiraţie. Antistene îl eclipsă în adularea superbei roşcate pe tânărul trapezit, care nu izbutea decât să evoce tot felul de Afrodite băştinaşe din cele mai diferite locuri.

— Pe toţi demonii! Avem la Afrodite... spuse încet Socrate.

Şi în clipa aceea, trapezitul îşi mai aduse aminte de Afrodita Anadiomene, ce răsare din apele mării întocmai ca Teodate din valurile peplumului ei străveziu.

Nu e rea comparaţia, îşi spuse în sinea lui Alcibiade, şi numaidecât se apucă să-i asemuiască frumuseţea cu un nufăr trandafiriu, cu un boboc de mac roşu, cu un cânt sublim, cu prospeţimea aerului de pe culmea muntelui Parnasos...

Socrate tăcea.

Teodate asculta cu un zâmbet de rigoare aşteptând să vadă ce va face filosoful. Alcibiade era şi el nerăbdător să afle ce avea să spună dascălul său. În acest timp, Socrate se delectă mâncând tacticos din bunătăţile întinse pe masă şi după ce înghiţi ultimul dumicat, îşi spălă degetele în vasul de argint şi le uscă pe îndelete cu un ştergar de mătase; şi, după ce

îşi şterse şi barba, spuse:

— S-ar cuveni acum, frumoasă Teodate, să-mi aduc şi eu prinosul la preamărirea frumuseţii tale. Deşi sunt captivat şi pătruns de ea până în măduva oaselor, deşi sunt copleşit de ea, aşa cum mă copleşeşte numai răsăritul soarelui, te rog să nu-mi îngădui acest lucru…

— De ce? întrebă hetaira, cu mirare.

— E greu să vorbeşti despre marea bucurie a frumosului, atunci când, pe neaşteptate, ţi-e sufletul închis, ba aş zice chiar, chinuit.

— Chinuit? şi pe neaşteptate? Asta înseamnă că acest chin te-a cuprins aici, la mine?

— Bineînţeles, suava mea Teodate.

— Pe toţi zeii! Ce necaz ţi-a pricinuit casa mea?

— Nu casa ta, ci tu însăţi…

Teodate sări de pe scaun, înspăimântată şi, întinzând mâinile spre filosof, întrebă disperată:

— Cu ce, nefericita de mine?

— Te rog, rămâi aşa cum eşti! rosti precipitat Socrate. Aşa, în această mişcare şi cu această faţă îngrozită!

Apoi, adresându-se celorlalţi, se grăbi să adauge:

— Vedeţi? Vedeţi părul ăsta de aramă, răvăşit de mişcarea bruscă, sprâncenele astea deschise ca porţile raiului? Genele astea, ca săgeţile vrăjii ce răneşte cu rana iubirii? Pulpele astea arcuite ce se continuă într-o îmbinare perfectă cu coloanele coapselor? Şi rotunjimea şoldurilor, deasupra cărora se conturează o talie subţire şi bolta pieptului, cu doi sâni ca merele? Şi gâtul ăsta ce susţine un cap splendid, cu o gură pentru care uşor îşi dă omul şi viaţa!… Şi toate astea le spun doar în numele unui singur simţ al fiinţei umane: văzul!

— Ah, ce omagiu! suspină Teodate, privindu-l pe Socrate cu ochi de îndrăgostită. Şi tu spuneai că ţi-am adus suferinţă!…

— Bineînţeles, răspunse filosoful, şi după ce înscrise încet, în aer, linia umerilor, braţelor, şoldurilor şi picioarelor hetairei, reluă pe un ton tânguitor. Şi eu, nebunul, m-am lăsat de sculptură!

— Nimeni nu-ţi va aduce vreodată un omagiu mai mare, Teodate, ţinu

să precizeze tânărul Antistene.

— Iar eu am să-l întregesc, interveni Alcibiade. Mă aflu aproape zilnic alături de Socrate, dar niciodată nu l-am auzit spunând că-i pare rău că a renunţat la sculptură. Abia azi, după ce te-a văzut pe tine, îl aud pentru prima dată...

Teodate îngenunche la picioarele filosofului şi îşi lăsă capul pe genunchii lui.

— Nici nu ştii cât mă simt de fericită că te afli aici, în casa mea, Socrate, dar şi cât sunt de nefericită că nu-mi oferi prilejul să-ţi fiu model pentru sculptura ta.

Filosoful îi mângâie părul încet, de la rădăcină şi până în creştetul pieptănăturii.

— Te pictează, în schimb, pictorii noştri cei mai buni şi asta îmi uşurează părerea de rău.

— Şi n-ai dori să-ţi încerci din nou dalta şi ciocanul pentru Teodate? interveni Antistene, fixându-l pe Socrate cu o privire stăruitoare.

— Da, ştiu, ar fi o muncă frumoasă, spuse filosoful clătinând din cap. Cine ştie, poate că n-am uitat... nu, cu siguranţă că nu... modelul ăsta mi-a redat dintr-odată tot ce am ştiut.

— Şi atunci, ce te împiedică? întrebă Teodate.

— Cum să spun? eu adun apa cu sita, răspunse Socrate, surâzător. Mă ocup de soarta omului, vreau să-l fac mai bun, dar adepţii sofisticii se amestecă într-un mod cu totul nefast, în munca mea.

— Ah, ştiu asta. Şi eu observ acest lucru, oftă Teodate, tinerii sofişti au o proastă influenţă asupra sufletului omenesc. Când te uiţi, se ţin numai de discursuri şi-i zăpăcesc pe toţi cu vorbăria lor, de parcă n-ar avea altă treabă decât să dărâme în om şi puţinul de încredere pe care îl are.

— Scurmă pretutindeni ca mistreţii, spuse Antistene, întunecându-se la faţă, şi se străduiesc să împingă totul înapoi, în haosul preistoric. Bineînţeles că asta le-ar conveni lor cel mai mult. Jos cu guvernarea poporului, jos cu legile, jos cu orice orânduire destinată să asigure coexistenţa! Se închină samavolniciei căci ea îi permite individului să nu ţină seama de ceilalţi şi să urmărească să se bucure numai de binele său

personal.

Şi, uitându-se la Teodate, Antistene adăugă cu un aer de vinovăţie:

— Ia te uită unde am ajuns, pornind de la frumuseţea ta!...

— Acum vorbim despre lucruri mai importante decât înfăţişarea mea, replică hetaira clătinând din cap.

Şi fără să-şi ia ochii de pe chipul lui Socrate, continuă:

— Pe mine mă uimeşte îndrăzneala cu care aceşti oameni te învaţă, în public, cum să devii viclean şi egoist.

— Da, spuse Socrate, zâmbind amar. Şi atunci, de ce să ne mire pe noi slăbiciunea omenească şi mai ales acea slăbiciune dispusă să accepte tocmai aceste sfaturi ale sofiştilor ce au darul să-i arate omului cum să parvină şi să tragă foloase numai pentru el?

— E cumplit, se cutremură Teodate dezgustată. E cumplit că vorbăria lor poate avea atâta influenţă asupra oamenilor.

— Da, încuviinţă Socrate, cuvântul are multă putere, dar nu numai al lor, şi de aceea, eu şi prietenii mei, avem acum de furcă, până peste cap.

Cu o uşoară mişcare a mâinii, Teodate arătă spre Alcibiade, apoi rosti:

— Tu, Socrate, cultivi omul aşa cum cultivă grădinarii sirieni pomii sălbatici. Îi altoiesc şi fac totul ca să scoată un soi de fructe mai bune.

Tânărul şi bogatul trapezit urmărea şi asculta toate astea, strâmbând din nas. Venise aici cu un scop precis, fusese anunţat din timp şi, deodată, nişte oaspeţi nepoftiţi îşi prelungesc vizita la nesfârşit. Trecuse de mult de miezul nopţii. La un moment dat, nu se mai putu stăpâni şi spuse pe un ton răstit:

— Se face târziu. E timpul ca Teodate să se decidă pe care dintre noi îl va păstra azi aici, pentru iubire!

Şi cu mâna pe punga doldora de galbeni, se uită la ea, provocator, încredinţat că hetaira n-avea să reziste ispititoarei melodii a aurului.

Teodate îşi plimbă privirea peste figurile celor de faţă, ca şi când ar fi stat în cumpănă, apoi începu:

— Sunt o femeie foarte hrăpăreaţă, ba aş zice chiar nesăţioasă şi nu neg acest lucru.

Şi, uitându-se la tânărul agent de schimb care se şi umflase în pene,

simţindu-se din cuvintele ei, triumfător, continuă:

— Şi, nu ştiu de ce, mai cu seamă azi, m-a cuprins un val de lăcomie de-a dreptul uluitor şi parcă de necrezut. De aceea am să vă rog, dragi prieteni, să nu-mi luaţi în nume de rău faptul că tânjesc după bărbatul în care, de fapt, bărbaţi sunt doi.

— Ce vrea să însemne asta? Mai clar! ripostă trapezitul.

— După bărbatul în care sălăşluiesc în acelaşi timp artistul şi filosoful, răspunse Teodate, ridicându-se în picioare şi făcându-i o plecăciune lui Socrate.

Rămaseră cu toţii înmărmuriţi. Agentul de schimb îşi ascunse punga în buzunar şi, într-o clipită, se făcu nevăzut.

Alcibiade declară că el şi Antistene şi-au ales şi ei câte o tânără sclavă şi se vor bucura cu ele. Ieşiră apoi în grădina legată de elegantul salon, înţelegându-se în taină să-şi desfete privirea urmărindu-l pe Socrate cum se iubeşte cu Teodate şi cum respectă el principiul cumpătării, pe care îl recomandă cu atâta ardoare discipolilor săi.

Teodate stinse felinarele ce făceau să strălucească feeric încăperea şi aprinse o lampă cu abajur portocaliu, care scălda totul cu lumina ei difuză. Puse pe jăratic câteva bastonaşe cu arome arăbeşti şi aduse un braţ de perne. Atmosfera căpăta încet-încet, un caracter intim, care zăpăcea simţurile.

— Ai căzut în mrejele unei femei ce se vinde, rosti hetaira cu vocea înăbuşită. N-ar fi fost mai bine să pleci? Am auzit că te-ai însurat nu de mult.

— Da, aşa e, încuviinţă Socrate, zâmbind. Dar pentru asta nu e nevoie să mă retrag, cu toate că-mi iubesc soţia foarte mult.

— Se spune despre Xantipa că e nespus de frumoasă.

— Adevărat. Dar e cu totul altfel de frumuseţe decât eşti tu.

— Şi e, fără îndoială, geloasă.

— Ai ghicit.

— Nu e greu de ghicit. Cu un asemenea bărbat. Socrate râse cu poftă.

— Pe mine însă mă miră gelozia ei. Căci nu văd de ce n-aş putea s-o iubesc pe Xantipa şi, în acelaşi timp, s-o admir pe Teodate. Nu crezi?

— Ba da. Numai că eu nu ţi-am oferit nicio bucurie. Dimpotrivă, am trezit în tine regretul că din pricina dragostei pentru om ai încetat să-l ciopleşti în piatră. Dar şi ceea ce faci tu acum e artă.

O mângâie cu duioşie şi de voluptatea acestei atingeri îşi aduse degetele pe ceafa ei dezgolită.

— Lasă deoparte necazul care te frământă, Socrate, atâta timp cât eşti cu mine. Ziua de azi e pentru mine o sărbătoare. Dă uitării gândurile tale triste şi fii vesel, aşa cum îi povăţuieşti pe toţi să fie.

O sărută şi-i spuse:

— Când am intrat aici, cu prietenii mei, te-am auzit cântând la chitară...

Se aşeză pe o pernă la picioarele lui, de unde lumina portocalie făcea să-i sclipească părul arămiu. Îşi aţinti apoi privirea asupra filosofului şi, cu voce scăzută, începu să cânte pe versurile lui Arhiloh, acompaniindu-se singură, cu acordurile line ale chitarei:

Un dor nebun de iubire în suflet adânc mi s-a furişat şi înecându-mi vederea în beznă firava-mi minte din minţi mi-a furat.

Socrate adora cântul şi muzica instrumentală. Ascultă în tăcere, zâmbind satisfăcut.

— Plutesc cu tine pe valurile cântului tău şi e nespus de frumos, murmură el, la un moment dat, în culmea încântării. Ce bine ştii tu să hrăneşti toate simţurile omului, adăugă el cu admiraţie.

Se lupta cu ispita stârnită de frumuseţea neasemuită a Teodatei, ba mai mult, el însuşi sporea primejdia, mângâindu-i sânii, pântecele şi coapsele.

Alcibiade şi Antistene privesc înăuntru, din spatele oleandrilor şi rămân uluiţi:

— Asta e mai mult decât să rabzi de foame, de sete, de căldură, de frig, rosteşte în şoaptă, Alcibiade.

— Socrate e într-adevăr un om puternic, în stare să facă tot ce vrea, îi răspunde Antistene, cu glasul sugrumat de atâta emoţie.

Deasupra munţilor cerul începe să pălească, în lampa cu abajur portocaliu, uleiul e pe sfârşite, flacăra pâlpâie, iar în semiîntunericul odăii, formele devin mai misterioase, mai dornice. În momentul despărţirii, Teodate îl sărută pe Socrate cu multă ardoare, şi-i spune:

— Am cunoscut azi, scumpul meu, o nouă legătură profundă între bărbat şi femeie, o legătură până acum de mine necunoscută. Asta demonstrează afirmaţia ta că plăcerea nu e doar una, că plăceri sunt cu sutele, poate chiar cu miile, iar tu te pricepi să le descoperi şi să le dăruieşti.

— Tu, Teodate, ai în schimb darul neobişnuit de a şti să răsplăteşti şi să saturi această puzderie de plăceri omeneşti.

— Aş putea să te rog ceva?

— De ce nu?

— Atunci mai vino, şi cât mai curând!

— Cu mare bucurie, o asigură Socrate, sărutând-o pătimaş.

După ce filosoful se îndepărtă, Alcibiade ţâşni de sub oleandru, cu braţele desfăcute.

Teodate îl rugă să nu-i ceară azi nimic.

15.

Socrate se îndreaptă spre casă, venind de la Teodate. E târziu, peste culmea Himetului bolta se luminează şi strălucirea soarelui se împrăştie pe cerul dimineţii.

Socrate se simte nespus de bine. Vinul i-a uşurat parcă picioarele. Îi vine să zburde, să danseze, iar pe buze i se învălmăşesc cuvintele cântecului cântat de Teodate:

Un dor nebun de iubire în suflet adânc mi s-a furişat şi înecându-mi vederea în beznă firavu-mi minte din minţi mi-a furat...

Tălpile sale pleoscăie pe caldarâm. Socrate se gândeşte la Xantipa, îi e dor de îmbrăţişările ei. Oare unde o va găsi? Alaltăieri şedea ghemuită – cu mâinile strânse în jurul genunchilor – pe un bloc de granit, îmbrăcată toată în păru-i despletit. A durat mult până să desfăşoare acest ghemuleţ de nefericire şi să-l strângă la pieptul lui. Azi cum va fi? se întreabă el cu teamă, deschizând încet portiţa.

Intrarea în casă se vede, dar Xantipa, nicăieri. Nu-l aşteaptă ca de obicei. Socrate păşeşte uşor, se apropie tiptil, când deodată, uşa zboară într-o parte şi în prag se iveşte Xantipa, cu doniţa de muls în braţe.

Socrate se aştepta s-o audă tunând şi fulgerând. Dinţii femeii sclipiră dezvăluiţi de un zâmbet binevoitor.

— Ia te uită! Ai şi venit? Eu abia mă duc să mulg. Aşa de rău ţi-a mers azi, de te-ai grăbit să vii acasă?

Drăgălăşenia Xantipei avu darul să-l descumpănească pe Socrate. Se pregătise de furtună şi, când colo, îl întâmpină o zi senină!...

— Ai dormit bine, căluţul meu? o ia el, pe ocolite.

— Mulţumesc, excelent, se laudă Xantipa. Am avut o linişte desăvârşită. Nimeni n-a sforăit, nimeni n-a râs şi n-a vorbit în somn.

Cel mai mare printre meşterii dialogului e prins la strâmtoare. Dar se ajută şi el cum poate.

— Bine faci că te duci să te culci când eu mai zăbovesc pe undeva. Eşti toată trandafirie, de parcă acum ai fi ieşit din baie.

— Ce galant! Ce galant! îl întrerupse Xantipa. Apoi, lăsă doniţa jos şi, sprijinindu-şi mâinile în şolduri, izbucni: în schimb, tu n-ai închis un ochi toată noaptea şi o să te duci să dormi, iar eu o să mă omor muncind toată ziua. Pe Atena, cea cu ochi de bufniţă! Astea-s, vasăzică, discuţiile tale nefericite. Nici nu ieşi bine din casă şi gata, ai şi înhăţat pe cineva să-l descoşi, şi-l tot descoşi, până scoţi de la el o idee. Flecarule, îţi turuie gura ca o moară stricată şi aşa o ţii întruna, de nu mai ştii să te opreşti. Da, scumpul meu, eşti un palavragiu, o gură spartă, un ulcior găurit, o cană cu apă gâlgâitoare...

— Vezi, draga mea, continuă Socrate cu măgulirile. Am avut dreptate când am spus că de la tine ar trebui să înveţe bogăţia limbii toţi retorii şi toţi meşterii sinonimiei. O, tu, grai melodios al Aticei, îmbogăţit de o superbă keramiciană! Ca o muzică divină răsună tot ce e cuvântat de buzele tale, frumoaso, scumpa mea!

Xantipa nu se lasă însă ademenită de vorbele lui.

— Ce-ai făcut cu chitonul ăsta? Pe Hera! E totul numai o pată de vin.

— La simposionul de la Criton, bâiguie Socrate, încurcat.

Xantipa începe să se înfierbânte şi e pusă pe ceartă:

— Ia te uită. Vasăzică aşa! Eu zac aici întemniţată între pietrele astea mute şi tu petreci! Da! Te înfrupţi cu tocătură de ficat şi scrumbie de

mare, îţi bei vinişorul, că ştiu eu cât eşti în stare să înfuleci şi să tragi pe gât şi, pe urmă, sigur, eşti vesel şi-ţi arde de glume. Taci! Acum e rândul meu să vorbesc! De departe te-am auzit cum cântai cu voie bună, nu de bucurie că te apropiai de mine, ci de bucuria plăcerilor pe care le-ai avut acolo!

— Da, ştiu, îi spuse, cuprinzând-o cu duioşie pe după umeri. Sunt un netrebnic că te las mereu singură; ce să fac, eu n-am nicio vină, ştii doar că femeile n-au voie să frecventeze societatea bărbaţilor. Chiar azi am vorbit cu toţii, la simpozionul de la Criton, cât de nedrepţi suntem faţă de soţiile noastre că le închidem acasă ca pe nişte găini în poiată şi tocmai azi m-am gândit că trebuie să fac propunerea ca fetele să fie instruite la nivelul băieţilor şi să poată frecventa şi ele o societate în care se filosofează. Numai printr-un înalt grad de instruire se va îmbunătăţi poziţia femeii. Femeile vor deveni, astfel, colegele bărbaţilor şi pe urmă nu vor fi doar hetairele acelea ce ştiu şi se pricep la ceva, fie în arta declamaţiei, a dansului, a cântului ori a muzicii instrumentale. Da, draga mea, asta va însemna o adevărată revoluţie socială!

Xantipa se smulse din braţele lui şi se porni:

— Ce-mi tot spui tu mie aici! Ori vrei poate să mă superi şi mai mult?!? Ce-s poveştile astea? Adică eu o să las la Gudi strugurii să putrezească în vie, aici o să las dezordine şi balamuc, capra să crape într-o clipă, să nu mai avem lapte niciun strop, iar eu să mă duc la şcoală în timp ce tu umbli creanga prin oraş?...

Deodată, înlemneşte. Adulmecă, îşi apropie nasul de chitonul lui Socrate:

— Parfum!!! Ai fost la o hetairă!

Şi vocea ei începe să urce şi să coboare:

— Vasăzică aşa, neruşinatule? Astea-s înţelepciunile tale: să dai zor cu discuţiile ca să ai acoperire şi, de fapt, să te drăgosteşti toată noaptea cu o hetairă parfumată.

Cuvintele îşi croiesc drum printre sughiţuri de plâns şi degetele femeii se înfig cu putere în umerii bărbatului.

— Da, căluţul meu, e adevărat, am fost la o hetairă. De fapt, am fost cu

toţii la Teodate. Dar să ştii că nu m-am drăgostit cu ea. Am mâncat, am băut şi am stat de vorbă. Teodate e o femeie extrem de instruită. Iar tu eşti cea mai frumoasă şi cea mai drăgălaşă ateniană. I-am spus şi Teodatei cât de mult te iubesc.

Cu un sărut înfocat, îi închise Xantipei gura care o luase iar razna şi, cu gingăşie, o luă în braţe şi o duse în casă.

Au intrat.

Morocănosul Momos, supărat pe afurisita de Artemis că-l lasă veşnic singur şi hoinăreşte pe undeva, prin Arcadia, ascultase cu interes dialogul conjugal.

Ursuzul ăsta bătrân îl îndrăgise pe Socrate încă de la naştere, dar acum parcă şi mai dragă îi era femeiuşca lui. Pentru însuşi faptul că-i stă bine când aleargă prin curte cu părul ca pana corbului zburând în urma ei, cu ochii numai o flacără, pentru însuşi faptul că nu uită să-i dăruiască mereu câte un buchet de flori şi că e bună de gură! Ei şi, mai bine decât să fie dată naibii!

16.

Sub platan stau trei bărbaţi: Socrate, Alcibiade şi Critias. Al patrulea nu se vede.

— Să picotăm, să moţăim, să dormităm, să aţipim şi să dormim buştean! Aşa ne sfătuieşte şi ne îndeamnă Nicias. Şi cine să ridice din nou Atena pe culmile gloriei? Adormiţii? întreabă Alcibiade.

— Nicias nu vede de ce Atena trebuie să fie ridicată, în schimb, marinarii, meşteşugarii, negustorii văd acest lucru, îi răspunse Socrate. Te ascult cum vorbeşti în adunare şi ascult şi ecourile cuvântărilor tale. Oamenii au încredere în capacitatea ta de gospodar şi de comandant militar. Acesta este, de altfel, temeiul dragostei lor faţă de tine.

— Şi ce viitor te aşteaptă, e uşor să-ţi imaginezi, interveni Critias.

Alcibiade începu să dea din mâini agitat, de parcă ar fi vrut să alunge din preajma lui o viespe cicălitoare.

— Nu, nu! Până când nu voi ieşi din adunare însoţit de alaiul glorios ce i se cuvine primului bărbat al ţării, nici nu vreau să aud de aşa ceva...

Critias e veşnic ros de invidie: în definitiv şi eu sunt nepotul lui Pericle şi discipolul lui Socrate, cu nimic mai puţin dotat decât Alcibiade! Şi, totuşi, eu rămân pe pământ, în timp ce el zboară, avântându-se ca un vultur, spre înălţimi.

— Ei bine, eu cred, spuse el cu venin, că oamenii te iubesc mai mult pentru frumuseţea ta, pe care o subliniezi cu extravaganţele modei străine.

— Ah, dragă Critias, îi replică Alcibiade, dacă ai fi în pielea mea, ai afla că atunci când omul e iubit de femei şi bărbaţi pentru înfăţişarea lui exterioară, e tare greu şi adeseori chiar neplăcut.

— Dar tu, tu vorbeşti frumos chiar şi cu cei a căror dragoste n-o doreşti...

— Ai dreptate, încuviinţă Alcibiade, dând din cap. Nu ştiu să mă fac nesuferit, să fiu înţepător şi caustic. Dar când mă apucă furia pe cineva, atunci îl plesnesc peste obraz de nu mai ştie al cui e; numai că, a doua zi dimineaţa, mă duc la el, mă dezbrac până la piele şi-l rog să mă plesnească şi el pe unde poate...

Socrate tăcea. Cu un deget muiat în vin desena pe placa de marmoră a mesei silueta lui Eros, cu arcul şi săgeata în mână. Pe tâmplele lui Alcibiade, vinele zvâcneau cu putere. Privindu-l pe discipolul său drag, filosoful îşi spuse în sinea lui: Ce fel de om e acest Alcibiade? O fiară sălbatică şi, cât ai clipi, se transformă într-un mieluşel blând...

— Eu nu sunt în stare să mă fac nesuferit nici de propria mea soţie. Mă iubeşte, după cum pretinde ea, la nebunie...

— De aceea a fugit de la tine şi s-a dus la fratele ei, menţionă Critias, cu răutate.

— Păi da, ripostă Alcibiade. Ar vrea să mă împingă până acolo, încât nici măcar să nu mă mai uit la o altă femeie şi să fiu nebun după ea, aşa cum e ea nebună după mine. Spune şi tu, scumpul meu Socrate, spune, e înţelept din partea ei să-mi interzică să mai merg la Teodate şi la alte hetaire? în definitiv, de ce frecventăm hetairele, noi, bărbaţii? Pentru că la ele găsim ceea ce nu avem acasă...

Şi continuă să-şi dezvolte teoria că femeia nu trebuie să fie doar

femelă, ci şi prietena bărbatului, cu care acesta să poată sta de vorbă ca de la bărbat la bărbat. În preajma hetairei, adeseori te poţi consacra meditaţiei mai bine decât la ospeţe, unde amfitrionul te îndoapă peste măsură cu fripturi, cu tocături de tot felul, cu vin şi, uneori, chiar cu carne vie. Se dezlănţuie o petrecere pe cinste, cu glume, pozne, scamatorii, jonglerii şi intrigi, şi pe urmă cuvântul raţional e primit ca o nouă manifestare a artei scamatoreşti. În timp ce la hetaire...

— Încetează o dată, Alcibiade, îl întrerupse Socrate. Ce vrei să ascunzi tu cu vorbăria asta?

— Îmi apăr dreptul la libertatea alegerii! Dar geloasa mea nevastă e de părere că pentru dragostea ei nebunească faţă de mine, are dreptul să-mi devină temnicer.

— Alcibiade vorbeşte despre nebunie numai atunci când e vorba de altul! spuse Critias, cu ironie.

— Şi, mă rog, în ce vezi tu nebunia Hiparetei? întrebă Socrate, de data asta, cu voce blajină.

Alcibiade lăsă deodată umerii în jos şi chipul lui căpătă o expresie de martir, iar trupul i se fleşcăi de tot:

— Credeţi-mă, a înnebunit de-a binelea. Închipuiţi-vă, s-a apucat să-i înmâneze arhontelui cererea de divorţ. Iar eu trebuie să mă prezint chiar azi în instanţă.

— Şi tu în loc să te duci să-ţi aperi cauza în faţa tribunalului, stai cu noi aici şi nu-ţi pasă de nimic, spuse filosoful, plin de uimire.

— Mi-o apăr aici, în faţa ta, Socrate. Ţin foarte mult să ştii şi tu ce necazuri am cu soţia mea.

— Necazuri?

— Da, scumpul meu dascăl, necazuri. Oare nu e curată nebunie să încerce să mă silească prin judecată să-i zac la picioare, ca un căţeluş, şi zi-de-zi să-i fac jurăminte de dragoste înflăcărată? Dar asta, ea nu i-o va spune judecătorului. Nu! De sute de ori îi va spune cât sunt de rău, iar în spatele acestor vorbe nu se ascunde decât ameninţarea şi presiunea împotriva mea. Da, chiar teroarea. Şi de câte ori nu ne-ai atras tu atenţia, scumpe Socrate, să ne ferim de teroare şi violenţă în problemele

dragostei! Spune!

— Şi tu chiar nu-ţi iubeşti soţia? îl întrebă filosoful în loc să-i răspundă.

Deodată, în poartă îşi făcu apariţia, cu sufletul la gură, un curier de la tribunal, care-i transmise lui Alcibiade mesajul arhontelui de a se prezenta neîntârziat în sala de şedinţe:

— Soţia ta, aşa cum cere legea, a depus personal judecătorului cererea de desfacere a căsătoriei şi acum amândoi aşteaptă cu nerăbdare să te prezinţi în instanţă, pentru dezbateri.

Solul nefastei comunicări se uită la chipul lui Alcibiade şi, îngrozit, bătu în retragere spre poartă.

— Stai, prietene! îl reţinu Alcibiade. Transmite-i judecătorului că nu vin. Ai înţeles? Gata! Ce mai stai? Ori vrei să mai repet o dată?

— Te-am căutat mai întâi la tine acasă... şi... şi... până să te găsesc aici... a trecut multă vreme... începu să bâiguie, încurcat, curierul. Poate... poate că ar fi bine să vii la tribunal... e vorba totuşi de o... de o chestiune importantă şi... şi ar trebui, ar trebui să te grăbeşti...

— Tu să te grăbeşti! Cu mesajul meu pentru arhonte! răcni Alcibiade, ca ieşit din minţi. Ori poate vrei să sparg ulciorul ăsta în capul tău?

Socrate îl ţintui pe discipolul său cu o privire dojenitoare, apoi rosti cu blândeţe:

— Oare cel ce vrea să stea în fruntea statului, nu trebuie să fie un exemplu de supunere în faţa legilor?

Alcibiade nu răspunse şi, în sinea lui, urmărea drumul, curierului până la pritaneu. Acum, probabil, iese din demosul Alopeche, acum intră în oraş şi pătrunde în Melite...

În acest timp, în sala de judecată, Hiparete leşinase de atâta aşteptare încordată. I se aduse apă, i se umezeau mereu tâmplele, dar judecătorul epuizase toate cuvintele de mângâiere. Încetase să mai creadă că Alcibiade îşi va face apariţia în instanţă şi se istovise născocind cuvinte goale, de mângâiere. El însuşi ar fi avut nevoie acum de o mângâiere. Ştia că în curând Alcibiade se va ridica în fruntea obştei, iar el, nefericitul arhonte nu fusese în stare, aşa cum s-ar fi cuvenit, să-l împace cu propria lui soţie.

Şi tot în acest timp Alcibiade, care nu răspunsese la îndemnurile serioase ale dascălului, nici la cele caustice ale vărului Critias, de a se supune legii şi de a se prezenta în faţa tribunalului, începu să ţopăie şi să danseze, apoi îşi aruncă pe umeri eleganta hlamidă şi, după ce şi-o prinse bine cu agrafa, porni dansând spre poartă, de unde le flutură vesel din mână, în semn de rămas bun.

După ce părăsi curtea, Critias ţinu să menţioneze:

— Cumplit om, acest Alcibiade. Nici nu aşteaptă încheierea divorţului şi, gata, aleargă să serbeze evenimentul cu hetairele.

În sala de judecată dădu buzna, zdrobit, curierul tribunalului şi, cu glasul sugrumat de emoţie, abia izbuti să i spună că nu reuşise să-l convingă pe Alcibiade să vină.

— M-a gonit.

— Şi tu? se răsti la el furiosul arhonte.

— M-a ameninţat că-mi sparge capul cu ulciorul... şi... ca să scap, a trebuit să fug...

Strigătul sfâşietor al Hiparetei dădu semnalul unor văicăreli deznădăjduite:

— O, nefericita de mine! Ce mă fac? Nu vine! Nu mă iubeşte! Sunt cea mai nefericită femeie...

Şi, împreunându-şi mâimle îngrijite, făcând, fără voia ei, să răsune aurul brăţărilor, femeia reluă:

— O, de ce, de ce am cerut desfacerea căsătoriei?! Ce demon rău mi-a şoptit această idee nefericită? Vai mie!

Apoi, lăsându-se în genunchi, întinse mâinile împreunate spre arhontele-judecător şi continuă să se jelească:

— Biata de mine! N-am vrut decât să-l ameninţ cu divorţul. Speram prin asta să-l fac să înţeleagă şi să recunoască purtarea sa nedemnă faţă de mine, soţia lui iubitoare şi mama celor doi copii pe care i-am dăruit din dragoste. Speram să se îndrepte şi să renunţe la viaţa de risipă şi desfrâu, la scandaluri şi...

— Îmi pare rău. Curmă judecătorul, cu inima zdrobită, şirul văicărelilor ei – dar tribunalul a luat act de notificarea ta şi dispune de suficiente

mărturii, aşa că, prea scumpă Hiparete, nu-i va rămâne altceva de făcut decât să dea satisfacţie cererii tale de desfacere a căsătoriei.

Hiparete căzu la pământ ca secerată şi începu să se zvârcolească prin încăpere, plângând, suspinând şi ţipând cu disperare:

— Călcaţi-mă în picioare! Ucideţi-mă! Nu mai vreau să trăiesc! Nu mai vreau să trăiesc!

Deodată se deschise uşa şi Alcibiade intră ca o vijelie în sala de şedinţe.

— Ce faci tu aici, iubita mea? se auzi glasul lui sonor; vrei să te duci la Hades, în infern? De ce această dorinţă nesăbuită, când te poţi bucura de Eliseu în casa mea?

Şi până să apuce Hiparete să se dezmeticească şi arhontele să rostească un cuvânt, Alcibiade îşi înşfăcă soţia cu o mână pe sub genunchi, iar cu cealaltă pe după umeri şi, părăsind clădirea tribunalului, porni cu ea grăbit, spre agora.

— Hola! Cetăţeni! Priviţi-l pe Alcibiade! răsunară voci din nelipsita mulţime ce tăia veşnic frunze la câin, în piaţa oraşului.

— Ce duce în braţe?

O droaie de oameni se luă după el.

— Pe Zeus! E nevasta lui, Hiparete, strigă careva.

Hiparete se împotrivea, se zbătea, lovea cu picioarele, îi împingea capul într-o parte, dar toate astea nu-i ajutau la nimic. Gonea cu ea pe străzile oraşului, în urma lor flutura hlamida lui Alcibiade şi părul despletit al soţiei sale. Peplumul ei, neîncheiat, se desfăcu şi toată lumea avu prilejul să-i admire picioarele frumoase, de un alb imaculat. Râsul, veselia şi uralele îi însoţeau pe amândoi:

— Ia te uită! îşi răpeşte soţia!

Cârdul de curioşi şi de glumeţi ce alergau în urma lor, creştea la tot pasul.

— Om şi jumătate, acest Alcibiade!

— Bravo, Alcibiade!

— Excelent!

— Aşa procedează un bărbat!

Văzând că împotrivirea ei e zadarnică, Hiparete se agăţă cu braţele de

gâtul lui, iar bărbatul o sărută din fugă, până n pragul casei sale.

Atena jubila. Atena râdea. Atena se bucura de un spectacol unic!

Vestea despre răpirea Hiparetei zbură ca fulgerul prin tot oraşul. Ajunse şi la urechile lui Socrate şi Critias, sub platanul din curtea filosofului.

Socrate se tăvălea de râs şi abia mai izbutea să lege cuvintele:

— Isprava asta... isprava asta ştrengărească... i-a reuşit de minune năzdrăvanului nostru! Ce judecată? Lasă-mă în pace, cu aiurelile astea, preacinstite arhonte-judecător! Şi tu, frumoasă Hiparete! Tu mă iubeşti pe mine, eu te iubesc pe tine, te răpesc aşa cum îşi răpeşte mirele mireasa, şi-o să fim ca după nuntă! Haha!

— E într-adevăr o năzbâtie, care ne face pe toţi să râdem, interveni Critias. Dar oare ţie, Socrate, nu-ţi vine să râ*zi* şi din alt motiv?

— Ia te uită! continuă să râdă Socrate. Nu cumva vrei s-o faci pe moaşă să nască? Gata, te-am şi învăţat arta moşitului?

— M-ai învăţat mai mult decât atât; să-mi încerc însă tocmai la tine arta moşitului, îţi spun drept, nu mi-aş îngădui. Dar de bucurat, mă bucur şi eu, ruda de sânge a lui Alcibiade, şi socotesc că şi tu, bunul său prieten, te bucuri de iscusinţa şi ingeniozitatea lui. Nu lipsea mult şi intra în dizgraţia cinstiţilor atenieni datorită vieţii sale dezordonate, în schimb azi, prin răpirea Hiparetei, a înduioşat multe inimi. Şi asta a fost, într-adevăr, o mutare preelectorală excelent concepută.

Socrate îl ascultă îngândurat şi tot îngândurat îi răspunse:

— Mă bucur.

— Şi asta, desigur, cu atât mai mult cu cât această ispravă a făcut-o în faţa marelui public – îşi schimbă deodată Critias acreala lăuntrică într-o dulcegărie de suprafaţă. De altfel, ştim noi cum merg treburile. Acelaşi public care laudă fiecare pas reuşit al lui Alcibiade, te laudă, de fapt, pe tine, dascălul său.

— Prin asta însă afirmi că pentru orice pas greşit al lui Alcibiade, mă ponegreşte pe mine, replică Socrate.

— De unde până unde ponegrire? Te ascultă ca un discipol evlavios: cuvântul tău şi fapta lui sunt tot una. De altfel, a dovedit acest lucru, cu

prisosinţă, nu de mult. Tu îi condamni pe aristocraţi pentru dispreţul lor faţă de sărăcime, iar el, viitorul nostru strateg, ca să demonstreze că-şi însuşeşte părerea ta opusă şi că-i este străină zicala aristocraţilor – „sărăcimea pute" – a întins o masă îmbelşugată şi i-a lăsat să intre în casa lui pe toţi flămânzii, pe toţi cerşetorii, pe toţi orfanii ostaşilor căzuţi în război, pe toţi infirmii inapţi să muncească, pe toţi ciungii şi pe toţi ologii. A petrecut cu ei, a cântat şi a dansat cu ei şi puţin i-a păsat că sunt nespălaţi şi unşi cu alifii urât mirositoare. Pe scurt, se pricepe de minune să câştige dragostea poporului.

— Nu te supăra, spuse Socrate uitându-se la Critias cu ochii săi mari. Ştii, eu sunt cam greu de cap. De aceea te-aş ruga să-mi spui pe şleau: tu ce faci acum, îl lauzi sau îl defăimezi?

Din spatele zidului se auzi deodată un hohot de râs înăbuşit. Critias se cutremură, dar numaidecât se linişti, căci râsul se stinse într-o clipită. În spatele zidului, la umbra aceluiaşi platan, şedea Simon cu o tăbliţă pe genunchi şi nota de zor maximele lui Socrate, aşa cum făcea adeseori.

— Oare poate fi defăimat Alcibiade? spuse Critias, cu o admiraţie bine jucată. E un om extraordinar, care ştie să cucerească, ba pur şi simplu să vrăjească pe oricine.

Şi se grăbi să adauge pe un ton linguşitor:

— Ca şi tine, de altfel, bunul meu Socrate. Un om rău ar putea spune, cu uşurinţă, că pentru scandalurile sale repetate ar trebui trimis în faţa tribunalului, nu crezi? Dar noi doi nu suntem oameni răi. Mai ales tu, care pentru caracterizarea isprăvilor lui samavolnice alegi întotdeauna expresiile cele mai moderate, le găseşti directe şi nemijlocite, iar oamenii care te ascultă atât de des, s-au deprins să-şi însuşească părerea ta. Mie însă mi-e teamă că ceea ce îi stă bine unui tânăr, nu-i mai poate sta bine unui bărbat şi viitor strateg.

— Pe Hera! strigă Socrate, înălţându-şi braţele spre cer. Teama asta o împărtăşesc cu tine, dragul meu Critias. Da, mi-e teamă că Alcibiade va fi ales prea tânăr în funcţia de strateg. Tu spui bărbat. Da, ai dreptate, are treizeci şi unu de ani, dar mai sălăşluieşte în el încă multă drăgălăşenie şi zburdălnicie copilărească!... Te uiţi la el şi vezi chipul radios al tânărului

plin de generozitate...

Critias îşi muşcă buza de jos cu atâta putere, de ţâşni din ea o picătură de sânge:

— De ce te uiţi la mine atât de stăruitor? întrebă el. Filosoful ridică mâinile, dar numaidecât le lăsă pe masa de marmoră:

— Mă gândesc la Alcibiade şi de aceea mă uit la tine, care vorbeşti despre el.

— Şi vezi, îl întrerupse Critias provocator, că eu n-am chipul radios al tânărului plin de generozitate. Ei, hai, spune! Nu-ţi fie teamă de mine! Spune adevărul! Eu dezgust pe oricine. Pe mine nici măcar un imberb ca Eutidemos nu mă iubeşte. Nici din bună cuviinţă nici din respect, nu se apropie de mine... în toată Atena nu există un om să mă iubească, de vreme ce alături de mine stă ilustrul şi fermecătorul Alcibiade...

În clipa aceea, Socrate simţi cât de străin şi de îndepărtat îi era acest om, amar ca pelinul.

— Să nu deformăm lucrurile, scumpe Critias. Asta depinde de firea omului, spuse filosoful. Trebuie însă să i recunosc că dintotdeauna oamenii au iubit mai mult o faţă luminoasă, pe care străluceşte bunătatea şi farmecul...

— Decât o faţă de pe care vorbeşte ura şi vrăjmăşia.

— De ce foloseşti cuvinte atât de aspre?

— Sunt suratele celor rostite de tine.

Ura asta e valabilă acum pentru mine, îşi spuse Socrate în sinea lui. Şi nu numai din clipa aceea. De multă vreme. Niciodată nu s-a simţit bine în apropierea omului ce poartă ura nu numai în inimă, dar şi pe buze.

— Am uitat să mai bem, spuse el, şi după ce umplu din nou paharele cu vin, reluă pe un ton blajin: Eu v-am învăţat pe amândoi la fel...

— Nu! izbucni Critias. Pe el mai mult.

— Singur a învăţat mai mult. Poate şi felul de a-i câştiga pe oameni...

Îşi umezi buzele cu vin, plescăi uşor şi continuă:

— De fapt, dacă stau şi mă gândesc bine, azi noi vorbim tot timpul numai despre Eros: dragostea omului faţă de om, faţă de femeie, faţă de favorit şi aşa mai departe... Ceea ce spuneai tu este însă o exagerare,

fiindcă nici pe Alcibiade nu-l iubeşte toată Atena...

Şi deodată simte cum îl îneacă mânia:

— Da, sunt şi din aceia, şi chiar destui la număr, care nu-l pot suferi. Cu toate acestea, el nu-i asaltează şi nu-i cicăleşte cu rugăminţile. Pe când tu vezi că Eutidemos te respinge şi totuşi, cum ţi se iveşte un prilej, te freci de el aşa cum se freacă porcul de o piatră.

Critias încremeni. Strângea cu încrâncenare marginea mesei şi ochii i se congestionară. Printre buzele sale încleştate, cuvintele se strecurau veninoase şi rele:

— În sfârşit, mi-e dat să aud o vorbă sinceră, scumpul meu Socrate. Mi-am dat seama mai de mult că nutreşti faţă de mine alte sentimente decât faţă de ceilalţi discipoli ai tăi şi îndeosebi faţă de Alcibiade...

Socrate ar fi vrut să intervină, dar Critias îl opri cu demnitate:

— Încă n-am terminat! Da, îndeosebi faţă de Alcibiade, de care eşti şi tu îndrăgostit. Taci! Ştiu tot. De aceea l-ai cultivat pe el – deşi mai tânăr ca mine – da, l-ai cultivat ca pe o floare rară şi l-ai instalat acolo unde, de fapt, e locul meu!

— De cultivat, scumpe Critias, l-am cultivat, asta nu pot să tăgăduiesc. Dar de instalat?!? Asta poate spune numai un terorist. Da, un om violent, care practică teroarea. Te rog acum să taci tu! Cine ştie, s-ar putea ca într-o bună zi să devii şi tu strateg şi atunci eu o să-ţi urez din toată inima să practici violenţa numai pentru izbânda binelui... Grozav ar fi să pot citi viitorul şi să văd ce va aduce patriei fiecare dintre voi doi, în parte!

— Tu care vorbeşti adeseori ca un sfânt, nu eşti în Stare să vezi destul de limpede viitorul meu şi al lui Alcibiade? întrebă Critias, cu ironie.

— Viitorul ascunde în el minunile frumosului şi ale beatitudinii, dar făuritorii lor sunt acei ce-şi proiectează în el imaginaţia, fantezia, ideile îndrăzneţe, cutezanţa şi inventivitatea poetică, spuse Socrate, ridicându-se în picioare.

— Şi dintre noi doi nu sunt eu oare poetul?! rosti Critias cu aroganţă, ridicându-se şi el în picioare.

Apoi se îndreptă trufaş spre poartă. Ajuns acolo se răsuci în loc şi spuse cu îndârjire:

— Eu nu mai am ce căuta aici, de vreme ce mă vezi ca pe un porc frecându-se de-o piatră. Deocamdată noi doi nu mai avem ce să ne spunem. Şi dispăru...

În clipa următoare, din spatele zidului răsări capul uşor ciufulit al vecinului.

— Iar ai tras cu urechea? îl întrebă Socrate, dojenitor. Da? Şi ce părere ai?

— Sunt amândoi o apă şi-un pământ, la fel de pătimaşi, îndărătnici şi de neîmblânzit...

— Îţi mulţumesc pentru cuvintele tale încurajatoare, spuse filosoful cu ironie.

17.

Un singur cer Grecia are, albastru ca floarea de cicoare, o singură lumină, cu cea mai clară strălucire, un singur Olimp, populat de-o şleahtă de zei şi zeiţe ce miros a om precum miroase a peşte ţărmul mării cu nisipul răscolit de valuri. Un singur Delfi, are Grecia, cunoscător al vremilor Viitoare. Un singur grai, ce nu se deosebeşte de-ar merge omul cât ar merge pe tot cuprinsul ei. Un singur lucru îi lipseşte: un ţel unic, o unică idee.

Războaiele sunt cele care ascut conflictele de clasă şi lupta pentru putere, iar conflictele ascuţite sunt soluţionate la rândul lor cu ascuţişul lanciei şi cu tăişul spadei. Ţările sărăcite şi devastate de război caută să se îmbogăţească şi să prospere pe seama unui nou război şi chiar şi războaiele de apărare degenerează până la urmă în războaie de jaf.

De la o zi la alta, Elada devine martira unor contradicţii din ce în ce mai grave, ce merg până la vărsarea de sânge. Şi atunci cum să crezi în pacea lui Nicias? Ce vrea să însemne afirmaţia că pacea îi mulţumeşte pe moşierii Aticei şi e pe placul plugarilor şi al proprietarilor de sclavi, care-i închiriază pe aceştia în schimbul unor beneficii grase? Dar cu ceilalţi cetăţeni cum rămâne?

Cum am putea noi, atenienii, să-l punem în fruntea noastră pe şovăielnicul pacifist, pe boşorogul Nicias, care pentru o linişte nesigură le

întinde mâna acelora ce nu contenesc să facă din toţi tinerii, băieţi şi fete, nişte războinici cruzi, cărora le făgăduiesc la nevoie şi sprijinul atenienilor, în cazul unei eventuale răzvrătiri a hiloţilor împotriva lor?

Iată de ce nu dorim să avem în frunte un moşneag uns prosteşte cu toate alifiile, ci un bărbat dârz şi neînfricat, ce nu se lasă dus de nas, iar dacă vecinii se înarmează, să ne înarmeze şi el pe noi.

Şi cine e acest bărbat? Răspunsul e unul singur:

Fiul lui Cleinios, nepotul lui Pericle discipolul lui Socrate, Alcibiade.

Atenienii vor fi conduşi de un tigru nu prea îmblânzit, frumos de ţi se taie răsuflarea, sprinten şi agil, îndemânatec şi cutezător, copil al Fortunei, iubit cu înflăcărare şi înflăcărat în iubire, mândria cetăţii, speranţa poporului.

„Cu nimeni n-a fost destinul atât de generos în privinţa frumuseţii şi cu nimeni atât de mărinimos, încât să-l copleşească fără rezerve cu atâtea daruri ale vieţii, aşa cum l-a copleşit pe Alcibiade”, s-a spus despre el în vremurile de mai târziu dar ştiau acest lucru şi contemporanii lui.

Cu pompă mare Alcibiade fu ales şi instalat în funcţia de strateg. Dar nu mai era acel Alcibiade pe care-l crescuse Socrate. Iar filosoful n-ar fi avut acum nicio bucurie, dacă împreună cu el nu s-ar fi bucurat şi atenienii.

„Cel ce cu gând prietenesc doreşte să vină la mine, înainte de apusul soarelui, va fi bine venit” îi pofti el la ospăţ pe atenieni, prin glasul crainicilor.

În jurul zidurilor ce împrejmuiesc faimoasele sale grădini, mulţimea sporeşte neîncetat şi aşteaptă cu nerăbdare să se deschidă porţile. Anofeles se caţără uşor pe spinările cetăţenilor şi de aici se săltă pe zid, de unde urmăreşte cu interes felul în care se desfăşoară pregătirile pentru sărbătorescul ospăţ.

— O, zei din Olimp! exclamă el cuprins de o tulburare nestăpânită. Mi se întunecă ochii de ceea ce mi-e dat să văd...

Mulţimea flămândă de la poalele zidului răcneşte:

— Spune, spune, ce vezi?!

Un bărbat lung şi deşirat îl trage pe Anofeles de picior:

— Vorbeşte, neisprăvitule, că de nu, te trag la vale! Ori poate vrei şi pentru treaba asta să întinzi laba ta murdară de cerşetor!?!

— Dă-l jos, ţânţarul!

— Nu vă pierdeţi cu firea, cetăţeni! Vă spun totul: Uite acuşica vă spun, îi turuie gura vicleanului Anofeles: Pe Helios, dătătorul de viaţă! Pe fermecătoarea Afrodita, care întreţine în noi flacăra iubirii! Pe marele Pan, ocrotitorul cirezilor...

— Nu eşti la altar, aiuritule! Spune ce vezi, îl întrerupe un glas din mulţime.

— O, tu Dionysos, zeul fiertilităţii şi al vinului.; continuă Anofeles să-i evoce pe toţi zeii.

Cineva se apleca să ridice o piatră şi într-o clipită Anofeles dispăru dincolo de zid.

— Ticălosul!

— Pişicherul!

— Parazitul!

— Şi noi ne înghesuim aici ca muştele!

— Mai mult ca sigur că n-o să ajungă bunătăţile pentru toţi!

— Şi nici măcar nu ştim ce se pregăteşte!

— Ba ştim! strigă deodată un băieţandru pe care taică-său îl cocoţase pe zid. Grădina e plină de sclavi. Forfotă mare! Aduc lemne, clădesc ruguri, înfig în frigare pulpe de vaci, purcei, viţei, gâşte şi oi! Sclavele aduc platouri cu mormane de scrumbii grase, coşuri încărcate cu dulciuri şi fructe, pere, smochine, nuci, iar pe umeri poartă amfore cu vin şi merg aşa, înşirate una în spatele celeilalte.

Şi, pe neaşteptate, băieţandrul izbucneşte într-un răcnet sălbatic:

— Arde! Arde! Toată grădina e învăluită în flăcări! Peste zid se rostogolesc nori de fum. Sclavii au aprins toate stivele şi încep să învârtească frigările. Fumul miroase a lemn ars, a grăsime încinsă şi a carne friptă şi mirosul acesta stăruitor excită nările nerăbdătorilor. Deodată se aude un strigăt deznădăjduit:

— Au deschis porţile! Şi noi nu mai apucăm să intrăm.

— Ba intrăm!

Unii au şi ajuns înăuntru, alţii, mai temerari, escaladează zidul, grosul mulţimii însă astupă porţile, trup peste trup, oamenii se calcă în picioare, se înăbuşă, strigă după ajutor. Sclavii izbutesc să deblocheze intrarea, lăsând să pătrundă atâţia flămânzi cât poate cuprinde grădina. Apoi, cu eforturi mari, închid porţile la loc. În spatele lor e paradisul, căci Alcibiade e generos, de-a dreptul risipitor, în faţa lor însă, oamenii jelesc, izbesc cu pumnii în plăcile de metal, spunându-şi în sinea lor că Alcibiade poate îndestula întreaga Atenă! Alcibiade poate orice, numai să vrea! Şi ca şi când amfitrionul le-ar fi citit gândurile, pe zid îşi fac apariţia trâmbiţaşii şi crainicii lui Alcibiade:

— Cetăţeni ai Atenei! Fiţi liniştiţi! Fiecare se va înfrupta din bunătăţile pregătite anume pentru voi. Totul a fost socotit în aşa fel, încât nimeni să nu plece de aici nemâncat şi nebăut. Aveţi răbdare...

În grădină comesenii au şi început să se bată pentru primele bunătăţi: ficat fript la grătar, salată de peşte şi alte gustări. Adună cu mâna din vasele adânci, sosul gros, legumele şi pasta de mazăre...

Pretutindeni în casa lui Alcibiade, draperiile sunt date într-o parte, sclavii şi sclavele umblă de zor prin toate încăperile, aducând vase de spălat mâinile, amfore cu vin, vase pentru amestecat şi căni cu apă. Momentul începerii festinului sosise, dar Alcibiade încă nu dăduse semnalul. Sta înconjurat de un grup de prieteni foarte eterogeni – printre ei, bogătaşul Anitos, unul dintre fruntaşii partidului democratic, Euripide, Criton, apoi Critias, vărul lui Alcibiade şi alţi discipoli ai lui Socrate printre care Aristip, Antistene, Eutidemos, Simon... Socrate însă, lipseşte.

Cu greu îşi ascunde Alcibiade neliniştea, ba chiar indispoziţia. De ce nu vine? Ori poate nu vine? se frământă în sinea lui. Ascultă absent elogiile celor prezenţi, răspunde la ele molatec, cu privirea veşnic aţintită spre intrare.

Şi iată-l, a venit! Desculţ, în chitonul său alb şi peste acesta obişnuitul himation de culoare cafenie.

Zâmbeşte şi întregul salon se luminează ca din senin. S-au luminat şi frescele de pe pereţi, pictate de Agataros, s-au luminat şi florile vii din vaze şi feţele oamenilor şi veşmintele lor s-au luminat.

Alcibiade sare din jilţul lui. Buf! O măsuţă frumos pregătită se răstoarnă zornăind: argintul şi aurul răsună pe duşumeaua de mozaic, Alcibiade aleargă mai departe în întâmpinarea lui Socrate, îi face o plecăciune adâncă şi exclamă cu emfază:

— Priviţi, scumpii mei prieteni, aici se află adevăratul strateg al Atenei. Tu, dascălul meu neîntrecut, tu ai vorbit tot timpul în *ekklesia* prin gura mea, iar eu n-am fost decât instrumentul tău. Tu ai triumfat, nu eu!

Oaspeţii aplaudă şi ovaţionează, fericiţi:

— Glorie lui Alcibiade! Glorie lui Socrate, dascălul şi părintele lui!

Filosoful stă ţintuit locului, emoţionat de manifestarea de dragoste a discipolului său, dar totodată şi uşor descumpănit.

— Ţie îţi datorez totul, se înflăcărează Alcibiade.

— Gata! Ajunge, băiete! îi curmă Socrate elanul. Vrei să plec? Ori poate ţi-ai băgat în cap să mă izgoneşti din casa ta?

Discipolul îşi îmbrăţişează dascălul şi îl sărută cu duioşie.

— Ai vrea poate să-ţi aduc mulţumirile undeva într-un loc mai liniştit? Nu! Să vadă şi să ştie toţi cine l-a dat Atenei pe Alcibiade! M-aş putea numi oare discipolul tău, prea scumpe Socrate, dacă tocmai azi m-aş umfla în pene şi, din trufie, aş uita de dascălul meu?

Îl cuprinse pe după mijloc şi, conducându-l prin mulţimea de oaspeţi spre masa lui, îl pofti cu o nouă plecăciune să ia loc lângă el.

— E adevărat, începu Socrate după ce se aşeză, e adevărat că-mi dau osteneala ca fiecare să plece de la mine mai bun decât a venit. Dar singur nu le dovedesc pe toate. Succesul depinde mai mult de discipol decât de mine. Uneori, intervine aici însăşi misterioasa zeiţă Tyche, copleşindu-l pe om cu norocul presărat din vestitul corn al belşugului, alteori intervin, aşa cum spune bunul nostru prieten, Euripide, aici de faţă, patimile şi pasiunile.

— Aşa e, încuviinţă Euripide. Pasiunile influenţează puternic făurirea destinului omenesc. Asta însă nu înseamnă că exclud sau contest ansamblul întâmplărilor şi, fireşte, ceea ce i s-a dat omului din leagăn.

Alcibiade îi făcu un semn administratorului casei şi, în aceeaşi clipă, prin toate încăperile începură să foşnească tălpile desculţe ale sclavilor

care aduceau la mese mâncăruri calde şi reci.

Din peristil răzbate în surdină un murmur de chitară.

De la o masă mai îndepărtată, la adăpostul florilor răsfirate într-o vază înaltă, Critias îl urmăreşte cu ochii holbaţi pe Alcibiade, care nu mai ştie cum şi ce să-i servească lui Socrate. Cu mâna lui alege de pe platouri nu numai cele mai bune bucate, ci până şi superbele garnituri ale acestor bunătăţi: aspicuri, coşulete din cocă fină umplute cu tocătură din carne de pasăre şi vânat, ficăţei de găină cu migdale.

Amărăciunea izvorâtă din dragostea împărtăşită a celor doi îi sugeră lui Critias o idee mai mult decât stranie:

La anumite intervale de timp, spartanii declară aşa numitul „război sacru” hiloţilor, organizând împotriva lor o adevărată vânătoare, aşa cum se organizează împotriva fiarelor sălbatice şi, cu acest prilej, ucid dintre ei cele mai puternice exemplare. Dar ce sunt aceşti hiloţi, aceşti sclavi ce lâncezesc pe malurile Eurostosului, năpădite de păpuriş? Nişte fiare! Şi Critias îşi miji ochii: Cu totul altceva ar fi însă să declare „război sacru” celor de la masa de onoare! Da, ar fi într-adevăr o vânătoare pe cinste să aleagă dintre ei exemplarele cele mai puternice!

Hrănit de această închipuire, Critias încetă să-l mai privească pe Socrate, veşnic asaltat de drăgălăşeniile credinciosului său discipol şi îşi înfipse dinţii într-o pulpă de raţă.

Eutidemos, uitându-se la Alcibiade cu ochi de îndrăgostit, nu părea totuşi de loc în apele lui. Critias, care altă dată se aşeza lângă el, se aşezase în celălalt capăt al refectoriului şi nu-l învrednicea nici măcar cu privirea. De ce? Ce i-am făcut? Şi deodată, adolescentul fu cuprins de sentimentul părăsirii! îi lipseau şoaptele linguşitoare ale insistentului Critias şi îl stingherea faptul că acesta nu căuta prilejul să-l atingă sau să-l mângâie. Şi nici versuri nu-i mai dedica!...

După ce mâncară cu toţii pe săturate şi nu mai fură în stare să biruie până la capăt nici măcar potârnichile umplute cu tocătură de lăptuci şi gălbenuşuri piperate, şi după ce ciuguliră doar câte puţin din copturile de nuci şi migdale, îmbibate cu vin greu de Chios, Alcibiade îşi desfăcu larg braţele şi i se adresă bunului său dascăl:

— Spune-mi, dragul meu Socrate, cu ce aş putea să te răsplătesc pentru atâţia ani de învăţătură...

— Învăţătură? sublinie filosoful, morocănos. Cum adică!...

— Iartă-mă, îl întrerupse Alcibiade, cu mâna pe inimă. Dar nu suport ideea de a lua numai de la tine şi de a nu-ţi da nimic în schimb. Spune şi vei avea tot ce doreşti. Declar asta aici, de faţă cu toată lumea...

— Îţi aminteşti ce ţi-am răspuns în urmă cu ani, când m-ai întrebat cât o să ai de plată?

— Cum să nu. Mi-ai spus atunci că o să-mi ceri o recompensă mare.

— Iar tu ai dat din mână dispreţuitor şi mi-ai răspuns cu trufie: am auzit că-i înveţi pe oameni fără bani, dar la mine banii nu contează. Am moştenit o avere fabuloasă, şi-ţi voi plăti cât vei cere.

— Iar tu, Socrate, ai izbucnit atunci într-un hohot de râs nestăvilit şi parcă te aud ce mi-ai spus: Nu, băiete. Nici vorbă nu poate fi de aşa ceva! Eu îi învăţ pe toţi fără bani, chiar şi pe tine, scumpe Alcibiade.

— Iar tu te-ai burzuluit! râse filosoful, ca atunci. Şi te-ai răţoit la mine. Parcă te aud: Dacă te-aş plăti, n-aş avea sentimentul că am rămas cuiva dator.

— Şi tu vrei ca acest sentiment să stăruie mereu în mine şi nu-mi doreşti să mă descotorosesc de el?!? se aprinse Alcibiade.

— Linişteşte-te, scumpul meu prieten. Ori poate ţi-e teamă că o să-ţi cer mai puţin acum decât ţi-am cerut atunci, cu ani în urmă?

Oaspeţilor li se tăie răsuflarea de atâta emoţie. Nu erau în stare să-şi imagineze ce anume ar fi putut să-i ceară bogătaşului Alcibiade un om ca Socrate, care pretindea atât de puţin de la viaţă.

— Şi ce i-ai cerut tu atunci lui Alcibiade? îl întrebă Euripide pe filosof.

— De bună seamă dragostea, scăpă Critias, din gura-i veninoasă, caustica observaţie.

— Bineînţeles că dragostea, scumpul meu Critias, mărturisi Socrate. Eu vreau de la discipolii mei ceva mai mult decât banii! Vreau să trăiască aşa cum îi învăţ.

Şi, întorcându-şi privirea spre înmărmuritul Alcibiade, adăugă:

— Iar tu mi-ai spus atunci: De acord.

— Într-adevăr, am spus aşa, dar eu socotesc asta doar o manifestare a modestiei tale şi de aceea cred că ţi se cuvine o răsplată mare, un dar măreţ.

— Ei bine, află atunci că tocmai asta vreau de la tine, scumpul meu Alcibiade. Şi mai află că dacă stau de vorbă cu tine şi cu toţi ceilalţi discipoli ai mei, fac asta numai de dragul Atenei. Şi din dragostea pentru ea, nu socotesc zilele pe care ţi le-am consacrat ţie şi lor şi mi-ar crăpa obrazul de ruşine dacă aş cere să fiu plătit pentru acest lucru. Spuneai că sunt modest?!? Nu, nu sunt de loc modest, dimpotrivă, sunt foarte pretenţios: vreau să iubeşti Atena cu aceeaşi mare dragoste cu care o iubesc şi eu, şi s-o slujeşti cu cât mai mult devotament.

— Eşti o fiinţă nobilă! rosti Alcibiade, cu vocea tremurătoare şi ochii lui începură să scapere scântei. Eşti cel mai bun fiu al Atenei! îţi voi rămâne veşnic îndatorat şi recunoştinţa mea va fi veşnică pentru dragostea ta faţă de cetate, dragoste pe care ai reuşit s-o sădeşti şi în inima mea.

Şi, stăpânindu-şi emoţia, reluă pe un ton şi mai ceremonios, ca şi când ar fi depus, în faţa tuturor, un jurământ solemn:

— Vreau să slujesc cetăţii cu cinste şi credinţă cât voi trăi!...

Un simţământ de profundă tulburare îi înfioară pe toţi mesenii. Se ridică în picioare, toasturile se ţin lanţ...

Sclave, în peplumuri strânse în talie, apărură în refectoriu cu coroniţe de trandafiri în braţe. Alcibiade luă de la una din ele o coroniţă şi, după ce sărută trandafirii, încunună cu ei capul lui Socrate. Iar la împotrivirea filosofului, care pretindea că prima coroană i se cuvine azi lui Alcibiade, acesta ripostă zicând:

— Nu, nu! în faţa ta eu mă simt un băieţandru neastâmpărat, capricios şi îndărătnic, plin de nestatornicie omenească. Niciodată nu voi atinge măsura ta, armonia virtuţilor tale, binele şi frumosul ce se contopesc în tine, într-un tot indisolubil.

— Mă provoci să poleiesc şi eu virtuţile tale cu aur? îl întrebă Socrate.

— Nu, te rog, nu. Mie îmi revine înalta misiune de a le demonstra prin fapte, replică Alcibiade.

Un nou val de entuziasm făcu să freamăte întreaga sală şi cupele de

aur răsunară în sănătatea celor doi.

Şi în această atmosferă festivă, nimeni nu băgă de seamă că în clipa în care Alcibiade împodobea cu coroana de trandafiri capul dascălului său, Critias părăsi încăperea.

Grădinile lui Alcibiade sunt o pădure de flăcări ce se înalţă spre cer, mistuindu-se într-o unică strălucire trandafirie. Lămpile şi felinarele cu ulei ce atârnă pe funii groase, întinse între copaci, răspândesc o lumină difuză, împrumutând astfel grădinilor un spor de frumuseţe; toate focurile pâlpâie sub frigările în care se înfig mereu alte hălci de carne şi chiar berbeci şi porci nesfârtecaţi. Sute de torţe strălumineaază înserarea, flăcările bat în flăcări şi totuşi sclipirea lor nu răzbate în toate umbrele laurilor, oleandrilor, rododendronilor şi citricilor.

— Hai, luaţi! Prindeţi! strigă un sclav care, trăgând de pe frigare un berbec rumenit ca aurul, îl despică în patru. Aveţi grijă însă să nu vă ardeţi gura...

— Ah, ce bunătate divină, ce mai, adevărată ambrozie, se aud glasuri în jurul focului, care apoi se grăbesc să strige: Dar nectarul?! Unde-i nectarul? Să vie amforele!

Cei mai vicleni trag la umbra arbuştilor pulpe şi spinări întregi de berbec şi acolo, feriţi de ochii invidioşi ai celorlalţi, se înfruptă de zor, împreună cu rubedeniile lor cele mai apropiate. Du-te cu bunătăţile astea la lumină şi te-ai lins pe bot de ele, căci pretutindeni se găseşte câte unul să-ţi smulgă friptura din mână, cât ai zice peşte...

Pe măsură ce noaptea înaintează, pe măsură ce burţile se umflă şi vinul înfierbântă sângele, veselii devin mai veseli, vorbăreţii mai vorbăreţi.

— Eu unul – molfăie cu gura plină, dar cu buzunarul gol, un cetăţean liber, adresându-se celor din jurul său – da, eu unul sunt în stare să pun rămăşag că de când e Atena Atenă, n-am mai avut în fruntea noastră asemenea strateg. Aşa cum văd eu, sub Alcibiade o să fie... cum să zic... aşa, ca şi când ai petrece o lună pe Olimp... Ce mai, o să ne ţină într-un răsfăţ...

— Aşa se pare, îl aprobă unul dintre tovarăşii săi, mestecân du-şi încet dumicatul picant şi unsuros, în timp ce mintea lui trece în revistă

calendarul grecesc, în care, lună de lună, se ţin lanţ sărbătorile legate de ospeţe îmbelşugate. Şi, după această scurtă verificare, se grăbeşte să adauge:

— Da, de pe acum se poate vedea cât de grase o să fie serbările Elusine. Dionisiacele mari şi cele ţărăneşti, serbările Salaminei... Numai sănătoşi să fim că, vorba ceea, de burţile noastre o să aibă grijă Alcibiade, al doilea Apolo.

— Păi da, el nu e ca lacomul Nicias, care nu vede decât chiria pe care o ia pentru sclavii lui. Alcibiade, cu ochii săi ageri, vede toată Atica, toată liga ateniană, toată lumea, cu mare cu tot. Am început să cădem pradă moţăielii, dar nicio grijă, tânărul ăsta ne trezeşte pe toţi şi o să scuture, cum scrie la carte, lumea asta putredă şi mucegăită... Ai să vezi!

— Eu nu te contrazic, îl asigură un cetăţean plin de speranţe, lăsându-se pe spate cu amfora la gură şi făcând să gâlgâie vinul pe gâtlej până când i se revarsă pe limbă.

Pe Alcibiade îl laudă şi cei rămaşi dincolo de porţi, căci sclavii sârguincioşi, aruncă mereu peste zid coşuri încărcate cu tot felul de bunătăţi, făcând astfel ca paradisul grădinilor să se reverse şi în afara lor.

În încăperea în care noul strateg se desfată în cercul celor mai buni prieteni, sorbind pe îndelete din deliciosul vin de Chios şi privind cu voluptate dansul tremurător al unor grecoaice delicate, purtând crenguţe de mirt în păr şi în mâinile lor gingaşe, un sclav intră încet, conducând un bărbat cât un munte: e timonierul Antiohos, care doreşte să-i vorbească stăpânului.

Chipul marinarului i se pare cunoscut lui Alcibiade, dar câte chipuri nu-i sunt cunoscute unui comandant ce a participat la atâtea bătălii navale!?!

Antiohos se prezintă singur şi raportează milităreşte.:

— Eu sunt acela care în urmă cu ani ţi-am prins în agora o prepeliţă îmblânzită, atunci când s-a speriat şi ţi-a zburat de sub mantie.

Povestea se întâmplase de mult, în ziua în care în agora se organizase o colectă publică în folosul obştei. Când Alcibiade a rostit uriaşa sumă pe care intenţiona s-o doneze, oamenii din agora au izbucnit în urale atât de puternice, încât de emoţie şi bucurie idolul Atenei a uitat să mai strângă

prepeliţa la pieptul său.

— Închipuiţi-vă, dragii mei, se adresă Alcibiade prietenilor săi. Numai o gură spartă ca a mea putea să facă una ca asta! Dar pentru prepeliţa aceea, i-am promis acestui om că dacă voi ajunge vreodată strateg, îl voi numi timonier pe triera mea de comandant.

Chitarele şi tamburinele nu încetează să cânte, dansatoarele nu încetează să salte uşor şi să-şi unduiască trupurile mlădioase. În sală se produce rumoare, însoţită de un râs nestăvilit. Marinarul rămâne descumpănit.

— Dar eu... prea scumpe Alcibiade – bâiguie încurcat – eu n-am venit să-ţi cer să te ţii de făgăduială... ci... mai curând aşa... în glumă, ca să te distrez şi eu niţel, în această zi... atât de măreaţă pentru tine. De altfel, sunt sigur că şi tu ai glumit atunci când...

Încet, încet, râsul pieri de pe faţa lui Alcibiade:

— Da, ai dreptate, rosti el cu toată seriozitatea, Am glumit. Dar pentru că ai venit acum să-mi aminteşti să mă ţin de promisiune, nu, nu, te rog să nu mă minţi, pentru asta ai venit! şi pentru faptul că ai avut încredere în mine, te numesc timonier pe nava mea amiral.

— M-ai făcut fericit! exclamă Antiohos, cu însufleţire.

— Tu m-ai făcut pe mine fericit, îi răspunse strategul, îmi sunt dragi acei ce au încredere în mine; pe mare îi îndrăgesc îndoit, iar în războaie, întreit. Apoi, ridicându-se în picioare, sublinie pe un ton categoric: şi în afară de asta n-aş suporta să existe în întreaga Eladă un singur om care să poată spune: Alcibiade nu se ţine de cuvânt, chiar dacă acest cuvânt a fost dat în glumă.

Uleiul în felinare e pe sfârşite, focurile sunt pe cale să se stingă. Grămezile mari de cenuşă împrăştie în jurul lor o dogoare plăcută. Trupuri, pe jumătate dezgolite, de bărbaţi, tineri şi sclave, se tolănesc aici ca la ele acasă; şi prostituate, căci orice serbare, la capătul ei, le oferă şi lor un prilej de manifestare. Cine pe cine înhaţă, pe acela îl are. Vinul băut, fie el şi subţiat cu apă, înceţoşează mintea şi dă ghes instinctelor. Ca un vânt negru zboară printre arbori şi arbuşti animalica forţă primitivă a împerecherii. Mirosul seminţei şi al transpiraţiei se contopeşte

cu parfumul florilor şi al uleiurilor aromate.

Gemete, suspine, declaraţii de dragoste împleticite, de la nevăzut la nevăzută, de la necunoscut la necunoscută.

Peste grădini nu se mai înalţă acordurile muzicii. Un singur ton, un ton străvechi bubuie din adâncul pământului, strecurându-se prin ochiul întunecat al nopţii, ca sângele prin artere.

Critias şi Antifon stau de vorbă pe o bancă în porticul peristilului. Tânărului sofist nu-i vine să creadă că Critias se desparte de Socrate şi bolboroseşte, cu limba împleticită de beţie:

— Şi-acum... acum, la cine ai să te duci?

— Nicio grijă, scumpe Antifon, nu vom fi departe unul de altul. Mă voi duce la cel ce te-a învăţat şi pe tine, la Gorgias, îi răspunse Critias, ridicându-se de pe banca de marmoră.

În aceeaşi clipă îşi dă seama însă că de fapt nu se desparte numai de Socrate şi de Alcibiade, ci de democraţi, în general. Da, despărţire totală. Dar oare numai despărţire? Asta cam greu. De atâtea ori m-au invitat prietenii să vin la eteria lor. Ei, acum a sosit momentul. Şi, totuşi, nu-i atât de simplu să juri credinţă oligarhiei şi să te legi, prin acelaşi jurământ, să-i răstorni pe democraţi. Dar, în definitiv, de ce-aş ezita? Oricum, m-am săturat de mult până în gât de orânduirea lor, potrivit căreia oamenii de rând trebuie s-o ducă mai bine decât noi, cei de neam mare. Şi, râzând sec, Critias îşi continuă monologul său interior: Ei, da, iubitul meu Alcibiade! Şi bătrânul meu Socrate! Ce mi-aţi face voi mie dacă aţi şti ce surpriză vă pregătesc. Noroc că n-aveţi cum să aflaţi...

Când ieşi în grădină, strălucirea argintie a zorilor i-l aduse în cale pe adolescentul Eutidemos, care-i zâmbi drăgăstos.

Ia te uită! Piatra de care se freacă porcul, îşi spuse Critias în sinea lui.

— De ce mă ocoleşti azi, îi reproşează adolescentul. Nici nu ştii ce dor mi-e de tine, scumpe Critias...

— Cam târziu, iubitule. Noi doi nu mai avem ce să ne spunem.

— Nu, nu! se năpusti spre el Eutidemos. Să nu spui asta, scumpul meu. Eu te iubesc nespus de mult.

— Şterge-o! scrâşni Critias printre dinţi şi când Eutidemos întinse

braţele spre el, îl îmbrânci cu atâta putere, încât adolescentul căzu cu capul pe marginea de piatră a fântânii arteziene şi fruntea începu să-i sângereze.

Critias nu se sinchisi de bocetele lui şi, fără să-l învrednicească măcar cu privirea, porni spre poartă.

Dinspre grădini venea, o adiere răcoroasă şi odată cu ea, pătrunse în vilă o umbră necunoscută. În cea mai desăvârşită linişte se furişă în refectoriu şi, după ce dădu pe acolo câteva târcoale, se opri în faţa unei mese pe care se afla un vas mic din aur masiv. Mai rămăseseră în el câteva boabe de fistic. Umbra le strânse în grabă şi le îndesă în gură, iar vasul îl strecură iute într-un buzunar voluminos, din acelea în care cerşetorii adună de obicei turtele de orz şi resturile de mâncare. După ce se asigură că nu fusese urmărit de nimeni, se pierdu în grădină unde, într-o clipită, se făcu una cu umbrele copacilor din spatele cărora cercetă cu atenţie ce se petrece în jurul lui. Toată suflarea adunată în ajun, zăcea acum secerată de băutură. Drumul spre ieşire era liber. Încet, cu ocolişuri în zigzag, de la un copac la altul, umbra se apropie tiptil de poarta deschisă. Deodată, din dreapta, îşi făcu apariţia, cu pas energic, un tânăr purtând o superbă hlamidă de mătase.

— Primeşti umilul meu salut? îl întrebă umbra respectuos.

— Desigur, încuviinţă tânărul. Dar cum se face că pleci şi tu atât de devreme?

— Aşa mi-a venit, răspunse umbra care, din cuvintele „atât de devreme” desluşise indispoziţia unui bărbat, de bună seamă de viţă nobilă: Eu sunt cerşetor, continuă umbra rânjind şi dinţii săi gălbejiţi dezvăluiră două goluri ce dădeau feţii sale supte şi alungite o înfăţişare de lup; da, sunt cerşetor, dar nu-mi face plăcere să mă învârt printre cerşetori. Mă simt printre ei însingurat...

— Interesant, spuse Critias cercetându-l cu interes pe interlocutorul său. Şi eu am avut aici sentimentul singurătăţii şi al înstrăinării...

— Printre cei de colo? întrebă mirat cerşetorul, arătând cu mâna spre vila lui Alcibiade şi rostind, foarte respectuos, cuvintele... Cei de colo” Pe câte ştiu le aparţii, distinse Critias...

Critias trecu peste faptul că acest băgăreţ îl cunoştea şi-i ştia până şi numele, şi-l întrebă, cu un aer indiferent:

— Şi tu, tu cui îi aparţii?

— Eu aparţin celor ce au nevoie de ajutorul meu, preţiosul meu stăpân.

— Şi cum poţi fi tu de ajutor cuiva? întrebă Critias, ieşind pe poartă odată cu sărăntocul său însoţitor.

— Mă numesc Anofeles, stăpâne.

— Aşa! exclamă Critias. În cazul ăsta şi eu te cunosc... Drept care, Anofeles se grăbi să-l întrerupă, adăugând:

— Şi tu, scumpe Critias, s-ar putea să ai o dată nevoie de ajutorul meu.

Critias îl cercetă îndelung şi cu toată atenţia, dar nu scoase o vorbă.

— Nu rămâne decât să-mi dai de veste, sparse tăcerea cerşetorul; şi atunci îţi vei da seama de partea cui sunt.

Critias îi aruncă un *dareikos* de aur. Anofeles îl prinse din zbor şi-l strecură la iuţeală în buzunar, unde aurul se ciocni de aur. La auzul acestui semnal sonor, Critias zâmbi satisfăcut.

18.

Din sutele de sclavi ce-şi aşteptau stăpânii în stradă, doi îşi aprinseră torţele la focul din faţa porţii şi i se alăturară lui Critias.

— Duceţi-vă acasă, că eu vin singur, le spuse stăpânul, autoritar.

— Fără lumină?!? se auzi din poartă glasul lui Anofeles.

— De cine să-mi fie frică? răspunse Critias, râzând şi fără să mai stea pe gânduri porni, pierzându-se fără urmă.

La prima încrucişare de drumuri, o coti repede spre cartierul Kydatenaion. Luna parcă s-ar fi pus de acord cu dispoziţia sa schimbătoare. Când se întuneca, ascunzându-se în spatele unui nor hoinar, când se lumina, strălucind cu toată puterea. Acum însă, Critias nu mai şovăia; gata, s-a hotărât.

Se opri în dreptul unei portiţe, la intrarea din spate a unei vile destul de arătoase. Ciocăni încet. Portiţa se deschise numaidecât şi în prag îşi făcu apariţia un sclav bătrân.

— Mai sunt aici? i se adresă el, arătând cu mâna în direcţia vilei.

— Cine eşti, stăpâne? întrebă credinciosul paznic. Critias îi luă felinarul şi-l apropie de chipul său.

— O, da, stăpâne! Te cunosc! exclamă bătrânul sclav. Ai mai fost pe la noi, chiar dacă ai intrat prin altă parte. Mă duc să te anunţ.

Şi o rupse la fugă, făcând să foşnească iarba sub picioarele lui desculţe.

În încăperea nu prea spaţioasă, luminată doar de două felinare, domnea clar-obscurul. De-a lungul unui perete, se înşirau câteva canapele, iar în dreptul fiecăreia, câte o măsuţă pe care se aflau platouri cu gustări picante şi dulciuri şi, fireşte, nelipsita amforă cu vin. În această încăpere nu servesc nici sclavi, nici sclave. Ciudat festin. Oaspeţii trebuie să se servească singuri; singuri să-şi umple paharele. Căci oaspeţii doresc să fie singuri. Aici nu-i nevoie nici de lumină clară. Aici nu se scrie nimic, totul trebuie memorizat. Paznicul din dreptul uşii e libertul favorit al amfitrionului. E un om de nădejde şi toţi se pot bizui pe el. E surd. Bătrânul sclav dădu buzna în încăpere şi, strecurându-se ca o vijelie printre musafiri, se opri în faţa lectusului pe care sta tolănit stăpânul său Peisandros, demagog al Atenei, ca să-i aducă vestea că distinsul Critias aşteaptă să fie primit.

— Ei, bravo! în sfârşit, zâmbi amfitrionul. Câteva glasuri îşi manifestă bucuria.

— Dar de ce tocmai azi? ţinu să sublinieze Antifon.

— Probabil că tocmai azi a trebuit să se întâmple. După ospăţul de la Alcibiade, replică Teramenes.

— Du-te şi pofteşte-l pe oaspete, îi porunci Peisandros bătrânului sclav.

Când Critias pătrunse în întunecata încăpere, fu întâmpinat cu strigăte şi manifestări de prietenie.

Amfitrionul îl invită să ia loc în faţa lui şi i se adresă cu zâmbetul pe buze:

— Ce surpriză! Tu la mine! Şi, numaidecât, se corectă: Tu la noi! într-o zi ca asta! Ce noutăţi ne aduci, scumpe Critias?

— Nimic, răspunse Critias, tulburat. Nimic, decât pe mine însumi.

Urale entuziaste, acoperite din când în când de cuvinte ca acestea:

— Şi asta-i puţin?!?

— Un asemenea dar pentru cauza noastră!?!

— De ce atâta modestie, scumpe Critias?!?

— Asta-i tot, am venit şi sunt al vostru, rosti încet Critias, acordându-şi vocea şi chipul cu zâmbetul modestiei, aşa cum învăţase de la sofişti.

După altă serie de manifestări entuziaste, Antifon îl întrebă ceremonios:

— Ai reflectat bine înainte de a te declara adeptul nostru tocmai în clipa în care ruda ta de sânge a fost ales strateg şi are de gând să reînvie democraţia ateniană?

— Da, încuviinţă amfitrionul. Antifon are dreptate. Acest credincios discipol al lui Socrate va pune mâna pe toate, cu temeinicie. Vom avea mult de aşteptat până să se ivească prilejul nostru.

— Şi eu sunt discipolul lui Socrate, replică Critias, cu rânjetul pe buze. Şi tocmai de aceea am venit la voi, ca să nu trebuiască să aşteptăm prea mult până să ni se ivească prilejul...

— Nu înţeleg ce vrei să spui!?! spuse Teramenes, plin de nedumerire.

— Vreau să depun jurământul! rosti Critias, sobru şi lapidar.

— Pe Zeus! exclamă Peisandros, cu emfază. Avem încredere în tine ca într-un frate. Dar jurământul pentru răsturnarea democraţiei este obligatoriu! pentru toţi membrii eteriei noastre. Iar al tău, scumpe Critias, trebue să aibă un caracter sărbătoresc. Peste o săptămână. Bine? Dar poţi să vorbeşti de pe acum în deplină libertate.

— Aşa cum am mai spus, începu Critias, şi eu am învăţat la şcoala lui Socrate. Alcibiade însă n-a preluat de la el un lucru, aş zice, cel mai preţios. Eu m-am ales cu mai mult. Am preluat de la Socrate acel *sofrosyne,* adică arta de a nu te pripi.

— Alcibiade e un bărbat remarcabil şi cutezător şi este pentru cauza noastră un pericol cum n-a mai fost nimeni până acum, interveni amfitrionul, punând accent pe cuvântul nimeni.

— Alcibiade e în primul rând un pericol pentru el însuşi, spuse Critias râzând. Îl cunosc bine pe remarcabilul meu văr. E înzestrat cu tot ce-i trebuie omului spre a fi fericit şi cu tot ce-i trebuie unui bărbat atenian spre a atinge gloria dorită, dar – şi aici Critias râse zgomotos – dar. Aflaţi

de la mine, scumpii mei prieteni, zeii n-au binecuvântat în persoana lui, cu darurile lor, un om, ci un animal de pradă. Iar în oameni, aşa cum se ştie, se naşte pofta firească de a-i răpune pe răpitori.

— Alcibiade nu trăieşte! încuviinţă Teramenes. Alcibiade goneşte cu viaţa, rostogolindu-se într-un ritm vertiginos, întrebarea este însă încotro...

— E pe placul zeilor, o voi, Muze, mă auziţi!?! E pe placul zeilor să-i dai omului direcţia drumului ce-l are de urmat! exclamă Critias, privind chipul lui Peisandros, înceţoşat de lumina palidă a felinarului.

— Aplaud nu numai poetul, dar şi ideea exprimată de el, se înflăcără amfitrionul, bătând puternic din palme. Să intervenim în planurile grandioase, să oprim marşul avântat al megalomaniei, rod al unei fantezii precare.

— Şi tu eşti poet! strigă servil sofistul Antifon. Eu nu sunt decât un simplu orator la tribunal, specialist în rimele de omor, dar mă voi încumeta să merg mai departe pe urmele tale, scumpe şi distinse Peisandros. Să oprim acest marş, dar înainte de a ţâşni prima picătură de sânge.

În loc să se uite la Antifon, Peisandros îşi întoarse privirea spre Critias şi începu pe un ton solemn.

— Bine venit fie în mijlocul nostru prietenul Critias care, în afară de propria-i persoană, ne-a adus cu el şi preţioasa învăţătură a lui Socrate: *sofrosyne.* A cunoaşte valoarea timpului şi valoarea desfăşurării evenimentelor, iată principala învăţătură ce se desprinde pentru fiecare dintre noi; iar apoi, cu măsură şi cumpătare, să măsori şi, cu răbdare dar neobosit, să pregăteşti acea clipă în care fulgerul să coboare năprasnic de pe bolta unui cer senin.

— Excelent, scumpul nostru Peisandros, se aprinse Antifon. Asta merită o libaţie întru cinstirea lui Hermes, zeul isteţilor.

Ridicară cupele. Motivele săpate în aurul masiv arată ca nişte cifruri încâlcite, aidoma conspiraţiei oligarhilor.

— Despre ce-a vorbit Alcibiade la ospăţ? îl întreabă Peisandros pe Critias.

— A, nimic deosebit, răspunse acesta. A spus ceva despre dragostea faţă de obşte.

Şi oaspeţii începură să transpună în practică dragostea noului strateg.

— Un democrat radical vrea să-i redea Atenei puterea şi strălucirea de odinioară, spuse Teramenes.

— Să-l egaleze pe predecesorul său Pericle! îl supralicita Antifon.

— O, nicidecum! exclamă Critias. Să-l întreacă. Dorinţa lui e să răspândească democraţia în toată Elada, iar din Atena să facă metropola ei.

— Nu, nu, nu! Astea-s visele deşarte ale unui megaloman, respinse această nălucă Teramenes, nu pentru că n-ar fi crezut în posibilitatea ei, ci, dimpotrivă.

— Şi Pericle a fost megaloman şi câte n-a izbutit, spuse cu voce domoală amfitrionul.

— Ceea ce a izbutit el, nu poate izbuti Alcibiade! rosti cu un ton convingător profeticul sofist Antifon.

— De ce nu? replică Peisandros, cu intenţia de a menţine trează conştiinţa prietenilor săi. Dacă aceste vise vor fi pe placul tuturor democraţilor din Elada, lui Alcibiade îi

vor fi deschise toate porţile. În felul ăsta, va câştiga războiul cu uşurinţă...

— Şi atunci clipa noastră n-o mai apucăm niciodată! izbucniră într-un singur glas Antifon şi Teramenes.

Critias îşi ridică încet braţul şi la fel de încet îl lăsă în jos:

— Vom coborî din nou cu picioarele pe pământ, spuse el foarte calm. Da, dragii mei prieteni, vom trece de la vis la realitate. Căci visul cu cât e mai îndrăzneţ, cu atât mai lesne se destramă.

Tăcere. Apoi, Peisandros:

— De la sine?

Tăcere. Apoi, Critias:

— Cu puţin ajutor.

Lumina plăpândă a lămpilor cu ulei parcă ar fi prins viaţă şi ar fi devenit mai intensă. Peisandros ar fi vrut să le ţină oaspeţilor săi un

discurs. N-apucase însă să înghită dumicatul din coptură cu migdale şi, trăgând aerul pe gură, dumicatul îi alunecă în tubul respirator. Începu să se înece, faţa i se congestionă, se făcu stacojie, apoi se învineţi, iar venele de pe frunte i se umflară, zvâcnind cu putere, gata-gata să plesnească.

Înspăimântaţi, oaspeţii se ridicară de pe canapelele lor şi, grăbiţi să-i sară în ajutor, îl asaltară care mai de care cu una şi aceeaşi întrebare formulată în chip diferit: „Ce s-a întâmplat?”

Amfitrionul prinse să tuşească şi, cu un gest energic, îi izgoni pe toţi din preajma sa. În cele din urmă reuşi să dea dumicatul afară. Se frecă pe faţă, apoi spuse pe un ton mult mai insistent decât intenţionase iniţial:

— Despre dragostea lui Alcibiade faţă de Atena va trebui să-i informăm pe toţi adepţii noştri din întreaga Eladă, pe uscat, pe mare, în tot arhipelagul... Căci această dragoste înseamnă că oriunde va pătrunde Alcibiade cu oştile sale, acolo va pătrunde şi democraţia. Şi cine din floarea societăţii ar dori să-şi amărască viaţa cu o guvernare populară? Dacă simpatizanţii democraţiei vor avea chef să-şi deschidă porţile oraşelor, mă rog, să încerce; oligarhii însă au datoria să-i închidă uşa în nas!

— Bine vezi lucrurile, Peisandros. Cu aceeaşi clarviziune care te caracterizează! îl flată sofistul Antifon.

— Toţi câţi ne aflăm aici – şi tu, scumpe Antifon, vom porni la drum, spuse amfitrionul, tuşind un pic, să-şi mai dreagă vocea. Mâine ne vom înţelege care încotro, şi când.

Cu toţii ridicară, în semn de încuviinţare, ambele braţe cu palmele întoarse spre Peisandros.

— Aşadar, n-avem de ce să ne fie teamă, reflectă Teramenes. Războiul nu va fi chiar atât de uşor.

— Un bun conducător se gândeşte de ieri la primejdia de poimâine, adăugă Critias.

Îşi mai împrospătară un timp forţele muşcând în tăcere din piersicile rumene şi zemoase. În cele din urmă, lui Teramenes îi alunecă de pe buze următoarea observaţie:

— Alcibiade e o forţă înfiorătoare.

— E un biet amărât, se grăbi să adauge şi să-l corecteze Critias, manifestându-şi, cu ipocrizie, compasiunea faţă de vărul său. E un om slab, dacă ne gândim că vrea să ridice Atena spre culmile unei glorii fără precedent. Cum poate s-o ridice când e apăsată de sute de poveri atât de grele, atâţia flămânzi, atâţia coate-goale, atâţia nesătui...

Şi peste râsul de uşurare al celor prezenţi, râse şi el, uşurat. Apoi, continuă:

— Cleon i-a întins gloatei numai un deget şi numaidecât a trebuit să plătească în *heliaia,* oricărui pierde-vară, în loc de doi oboli, trei oboli. E de aşteptat ca în curând nemâncaţii să înceapă să ţipe că vor şi al patrulea obol, şi de unde să-i ia sărmanul meu văr, de vreme ce vrea să sporească flota de război, armata şi armamentul?... Eu îl şi văd cum îi plesneşte capul din toată frământarea asta...

Amfitrionului îi sălta burta de atâta râs. După ce izbuti să se stăpânească puţin, începu:

— Când vom fi noi la putere, nu ne vom face asemenea griji. În primul rând vom pune capăt acestei risipe de oboli plătiţi trândavilor, păduchioşilor şi nespălaţilor, iar Antifon, omul nostru, aici de faţă, va explica norodului în numele nostru că e mai bine pentru ei să nu capete cei trei oboli, decât să-i capete.

În suflul râsului nestăvilit, flăcăruile felinarelor cu ulei se zbătură atât de tare, mai-mai să se stingă.

— Desigur! încuviinţă Teramenes. Cine ar putea să-i lămurească mai bine decât sofiştii noştri atotştiutori.

Afară izbucniră deodată strigăte de veselie. Luminile pâlpâitoare ale torţelor străfulgerau ferestrele înalte, răzbind ca nişte suliţe sclipitoare până în adâncul odăii întunecate. Din când în când se mai auzea şi numele lui Alcibiade, de parcă mulţimea ar fi aruncat cu pietre în conspiratori.

Plebea se întoarce acasă de la ospăţ. A ros toate oasele! spuse cu dispreţ Aspetos. Dar, în altă ordine de idei, distinşii mei prieteni: ştiţi voi că lucrul cel mai înţelept ar fi să nu dorim de loc războiul? Gândiţi-vă numai câţi sclavi ar trece iar de partea cealaltă...

— De când tot aştept să-ţi aud glasul, scumpe Aspetos, ripostă Peisandros, subţiindu-şi ochii batjocoritor. Închiriezi haita ta să muncească în mine, în schimbul unui câştig gras şi te sperii c-o să-ţi fugă cincizeci!

— Ai vrea, poate, să-i închiriez de pomană? Faci tu oare acest lucru? protestă Aspetos, pe un ton destul de paşnic.

În sinea lui însă îl blestemă: Tu vorbeşti, burduhănos afurisit?!? Tu, care eşti în stare să storci din toate mai mult decât noi toţi la un loc?!! Nici n-am urcat încă în Şa şi tu, gata, faci pe faraonul şi ai vrea să ne ploconim în faţa ta...

Peisandros nici n-avea nevoie să-l audă; simţea perfect ce gândeşte Aspetos. De aceea îl luă cu binişorul:

— Nu te înfuria pe mine, scumpul meu prieten. Am glumit. Dar dacă vrei să vorbim serios, atunci să vorbim. Dacă va trece multă vreme fără război, cu alte cuvinte dacă Atena va lâncezi ca o apă stătătoare timp de cincizeci de ani, aşa cum îşi imaginează Nicias, sclavii ni se vor împuţina din ce în ce mai mult, şi asta văzând cu ochii. Aceste maşini cuvântătoare nu ţin mult la tăvăleală; într-o bună zi încep să scârţâie şi s-a zis cu ele. Un război victorios ne-ar aduce din nou alte rezerve de sclavi în lanţuri şi iar am avea sclavi din belşug, în schimb cauza noastră ar fi compromisă definitiv. Să nu fii tu oare îndeajuns de devotat acestei cauze, bunul meu Aspetos?

— Cum? Eu? Pe viaţă şi pe moarte! izbucni Aspetos.

— Iartă-mă, prea scumpe Peisandros, interveni Antifon. Iartă-mă că îndrăznesc să mă amestec în discuţia voastră şi mă încumet să întregesc ideea ta. Într-adevăr, pentru cauza noastră cea mai mare nenorocire ar fi un război victorios; în schimb, cea mai mare fericire ar fi un război pierdut care ne-ar permite...

— Taci, iubitule, îi curmă vorba Peisandros. Niciun cuvânt în plus!

— Spune-mi, prietene, i se adresă Antifon amfitrionului, aplecându-se la urechea lui. Nu ne punem cu toţii viaţa în joc?

— Sparta ştie de noi şi Sparta nu e departe, îi răspunse Peisandros, cu un zâmbet binevoitor.

Intermezzo II

Desigur, mai bine e leul în obşte să nu-l creşti, dar dacă-l creşti, caută să-i fii pe voie.

Aristofan

Scriam tocmai încheierea la vestitul ospăţ din grădinile lui Alcibiade, când, deodată, a intrat la mine Socrate, cu faţa numai zâmbet.

— După cum văd, sunteţi într-o dispoziţie de zile mari, i-am spus eu bucuros de oaspete.

— De ce continui să-mi vorbeşti aşa, de parcă aş întrupa două sau trei fiinţe?!! s-a răstit el. Ciudate maniere! Foarte ciudate! Eu, de fapt, am venit să-ţi spun ceva vesel.

S-a aşezat comod într-un jilţ, şi-a întins picioarele şi a început să-mi povestească:

— Şapte perechi de cai a crescut. Da, şapte. Vei spune: aşa ceva pot face şi alţi eupatrizi. Nici vorbă că da. Dar se pune întrebarea: ce cai! O dată, la un concurs hipic, în întrecerile cu patru cai, a câştigat toate premiile! Toate trei...

— Cine, mă rog? am întrebat cu uimire.

— Cum cine?!! mi-a răspuns făcând ochii mari cât cepele. Auzi întrebare! Alcibiade, cine altul! S-a vorbit oare în epoca aceea despre altcineva în afară de el? Sau a fost cu putinţă să se vorbească în Atena despre altcineva?

— Despre tine, Socrate, i-am replicat eu.

— Da, a admis el. Pentru că Alcibiade a fost discipolul meu cel mai drag şi pentru că tot atunci mi s-a născut un fiu.

— Lamprocles, m-am grăbit eu să-mi valorific cunoştinţele.

— Întocmai. Dar ştii tu de unde derivă cuvântul Lamprocles? Nu ştii. Să-ţi spun eu. Din două cuvinte: *lampas,* adică făclie, şi *lampros,* care înseamnă strălucitor. Mie mi-a plăcut făclia, spuse el, surâzător: Xantipei, strălucirea, şi până la urmă, ne-am înţeles. Era un băiat frumos. De la

maică-sa moştenise frumuseţea şi limbuţia, iar de la mine – zău dacă ştiu... Pe cinstea mea, nimic... Ştiu eu, poate doar acea năzuinţă de a hoinări prin cetate, fireşte, fără pasiunea mea de moaşă de a stoarce de la oameni cugetări şi de a se juca de-a făuritorul, inovator al sufletelor omeneşti.

— Nu ar trebui să bagatelizezi, dragul meu, ceea ce secolele au respectat la tine şi respectă şi în zilele noastre, m-am împotrivit eu.

— Eu îmi pot îngădui acest lucru a zâmbit ştrengăreşte filosoful, apoi s-a întors la povestea fiului său: tinereţea omenească e în sine un lucru nespus de frumos, venirea pe lume a flăcăului a stârnit agitaţie în casa noastră. Xantipa – mamă, a devenit o adevărată cloşcă şi nimic nu se mai rezolva fără un schimb de păreri, ca să zic aşa, stridente. Xantipa spera să mă ţină mai mult pe acasă. Dar ce să-ţi mai spun, mie îmi trebuia un material mai copt pentru modelările mele. Şi, crede-mă, pe atunci era nevoie de aşa ceva. În Atena, morala oamenilor cobora tot mai jos şi ne-ar fi trebuit atâtea mii de inovatori câte mii de cetăţeni se aflau în cetate. Pe scurt: în spatele fiecărui atenian câte un Socrate, cu gârbaciul în mână. Numai că o etică fără propria bunăvoinţă, o etică sub ameninţarea bătăii, nu face nici cât o ceapă degerată, şi uite aşa, te învârţi mereu într-un cerc vicios. Nu, dragul meu, glumesc. Prietenii mei, aşa numiţii mei discipoli, mi-au adus, cu excepţia lui Critias, numai bucurii. Au învăţat să se cunoască pe sine şi să-i înveţe şi pe alţii acest lucru; ori, a-i învăţa asta şi pe alţii, a fi sol al acestei idei, înseamnă a răspândi tot mai departe conştiinţa umană, aşa cum am dorit eu întotdeauna. Iar mândria mea, Alcibiade stătea pe locul lui Pericle. Adeseori se sfătuia cu mine, adeseori mă asculta; într-o singură privinţă nu ne înţelegeam.

Şi, întunecându-se la faţă, filosoful a izbit furios cu pumnul în masă:

— Da, până şi în calitatea sa de strateg era plin de excentricităţi, degeaba mă răţoiam eu la el, ca la un măgar încăpăţânat.

Şi în aceeaşi clipă a izbucnit într-un hohot de râs năvalnic, iar eu mi-am dat seama că râde de o întâmplare ciudată, petrecută de demult.

— Aş putea să ştiu de ce râzi? m-am încumetat să-l întreb.

— De ce nu? mi-a răspuns el, continuând să râdă. Mi-am adus aminte şi

eu de ceva. Lamprocles avea pe atunci trei sau patru ani şi într-o zi, s-a milogit de mine să-i cioplesc, din lemn, un animal. Unul mic, cum zicea el. Am găsit o bucată de lemn de salcâm, foarte frumoasă, albă ca un sân de femeie şi m-am apucat de treabă. Treaba mergea repede, căci aveam la îndemână toate sculele trebuitoare. Ce-o să fie, m-a întrebat băiatul? Un căţeluş. Lamprocles a sărit în sus, bătând din palme de atâta bucurie. Un căţeluş! Mie mi-s foarte dragi căţeluşii! Şi când am fost gata cu căţeluşul, l-a luat în grabă şi cu strigăte de bucurie s-a dus în casă, să i-l arate mamei. Deodată, îl aud pe flăcău făcând ham-ham, iar pe Xantipa zbierând iii-a, iii-a. Şi numaidecât acel râs al ei, pe care nu i-l mai auzeam decât foarte rar. Când a ieşit în curte, acelaşi râs neobişnuit îi mai stăruia încă pe buze, pe dinţi şi în ochi. Parcă o aud: i-ai promis băiatului un căţel şi uite ce a ieşit: un măgar! iar eu, măgar bătrân, am început să râd la rândul meu, dându-mi seama că gândindu-mă la încăpăţânatul Alcibiade, i-am cioplit băiatului în loc de căţel, un măgar.

— Ei, fii vesel şi du-te la culcare, fiule! mi-a spus filosoful, dând să plece.

— Zău, nu mai sunt atât de tânăr ca să-mi spui fiule, i-am răspuns, zâmbind.

— Da, într-adevăr, nu mai eşti, dar întotdeauna vei fi cu două mii cinci sute de ani mai tânăr ca mine.

Şi a plecat.

III

1.

Hairefon, prietenul şi discipolul lui Socrate, fără să spuie nimănui nimic, întreprinse o călătorie la Delfi. Acolo îi adresă Pitiei întrebarea dacă există în Elada cineva mai înţelept decât Socrate. În numele zeului Apolo, faimoasa preoteasă i-a răspuns: Nimeni dintre oameni nu-i mai independent, mai drept şi mai înţelept ca Socrate.

Cu strigăte de bucurie, Hairefon dădu buzna în curtea lui Socrate. Acesta stătea tolănit pe o sofa de piatră în faţa casei şi medita. După ce discipolul îi împărtăşi noutatea, filosoful îi răspunse:

— Dragă Hairefon, ştii bine că te iubesc, dar zarva asta, crede-mă, e pentru nebuni. Slăbeşte-mă, te rog, cu asemenea aiureli.

Şi se întoarse pe partea dreaptă.

Hairefon dădu din mână, spunându-şi în sinea lui: trebuia să mă aştept la asta! Arete! Modestia! Dar nu-i nimic! Ai să vezi tu! în câteva clipe o să afle tot oraşul.

Într-adevăr, nu trecu mult timp şi jumătate din Atena era în picioare. Maxima sentenţioasă a oracolului de la Delfi străbătea cetatea cu iuţeala fulgerului. Pe duşmani îi umplea de amărăciune, pe prieteni de bucurie.

Când ajunse la urechile lui Alcibiade, acesta îşi dădu numaidecât seama că vestea asta îi putea fi şi lui de folos. Căci dacă Socrate e cel mai înţelept dintre eleni, atunci discipolul său cel mai bun nu poate pretinde ceva neînţelept, încercând să reînvie vechiul vis al atenienilor de a supune Sicilia.

Văicărelile cu privire la starea de mizerie în care se zbătea Atena, se adunau cu duiumul. De la moartea lui Pericle, visteria statului e mai mult goală. Dar cu bocete şi văicăreli nu se poate umple. Toţi ar vrea ca obştei să-i meargă bine, dar să lupte pentru asta, câţi ar vrea? Binecuvântată fie sentinţa oracolului de la Delfi! Binecuvântat fie Apolo. Asta o să ne ajute acum să-i câştigăm pe toţi şovăielnicii, pe toţi popândăii sperioşi, pe toţi trândavii ce zac în casă, pe cuptor.

Alcibiade gonea călare spre demosul Alopeche. Ajuns în dreptul casei lui Socrate, opri brusc calul şi-i strigă peste gard filosofului, care se tolănea mai departe pe sofaua lui de piatră:

— Ai aflat? A fost pe aici Hairefon?

— A fost, îi răspunse Socrate şi se întoarse pe partea stângă.

— Pe toate bufniţele zeiţei Atena! blestemă Alcibiade; Şi tu stai şi zaci! Scoală! Evenimentul ăsta trebuie sărbătorit. Să mergem!

— Nici prin gând nu-mi trece, mormăi filosoful. Xantipa care auzise discuţia celor doi, ieşi repede în curte.

— Când nu e cazul să te duci, te duci, iar când e cazul, nu te duci...

Apoi strigă:

— Intră, scumpe Alcibiade, nu sta în poartă şi să n-ai nicio grijă că merge el. Gata, scoală! îşi îndemnă ea bărbatul, apucându-l de umeri şi zgâlţâindu-l cu nădejde. Hai, du-te repede şi ia-ţi un chiton curat şi nu lăsa un oaspete atât de distins să aştepte!...

Între timp, Alcibiade intrase în curte.

— Fii binecuvântată, scumpă Xantipa, pentru vorbele tale de aur. Eu serbez azi evenimentul aşa cum se cuvine, cu înţeleptul tău, dar mâine o să-l serbezi şi tu, cu Lamprocles, şi nu numai mâine. Lamprocles! Unde eşti, puişorule?!? Ia spune tu, ce-ţi place ţie cel mai mult?

Copilul nu rămase mult pe gânduri şi răspunse:

— Turtiţe de miere, plăcinţele cu alune, struguri, smochine... Şi, trăgând-o pe maică-sa de peplum, o întrebă. Şi ce-mi mai place?

— Astâmpără-te şi lasă-mă în pace!

— Vezi, dragul meu Socrate, zise Alcibiade râzând. Vezi ce necazuri are sărmanul copil cu alesul? Pentru noi e mai simplu:

— Darul lui Dionysos!

Filosoful rezistase glasului serbării, dar glasul vinului îl ispiti. Porniră.

— Unde mă duci? întrebă el pe drum. La Teodate?

— Da, scumpul meu. Nu-ţi convine?

— Ba da, bună idee.

Nu mai aveau mult. Se apropiaseră de vila cu acoperişul drept pe care străluceau luminile felinarului şi de unde se auzeau glasuri de femei.

Alcibiade se postă în faţa casei, recitind câteva versuri din Anacreon:

„Neagra ţărână bea de stinge,
la rândul ei e suptă de copacul veşnic însetat,
marea soarbe pâraiele de munte,
soarele înghite luciul mării,
şi el însuşi e băut de gura lumii.
De ce atâta indignare, deci, că vrem şi noi să bem?”

De pe acoperiş se auzi un strigăt de bucurie:

— Alcibiade!

Agitaţie în casă. Tropot de tălpi goale pe duşumeaua de marmoră şi, numaidecât, uşa de la intrare se deschise.

Alcibiade, însoţit de Socrate, urcă pe acoperiş. În capul scării îi întâmpină Teodate, îmbrăcată într-un peplum alb, cu falduri mari şi uşor suflecat, iar peste umeri, ca s-o ferească de răcoarea nopţii, purta un şal de culoare portocalie. Deşi Alcibiade a urcat primul pe treptele înguste, ea îl îmbrăţişează mai întâi pe filosof, şi abia după aceea pe strateg, sărutându-i pe amândoi pe buze. Îi conduce apoi mai departe.

În mijlocul unui covor gros, presărat cu perne colorate, sta, poleită de sclipirea argintie a lunii, o tânără fată. Îi întâmpină şi ea pe noii veniţi cu o uşoară plecăciune. Să nu-i vină să-şi creadă ochilor. Auzise multe despre Alcibiade, auzise şi despre frumuseţea lui bărbătească, dar realitatea întrecea orice închipuire. Timandra simte cum o ia cu fiori prin tot corpul.

— Spuneţi-mi, întreabă Teodate, ce se întâmplă în noaptea asta în oraşul nostru? Făcliile cutreieră străzile, strecurându-se prin case ca nişte şerpi de foc. Cârduri întregi de scandalagii jubilează, ţipă, cântă, chiuie...

— Aceşti scandalagii sunt prietenii mei, râse Alcibiade. Au fost la mine, la ospăţ, iar acum răspândesc prin cetate o ştire minunată, adusă de Hairefon de la Delfi, de la însuşi, marele Apolo.

— Încetează, i-o retează scurt Socrate.

— Jur pe Apolo că nu voi înceta şi *voi* spune ştirea până la capăt. Iată ce spune zeul oracolului de la Delfi: nu există în Elada un om mai înţelept

ca Socrate.

Teodatei îi dau lacrimi în ochi şi-l îmbrăţişează cu duioşie pe filosof. Fata se apropie şi ea şi cu o voce de o sfială tulburătoare, Rosteşte încet:

— Îmi este îngăduit şi mie, unei necunoscute, să te felicit din toată inima?

Socrate o cuprinse în braţe şi o sărută pe amândoi obrajii. Apoi o privi îndelung.

— Necunoscută, spui? şi se uită cu atenţie la chipul Teodatei care îşi înălţase mâinile spre clarul de lună.

— O, Selene, tu care ne împodobeşti cu argintul strălucirii tale, cu siguranţă ştii că omul acesta nu e numai înţelept ci şi atotştiutor.

— Pe cinstea mea, nu-i nevoie să fii atotştiutor ca să-ţi dai seama că această fiinţă încântătoare e fiica ta, spuse Socrate, zâmbind fericit.

— Da, Timandra e fetiţa mea, încuviinţă Teodate. Chiar azi îi serbăm a paisprezecea aniversare.

Oaspeţii picurară întru cinstirea zeilor şi băură în sănătatea tinerei sărbătorite:

— Fie ca inimoasele Carite să nu te invidieze pentru farmecul tău, iar acesta să sporească odată cu anii! îi ură Socrate.

Alcibiade sfredeli îndelung cu privirea ochii de culoarea agatului ai tinerei fete şi surprinse scăpărând în fundul lorscânteі de aur.

— Să-ţi dăruiască zeii tot ce-ţi doreşti! rosti el cu emoţie în glas.

Timandra nu era nici ea în stare să-şi desprindă ochii de pe chipul lui.

Pe terasă se aşternu o tăcere desăvârşită; zgomotul oraşului se îndepărtă încet-încet, până când nu se mai auzi de loc; flăcăruile de pe acoperiş, în care ardeau răşini aromate, se stingeau şi ele una câte una. Mirosul răşinilor tăia parfumul salviilor înflorite, ce se înălţa din grădină. De-acolo răzbea, în schimb, cântul neîntrerupt al cicadelor.

Teodate scoase dintr-un scrin ferecat o scrisoare şi i-o întinse lui Alcibiade.

— Am primit această misivă din partea unui prieten, fii te rog atât de bun şi citeşte-ne-o.

Alcibiade se apropie de stâlpul felinarului şi la lumina pâlpâitoare a

lămpilor de ulei, începu:

— Bem din tine ca din apele râurilor, te luăm în mână ca pe o floare de trandafir. Nu te sfii pentru accesibilitatea ta, ci, dimpotrivă, fii mândră că atâţia oameni tânjesc după tine. Căci apa e şi ea hărăzită tuturor, focul nu aparţine unui singur ins, soarele e o zeitate comună pentru toţi oamenii. Casa ta e un lăcaş al frumosului, iar cel ce pătrunde în ea, e un preot; cine îşi pune aici o coroană pe cap e un pelerin, iar darul lui e dijmă. Stăpâneşte-ţi supuşii întru a lor bucurie şi cinstirea lor să te însoţească şi de acum încolo[3].

— Ce voce atrăgătoare ai tu, distinse Alcibiade! suspină Timandra, plină de emoţie.

— La tine, Timandra, totul e atrăgător, replică Alcibiade.

Teodate trase uşor mantia de pe umerii fetei, făcând să i se dezvăluie un sânişor rotund şi tare ca piatra.

— Puneţi mâna, îi îndemnă ea pe oaspeţi.

Socrate strânse în palma sa pieptul adolescentei şi spuse cu admiraţie:

— Nici Momos pesimistul n-ar fi în stare să-i găsească vreun cusur...

Teodate se întoarse spre Alcibiade. Acesta însă, rămase ţintuit locului:

— Eu nu mă încumet...

— Mulţumesc, murmură fata în surdină.

Socrate privi această scenă îngândurat. Ăsta-i Alcibiade?!!

Felinarele aşezate în cele patru colţuri ale întinsului covor, răspândeau în noapte o lucire gălbuie ce se îngemăna cu gingaşa strălucire argintie a lunii, într-o cuceritoare lumină albă-verzuie, în care aurul giuvaerurilor de pe degetele şi braţele Teodatei aduceau mai mult cu gheaţa decât cu nobilul metal. Încrustaţiile de sidef de pe colierul şi brăţările ei împroşcau fulgere de opal.

Alcibiade se întinse în aşa fel, încât s-o poată vedea numai pe Timandra.

— Tu, fermecătoare copilă, sparse tăcerea Socrate. Tu ai oferit până acum multă voluptate şi încântare ochilor noştri. Dar cu cât mai fascinaţi ar fi aceşti ochi dacă le-ai îngădui să urmărească, în mişcare, plasticitatea

[3] **Aici a fost folosită una din „Scrisorile de dragoste” ale lui Flavius Filistratos – scriitor grec, sec. 2-3 e.n. (N.A.).**

ta de-săvârşită.

Fata îi aruncă mamei sale o privire întrebătoare. Teodate dădu din cap, aprobator.

— O să dansez desculţă, spuse Timandra, scoţându-şi sandalele de mătase.

Intră în lumina felinarelor, arătându-şi albul imaculat al picioarelor, eliberat din strânsoarea sandalelor, gleznele zvelte şi delicate, şi degetele mici de o neasemuită frumuseţe.

Teodate ciupi din strunele chitarei acordul solemn din dansul ritual al preoteselor zeiţei Demetra.

Apoi, în acordurile grave ce urmară, Timandra începu să execute un dans compus din paşi, mişcări din mâini graţioase, întrerupte din când în când de plecăciuni reverenţioase, în faţa imaginarei zeiţe. Era în acest dans ceva emoţionant şi totodată impunător, căci Timandra, o copilă încă, se mişca înaintea altarului nevăzut al Demetrei cu atâta gravitate, de parcă însăşi zeiţa ar fi fost în faţa ei.

Când dansul luă sfârşit, se înţelese din nou din priviri cu Teodate şi într-o clipită se făcu nevăzută, ca apoi să reapară despuiată, fluturând cu o neobişnuită îndemînare, un voal mare de mătase. Dansa pentru Alcibiade. Voalul când dezvăluia o parte din trupul fetei spre a fi admirat, când îl acoperea, stârnind şi mai mult curiozitatea; se învolbura deasupra dansatoarei ca o pasăre ameţită, dând târcoale pielii ei scânteietoare şi valurilor de păr întunecat ce se revărsau ca o cascadă. Tulburarea din inima Timandrei se ciocneşte cu tulburarea bărbatului adult şi încercat. Bătrânul şi eternul demon Eros i-a rănit pe amândoi, deopotrivă. Nu se mai vedeau decât unul pe celălalt. Divină nebunie. Divină beţie. Ea nu mai era acum preoteasa Demetrei ci o bacantă ameţită de băutură din alaiul lui Dionysos, învârtindu-şi şoldurile cu mişcări mlădioase – o fată tulburată de zăduful nopţii seculare în care străvechile instincte transformă o copilă într-o femeie languroasă, răscolită de toate dorinţele.

— Fie ca un zeu bun să conducă spre bărbat picioruşele ei desculţe şi inima aprinsă din pieptul ei plăpând. Spuse Teodate, cu emoţie în glas.

Fata cu picioare de argint se roteşte ca un vârtej în preajma lui

Alcibiade. Până şi flăcările felinarelor încetează să mai dea lumină răpuse de strălucirea albă a trupului de fecioară.

Alcibiade o soarbe din ochi, nările încep să-i zvâcnească, gura întredeschisă se luptă să tragă aer, respiraţia i se accelerează şi devine din ce în ce mai anevoioasă. Şi ritmul dansului se accelerează; în mâna Teodatei chitara cântă şi bubuie, bătăile se succed vertiginos într-o învolburare de acorduri sălbatice şi peste ele planează mereu unul şi acelaşi sunet subţire, seducător, neînduplecat şi autoritar, ce parcă ar pune sângele pe goană...

Dansatoarea gradează îndrăzneţ elementele dansului, desface braţele în întâmpinarea cuiva, încurajându-l, ispitindu-l şi din nou îşi ia zborul ca apoi să se întoarcă, să-şi desfacă picioarele, arătându-şi pubisul năpădit de un puf auriu şi iar se roteşte ca ameţită de beţie, de o beţie adevărată.

— Eşti palidă, Teodate.

— Ah, da. Bănuiesc că da. Dar o să-mi treacă, bunul meu Socrate.

— Lasă-ţi capul pe pieptul meu, nu vrei?

— Ba da. Bucuroasă. Şi ţie îţi bate inima cu putere.

— Ai vrea să încerc să te conving că din pricina vinului şi a nopţii înmiresmate? De ce te-aş minţi?

— Şi atunci ce să spună el? Şi puişorul meu, micuţa mea căprioară, porumbiţa mea gingaşă...

— Să-ţi şterg lacrimile de pe gene şi de pe obraji, Teodate. Plângi...

— Ca oricine, atunci când pierde fiinţa iubită, bunul meu Socrate.

— Nu mai plânge şi nu mai tremura. Ai avut totuşi parte, alături de el, de multe zile frumoase.

— Da. Dar omul... omul e o creatură, o fiară nesăţioasă.

Şi deodată spuse cu duioşie:

— Acum însă e vorba de fiica mea. De unicul meu copil. Fie ca Tyche s-o ajute şi să-i aducă noroc în viaţă...

În toiul dansului, Timandra se apropie de Alcibiade. Se aruncă pentru o clipă în braţele desfăcute în întâmpinarea ei şi iar se îndepărtează acest farmec viu şi avântat, ca apoi, pe neaşteptate, să se oprească într-o încremenire bruscă – statuie albă, cioplită din lumină.

Alcibiade cade în genunchi la picioarele acestei splendori.

Socrate strânge cu putere mâna Teodatei în mâna lui:

— Da, dragii mei, a iubi nu e o boală, ci, dimpotrivă, a nu iubi e o boală grea.

Zgomotul oraşului prinse iar să răzbată până aici. Se înteţea, se apropia mereu reamintind sentinţa Pitiei, preoteasa lui Apolo, de la oracolul din Delfi.

— Întreaga Atenă sărbătoreşte înţelepciunea ta, scumpe Socrate, spuse amfitrioana cu vocea sugrumată de emoţie şi noi, în timpul ăsta, noi ne bucurăm de aniversarea copilei mele. Zău, acum îmi pare rău...

— Scumpă Teodate, o întrerupse filosoful, zâmbind, îţi închipui că eu aş fi fost în stare să născocesc o mai frumoasă sărbătorire a înţelepciunii mele decât a fost această frumoasă şi neînţeleaptă noapte?

2.

Insula Salamina se aseamănă la capul ei răsăritean cu o mână uriaşă, cu degetele răsfirate. Pe unul din degete se întinde moşia lui Euripide. Povârnişul ce coboară spre mare ascunde o peşteră încăpătoare şi luminoasă, în care de obicei Euripide stă şi scrie. Ori de câte ori îl vizitează Socrate, care la dorinţa poetului vine să-i aprecieze lucrările, acesta dă poruncă sclavilor să aşeze măsuţele şi jilţurile la umbra pâlcului de pini ce acoperă limba de pământ de deasupra peşterii. De aici se deschide o perspectivă superbă a mării şi insulelor înconjurătoare...

Era o zi însorită, dar Euripide se înfofoli într-o mantie mare de călătorie, confecţionată dintr-o ţesătură din lână de oaie şi abia după aceea se aşeză comod în jilţul său.

— Va să zică iar ne instalăm aici pe limba asta de pământ, spuse Socrate în timp ce ochii lui scăpărau scântei sileniene.

— Aceasta a fost întotdeauna dorinţa ta, îi replică Euripide, cercetând din care parte bate vântul.

— Da, dar ţie îţi place cel mai mult să te cocoşezi acolo jos în peştera ta, continuă Socrate să-l tachineze. Iar aici, de bună seamă suferi.

Poetul se aşeză cu spatele în bătaia vântului şi îşi înveli picioarele

desculţe în mantia de lână:

— Precum vezi, am fost prevăzător şi m-am echipat împotriva oricărui şoc.

— Pe toţi demonii! Despre ce şocuri vorbeşti? Pe mine în afară de această minunată privelişte a mării, a corăbiilor şi acelei turme de oi, albe ca laptele, nu mă izbeşte nimic.

— Te izbeşte! Vântul suflă aici dinspre mare. Nu simţi? Umbra pinilor e slabă, când te uiţi, te bate soarele în cap. Nu simţi? Ca să nu mai vorbesc de fluierele păstorilor, de behăitul oilor, de lătratul clinilor, de turuitul şi strigătele oamenilor mei din crângul de măslini, de zumzetul albinelor...

— Groaznic! îi curmă vorba Socrate, izbucnind într-un hohot de râs nestăvilit. Groaznic! Foşnetul aripilor de fluture, ca un platan în plină vijelie. Auzi? Bâzâitul cărăbuşului în iarbă, zumzetul bondarului pe floare, auzi? Da, pe o floare de mac roşu, a cărui culoare stridentă îţi smulge ochii din orbite, vezi? Dacă n-aş avea de discutat cu tine o chestiune importantă, o clipă n-aş mai sta şi aş rupe-o la fugă să ajung cât mai repede printre păstorii tăi şi printre culegătorii de măsline.

Râseră amândoi.

— Ăsta eşti tu! exclamă poetul. Filosoful hoinar, cum ţi se spune. Tu simţi mereu nevoia să te izbească sau să te izbeşti de ceva sau de cineva. Eu însă, cu tragediile mele, trebuie să stau pitit în peştera mea, unde nimic nu se izbeşte de mine.

Şi, mutându-şi din nou jilţul un pic mai la umbră, ca să scape de soarele cicălitor care mereu îl căuta printre crengile pinilor, Euripide continuă cu voluptate descrierea peşterii sale îndrăgite:

— Abia acolo, în locul acela liniştit şi ferit de intemperii, unde nu poate pătrunde nici ploaia, nici vântul, nici soarele, nici vocea omului, abia acolo mi se arată Medeea, Hercule, Hipolit, Fedra, acolo le aud cu claritate suspinele, plânsetele, tânguirile, blestemele, strigătele de răzbunare, izbucnirile înflăcărate ale unor inimi răscolite de dragoste.:

— Iartă-mă, scumpe Euripide, îl întrerupse Socrate; apucându-l de braţ cu afecţiune. N-am vrut decât să te încerc. De mult te bănuiesc că stai şi te chinui aici alături de mine, de frică să nu-ţi cer să mă duci în peştera

ta, printre eroii tăi. Căci ţie, de fapt, ţi-e teamă că aş intra numaidecât în vorbă cu ei şi pe urmă... s-a zis cu tragedia!

— Ţie, prietene, îţi este totul îngăduit, spuse Euripide cu căldură în glas. Să mergem acolo!

— Nu! strigă Socrate. Aici rămânem! Mă ştii doar, eu sunt prieten bun cu ironia şi ea nu-i niciodată departe de mine, iar eroii tăi tragici, care au venit desigur să te inspire, ar putea să se simtă jigniţi de glumele şi poznele mele şi să-şi ia picioarele la spinare. Şi pe urmă ce te faci? De unde îi mai aduni?

— Dacă vrei să priveşti lucrurile cu atâta grijă pentru eroii mei, atunci primesc spusele tale cu multă recunoştinţă, zâmbi tragedianul cu inima uşurată.

— Atenţie! strigă Socrate. Nu te mişca! Şi nu mai scoate o vorbă!

Euripide încercă totuşi să se ridice, dar mantia îi împiedică picioarele şi astfel îi dădu ascultare filosofului, uitându-se doar cu ochii holbaţi în ochii săi, la fel de holbaţi.

— Stai, nu te mişca, mai e încă acolo! Nu te mişca! îi porunci Socrate, apropiindu-se încet cu mâna de barba stufoasă a tragedianului, în care se încurcase o albină.

Euripide se făcu alb ca varul, simţea cum îl trec fiori reci prin tot corpul şi sângele îi îngheaţă în vine, să-l tai pu cuţitul, nu alta.

— Hai, făptură drăgălaşă! hai, comoara mea aurită, vino frumos încoace, se adresă Socrate dezmierdător albinei şi, apucând-o cu băgare de seamă de o aripioară, îi dădu drumul să zboare.

— Mi-ai salvat viaţa, răsuflă uşurat Euripide, copleşit încă de groaza prin care trecuse.

— Ţie nu, râse cu poftă filosoful. În schimb albinei i-am salvat-o. Tu ai scăpat, cel mult, de o umflătură pe bărbie...

— Păi vezi! scuipă de trei ori tragedianul. Şi tu ai vrea să-i mai ridic un imn de slavă acestei naturi sălbăticite!

Între timp însă albina îşi găsise floarea preferată şi după ce ultimul val de spaimă se retrase, Euripide îşi recăpătă buna dispoziţie.

— Cel mai tragic dintre poeţi, se spune despre mine. Ce zici, prietene,

n-ar trebui, aşa, pentru variaţie, să scriu şi eu o comedie?

— Ca să i-o plăteşti lui Aristofan pentru faptul că ne ia pe amândoi în zeflemea? Eu unul aş saluta cu entuziasm un asemenea eveniment, ba, mai mult, ţi-aş sta bucuros la dispoziţie cu sfatul meu.

— Ce fel de vin doreşti? întrebă Euripide.

— Alb. La tine nu beau decât din acela alb, cu reflexe galbene de topaz, ştii tu din care.

Şi, deodată, filosoful începu să râdă zgomotos:

— Când mă gândesc însă că la noi orice comedie e acompaniată de un năzdrăvan neobrăzat, căruia îi atârnă din costum un falus puternic, confecţionat din piele, şi năzdrăvanul ăsta se încumetă cu el la atâtea ştrengării obscene, însoţite întotdeauna de trivialităţi verbale, îmi pun întrebarea dacă sensibilitatea celui mai tragic dintre poeţi ar suporta aşa ceva.

— Mă rog, fie! izbucni şi Euripide în hohote de râs. Fiecăruia ce i se cuvine. Ceva rodniciei divine, ceva nouă, oamenilor senzuali, pentru înviorare... Dar, trebuie să recunoşti, scumpe Socrate, că un asemenea neobrăzat e în stare într-o clipită să facă tot teatrul să se tăvălească de râs. Şi pentru asta, îţi spun sincer, îl invidiez.

— Şi mie îmi place să râd, mărturisi Socrate, dar ce să fac, preţuiesc totuşi mai mult tragedia, care, ce-i drept, nu izbuteşte să-i facă pe toţi spectatorii să se tăvălească pe burtă de atâta râs, în schimb îi face pe toţi să gândească.

Picurară din vinul auriu întru cinstirea zeilor, apoi sorbiră prima înghiţitură.

Socrate plescăi din limbă şi după ce îşi linse buzele satisfăcut, spuse:

— Tu, cel mai tragic dintre poeţi, scumpe Euripide?!! Grosolană eroare! în cazul ăsta, eu ar trebui să fiu cel mai tragic dintre filosofi. Şi sunt?!?

— Tu, scumpul meu? Nonsens. Tu care persiflezi, te zbârleşti, te burzuluieşti, te baţi, mângâi, răsfeţi şi... şi faci totul numai ca să le dai ghes oamenilor să fie mai buni decât sunt?

— Acelaşi lucru îl faci şi tu, dragă Euripide, chiar dacă pentru asta te foloseşti de efuziunile sfâşietoare ale Medeei tale... Tu, cel mai tragic

dintre poeţi? repeta Socrate, întinzându-şi braţele spre luciul scăpărător al mării: cel ce deschide drumul spre noile şi bunele moravuri şi legi e cel mai vesel dintre oameni. Veselia nu se măsoară cu râsul, ci cu sentimentul şi fapta bucuriei. Tu eşti un demon al veseliei, spuse filosoful, înveselit: Arunci în rândurile spectatorilor cununi de smoală încinsă, ei şi? Uneori, pentru o cunună aprinsă, te răsplătesc cu o cunună de lauri, alteori îi sperii prea mult şi atunci te fluieră. Mă rog!

Filosoful sorbi din cupa de argint şi spuse:

— Vinul tău e mai bun decât al lui Kalias.

Şi după ce îşi şterse barba cu dosul palmei, reluă:

— Dar pe toţi demonii! Atenienii ăştia au atâtea datorii să-ţi plătească! Şi se apucă să le enumere, holbându-se în acest timp, ştrengăreşte, la prietenul său: Eşti împotriva samavolniciei stăpânitorilor. Împotriva legilor nedrepte, împotriva oligarhiei, a tiraniei şi a monarhiei. Şi, la drept vorbind, nici faptul că te ridici atât de tăios împotriva Spartei nu e pe placul tuturor. Da, până şi poeţilor le stârneşti fierea cu inovaţiile tale, schimbi miturile, piesele tale nu fac decât să combată piesele lor; mă rog, de adus, îi aduci tu pe zei în scenă, dar numai pentru a dezvălui în ei omul în carne şi oase. Până şi zeii oameni nu sunt la tine altceva decât oameni cu tot ce au bun şi rău în ei şi sigur că în felul ăsta provoci supărarea zeilor şi a oamenilor deopotrivă.

— Pe toiagul lui Hercule, că multe mai sunt, se minună Euripide.

— Stai, nu te grăbi, că abia am început. Îl avertiză Socrate: Te baţi pentru drepturile femeilor şi le iei apărarea împotriva bărbaţilor. Care nu-s bărbaţi adevăraţi şi, cinstit vorbind, mulţi nu sunt, şi pe toţi ăştia, se înţelege, îi ai împotriva ta...

— Şi femeile sunt împotriva mea, îl întrerupse râzând Euripide. Se spune despre mine că din pricina celor două căsătorii nereuşite, aş fi duşmanul femeilor.

— Şi cum rămâne cu bagatelizarea destinului? reluă filosoful. Îţi închipui oare că oamenilor le convine când îi faci răspunzători de faptele lor, fără ca apoi să le poată pune pe seama zeiţelor, Moira sau Ananke?

— Recunosc că asta nu e prea plăcut pentru oameni. Dar cum le-a dat

prin minte că atunci când săvârşesc ceva, nu e judecată ursita ci ei înşişi sunt cei judecaţi? întrebă tragedianul, râzând. Şi ştii ce, mai slăbeşte-mă cu sperietorile astea şi hai mai bine să bem!

— Stai, onorate poet, asta încă nu-i totul. Răul cel mai mare pe care l-ai săvârşit şi-l mai săvârşeşti şi acum în *Troiene*le tale, l-am lăsat la urmă.

— Ei, hai, ce mai stai, dă-mi lovitura de graţie şi doboară-mă, îl îndemnă Euripide, încreţindu-şi fruntea.

— Bine, atunci ascultă lucrul cel mai ruşinos: vorbeşti despre sclavi ca despre oameni! Ba, mai mult, te plângi de lipsa lor de libertate. După tine, chipurile, sclavul s-ar putea ridica, din punct de vedere moral, deasupra cetăţeanului liber! Oroare! Eşti filosof pe scenă, ruşine! Eşti discipolul lui Anaxagora! Prietenul lui Socrate! Ruşine! De trei ori ruşine!

— Gata, ajunge, ajunge! strigă Euripide, dând din mâini. Sunt zdrobit... Ce mai, sunt un om pierdut. Dar oare îţi dai seama, distinse filosof, că în toate ticăloşiile mele nelegiuite îmi eşti şi tu părtaş?

Socrate încercă să arboreze o mină de om pocăit. Dar din toată strădania lui nu ieşi decât o grimasă care-l făcu pe tragedian să râdă în hohote.

— Pe toţi demonii! Pentru prima oară te văd şi eu râzând cu atâta poftă. Pe cinstea mea, îmi creşte inima de bucurie! exclamă filosoful, ridicând din nou cupa de argint: Picur întru cinstirea lui Hades, ca să aibă grijă de noi şi să nu ne chinuiască prea mult în Tartar, pentru păcatele noastre pământeşti şi beau pentru ca păcatele săvârşite împreună să crească şi să sporească precum ciupercile după ploaie!

— Iar eu, scumpe Socrate, spuse Euripide, ridicând, şi el cupa, eu mi-aş îngădui să mai adaug ceva: pentru ca păcatele noastre să nu merite doar un simplu toast, ci să fie demne de a ne îmbăta în lege! Aşa, vicleanule! Şi eu care o sfeclisem crezând că în intenţia ta era să mă sfătuieşti să mă las de scris...

— Eu, aşa ceva?!! explodă Socrate, cu prefăcută indignare. Pentru asta ar fi trebuit să auzi că în drum spre tine m-a împuns o vacă tărcată... Auzi, ce idee!... De altfel, continuă el, de data asta pe un ton vesel, trebuie să ştii că eu de mic am fost un mare aiurit.

Reveniră apoi la *Troiene* şi Euripide citi ce scrisese până atunci.

Socrate rămase un timp pe gânduri, după care începu:

— Vrei să cunoşti părerea mea? Bine, am să ţi-o spun. După mine, momentele cele mai tari şi mai impresionante sunt două: primul e cel al Andromacăi în clipa în care fiul ei, Astianax urmează a fi aruncat de pe zidurile Troiei învinse, iar al doilea, al reginei troiene Hecuba, atunci când e silită s-o azvârle pe fermecătoarea ei fată, Casandra, în patul lui Agamemnon. Scena cu regele Menelaos şi uşuratica lui soţie aş dori, dacă nu te superi, s-o mai aud o dată.

— Foarte bine, încuviinţă tragedianul.

— Şi finalul? Te-ai gândit la un final? mai întrebă Socrate.

Fără voia lui, Euripide îşi îndreptă privirea spre nordest, în direcţia în care se înălţa puternica cetate frigiană Troia.

— Cam aşa, spuse el după un timp: Troia cucerită, arzând în flăcări. Soldaţii greci, târând în lanţuri fetele şi femeile troiene capturate, pentru a le îmbarca pe corăbiile ce urmează să le ducă la viitorii lor stăpâni. Tânguirile lor şi braţele lor ridicate spre cerul împurpurat de flăcările învolburate. Un foc uriaş, cumplită stihie dezlănţuită şi Pe fundalul lui, suferinţele de nedescris ale femeilor şi copiilor – imagine a groazei pe care războiul o aduce nevinovaţilor şi celor lipsiţi de apărare…

— Excelent, Euripide, excelent! se entuziasmă Socrate. Îmi place foarte mult. Loveşti exact unde trebuie.

— Când vii data viitoare, o să am totul aşternut pe papirus.

S-au ridicat şi iată-i mergând împreună spre moşie. Deodată Euripide spuse cu întristare:

— Partea proastă e însă că Probabil, poporul atenian va fluiera şi va huidui această tragedie. Căci pe greci îi înfăţişez aici ca pe nişte barbari la porţile Troiei şi toată piesa e antirăzboinică, în timp ce Atena, dacă nu mă înşel, se pregăteşte de război.

— Nu, nu te înşeli, războiul e gata-gata să izbucnească. Treceau prin crângul de măslini.

— Măslinele încep să se împlinească, spuse Socrate, de parcă ar fi măsurat timpul cu ajutorul măslinelor.

— Ţi-e teamă pentru Alcibiade? îl întrebă poetul.

— Mi-e teamă de Alcibiade, sublinie filosoful şi amuţi.

Soarele cobora într-un amurg argintiu. Peste puţin timp, roua avea să se lase peste lăstarii de linte şi peste smocurile de iarbă de pe colina ce se înălţa în spatele fermei. Dintr-acolo se auziră de mai multe ori nişte sunete prelungi şi stridente, trâmbiţele din coarne de bou – semnal dat păstorilor ca să mâne turmele şi cirezile în ţarcuri.

— Va trebui chiar în seara asta să-i jertfeşti ceva zeului Pan, pentru ziua bună pe care ţi-a dăruit-o, gospodarule, spuse filosoful şi numaidecât se grăbi să adauge, cu veşnicu-i zâmbet pe buze. Smochinele uscate păstrează-le pentru prietenul tău Socrate. Pentru Pan găseşti tu şi altceva să-i jertfeşti.

— Pentru tine îl păcălesc cu plăcere, îi răspunse Euripide, zâmbind şi el.

Când ajunseră în faţa conacului, se îmbrăţişară cu căldură. Socrate se urcă într-un căruţ tras de doi catâri, care-l duse până în micul port particular ce ţinea de ferma lui Euripide.

3.

Nici ca strateg nu se lăsa Alcibiade de isprăvile sale trăsnite şi, fără nicio sfială, se expunea admiraţiei publice. Faima de epicurian risipitor şi de petrecăreţ fluşturatic îi prindea bine. Cu ea îşi inducea în eroare duşmanii, făcându-i, încet-încet, să nu-i mai ştie de frică.

Nicias însă se temea de el. O dată a fost răpus de Alcibiade, iar în *ekklesia* îl eclipsa mereu.

De câte ori avea prilejul, Nicias îi prevenea pe prietenii săi:

— Eu îl cunosc bine. De mic copil a fost crescut şi educat ca un adevărat conducător de oşti. Cu timpul a devenit un bărbat ambiţios, cum n-a mai cunoscut de mult cetatea noastră. Caii, corăbiile, bătăliile spirituale – toate sunt pasiunea lui şi în toate trebuie să iasă triumfător. Decât al doilea, mai bine mort, asta-i deviza lui. Voi nu-l cunoaşteţi, dar ţineţi minte ce vă spun: sub masca tovarăşului vesel de petreceri, se ascunde un răpitor înrăit.

De obicei, prietenii dădeau din cap cu gravitate, şi-l întrebau:

— Ce te nelinişteşte, scumpe Nicias? Ştii cumva că ar unelti ceva împotriva noastră?

— Scumpii mei prieteni, le-a spus o dată Nicias, pe un ton dojenitor. Vreţi poate să mă faceţi să râd? Tot ce face şi ce nu face acest chefliu nechibzuit e o uneltire împotriva noastră, a oamenilor iubitori de pace.

Şi, ameninţându-l pe Alcibiade cu degetul, spre depărtări, reluă:

— Şarpele ăsta cunoaşte fiecare oraş şi fiecare port din arhipelag, aşa cum îşi cunoaşte cineva propria cămaşă, în ultima vreme însă zburdă mai mult pe mare. Când e la răsărit, când la apus. De ce oare? Atena a devenit prea mică pentru el? Se avântă în lume după distracţii? După curtezane? S-a săturat de ateniene?

Şi, trecând de la tonul înţepător la cel stimulator, Nicias încheie:

— Ascultaţi-mă pe mine, prieteni, şi fiţi cu ochii în patru! Palatul lui plutitor, împodobit cu nestemate, nu e o trieră de agrement, ci o corabie de război, pornită în recunoaştere.

Şi, într-adevăr, cel ce băgase spaima în bătrâniciosul Nicias, dădea târcoale porturilor şi cetăţilor. Unde se oprea, acolo zăbovea. Nicăieri însă” nu se prezenta în calitatea sa de prim bărbat al Atenei, ci ca un bun tovarăş de ospăţ, de beţie şi de petreceri.

Motivul? Să afle cum stau lucrurile prin partea locului. Dacă atmosfera ce domneşte pe acolo e în favoarea democraţiei ori în favoarea oligarhiei, să descopere ce sentimente nutreşte populaţia locală faţă de Atena, sau faţă de alte state. Acesta era unul dintre motive. Iar al doilea? Să câştige prieteni. Avea şcoala bună a lui Socrate: a învăţa e prea puţin; îi intrase în sânge arta de a-şi recruta prietenii, de a le câştiga inima: de vei întinde braţele spre cineva, îl vei pierde. Procedează în aşa fel încât cel pe care vrei să-l câştigi, să întindă el braţele spre tine. Prietenia şi dragostea nu se dobândesc cu sila şi nici formule magice nu există pentru aşa ceva. Măgulirile false te demască mai curând decât te aştepţi. Arată-i victimei tale că-i vrei binele! Fii răbdător şi blajin! Dă sfaturi! Ajută!

Alcibiade se mişca în societatea unor oameni de cele mai diferite poziţii şi caractere, printre marinari şi pedestraşi, învârtindu-se în mijlocul lor

cu o dezinvoltă siguranţă, iar în vremea aceea avea de mult în spatele său prieteni devotaţi, simpatizanţi şi admiratori cu miile.

I s-a spus cândva: tu te vei acoperi de o glorie mai mare decât a lui Pericle. Dar cum? Şi într-o zi şi-a adus aminte că încă de pe timpul lui Pericle atenienii visau supunerea Siciliei. Era, într-adevăr, un vis grandios. A chibzuit bine şi multă vreme a pus în cumpănă forţele Atenei şi ale Siciliei. Şi în cele din urmă şi-a spus: Da! Da! Voi reînvia acest vis! Voi întreprinde acolo o expediţie şi cu miile mele de soldaţi voi cuceri Siracuza şi, odată cu ea, întreaga Sicilie. Iar după aceea Sparta însăşi va tremura în faţa mea!

Eteriile judecau lucrurile astfel: Alcibiade câştigă războiul şi nu se mai opreşte, va merge din ce în ce mai departe, va deveni stăpânul Eladei şi pretutindeni va instaura sălbatica sa democraţie radicală.

Şi pe urmă cu noi ce se va întâmpla? Facem aici legământ să măturăm democraţia şi, până una-alta, noi vom fi cei măturaţi.

În adunare se ridicau împotriva lui Alcibiade valuri de rezistenţă, înalte cât munţii, iar Alcibiade mâna împotriva I lor munţi de grâne, carne, fructe, aur, arome, pucioasă şi cârduri de sclavi. Şi, pe deasupra, munţi de ruşine, făcându-i pe atenieni de două parale pentru faptul că n-au înţeles nimic din opera lui Pericle, pe care cu nimic n-au multiplicat-o, ci, dimpotrivă, au diminuat-o.

Nu numai adunarea, dar şi agora se umflă şi se zbate, ca o mare răscolită de furtună. Şi acolo îşi trimit adepţii păcii agitatorii.

Dar perspectiva Siciliei cucerite e din ce în ce mai clară, mai sigură, mai irezistibilă. Nu-i lasă în pace nici pe soldaţi, nici pe civili, îi atrage, îi ademeneşte. O ţară de zece ori mai mare decât Atica, şi noi vom fi stăpânii ei! Ce pradă! Ce izvoare nesecate de bogăţii!

Atenienii poleiesc cu aur capul lui Alcibiade, de-i ajunge strălucirea până departe, în larg. Un soare e pe cer – Phoebus Apolon – şi unul pe pământ – Alcibiade.

— Sicilia noastră!

Atena, împlinită ca pântecele unei femei gravide, e îndesată cu acest slogan, gata să plesnească, nu alta. Zidurile ei sunt înţesate de inscripţii,

scrise cu cretă, cărbune şi vopsele de toate culorile:

„Succes expediţiei siciliene!”

„Binecuvântat fie Alcibiade!”

„Fericire lui Alcibiade!”

Harta Siciliei e desenată în nisipul palestrelor, în lutul bătătorit al drumurilor şi în casele oamenilor. Târgul din agora roieşte de oameni agitaţi. Voci pentru şi voci contra, se înfruntă cu toată furia.

— Se duce nopţile la Timandra, fata Teodatei, parfumat şi pomădat de împute toate străzile în urma lui.

— Ei şi? N-are decât! Parfumat, neparfumat, vrea să fim şi noi parfumaţi şi o să ne scoată din mizerie... Dar oare tu, flecarule, tu nu puţi a oboli?!?

Flecarul bine plătit pentru trăncănelile lui, rânjeşte:

— Vezi să nu-ţi rămână dumicatul în gât, prietenaşule! Nici n-am apucat ţiparul de coadă şi tu, gata, te-ai şi aşezat la masă, cu strachina plină.

— Hodorogul de Nicias ne ţine în loc.

— O fi ştiind el de ce.

Un grup din preajma flecarului se mânie la culme:

— Ascultă, gură spurcată! Te pomeneşti că oi fi tu acela care vrea să umple visteria pustiită a statului şi noi nu ştim! strigă unul.

— Bă, otreapo! i se alătură un al doilea. Tu ai putea, cel mult, să mai adaugi la pârţul de-acolo încă trei!...

— Expediţia din Sicilia va aduce înflorirea ţării şi bunăstarea noastră, se înflăcărează cetăţenii.

Flecarul bate încet în retragere, adăpostindu-şi spinarea într-un vălmăşag de oameni, de unde mai latră o dată:

— Sau nenorocirea noastră!

A încasat câteva perechi de palme zdravene şi s-a pierdut în mulţime; dar a lăsat în urma lui o atmosferă de indispoziţie şi îndoială. Oamenii se gândesc la faptul că nu sunt uniţi. Unul hăis şi celălalt cea! Şi asta nu e bine, mai ales atunci când vrei să porneşti la război.

— Se aude că vor să i-l dea ca ajutor pe boşorogul de Nicias! spuse, la

un moment dat, cineva. Să fie în asta vreun tâlc?

— Pe semne că da. Nicias nu l-a ajutat nici împotriva Argosului, n-o să-l ajute nici acum. Cineva o fi dorind acest lucru...

— Asta-i porcăria!

Deodată, însă, se aude o voce veselă:

— Să pornim şi toate ne vor cădea în braţe. Se spune că în Sicilia sunt mulţi oameni care doresc să le aducem democraţia. S-au săturat până în gât de tirani. O să ne întâmpine cu porţile deschise.

Femeile împresoară ca viespile dughenele târgoveţilor; zumzăie, murmură şi strigă, se bat să pună mâna cât mai repede pe marfa care dispare de pe tejghea, văzând cu ochii, pentru ca mâine sau poimâine precupeţii să încerce să scoată pe ea de trei ori preţul. Obolii – banii obişnuiţi ai târgului, aproape că nici nu mai intră în socoteală. Iar inspectorii însărcinaţi de autorităţi cu supravegherea preţurilor şi a chitarelor n-au niciun chef, în asemenea vremuri nesigure, să se pună rău cu târgoveţii. Şi inspectorul trebuie să mănânce şi să cumpere provizii, să aibă o rezervă. De aceea întoarce discret spatele atunci când o precupeaţă îi spune unei femei mirate că pentru un săculeţ cu bobi i se cere să iasă cu bănuţi de argint:

— Ce te miri aşa, cetăţeano? Nimic nu se găseşte şi nimic nu se va găsi.

Şi, numaidecât se grăbeşte să adauge, ca o mângâiere:

— Când o să fie Sicilia a noastră, piaţa o să geamă iar de mărfuri – şi atunci o să poţi să miroşi ce e proaspăt şi ce nu e, iar noi, precupeţii, o să vindem iar în pagubă...

Cetăţeana îşi roteşte privirea ca şi cum ar căuta un sprijin împotriva acestui şantaj neruşinat. Dar inspectorul. Ia-l de unde nu-i. A dat bir cu fugiţii. Şi ăsta e preţul pentru care va putea cumpăra de-acum înainte. Bună afacere în asemenea vremuri.

Pe unul din zidurile marii colonade, e pictată o hartă uriaşă a mării Mediterane. Ţările sunt reprezentate fiecare în altă culoare. Mulţimea se buluceşte în faţa hărţii şi discută:

— Unde mai e şi Sicilia aia?!?

— Cum, nu ştii, deşteptule!?! Uite-o aici!

— Şi de ce-i pe hartă atât de galbenă?

— De ce! Pucioasă. Grâne. Aur.

— O, tu, zeiţă Atena! Numai comori de care avem nevoie! jubilează nedumeritul de până atunci, căscând ochii spre Siracuza, împrejmuită pe hartă cu un cerc roşu aprins, de parcă ar arde în flăcări.

— Pentru asta se face expediţia acolo, cap de berbec!

— Încă nu! încă n-a fost aprobată de adunare, încă...

— Încă te mai aşteaptă pe tine, căpăţână ţuguiată! Până să binevoieşti să dai tu încuviinţarea ca să poată să înceapă războiul!

— Eu, unul, n-aş da-o. Dacă ar fi după mine, aş opri totul pe loc.

— Ia te uită! Şi de ce, mă rog?

— Fiindcă iar o să curgă sânge atenian! Şi încă cel mai bun.

— Al tău cu greu o să curgă. Aşa că, stai liniştit în banca ta.

Răcnete de râs. Răcnete de mânie.

— În alte părţi, căcăcioşii ca tine sunt făcuţi statui de piatră, pricepi?

— Daţi-i un picior în fund, trădătorului! Răpciugosului!

Flăcăul dispare ca o stafie, dar sămânţa neîncrederii se duce s-o împrăştie în celălalt capăt al agorei. Pretutindeni e forfotă, pretutindeni sunt urechi, pretutindeni mişună oameni simpli şi creduli ce pot fi înşelaţi cu uşurinţă.

Voci de femei:

— Sicilia asta e departe, nu glumă! Cât timp n-o să ne vedem bărbaţii?!!

— Nu te speria, rămân alţii.

— Şi cum o fi în Sicilia? Am auzit că e acolo un vulcan uriaş, din care ţâşnesc flăcări...

4.

Socrate se întoarce acasă şi din poartă îi strigă Xantipei:

— Căluţul meu drag! Uite-mă, am şi venit. Gata cina?

Se ocupă un pic de Lamprocle, care tocmai se juca de-a hoplitul agitând, în chip de sabie, o nuia cojită şi tropăind prin curte cu picioarele desculţe. După aceea filosoful îşi spălă mâinile, se aşeză comod la masa

de marmoră de sub platan unde, de obicei, se lua masa de seară şi aşteptă.

Când veni Xantipa, se uită la ea, cu mirare. Nu-l sărută ca altă dată. Nu-i spune niciun cuvânt de reproş pentru faptul că nu dăduse toată ziua pe acasă. În schimb, n-a adus nimic de mâncare. Cu mâinile goale, se aşază la masă în faţa lui. Aha, îşi spune Socrate, în sinea lui. Ceva s-a întâmplat aici în lipsa mea.

— Ei, hai, căluţule, spune ce ai pe inimă şi dă-ne ceva să mâncăm. Că nouă ne e foame, nu-i aşa, Lamprocle?

— Aş fi vrut să stăm puţin de vorbă.

— Cum? Tu? Pe toţi demonii! Ştii bine că la aşa ceva sunt gata oricând, chiar şi acasă. Dar nu s-ar putea după ce mâncăm?

— Nu s-ar putea.

— Atunci dă-i drumul, draga mea, oftă el, vârând mâna în buzunarul în care-şi ţinea boabele de năut. Sunt gata să te ascult...

Xantipa îl sfredeli mai întâi cu ochii săi negri, apoi începu:

— Socrate a spus: A nu avea nicio nevoie, e divin. A avea cât mai puţine, înseamnă a fi mai aproape de divin şi de perfecţiune. Ei, bine, azi trebuie să ne transformăm în zei.

Filosoful nu bănuia încotro ţinteşte soţia lui şi privi lucrurile, cu umor:

— Ia te uită! Povestea asta nu-mi displace de loc. Şi ce zeiţă vrei tu să devii? Pe care ţi-ai ales-o din nesfârşitul lor cortegiu?

— O să mă gândesc. Mai întâi alege tu.

Socrate:

— Eu? Vezi la asta încă nu m-am gândit. Care dintre ei o fi cel mai bun? A, nu! Nu aşa 1 Care dintre ei o duce cel mai bine? Ce mai, e limpede: Zeus! Ăsta are şi un paharnic personal – pe Ganimede – la masă îl serveşte subţirica Hebe, şi la tot pasul îi cade la picioare câte o pământeană; ce mai, e un epicurian clasa întâi. Gata, căluţule, eu unul l-am ales pe Zeus.

Xantipa se uită la el, schiţând un zâmbet viclean în colţul gurii:

— Ai văzut, Lamprocle?!! Tăticul nostru l-a ales pe cel mai mare mâncău din Olimp; zeii să mă ierte şi să nu mă pedepsească! Cine ar fi

spus una ca asta despre un înţelept atât de modest. Cum văd, eu mă ţin mai bine de învăţătura lui Socrate decât tine, scumpul meu bărbat...

— Cum aşa, căluţule?

— Păi, cât mai puţine nevoi... e divin, nu-i aşa? Aşa că eu am ales-o pe Echo.

— Pe Echo? întreabă Socrate, uluit. Zeiţa ecoului? Şi de ce, mă rog?

— În primul rând pentru că e o vorbăreaţă, ca mine. Şi în al doilea rând, ai auzit vreodată ca ecoul să mănânce ceva?

— Eu accept orice glumă bună, spuse filosoful pe un ton de reproş. Dar asemenea vorbărie în loc de mâncare?!!

— Întocmai, scumpul meu. Ia-ţi himationul tău de drum şi porneşte-o cât mai repede spre Olimp!

— Ce să fac acolo?

— Cum ce să faci? Te inviţi la cină, aşa cum te-ai deprins de la ospeţe. Iar eu îl iau pe Lamprocle şi ne postăm în agora în faţa colonadei, şi, cine ştie, poate că cerşim şi noi de-o cină.

— Pe toţi demonii! se aprinse Socrate, de data asta cu toată gravitatea. Ce înseamnă asta?

Xantipa abia aştepta prilejul să-l asalteze cu tot felul de socoteli necruţătoare:

— Cât am câştigat din vânzarea măslinelor? Câteva drahme. Iar astea le-am dat pe făină, care s-a isprăvit. Restul de măsline l-am făcut ulei şi l-am consumat. Vinul din Gudi l-ai băut tu cu prietenii tăi. Iar cele câteva ulcioare cu lapte de capră pe care le mulg, sunt ale băiatului...

— Şi de ce nu mi-ai... încercă Socrate să vorbească, dar fu numaidecât întrerupt.

— Se pregăteşte un nou război. În piaţă a început panica. Nimic nu se găseşte. Nimic nu va fi. Doar pe sub mână vor fi de toate, fireşte, pe arginţi. În toată cocioaba nu avem nici măcar un obol. Sofiştii – să taci, te rog! m-am interesat şi ştiu – sofiştii iau pe lună până la cincizeci de drahme de fiecare discipol. Câţi discipoli ai tu? Şi din ce familii bogate!... Şi ce ai din asta? Nici măcar o para chioară! îi momeşti pe oameni cu undiţa, aşa cum momeşte pescarul peştii. Şi când ai prins peştele, nu

capeţi nici măcar un solz. Taci! Parcă te aud ce vrei să-mi răspunzi: Dar bine, căluţule! Eu mă îngrijesc de oameni, nu de drahme! De om depinde fericirea lui şi fericirea tuturor... Şi ce ai din asta, din grija ta pentru fericirea lor? Aha! Te şi aud. Ai o răsplată şi încă una grandioasă: beatitudinea. Foarte bine. Atunci, dă-ne şi nouă, mie şi băiatului nostru, să gustăm din beatitudinea ta. Nu poţi, nu-i aşa? Păi vezi, înţeleptule! Aha. Şi iar te aud: Ce ne lipseşte, căluţul meu drag?!? Eu te am pe tine, tu mă ai pe mine şi amândoi avem un băiat frumos după maică-sa şi prost după taică-su.

— Întocmai, draga mea, încuviinţă Socrate, zâmbind.

— Oare nu ţi-a spus Antifon de la obraz că eşti un naiv şi un nesăbuit? Că trăieşti o viaţă de mizerie cum nici măcar un sclav n-ar răbda să trăiască la stăpânul lui. Că mănânci tot ce poate fi mai prost. Iar eu, eu să rabd de la tine toate astea? Ai vrea, poate, ca în loc de mâncare să ronţăim şi noi, eu şi Lamprocle, boabe de năut, cum faci tu? Da, dar tu mai ai între timp bunătăţile tale! Aha! Festinele tale, ba la unul, ba la altul, şi atunci cum să le iei pentru înţelepciunea ta măcar câţiva oboli? Nu-i aşa? N-ai nevoie! Ori te pomeneşti că nimeni nu vrea să-ţi dea nimic pentru filosofiile tale?

— Ar fi proşti dacă mi-ar da ceva, mai încercă Socrate să glumească. Doar eu îi învăţ să fie deştepţi...

Xantipa nb mai suportă tonul acesta zeflemist şi izbucni într-un hohot de plâns, pe jumătate mânios, pe jumătate sfâşietor. Lamprocle, deşi nu înţelegea despre ce-i vorba, i se alătură mamei, cu nişte bocete asurzitoare.

Socrate ocoli masa, se aşeză pe bancă lângă soţia lui şi, în ciuda împotrivirii ei, o trase în braţele sale. Îi şterse lacrimile şi o sărută pe obrajii ei cafenii.

— Căluţul meu drag! Opreşte-te din galopul ăsta furios. Monologul tău a fost de-a dreptul sclipitor. Hai. Nu mai plânge. Ţi-o spun cu frumosul şi cu toată seriozitatea. Un lucru însă nu pot să înţeleg: de ce tu, prostuţă mică, nu mi-ai vorbit de loc despre toate astea?

— Te miri şi tu, se auzi printre sughiţuri de plâns. Nu o dată ţi-am spus,

dar tu nu mă auzi. Tu eşti cu gândul în altă parte.

Şi, ascuţindu-şi vocea de supărare, adăugă:

— Tu eşti întotdeauna cu gândul în altă parte, iar eu mă frământ şi mă omor muncind...

— Gata, fetiţo, ajunge, o întrerupse Socrate. Criton mi-a spus ieri că situaţia pe piaţă se înrăutăţeşte şi dacă am avea nevoie de ceva, să vin la el. Ştii, Criton are două moşii, la poalele Himetului.

Se uită printre lacrimi la bărbatul ei, cu o privire un L pic curioasă, un pic bănuitoare:

— Şi cum se face că tu, care nu primeşti de la nimeni nici măcar o drahmă, de la Criton, care, ce-i drept, adeseori ne mai îndulceşte traiul...

— Nici de la el nu iau nicio drahmă! Bucatele nu sunt bani, ca să fie clar. Şi nu e vorba aici de o pomană! Ci de un dar. Hola, Lamprocle! Pe cai!

Băiatul se căţără cu îndemânare pe spinarea lui, apoi *i* se aşeză pe umeri...

— Diii! strigă Socrate şi ţâşniră din curte în stradă. Xantipa, cu ochii încă umeziţi de lacrimi, se uită în urma lor şi cu o voce drăgăstoasă, şopteşte încet, numai pentru ea:

— Ce bărbat aiurit am şi eu!

Criton îl primi pe Socrate bucuros ca întotdeauna. Lui Lamprocle îi mângâie căpşorul cu păr cârlionţat, apoi îl încredinţă unei sclave, cu porunca să-i dea să guste din toate bunătăţile ce se găsesc prin casă.

Când rămase singur cu Socrate şi află de la acesta că nevasta lui nu avea în casă nici măcar un pumn de făină pentru turte, îi ceru scuze filosofului şi se grăbi să le dea poruncă sclavilor să-i ducă Xantipei un coş cu alimente şi, pe deasupra, câte un burduf cu vin şi ulei.

— Gata, s-a făcut, spuse el, întorcându-se la dascălul său.

Lui Socrate povestea asta avea de fiecare dată darul să-i strice buna dispoziţie şi de fiecare dată Criton se vedea silit să-i repete că-i oferă, oricând, cu plăcere şi bucurie, ceva de-ale gurii. Văzându-l şi acum descumpănit, îl luă de braţ şi-l conduse în biblioteca lui:

— M-am convins, scumpe Socrate, că nu-ţi ajunge permanenta mea

asigurare că nu-mi eşti dator, ci, dimpotrivă, eu sunt datornicul tău. În cazul ăsta, hai să ne uităm împreună la ceva interesant. Amfitrionul îl pofti pe oaspete să-şi întoarcă privirea spre peretele cu rafturi, de unde sclipeau căpăcelele de aur ale tocurilor în care erau depuse sulurile de papirus. Îi arătă căpăcel după căpăcel.

— Fii, te rog, atât de bun şi citeşte aceste inscripţii, îi spuse apoi.

— Criton: Despre destoinicie, citi Socrate – Criton: Despre frumos şi bine. Criton: Despre dragostea trupească şi cea sufletească. Criton: Despre justiţie…

Socrate încetă să mai citească şi se uită cu uimire la discipolul său:

— Ştiam că ai scris destul, dar chiar atât, n-aş fi crezut!

— Inscripţiile astea nu sunt complete, spuse Criton, atingând uşor micii „aştri” de aur ce ţineau loc de capace scrierilor sale. Tocurile astea nu găzduiesc doar gândurile mele, ci în primul rând pe ale tale, scumpe Socrate. Şi tu ai vrea ca eu să fiu atât de lacom încât să te storc ca pe o lămâie şi în schimb să nu mişc pentru tine nici măcar un deget? Eu să mă îndop, să-mi ospătez prietenii, şi pe cel mai bun dintre ei să-l las să flămânzească împreună cu soţia şi băiatul lui? Drept cine mă iei?

Socrate se întunecă la faţă, dădu din mână agitat, în semn de împotrivire, dar Criton nu se lăsă impresionat:

— Da, Socrate, tu eşti cel bogat iar eu nu sunt decât un cerşetor, ăsta-i adevărul. Ce însemnătate au făina, uleiul, fructele uscate şi mai ştiu eu ce? Moşiile le-am moştenit şi nu văd în asta niciun merit. Oare ambiţia şi mândria adevăratului atenian nu e aceea de a înfăptui ceva folositor pentru cetatea sa? Oare nu discutam despre toate astea încă din fragedă tinereţe? Ştii ce, mai scuteşte-mă cu sfiala ta pe nimic întemeiată. Tu te ruşinezi, habar nu am de ce. Când de fapt mie ar trebui să-mi fie ruşine pentru tot ce iau de la tine, ca să nu zic ce fur de la tine. Un singur lucru mă face să uit măcar un pic de această ruşine, dar tu nu vrei să-l înţelegi şi transformi întotdeauna bucuria mea într-un moment penibil pentru amândoi!

— Şi vrei să spui că nu e penibil!?! se răţoi filosoful la prietenul său. Eu, cel puţin, aşa simt.

— Foarte rău! se supără de data asta şi Criton. Asta pentru că tu însuţi te preţuieşti prea puţin. Dar treaba asta las-o mai bine pe seama altora şi pe a mea, dacă vrei.

— Pe toţi demonii, Criton! Ai intrat azi în mine, fără milă! mormăi bosumflat filosoful.

— Era şi timpul să-ţi spun o dată ceea ce gândesc. Tu ai venit cu nişte idei aparent simple şi totuşi atât de importante pentru om, cum n-a venit nimeni până acum. Spune singur, s-a mai ocupat vreodată cineva de om a? acum te ocupi tu? De ani şi ani tu prelucrezi sufletul omenesc. Omul are un şir întreg de creatori şi unul dintre ei eşti tu!

— Ce cuvinte mari! Pe Cerber! blestemă Socrate. Tu ţi-ai pus în gând să mă chinuieşti!?!

— Cum ai spus? se înveseli deodată Criton. Când Aristofan intră în tine, cu cuţitul, fără milă, rabzi şi nu zici nici pâs. Iar acum, când eu mă străduiesc să fiu cât de cât mai agreabil decât el, n-ai fi în stare să rabzi?...

— Ba da, dar numai cu un cumplit efort de voinţă şi stăpânire de sine, scumpe prieten...

— Uite ce este, drăguţule! reluă Criton, pe acelaşi ton vesel. Dacă eu nu te-aş sprijini, ar trebui să-ţi agoniseşti traiul de toate zilele şi n-ai mai putea să stai de vorbă cu oamenii, iar aştrii ăştia strălucitori, pe care ţi-i arăt acum, n-ar exista. Da, poţi să caşti ochii la mine cât pofteşti, asta-i realitatea. Şi, hai, te rog, nu te mai zbârli aşa, ori poate nu-mi doreşti să am plăcerea şi marea bucurie de a avea şi eu un pic de merit pentru gloria ta?

— Nu vezi că încep să mă îmblânzesc?!? spuse Socrate, descreţindu-şi fruntea.

— În sfârşit! exclamă Criton, după care ţinu să sublinieze pe un ton apăsat: Atâta timp cât am eu, vei avea şi tu şi familia ta! Asta să fie clar. Şi, mă rog, ce-o să mai fie, o să vedem. Mie, de pildă, mi-ar părea bine să te văd cum îţi ieşi din fire, aflând că odată o să fie scoase la iveală mărturii certe că Atena n-a avut numai trândavii, ticăloşii şi prostănacii ei. Ci au trăit în ea şi nişte oameni de soiul lui Criton.

Filosoful se aplecă din nou spre căpăcelele de aur şi citi pe ele alte titluri ale scrierilor lui Criton. Deodată citi zâmbind:

— Socrate îl sfătuieşte pe Criton cum să se asigure împotriva falselor învinuiri ale delatorilor.

— Păi vezi, dragul meu, dacă n-aş fi fost eu, sfatul tău preţios ar fi rămas o taină, zâmbi, la rândul său, amfitrionul.

Socrate se întoarse cu faţa spre el şi se aprinse:

— Pe toţi demonii! Să-i denunţi pe cetăţenii cinstiţi şi onorabili e cea mai josnică profesiune, dar, din păcate, şi cea mai rentabilă. Dar de unde să mai iei un om ca acel Arhedemos pe care ţi l-am recomandat, ca să-i gonească din preajma ta pe denunţătorii şantajişti, aşa cum goneşte câinele ciobănesc lupii din preajma oilor?

Părăsiră amândoi biblioteca. Înainte însă de a desface draperia, Criton îl mai întrebă pe dascălul său:

— Dar tu, Socrate, tu de ce nu scrii?

— Îmi pui această întrebare pentru a nu ştiu câta oară, scumpul meu prieten.

— Şi, de fiecare dată, eviţi să-mi răspunzi... Socrate trase la loc draperia. Faldurile se resfirară şi se neteziră şi pe ţesătura grea îşi făcu apariţia imaginea unor scene din pribegia lui Ulise.

— Ca să vezi! Un ţesător scrie cu fir de aur nişte întâmplări petrecute de demult. Dar eu nu sunt în stare să scriu. Nu pot. Eu trebuie să discut. Eu am nevoie de dialogul viu, de schimbul tăios de opinii, să cercetez lucrurile dintr-un unghi de vedere, şi din alt unghi de vedere, să le confrunt, să văd unde se încrucişează toate astea şi unde se contopesc. Cum aş putea face ca în timpul unor asemenea discuţii fulger să mai şi scriu? Treaba asta o poate face altcineva. Şi sunt fericit că în locul meu o faceţi voi, bunii mei prieteni, şi mai cu seamă tu, scumpe Criton.

Pe poarta din spate, sclavii au ieşit de mult şi i-au dus Xantipei câteva amfore mari cu vin, una mai mică cu ulei şi un coş încărcat cu de toate.

Ea se năpusti asupra coşului, cu lăcomie. Ia te uită! Făină, mazăre, bobi, grâu, cod afumat, o pulpă de berbec rumenită ca aurul, ulcioare îmbrăcate în piele de măgar şi în ele măsline murate şi miere, plase mici,

încărcate cu stafide şi smochine uscate, nuci cu duiumul... Iar la fund! Pe Hera şi pe toţi fiii şi fiicele ei! O pungă plină de drahme! De astea cu siguranţă Socrate nu ştie şi nici nu trebuie să ştie. Dacă ar afla, hoinarul ăsta al meu ar fi în stare să înhaţe punga şi să fugă cu ea înapoi! S-o ascund repede şi bine! Aşa! Iar restul lucrurilor, în pivniţă, în cămară şi acum să pregătesc un ospăţ pe cinste. La urma urmei de ce trebuie să se întâmple asta mereu numai la Kalios şi la alţii ca el? De ce să nu fie o dată şi la Socrate? Şi se apucă să pregătească ospăţul, cântâmd cu voioşie.

Când Socrate şi Lamprocle se înapoiară, îşi sărută bărbatul cum se pricepu mai bine... Şi când aduse mâncarea la masă, sub platan, spuse cu sinceră admiraţie:

— Eşti, într-adevăr, un mare înţelept, scumpul meu Socrate.

În acest timp, un detaşament de hopliţi – metal din cap până în picioare – mărşăluieşte prin agora. O reptilă de fier, cu sute de ochi şi sute de picioare, străbate mulţimea. Fierul zornăie, pasul cadenţat bate pavajul în ritmul bubuitor al tobelor.

Detaşamentul e primit cu urale şi aplauze furtunoase. Poartă în el o mare solie – adunarea a aprobat expediţia siciliană.

Alcibiade iese din adunare. Ridică braţul şi zâmbetul său larg face ca dinţii săi albi să-i lumineze faţa înveselită. Iar la ovaţiile mulţimii: „Chaire, Alcibiade!” răspunde:

— Chairete, prieteni, chairete, tovarăşi de luptă! Solidaritatea oligarhilor nu-şi pleacă fruntea. Doar n-o să îngăduim să se acopere de glorie conducătorul democraţiei şi în felul ăsta să se întărească partida democratică. Doar n-o să-i îngăduim lui Alcibiade să se năpustească asupra oligarhilor din Siracuza, asupra simpatizanţilor şi adepţilor noştri şi, în felul ăsta, să slăbească unitatea noastră. Dacă n-am izbutit să-l răpunem pe faţă, mai există şi altă armă, iar aceasta, dacă e bine folosită, valorează mai mult decât miile lui de marinari şi hopliţi, credincioşi şi devotaţi...

5.

Soarele coboară în strălucirea crepusculară. Fulgere roşii împroaşcă şi

colierul de diamante de pe gâtul Timandrei, această frumoasă fată, care prin dragoste se face şi mai frumoasă. Buzele cărnoase tresar uşor la orice clipire, ochii mari sunt încărcaţi de o tristeţe adâncă, nările fine se umflă ca nişte unde micuţe sub valurile unui păr superb, al cărui parfum stăruie deasupra terasei ca norişorii aburului de seară.

Teodate i-a lăsat pe îndrăgostiţi în singurătate. Stau amândoi pe pernele întinse pe covor, apăsaţi de clipa grea a despărţirii.

Alcibiade se gândeşte la întoarcerea sa:

— Rămâi în Atena, Timandra? Nu ţi-e dor de Efesul tău natal? întreabă el.

— Nu, răspunde fata. Nu acolo e căminul meu. Căminul meu e acolo unde eşti tu, scumpe Alcibiade.

— Aşa va fi întotdeauna?

— Cât voi trăi.

Îi sărută braţul, palma:

— Când te-am zărit aici pentru întâia oară, atât de plăpândă, atât de fragilă şi mărunţică, mi s-a părut că eşti încă o copilă, dar atât de fermecătoare, încât îmi părea rău că nu eşti decât o fetiţă.

— Iar eu am crezut că ai venit la mama şi inima mi s-a strâns de durere.

Îi sărută degetele subţiri.

— Abia când ai început să dansezi, mi-am dat seama că eşti femeie şi că te bucuri de acest lucru.

— Da, iar tu nu te-ai uitat la mama, erai cu ochii numai pe mine.

— Şi cum te-ai schimbat tu atunci în ochii mei! M-ai ameţit, ai pus pur şi simplu stăpânire pe mine. Peito, zeiţa ispitei stă probabil de veghe la leagănul fiecărei femei.

Îi sărută sfârcurile sânilor, iar ea îl îmbrăţişează cu înflăcărare şi îşi cufundă degetele în cârlionţii părului său negru ca tăciunele.

— Îţi aminteşti, întreabă el, ce-a spus atunci Socrate?

— Nu-i bolnav cel ce iubeşte, bolnav e cel ce nu iubeşte, răspunse ea.

— Dar nu-i voluptate mai mare decât aceea de a iubi şi de a fi iubit.

— Dacă mi-ai cere acum să mă ridic, cred că aş leşina. Să fie oare asta

din dragoste, iubitul meu?

— Da, din dragoste. Destinul mă înzestrează şi-mi dăruieşte totul din belşug, chiar din prea mult belşug. Uneori îmi pun întrebarea: e oare bine aşa?

— Am auzit despre tine că porţi un scut poleit cu aur şi pe el e întipărit zeul Eros, cu fulgerul în mână. Şi am mai auzit că aceluia care te zăreşte în armură de aur şi în mantia purpurie, i se aprinde inima. Bărbat ori femeie. Pe mine însă m-ai atins cu fulgerul ochilor tăi, cu fulgerul buzelor tale, cu fulgerul glasului tău… îi puse sub cap o pernă şi o sărută.

Teodate trecu uşor, cu pas târşit, pe covorul moale, ocoli stâlpii felinarelor şi stinse toate lămpile atârnate de ele.

Răsărise luna. O lună roşie. Timandra îi surprinse culoarea şi se înfioră:

— De-ai fi cât mai repede înapoi! La mine!

— Şi dacă nu m-aş mai întoarce de loc, Timandro?…

— Când vei coborî biruitor în Siracusa biruită, du-te să vezi izvorul Aretusei ce ţâşneşte de sub tufe de papirus şi ferigi. Dacă nu te-ai întoarce, m-aş ruga Cibelei, mamei noastre atotputernice, să mă prefacă şi pe mine într-un izvor, aşa cum a prefăcut-o pe nimfa Aretusa. Dar tu te vei întoarce.

Se sculă de pe covor şi aduse un trepied în a cărui căldăruşă dogoreau cărbuni încinşi. Suflă în ei până când se stârniră flăcările şi întreţinu focul cu răşină aromată.

Cu slove murmurate în surdină, pe care Alcibiade nu le înţelegea, o evoca pe Cibele, mama atotputernică. Se ruga pentru dragostea ei. Pentru viaţa lui. O rugă să-l ajute să se întoarcă triumfător. Ca să-şi stăpânească un strigăt de groază, îşi muşcă buzele până la sânge. Alcibiade simţi tulburarea ei.

— Ce spune focul? întrebă el, ridicându-se în picioare. Timandra stinse tăciunii cu apă purificatoare şi avu grijă să nu-i tremure nici mâna, nici vocea, în timp ce vorbea.

— Nimic rău, iubitul meu. Nebunia dragostei mele va pieri odată cu mine. Mulţumesc, mamă atotputernică!

Mâna ei gingaşă făcu un semn magic deasupra amuletei de argint în

care erau gravate simbolurile zodiacului. Apoi o atârnă de gâtul lui Alcibiade. La rândul său, acesta îi puse pe deget un inel cu o piatră de culoarea mării...

Luna plină deveni albă şi ardea mai viu; la lumina ei, Alcibiade îl surprinse pe Socrate tolănit pe banca de piatră din faţa casei sale.

— Dormi? îl întrebă el în şoaptă.

— Nu, nu dorm. Ce vrei de la mine?

Alcibiade făcu sul mantia sa de mătase şi încercă s-o strecoare sub capul filosofului. Socrate însă îi împinse mâna morocănos şi tot morocănos îl întrebă pentru a doua oară:

— Ce vrei de la mine?

— Am venit să-mi iau rămas bun.;:

— Nu-ţi lua niciun rămas bun şi pleacă!

— Fără binecuvântarea ta, Socrate?!! Fără un cuvânt al dragostei ce ne leagă?...

— Nu ne mai leagă.

— Fără îmbrăţişarea ta să pornesc la luptă...

— Pentru o cauză nedreaptă? îi curmă vorba filosoful. Degeaba te-am învăţat că un conducător de oşti trebuie să se bată numai şi numai pentru o cauză dreaptă?...

În vinele lui Alcibiade sângele începu să clocotească.

— După mine e vorba de o cauză dreaptă. Segesta subjugată de Selinuta, care la rândul ei e sprijinită de Siracuza, ne-a cerut să-i venim în ajutor. În ajutor, repet!

Socrate se ridică de pe bancă, fierbând şi el de mânie.

— Cunosc eu compasiunea ta faţă de sărmana Segesta, mincinosule... Şi ştiu şi despre ce ajutor e vorba: ţi s-a făcut poftă de Siracuza...

— Şi tot minciună e şi recunoaşterea necesităţii acestui război de către adunare? spuse Alcibiade sobru şi lapidar.

— Asta pentru că i-ai îmbrobodit tu cu discursurile tale nesfârşite, pentru că ai momit în adunare nişte tineri trăsniţi, dornici de încăierări şi nişte marinari setoşi de jafuri şi pradă. Dar în felul ăsta nu te faci iubit de toţi atenienii.

— Nici eu nu-i iubesc pe toţi atenienii. Şi pentru asta ar trebui oare să renunţ la o expediţie atât de grandioasă? replică strategul cu ironie în glas. M-ai văzut vreodată pe mine în criză de curaj? Tu, cel puţin, nu te poţi îndoi de acest lucru, Socrate.

— De Atena să te îngrijeşti dacă eşti un bun strateg! se încruntă filosoful. Vrei să ajungi celebru ca Pericle. Foarte bine. Dar Pericle a fost celebru prin ceea ce a înfăptuit în condiţii de pace şi nu prin felul său de a se război. Tu însă, dezlănţui războiul pentru setea ta de glorie. Şi te mai pretinzi discipolul meu?!?

Alcibiade trecu intenţionat peste ultimele cuvinte ale dascălului său şi exageră:

— Siracuza ni se urcă în cap. Încet, dar sigur, ocupă locul Atenei în lumea întreagă, din Indii şi până în Spania. E de datoria mea să împiedic tirania Siracuzei, dacă vreau să fiu un strateg cum se cuvine.

— Altă minciună, tună Socrate. Tu vezi Siracuza ca pe o poartă în drumul tău războinic spre Africa, spre supunerea Cartaginei şi pe urmă, spre cucerirea Peloponezului. Încrezutule! Tu vrei să domneşti peste întreaga Eladă?!!

Şi, cu amărăciune, adăugă:

— Zadarnic, zadarnic te-am învăţat...

Tonul acesta amar avu darul să-l înfurie pe Alcibiade mai mult decât tunetele şi fulgerele lui Socrate. Se simţea jignit şi umilit:

— Sunt strateg atenian, izbucni el, şi urmez cauza Atenei. Eu n-am nevoie să mă umilesc în faţa ta. Nu mai sunt un şcolar de zece ani. Iar ţie, da, acum ştiu, ţie ţi-e frică de câteva băltoace de sânge.

— Nu mi-e frică niciodată, se împotrivi Socrate, cu voce fermă. În trei bătălii am văzut curgând şiroaie de sânge omenesc. Dar acum nu vreau să văd! Să comiţi acte de violenţă şi să asasinezi? Ruşine!

— Stai şi odihneşte-te pe banca ta. Ai îmbătrânit, spuse Alcibiade, râzând dispreţuitor.

Între timp Socrate se întinsese pe banca lui şi nu-i mai răspunse. Din casă dădu buzna în curte micuţul Lamprocle, trezit din somn de strigătele celor doi. Se repezi la Alcibiade pe care-l iubea şi-i spuse:

— Uite ce nucă mare am. Nu vrei să mi-o spargi? Alcibiade îl săltă în braţe şi-l sărută pe obrăjori. Socrate, fără să se clintească de pe banca lui, îi spuse băiatului scurt şi poruncitor:

— Nu te atinge de el! Şi treci imediat în casă! Falnicul şi trufaşul Alcibiade rămase câteva clipe într-o încremenire mută, de parcă ar fi primit o palmă pe obraz. Apoi, fără să rostească o vorbă, ieşi din curie şi sări în şa.

Socrate se ridică iute de pe bancă şi, alergând până în poartă, strigă în urma lui:

— Alcibiade! Stai un pic! Totuşi...

Dar nu mai auzi decât un tropot de copite venind de departe.

6.

Dacă Atena ar fi un cristal uriaş, s-ar răsfrânge în el toate culorile curcubeului. De la om la om diferă părerile cu privire la expediţia siciliană, iar dacă aceste păreri nu diferă întru totul, de cele mai multe ori se deosebesc măcar cu ceva.

Ekklesia a ales în fruntea expediţiei, trei comandanţi: pe Alcibiade, Nicias şi Lamahos. Însăşi această selecţie avu darul de a-l intriga pe Alcibiade, care fusese investit în funcţia de comandant suprem. Lamahos, ce-i drept, a intervenit în favoarea planului propus de el şi l-a şi sprijinit, prin vot, împotriva lui Nicias; Lamahos mai e şi un războinic priceput şi viteaz, dar înfocatului strateg nu i se părea destul de energic şi agil. Dar, mă rog, fie.

De ce însă i l-au băgat pe gât pe Nicias? De ce i l-au impus cu tot dinadinsul? Ca să-l ajute? Ori ca să-l saboteze şi să saboteze expediţia? Nicias s-a opus acestui război. Nu l-a vrut. De ce ar merge atunci să se bată cu entuziasm? Orice hoplit ştie că fără entuziasm nu se poate face război! Să nu ştie oare acest lucru *ekklesia* noastră!?!

Să vrea oare acest adept şi propovăduitor al păcii în orice împrejurări să mişte măcar un deget pentru victoria lui Alcibiade, pentru victoria adversarului său cel mai puternic? Ce ţeluri urmăresc cei ce l-au împins pe Nicias în conducerea expediţiei? Ce ţeluri urmăreşte Nicias? Nu vrea,

până la urmă să zădărnicească expediţia? Alcibiade simţea, în atmosfera din jurul lui, o mare primejdie. De aceea, cel mai bun lucru ar fi să pornească în larg şi asta cât mai curând!

Supraveghea personal încărcarea proviziilor şi îmbarcarea soldaţilor în portul Pireu, socotea şi măsura, ţinea discursuri, adresându-se când armatei, când poporului, nu dormea şi tot aşa, mereu de la început. Cele o sută cincizeci de triere se încărcau cu oameni, armament şi provizii, încărcătura umană se ridica la multe mii de bărbaţi, bine instruiţi. Argosul şi Mantineia şi-au anunţat participarea la expediţie. Vestea aceasta avu darul să-i însufleţească şi să-i încurajeze pe războinici.

Prezicerile însă nu erau favorabile expediţiei. Ochiul ager al strategului Alcibiade desluşi în treaba asta mâna duşmanului. Cât au primit oare preoţii lui Apolo şi Pitia din Delfi, pentru ticluirea acestor rele prevestiri? Şi de la cine?

— Ostaşi! Entuziasmul şi tăria noastră, hotărârea şi tenacitatea noastră, iată prevestirea noastră!

Uriaşa adunare a soldaţilor de toate armele îl aplaudă furtunos. Iar Alcibiade obţinu încuviinţarea de a porni în larg, în ciuda prevestirilor nefavorabile.

Ultimele pregătiri, despărţirea. Dar, în aceeaşi noapte, la toate încrucişările de drumuri şi în faţa caselor din Atena, au fost profanate şi deteriorate micile sanctuare în care se aflau depuse statuile cu chipul zeului Hermes. Cine e vinovat de necinstirea acestor sanctuare în tot oraşul? s-au întrebat oamenii, la revărsatul zorilor.

— Corintienii, ca să împiedice expediţia împotriva Siracuzei prietene?

— Adversarii democraţiei?

— Nu, nu! Alcibiade e făptaşul!

Nimeni n-ar fi fost în stare să spună de unde venea, acest zvon, ce ţâşnea parcă din toate găurile şi din toate văgăunile. Unde să fi luat el naştere? într-un bârlog al oligarhilor? în care din ele? în toate se jură pe Zeus, stăpânul fulgerelor, moarte democraţiei! Ce gură a rostit cea dintâi că distrugerea statuetelor lui Hermes e opera lui Alcibiade?

— De ce ar fi făcut-o? se întrebau oamenii.

Şi parcă din toate văgăunile ar fi ieşit la suprafaţă unul şi acelaşi răspuns: îngâmfarea lui Alcibiade e mai puternică decât grija lui pentru ţară. E un scandalagiu şi un depravat incorigibil. Să săvârşească o asemenea ispravă înainte de a porni în larg! Ce ticăloşie! Dar unde sunt martorii? se întreabă oamenii.

Ca în fiecare dimineaţă, Socrate se închina soarelui:

— Fii binevenit, prietenul, meu de aur. Te salut! Şi urcă, strecoară-te din roşeaţa zorilor, bunul meu frate. Inundă-ne cu strălucirea ta orbitoare şi dătătoare de viaţă! Tu eşti viaţa noastră, cuptorul nostru, făclia noastră...

Dar Socrate n-apucă să-şi isprăvească urarea de bun sosit adresată soarelui. Din spatele zidului auzi voci agitate, vorbind despre cele întâmplate peste noapte cu statuetele lui Hermes şi, îndată după aceea, înjurături, strigăte şi blesteme. Şi, până să se dezmeticească, au şi venit la el Simon şi Criton, care îi povestesc că de crima aceea nelegiuită sunt acuzaţi Alcibiade şi tovarăşii săi de petreceri.

Socrate, corpolent şi puternic, desculţ şi cu barba încă zbârlită de somn, aduce, în culmea mâniei ce clocoteşte în el, cu unul din Titani. Strigă de furie, de durere, de groază, indignat de nedreptatea săvârşită împotriva lui Alcibiade.

— Să fie oare cu putinţă ce spuneţi voi? Comandantul suprem al unei expediţii războinice, omul care mai presus de toate doreşte să sporească gloria şi puterea patriei sale să fie în stare de o asemenea faptă?!?

Şi glasul lui Socrate prinse să bubuie, ca un tunet:

— Omul care are în faţa ochilor săi un plan atât de măreţ, omul căruia cu câteva ore înainte de a porni în larg îi plesneşte capul de grija flotei sale, omul ăsta să pună mâna pe o bâtă sau pe o rangă de fier şi să meargă ca un vagabond prin toată Atena, să spargă sanctuarele şi să-i rupă nasul, bărbia şi urechile celui mai des evocat dintre zeii grecilor?!? Cine poate şi cine e dispus să creadă într-o asemenea minciună?!?

— Dar bine, îl întrerupse Criton, uitându-se cu mirare în sus, spre Socrate. Pe câte ştiu, tu însuţi n-ai fost în favoarea acestei expediţii şi nu o dată ai încercat să-l convingi pe Alcibiade să renunţe la ea!

Socrate sări jos de pe lespedea de piatră şi începu să umble în curte, ca un leu în cuşcă. În timpul ăsta îşi curăţa boabele lui de năut şi de atâta enervare se mai încurca şi, din când în când, în loc de miez, înghiţea cojile.

— Da, e adevărat, n-am fost în favoarea acestei expediţii, mărturisi el cinstit. L-am avertizat pe Alcibiade, sfătuindu-l să renunţe la o asemenea aventură, care nu are drept ţel doar cucerirea Siciliei, ci şi a Cartaginei şi, în cele din urmă, a Spartei. Mi-era teamă ca Alcibiade să nu declanşeze o uriaşă vărsare de sânge. Dar mai erau şi alţii care se temeau că după victorie, Alcibiade va instala în Sicilia democraţia în locul tiraniei şi, în felul ăsta, va consolida şi democraţia ateniană. Nu credeţi în sentinţele oracolelor, nu credeţi în stafii şi sperietori, dragii mei prieteni! Şi daţi crezare raţiunii voastre! întrebaţi-vă cine şi ce interese are să zădărnicească expediţia siciliană! Şi-l veţi găsi pe vinovat!

Expediţia era ameninţată. Alcibiade trebuia adus în faţa tribunalului.

În schimb, cei o mie de pedestraşi în armură grea, din Argos şi Mantineia, au declarat că sunt dornici să pornească împotriva Siracuzei numai din dragoste şi devotament faţă de Alcibiade şi că se vor retrage pe loc din expediţie, în cazul în care comandantul lor nu va fi tratat cu menajamente.

Alcibiade, iritat la culme, ţipa ca ieşit din minţi, cerând să se înceapă ancheta neîntârziat.

Dar iată! Arhonţii nu erau de acord!

Poporul însă voia să cunoască adevărul.

Dar iată! S-au găsit oratori iscusiţi, care, dimpotrivă, au ştiut să liniştească poporul agitat: De ce să amânăm plecarea flotei? Şi mai cu seamă de ce s-o lipsim de un comandant atât de celebru şi atât de înzestrat?!?

Îngrijorător şi suspect ecou stârnise în inimile oamenilor cuvintele lor de încheiere:

— Să pornească în larg, şi norocul să-l însoţească! După ce se va sfârşi războiul, să se prezinte singur în faţa tribunalului, ca să dea socoteală de faptele sale!

Alcibiade îşi dădu seama că era vorba de un joc murdar; cum se va desfăşura, în continuare, acest joc, nu ştia. Dar cu atât mai pătimaş i se împotrivea:

— E cumplit să las în urma mea asemenea acuzaţii, şi suspiciuni şi în acelaşi timp să fiu trimis să lupt în fruntea unei asemenea forţe, ca să plutesc mereu în nesiguranţă, îmi merit moartea dacă nu mă dezvinovăţesc. Iar dacă iese la iveală nevinovăţia mea, şi ea va ieşi, trebuie să pornesc împotriva duşmanului, fără teama unor uneltiri mârşave din partea unor denunţători ticăloşi.

Urechi surde, ochi vicleni – acesta i-a fost auditoriul.

I-au ordonat să pornească în larg, fără nicio amînare, însoţit de Nicias şi Lamahos.

Alcibiade a înţeles că acum nu va izbuti să răpună acele forţe care îl împing în nesiguranţa depărtării şi a războiului. Când la Pireu, în prezenţa celor mai înalţi funcţionari, s-a îmbarcat pe corabia sa, ochii i-au fulgerat de mânie: Nu-i nimic! Vă arăt eu vouă, când mă întorc!

Aflând că Alcibiade s-a supus, Socrate o rupse la fugă în jos, spre Pireu, ca să ajungă cât mai repede în portul militar. Pe drum, striga întruna, cât îl ţinea gura:

— Nedezvinovăţit să nu plece! Nu trebuie! Nu trebuie!

Când, în sfârşit, ajunse pe dig şi se furişă prin mulţimea de curioşi, surprinse marea zbârlită de triere, de sute şi sute de vâsle, de sute şi sute de catarge şi vergi.

Măreţia puterii.

Măreţia minţii omeneşti.

Măreţia frumosului.

Măreţia groazei.

Navă după navă, încărcată de luptători, se punea în mişcare.

Întrebă de nava comandant. Pornise prima. Sta disperat pe digul înţesat de oameni şi privea, cu înmărmurire, trierele ce se îndepărtau. Alcibiade al meu! Comandantul acestei expediţii! Şi în urma lui să lase nelămurită o poveste atât de înfiorătoare!

Şi aici mai striga Socrate, cât îl ţineau plămânii, spre marea unduită,

spre ceea ce purtau apele ei întinse, ştiind sau neştiind că totul e în zadar:

— Nedezvinovăţit să nu plece! Nu trebuie! Nu trebuie!

Cineva din mulţime întoarse capul spre el şi spuse, „râzând batjocoritor:

— Ce tot trăncăneşti, moşule? Când s-o întoarce victorios, n-o să mai fie nicio judecată, ci porţi triumfale!

Filosoful nu se îndepărtă de pe ţărm până când nu ridicară ancora toate trierele, până când nu se umflară toate pânzele şi nu se afundară în apă vâslele lor lungi şi puternice; rămase aşa până când toate vasele părăsiră portul, până când ultima corabie se pierdu în zare.

— Eu n-am vrut! N-am dorit această expediţie, dar acum nu-mi rămâne decât să-i urez din toată inima victorie deplină. A avut dreptate omul acela: dacă învinge, nimeni nu va mai îndrăzni să-l învinuiască pe nedrept.

Şi, ridicând mâna în direcţia mării, murmură:

— Du totul la bun sfârşit, şi întoarce-te acoperit de glorie, băiatul meu drag!

7.

A pornit în larg înainte de a se dezvinovăţi.

Să aşteptăm până când se va întoarce triumfător?

Eteriile oligarhilor se întruneau zi de zi, în consfătuiri secrete. Ce să mai născocească împotriva lui Alcibiade, de vreme ce povestea cu statuetele lui Hermes a dat greş? Multă vreme nu găsiră nimic care să prezinte destulă seriozitate şi garanţia reuşitei. Până când, într-o bună zi, Critias rosti îngândurat:

— Misterele eleusine?!?

— Misterele? murmurară cei de faţă, înspăimântaţi. Dar bine, asta ar însemna!...

Nimeni nu rostise cu voce tare cumplitul cuvânt: moartea. Cu toate acestea, Critias găsi de cuviinţă să se apere:

— Eu n-am spus nimic. Am reflectat doar asupra uneia dintre

posibilităţi. Nu, ferească zeii! E ruda mea de sânge! Pricepeţi?! Uitaţi ce-aţi auzit!!!

— Legăturile de rudenie nu pot avea aici un rol decisiv, scumpe Critias. Cinste ţie că nu vrei să-i faci rău lui Alcibiade, îi răspunseră. Dar propunerea ta e unica posibilitate. Iar tu ai depus un jurământ. Ori poate vrei, împotriva jurământului...

— Nu. Nu! izbucni Critias. Mă voi supune hotărârii voastre.

Pierduţi cu firea de atâta bucurie, hotărâră numaidecât:

— Misterele! Oricine va înţelege că un asemenea nelegiuit va aduce expediţiei pierzania şi nicidecum victoria aşteptată. La lucru!

Vorbele lucrau, vorbele făgăduiau, vorbele cucereau, vorbele ameninţau. Argintul drahmelor zornăia. Sicofanţii roiau peste tot ca viespile. Găseau şi martori. Veneau cu născociri, dar ofereau şi un adevăr incontestabil.

La început, expediţia suferi un eşec. Strigătul prematur despre subjugarea Siciliei de către Atena, răzbise pe insule înaintea soldaţilor atenieni. Cetăţile siciliene îşi închiseră porţile în faţa invadatorilor şi armatele lor le opuseră o rezistenţă îndârjită. Abia în urma unor lovituri de şoc, izbutiră atenienii să cucerească Zanela şi Catane.

În aceste condiţii, arhonţii trimiseră după Alcibiade în Sicilia corabia rapidă Salamina.

Alcibiade sta aplecat asupra hărţii, când solii atenieni intrară în cortul lui. Se uită la ei cu mirare şi-i întrebă:

— Cine sunteţi şi ce vreţi? Şi cum de aţi intrat în cortul meu neanunţaţi? Garda!

— Degeaba chemi garda, Alcibiade! Străjerii tăi sunt arestaţi, după cum te arestăm şi pe tine, în numele arhontelui eponim şi în numele poporului atenian. În ceea ce te priveşte, ordinul sună aşa: Fără nicio amânare, Alcibiade se va îmbarca pe nava amiral, se va întoarce la Atena şi se va prezenta în faţa judecăţii tribunalului Atenian.

Consternat de această veste neaşteptată, rămase un timp ţintuit locului. Apoi explodă:

— Ce-i cu voi!?! Aţi înnebunit? Abia am început, totul e bine chibzuit...

am răsfirat aici atâta oştire... şi eu s-o părăsesc? Ce-o să se întâmple aici, fără mine, ai putea să-mi spui?!...

Comandantul Salaminei îl întrebă, cu asprime:

— Porunca ţării n-ai auzit-o?

Fără voia lui, Alcibiade duse mâna la spadă.

— Predă arma! îi porunci comandantul navei.

Îşi încleştă dinţii şi-i întinse spada, şovăitor. Apoi, înconjurat de trimişii oficiali, porni spre puntea navei Salamina.

În calea lui se îmbulziră grupuri de soldaţi şi se auziră strigăte de nedumerire:

— Ce se întâmplă, Alcibiade?

— Unde-i conduci pe aceşti oameni?

Alcibiade zâmbi şi avu grijă ca din vorbele lui să nu răzbată amărăciunea:

— Ei mă conduc pe mine, nu eu pe ei. Trebuie să fac o mică excursie până la Atena. În câteva zile sunt înapoi. Rămâneţi cu bine, băieţi, şi fiţi voioşi!

După care grăbi pasul.

Pe corabie fu cazat în cea mai bună caiută şi i se lăsă libertatea de mişcare.

Sta pe punte şi văzând cum se pierde în zare ţărmul Siciliei, strânse balustrada cu atâta putere, de i se albiră degetele.

Gongul anunţă ora mesei. Coborî în caiuta lui, unde un tânăr marinar îl şi aştepta cu mâncarea.

Începu să mănânce. Marinarul stătea lângă el şi nu dădea de loc să plece. Alcibiade îi aruncă o privire ursuză.

— Ai ordin să mă păzeşti şi în timpul mesei?

— Nu, stăpâne. Vreau să stau de vorbă cu tine, dacă-mi îngădui.

— Vorbeşte, băiete!

— Doi fraţi de-ai mei sunt pedestraşi în armata ta. Noi te iubim şi suntem cu toţii alături de tine.

Alcibiade mânca încet şi în acest timp îl cerceta cu atenţie pe marinar. Frumos flăcău, cu faţa bătută de vânt şi ochii sinceri de copil.

Îi zâmbi şi-i spuse:

— Bine. Ia loc şi vorbeşte mai departe.

Pe chipul marinarului se aşternu o umbră vecină cu groaza:

— Să iau loc... nu... nu... ascultă-mă aşa. Şi, înăbuşindu-şi vocea, continuă: Ştii de ce te duci la Atena?

— Da. Să răspund în faţa tribunalului la nişte acuzaţii.

— Şi ce fel de acuzaţii, ştii?

— Desigur. Nişte ticăloşi, ca să pună piedică expediţiei, s-au apucat să profaneze în Atena sanctuarele lui Hermes şi pe urmă au aruncat vina pe mine.

— E vorba de ceva mai rău, de ceva pentru care nu există decât o singură pedeapsă: moartea, îi şopti marinarul. Ai fost denunţat că în casa ta ai prezentat misterele eleusine.

Alcibiade sări în sus, de zburară vasele de pe masă; vinele pe tâmple i se umflară şi începură să zvâcnească:

— Dar bine, izbucni el, în cazul ăsta războiul e pierdut pentru noi! Nimeni nu-l poate câştiga în afară de mine!

— Nu striga, stăpâne! Să nu ne audă cineva...

— Dă-mi pumnalul tău, flăcăule! îi porunci Alcibiade.

— Îţi dau ceva mai bun decât pumnalul.

Şi, aplecându-se la urechea lui, marinarul îl întrebă încet.

— Cunoşti pe cineva în Turia?

— Cum să nu. Cetatea asta a fost construită de unchiul meu, Pericle, şi tot el a populat-o cu atenieni. Am acolo mulţi cunoscuţi.

— Asta-i bine. Mâine spre seară ancorăm în Turia şi rămânem acolo peste noapte şi a doua zi, ca să ne aprovizionăm cu apă şi să-i lăsăm pe vâslaşi să se odihnească. Travestit, te pot scoate pe ţărm...

Mai are rost? se întrebă Alcibiade în sinea lui. Apoi, deodată, se ridică drept ca O lumânare şi spuse, cu fermitate:

— Bine, băiete. Pregăteşte totul. Şi-ţi mulţumesc.

8.

În Turia se găsiră destui oameni să-l ia sub aripa lor ocrotitoare pe

nepotul lui Pericle. Înduioşaţi de destinul său Cumplit, îl adăpostiră şi-i dădură toate îngrijirile necesare.

Alcibiade însă nu era în stare să-şi revină. Ieri strateg, comandant al unei uriaşe şi excelente armate, ieri un om cu puteri depline asupra expediţiei siciliene – azi un neputincios, azvârlit pe ţărm cu braţele goale, ca un naufragiat. Un fugar. Un milog. Cel mai amărât cerşetor din împărăţia soarelui.

O asemenea cădere din zborul spre glorie în abisul mizeriei şi umilinţei, era chiar şi pentru robusteţea lui o lovitură mult prea grea. Şi, totuşi, îl aştepta alta şi mai grea.

Când Salamina se înapoie în ţară fără el, atenienii îl condamnară, în contumacie, pentru crimă de blasfemie, *la* pedeapsa cu moartea prin otrăvire. Averea, moştenită de la străbuni, îi fu sechestrată. În plus, fu luată hotărârea ca toţi preoţii şi toate preotesele să-l blesteme pentru actul său nelegiuit. Singură Teano nu se supuse acestei decizii, declarând că ea e preoteasă ca să se roage şi nicidecum ca să blesteme.

Când această ştire îngrozitoare îi ajunse la urechi, Alcibiade căzu la pat. Refuză hrana şi, cuprins de delir, se întoarse cu privirea în trecut.

În urmă cu ani, pe vremea tinereţii sale zvăpăiate, se furişase într-o procesiune de mii de capete, care mergeau în pelerinaj pe drumul sacru de la Atena la Eleusis. Îşi băgase singur în cap că, în calitate de nepot al ilustrului Pericle, avea dreptul să vadă noul sanctuar din Eleusis, reconstruit de Pericle pe locul fostelor sale ruine. Curiozitatea îl împinse să vadă sanctuarul tocmai în momentul tainicelor ritualuri.

În fruntea piosului cortegiu, în faţa chipului zeului Dionysos, păşeau preoţii şi iniţiaţii, înveşmântaţi în mantii albe, lungi, şi cu cununi de mirt pe cap. Unii ţineau în mână torţe aprinse, alţii snopi de orz înspicat. Peste întregul alai răsunau cântece sfinte, acoperite din când în când de voci puternice, care strigau cu însufleţire numele zeului fecundităţii, al zeului veseliei neînfrânate şi al vinului aducător de veselie. Dionysos! Bachus! Dionysos! Bachus! Cortegiul ajunsese la Eleusis, domeniul sacru al zeiţei Demeter, abia la lăsarea întunericului. Toţi iniţiaţii, misticii, se purificaseră, scăldându-se în apa golfului, apoi, cu torţele aprinse în

mână, se avântaseră într-un vârtej de dansuri exuberante, împânzind cu trupurile lor învolburate pajiştile de pe malul mării.

Sute şi sute de flăcări pâlpâie pe tot întinsul pajiştei, dar nimeni nu-şi dă seama că printre ele dansează şi un intrus – neiniţiatul Alcibiade.

La un semnal sonor, transmis prin cornuri de bou, pelerinii sting torţele şi trec prin şase porţi, din bezna nopţii, în bezna uriaşului pătrat al telesterului.

Se strecurase acolo şi Alcibiade. În lăcaşul spaţios, printre şirurile de coloane ionice, domneşte o linişte mormântală. Întunericul intensifică încordarea, stârnind groaza sacră.

La un moment dat, o draperie e trasă într-o parte şi, la lumina strălucitoare a unor făclii nevăzute, apare, în mijlocul sanctuarului, o scenă.

Totul e dirijat de preotul suprem – hierofantul – îmbrăcat într-o splendidă hlamidă de purpură, cu capul împodobit de cârlionţi lungi peste care tronează o coroană regească. Începe prezentarea vechiului mit: corul povesteşte cum zeiţa Demeter o caută pe Core, frumoasa ei fiică. Mama rătăceşte prin lume şi zadarnic suspină după fata ei, zadarnic o strigă cu vocea-i disperată. În jalea ei nemărginită, Demeter trimite pe pământ o secetă pârjolitoare, ea însăşi refuzând hrana, până când, după îndelungatele şi istovitoarele peregrinări în căutarea fiicei pierdute, poposeşte în cele din urmă, în casa lui Cheleos din Eleusis.

Iată, Demeter – zeiţa fecundităţii, zeiţa care-i dăruieşte omului roadele pământului şi o viaţă tihnită, nu e în stare să-şi găsească pentru ea liniştea dorită.

Se târâie pe scenă ca o umbră împleticită şi din gura ei ţâşneşte un tânguit jalnic, un strigăt de durere ce nu aduce nici cu glasul divin, nici cu glasul omenesc. E însuşi strigătul singuratic al pământului, ce răzbate din adâncul prăpastiilor sale – o chemare chinuitoare, menită să sfâşie inimile oamenilor.

Alcibiade tremură din tot corpul.

Corul se plânge zeilor de suferinţele Demetrei, aici în casa lui Cheleos, unde sălăşluieşte acum zeiţa şi în preajma căreia se află una din

legendarele intrări în lumea de apoi.

Helios vede totul. L-a văzut pe Hades răpind-o şi ducând-o în infern pe Core în timp ce fata dansa cu nimfele, rămâne înmărmurit în faţa nefericitei mame şi povesteşte tot ce ştie despre destinul Corei. Demeter e disperată, zdrobită. De suferinţe, foame şi extenuare fizică, s-a transformat într-o arătare ce se clatină şi se stinge, al cărei unic semn de viaţă sunt plânsul şi suspinele.

Dar iată că Iambe, slujitoare în casa lui Cheleos, amintindu-i de actul voluptoasei împerecheri şi de fecundarea a tot ce e viu, o face totuşi să se înveselească şi, prin râs, trezeşte în ea o nouă poftă de viaţă.

Pe scenă apare infernul, cu umbrele morţilor şi Deodată, la porunca lui Zeus, soţia lui Hades, Core, fiica Demetrei şi a zeului Zeus, se întoarce pe pământ.

Iese din Infern cu mare alai, în cântecele şi acordurile avântate ale corului şi orchestrei, cu braţele încărcate de flori. După o iarnă îndelungată, primăvara se întoarce iarăşi pe pământ. Viaţa renaşte. Nu mai există moarte, ci numai veşnicie. Norişori de fum plăcut mirositor plutesc deasupra scenei. Sub privirile vrăjite ale iniţiaţilor, în mijlocul flăcărilor pâlpâitoare ale torţelor, Zeus se îmbrăţişează cu Demeter întru sfântă comuniune, pentru ca fecundarea femeii pe brazda înaltă, de trei ori răsturnată, să aducă şi fecunditatea pământului şi roade bogate pământenilor.

Evocând în mintea sa aceste scene halucinante, Alcibiade se înfioară şi acum şi e tulburat la culme. Cu toate acestea, merge mai departe pe firul amintirilor...

În telesteriu răsună acordurile de autosuri şi chitare şi, printr-un luminator, pătrund aici încet-încet zorii zilei. Nu există moarte – ci numai veşnicie;

Emoţia profundă, stârnită în el de spectacolul misterelor a rămas adânc întipărită în sufletul lui. După ani şi ani, ea s-a transformat în cutezanţa de a prezenta misterele, pe ascuns, în propria-i casă, pentru ca în felul acesta să retrezească în el puternicul simţământ al forţei telurice primitive, al neîncetatei pieiri a pământului şi al veşnicii sale reînvieri.

A invitat atunci câţiva prieteni – pe Socrate de teamă să nu-l împiedice să-şi realizeze intenţia, nu l-a chemat – i-a pus să jure că vor păstra tăcerea absolută şi sacrul ritual a început.

Însuşi Alcibiade l-a interpretat pe marele preot – hicrofantele, cu cununa regească pe cap – iar pe preotul purtător de făclie, unul dintre prietenii săi.

Atmosfera de perdiţie din casa lui Alcibiade, frumuseţea Demetrei şi vinul neamestecat, pe care-l băuseră în loc de *kikeon* – băutura misticilor – au avut însă darul să împingă sacrul ritual al misterelor spre profanarea lui. Ameţit de băutură şi captivat de frumuseţea Demetrei, Alcibiade a aruncat de pe el hlamida lungă de purpură a hierofantelui şi transformându-se în însuşi Zeus a început, sub privirile uluite ale prietenilor, să se iubească nestingherit cu zeiţa fecundităţii, interpretată de o superbă ateniană.

Multă vreme au păstrat falşii mistici tăcerea absolută asupra acestei întâmplări, iar acum, după ani şi ani de zile, cineva a trădat. Cine?!?

Alcibiade se ridică brusc de pe sofa, de parc-ar fi vrut să se repeadă asupra acelui ticălos. O rupse la fugă prin încăpere, dar se opri în faţa draperiei. Ştia de ce anume a trădat necunoscutul, de ce a vorbit. Nu pentru a-l distruge pe Alcibiade, ci l-a distrus pe Alcibiade pentru ca în locul poziţiei democraţilor să fie consolidată poziţia oligarhiei.

Ce am ajuns? Nu-mi vine să cred, dar asta e realitatea: un proscris! Deposedat de tot ce am avut. Mi-au luat patria, mi-au jefuit averea, m-au despărţit de toţi prietenii mei dragi! Ce-o fi făcând soţia mea, Hiparete? Copiii? S-o fi refugiat cu ei în casa fratelui său? Nu va închide acum uşa în faţa soţiei şi a copiilor unui condamnat la moarte?

Alcibiade îşi apasă tâmplele pe care pulsează cu putere vinele umflate. Ce-o fi făcând micuţa mea Timandra? Se mai gândeşte oare la mine? Nu te mai gândi! Nu vreau să te mai gândeşti! Sunt un om de nimic! O lepădătură! Un blestemat!... Sângele clocoteşte în el de atâta mânie şi-i cotropeşte creierul înfierbântat. Nu se mai poate stăpâni, începe să vorbească de unul singur, să strige în gura mare:

— Dar de ce?!! De ce sunt blestemat?!! De ce sunt condamnat?!! De

ce? Să nu mă mintă nimeni că din cauza Demetrei şi a Corei! Nu! Toată nenorocirea mi se trage de la dorinţa mea de a face acelaşi lucru pe care a vrut să-l facă şi Pericle!

Dar nu, nu era chiar acelaşi lucru, Pericle n-a izbutit să obţină ceea ce am izbutit eu: ca la chemarea lui, toţi elenii să-şi trimită la Atena reprezentanţii lor pentru a hotărî să se unească şi să se lege prin jurământ că vor merge, cot la cot, să-i înfrunte pe duşmani. Da, numai că Pericle intenţiona să înfăptuiască acest lucru pe calea înţelegerii şi a liberului consimţământ, în timp ce Alcibiade voia să-l impună prin duritate şi violenţă. Nu se gândise bine la o modalitate paşnică pentru înfăptuirea acestui deziderat.

Ca să se apere, evocă vechiul său vis:

— Vedeam fericirea tuturor grecilor prin fuzionarea lor într-o singură şi invincibilă Eladă, în frunte cu Atena – cea mai frumoasă capitală pe care şi-ar fi putut-o dori! Smintitul de mine! Nechibzuitul!... Dar ştiu eu prea bine cine are interesul ca expediţia să fie zădărnicită!...

Se zvârcoleşte în chinurile unor frământări şi presupuneri înfiorătoare şi, în starea lui de condamnat la moarte, se furişează cu gândul la cetatea ateniană!

Oligarhii – iată haita de ucigaşi, orbită de o ură neîmpăcată împotriva democraţiei... Din fragedă tinereţe a cunoscut el eteriile lor, aceste vizuini întunecate, în care se cuibăreau şi se sfătuiau cum să pună la cale reîntoarcerea lor şi răsturnarea orânduirii democratice. Da, acolo, în eteriile lor, se legau oligarhii, prin jurământ, să submineze cu orice mijloace democraţia, ca apoi să pună mâna pe putere şi să anuleze toate cuceririle poporului atenian.

Cum să nu cunoască el aceste uneltiri, de vreme ce cu mulţi oligarhi, îndeosebi cu vârfurile aristocratice, era apropiat prin legături de sânge. Cu mulţi dintre plutocraţii timpului venise în contact şi în calitatea sa de strateg, iar pe sofişti, pe acei sofişti ce se cuibăreau în eteriile oligarhilor, îi ştia prea bine din numeroasele încăierări şi dispute verbale avute cu ei.

Aceşti sofişti întârziaţi nu se mai ridicau la valoarea lui Pitagora, Gorgias, Parmenide sau Hipias. Deveniseră aroganţi, priveau poporul de

sus şi încet-încet s-au transformat în nişte aventurieri politici, păstrând de la sofiştii iniţiali doar ceea ce le convenea pentru subminarea democraţiei. Denigrau poporul, afirmând despre el că ar fi alcătuit numai din oameni josnici, impertinenţi şi prostănaci. În schimb pentru oligarhi, pentru cei puţini în comparaţie cu totalitatea atenienilor liberi, n-aveau decât cuvinte de laudă, prezentându-i ca pe bărbaţii cei mai capabili să guverneze ţara...

Alcibiade vedea acum totul mult mai limpede decât atunci când se aflase în cetate. Nenorocirea lui arunca acum o lumină puternică asupra trecutului. Iar acest trecut îl înspăimânta.

Din fragedă tinereţe cunoscuse felul de a gândi al oligarhilor, din fragedă tinereţe aflase ce atrocităţi sunt în stare să săvârşească eteriile lor.

N-a uitat nici cum s-au năpustit ca păsările de pradă asupra septuagenarului Pericle, când se declanşase războiul peloponesian prin invadarea şi pustiirea Aticei de către spartani...

Eşecul în război, acesta e momentul cel mai prielnic pentru realizarea ţelului lor mârşav! Acelaşi lucru urmăresc şi azi. Iată de ce acum sunt eu la rând. Să nu fie îngăduită o victorie ateniană asupra Siracuzei! Să nu fie îngăduită victoria democraţiei! Iată de unde se trage acea prevestire nefavorabilă pentru expediţia siciliană! Mâna lor ajunge departe, până în Sparta! De ce n-ar ajunge până la Delfi?

Şi dacă nu m-am lăsat intimidat nici cu asta, şi m-am sprijinit pe popor şi pe marinari, atunci au încercat să mă doboare direct! Alcibiade a necinstit sanctuarele lui Hermes! Ah! De ce mi-a spus Lamahos abia după ce ne-am apropiat de Sicilia ce se şoptea pe străzile Atenei?!? „În povestea cu sanctuarele lui Hermes, şi-a vârât coada Critias!” De ce i-a fost teamă lui Lamahos că mă voi lua la harţă cu Critias şi, în felul ăsta, expediţia va fi anulată? Mai întâi să curmi în faşă uneltirile tuturor însetaţilor de putere de acasă şi abia pe urmă să porneşti în larg! Aşa ar fi trebuit să se întâmple! De altfel nu încape nicio îndoială că şi denunţul în legătură cu profanarea misterelor eleusine e tot isprava lui Critias. Aflase mai de mult despre întreaga poveste, dar a tăcut mâlc, aşteptând

momentul potrivit. Şi, ca întotdeauna, şi acum i-a împins înainte pe alţii iar el a rămas nevăzut în spatele lor.

Alcibiade se cutremură de durere, de furie şi de setea de răzbunare. Se îmbolnăvi şi căzu din nou la pat. Gemea. Plângea. Şi ţipa întruna, cuprins de o cumplită disperare:

— Nu-i nimic! Vă arăt eu vouă! Aveţi răbdare! încă n-am băut cupa cu otravă pe care mi-aţi pregătit-o! Jur să mă răzbun pe toţi cei ce aţi vrut să mă cinstiţi cu această otravă, pe toţi cei ce m-aţi condamnat! Pe toţi cei ce aţi încuviinţat condamnarea mea, pe toţi cei ce nu i s-au împotrivit! Jur să mă răzbun pe toată Atena! Mă închin în faţa voastră pentru asemenea manifestare a recunoştinţei! Pe toate trăznetele lui Dios! O să vă arăt că şi eu ştiu să fiu recunoscător! O să vedeţi voi, nătângilor! Descreieraţilor! Teritoriile dependente de Atena s-au redus şi se reduc neîncetat, iar eu, neisprăviţilor, eu am vrut să vă dăruiesc întreaga Eladă şi chiar ceva în plus! Ah, iar mă copleşeşte visul! Gata, s-a terminat cu visele!

În acest timp, pe frontul sicilian, în absenţa îndrăgitului Alcibiade, inimile vitejilor marinari şi hopliţi cădeau pradă unei stări de toropeală. Iar conducerea şovăitoare a războiului de către un comandant lipsit de dinamism cum era Nicias îi făcea să-şi piardă orice chef de a se mai război pe viaţă şi pe moarte.

Am rămas singur! Singur, răcnea spumegând de furie, disperatul Alcibiade! Ce aţi făcut voi din mine? O stafie cu o cupă de otravă în mână? Nu vreau să fiu stafie! Ba nu! Nu aşa! Vreau să fiu stafie! Dar o stafie cu otrava în inimă. Am băut cupa voastră, nemernicilor!

Oamenii din Turia, care se îngrijeau de el, îl găsiră cu pieptul sfâşiat până la sânge, cu ochii tulburi şi congestionaţi, cu buzele palide, aproape albe.

E tare bolnav, îşi spuseră în şoaptă şi se grăbiră să-i caute un medic. Dar el părăsi în taină Turia şi aflară de soarta lui abia după ce fu primit de regele Spartei, Egist, căruia îi oferi serviciile sale.

Alcibiade, cuprins de setea de răzbunare, le cădea de minune spartanilor. Cine altul va şti să-i dea mai bine lovitura de graţie Atenei, decât cel ce a fost rănit de ea în asemenea hal?!? Ce lipsiţi de

perspicacitate sunt aceşti atenieni, de vreme ce se descotorosesc de un comandant de oşti atât de strălucit şi încă într-un moment în care se află în fruntea unei armate atât de puternice, încât Siracuza i-ar fi căzut în palmă ca o pară răscoaptă.

Regelui îi plăcu Alcibiade în starea lui de nestăpânită mânie, îi plăcu şi reginei şi tuturor spartanilor.

Expediţia siciliană înregistra eşec după eşec, ca până la urmă să cunoască deznodământul catastrofal. Nicias avea o atitudine indolentă, ba, mai mult, era dezgustat de această campanie pe care el nu o dorise. Operaţiunile de război se amânau, se prelungeau şi orice tărăgănare spulbera încet dar sigur speranţele atenienilor într-o victorie finală. Pe neaşteptate, împotriva asediatorilor Siracuzei, apăru o forţă aducătoare de pierzanie, acea forţă de care se temuse Nicias toată viaţa: sclavii. Într-o singură noapte, vâslaşii părăsiră trierele ateniene şi, astfel, această flotă excepţională, deveni dintr-odată neputincioasă, incapabilă de a mai lupta. Nicias îşi dădu seama că situaţia era disperată. Cu trupele terestre Siracuza nu putea fi cucerită.

Dar asta n-a fost totul. Spartanii, sesizând situaţia, au trimis de urgenţă în ajutorul Siracuzei oştile lor care, străbătând în marşuri forţate întreaga Sicilie, veniră buluc în spatele atenienilor. Sicilienii îşi reveniră, iar atenienii, împresuraţi din toate părţile, după zadarnice încercări de retragere, se lăsară în voia sorţii. Nicias căzu prizonier şi fu executat pe loc. Supravieţuitorii celor şapte mii de luptători atenieni, fură mânaţi în sclavie şi puşi la muncile cele mai grele, în minerit.

Spartanii aţâţară setea de răzbunare a înfierbântatului Alcibiade, şi-i oferiră totul spre a distruge Atena. Şi astfel, fostul strateg atenian conduse oştile spartane în punctul cel mai vulnerabil al Atenei, în satul Decelcia, unde se fortificară şi de unde începură să întreprindă incursiuni pe teritoriul Aticii.

Socrate sta pe scaun aplecat în faţa lui Simon şi vocea lui deznădăjduită umplea micuţul atelier. Prietenul îl asculta cu atenţie, fără însă a se opri din munca sa.

— Tu eşti unul dintre discipolii mei, dragă Simon! Şi, fără îndoială, vezi

prăpastia ce se deschide între fuga de moarte şi fuga în căutarea răzbunării! împotriva oraşului natal! împotriva noastră, a tuturor!

— Mda, îi răspunse Simon, cumpănit. O pietricică zboară de pe un povârniş şi stârneşte după ea pietricele şi pietre din ce în ce mai mari, până când toate astea se rostogolesc la vale, aducând bolovani.

Socrate se străduia să rupă o bucată de sârmă, până când aceasta i se înfipse în deget şi în acest timp nu mai contenea să se văicărească.

— Omul cu care am mâncat din aceeaşi strachină şi am dormit în acelaşi cort. Discipolul meu cel mai drag.

Simon freacă pielea cu degetele, o moaie şi o întinde, dându-i forma dorită.

Socrate priveşte tunsoarea scurtă a discipolului său devotat şi silitor, care din fragedă tinereţe notează gândurile şi ideile lui. Ce hodorog, în comparaţie cu înfăţişarea de erou a lui Alcibiade! Şi totuşi, cât de măreţ e prin cinstea şi bunătatea lui! Şi ce frumos ştie să-şi trăiască viaţa!

— Eu, dragă Simon, te invidiez uneori, îi spuse deodată, zâmbindu-i drăgăstos. Stai aici, în liniştea ta, îi încalţi pe oameni, faci o treabă bună şi folositoare ce nu-ţi poate aduce niciun fel de neajunsuri, aşa cum îmi aduce mie munca mea.

— Te înşeli, scumpul meu Socrate! în munca mea contează foarte mult materia primă. Şi eu primesc piele bună şi piele proastă şi eu scot opinci bune când capăt o piele fină, moale şi durabilă, iar din pielea proastă nu scot opinci bune. Aşa e şi la tine. Băieţii care vin la tine să-i înveţi, nu sunt decât o materie primă, este?... Păi vezi?!? Asta nu-i o chestiune care ţine numai de arta meşteşugarului, ci şi de calitatea materialului pe care îl primeşti spre prelucrare. Asta e...

— Da, dragul meu, aşa e, numai că tu îţi dai seama numaidecât dacă pielea e proastă şi nu te apuci să coşi din ea opinci. Pe când eu, eu ce pot să fac? Omul nu e o piele de încălţăminte. Depinde ce e sub pielea lui şi acolo eu nu pot să văd ce e.

— Ai dreptate. Primejdia asta există, dar, cinstit vor, bind, tu ai totuşi mult mai multă materie de bună calitate, decât de proastă calitate. Şi poţi fi mândru de cei pe care i-ai crescut.

— Da, mărturisi Socrate, dar faţa nu i se lumină. Aşa e. Am discipoli buni. Şi ei sunt bucuria mea. Dar ajunge unul rău, ca să-mi strice toată bucuria. Iar tu ştii cine a fost Alcibiade. Cel mai înzestrat, cel mai capabil, cel mai talentat în toate, mereu am crezut că se va potoli, că va deveni mai înţelept... mai cuminte... Eu... eu l-am iubit ca pe... ca pe propriul meu...

I se puse un nod în gât şi amuţi. Simon lăsă lucrul şi ridicându-şi privirea spre el, îl întrebă cu sfială:

— Tu plângi, Socrate? De la moartea părinţilor tăi, nu te-am mai văzut plângând...

Filosoful continuă, cu faţa lăsată în jos:

— Cică aş fi omul cel mai înţelept din întreaga Eladă. N-aş vrea să fiu cu păcat, dar asta e minciună. Da, dragul meu Simon şi eu am, ca orice om, visurile mele naive şi nesăbuite...

— Nu te mai chinui, scumpe Socrate. În definitiv, la „toată nenorocirea asta... începu Simon, dar numaidecât se opri, rotindu-şi privirea prin atelier, de parcă opincile din jurul lui ar fi putut răspândi prin cetate vorbele sale.

Apoi, cu voce scăzută, reluă:

— Da, cinstit vorbind, de supărarea lui Alcibiade şi de catastrofa din Sicilia sunt vinovaţi în mare parte şi atenienii noştri. Nici n-am fost în stare să socotim câţi duşmani ai poporului, trădători, jongleri ai cuvântului şi ticăloşi de tot felul, au fost părtaşi la această mârşăvie.

— Dragul meu Simon, spuse filosoful oftând, tu mereu îmi spui câte ceva cu care vrei să mă mângâi. Dar cunoaşterea spre care mă conduci acum îmi pricinuieşte aceeaşi durere ca şi trădarea lui Alcibiade...

Intermezzo III

Uluitoare a fost adaptabilitatea cu care a ştiut Alcibiade să se deprindă cu instituţiile şi modul de viaţă al unora sau al altora, schimbându-şi atitudinea şi înfăţişarea după împrejurări, mai iute ca un cameleon... în Sparta a dus o viaţă pur spartană... Purta părul lung, barba netunsă, se scălda în apa rece ca gheaţa, mânca turte de orz cu o zeamă subţire şi neagră, umbla în veşminte de pânză obişnuită, încât oamenilor nici nu le venea să creadă în acest mimetism, iar mulţi se întrebau dacă, într-adevăr, acest om a avut vreodată în casa lui un bucătar, dacă a văzut vreodată o pomadă aromată sau a purtat mantii şi chiton de mătase...

Văzând că Socrate nu scoate o vorbă, am continuat să citesc:

— În Sparta se dedica exerciţiilor fizice, trăia simplu şi trăsăturile feţei lui trădau în permanenţă sobrietatea, în Ionia era exuberant, petrecăreţ, uşuratic. În Tracia, băutor şi excelent călăreţ, iar în timpul scurtelor sale popasuri la satrapul persan Tisafern, umbrea cu extravaganţa şi eleganţa sa costisitoare chiar şi veselia şi vestitele splendori vestimentare persane...

Când am terminat de citit, m-am întors spre Socrate cu o privire întrebătoare.

Şedea neclintit în jilţul lui, cu ochii aţintiţi undeva în depărtări, faţa lui – veşnic veselă şi luminoasă – era acum crispată într-o grimasă a durerii. Începu să vorbească, fără să se uite la mine:

— De bună seamă vrei să afli cum am suportat toate astea. Aparent, am trăit la fel ca înainte; dregeam sufletele oamenilor, aşa cum drege un cârpaci încălţămintea scâlciată. Dar adevărul e că eu însumi eram scâlciat. Chemările oamenilor dornici de beatitudine aveau un ecou surd în tumultul războiului. Ce e beatitudinea? Şi de unde s-o fi luat eu după o lovitură atât de cumplită? După durerea şi amărăciunea pricinuite mie şi lui însuşi de Alcibiade?

M-a privit cu nişte ochi lucind de mânie, apoi a continuat:

— Pe toţi demonii! Ce ar fi trebuit să fac? Să-l înfierez, ori să-l iert?

S-a aplecat spre mine şi, cu răsuflarea tăiată, mi-a spus:

— Da, asta am făcut în toţi aceşti ani! M-am străduit să dezleg această dilemă, m-am frământat, am cercetat şi, crede-mă, nici azi nu ştiu ce să fac cu el. A fost şi bun şi rău, a adus patriei şi rău şi bine. A fost necredincios, dar şi credincios. Toate se băteau la el cap în cap. E destul să rosteşti numele lui Alcibiade şi-ţi sugerează numai fapte extremiste, iar modestie şi cumpătare nici cât negru sub unghie... Vrei să auzi câte ceva despre mine. Dar, oare, vorbind despre Alcibiade, nu vorbesc mereu despre mine? Alcibiade, discipolul lui Socrate, dă bir cu fugiţii, se alătură spartanilor şi, împreună cu ei, loveşte greu propria s*a* ţară!... Alcibiade era departe, Socrate aproape – aşa că oalele sparte, eu le-am plătit. Până şi prietenii mei au adoptat faţă de mine o atitudine mai rece. Iar duşmanii? Ce să mai vorbesc. Pentru acele misterioase personaje cuibărite în văgăunile eteriilor, unde se puneau la cale toate comploturile împotriva democraţiei, eram o îmbucătură grozavă... Până atunci nu se încumetaseră niciodată să mă atace direct, dar, după aceea, prin Alcibiade?!... Ehei! Dacă fiecare cuvânt cu care au lovit în mine ar fi fost o piatră, ori o bâtă, crede-mă, m-ar fi răpus!... Pe urmă însă, totul s-a schimbat. Alcibiade a început să depună tot mai mult zel pentru binele ţării. A ajutat flota ateniană să izbândească în bătălia cu spartanii, în largul mării Ionice şi s-a înapoiat în patrie, acoperit de glorie. O ceruri! Trebuia să fi văzut acel grandios dans al urşilor!... Ca să nu mai vorbesc ce s-a întâmplat după aceea, când prin oraş s-a dus vestea că îndată după primirea triumfală şi cuvântarea lui în adunare, a alergat ca o vijelie şi a dat buzna peste mine, ca să-mi cadă în genunchi şi să-mi cerşească împăcarea!... Licon şi Peisandros, care până atunci spumegaseră de mânie, tunând şi fulgerând: Mai vinovat decât Alcibiade e dascălul său! Socrate l-a stricat! El a momit speranţele naţiunii pe o cale greşită! Ei bine, acelaşi Licon şi acelaşi veşnic laş şi coruptibil Peisandros, tăceau acum ca peştele. Lupul se făcuse mieluşel. Pe vremea aceea însă Alcibiade nu era fericit, precum fericit nu poate fi niciun singuratic. Soţia lui, Hiparete, murise de câţiva ani. Atitudinea mea faţă de el nu mai era atât de caldă ca înainte. Şi în nimeni altul, în toată Atena, nu mai avea

încredere, decât în mine. Numai cu Timandra se simţea la largul lui.

Socrate a schiţat un zâmbet, un zâmbet firav ce putea fi citit doar în adâncul ochilor săi, apoi a reluat:

— Pe urmă, când duşmanii au izbutit din nou să-l denigreze pe Alcibiade – nu afirm că nu le-ar fi oferit şi el destule motive – şi să-l izgonească din patrie, ei bine, pe urmă să-i fi văzut cum s-au năpustit iar asupra mea, ca gărgăunii...

— Am impresia, mi-am îngăduit eu să-l întrerup – am impresia că întotdeauna ţi-ai subapreciat adversarii. Oare nu te-ai gândit că ar fi în stare să-ţi pricinuiască foarte mult rău?

— Niciodată nu m-am gândit că m-ar putea învrednici cu un interes atât de mare.

— Cum văd, până şi măreţia ta are defectele ei... Atâta naivitate şi atâta subapreciere, n-am mai pomenit! Tu ai fost doar pentru toţi nedrepţii, pentru toţi egoiştii, mincinoşii şi hrăpăreţii, cea mai mare primejdie şi cel mai puternic inamic!

— Da, pedestraş în armură grea de când lumea! a râs filosoful.

— Bine spus, am râs şi eu, dar în sinea mea m-am gândit că aici era vorba de puterea spiritului împotriva vicleniei, de puterea adevărului împotriva arginţilor, de puterea virtuţii împotriva patimii dezlănţuite.

— Şi cu cât e omul mai puternic, cu atât are mai mulţi duşmani, am adăugat după o scurtă pauză.

— Şi prieteni, scumpul meu, mi-a replicat Socrate. Pentru armonia perfectă, omul are nevoie şi de unii şi de alţii. Prietenii, ca şi duşmanii, îi dau tărie.

În clipa aceea am început să-i enumăr în minte pe prietenii lui Socrate. Credincioşi îi rămăseseră Criton, vecinul Simon, Euclides din Megara, Antistene. Din cercul prietenilor săi mai făceau parte şi adolescentul Apolodor şi, în sfârşit, Xenofon.

Ca şi când mi-ar fi citit gândurile, filosoful a spus pe neaşteptate:

— Tu îmi cunoşti bine şi prietenii şi duşmanii, dar stai, pe lângă aceştia mai sunt şi tot felul de defăimători şi bârfitori răutăcioşi şi caustici. Mi-l aminteşti pe Aristofan...

Desigur. Cum să nu-l ştii, de vreme ce ai citit în scrierile lui Platon că el a fost primul care, în *Norii,* a întors la mine tot binele în rău. Ciudat om, acest Aristofan! Crescut în Kidatenaios, demosul înaltei societăţi, nu făcea totuşi parte din înalta societate, dar când era vorba de democraţi, avea o limbă mai tăioasă decât a aristocraţilor. Pe cât era de spiritual acest flăcău, pe atât era de obraznic, pe cât era de îndrăzneţ şi de muşcător, pe atât era de brutal şi lipsit de scrupule. Şi maestru peste maeştrii în

toate. Şi numai pe surzi nu-i făcea să râdă...

— Dar şi mai târziu, după mulţi ani, s-a dat la tine, în piesa *Broaştele.*

— A, te referi la aluzia aceea? a zâmbit uşor filosoful, îţi spun drept, a avut darul să mă bucure; în felul ăsta

cel puţin m-a legat de prietenul meu, Euripide.

Şi după ce trase mai mult aer în piept, a reluat, oftând:

— Mi-a părut rău însă că l-a ridiculizat pe Euripide la un timp atât de scurt de la moartea lui.

Mi-am adus aminte că grecii aveau credinţa că morţii rămân într-o permanentă şi tainică legătură cu lumea celor vii şi că pângărirea memoriei lor e interzisă chiar de Lege; de aceea am înţeles cu atât mai mult indignarea lui, Socrate.

A dat din mână iritat şi a spus:

— Ce să-i faci, ăsta era Aristofan: conservator, ataca fără milă tot ce era nou, indiferent cine ar fi fost inovatorul...

Apoi, ţintuindu-mă cu o privire aspră, s-a grăbit să adauge:

— Dar să nu-ţi închipui că eu sunt perfecţiunea însăşi. Fără îndoială, mă încrunt la Aristofan mai mult decât o faceţi voi, astăzi. Am făcut, ce-i drept, pe eroul la premiera lui cu comedia *Norii,* am arborat o mină de parcă nici n-ar fi fost vorba de mine; da, m-am prefăcut, dar pe toţi demonii! simţeam cum crapă fierea în mine! De altfel, gândeşte şi tu! Eu mă bat cu sofiştii până la sânge – ştii doar că veşnica lor îndoială şi veşnicul lor pesimism faţă de optimismul meu înnăscut, se împacă întocmai ca apa cu focul – şi dumnealui face din mine căpetenia acestor certăreţi provocatori. Nici nu ştiu ce să mai cred. Să fi făcut asta din

dorinţa de a distra publicul însetat de râs, de m-a înfăţişat plutind desculţ şi chel, printre nori, sau a lovit în mine pentru faptul că mă străduiam să instruiesc, spre binele Atenei, alţi oameni ca Pericle şi Anaxagora? Mă rog, avea calităţile lui, vedea tot furnicarul atenian de sus, ca un dansator pe frânghie, şi se pricepea să-l zugrăvească de minune.

— Şi cum e cu atitudinea lui faţă de popor? Era alături de el?

— Asta n-aş putea să-ţi spun, zâmbi filosoful. Ştiu şi eu? Uneori da, alteori nu. El era, înainte de toate, alături de comediile sale.

Şi Socrate a început să recite ceva, poate exact, poate cu aproximaţie, dar eu mi-am dat seama numaidecât că erau cuvintele adresate poporului atenian de autorul *Cavalerilor:*

— „O, Tu, Popor, frumoasă-i puterea în mâinile tale! Totul se apleacă în faţa ta şi totul se cutremură de teamă ca în faţa unui tiran. Dar eşti supus ispitei, te încântă linguşirile deşarte şi lesne te laşi amăgit. La cei ce cu vorba te năpădesc, caşti gura de admiraţie, iar mintea-ţi rătăceşte, undeva, departe...”

S-a oprit şi, aruncându-mi o privire sfredelitoare, mi-a spus:

— Alege! Cântăreşte singur cui ce i-a adus, nouă atunci şi vouă astăzi.

A tăcut un timp, apoi a reluat cu voce domoală:

— Perioada asta a fost pentru mine foarte grea; dar lasă că mai trec eu pe la tine şi mai stăm de vorbă despre ea, pe îndelete.

Mă aşteptam să fie posomorât la evocarea acestor amintiri, dar el, dimpotrivă, s-a luminat la faţă:

— Închipuieşte-ţi, dragul meu, eram pe atunci destul de bătrâior şi, încet-încet, mă pregăteam să mă îndepărtez de vâltoarea vieţii când, pe neaşteptate, m-a atras din nou spre viaţă, Mirto – un dar frumos, cu părul bălai, de la zeiţa Geea, mama Pământului.

Mi-am dat seama că mai voia să spună ceva, poate să mă avertizeze să nu intervin cu vreo observaţie la amintirea lui despre Mirto, şi, de aceea, am rămas numai ochi şi urechi.

— Dar n-a fost singura, trei fiinţe am căpătat atunci în dar: pe Mirto, pe Xenofon, un om foarte devotat mie, şi, în sfârşit, pe Platon. Platon era noua mea mare speranţă, un tânăr care pentru a putea sta mereu de

vorbă cu mine şi în dorinţa lui de a medita cum să schimbe viaţa oamenilor spre mai bine, a renunţat la poezie şi la scrisul tragediilor, în ciuda faptului că avea pentru asta un talent cu totul ieşit din comun...

— Aşa cum ai renunţat şi tu, odinioară, la sculptură, mi-am îngăduit să menţionez.

— Întocmai, întocmai, a încuviinţat Socrate; cu singura deosebire că Platon a fost mai serios decât mine, din fragedă tinereţe. Şi, închipuieşte-ţi, Platon se trăgea dintr-un neam străvechi, înrudit cu alemeonizii. Da, da, era chiar nepotul lui Critias! Ca să vezi cât de diferiţi pot fi vlăstarii unor neamuri de frunte, ce dăinuie de atâtea secole: Pericle! Alcibiade! Critias! Platon! în povestea asta nici demonul meu n-a ştiut să se descurce şi să mă avertizeze...

IV

1.

Chersonesul trac – patria urşilor, a lupilor, a cailor sălbatici, a flăcăilor bătăioşi şi a fetelor frumoase. Şi ciudat, aşa se spune – a ditirambilor lui Dionysos şi a lirei lui Orfeu. Patria muzicii şi a codrilor seculari.

Chersonesul trac – peninsula în formă de sabie înfiptă între Marea Samotracică şi strâmtoarea Helespontului. Peste sălbăticia prelungă şi aspră a acestui ţinut, care spintecă apele mării în două, şuieră un vânt turbat ce goneşte zdrenţele de nori pe un cer veşnic întunecat. Printre aceste zdrenţe, zgâlţâite de vijelie, se clatină, semeţe, păsările de pradă. Stâncile abrupte ce străjuiesc ţărmul mării stau pe jumătate în bătaia valurilor, pe jumătate în bătaia vântului, iar sus, deasupra lor, ţiuitul tânguitor nu mai conteneşte. Codrul secular a coborât din munţi spre miazăzi, acoperind pământul cu o vegetaţie nebună, de-a dreptul haotică. Iar în acest haos, numai tracul e în stare să se descurce.

Noaptea e un crab negru ce se întinde sub bolta cerului. Coboară încet, împrăştiind negura miezului de noapte, peste întregul peisaj.

O singură lumină pâlpâie în bezna întunecată. E felinarul din fortăreaţa lui Alcibiade, aflată în Chersonesul trac, nu departe de râul Aigospotamoi – râul Caprei.

Aici, fostul strateg atenian, i-a amenajat Timandrei un refugiu în stil trac, lipsit cu desăvârşire de faimosul lux oriental. Priveliştea femeii delicate, cu maniere elegante, în mijlocul acestei atmosfere barbare, era de-a dreptul provocatoare. Lemn, lemn şi iar lemn, fier, piele, rafie şi mormane de blănuri de urşi, vulpi şi de râşi. Pe pat, pe laviţe, pe duşumea şi printre spadele, arcurile şi pumnalele atârnate pe pereţii de grinzi. În locul parfumurilor orientale, arăbeşti şi indiene – miros de iuft, de mosc şi iz de iarbă putrezită. În cămin răsună vuietul nestrunit al vântului, din grajduri răzbate nechezatul cailor, iar din împrejurimi, lătratul câinilor şi urletul lupilor.

În mijlocul acestei violente sălbăticii, Timandra – îmbrăcată într-un

peplum de in brodat, prins în talie cu un brâu lat de piele, bătut în aramă – pare o floare gingaşă de munte, o harfă eoliană sensibilă. Pe jumătate întinsă, pe jumătate aşezată printre blănuri, urmăreşte cu îngrijorare mişcările şi mersul agitat al lui Alcibiade.

— Nu te înţeleg, comoara mea...

Alcibiade trase de pe perete o spadă scurtă, întoarse cu părul în jos o blană de vulpe tăbăcită şi, cu vârful lamei, contură în pielea netedă o hartă.

— Uite, astea sunt ţărmurile strâmtorii Helespont. Aici sus se află oraşul Lampsac, iar acolo staţionează Lisandros cu flota sa. E bine adăpostit. Aici, sus, se varsă în Helespont apele fluviului Aigospotamoi. Acolo, la gurile lui, e ancorată flota ateniană. Imbecilii ăştia nu pricep...

— Cine nu pricepe, dragul meu? îl întrerupe Timandra.

— Cine! Imbecilii ăştia de comandanţi atenieni, Tideus, Menandros, Adeimantos şi ştiu eu cum îi mai cheamă pe ceilalţi prostănaci, care nu sunt în stare să priceapă ce se poate întâmpla...

— Nu te supăra, dragule, dar iar nu te înţeleg... Despre ce primejdie e vorba aici?

Alcibiade înfipse spada cu atâta putere în gurile fluviului Aigospotamoi, încât arma rămase împlântată în lemn. Apoi sări în sus ca ars:

— Trebuie să mă duc la ei!

Timandra se ridică iute în picioare şi rosti, cu spaimă în glas:

— Acum? în toiul nopţii? Pe o asemenea beznă? Să-ţi frângi gâtul?!? Nu, te rog, nu te du, te rog...

— Calul meu cunoaşte aici fiecare pietricică, o linişti el.

Dintr-un salt fu lângă ea, o sărută pe buze şi gata, uşa grea de stejar dudui în urma lui, iar în clipa următoare, din curte se auzi glasul său poruncitor:

— Băieţi! înşeuaţi-mi calul! Repede!

Îşi aruncă peste umăr mantia de lână şi fugi grăbită în curte. În întuneric, mai apucă să vadă doi bărbaţi, deschizând cu greutate poarta masivă prin care un călăreţ se strecura la iuţeală, mistuindu-se în bezna groasă. Alcibiade se aplecă peste coama calului, agită uşor cravaşa şi

armăsarul zbură prin noapte ca o săgeată. Tropotul copitelor pe malul pietros însoţea galopul lui, ca bătăile de tobă ce acompaniază un pasionat cântec barbar.

Pe nava amiral a flotei ateniene toată lumea dormea. La cererea stăruitoare a lui Alcibiade, soldatul de gardă îi trezi pe cei trei comandanţi principali. Ieşiră pe punte, mahmuri de somn şi căscând zgomotos.

— Cine-i acolo?, – Alcibiade.

— Şi ce vrei?

— Să stau de vorbă cu voi. Trimiteţi-mi o luntre.

— Ia te uită! spuse Menandros, căscând plictisit. Şi pentru asta a trebuit să ne trezeşti? Nu puteai să aştepţi până dimineaţă?

— Nu puteam. E vorba de o chestiune urgentă.

— Da? Şi despre ce, mă rog? îl întrebă Adeimantos. Alcibiade scrâşni încet din dinţi şi, ca să-şi stăpânească mânia, frânse cravaşa bucăţele-bucăţele.

— Nu-i vorba de mine, ci de voi. Trimiteţi-mi repede o luntre.

— De ce-i nevoie de luntre?!? interveni comandantul principal Tideus. Te auzim foarte bine. Deşteptăciunea ta poţi să ne-o spui de acolo de unde eşti!

Alcibiade simţi cum i se zbate inima tocmai în gâtlej, dar în acelaşi timp îi fulgeră prin minte că e mai bine să fie mai departe de aceşti oameni nechibzuiţi. În felul ăsta, cel puţin, nu va fi silit să săvârşească vreun act de violenţă.

Vorbele se rostogolesc din gura lui ca o cascadă:

— Aţi ancorat greşit flota noastră! Locul ăsta nu vă e de loc favorabil! Nu sunteţi acoperiţi! N-aveţi în spate un post pentru aprovizionarea trupei! Pentru hrana ei trebuie să vă duceţi tocmai la Sestos!

— Ei da, asta într-adevăr e ceva, strigă Adeimantos, pe un ton batjocoritor.

Alcibiade azvârlea cuvintele ca pe nişte cuţite de vînătoare:

— Şi deplasările voastre necugetate! Dimineaţa târâţi toată flota spre Lampsac, îl provocaţi pe Lisandros să pornească bătălia, închipuindu-vă

că vicleanul acela o să vă cadă în cursă! Când vă daţi seama că nici prin gând nu-i trece să se mişte, vă întoarceţi în locul ăsta îngrozitor, lăsaţi trupa să debarce şi să hoinărească pe unde i se năzăreşte! Asta-i nebunie curată!

Tideus începu să râdă în hohote şi ceilalţi doi tovarăşi i se alăturară.

— Oare nu pricepeţi că împotriva voastră se află o flotă învăţată să facă totul într-o linişte desăvârşită şi la ordinul unui singur comandant?! Vă băgaţi singuri capul în laţ şi Atena o să plătească scump nechibzuinţa voastră!

— Atena!?! exclamă Tideus, cu ironie. Ce-ţi pasă ţie de ea şi ce-i pasă Ei de tine? Te-a numit cumva în funcţia de comandant suprem al flotei sale?

— Pe toţi zeii! strigă Alcibiade, cu patimă. Fiţi totuşi înţelegători şi ascultaţi-mi sfatul! Nu expuneţi flota ateniană unei asemenea primejdii...

Şi cu o voce mai puternică, se grăbi să adauge:

— Flota nu vă aparţine vouă, celor trei, ci patriei, Atenei...

— Pe care tu ai trădat-o?! îl întrerupse Tideus, atingându-l la coarda sensibilă.

— Dar i-am fost şi de folos! urlă Alcibiade. Iar voi, dacă nu mă ascultaţi, o împingeţi la pierzanie.

— Aici noi poruncim, se umflă în pene Tideus. Nu tu. Şi fă bine şi şterge-o de aici, cu sperietorile tale! Ai înţeles!?!

Şi, rostind aceste cuvinte, îi întoarse spatele.

Înjurăturile, ameninţările şi rugăminţile lui Alcibiade continuară să zboare spre nava-amiral până la epuizare. Dar totul fu în zadar. Blestemă, întoarse calul în loc şi porni înapoi, spre fortăreaţă...

În timp ce-i povestea Timandrei cele întâmplate, se îneca de furie, de disperare şi lacrimi. Nu l-au poftit pe punte, l-au lăsat să strige la ei peste apă, i-au răspuns cu rânjete batjocoritoare, cu jigniri – s-a simţit acolo ca o epavă aruncată la mal – inutil, nedemn de încredere.

Când îi vorbi de faptul că Tideus îi reproşase trădarea de patrie, fostul strateg îşi începu mărturisirea cu o voce precipitată:

— Atenienii m-au lipsit de visul vieţii mele! în fond, ce e visul meu? Eu

sunt un simplu muritor, nu voi dăinui veşnic pe acest pământ. În schimb, Atena ar fi devenit capitala eternă a tuturor grecilor. M-au lipsit de meritul de a fi ridicat Atena pe culmea cea mai înaltă a întregii lumi. De fapt, pe ei înşişi s-au lipsit de această mândrie. Mai bine pierzania totală, decât mie un pic de cinstire şi un pic de glorie! Mai bine filistinismul străbun, decât domnia poporului, pe care am dus-o peste mări, cu navele mele.

Timandra, aşezată peste blănurile groase de râs, îl asculta cu emoţie crescândă, iar inima ei bătea să-i spargă pieptul, nu alta.

— Ştiu, a fost din partea mea un act ruşinos. Dar, oare, din ruşinea asta n-am şters nimic?! Oricine ştie că i-am salvat Atenei tot ceea ce s-a mai putut salva! Şi i-aş fi dat înapoi tot ce i-am luat şi tot ce mi-a luat ea mie.

Timandra îi atinse uşor mantia, ce flutura în preajma ei în timp ce Alcibiade umbla agitat prin odaie.

— Da, ştiu asta, dragul meu. Nimeni altul n-ar fi fost în stare s-o facă, tu, însă, da. De asta sunt sigură.

Alcibiade se opri din nou din mers şi începu să vorbească, din ce în ce mai tulburat.

— Şi atenienii au ştiut. M-au chemat înapoi. Dar eu n-am alergat la prima lor chemare. Mi-era dor de casă. Atena mi-a pătruns pentru totdeauna în minte şi în inimă. Şi pe tine tânjeam să te strâng în braţe!

— Am fost tristă la gândul că nu te vei mai întoarce, murmură Timandra, cu duioşie.

— Mai întâi, însă, a trebuit să plătesc cu vârf şi îndesat tot răul pe care i l-am pricinuit.

Deodată îşi aminti de ceea ce-i fusese dat să audă cu puţin timp înainte, şi vocea lui începu să prindă culoarea mâniei pătimaşe:

— Cine mai îndrăzneşte azi să vorbească de trădarea mea? Cine?!? Numai un duşman al Atenei! Numai un prostănac de teapa lui Tideus! Bagă de seamă, Tideus, ai grijă să nu-i faci Atenei o pagubă mai mare decât i-am făcut eu!

Timandra vedea cum i se umflă şi-i zvâcnesc vinele pe tâmple, vedea cum i se congestionează faţa şi – în ciuda faptului că-l vedea aproape, îşi

dădea seama că era departe de ea. Cât de fericiţi şi de liniştiţi ar putea fi ei împreună. Dar inima lui rămâne în Atena şi se va chinui pentru ea, cât va fi în viaţă.

— Hai, dragul meu, vino şi te aşază lângă mine. Mă simt atât de părăsită...

Se aşeză lângă ea, dar nu se linişti. Copleşit de tristeţea şi de durerea rănilor proaspete, pricinuite de cei trei comandanţi ai giganticei flote ateniene, pe malul râului Aigospotamoi, i se adresă, stăruitor:

— Timandra, răspunde-mi la întrebarea mea! Mi-am spălat sau nu vechiul păcat? Şi oare nu în chipul cel mai firesc, aşa cum se cuvenea din partea mea? Nu m-am mulţumit cu o singură înfrângere a spartanilor, din insulă în insulă i-am izgonit pe aceşti tâlhari, i-am măturat şi le-am dat foc corăbiilor care au ars în flăcări, ca un rug uriaş, şi pe ele s-au rumenit, de vii, aceşti prădalnici, însetaţi de sânge şi de putere! Oare n-a însemnat nimic faptul că am curăţat de ei şi Marea Ionică, dând astfel atenienilor posibilitatea să-şi transporte iar în linişte şi siguranţă grânele de la Pontul Euxin?

— Ba da, suspină Timandra. Ai făcut pentru Atena mai mult bine decât rău.

— Nici nu apucasem să ajung acasă, a fost de ajuns să ajungă în Atena doar vestea despre întoarcerea invincibilului Alcibiade, ca atenienii să răstoarne oligarhia lui Teramenes şi să restaureze democraţia! Ce zici, Timandra, nici cu asta nu mi-am plătit răul pe care îl pricinuisem Atenei? Tu spui: da, l-ai plătit. Dar de ce

altţii tăgăduiesc acest lucru? Ce-a mai vrut Atena de la mine? Şi ce mai vrea? Ce? Spune-mi, ce?

Vocea începu să-i tremure şi tulburarea îi sugruma gâtlejul:

— I-aş fi dat ceea ce nici nu bănuia că ar fi putut să aibă. Iar acum nu pot face nimic, absolut nimic, decât să asist neputincios la nenorocirea care vine.

Copleşit, strigă din adâncul deznădejdii sale:

— O, bunul meu Socrate! Părintele meu clarvăzător! De ce nu te-am ascultat? Dacă te ascultam, altfel ar fi arătat acum lumea noastră elenă.

Istovit, amuţi pentru o clipă. Timandra îl mângâia cu duioşie şi degetele i se umezeau, De transpiraţia lui. Simţea cum îi duduie coşul pieptului, sub bătăile grele ale inimii.

Deodată, Alcibiade se ridică de pe blănuri şi spuse:

— Trebuie iar să încalec, trebuie! De teamă că în locul lor aş putea fi eu învingătorul, ăştia sunt în stare să ducă Atena la pierzanie.

Alergă spre perete, ameninţând cu pumnii.

— Proştilor! Smintiţilor! Comandanţi sunteţi voi? Şi, tremurând de neputinţă, începu să ţipe:

— Lăsaţi-mă pe corabia voastră! Să ies din caracatiţa asta uriaşă! Să mă înfrunt în larg cu Lisandros! Da, o să-l silesc să-şi măsoare forţele cu mine! Mă auziţi, încuiaţilor?! Eu îl voi învinge! Eu voi salva Atena! M-auziţi, cei trei de pe nava amiral!? Eu voi salva şi capetele voastre de berbeci încăpăţânaţi!

— Se luminează de zi! spuse Timandra.

Alcibiade, care avea senzaţia că stă pe malul râului Aigospotemoi, se uită la Timandra – lividă în bătaia zorilor vineţii. Se aruncă pe jos, alături de ea şi, înfundându-şi faţa în blana de râs, începu să geamă.

Ziua următoare aduse mărturia cumplită a justeţei sfaturilor date de Alcibiade comandanţilor flotei ateniene.

Lisandros, comandantul flotei spartane, tăbărî pe neaşteptate, cu toate forţele sale, asupra trierelor ateniene închise în golf ca într-o capcană. Doar opt dintre triere izbutiră să scape din blocadă şi să fugă. Celelalte, aproape trei sute de nave de război, au fost remorcate şi târâte în captivitate. Circa opt mii de soldaţi atenieni au fost capturaţi şi ucişi, până la unul, din ordinul lui Lisandros.

Când Alcibiade află că previziunea lui se împlinise şi încă în proporţii mai catastrofale decât se aşteptase, se trezi din nou în el sentimentul strategului atenian, care nu încetase nicio clipă să sălăşluiască în adâncul sufletului său:

— Atât timp cât trăiesc, Atena nu piere!

Timandrei nu-i venea să părăsească moşia lui Alcibiade din Tracia, care le garanta o viaţă liniştită; dar el nu ţinu seamă de rugăminţile ei

stăruitoare şi, scoţând-o pe sus din intimitatea cuibului lor, porniră la drum spre Bitinia. Necazurile şi primejdiile călătoriei? Nu ştia ce înseamnă asta! Trebuia să ajungă cu orice preţ până la regele persan Artaxerxe şi să obţină de la el ajutor pentru Atena!

Dar, mai întâi, trebuia câştigat satrapul Farnabaz. Mă rog, fie!

— Ne stabilim într-un sat, nu departe de reşedinţa lui Farnabaz, în Frigia. Mergi bucuroasă cu mine, nu-i aşa, Timandra?

— Da, dragul meu, încuviinţă ea, dar ochii îi erau plini de tristeţe.

2.

Înfrângerea suferită de flota ateniană la Aigospotamoi, n-a însemnat sfârşitul războiului. Cu ea a început catastrofa ateniană.

Lisandros s-a îndreptat cu flota sa victorioasă spre Atena şi în calea lui a subjugat, una câte una, toate insulele aparţinând ligii maritime ateniene; a desfiinţat pretutindeni orânduirea democratică şi în locul reprezentanţilor acesteia, i-a impus în noile guverne pe oligarhi, simpatizanţii Spartei; pe unde a trecut a lăsat câte o garnizoană, pentru menţinerea ordinii publice. În acest timp, regele spartan Pausanias, şi-a condus hopliţii pe uscat. Când, după drumul ei sângeros, flota lui Lisandros a ajuns în faţa Pireului, Atena, cea mai puternică fortăreaţă a democraţiei, era împresurată din toate părţile.

Oligarhii se pronunţară pentru capitularea imediată, în schimb democraţii nu cedară, hotărând să apere cetatea până în ultima clipă. Dar iată că, pe neaşteptate, apăru un alt factor decisiv şi mult mai perfid: foamea.

Foamea trecu de partea oligarhilor şi-i sprijini pe aceştia să tranşeze rivalitatea lor cu democraţii. Tratativele de pace cu Sparta fură încredinţate lui Teramenes, cunoscut susţinător al oligarhilor şi adversar înverşunat al democraţilor. Pacea era nimicitoare pentru Republica ateniană. Potrivit tratatului încheiat, Atena trebuia să predea întreaga flotă militară, să dărâme până în temelii fortificaţiile cetăţii, să doboare Zidul Lung şi să recunoască supremaţia Spartei asupra întregii Elade.

Când Atena deveni aproape neputincioasă, opera de distrugere fu

desăvârşită de oligarhi, sub severa supraveghere a spartanilor. În adunarea populară la ale cărei şedinţe participa şi Lisandros – acum comandantul garnizoanei spartane din Atena – Teramenes propuse abolirea constituţiei democratice. În înţelegere cu Lisandros declară, înainte de a se trece la vot, că dacă propunerea lui Teramenes va fi respinsă, spartanii vor considera acest lucru drept o încălcare a tratatului de pace...

De aici şi până la instaurarea stăpânirii celor treizeci de tirani, nu mai fu decât un pas, în Atena integrată acum în Liga peloponeziană. Şi, spre uimirea tuturor, în fruntea tiranilor nu fu instalat Teramenes, verificatul gropar al democraţiei, ci cel ce a ştiut de-a lungul anilor să stea mereu în umbră: poetul elegiac, sofistul şi zelosul oligarh, Critias.

Acesta era încredinţat că ieşise din bârlogul oligarhic în momentul cel mai fericit. Dar abia apucă să se încălzească un pic în poziţia sa de tiran, că vechile amărăciuni îşi şi făcură apariţia. Le întâmpină, însă, cu zâmbetul pe buze: Ce-o fi zicând oare dojenitorul meu Socrate că tocmai eu, discipolul fugar am ajuns mai sus decât preferatul său Alcibiade?

Uneori destinul îşi achită cu generozitate datoriile, în numele omului. Azi eu umblu în hlamida de purpură, în timp ce Alcibiade se ascunde în sălbăticia barbară, împreunându-se cu o hetairă, pe o blană de lup...

Critias se pregătea să meargă la consiliu. Înainte de a ieşi din casă, se mai uită o dată în oglinda de argint şlefuit: Nu arăt bine. De altfel, ca toţi acei ce nu-şi refuză nimic, se grăbi să-şi spună, în sinea lui, în timp ce-i zâmbea propriului său chip din argintul lucitor: Da, am profitat de viaţă şi-o să mai profit!

Şi din nou gândul îl purtă spre Socrate. Dar se felicită pentru curajul de a-l fi părăsit. Ani de-a rândul, după aceea, a venit în contact cu crema societăţii ateniene şi, îndeosebi, cu tinerele ei vlăstare, adunate în eteriile oligarhice. Ani de-a rândul i-a instigat, din umbră, pe aceşti tineri, împotriva democraţiei, i-a unit şi i-a pregătit pentru confruntarea decisivă. A durat mult până să se ajungă la această confruntare. În acest timp, a mai îmbătrânit, dar încă nu-i bătrân.

Un sclav îi legă opincile aurite.

Critias păşi mai departe pe firul amintirilor: bine a învăţat el la sofişti; eristica lor i-a intrat în sânge; în tehnica lor de a răsturna orice valoare, în cultul lor pentru individualism s-a complăcut în asemenea măsură, încât până la urmă a devenit el însuşi cel mai zelos dintre sofişti.

S-a descurcat bine în acele vremuri. Iar oligarhia spartană şi cea băştinaşă l-au apreciat după merit...

Curmă iute tirul acestor gânduri. Era timpul să se arate în mijlocul acelora care-l aşteptau...

Atenienii, potrivit condiţiilor de pace, fac una cu pământul zidurile cetăţii.

Dărâmătorii înjură, blestemă. Se ceartă şi nu se ceartă:

— Critias ăsta e un monstru! O pocitanie nenorocită!

— De ce, mă rog?

— Cum adică, ţie nu-ţi pasă că face cârdăşie cu duşmanul împotriva propriului său popor?!?

— Ei, o fi şi în asta vreun şiretlic: se dă cu ei de ochii lumii, ca pe urmă, împotriva lor, să-i apere pe ai săi.

— Eu unul n-aş prea zice că lucrurile stau chiar aşa...

— De ce nu? E sofist şi ăştia se pricep să facă mai mult cu papagalul decât cu sabia...

— Asta, ce-i drept, aşa e; dar întrebarea se pune altfel, iubiţelule! Cine sunt ai săi pe care îi va apăra? Noi, cam greu...

Al doilea dărâmător nu mai răspunde şi îşi încordează trupul, gata să lovească în zid.

— Mă doare inima numai la gândul că trebuie să dărâm cetatea mea, oftează primul, dar se apleacă şi el să ridice barosul greu.

— Hai, nu mai plânge, prăpăditule, doar nu dărâmi cetatea. Spargi şi tu nişte ziduri...

— Pentru mine e tot una. Dacă ai dărâma un templu, crezi că altarul ar rămâne în picioare?

— Ia mai isprăveşte odată cu povestea asta! se supără al doilea dărâmător, nici el prea bucuros de despuierea cetăţii. Fără scutul zidurilor va fi, desigur, la bunul plac al oricărui aventurier dornic s-o

păgubească... Pe mine m-ar interesa mai curând să ştiu şi din ce-o să trăim noi, neavuţii, de vreme ce se desfiinţează ajutoarele, iar pentru funcţiile obşteşti nu vom mai căpăta nici măcar o para chioară. Trei oboli de cap, pe zi, ce-i drept, era puţin, dar niciunul e, ca să zic aşa, să-ţi dai duhul...

— Mi-e sufletul greu, de parcă aş îngropa pe cineva... Trosc! Şi un nor de praf se stârneşte sub bucata de zid ce se rostogoleşte la vale. Şi, din nou, trosc! ceva mai încolo, ca şi când ai sfărâma cu bâta o amforă uriaşă, din argilă arsă.

— Stai, nu te grăbi, mai vedem noi cine pe cine o să îngroape, ripostează al doilea dărâmător, nelăsându-se pradă deznădejdii.

Oligarhii prosperă. Se îmbulzesc în funcţii, devin demnitari. Se înghesuie unii peste alţii, jubilează: a sosit clipa noastră! La vâsle! La cârmă! Să profităm! Avem o vacă de muls! Nenorocirea Atenei le prieşte de minune. Sunt pătrunşi de sofistică. Întăriţi în convingerea lor că întotdeauna cel mai tare are dreptate, se pricep să întoarcă subjugarea umilitoare a Atenei în favoarea şi spre binele lor. Aceşti falşi izbăvitori ai Atenei promit cetăţenilor flămânziţi bunăstarea, dar până una alta, se asigură pe ei – în definitiv şi ei sunt atenieni – pe urmă, o să mai vadă... Sunt de mult adepţii şi propovăduitorii unei noi religii, care restrânge pleiada zeilor principali la trei idoli: banii, influenţa, puterea...

Care poţi, treci la această credinţă! Practică, aşa cum practicăm şi noi, cultul aceluia dintre zei care se numeşte Plutos, zeul bogăţiei. Oare pe tine nu te încântă vechiul cuplet: „Printre zei cel mai fermecător, o, Plutos, cu tine ispititorule, omul se simte înălţat, oricât de josnic ar fi”.

Zbirii însoţesc un bogătaş arestat mai mult pentru faptul de a fi bogătaş şi mai puţin pentru vina de a fi fost de partea democraţilor. Bogătaşul îi roagă să-i dea drumul, făgăduindu-le, în schimb, arginţi grei. Un picior în fund îl face să amuţească. Zbirii ştiu că Anofeles, denunţătorul bogătaşului, îşi urmăreşte victima de la distanţă, să vadă dacă va fi predată, aşa cum se cuvine, în mâinile tiranilor, cu alte cuvinte, în braţele morţii. Şi în afară de asta, promisiunea cu arginţii e oricum deşartă. De arginţi au avut grijă alţii, şi acum ei au luat drumul, sub

escortă specială, spre locul cel mai potrivit, să zicem spre visteria statului, administrată de cei treizeci.

Socrate stă neclintit şi priveşte acest prăpăd.

Oamenii îl recunosc şi-l evită, în tăcere, ca să nu-l tulbure din meditaţia sa. Nici Platon nu se încumetă să se apropie de el. Îi dă târcoale de la distanţă, înfăşurat în mantia sa de mătase.

Peste oraşul ciuntit, se lasă noaptea. Socrate stă nemişcat în acelaşi loc. Cum ar putea să se gândească la somn? Cum ar putea să doarmă? Trăieşte alături de Atena ceasurile ei cele mai grele. Stă la căpătâiul unui bolnav, care noaptea se simte cel mai rău şi e năpădit de tristeţea morţii.

Din întuneric se aude o voce disperată de femeie. Rugăciune? Blasfemie?

— Fecioară Atena! Atenă ocrotitoare! Ce grozăvie! Blestemato! De ce n-ai ocrotit cetatea cu paladiul tău?

Vocea femeii se frânge:

— Îndură-te, îndură-te măcar de noi, oamenii! Nu le îngădui să-mi ucidă şi băieţii! Bărbatul mi l-au luat, acum vor să-mi ia şi băieţii... Ajută-ne! Ajută-ne! Apără-ne!...

Pe stradă răsună deodată un zgomot surd de paşi grei şi grăbiţi. Doi bărbaţi? Trei? Bezna nopţii e spintecată de un strigăt înfiorător de femeie. Rugăciunea nu se mai aude. Caldarâmul e bătut de opinci şi tălpi goale. O convorbire nedesluşită alternează cu răcnete de furie şi de durere. Cineva izbucneşte într-un hohot de râs nestăvilit. Un descreierat? Un beţiv? Ori poate un fericit care a pus mâna pe aurul celui executat?

Cine plânge? Un copil? Cine suspină? Laurii, chiparoşii şi oleandrii, care au încetat să-şi mai împrăştie parfumul? Vântul aduce dinspre mal un fum înecăcios. Îţi îmbâcseşte plămânii, te sufocă. Marea nu mai saltă pe luciul ei falnicele triere ateniene. Epavele mocnite, tot ce-a mai rămas din ele, se freacă unele de altele, în legănatul valurilor şi nu le vine nici să ardă până la capăt, nici să se scufunde. Tărăgănează îndeplinirea ordinului dat de spartani, cu privire la nimicirea lor.

Socrate percepe cu toate simţurile scena prost luminată de secera lunii şi, din când în când, de torţe fumegânde, scenă pe care mimii se mişcă

fără mască. În cetate se adună de mai multe zile oameni din provinciile străbătute şi pustiite de hoardele lui Pausanias. Îşi caută acum existenţa în oraş, la fel cu acei cărora, odinioară, regele Arhidamos şi mai târziu spartanii cu asalturile lor neaşteptate de la Deceleia, le-au jefuit turmele şi cirezile, le-au dat foc gospodăriilor şi le-au distrus crângurile de măslini.

Lipsiţilor de pământ, îngrămădiţi în Atena mai mult decât e nevoie, invalizilor de război, infirmilor şi neputincioşilor, sărăcimii ce vegetează aici şi lâncezeşte într-o mizerie de nedescris, i se alătură o nouă gloată de săraci şi cerşetori, cu mâinile goale, care nu ştiu unde să-şi pună capul. Atena se umflă, aidoma unei femei diforme, cu burta la nas. Şi care va fi rodul acestei fecundări nedorite? Un om ce-şi pierde omenia.

Noii refugiaţi pândesc casele şi grădinile părăsite de democraţi, se înghesuie în ele, adună de pe jos tot ce altul a aruncat ori a pierdut din zăpăceală, se dau drept felceri, prezicători, se îmbulzesc prin locuinţele rudelor de la oraş.

Sentimentele atenienilor capătă însă un sens cu totul contrar. Se tem de aceşti semeni parazitari, veniţi aici să fure din străchinile flămânde mai abitir decât spartanii, care nu împart cu ei mizeria, ci se înfruptă în altă parte, în alt fel şi mai bine.

Nopţile nu se liniştesc. Nici asta de azi nu se linişteşte. Prinde viaţă. Mâinile care până nu de mult mai munceau pământul, – mâinile noilor tâlhari, se întâlnesc la hoţie cu mâinile vechilor tâlhari.

Dar mimii acestor nopţi mai sunt în acelaşi timp şi spectatorii unei tragedii mai mari decât aceea pe care o prezintă ei.

Pe măsură ce noaptea înaintează, Platon se apropie din ce în ce mai mult de dascălul său.

— Socrate! strigă el.

— Te aud, Platon.

— Pot să vin lângă tine?

— Tu, băiete, oricând. Dar de ce vii noaptea?

— Mă aflu aici de aseară, dar n-am îndrăznit. Erai îngândurat…

— Vrei ceva?

— Mi-e sufletul greu, Socrate. M-a cuprins o spaimă cumplită. Sunt îngrozit. Am căutat un sprijin, o reconfortare, dar ştiu că astea nu le pot găsi decât la tine. Am văzut însă că şi tu eşti abătut şi mi-a fost teamă că de data asta nici tu nu mă poţi îmbărbăta...

Şi deodată, izbucni:

— Mi-e teamă pentru tine!

— Din pricina lui Critias? zâmbi Socrate.

— Nici nu ştii cât poate fi de crud acest om. De când era copil se distra legând pisicilor de coadă un fuior de cânepă, căruia îi dădea foc, iar atunci când pisica alerga înnebunită, urlând de durere, el sărea în sus de plăcere. Şi cu mine are o veche răfuială. A încercat să mă atragă în eteria lui, în dorinţa de a mă determina să îmbrăţişez cariera politică; dar eu – aşa cum spune el – l-am trădat şi m-am dat de partea ta...

— Cu alte cuvinte, şi pe tine te-am răpit, nu-i aşa?

— Şi pentru asta îţi poartă pică.

— Are el mai multe motive să-mi poarte pică. Dar tu spuneai mai înainte că ai nevoie de îmbărbătare. Eşti destul de puternic, băiete şi, desigur, mă ai şi pe mine. Dar Atena? Pe cine are Atena? Pe nimeni! Vezi ruinele din jurul tău? Cumplite, nu-i aşa? Dar mai cumplite sunt ruinele din sufletul oamenilor.

Îl cuprinse cu braţele pe după umeri şi porni cu el, încet, spre casă; începea să se lumineze de ziuă. La un moment dat, Socrate spuse cu voce scăzută:

— Nici n-am pierdut bine domnia poporului şi s-a instaurat domnia terorii.

— Cumplit, cumplit, încuviinţă Platon, dar fu întrerupt de un râs năvalnic.

— De ce râzi? îl întrebă înmărmurit. Socrate mai râse un timp, apoi îi răspunse:

— Ai auzit ce-a spus regele Pausanias?

— Am auzit...

— În veci, zicea el, va fi Atena subjugata Spartei! Pe toţi demonii! Să însemne oare Aigospotamoi şi momentul de faţă pieirea măreţiei

spirituale a Atenei? Nu, scumpul meu Platon, Atena va dăinui pentru eternitate ca o mare putere a spiritului omenesc, iar Sparta, această fortăreaţă cazonă şi lipsită de duh, va rămâne în minţile oamenilor ca o mustrare de cuget. N-avem niciun motiv, băiete, să cădem pradă deznădejdii. Acum multe vor depinde de noi. Va trebui să reclădim în om ceea ce s-a năruit!

— Da, da, se entuziasmă Platon, îmbrăţişându-şi prietenul. Sunt fericit că pot fi în preajma ta. De-aş putea fi şi eu tare şi luminos ca tine, bunul meu dascăl.

— Dascăl, ai spus? Bine. Atunci să te întreb ceva: Ştii prin ce se deosebeşte omul înţelept de cel neînţelept? Prin speranţa în bine.

3.

Pe treptele din faţa Partenonului, Socrate şedea înconjurat de prietenii săi. Lua gustarea de prânz: brânză de capră, turtă de orz şi câteva măsline, pe care le stropea cu câte o duşcă de vin, sorbită pe îndelete, dintr-o ploscă mică de piele.

La ora aceea, premergătoare amiezii, Acropola era aproape pustie. Dar deodată răzleţii aflaţi aici începură să se adune şi să se îngrămădească de-a lungul propileelor, în care îşi făcuse apariţia un grup de bărbaţi ce urcau pe Acropolă.

În frunte păşea, îndreptându-se spre intrarea Partenonului, Critias, înveşmântat în mantia-i de purpură, iar în urma lui, câţiva membri ai guvernului celor treizeci, însoţiţi de două şiruri de străjeri. Critias îl surprinse pe Socrate în tovărăşia discipolilor săi, dar întoarse capul într-o parte, prefăcându-se că nu-i vede. Aceştia îi plătiră cu aceeaşi monedă.

Critias şi ai săi intrară în templu, să-i înalţe o jertfă zeiţei Atena.

— Se duce să se închine şi să-i înalţe jertfă Atenei şi, în acelaşi timp, pretinde că religia e o născocire pentru înblânzirea şi dominarea mulţimilor de prostănaci, ţinu să sublinieze Xenofon.

— Nu vă spun eu întotdeauna că orice om are în el ceva frumos? spuse Socrate, râzând.

— Şi ce frumuseţe vezi tu în faptul că un necredincios se duce să

jertfească? obiectă Xenofon.

— În faptul că se duce să jertfească, nu văd, într-adevăr, nicio frumuseţe, răspunse Socrate. În schimb, o văd în faptul că e necredincios.

Îi pufni pe toţi râsul, iar Platon îşi aruncă privirile în jur, să vadă dacă nu cumva era cineva pe aproape, să-i audă.

— Oricum, Critias e cel mai nefericit om din întreaga Atenă, adăugă Socrate.

— Critias?! întrebă cu uimire tânărul Anitos. Şi de ce mă rog? Are tot ce-şi poate dori un muritor. Dispune de o avere incomensurabilă, de puterea supremă în stat, ca să nu mai vorbim de faptul că e un sofist instruit şi un strălucit orator.

— Ba, mai mult, are şi talent, se grăbi să adauge Euclide. Scrie poeme şi tragedii elegiace. Şi atunci ce-i lipseşte, dragă Socrate?

— *Sofrosyne* – cumpătare, moderaţie, scumpul meu. Asta-i lipseşte, spuse filosoful. Şi apoi voi aţi vorbit aici numai de calităţile lui.

— Adevărat, încuviinţă Antistene. Limitarea numărului cetăţenilor atenieni la trei mii dintre cei mai avuţi, e totuşi o ruşine. După el, din toţi câţi ne aflăm aici, cetăţeni adevăraţi sunt numai Critias, Platon şi Xenofon.

— Da. Şi tot după el, teroarea e un mijloc de a stăpâni, fără de care niciun guvern nu se poate descurca, menţionă Platon, cu indignare. Şi iată, deşi guvernează doar de trei săptămâni, vedem consecinţele acestei concepţii: asasinat după asasinat, confiscarea bunurilor, impozite exorbitante, rechiziţii...

— Gata, au început să iasă din templu, interveni Xenofon. Iar Critias se uită ţintă spre noi. Ce zici, Socrate, n-ar fi mai bine să pleci de aici?

— De ce să plec? Nu vezi? îmi iau prânzul, răspunse filosoful.

— Eu unul, am plecat, spuse Xenofon. N-am chef de asemenea întâlnire.

Ceilalţi îl însoţiră, lăsându-l pe Socrate singur.

Critias îşi scoase mantia de purpură, o aruncă în braţele unuia dintre străjeri şi spuse:

— Duceţi-vă cu toţii înainte. Vă ajung din urmă.

Apoi, apropiindu-se de Socrate care îşi vedea liniştit de masa lui, îl salută.

— *Chaire,* Socrate.

— Fii fericit, Critias, îi răspunse filosoful.

— Îmi dai voie să şed un pic lângă tine?

— Nu numai că-ţi dau voie, zâmbi Socrate, dar îţi ofer şi o bucată de brânză cu o turtă de orz. Precum vezi, sunt tocmai la masa de prânz.

— Sărac prânz, observă Critias, în timp ce se aşeza pe treapta de piatră. Nu iau, dar, oricum, îţi mulţumesc.

— Păcat. Ştii doar ce turte de orz face Xantipa! O poemă!

— Stai aici ca un cerşetor, spuse Critias. Cel puţin aşa mi se pare mie. Ţi-aş putea fi un binefăcător mai generos decât Criton. Fireşte, numai dacă ţii la acest lucru. Eu n-am uitat că ai fost dascălul meu.

— E mult de atunci, îl corectă Socrate, pe un ton jovial. Dar să ştii că te înşeli, dacă vezi în mine un amărât. Dacă dintre noi doi, unul ar trebui să se numească aşa, acela n-aş fi eu...

Critias tresări jignit:

— Şi de ce eu? Ai putea să-mi spui? întrebă el laconic.

— Pe toţi demonii! E cât se poate de simplu! Eu stau aici, deasupra oraşului, la răcoare, respir aerul proaspăt al mării, mă delectez cu brânză de capră, cu turtă de orz şi usturoi verde, şi degust deliciosul vinişor de Gudi. Dar, ştiu, pe tine te aşteaptă un festin. Ţipari, sturzişori umpluţi, tocătură de ficat de gâscă, amestecată cu fistic, coptură cu miere şi vin de Chios. Excelent. Minunat. Numai că pe lângă toate bunătăţile astea, mănânci şi o delicatesă nu prea gustoasă...

— Care? izbucni, nerăbdător, tiranul.

— Frica, replică Socrate.

— Ai înnebunit? De ce şi de cine să-mi fie frică? râse Critias, incisiv, ca întotdeauna când se simţea încolţit.

— Uită-te acasă în oglindă şi-ai să vezi cât eşti de galben şi de trecut. Se citeşte pe faţa ta îngrijorarea. De fapt nici nu e de mirare. Niciun dumicat nu-l poţi degusta cu plăcere. Nici duşca de vin răcită la gheaţă n-o poţi înghiţi ca să-ţi placă. Ştiu. Pretutindeni ai sclavi care trebuie să

guste dinainte tot ce e pregătit pentru tine. Dar dacă otrava îşi face efectul abia după o jumătate de zi?

— Încetează! strigă Critias.

— Crede-mă, există şi asemenea otrăvuri; nu născocesc nimic. Şi nu numai asta. Ai în preajma ta un cârd întreg de adulatori. Petrecerea este în toi, dar de unde ştii tu care dintre prietenii tăi – ciudat cuvânt! – să spunem mai bine care dintre comeseni, ţine ascuns sub chiton pumnalul pregătit pentru tine?

— De treaba asta trebuie să ţină seama azi oricine...

— Oricine nu, îl întrerupse Socrate. Eu, de pildă, nu. Pentru că prietenii mei nu pot aştepta de la mine vreun rău, şi nici eu de la ei. În timp ce tu, îmi închipui că nici să dormi în tihnă nu poţi. Sărăcuţul de tine.

— Ajunge! izbucni Critias, sărind în picioare. Eşti incorigibil. Cândva, din pricina lui Eutidemos, m-ai băgat printre porci, iar acum îndrăzneşti să-mi spui asta!... Dar, stai! Mi-am adus aminte că am vrut să te întreb ceva. A da, despre Salamina. Îţi mai aminteşti de ea?

— Cum să nu. Mă duceam acolo la prietenul meu Euripide.

— Şi pe Leontos nu-l cunoşti?

— Pe bogătaşul acela?! spuse Socrate, privindu-l cu nedumerire.

— Moşier, îl corectă Critias.

— Şi ce vrei de la el? întrebă Socrate.

— Să vină la mine, să stăm de vorbă.

Filosoful scutură îngândurat firimiturile de turtă de pe chitonul său, apoi spuse:

— Ţie îţi place să despoi... Dar numaidecât se corectă:

— Ţie îţi place să te distrezi cu democraţii bogaţi...

— Pantofarii sau olarii săraci nu sunt atât de periculoşi, răspunse Critias, tăios. Mă întrec cu Carmides într-o vânătoare.

— Aş cunoaşte pentru tine o altă întrecere, în care te-aş sprijini bucuros...

Socrate se opri, şovăitor.

— Hai, vorbeşte, bătrâne, îl încurajă Critias. Până la urmă tot o să ne înţelegem.

Filosoful rosti încet:

— Să te întreci, în calitate de domnitor al Atenei, cu domnitorii altor state, pentru ca Atena să fie dintre toate cea mai fericită. Asta ar fi o întrecere pe cinste, pentru care te-ar invidia întreaga omenire!

— Predici! explodă Critias. Păstrează-le pentru tine. Pe scurt! Vreau să-l aduci la mine pe Leontes din Salamina!

Socrate mai trase o duşcă din ploscă şi, după ce-şi şterse bine barba, spuse cu glas domol:

— -Asemenea misiune nu mi se potriveşte mie. Nu te supăra, dar în treaba asta nu te pot sprijini...

Lui Critias începu să-i tremure vocea de mânie.

— îţi dai seama ce spui?

— Cum să nu. Spun, ca întotdeauna, ceea ce gândesc.

— Şi despre toate astea discuţi tu cu discipolii tăi?

— De ce nu? se minună Socrate. Asemenea lucruri interesează azi pe orice atenian, nu crezi?

Dar în loc de răspuns, Critias porni cu paşi mari prin propilee, grăbindu-se în jos, spre oraş.

— Acum e cazul să-mi fac eu rost de un degustător de mâncăruri şi băuturi şi să-l pândesc pe acela care ascunde pumnalul pregătit pentru mine! râse Socrate şi, potrivit vechiului său obicei, se duse să vadă friza lui Fideas de pe frontonul Partenonului.

4.

— Încă unul care a scăpat de viaţă. E gata, poţi să-l duci, spune otrăvitorul. Dar, după ce se uită mai atent la chipul palid al bărbatului întins pe sofa şi văzu că se mai zăreşte în ochii lui o sclipire de viaţă, adăugă: o clipă, cu ăsta mai aşteaptă puţin.

Ajutorul dă din mână, plictisit:

— Ce să mai aştept. O să-şi dea duhul pe targă şi basta. Doar ştii că ni s-a dat poruncă să nu ne mocăim cu povestea asta.

Otrăvitorul însă nu se grăbeşte. Vorba ceea, îşi făcea el meseria cum scrie la carte atunci când avea în faţă un Criminal de rând; de ce s-o facă

de mântuială, tocmai acum, când e vorba de o victimă nevinovată? Nu, nu se poate. Se uită mereu în ochii muribundului, din care viaţa tot nu se stinge.

— Pe ăsta l-am cunoscut bine. Era un om drept şi foarte înţelept. Vorbea în agora, la colonada mică...

— Şi-atunci, de ce au trebuit să... asta...

Otrăvitorul:

— Vorbea prea mult.

— Ciudat lucru, spuse ajutorul clătinând din cap. Să fii înţelept şi totuşi atât de prost...

Critias în consiliul celor treizeci de tirani:

— Munca noastră e binecuvântată de zei!

O voce:

— Munca?

— Cine a spus asta?!! strigă Critias, iritat.

Tăcere.

Critias:

— Cu sprijinul Spartei, vom ridica Atena pe culmile înfloririi şi prosperităţii. Sparta, duşmanul nostru de veacuri? Nu! Sparta e salvatoarea noastră! Iar cel ce nu vrea să înţeleagă acest lucru...

Voci:

— Glorie Spartei! Glorie regelui Pausanias! Glorie – numele lui Lisandros se strecură cu greu din gura celor treizeci de tirani.

Critias îi urmăreşte cu sete pe cei ce nu-l aprobă cu destul zel şi încearcă să-i ţină minte.

Critias:

— Ce mai au pritanii de supus aprobării Consiliului?

Un pritan:

— Noile sentinţe de condamnare la moarte, pronunţate ieri, spre a fi semnate.

Pritanul citeşte numele condamnaţilor, după care Critias se grăbeşte să spună:

— Supun la vot!

Dar semnează înainte de a avea asentimentul Consiliului.

O voce:

— Se spune că ieri ai poruncit executarea lui Lesios şi Tedisios, fără judecată.

Tăcere.

De afară răzbat plânsete şi ţipete deznădăjduite.

Teramenes:

— Mi-e teamă că exagerezi, dragă Critias, sângele omenesc nu e apă din Hisos. Tedisios a fost un cetăţean onorabil, iar ţie ţi-a fost de ajuns să-l dai pe mâna otrăvitorului pentru simplul motiv că un sicofant oarecare ţi-a şoptit ceva la ureche, poate chiar o minciună?!!

Critias se făcu livid la faţă. Lăsă stilul din mână şi, sfredelindu-l pe Teramenes cu privirea, spuse spumegând de mânie:

— Da! Mie mi-a fost de ajuns.

Teramenes:

— Bine, dar tu nu întruchipezi guvernul celor treizeci!

Critias:

— Nu mi-aţi dat chiar voi dreptul ca, în unele cazuri, să hotărăsc de unul singur?

Teramenes:

— Asta a fost în primele zile de guvernare, şi numai pentru cazurile urgente. Lesios şi Tedisios şi alţii pe care i-ai înlăturat, n-au fost totuşi nişte „cazuri urgente”!

Critias:

— De câteva ori s-au făcut auzite aici voci recalcitrante. Şi, în primul rând, a ta, Teramenes… Dar să continuăm dezbaterile. După ce terminăm, toată lumea iese, cu excepţia lui Teramenes.

Oligarhii nu conteneau să se adune, din când în când, în eteriile lor, unde analizau situaţia actuală. E atât de bine pe cât se pare? E atât de rău cum încearcă unii să-i sperie?

Nu erau în stare să ajungă la o înţelegere, să hotărască drumul de urmat, să stabilească cine era acum la rând, spre a fi împins mai sus şi cine spre a fi lichidat. Unii se arătau de partea lui Critias – poporul e

numeros, ei sunt puţini – şi până şi mâna asasină a primului tiran pentru nimicirea şi intimidarea puzderiei de adversari, li se părea insuficient de activă. Alţii sunt alături de Teramenes. Recomandă raţiunea şi prudenţa. Spre a nu fi întărâtat poporul. Iar alţii nu sunt nici de-o parte, nici de alta, şi nu ştiu ce şi cum.

Eteriile oligarhilor aveau înainte vreme aproape întotdeauna aceeaşi desfăşurare. Mai întâi discuţii despre ceea ce îi sâcâia şi-i asmuţea cel mai mult: democraţia. Fiecare venea aici cu tot ce ştia, iar propunerile referitoare la modalitatea şi mijloacele de şubrezire a acestei orânduiri, urâte de moarte, curgeau cu duiumul. Abia după aceea urma un chef pe cinste, cu de toate, din belşug.

Aceasta avea darul să-i reîmpace pe mai toţi participanţii, adeseori certaţi de moarte pentru deosebirile lor de vederi... Numai cel ce nu se dăruia cu totul acestui desfrâu şi nu era în stare să-şi stârnească aşa cum se cuvine propriile instincte ori pe ale celorlalţi, ca apoi să le potolească în aceeaşi măsură – numai acela dădea de bănuit.

Acum însă, în nicio eterie nu se mai ajungea la acea fericită împăcare şi nici măcar vinul cel mai greu nu mai avea efectul dorit. Certurile şi gâlceava se ţineau lanţ, chiar şi în toiul libidinoaselor destrăbălări cu femei uşoare, ori cu drăgălaşii amorezi. Critias? Teramenes? Care procedeu e mai bun? Duritatea? Moderaţia?

Dar nici fiecare, luat în parte, nu dădea dovadă de fermitate şi statornicie în părerile sale. Întorceau vorba la iuţeală, în funcţie de persoana ce se învârtea în preajma lor. Şi, totuşi, într-o privinţă, toţi oligarhii, toţi simpatizanţii cuibăriţi în eteriile lor şi însuşi guvernul celor treizeci de tirani, se asemănau ca două picături de apă, toţi erau cuprinşi din ce în ce mai mult de spaima pe care o băga în ei poporul atenian, în timp ce teama poporului de guvernarea groazei descreştea de la o zi la alta.

Înspăimântat de democraţie, Critias nu înceta să ucidă, în schimb în faţa opiniei publice se străduia să înfrumuseţeze cruzimea guvernării tiranice. Oratori pentru acest serviciu bine plătit se găseau destui în rândurile sofiştilor.

În *stoa poikile* – colonada pictată – retorii se perindă unul după altul; limbile lor îi spală de păcate pe tirani, iar aceştia, purificaţi şi radioşi, urcă apoi treptele colonadei ca nişte adevăraţi izbăvitori ai nefericitei cetăţi ateniene.

Apare aici şi retorul Licon. Vorbeşte magistral, şi cu atâta înflăcărare, de i se încing încheieturile maxilarelor. Dar rosteşte cuvintele în aşa fel, încât oligarhilor discursul lui îi se pare în favoarea lor, iar poporului, dimpotrivă.

Critias lui Teramenes:

— Nu eşti mulţumit? Ţi-am atribuit o vilă superbă, plină de obiecte preţioase, rămasă de la un... ei, ştii. Tu... de la cine... Mereu nu suntem pe placul cuiva, chiar şi al unora dintre aristocraţi. Nimeni dintre cei treizeci n-a căpătat atâta cât ai căpătat tu. Şi totuşi eşti nemulţumit! Vrei mai mult? Sclavi? Spune, ce vrei!?!

Teramenes:

— Nimic de genul ăsta. Dar mie nu-mi place culoarea neagră şi somnul mi-e uşor. Aud, nopţi în şir, plânsete şi tânguiri. Nu-mi plac lacrimile şi ochii multora sunt plini de ele...

Critias:

— Şi de ce-mi spui mie asta?,

Teramenes:

— Când Pericle se afla pe patul de moarte, a spus că pentru el fericirea cea mai mare era că din pricina lui niciun cetăţean al Atenei nu a trebuit să îmbrace haina de doliu. Ce vom spune noi, înainte de a muri?

Critias, iritat:

— De ce spui *noi?* În faţa Consiliului ai spus că nu eşti de acord cu ceea ce fac eu! Nu şovăi!

Teramenes:

— Bine – mai cu seamă tu...

Critias:

— Eu ştiu ce am de făcut şi ştiu şi cine îmi zădărniceşte mie munca. Pe mine n-are voie să mă împiedice...

Teramenes:

— Dar pentru numele lui Zeus, ai ajuns să înlături mii...

Critias:

— Dacă vei continua în felul ăsta, te voi socoti şi pe tine printre potrivnicii noştri...

Teramenes:

— Dar tu îi omori pe bogătaşi numai ca să le sechestrezi averile.

Critias:

— Cum poţi băga în aceeaşi oală două lucruri atât de diferite! Pe bogătaşii care aţâţă împotriva noastră. Iar sechestrarea averii lor?... Oare tu nu ştii cum arată visteria noastră? Trebuie să fim neînduplecaţi, nemiloşi, să confiscăm moşiile, să sporim impozitele, să rechiziţionăm...

Teramenes:

— Bine, bine, Critias, dar eu, vrând-nevrând, mă arăt totuşi printre oameni – sunt unul din cei treizeci de călăi, cum ne numeşte poporul şi la oricare mă uit, îşi întoarce privirea de la mine. Iar noaptea, visele mele sunt bântuite numai de monştri – de oameni cu care ieri am petrecut la aceeaşi masă!...

Critias:

— Eşti un căcăcios, Teramenes. Iar pe sentimentele tale mărunte, fac ceva. Spartanii poruncesc...

Teramenes exploziv:

— Spartanii nu ne silesc să-i ucidem pe ai noştri, în ciuda faptului că nu le displace să vadă cum îi nimicim...

Critias, furios:

— Îţi permiţi prea mult, Teramenes! Eu trebuie să ucid! Dintr-o raţiune superioară şi nu din propriul meu interes. Ori vrei poate să aşteptăm până când alţii vor începe să ne omoare pe noi?!!

Teramenes:

— Când se afla în fruntea Atenei Alcibiade, n-a făcut nimănui niciun rău, dimpotrivă, a organizat ospeţe pentru cei săraci şi sub Acropole era veselie şi...

Critias:

— Cum!?! Până şi tu ai vrea să-l instalezi în locul meu pe Alcibiade?!!

Teramenes ocoleşte răspunsul direct:

— Cum poţi tu, poet cu sensibilitate, să ridici asemenea hecatombe? Oare tu n-ai fost discipolul lui Socrate?

Critias:

— O să-i vină şi lui rândul!

Teramenes:

— Sunt sigur că ai să te răzgândeşti!

Critias:

— Gata, ajunge! Eşti singur împotriva celorlalţi douăzeci şi nouă. Mâine te prezinţi în Consiliu şi declari în faţa tuturor că retractezi tot ce ai spus vreodată împotriva mea şi a spartanilor!

Teramenes:

— Şi dacă nu retractez?

Critias nu-i răspunse şi părăsi sala de consiliu.

După asfinţitul soarelui, în penumbra celulei, pâlpâia flacăra felinarului. Condamnatului la moarte îi îngheaţă trupul; amorţeşte încet, de la picioare spre inimă.

Otrăvitorul meditează cu voce tare:

— Da, dragul meu, trăim pe ruine. Şi cine face aceste ruine! Dacă ar fi numai spartanii! Dar şi ai noştri... da, suntem cu toţii nişte distrugători... chiar şi noi, noi doi – îi spuse el ajutorului său, arătând cu capul spre sofaua pe care sta întins muribundul.

Deodată se cutremură şi arborează o mină respectuoasă. Căci în celulă îşi face apariţia Critias, învăluit într-o mantie lungă de mătase purpurie.

Fără să dea bineţe, tiranul întreabă:

— Cum merge treaba? Otrăvitorul se codeşte:

— Păi cum să meargă... Avem cam mult şi... şi nu prea facem faţă. Mai dă-ne şi nouă puţin răgaz, stăpâne.

— Cum îndrăzneşti! Ce vrei să spui cu acest – mai dă-ne răgaz?!? Ce, eu sunt singur?! Ai vrut poate să spui mai daţi-ne un răgaz!

Otrăvitorul îşi cere scuze:

— Da, ai dreptate, m-a luat gura pe dinainte... Critias nu e mulţumit şi după ce face un pas înapoi, ţipă ca ieşit din minţi:

— Şi de ce, mă rog, nu puteţi face faţă? Dinadins?!!

— Nu, stăpâne. Noi ne dăm toată silinţa. Dar munca noastră durează şi dacă n-avem destulă cucută, durează şi mai mult. Nopţi în şir nu ştim ce-i somnul.

— Câţi sunteţi în stare să faceţi pe noapte?

— Asta depinde, îi explică otrăvitorul pe ocolite. Dar nu de noi... Câte unul din ăştia – ne înţelegem, nu-i aşa? – e mort pe jumătate din clipa în care ni-l aduc! De spaimă, fireşte... Iar altul – arată cu ochii spre sofa – are în el nouă vieţi, ca pisica... Aşa încât unuia nu-i ajunge o singură cupă ca să-şi dea duhul...

Critias îşi îndreaptă şi el privirea în direcţia în care se uită otrăvitorul şi rosteşte, scrâşnind printre dinţi:

— Şi alt procedeu nu cunoşti?!! Otrăvitorul tace.

Critias se întoarce cu spatele la el şi dă să plece. Otrăvitorul ştie ce înseamnă asta pentru el şi de aceea se grăbeşte să spună:

— Sugrumarea.

Înghesuială mare în faţa închisorii. Lăzi uriaşe şi în ele mereu aceeaşi tăcere înspăimântătoare: cei aduşi au gura astupată cu un căluş – cei scoşi, nu mai au nevoie de căluş. Acest fioros cortegiu al cărătorilor de moarte se strecoară pe culoarul alcătuit din străjeri.

Voci:

— Dacă l-ar fi ascultat pe Alcibiade, am fi ieşit biruitori la Aigospotamoi.

— Dacă Alcibiade ar fi în Atena, masacrul ăsta n-ar fi cu putinţă.

— În loc de lacrimi, ar curge vin.

— Alcibiade!

Un tainic ecou repetă acest nume prin tot oraşul. Ajutorul otrăvitorului preia de la cărători o nouă victimă.

Otrăvitorul, ca de obicei, îl măsoară din priviri şi pe proaspătul adus. De bună seamă, s-a împotrivit. E lac de sânge. Şi, totuşi, îl recunoaşte.

— Pe Zeus! îi alunecă din gură cuvintele, fără voia lui. Tu eşti, stăpâne, Teramenes?!!

Teramenes nu răspunde. Gura lui e astupată. Otrăvitorul însă, continuă

să-i vorbească.

— Vasăzică, aţi început să vă trimiteţi unul pe altul în braţele lui Hades! îngrozitor! Dar, de fapt, ce tot spun? De ce îngrozitor?

Ajutorul îl întrerupe, şoptindu-i la ureche:

— Ai spus că pe următorul îl gâtui eu... dar pe ăsta nu pot... O să trebuiască tot tu să-l...

— Linişteşte-te, băiete, îl calmează otrăvitorul, cu zâmbetul pe buze. Pe ăsta n-o să-l atingă niciunul din noi. Ăstuia o să-i dăm de băut, de-ar fi să dureze povestea nu ştiu cât.

5.

Dimineaţa, devreme, Socrate se plimba în fiecare zi de-a lungul Hisosului, pe acele locuri pe unde umbla odinioară, ca flăcău, alături de Anaxagora şi unde îşi dădea întâlnire cu Corina.

La întoarcere, se oprea de fiecare dată sub un pâlc de pini, nu departe de căsuţa în care locuia nepotul marelui om de stat, Aristide, supranumit „cel mai onest dintre oameni”.

Nepotul nu ieşea din casă decât dimineaţa, când se ducea să distribuie marfa confecţionată cu o zi înainte. În condiţiile de scumpete ale acelor vremuri, îşi agonisea traiul din greu, împletind coşuleţe şi tăviţe rotunde din rafie, ca să-şi poată hrăni, de bine de rău, nevasta, copiii şi pe sora sa, Mirto.

Mirto mânca la masa săracă a fratelui ei şi era nevoită să asculte grosolăniile şi răutăţile cumnatei sale. Dimineaţa, când fratele şi soţia lui se duceau cu marfa la piaţă, ieşea cu chitara în grădina lor neîngrădită şi cânta melodii cunoscute pe improvizaţii proprii.

Ştia că la umbra pinilor zăbovea, de obicei, Socrate. Şi azi era acolo.

Se apropie de ea şi-o întrebă:

— Tu eşti nepoata lui Aristide?

— Da, Socrate. Eu sunt Mirto.

— Adeseori te aud cântând...

— Da, cânt întotdeauna când te ştiu aici, la umbra pinilor.

— Îmi place să te ascult, şi-mi place să te văd...

O apucă uşor de bărbie şi-i săltă faţa în sus, cu grijă şi gingăşie:

— Tu plângi, Mirto?

Îi povesti despre necazurile ei. Socrate stătea şi cumpănea. Se gândea la Criton care, la rugămintea lui, ar lua-o, fără îndoială, pe Mirto în casa sa bogată. Dar, în aceeaşi clipă, deveni gelos pe Criton. Numai la gândul că acesta ar urma să aibă în preajma lui o fată atât de fermecătoare. Se minună el însuşi de acest simţământ, încercă să-l izgonească, dar nu izbuti. Începu să râdă în hohote.

— Mi-e îngăduit să ştiu de ce râzi, Socrate?

— Mereu îmi dau mie şi altora câte un sfat ce sună aproape a poruncă. Cunoaşte-te pe tine însuţi! Şi cum văd, nici până acum n-am izbutit să mă cunosc. Ba, mai mult, în mine, în sufletul meu, găsesc uneori nişte unghere ascunse, despre care aş fi în stare să jur pe râul Stix că nu sunt ale mele.

Şi, mângâindu-i cu blândeţe părul auriu, o întrebă:

— Eşti atât de fermecătoare... Cum se face că nu te-ai măritat?

— N-am zestre. Nici măcar un obol, răspunse fata. Şi apoi, nici mie nu-mi place oricine...

— Ca să vezi, câteva drahme te-au făcut să pierzi o parte din viaţă!... Vai nouă, tuturor!

— Nici nu ştii cât mă chinuiesc. Fiecare îmbucătură îmi rămâne în gât numai la gândul că o iau de la gura copiilor. Iar fratelui şi cumnatei le citesc în ochi acelaşi gând.

— O să încerc să fac ceva pentru tine, Mirto, spuse filosoful.

În ultima vreme Xantipa era suferindă. De aceea primi cu bucurie ideea ca Mirto s-o ajute la gospodărie, ba mai mult, îi luă apărarea, ca o adevărată mamă. Se duse deci numaidecât la ea şi-i oferi adăpost.

— Gândeşte-te însă că treci de la o sărăcie la alta. Să ştii că şi noi suntem oameni săraci...

— Dar buni şi cumsecade. Şi asta e mai mult decât orice bogăţie.

Mirto însă nu trecea numai de la o sărăcie la alta ci şi de la un pericol la altul.

Şedea în palestră, pe marginea bazinului, înconjurat de tineri şi adulţi.

Oamenii se simt dornici de o perspectivă mai luminoasă; de aceea, se strâng în jurul lui Socrate, omul în stare să le spună un cuvânt care să le însenineze măcar un pic aceste zile posomorâte de crimă şi jaf.

— Cum?!? Tu continui să-i înveţi pe tineri, în ciuda deciziei celor treizeci de magnifici. Tu nu ţii seama de lege? întreabă Anofeles, care se furişase în spatele discipolilor lui Socrate.

— Cum să nu ţin, scumpe Anofeles. Citeşte bine această lege, afişată pe pritaneu. Acolo scrie că pe tineri n-am voie să-i învăţ arta dezbaterii, în schimb nu scrie că n-aş avea voie să stau de vorbă cu cineva, ceea ce, de altfel, tocmai făceam aici. Pe câte ştiu, eu nu vă învăţ pe niciunul dintre voi, dragii mei prieteni. Vă aflaţi aici mai toţi acei cu care adeseori stau de vorbă. Spuneţi: am luat eu vreodată de la cineva vreun ban, aşa cum s-ar cuveni să i se plătească unui dascăl? Măcar un obol? Nu. Ai auzit, scumpe prieten?! Iar gura, iertat să-mi fie, legea nu mi-a cusut-o...

Mulţimea râde şi-l aplaudă pe filosof. După care, discipolii îl conduseră pe dascălul lor într-un colţ mai liniştit al palestrei, unde sperau să fie numai cu el. Era un loc încântător, totul mirosea aici a cimbrişor, iar pârâiaşul ce curgea pe aproape clipocea în surdină, spălând în drumul său pietrele ieşite în afară. Deasupra pârâului, aerul era străbătut de libelule...

— Cândva am povestit cum trebuie să fie un bun conducător, spuse Socrate. Erau atunci de faţă Alcibiade şi Critias, nu-i aşa, Criton? Dar Xenofon, Apolodor, Anitos şi tu, Platon, nu ştiţi despre ce-i vorba. Aşa că o să vă spun acum.

— Aici? întrebă Criton, rotindu-şi privirea împrejur.

— Oriunde, răspunse calm Socrate.

Şi începu să povestească, în ciuda faptului că-l zărise pe Anofeles strecurându-se în albia pârâului, de bună seamă vrând şi el să înveţe ceva.

— I-am pomenit pe Alcibiade şi Critias. Da, cu amândoi am discutat despre măreaţa şi înălţătoarea misiune de a-ţi guverna propria ta ţară. Arta guvernării este cea mai exigentă îndeletnicire a omului. Un asemenea om, pus în fruntea obştei, e dator să ştie multe, să fie cumpătat

şi îndrăzneţ, iar mintea şi inima lui trebuie să se armonizeze cu binele şi frumosul... Poate fi învăţată arta guvernării? Cândva, eram încredinţat că da. Azi, judecaţi voi singuri! Veţi spune, desigur, că un conducător trebuie să fie, înainte de toate, un om drept, un apărător al justiţiei. Dar oare acest lucru e atât de simplu? Binele nu e o pasăre ce zboară în văzduh; binele pentru o anume cauză poate însemna contrariul, adică răul, pentru altă cauză. La fel e şi cu justiţia. Da, şi justiţia trebuie cercetată, înainte de a ne pronunţa în privinţa ei, e nevoie să aflăm în spatele cui, sau în spatele căror oameni trebuie să stea, spre a se putea numi justiţie.

Platon se uita ţintă şi cu faţa tot mai gravă la dascălul său, care aborda problema cea mai periculoasă. Au înţeles cu toţii: o justiţie valabilă pentru toţi cetăţenii nu poate fi valabilă pentru Critias.

Creştetul ciufulit al lui Anofeles se zbârlea pe malul pârâului, unde denunţătorul stătea pe o piatră şi grava pe tăblie măcar câte un crâmpei din cuvintele lui Socrate. Fraza întreagă nu pridideа să o scrie şi, chiar dacă ar fi prididit, tot nu înţelegea sensul tuturor cuvintelor.

Dar Socrate, aşa cum avea obiceiul, alese pentru meditaţia sa şi comparaţii din viaţa sătească, spre a fi cât mai pe înţeles. Spuse:

— E ambiţia multor atenieni să se ridice în fruntea obştei şi să aibă în grija lor soarta miilor de cetăţeni. Dar să se proslăvească? Asta vine de la sine, dacă vrem să înţelegem verbul „a se proslăvi” în sensul mai larg al cuvântului, fără să ne punem întrebarea: cum? Cum trebuie să se poarte un stăpânitor, un gospodar, pentru ca acestei dorinţe de a se proslăvi să nu i se poată da decât un singur atribut? Să ne gândim la păstorul care are în grija lui o turmă de oi. Dacă îşi va împuţina turma, nu va fi oare pentru ea mai curând un lup, decât un bun păstor?

Prietenii filosofului se strânseră şi mai mult în jurul lui, îndemnaţi de simţământul subconştient ca tot ce vorbeşte el să rămână numai între ei. În acelaşi timp dădură cu toţii din cap, aprobator, şi inimile lor începură să bată mai uşurate.

— Vasăzică sunteţi de acord cu mine, spuse Socrate, zâmbind bucuros. Bine, Dar dacă devine lup, se mai poate spune despre el că ar fi păstor?

Nu? Şi eu sunt de aceeaşi părere cu voi. Scrii bine, Anofeles? Vezi să nu greşeşti!

Platon şopti înspăimântat:

— Cum, Anofeles aude toate astea?!?

Îşi îndreptară cu toţii privirile speriate spre pârâu. Socrate, însă, continuă pe un ton cât se poate de calm:

— Şi acum, ar mai fi de adăugat: Dacă face acest lucru un domnitor, se mai poate numi el domnitor?

Prietenii filosofului simţeau cum îi trec fiori de gheaţă prin tot corpul.

Iar filosoful încheie:

— Izvorul cu apă curată Kalirhoe, i-a fost dăruit Atenei de mama natură, în schimb, izvorul de sânge omenesc a fost deschis în Atena de mâna omului...

Anofeles o rupse la fugă cu spinarea încovoiată, sărind de pe o piatră pe alta, prin albia pârâului.

6.

Să mă fălesc cu ce aş putea să mă arăt în lume? îşi spuse Anofeles, în sinea lui. Nu! Pentru asta mai e destul timp! De aceea, goneşte pe străzile oraşului în vechile sale zdrenţe şi strigă în gura mare:

— Oameni buni! Libertate! Fiecare face ce vrea! Nu mai avem niciun stăpânitor!...

— Ce-i cu tine, măscăriciule? Ai înnebunit?!? se minunează bărbaţii.

— N-avem stăpânitor! N-avem stăpânitor, continuă să răcnească Anofeles.

— Nu-ţi bate joc de necazurile noastre! se răstesc la el femeile.

— Nicio bătaie de joc. Socrate a spus: cine nu ştie să domnească, nu e stăpânitor.

— Tacă-ţi fleanca! Aiuritule!

— Ce, vreţi poate să spuneţi că n-are dreptate înţeleptul Socrate? Cine nu ştie să coasă, nu e croitor, cine nu ştie să gătească, nu e bucătar! Ori, poate, nu?

Anofeles zâmbea, aşteptând efectul vorbirii sale. Şi iată că dorinţa i se

împlini.

Un bărbat din mulţime începu să bombăne, supărat:

— Da, domnia asta a terorii n-o să ţină mult.

— Te nemulţumeşte ceva? îl iscodeşte Anofeles. Ce-ţi lipseşte?

— Despre ce avem, e mai bine să nu vorbim. Ne înghesuim în Atena ca scrumbiile în butoi. Iar ce n-avem? Pâine, carne, bani, pământ, de lucru şi un locşor unde să punem capul, asta n-avem! Da, şi democraţie, rosti cu glas mai potolit. Ne lipseşte democraţia, care ar face din noi iar oameni…

— Şi totuşi, avem un proţap la căruţă, spuse încurajator un alt cetăţean. Pe Trasibulos, ascuns la File. Pe urmă, ar mai fi şi al doilea: democraţii din Teba. Iar dacă ne gândim bine, îl avem şi pe al treilea, iar ăsta, ce

să mai vorbim, e cel mai tare!

— Cine? Care? Hai, spune odată! insistă Anolefes.

— Cum cine! îl avem doar pe Alcibiade, îi răspunde săracul ce-i dă crezare săracului de paradă.

— Bine, bine, dar cum ar putea asta să ne ajute? îşi manifestă îndoiala Anofeles. Cine ştie pe unde mai umblă?

— Eu ştiu unde e, se laudă un marinar infirm. A întins-o cu Timandra lui în Asia şi stă la masă cu regele Persiei. În fiecare zi stoarce de la ei câte o trieră. Şi cum adună două sute, e aici!

— Numai de-ar veni odată! exclamă patetic Anofeles şi, râzând pe înfundate, se face nevăzut.

În superba vilă a tiranului Critias, un sclav îi anunţă stăpânului său sosirea lui Anofeles.

„Ce-o fi vrând de la mine ploşniţa asta? Să cerşească? Ori să denunţe pe cineva?”

— Lasă-l să intre.

Anofeles se strecură în încăpere ca o şopârlă şi se opri respectuos în pragul uşii. Critias îşi cercetă oaspetele cu o privire glacială:

— Ai venit să ceri de pomană? Pentru asta puteai să te adresezi portarului.

— Distinse şi înălţate stăpâne! Nu vreau nimic. Am venit doar să mă

închin ţie, eu, vechiul tău cunoscut şi admirator. Prin tine, Atena se bucură în fruntea ei, de un bărbat cu mână forte.

Şi, ridicând braţele în sus, ca în extazul prezicerii, continuă:

— Văd Atena, purificată de tine, ridicându-se spre culmile unei glorii fără precedent. Văd înălţându-se pe Acropolă, alături de Atena lui Fidias, statuia ta strălucitoare...

— Încetează. Nu mă grăbesc să mor, ca să mi se înalţe o statuie.

— Ferească zeii... nu m-am gândit la asta... ştii, eu numai din respect...

— Gata, m-ai linguşit destul. Ce vrei în schimb?

— Ferească zeii! Eu n-am venit să cerşesc. Ţi-am adus ceva mai preţios decât s-ar putea plăti cu arginţi.

— Pe cine ai venit să denunţi, Anofeles?

— Ferească zeii! Departe de mine acest gând. Delaţiunea mă scârbeşte, e împotriva firii mele... Dar ce fel de cetăţean onest aş fi dacă aş privi pasiv... Da, nici gurii nu-i vine să rostească, atât de cumplit mi se pare când aud pe cineva spunând despre tine că nu eşti un bun conducător, cu alte cuvinte, nu eşti de loc conducător.

— Ce vrei să-mi torni tu aici? izbucni Critias. Hai, repede!

— Nu te grăbi, înălţate stăpân. E vorba de un lucru grav... Periculos... Oamenii au şi început să-l repete după el. Iar pe ziduri, văd cum apar inscripţii ruşinoase: „E păstorul păstor dacă-şi împuţinează turma? E oare Critias conducător, de vreme ce taie capetele cetăţenilor săi? Critias nu ştie să conducă – Alcibiade ştie! Să se întoarcă Alcibiade!”

— Îţi închipui poate că nu ştiu cât de numeroşi sunt duşmanii mei? Mă interesează însă comparaţia aceea cu păstorul. Cine-i nătângul care a născocit-o?

Anofeles tăcea ca o fiară la pândă.

Critias scoase dintr-un sipet o pungă şi o aruncă pe tăblia de marmoră a mesei. Argintul răsună îmbietor.

Într-o clipă, Anofeles schimbă şapte feţe.

— Nătâng ai spus? Nu, stăpâne. Nu. Însuşi oracolul de la Delfi l-a declarat pe acest om cel mai înţelept dintre...

— Cum?! explodă Critias, roşind ca racul? Fostul meu...

Vasăzică aşa, nu-i ajunge că m-a porcit?! Acum pretinde că nu sunt conducător?!! Şi din nou îi pregăteşte terenul lui Alcibiade?!? Favoritului său!...

— Mda, un nebun flecar! spuse el cu indiferenţă şi, fără să-i adreseze o vorbă, îi azvârli lui Anofeles punga cu arginţi.

7.

Un scit înarmat până în dinţi sări iute din şa şi bătu sălbatic de trei ori cu spada sa scurtă în poarta de lemn. Socrate tocmai îşi lua gustarea de dimineaţă, în timp ce Mirto stropea florile.

— Cine-i bădăranul care dă buzna peste noi? Scitul pătrunse în curte:

— Trebuie să mergi imediat, însoţit de mine, la cancelaria lui Critias, Primul dintre cei mai buni treizeci.

— Ia te uită, râse Socrate. Însoţit de acest luptător cu spada în mână. Ce cinste pentru mine.

Cu calmul cel mai desăvârşit, continuă să muşte din turta unsă cu miere, udând fiecare dumicat cu o duşcă de lapte.

— Şi spune-mi, flăcăule, luminăţia sa mă aşteaptă singur, ori sunt acolo mai multe capete luminate?

— Te aşteaptă împreună cu Carmides.

— Excelent, băiete... Amândoi sunt învăţăceii mei şi când o să mă prezint în faţa lor, potrivit indicaţiei, se vor afla într-o societate aleasă.

— Nu te du! strigă Xantipa.

— Ceva e, în propunerea ta, Xantipa...

— Porunca supremului, începu scitul, sună aşa:

Dar Socrate continuă, făcând totală abstracţie de prezenţa lui:

— Da, n-ar trebui să mă duc pentru că distinsul Critias a uitat să trimită după mine lectica sa. Dar el a fost întotdeauna certat un pic cu bunele maniere. O să-l iert totuşi şi-o să mă duc.

— Toată Atena o să vadă... încercă să spună ceva Xantipa, dar se înecă.

— O să vadă gloria mea, adăugă Socrate şi porni.

Prin fereastra deschisă a buleuterionului, locul dezbaterilor, Critias îl zări pe Socrate şi blestemă. Îşi dăduse seama prea târziu că greşise. În

urma filosofului condus de scitul înarmat până în dinţi, venea buluc o mulţime de atenieni – bărbaţi, femei, tineri. Înaintau năvalnic şi din rândurile lor se ridica un murmur ameninţător.

Instalat într-un jilţ suspendat pe un postament, Critias îi făcu semn lui Socrate să se aşeze pe un scăunel foarte scund.

Filosoful nu aşteptă să i se vorbească şi măsură din ochi cu cât şedea Critias, mai sus decât el.

— Înălţate Critias, începu el. La invitaţia ta am venit în această încăpere atât de primitoare. Ai vreo noutate pentru mine?

În loc de răspuns, tiranul îi întinse o foaie de papirus. Era scrisă pe ea legea prin care i se interzicea lui Socrate să predea arta dezbaterii în gimnaziu, *în stoa* şi pe locurile virane de utilitate publică.

— Cunoşti asta? întrebă Critias, după un timp de tăcere.

— Cum să nu! E afişată şi jos, ca s-o poată citi oricine. Pe ambele papirusuri, aceeaşi greşeală. Uite aici! în loc de omega, ar trebui să fie omikron.

Critias tresări furios şi îşi încruntă sprâncenele.

— Nu mă reţine din treburi. Eu n-am timp de pierdut. Aşadar, cunoşti...

— Cunosc. Dar nu pricep ce are asta comun cu mine?

— Nu face pe prostul, măreţe filosof! se aprinse Critias, fulgerându-l cu o privire încărcată de mânie.

— De vreme ce tu te joci de-a despotul, înălţate slujbaş...

— Cum?!! Slujbaş?!! Eu?!! zbieră Critias jignit, dar evită numaidecât această chestiune delicată.

— Ştim, începu el tăios, că te întâlneşti cu tineretul şi îl iniţiezi în arta dezbaterii!

Socrate se sculă de pe scaun şi parcă, fără voia lui, se apropie de fereastră, ca să fie auzit de cei de-afară.

— Admir priceperea ta în toate. Pur şi simplu mă uimeşti. Cât timp ai fost discipolul meu, nu te-ai manifestat ca atare. Izvoarele ei sunt însă de bună seamă secrete, căci înălţimile ascund adeseori multe taine. În definitiv, şi Olimpul e învăluit în nori pentru ca Helios să nu poată vedea ce se petrece acolo. Dar să trecem la obiect. Aşa cum spuneai, tu n-ai

timp de pierdut, iar eu sunt încredinţat că într-adevăr, ai puţin timp...

— Ce vrei să spui cu asta? îl întrerupse tiranul.

— Treaba asta desluşeşte-o de unul singur. Deocamdată să revenim la învăţătura aceea... Te înşeli...

— Nu! ripostă Critias. Ştiu că practici această învăţătură. Cunosc eu celebra ta *„techne maieutiké”* şi toate vicleniile ce se ascund în spatele ei.

— A. Da, frumoasă e filosofia care naşte din oameni idei. Dar pe câte ştiu, voi nu îmbrăţişaţi ideea ca poporul atenian să nască idei.

Sub ferestrele buleuterionului răsună o explozie de râs nestăvilit.

— Aici! porunci Critias, arătându-i filosofului scăunelul, după care se duse să tragă peste fereastră draperia din ţesătură grea. Îşi răşchiră degetele în faţa lui Socrate, apoi strânse pumnul:

— Ei bine, reluă el, dacă îţi place atât de mult să naşti în oameni idei, am să-ţi spun ce idee ai născut în mine, distinsă moaşă. O să emit o nouă interdicţie. „Lui Socrate i se interzice, cu desăvârşire, să stea de vorbă cu tineretul.

— Remarcabilă interdicţie, nimic de zis. A mai fost emisă vreodată o asemenea măsură?

— Bagă de seamă, Socrate! Dacă nu te astâmperi, ai s-o păţeşti! Mereu te cruţ.

Chiar şi prin draperia groasă, Critias auzea clocotul mulţimii de sub ferestre, de aceea se grăbi să spună:

— Te cruţ fiindcă mi-ai fost dascăl, dar dacă nu te cuminţeşti, te aşteaptă călăul.

Strigătele de nerăbdare ce răzbeau din Agora, nu mai conteneau.

— Socrate! Ce se întâmplă cu Socrate? Daţi-i drumul imediat! Socrate!

Critias îngălbeni.

Socrate observă acest lucru şi-i spuse pe un ton mângâietor:

— Nu-ţi fie teamă, dragul meu. Te ajut eu.

Se sculă din nou de pe scaun şi, legănându-se cu pasul său de raţă, până la fereastră, trase draperia într-o parte. Fu întâmpinat de un răcnet de bucurie. Filosoful ridică braţul şi în stradă se făcu linişte.

— Aici sunt, scumpii mei prieteni! Şi mă simt cât se poate de bine. Prea

înaltul mă ospătează cu generozitate şi chiar în clipa asta îmi făgăduieşte o mare cinstire...

— Încetează! izbucni Critias.

Socrate se retrase de la fereastră şi întrebă:

— Până la ce vârstă socoteşti tu tineretul cu care n-am voie să stau de vorbă?

— Până la treizeci.

— Pe gâtul lebedei tale, frumoasă Leda! Cum văd, voi ţineţi grozav la acest treizeci. Dar, de fapt, acum numai la douăzeci şi nouă. Slavă zeilor, e destul... Şi, spune-mi, nu s-ar mai putea reduce asta, să zicem, cu zece ani?

— Ajunge! M-am săturat de glumele tale! urlă tiranul.

Filosoful însă nu se astâmpără şi continuă cu întrebările:

— Dar ce mă fac cu vânzătorul de măsline din piaţă? Dacă nu e trecut de treizeci de ani? Să zicem că nu-i pot plăti pe loc – ştii doar că preţurile saltă de la o zi la alta – de vorbit n-am voie să-i vorbesc, spre a-l face să înţeleagă că restul i-i aduc mâine, plec, şi el pune scitul să mă fugărească prin tot oraşul, ca pe un tâlhar de rând?!

— Născoceşti tot felul de nerozii...

— De loc! încearcă să te duci azi în piaţă fără o lăţcaie în buzunar. Niciun pumn de mazăre uscată nu ţi se dă pe datorie. Dar ce mă fac dacă întâlnesc un tânăr care mi se adresează aşa: „Cetăţene, nu ştii unde l-aş putea găsi pe slăvitul Critias?” Nici la întrebarea asta n-am voie să răspund?

Tiranul îşi dădu seama că filosoful nu-i vorbeşte ca unui conducător şi, în felul acesta, vine să întărească spusele lui Anofeles. Se ridică în picioare şi, cu un gest categoric, îi arătă lui Socrate draperia din faţa lui, unde se afla uşa ce dădea afară.

Când părăsi clădirea Consiliului, filosoful căzu în braţele discipolilor săi. Întrebările se rostogoleau, ca o avalanşă.

— Distinsul Critias m-a onorat cu o nouă interdicţie. N-am voie de loc să stau de vorbă cu tinerii sub treizeci de ani.

— Asta pentru că l-ai asemuit cu un porc, atunci când se freca de

Eutidemos, spuse Criton.

— Ba eu aş crede mai curând că din pricina răspândirii prin toată Atena a ideii că un conducător nu e conducător, atâta timp cât îşi împuţinează turma, ca un păstor nepriceput, îl contrazise Xenofon.

— Iar eu sunt sigur că asta i se trage numai din spaima pe care Socrate o trezeşte în sufletul lui Critias, interveni Platon.

— Şi noi care doream atât de mult să ne vorbeşti, se tângui tânărul Apolodor.

— Ce să fac? îi răspunse Socrate, râzând în batjocură. Eu n-am voie să stau de vorbă decât cu tinerii de peste treizeci de ani, cum sunt, de pildă, Criton sau Simon. Cu cei sub această vârstă, legea îmi interzice să vorbesc. Dar staţi! Nu vă indignaţi, nu vă revoltaţi şi ascultaţi-mă cu atenţie: legea nu vă opreşte pe voi, cei mai tineri, să trageţi cu urechea, în timp ce stau de vorbă cu cei mai vârstnici. Asta, pe blana lui Cerber! nu scrie în legea lui Critias.

Se reped la el, îl îmbrăţişează şi glasurile lor se contopesc într-un cor al veseliei exuberante.

După ce Socrate părăsi sala Consiliului, o draperie fu trasă într-o parte şi în încăpere îşi făcu apariţia Carmides.

— Ai auzit bine, Carmides?

— Fiecare cuvânt şi, mai cu seamă, cuvintele lui. Dar sunt sigur că nici acum nu se astâmpără. Spuneai să băgăm spaima în el. N-ai văzut? încăpăţânatul ăsta îndărătnic habar n-are ce-i frica. Mi-e teamă că mai curând bagă el fspaima în noi.

— Uneori mă întreb dacă n-ar fi cel mai bine să-l aducem în faţa tribunalului, pe motiv că instigă poporul împotriva stăpânirii. Un martor am şi găsit – alţii găsim jucându-ne, pe urmă o cupă de cucută şi-am scăpat de-o grijă.

— N-am scăpa, scumpe Critias, spuse Carmides.

— Ai dreptate, ăsta şi mort o să ne facă necazuri. Poate chiar mai multe decât în viaţă. Pe noi, atenienii ne urăsc, pe el îl iubesc. Şi totuşi, parcă aş fi mai liniştit dacă n-ar mai fi...

— Încetează o dată! Socrate n-a fost numai dascălul tău, ci şi al meu, se

răsti Carmides, dezgustat de atitudinea lui Critias.

— Nu, pe el deocamdată, nu. Acum ne ameninţă mai mult Alcibiade decât Socrate. Poporul îl reclamă cu frenezie şi dacă smintitul izbuteşte să-l câştige împotriva noastră pe regele Persiei, o să avem serios de furcă atât cu el, cât şi cu cei de-acasă. Atâta vreme cât Alcibiade trăieşte, nu suntem siguri de viaţa noastră.

— Şi ce-ai de gând să faci? întrebă Carmides, cu o voce trădând mânia şi revolta deopotrivă. Şi el e favoritul atenienilor. Şi să nu uităm: e vărul meu şi al tău.

— Bine. Treaba asta o las pe seama spartanilor. Mă duc să vorbesc cu Lisandros. Iar pe Socrate îl pun sub supraveghere.

— Fă ce crezi, eu unul nu vreau să am nimic comun cu afacerea asta... Dar bagă de seamă, băiete, ceea ce ţi-a reproşat Teramenes îţi reproşează acum, după asasinarea lui, alţii, din rândurile celor douăzeci şi nouă rămaşi. Chibzuieşte bine! Chiar dacă-i faci inofensivi pe Socrate şi Alcibiade, putem fi oricând striviţi de neînţelegerile din sânul Consiliului nostru.

Critias îl fulgeră din ochi:

— Da, îmi dai o povaţă bună. Cum văd, pe Socrate va trebui să-l lichidăm. Faptul că împuţinăm turma e numai o parte de adevăr. Dar care e adevărul integral? S-o scăpăm de oile râioase, iar dacă râia se întinde cu repeziciune, înseamnă că noi trebuie să fim mai iuţi...

8.

„Nu-i totul pierdut pentru atenieni atâta vreme cât trăieşte Alcibiade. De altfel, nici în timpul primului său surghiun nu s-a mulţumit să ducă o viaţă tihnită şi inactivă. De aceea şi acum, dacă asta va sta cât de puţin în puterile lui, el nu va îndura îngâmfarea Lacedemonienilor şi destrăbălarea euforică a celor treizeci de tirani.

Acest vis al oamenilor din popor nu e cu totul neîndreptăţit”.

Plutarh

Această idee avu darul să-i înspăimânte din ce în ce mai mult pe tirani.

Când primul dintre ei se prezentă la Li-sandros, acest necioplit înfumurat îl primi pe Critias, poetul, sofistul şi conducătorul tiranilor, fără să se ridice în picioare, şi-l ascultă fără să-l poftească să ia loc.

— Spartanii nu vor fi stăpâni pe situaţie atâta timp cât trăieşte Alcibiade, îşi încheie Critias doleanţa sa.

Lisandros clătină din cap, aprobator, şi-l expedie pe Critias, fără să-i mai adreseze un cuvânt. În schimb, se grăbi să trimită un emisar la satrapul Farnabaz, aflat în cetatea Deschileia, din Propontida, ca să aranjeze cele necesare.

Ziua aceea avea o culoare stranie. Stranii erau şi sunetele şi mirosurile ce stăruiau în atmosferă. Vântul sufla dinspre munţii tracici, unde sălăşluia Sabazios, aşa cum i se spunea pe aceste meleaguri, zeului Dionysos. Un vânt rece, sălbatic, tulburător. Pe coama lui şuierătoare gonea o melodie amorţită, subţire, mereu aceeaşi şi mereu la fel de pătrunzătoare.

Ziua avea culoarea negurii ce se târa la firul ierbii „ţâşnind mişeleşte din crăpăturile pământului şi îmbibând tot ce întâlnea în cale.

Alcibiade avusese un vis urât. Visase că era îmbrăcat în veşmintele iubitei, iar Timandra îl farda, ca şi când ar fi fost o femeie...

Umbla agitat prin odaie, cu faţa posomorâtă. Cu o zi înainte, cinase la Farnabaz, dar acesta se arătase surdo-mut la toate aluziile lui de a-i pune la dispoziţie o armată persană, spre a porni cât mai repede în fruntea ei ca să elibereze Atena de teroarea spartanilor şi a celor treizeci de tirani.

— Trebuie totuşi să trimită după mine! Trebuie să iau comanda trupelor persane! De ce tărăgănează lucrurile acest Farnabaz? Cine altul, în afară de mine, mai poate salva Atena?

Timandra urmărea de mai multe zile, cu îngrijorare, zbuciumul lui Alcibiade. Nici ei nu-i plăceau tergiversările satrapului, iar acum, auzind vocea deznădăjduită a iubitului ei, se cutremură toată. Adoratul meu e atât de chinuit, îşi spunea în sinea ei. Cum să-l ajut, cum să-l liniştesc?

— Ce poate să însemne acest vis, Timandra? întrebă el, pe neaşteptate.

Fiori de gheaţă începură să-i furnice picioarele, furişându-i-se până în vârful degetelor ce străluceau cu unghiile de culoarea cinabrului.

Timandra era superstiţioasă şi se temea de visele urâte. Cu toate acestea, spuse cu gingăşie în glas:

— Asta înseamnă că tu eşti eu, iar eu sunt tu. Amândoi suntem unul şi acelaşi, înţelegi?

Îl trase lângă ea pe blănurile întinse în faţa căminului şi-l mângâie cu duioşie.

— Eu te iubesc nespus de mult, scumpul meu! Şi nici nu poţi şti cât de mult tânjesc să mă iubeşti şi tu cu aceeaşi dragoste.

Ochii ei de culoarea agatei, întotdeauna ameţitori, pâlpâiau azi în gol.

— Satrapul Farnabaz e un barbar viclean, spuse Alcibiade. Iar regele Persiei e cu atât mai viclean cu cât e mai puternic.

Apoi izbucni:

— Cât timp aveţi de gând să vă mai jucaţi cu mine de-a v-aţi ascunselea? Când o să vă învredniciţi să staţi de vorbă cu mine? Când o să vă hotărâţi să-mi daţi sprijinul de care am nevoie?

Îi puse mâna pe piept şi începu, pe un ton tânguitor:

— Cum, tu nici măcar n-o alinţi azi pe micuţa ta Timandra? Tu nu mă mai iubeşti, scumpul meu?

— Cum să-mi explic ezitările regelui persan? Nu-i îndrăgeşte oare, iarăşi, pe spartani mai mult decât pe noi?

Timandra tremura de tristeţe şi îngrijorare. De ce să se frământe atât cu povestea asta? De ce nu-i ajunge mica noastră fericire?

— Fără dezmierdările tale, mă ia cu frig, murmură ea. Iar tu ai avut azi noapte un vis atât de frumos – tu erai eu, iar eu eram tu...

— Auzi sunetul acela? o întrerupse el.

— Ce sunet, iubitul meu?!?

— Un ţiuit subţire şi prelung ce nu se mai sfârşeşte...

Timandra îşi ascuţi auzul.

— N-aud nimic. Ţiuitul ăsta răsună în tine, din pricina chinuitoarei tale aşteptări.

Alergă iute peste blănuri, luă chitara şi prinse să-i ciupească strunele:

— Îndată n-ai să-l mai auzi. Şi începu să cânte. Nenorocirile se produc într-o clipită, de apropiat însă, se apropie încet, îşi spuse Alcibiade în

sinea lui. Dar ce fel de nenorocire şi pentru ce? Poate fi oare nenorocire mai mare pentru mine, decât să aştept ca un milog aici, la porţile palatului unui satrap nesuferit? Şi, totuşi, eu trebuie să mă reîntorc la Atena! Şi încă acoperit de glorie! Da, aud de pe acum uralele de bucurie ale miilor de cetăţeni, văd flăcările pâlpâitoare ale torţelor…

Chitara Timandrei răsuna în acorduri fierbinţi şi întunecate, vocea ei tremura de teamă şi zadarnic se străduia s-o înviorează cu dorinţa pătimaşă a iubirii. Simţea că o îneacă plânsul şi încetă să mai cânte. Lăsă chitara din mână şi, repezindu-se la Alcibiade, începu să-l strângă în braţe şi să-l sărute.

— Iubeşte-mă, iubeşte-mă! Fără dragostea ta mă sting! murmurau buzele ei.

O îmbrăţişă şi el şi o sărută.

— Doar ştii bine că te iubesc, dar tu vei înceta curând să mă mai iubeşti pe mine, un biet cerşetor. Ah, cum i-aş cădea în genunchi regelui Persiei şi cum l-aş îmbuna cu lacrimi, dacă m-ar primi să-i vorbesc! Dar nu mă primeşte.

— Alcibiade, spuse încet Timandra, arătând spre draperia ce acoperea o ferestruică aflată lângă plafon. Priveşte! Niciodată n-am văzut un amurg atât de sângeriu.

— Aici, în nord, soarele apune mai frumos decât la Atena, spuse el.

Dar iată că valul acela purpuriu de pe draperie, începu deodată să tresară.

Alcibiade sări în picioare.

— O zei! strigă el îngrozit. Priveşte! Roşeaţa asta pâlpâie şi la răsărit. Ăsta nu e soarele, Timandra! Arde casa!

Casa de lemn înaltă, construită în stil rustic, era asaltată din toate părţile de flăcări puternice.

O înşfăcă pe Timandra ca pe un copil şi o scoase afară. Apoi, dintr-un salt, fu înapoi în casă. Îşi înfăşură mâna stângă cu mantia, iar cu dreapta apucă spada, căci se aşteptase să primească luptători, nicidecum ucigaşi pe la spate.

Alergă printre flăcări, în întâmpinarea vrăjmaşului. Luminat de

strălucirea nemilosului pojar, sta în faţa casei cu spada scăpărătoare în mână, ca un demon dezlănţuit şi înfiorător. Ucigaşii cumpăraţi, care se strânseseră în jurul casei aprinse, se retrăgeau acum, spre pădure. Numele lui Alcibiade îi înspăimânta. Alcibiade în carne şi oase, stârnea în ei o groază neţărmurită.

Sta în faţa casei învăluită de flăcări, înconjurat din când în când de un nor de fum.

— Veniţi încoace, tâlharilor! înfruntaţi-mă, dacă aveţi curaj. Unul nu va rămâne cu capul neretezat!

Deodată, i se păru că aude, de departe, glasul deznădăjduit al Timandrei:

— Alcibiade!

Vocea lui acoperi trosnetul focului şi al acoperişului ce se prăbuşea în flăcări:

— Nu-ţi fie teamă, Timandra! Pe mine nimeni nu mă doboară!

Umbrele mişeleşti de la marginea pădurii, începură să arunce asupra lui o ploaie de lănci şi săgeţi. Alcibiade căzu la pământ. Fără viaţă.

Peste învolburarea pojarului, şuiera vântul aspru de la munte. Umbrele mercenarilor lui Farnabaz se retraseră în beznă şi se contopiră cu noaptea.

Casa se mistuia în ultimele zvâcniri ale flăcărilor, când, Timandra îşi găsi iubitul răpus de lănci şi săgeţi.

Izbucni într-un hohot de plâns sfâşietor şi aşa stătu de veghe la căpătâiul iubitului, până se crăpă de ziuă.

Dimineaţa, îi unse trupul neînsufleţit cu uleiuri aromate, îl înfăşură în veşmântul ei alb, iar capul i-l împodobi cu o cunună din frunze de ţelină.

La înmormântarea lui, în fruntea puţin numerosului cortegiu funebru, fu purtată suliţa sa, ca un semn că urmaşii săi aveau datoria să-l răzbune.

9.

„Hai, cu toţii azi vârtos să bem, pe Critias noi nu-l mai avem”.

Inscripţie pe zidurile Atenei.

Ca să scape de urgia tiranilor, mulţi democraţi atenieni părăsiră cetatea şi Atica, refugiindu-se în Teba şi în fortăreaţa File, aflată pe frontieră.

Când după lunile de teroare, sosi clipa în care Critias stătea pe înaltul piedestal, alcătuit din mii de cadavre, când tiranii nu mai fură în stare să se înţeleagă între ei în ce măsură să extindă ori să restrângă masacrul, pe cine să ucidă şi de ce, cui să-i confişte şi cui să-i atribuie anumite bunuri, când unii atenieni instalaţi în casele şi vilele luxoase ale democraţilor asasinaţi, aclamau tirania, iar alţii, cuibăriţi prin gunoaie, cerşeau dreptate, Trasibulos, neînfricatul luptător pentru libertate şi adept devotat al guvernării poporului, porni în fruntea democraţilor, împotriva Pireului şi Munychiei şi, zdrobindu-i pe oligarhi, izbăvi ţara de urgia ucigaşilor însetaţi de sânge şi avere.

În această bătălie, Critias căzu răpus de numeroase Uovituri primite din faţă şi din spate...

Pe drumul ce duce spre agora, înaintează un cortegiu, în frunte cu Trasibulos şi Anitos. Un om ciudat, zbengu- indu-se şi ţopăind de bucurie, însoţeşte acest cortegiu; gătit pe cap cu o cunună din care flutură bentiţe multicolore, ciudatul personaj dă din mâini agitat şi strigă cu însufleţire:

— Trăiască democraţia! Trăiască Trasibulos, eliberatorul!

E Anofeles. Cetăţenii îl întâmpină cu veselie, ca pe un măscărici ce ţine de tabloul oraşului.

Socrate, însoţit de discipolii săi, e primit cu acelaşi entuziasm cu care e primit Trasibulos. Ca întotdeauna, e desculţ şi îmbrăcat cu unica sa mantie, de toate zilele. În schimb, faţa lui iradiază o lumină sărbătorească. O tânără fată aleargă spre el, cu o coroană de trandafiri. Un cetăţean îi întinde clondirul:

— Cinsteşte-te, Socrate! Azi e neamestecat. Filosoful trage o duşcă şi strigă:

— Pentru o viaţă fericită!

La tribună, în acelaşi loc în care până nu de mult perorau Pausanias, Lisandros, împreună cu Critias, se aflau acum Trasibulos, demagogul Anitos, şi oratorul Licon. Piaţa era înţesată de atâta omenire, încât cu

greu s-ar fi putut strecura prin ea o măslină.

Împodobitul Anofeles se întoarse deodată cu faţa spre filosof şi-l întrebă:

— De ce tu, marele Socrate, nu te afli printre vorbitori, într-o zi atât de glorioasă?

Filosoful apucă una din panglicile ce atârna de pe cununa lui Anofeles şi, după ce o frecă uşor cu degetele, îi răspunse tot cu o întrebare:

— Şi de ce crezi tu că ar trebui să fac asta?

— Cum de ce? izbucni Anofeles, lăudăros. Ai dat cea mai înaltă pildă a neînfricării tale faţă de domnia terorii, faţă de Critias, cel mai fioros reprezentant al ei. Întreaga Atenă ştie acest lucru.

— Şi asta nu ajunge?! se miră Socrate. Mai e oare nevoie să-i spun tocmai eu, acum, acest lucru?

Bătrânul soldat Trasibulos s-ar bate mai bucuros cu o hoardă de duşmani, decât să rostească două-trei fraze cu bătaie aleasă. Vorbeşte scurt şi cuprinzător.

Anitos îşi dă seama că laconismul lui Trasibulos n-ar avea darul să dea strălucirea dorită măreţiei acestei clipe, prilejuită de memorabila victorie împotriva tiranilor. De aceea adoptă un ton aprins în solemna sa cuvântare, evocând dizgraţia temporară a zeilor şi brutalitatea spartanilor, întrecută doar de brutalitatea feroce a oligarhiei ateniene, condusă de sângerosul Critias. Şi iată şi promisiunile:

— Cei arestaţi de guvernul celor treizeci vor fi puşi în libertate, averile confiscate vor fi restituite. Vom restaura glorioasa noastră democraţie. Vom reinstitui *ekklesia,* buleuterionul şi *heliaia.* Vom face în aşa fel încât arhonţii şi pritanii să fie iar aleşi din rândurile cetăţenilor cu drepturi depline, prin tragere la sorţi. Vom reintroduce compensaţia pentru intrarea gratuită în teatre şi diurnele pentru activitatea depusă în favoarea obştei. Vom distribui ajutoare cetăţenilor pauperizaţi...

Anitos vorbi îndelung, făcând multe promisiuni şi, în uralele însufleţite ale mulţimii, puse piatră peste piatră la temelia templului democraţiei reînnoite ce va domni în cetatea ateniană.

Licon, meşter iscusit şi încercat în ale oratoriei, o luă cu îndemânare,

de la Homer, ca să ajungă, în sfârşit, la sărbătorescul eveniment al zilei. Discursul său culmină cu o frază bombastică şi plină de infatuare:

— Cetăţeni ai Atenei! Prieteni! Democraţia noastră vă va ajuta să realizaţi tot ceea ce până acum vi s-a părut a fi irealizabil!

Mulţimea se dă într-o parte pentru a face loc sclavilor ce apar în piaţă, ducând pe umeri amfore cu vin. Primul lucru irealizabil pentru sărăcime, era realizat...

Intermezzo IV

Nici n-a intrat bine în odaia mea şi s-a aşezat, fără să-mi adreseze o vorbă, în jilţul pe care i l-am oferit întotdeauna – şi m-am şi repezit la el cu o întrebare ce mă frământa de mai multă vreme:

— Cum e cu putinţă, bunul meu Socrate, că ai supravieţuit domniei tiranilor? Ai respectat întocmai interdicţia lui Critias şi ai încetat să mai stai de vorbă cu tineretul?

Burta rotundă a filosofului a început să salte de râs:

— Cum ţi-a putut trece prin minte una ca asta, scumpul meu nordic?!? Doar mă cunoşti de-acum, dacă nu prea bine, măcar un pic. Puteam eu să întrerup discuţiile cu oamenii? Pentru asta ar fi trebuit să încetez mai întâi să respir... Dar iată cum s-au petrecut lucrurile: Porneam, ca de obicei, să hoinăresc prin oraş – întâlnesc un tânăr cunoscut şi vreau să înnod cu el firul unei convorbiri: el însă, duce degetele la gură şi, într-o clipită, se îndepărtează. Eu bolborosesc mai departe în legea mea, strig în urma lui, dar aş, de unde, până şi discipolii mei cei mai devotaţi, nu mai voiau să mă cunoască. Suflete nobile, ei mă fereau de mine însumi. De ce să te mint, atitudinea lor mă ungea la inimă, dar timpul, timpul se scurgea pentru mine fără nicio mângâiere. Critias îşi închipuia că sicofanţii lui aveau să mă surprindă, într-un moment când îi instig pe tineri împotriva tiraniei şi asta avea să mă coste capul. Nu s-a întâmplat aşa. Dar trebuie să-ţi mărturisesc că a tăcea în timp ce Critias asasina sute de oameni din rândurile propriului său popor, era pentru mine o adevărată tortură... în schimb, cu un an mai târziu, m-am despăgubit cu vârf şi îndesat.

— Da, ştiu, m-am grăbit să-l întrerup. După ce Atena a devenit iar liberă, i-ai atacat până şi pe conducătorii democraţi...

— Eroare, prietene! exclamă filosoful. De atacat, l-am atacat pe Critias, în timp ce democraţia am criticat-o din dorinţa de a o vedea din ce în ce mai bună. Aminteşte-ţi: drepturi egale femeilor, uşurarea condiţiilor de viaţă a sclavilor şi instruirea temeinică a fiecărui cetăţean... Puteam oare

să tac, urmărindu-l şi auzindu-l pe Anitos? Dar n-aş vrea să-l nedreptăţesc nici pe el, cum nu vreau să nedreptăţesc pe nimeni. Moştenise situaţia nenorocită a războiului peloponesian. Erau vremuri grele. Puternica şi sclipitoarea capitală a ligii ateniene, devenise o ţărişoară zdrelită până la os şi, de bună seamă, nu era de loc uşor să administrezi un stat amărât; numai că demagogul Anitos şi alţii de felul lui, au scăpat cu totul frânele din mână şi ceea ce a fost pe urmă, numai ordine nu se mai putea numi; în toate domnea bunul plac şi descompunerea. De aceea, nu te supăra că te corectez, dar despre oameni ca Anitos nu se mai putea spune că ar fi democraţi. Erau pur şi simplu demagogi, contaminaţi de sofistică. Se pricepeau de minune să le explice oamenilor orice, dar să rezolve nu erau în stare mai nimic. În schimb, pentru ei, adunau tot ce se putea şi de unde se putea, ca toţi scandalagiii arţăgoşi, care răsăriseră atunci în Atena ca ciupercile după ploaie. Aş prefera să nu mă întrebi în ce măsură i-am indignat cu felul meu de a trăi şi cu îndemnul de a-i face şi pe ei să ducă o viaţă modestă şi cumpătată... Cu vârstnici şi tineri, deopotrivă, discutam fără ocolişuri despre ce e şi despre ce ar trebui şi n-ar trebui să fie...

— Am citit despre aşa numiţii plutocraţi, care adunaseră mai multe avuţii decât adunaseră vreodată vechii aristocraţi, am ţinut eu să menţionez. Lisias îi judeca astfel pe aceşti îmbogăţiţi: „Aceşti oameni îşi găseau patria în orice ţară ori comună unde li se oferea posibilitatea unor profituri grase. Ei nu văd patria în propria lor ţară sau comună, ci în averea lor”.

— Excelent a redat situaţia acest Lisias, se desfătă Socrate. Atât de concludent şi de convingător, nici eu n-aş fi în stare s-o formulez. Dar mai trebuie să-ţi spun ce anume le convenea acestor hârciogi strângători, inclusiv lui Anitos, din toată filosofia sofisticii.

Îşi petrecu degetele prin barbă şi începu să enumere: Nu există, chipurile, adevărul obiectiv. Depinde de individ ca să-i convingă pe ceilalţi că opinia lui întruchipează adevărul. Unica autoritate e individul însuşi. Puterea şi dreptul sunt totuna! Moral e ceea ce-l favorizează pe cel puternic! Chiar şi o cuvântare viclean alcătuită, poate fi un instrument al puterii!...

— Eşti destul de atent la ce-ţi spun? mă întrebă deodată Socrate, pe un ton stăruitor. Înţelegi în ce scop abuzează ei de arta retorică? Cu vorba iscusită, chipurile, reuşeşti mai mult în viaţă, decât cu înţelepciunea şi cu virtutea. Iar *sofrosyne,* adică moderaţiunea şi cumpătarea, ar fi, după ei, o nerozie născocită de Socrate, acest moşulică ciudat şi caraghios. Dumnealor, dimpotrivă, mai presus de toate denumesc bucuria vieţii, puterea şi lipsa de modestie. Bădărănia şi insensibilitatea ar ţine, chipurile, şi ele de atractivitatea oamenilor aleşi. Îngâmfarea lor – simplă conştiinţă de sine. Iar indisciplina o ridică la rangul de libertate... Samavolnicia, veşnic propovăduită de ei, a dus, treptat, la consecinţe din ce în ce mai cumplite...

Şedea cu capul lăsat în jos, cu mâinile sprijinite uşor pe genunchi, iar mie mi se părea nespus de palid.

Pe neaşteptate însă obrajii i se îmbujorară şi Socrate începu, precipitat:

— Să-ţi spun acum cât de grele au fost acele timpuri. Speculanţii de grâne şi de alte produse, storceau fără milă ultimul obol de la cetăţenii cei mai amărâţi. Iar mica mea familie n-o ducea cu nimic mai bine. Şi tocmai atunci s-a petrecut un lucru îngrozitor, încât în clipa aceea, aş fi preferat să nu mai exist. Asta mi s-a întâmplat din cauza Xantipei...

De mult mă pregăteam să-l întreb de soţia lui, dar am ezitat. Acum însă, cuvintele mi-au zburat de pe buze, fără voia mea:

— E adevărat că Xantipa a fost o femeie certăreaţă şi rea?

— Pe dinţii rânjiţi ai fiorosului Cerber! blestemă Socrate cu o voce tunătoare. Ca să vezi în ce hal au fost în stare gurile acelea clevetitoare să mi-o bârfească pe sărmana mea Xantipa! Au făcut din ea o hârcă! Da, o hârcă! Dar, de fapt, împotriva mea trebuiau ei să-şi ascută limba. Eu am fost încăpăţânatul! Ea a avut de îndurat de la mine, nu eu de la ea!

— Ah, Socrate! am exclamat eu. Iar exagerezi?!! Cum văd, nu eşti în stare să-l dezminţi pe grecul pătimaş care sălăşluieşte în tine.

— Uşurel, uşurel! se burzului filosoful.

Se ridică din fotoliu şi începu să umble cu tălpile goale, când într-o linişte desăvârşită, când pleoscăind zgomotos pe parchetul odăii mele de lucru.

— Îţi voi răspunde, începu el, cu o poveste care, sper, te va ajuta să-ţi formezi o imagine adevărată despre căsnicia noastră.

Şi oprindu-se în faţa mea, continuă:

— Xantipa trecuse de cincizeci de ani şi era veşnic suferindă. Toată treaba în gospodărie o făcea în locul ei Mirto. Xantipa era fericită că o luaserăm pe Mirto la noi, o îndrăgise din prima clipă şi niciodată nu i-a spus un cuvânt de ocară; dar aşa cum se întâmplă, de obicei, la toate femeile, suporta greu ideea că-mi împărţeam inima în două; mă rog, e adevărat, jumătate i-o lăsam Xantipei iar cealaltă, i-o dăruiam Mirtei. Fireşte, povestea asta n-avea darul să sporească bucuria şi buna dispoziţie a soţiei mele şi aşa se face că, din când în când, mă muştruluia zdravăn. Dar eu, crede-mă, nu mă simţeam cu nimic vinovat – ştii doar cum merg treburile; în privinţa asta, bărbatul e întotdeauna nevinovat, spuse el, arborând o mină gravă, dar cu un ochi îmi clipi ştrengăreşte.

L-am aprobat tot cu o mină gravă, dar cine ştie. S-ar putea ca şi pe mine să mă fi trădat un ochi şi să-i fi clipit şi eu ştrengăreşte.

— Pe urmă, însă, reluă Socrate posomorât, da, pe urmă s-a întâmplat o poveste tare urâtă; fostul meu discipol, Aristip din Cirene a întemeiat acolo, în Africa lui, o şcoală. A preluat de la mine ideea că instruirea îi dă omului sentimentul satisfacţiei supreme. Numai că vulpoiul a pus pe primul plan plăcerea, pretinzând că *hedone* reprezintă, de fapt, adevăratul sens al vieţii. În felul ăsta şi-a câştigat uriaşe simpatii, în ciuda faptului că în acelaşi timp afirma – ce-i drept, mai cu sfială, – că în orice plăcere trebuie să existe al meu *sofrosyne,* adică moderaţia şi cumpătarea. Isteţ băiat, acest Aristip, ce-i al lui e al lui: încet-încet, luând taxe grase pentru învăţătura lui, s-a îmbogăţit. Şi de aici s-a tras, de fapt, toată nenorocirea. Da, acest hedonic n-a ţinut seama de principiul meu de a nu lua bani de la nimeni pentru convorbirile mele, şi ce-o fi spus: „Eu trăiesc aici ca în Eleusis, în timp ce Socrate duce o viaţă de câine! Ei bine, o să am eu grijă ca fostul meu dascăl să nu ducă lipsă de nimic, acum, la bătrâneţe”. Şi, fără îndoială, bine intenţionat, s-a apucat să-mi trimită cu un curier special, douăzeci de mine!

Şi rostind aceste cuvinte, filosoful izbucni, violent:

— Ştii tu, omul meu din viitorul îndepărtat, ce însemnau pe atunci douăzeci de mine? Nu ştii. Două mii de drahme! Da, două mii de drahme, iar două mii de drahme întreceau de nu ştiu câte ori toată averea mea... Pricepi?... Aşadar, douăzeci de mine intră pe neaşteptate în casa noastră – gata, s-a zis cu sărăcia, cu viaţa chinuită, bătrâneţea noastră e luminată de strălucirea argintului; Xantipa a şi început să mulţumească zeilor – da, banii ăştia au venit ca la comandă; ştiu, ştiu totul şi mai cu seamă ştiu că, în primul rând, suferindei Xantipa i-ar fi fost viaţa mai uşoară... Eu însă, tremur ca varga, de parcă m-ar fi cuprins frigurile şi nu, şi nu! Nu pot primi acest dar. Căluţul îmi aruncă o privire rugătoare, întinde spre mine braţele ei plăpânde, dar degeaba, o ţin pe a mea: îi trimit înapoi lui Aristip darul său regesc... Lamprocles şi Mirto au trebuit s-o întindă pe Xantipa în pat, o luase cu leşin... Cu toate acestea, eu tot l-am lăsat pe curier să plece cu punga plină de arginţi... Ei. Ce părere ai de povestea asta, tu cunoscutul meu necunoscut din nordul îndepărtat, pe care nu ştiu la a câta olimpiadă îl vizitez?...

De atâta enervare, am început şi eu să mă bâlbâi în sinea mea. În definitiv, Aristip a izbutit să întemeieze la Cirene o şcoală atât de căutată şi să se îmbogăţească de pe urma ei, datorită în primul rând fostului său dascăl, în clipa aceea însă îl cunoşteam pe filosoful Socrate în asemenea măsură, încât am înţeles cât de greu i-a fost să ia o asemenea hotărâre, care să-i păgubească pe ai săi, dar, în acelaşi timp, mi-am dat seama că nu putea să facă altfel.

Văzând că nu mă pronunţ într-o chestiune pentru el atât de dureroasă, Socrate nu mai putu să rabde şi întrebă:

— Ei, ce zici de povestea asta, tu care poţi privi lucrurile cu detaşarea unui timp atât de îndelungat? Trebuia să înhaţ grămada aceea de arginţi, de vreme ce toată viaţa n-am luat un ban pentru strădania mea de a-i împinge pe oameni cu un fuscel mai sus pe scara vieţii?

— Nu, tu nu puteai să primeşti grămada aceea de arginţi! am strigat aproape.

— Bine. Mă bucur că recunoşti acest lucru. Dar, ţinând seama de situaţia Xantipei, atitudinea mea a fost brutală şi lipsită de scrupule. De

atunci am avut pentru ea toată înţelegerea, când îmi arunca în obraz cele douăzeci de mine şi se răţoia de se adunau toţi vecinii ca la foc, ori de câte ori n-avea cu ce să pregătească o cină. Aşadar, mie să-mi dai crezare şi nimănui altuia: căluţul meu a fost o femeie bună şi cumsecade. Alta în locul ei s-ar fi repezit în clipa aceea la mine ca Harpia – zeiţa vântului sălbatic – şi ar fi început să mă zgârie şi să bocească şi nu m-ar fi lăsat în pace până când n-aş fi luat acei arginţi, între noi fie vorba, oarecum meritaţi. Da, dar dacă-i luam, eu n-aş mai fi fost pentru nimeni acel Socrate pe care-l cunoaşteţi voi astăzi. Suspină:

— Şi asta încă nu-i totul, mai târziu i-am pricinuit Xantipei şi alor mei, necazuri şi mai mari. De aceea, după ce m-am convins că eşti prietenul meu, aş fi bucuros să aflu că nu vei merge pe drumul acelor cinici care au făcut din „Căluţul” meu o femeie a dracului. Să scrii adevărul adevărat, aşa cum a fost: în atelajul nostru conjugal, buestraşul nărăvaş n-a fost niciodată Xantipa, ci întotdeauna eu.

V

1.

Printre tufele scunde de tamarisc, pe pământul uscat, un bărbat şi o femeie se iubesc, fără sfială. În jurul lor, din trei părţi, mormane de moloz şi de gunoaie; a patra parte este închisă de dărâmăturile zidului, năpădite acum de bălării.

La un stadion de cei doi, stă neclintit Socrate, înconjurat de discipolii săi, aşezaţi pe ruine.

Un scit, înarmat până în dinţi, ce făcea aici pe stăpânul, se apropie cu băgare de seamă. Vede. Dar nu intervine. Se uită cu poftă la cei doi împerecheaţi, la coapsele săltate ale femeii şi se înfierbântă privind scena împreunării. O pietricică scrâşni sub opinca scitului şi în clipa aceea bărbatul îl surprinse pe străjerul înarmat. Actul iubirii fu întrerupt...

— Asta-i neruşinare! încălcaţi legea moralităţii! tună vocea străjerului. Stârniţi indignarea publică. Târfa asta îşi ridică aici picioarele, de parcă ar fi la ea acasă!

Femeia îşi trase peplumul în jos, se săltă în capul oaselor şi începu să strige:

— Eu târfă! Auziţi, o, zei?!? Eu târfă!! Cetăţeanul se sculă în picioare şi-l luă la zor pe străjer:

— Cum ai spus? Moralitate? Târfă?! Cum îţi îngădui, barbar păduchios, s-o faci târfă pe nevasta mea? Da, aşa cum ai auzit, nevasta mea! Iar neruşinat eşti tu că stai aici şi caşti gura la noi şi-ţi permiţi să mă tulburi de la îndeplinirea îndatoririlor mele conjugale.

— În locurile publice asemenea legături sunt interzise de lege... Aici nu sunteţi acasă la voi...

— Noi n-avem casă. Aici e casa noastră. Şi ăsta-i palatul nostru, ripostează cetăţeanul, arătând furios cu braţele în jurul lui. Acest pietroi e masa noastră, iar bolovanul de colo, e jilţul meu. Uite, vezi, ăsta-i peristilul cu flori superbe – îi arătă smocurile de scaieţi, tufele de tamarisc şi arbuştii de nopal. Apoi, zărindu-l pe Socrate cu prietenii săi,

se grăbi să adauge:

— Iar acolo sunt statuile. Da, statui vii, le vezi barbarule? Şi arătă spre neclintitul filosof, înconjurat de discipoli.

Scitul n-are de gând să cedeze. E de datoria lui să-şi păstreze demnitatea:

— Ştiu, cunosc eu!... Sunteţi nişte haimanale. Nişte vagabonzi trândavi, care mâncaţi pâinea de pomană! Ploşniţele Atenei, asta sunteţi!...

— Gura, palavragiule! Eu sunt aici la mine acasă, pricepi? Iar tu, vezi de-o întinde cât mai grabnic de pe moşia mea!

Scitul îşi zăngăni, neînţelept, spada şi, tot neînţelept, se referi la arestarea şi amendarea celor doi soţi.

Tufişurile din jur prind deodată să se mişte şi dintre dărâmăturile zidului se ridică mereu alte voci tânguitoare.

— Cine zbiară aici? întrebă străjerul.

— Eu. Dar abia acum încep! izbucneşte bărbatul, simţind în spatele său un sprijin numeros. Te învăţ eu minte să-mi zornăi aici cu spada! Îţi trag eu o scuturătură, de-o să-ţi zornăie ţie toate oasele şi-o să rămâi fără ele. Îl vedeţi pe neruşinatul ăsta?! se adresă el apoi tovarăşilor săi. Ar vrea să mă pedepsească pentru că n-avem unde trăi. Dă-ne şi nouă o casă ca a lui Anitos şi când o să vii să ne vizitezi, o să te cinstim arătându-ţi pereţii goi sau fundul gol. Avem, chipurile, libertate! Ce să zic, frumoasă libertate, de vreme ce ne goniţi până şi de pe gunoaiele noastre...

Locuitorii ruinelor răsar unul câte unul din spatele dărâmăturilor. Un pâlc de zdrenţăroşi se apropie de străjer, care bate în retragere:

— Eu... eu n-am făcut nimic, cetăţeni. Am vrut doar să le atrag atenţia soţilor să... nu... ştiţi... Eu n-am fost rău intenţionat... Am vrut aşa, în interesul lor, să... Uitaţi-vă. Moşneagul ăsta poate să vă spună...

Văzând însă că Socrate stă neclintit şi nu scoate o vorbă, socoti că e mai bine s-o şteargă şi, într-o clipită, se făcu nevăzut.

Zdrenţăroşii îşi întorc ochii spre Socrate. Acesta însă nu rosteşte niciun cuvânt şi se îndepărtează încet, însoţit de discipolii săi.

Pe drum discută cu ei despre cele văzute şi auzite printre ruine: oameni fără adăpost, trăiesc şi se iubesc în gropile de gunoi, care le ţin loc de

cămin. Legea nu îngăduie acest lucru. În schimb, îngăduie ca oamenii să nu aibă unde să-şi pună capul.

— Şi cine-i vinovatul? întreabă Xenofon. Omul acela n-are altă posibilitate decât să trăiască printre ruine şi în gropile de gunoi. El nu poate fi vinovat... Şi atunci?...

Socrate îl privi posomorât, apoi spuse:

— Să mergem mai departe...

2.

Se opriră la izvorul Calirhoe. Socrate se aşeză pe malul pârâiaşului prin care se scurgea apa din bazinul în care se scaldă miresele înainte de nuntă. Îşi spală picioarele şi îşi întâmpină prietenii.

— Aţi venit la timp, li se adresează el noilor veniţi, în felul ăsta, puteţi vedea câtă murdărie iese de pe picioarele mele. Uitaţi-vă, apa o şi duce la vale...

Şi, ridicându-şi ochii spre ei, se grăbeşte să adauge:

— Cine o să ducă la vale murdăria Atenei?

— Murdăria e un cuvânt urât, atunci când e rostit în legătură cu Atena, bunul meu dascăl, îi replică Platon.

— N-o cunoşti, nu-i aşa? spuse Socrate, ridicându-se în picioare. Bine, haideţi să mergem acolo unde v-am făgăduit...

— Unde?

— Într-un loc de unde să puteţi vedea...

— Bine, mergem, dar te-am întrebat unde?

— În Tartar.

— Ce-o mai fi şi asta? îi şopti Faidon lui Antistene. Şi porniră pe urmele filosofului.

Cu cât pătrundeau mai adânc în sectorul în care se aşezaseră ţăranii lipsiţi de pământ, străduţele erau tot mai înguste şi mai întortocheate, iar colibele amărâte se înşirau pe ele din ce în ce mai rar, ca nişte dinţi într-o gură ştirbă.

Peste ruine, câteva colibe dărăpănate, pe un morman de cărămidă cresc bălării, dar sub toate astea se află un beci. În beci – beznă, şobolani

şi şoareci, foame, deasupra lui – gunoaie şi scursori urât mirositoare.

— Ridică-ţi mantia, n-o mai târî prin toată porcăria asta.

O intersecţie. Încotro?

— Aici e intrarea în Tartar, spuse Socrate, arătând cu mâna spre ulicioarele pe care mişunau cârduri de nevoiaşi, femei într-o stare deplorabilă şi copii rahitici: ăsta e Stixul, fluviul groazei, ăsta e Aheron, fluviul suspinelor, iar acolo, Kocit, fluviul plângerii... Miroase aici a gunoi în descompunere...

— Mai lipseşte Lethe, fluviul uitării, ţinu să menţioneze Antistene.

— Asta e întotdeauna la urmă, preciză Faidon.

— Eu zic să ne aruncăm în valurile Aheronului, spuse Socrate.

Porniră agale. Pe ulicioara cotropită de talazurile suspinelor, păşeau nişte arătări ciudate, venite de pe altă lume.

— Unde eşti tu, viişoarea mea, întinsă pe coasta muntelui? O fi crescut oare pe viţa ta măcar un strugure, măcar un bob? Ori te-au strivit în picioare vrăjmaşii neînduplecaţi?

— Eu am fost stăpân. Am avut pământ, păşuni, o fermă şi o vie. Am avut cirezi de vite, am avut de toate din belşug... iar azi n-am căpătat, din cerşit, nici măcar de-o turtă de orz.

— Ah, livada mea de măslini! Ce dulce era răcoarea la umbra ta. Şi când măslinele se făceau, ce plăcut era să le culegi! Iar acum? Acum nu văd în faţa mea decât sluţenia scârboasă şi dezgustătoare.

— Încetează odată cu văicărelile! Mai bine să ne aruncăm în apă, să ne înecăm.

Dintr-o groapă de gunoi răsună un râs hârâit:

— Unde să te îneci?! Cel mult în murdărie, asta, ce-i drept, curge aici mai multă decât în toată apa Hisosului.

— Mă doare! Mă doare cumplit! Buboiul ăsta creşte de la o zi la alta. Ce mi s-o fi întâmplat oare? O tu, măreaţă Hera, ajută-ne, izbăveşte-ne!

Deodată cei ce suspinau văzură trecând prin albia Aheronului un pâlc de umbre. Oameni?!!

Unii dintre ei sunt frumos îmbrăcaţi, chiar în veşminte de mătase, dar tânărul de colo are mantia găurită şi toţi sunt conduşi de un moşneag

îmbrăcat într-un himation ponosit.

— Ce caută aici? Ce vor?

— Ce vreţi voi aici? strigă o voce violentă. Sunteţi de-ai noştri? Dacă aţi fi, aţi arăta altfel.

— Căraţi-vă de aici, ţipă o femeie. Şi totul începu din nou să se unduiască în puhoiul suspinelor.

Intruşii o cotiră la dreapta, pe altă ulicioară.

— Ce fluviu e ăsta, Socrate? întrebă Apolodor.

— Nici eu nu ştiu, răspunse filosoful. O să vedem.

Chiar în marginea ulicioarei se întinde un loc viran, rămas de pe urma unor cocioabe dărâmate. Din toate, supravieţuieşte aici un măslin şi în el atârnă un fruct neobişnuit.

— Un spânzurat! strigă Platon, îngrozit. Înfiorător! Sub măslin zăcea o femeie care plângea.

Socrate se apropie de ea şi o întreabă încet:

— Pot să ştiu ce s-a întâmplat?

— Bărbatul meu s-a spânzurat. Avem cinci copii. Pricepi?

— Pricep, răspunse în locul lui Socrate Platon, strecurând, cu discreţie, o monedă în palma femeii.

Femeia se uită ce ţine în mână şi rămâne cu gura căscată de uimire.

— Să mergem, spuse Platon.

Un calic îmbrăcat în zdrenţe se strecoară de-a lungul unui zid şi în urma lui se furişează un alt zdrenţăros, cu un cuţit în mână.

Primul se întoarce brusc şi-i prinde mâna în aer. I-o strânge cu putere, i-o suceşte şi cuţitul cade la pământ.

— Tu erai, Bason? Ai vrut să mă omori? De ce? Bason, cu mâna scrântită, scrâşneşte de durere. Gâfâie şi vorbeşte precipitat.

— Ai căpătat trei oboli! Şi n-ai cheltuit niciunul! Ştiu. Te-am urmărit!...

Din ochi i se preling lacrimi: de durere? de ruşine? în întâmpinarea grupului, aleargă de zor o femeie plângând. În urma ei, doi copii.

— Mămico, mămico, ia-ne şi pe noi! Nu ne lăsa!

— Nu sunt mămica voastră.

— Ba eşti! Eşti mămica noastră! Nu tăgădui! De când ne ştim, cu tine

am fost.

— Căutaţi-vă altă mamă. Una care să vă poată hrăni gurile flămânde! strigă femeia, gonind pe cărarea ce şerpuia printre cocioabele dărăpănate.

Copiii, plângând, alergară după ea.

— Ăsta e Stixul – fluviul groazei, e de părere Apolodor.

La uşa închisă a unei cocioabe ciocăneşte o bătrână.

— Deschide, Eliade, eu sunt...

O voce dinăuntru:

— Aşteaptă până mă caţăr.

Bătrâna:

— Azi am avut noroc! Opt oboli?...

Vocea dinăuntru:

— Pe toţi zeii! Taci! Să nu te audă cineva!

Uşa se crapă uşor. Bătrâna strecoară mâna înăuntru:

— Na, ţine tu cinci, mie îmi ajung trei.

Platon:

— Mă ia cu frig. N-am putea merge mai repede, Socrate?

Apolodor:

— Fluviul Stix curge încet.

Grăbiră pasul. În faţa lor, se clatină un bărbat mai în vârstă. Deodată se poticneşte şi cade cu fruntea la pământ.

Socrate îngenunchează lângă el:

— Ce-i cu tine? Ce ţi s-a întâmplat?

— Nu mai pot. Nu mai sunt în stare să merg. Mi se taie răsuflarea. Daţi-mi să beau! Să beau!

Faidon dă fuga în căsuţa cea mai apropiată:

— Veniţi repede, a căzut un om! Vrea ceva de băut!

— Ce cauţi tu aici? se răsteşte la el o voce groasă de bărbat.

Faidon:

— Dă-i ceva de băut. Poate că trage să moară.

— Asta-i treaba noastră. Nu a ta! Şterge-o!

— Fluviul groazei, repetă Apolodor.

Se abat pe altă ulicioară. Înserarea se lasă cu repeziciune. Peste puţin timp se întunecă de-a binelea. Din toate părţile strigăte, văicăreli, blesteme, tânguiri, ţipete deznădăjduite.

— De ce se aud aici atâtea văicăreli? îl întreabă Socrate pe un bărbat ce stă în faţa unei cocioabe amărâte.

— Bolnavi. Molimă. Toţi sunt numai o rană, numai buboaie şi puroi. Le aduc apă rece. Altceva nu mai e de făcut...

— Să mergem, spuse Platon. Pe toţi zeii, haideţi, odată!

Treceau prin preajma unui loc îngrădit. Din spatele gardului se auzea un plâns sfâşietor. Deschiseră uşor poarta şi surprinseră în curte o stârpitură de om, închinându-se respectuos în faţa unei namile de bărbat care sta acolo cu picioarele crăcănate şi urina ca un bivol.

Lângă omuleţ, o fetiţă în pielea goală, cu faţa roşie de ruşine. Nu ştie ce să acopere mai întâi cu mânuţele ei plăpânde.

— Marfă a-ntâia, despote. Calitate excepţională. Pune mâna să te convingi. Iar pentru tine, numai o sută de drahme. Ce zici? Merită patru sute... Mai am una. Abia a făcut zece ani. Strălucitoare. Ce mai, un giuvaer... O aduc numaidecât.

— Calitate excepţională! râse cumpărătorul în batjocură şi ca să-i mai treacă de urât, se apucă să plesnească fetiţa peste sâni şi peste pântece, cu o biciuşcă scurtă.

Fetiţa se văita şi plângea cu suspine. Cu o smucitură puternică, Socrate deschise poarta şi smulse biciuşca din mâna namilei.

— Priviţi-l, distinşi stăpâni, pe acest erou! Da, un nou erou, un Ahile al zilelor noastre!

Namila se cutremură de mânie. Apoi chemă sclavii şi le porunci să se năpustească asupra lui Socrate şi a prietenilor săi.

Sclavilor însă li se făcu frică şi rămaseră pe loc. De sub şopronul din spatele curţii, stârpitura târî o altă victimă.

— Să plecăm de aici cât mai repede, spuse cu glas rugător Antistene. Stixul e un fluviu înspăimântător!...

La urmă, după ce întunericul se mai îngroşă, Socrate îi conduse în apele fluviului Lethe – apele uitării. Trupuri de oameni adormiţi sau încă

treji, zăceau tolănite de-a lungul întregii ulicioare. Printre ele mai zăcea şi câte un mort. Majoritatea bărbaţi şi, mai toţi, ameţiţi de băutură, căci în vin e uitarea.

— O să intru la faraon, da, la regele egiptean o să intru, şi n-o să-i fac nicio plecăciune... mă auziţi... nicio plecăciune, bolboroseşte un beţiv.

— E foarte frumos aici, îi îngână un altul, scărpinându-se de râie. Numai că şobolanii ăştia care-mi umblă pe faţă sunt cam umezi... Dar nu-i nimic, mă răcoresc...

— Ce bine-ar fi să-i putem prinde şi să-i mâncăm...

— Jertfeşte-i lui Pan un ied, aşa s-ar cădea într-o zi de sărbătoare...

— Stăpâne, se auzi dintr-o cocioabă, un glas de femeie tânără! Cumpără-mă pentru o clipă! Numai pe cinci drahme.

Glasul acesta avu darul să trezească toată ulicioara. Undeva, mai departe, cineva începu să ciupească strunele unei chitare şi să cânte o melodie de o tristeţe sfâşietoare.

Vocile se învălmăşeau, acoperindu-se una pe alta; femeile apăreau din beznă, mereu altele – tinere, mai coapte, bătrâne.

— Mi-e foame, stăpâne, ia-mă!

— Nu, stăpâne, pe mine să mă cumperi. Ea a mâncat ieri! Şi-apoi, eu sunt mai tânără! strigă una, repezindu-se la Antistene. Tu nu pari bogat, dar cinci drahme tot îmi dai...

— Nu vreau! îi răspunse Antistene, retrăgându-se dezgustat.

Dintr-o cocioabă, dădu buzna în stradă un bărbat:

— De ce n-o vrei, stăpâne? E nevasta mea şi crede-mă, se pricepe. Cumpăr-o! Avem patru copii de hrănit. Uite, ţi-o las cu patru drahme. O drahmă de fiecare copil. Îndură-te!

Între timp, o tânără ca din vise se apropie de Platon şi, adulmecându-i mantia ce mirosea a parfum, începu:

— Ah, ce parfum, ce parfum! Aşa mirosea cândva şi peplumul meu. Ia-mă, frumosule, ia-mă pentru o clipă. Hai, vino cu mine. O să aprind felinarul, ca să vezi cât sunt de frumoasă. O să te iubesc cum ştiu mai bine!

Şi-i şopti la ureche, încet:

— Pe gratis! Nu vreau nimic pentru asta. Nu vreau decât să uit! Să uit...

Îl strânse cu putere în braţele ei uscăţive, care luminau întunericul cu albeaţa lor.

Platon se smulse din îmbrăţişarea ei şi, alergând spre Socrate:

— Hai, pe Zeus, te implor! Să mergem, nu mai pot să rămân aici, în acest infern.

Se împleticiră prin beznă, până când ieşiră din Tartar şi zăriră minunea de marmoră a Acropolei, sclipind de albeaţă în bătaia clarului de lună.

3.

Lângă zidul luxoasei vile a lui Anitos, se tolăneşte la umbră o droaie de oameni fără lucru. Aceşti pierde-vară siliţi la trândăvie, lipiţi de oraş ca lipitorile, îşi omoară timpul jucând barbut, arşice şi făcând glume deocheate, ori amintindu-şi de căminele lor şi înjurând situaţia generală.

Nu departe de ei, în dogoarea soarelui, stă Socrate şi meditează. Se uită toţi la el, cu uimire şi nelinişte. Cine e!?! Şi ce caută aici?!! Un pârlit desculţ, într-o mantie slinoasă şi jerpelită; un nebun ce cască gura aici de atâta vreme, cu dovleacul neacoperit, în bătaia soarelui...

Un tânăr din grup cercetează poziţia soarelui. Deodată se ridică şi priveşte spre centrul oraşului.

— Hei, încotro, Chirone?

— La lucru. M-au angajat la construcţia unui hambar.

— Ia te uită! L-au angajat! Pe Demeter şi Coré! De ce tocmai pe el şi nu pe mine? Ei, da, el e tânăr şi voinic. De noi, ăştia mai vârstnici, nu mai au nevoie. Noi putem să crăpăm de foame...

— Taci, nu crâcni, capeţi în fiecare zi o supă!

— Fac ceva pe lăturile lor! Ne-au făgăduit marea şi sarea şi când colo – ciu-ciu.

— Şi ce te miri, îi răspunde un izgonit din paradisul măslinilor şi al viilor, celuilalt izgonit – suntem prea mulţi!

— Uite aşa vreau eu să mă mir! E al patrulea an de când aceşti iubitori de oameni ţin cârma ţării dar pentru noi n-au mişcat un deget. În schimb,

au dat din gură. Şi-i dau mereu, spunând că ne bucurăm de libertate. Da, libertate, dar pentru cine?

Şi ameninţând cu pumnul spre casa lui Anitos, sărăntocul continuă:

— Dar lasă! Dacă-i vorba că mă bucur de libertate, o să mă ating niţel de punga ta pe care ai îndesat-o pe spinarea sclavilor! Palavragiule!

— Hai, nu mai fă pe grozavul şi vezi-ţi de zarurile tale, îl dojeneşte unul din jucători, supărat că zarul stă pe loc.

Mâniosul apucă zarurile, le scutură bine, apoi le aruncă pe jos:

— Trei, doi, patru! Nouă!... Am câştigat... Mda, adu-ţi aminte cum a fost în Corint, tărtăguţo! Şi în Argos. Flămânzii au dat buzna peste cei bogaţi, i-au căsăpit şi gata...

— Da, dar cu ce s-au ales, asta nu mai spui. În loc să câştige ceva, s-au ales cu capetele tăiate.

— Ei, fir-ar să fie! Pe toate copitele satirilor! strigă deodată Biron. Omul ăsta mă scoate din sărite. Hei, tu, ăla de stai înfipt acolo şi-ţi prăjeşti tărtăcuţa la soare.

Nu mai sta acolo ca un pilon ce răsare din zidul doborât de spartani...

Socrate îl aude şi se mişcă un pic.

— Hai, vino încoace, cumetre! Cum văd, eşti de-ai noştri, ori poate mă înşel.

Socrate se apropie de ei şi le dă bineţe.

Oamenii îl cercetează cu atenţie. Desculţ. Mantia ponosită. Veşmintele lor sunt dintr-o ţesătură mai bună, amintind de timpuri mai bune, şi pe deasupra mai au şi opinci de piele.

— Cum văd, tu stai mai rău ca noi!

— Zdreanţa de pe tine, ce-i drept, e frumoasă, nimic de zis. Dar desculţ?

— Am tălpile mele, răspunde Socrate, zâmbind. Tot de piele şi rezistente...

Râd cu toţii.

— Parcă te-am mai văzut eu pe undeva. Nu cumva umbli cu cerşitul prin oraş?

— Nu, prietene...

— Uite ce, pe mine să nu mă iei aşa! Nici nu ne cunoaştem şi gata, m-ai şi luat cu „prietene”! Ştii tu ce-i aia prieten – prietenie?

— Cum să nu! temeiul şi temelia vieţii, răspunse Socrate, cu promptitudine. Ori dacă vrei, bogăţia şi partea pozitivă a vieţii, ori…

— Ce tot spui?! Pe Caron, vorbeşte desluşit!

— Dacă nu mă înşel, te-am mai auzit vorbind pe undeva… Ori poate mă înşel? interveni un altul.

— Nu cumva eşti unul din ăia… ei, cum naiba le zice… a, da, sofişti… Din ăia de umblă cu cerşitul.

— Pe câte ştiu, sofiştii nu sunt cerşetori, ripostează Socrate, încercând să apere onoarea adversarilor săi. Se poate spune despre ei, cel mult, că-şi vând ştiinţa.

— Aşa ştiinţă, eu, unul, nu m-aş grăbi să cumpăr! Ceva de care nu te poţi atinge!…

— Mă rog, dar să ştii, cetăţean al Atenei, că asta are uneori mai multă valoare decât ceva de care te poţi atinge, spuse Socrate.

— Ştii ce, moşule, batjocura păstreaz-o pentru tine! Eu sunt, într-adevăr, cetăţean al Atenei, şi ce am din asta? Ne-au făgăduit marea şi sarea. Vorbe goale, aruncate în vânt. Ce-i drept, plăcute la auz. Cel puţin are omul, pentru o clipă, sentimentul că se face ceva pentru Atena, să fie mai bine…

Socrate nu mai avu răbdare şi-i curmă vorba:

— Şi ştii tu ce ar trebui să se facă pentru asta?

— De unde să ştiu? Asta e treaba lor, nu a noastră. Noi ne pricepem să muncim pământul, nu să mânuim banii.

— Ah, pe Hestia, ocrotitoarea căminului nostru! Unde-s timpurile când aveam o casă, turma mea de oi şi pământul meu înmiresmat! Când în jurul meu se unduia lanul de orz auriu…

— Iar ceva mai încolo albăstreau strugurii de vin şi înverzeau măslinele. Ah, dureroasă amintire. Praful şi pulberea s-a ales din toate, nimic nu ne-au lăsat ticăloşii ăia de spartani!…

— Da, frăţioare, bune timpuri au fost alea! Sclavii mei o duceau mai bine decât o duc eu acum...

— Şi nu vă mai puteţi întoarce acolo? întrebă Socrate.

— Unde? La străini? Toate astea de mult nu mai sunt ale noastre. A trebuit să le vindem pe nimica toată, ca să nu crăpăm de foame. Şi, vorba ceea, hrăpăreţi care să le cumpere de pomană, s-au găsit cu duiumul! Când mă gândesc că orzul meu dă acum spice de aur pentru un asemenea zgârciob, îmi vine să!...

— Mda, e timpul să mă duc la stăpânul meu... îl întrerupe un alt sărăntoc. Se uită în jos şi cuvintele abia îi ies din gură.

— Cum adică, la stăpân? îl iscodeşte Socrate.

— Ce te miri aşa? intervine un al treilea. Da, se duce să-l slujească. Să-i lucreze cu ziua, ca un salahor.

— Atenian la atenian!?! se înspăimântă Socrate.

— Şi ce să fac? Altceva mai bun nu am...

— Să-ţi pierzi demnitatea de cetăţean?

— Să-mi pierd foamea! strigă furios sinistratul. Şi dacă izbutesc să scot cu spinarea întreaga încărcătură de pe corabia lui, îşi pierde foamea şi familia mea.

Din peristilul casei lui Anitos răzbat acorduri de chitară, în salonul de petreceri, deschis spre peristil, festinul e în toi, iar peste gardul de zid se revarsă mirosul bucatelor servite la masă.

După ecouri şi după aromele plăcute, sărăntocii îşi imaginează cam ce se întâmplă înăuntru în clipa aceea şi, mai cu seamă, ce se mănâncă.

— Acum miroase a sitar umplut cu gălbenuşuri de ou – spuse Socrate.

— Ai dreptate, bătrâne. Aşa e, sitari...

— Că ne dăm seama de asta noi, foştii agricultori, nu e de mirare. Dar tu?...

— Ei, uneori mă duc şi eu la câte un ospăţ.

— Aha. Am înţeles. Stai în pragul uşii şi reciţi din Homer? Este?

— Cam aşa, răspunse Socrate, zâmbind.

— Pe ţapul lui Pan! îmi lasă gura apă...

— Ăsta îşi trăieşte viaţa, nu glumă!

— Cine anume?

— Cum cine?!? Anitos! Conducătorul poporului. Conducătorul nostru.

— Hahaha! Al nostru! Se preface că e de-ai noştri, dar de fapt, nu-i decât băşcălie, ca în comedia lui Cratinos.

— Duhneşte a piei ca o tăbăcărie. Dar cine o să-i pună şi lui, o dată, pielea în saramură?

— Ăstuia? Greu. Tu ai putea, de pildă, să faci o plângere împotriva lui, dar judecătorul tot el va fi. Aşa că mai bine să-ţi ţii gura...

— Cunosc eu o forţă foarte puternică, în stare să-i aducă şi unui astfel de om căderea, surghiunul şi moartea, interveni Socrate.

— Ce forţă, înţeleptule? O cunosc şi eu?

— O cunoşti. N-o simţiţi în mirosul ăsta ce se revarsă încoace, peste zid? Această forţă se numeşte lipsa de cumpătare şi asta îl însoţeşte şi îl înrobeşte pe om mai mult decât robia.

— Nu mai spune!

— Un moment! în clipa asta se aduce la masă calcan prăjit, spuse Socrate.

— Isprăveşte o dată! Şi mai stăpâneşte-ţi nasul, iscoadă de bucătărie! Pe mine mă interesa acum lipsa aceea de cumpătare. Cum poate duce pe cineva în robie o asemenea însuşire?

— În robia patimei, dragul meu. Şi rămâne în ea, până se nenoroceşte...

Deodată, Socrate adulmecă din nou, şi plescăi din limbă, pofticios:

— Pe toţi demonii! Acum, sclavii lui Anitos aduc la masă purcei umpluţi, cu şoriciul atât de bine rumenit, parcă ar fi de aur.

— Pe toate fulgerele şi tunetele lui Zeus, blestemă Biron. Te descurci în povestea asta de parcă ai fi acolo, la masă, dar pun rămăşag pe o pereche de tauri, că în viaţa ta n-ai pus gura pe un asemenea purcel.

— Dacă ai putea fi luat în serios şi ai mai avea la dispoziţia ta fermişoara, atunci perechea de tauri ar fi a mea.

— Nu mai vorbi de ferma mea! Şi mai scuteşte-mă de amintirea ei, nesuferitule! Că de nu, să ştii că-mi pierd răbdarea şi acuşi mă reped la palavragiul ăsta îmbogăţit...

Xyron îl întărâtă şi mai mult, şoptindu-i la ureche:

— Băiatul unui fost sclav de-al meu e sclavul lui Anitos şi de la el ştiu cât bănet are ascuns şi cât îi mai curge mereu... O sută de oameni ar

putea trăi din el regeşte, până la moarte...

După ce mâncară şi băură pe săturate, oaspeţii plecară, nu de alta, dar nu e în obiceiul casei lui Ani tos să cultive sindrofiile filosofice. A mai rămas aici doar tânărul poet Meletos, ca să-i ţină companie tânărului Anitos. Stă într-o pitorească poză, sub un palmier ce creşte într-un ghiveci uriaş şi, ameţit de băutură, îi recită prietenului ultimele sale versuri. Anitos junior, o idee mai beat decât poetul, nu se pricepe la versurile lui, dar Socrate i le defăimase în public şi asta era de ajuns pentru el. Le ascultă ca pe un bâzâit de muscă. Ce să mai vorbim, gândeşte despre el Meletos. Un bădăran lipsit de orice fantezie. Îmi pierd vremea de pomană, explicându-i versurile mele... Dar, mă rog, ducă-se, de pomană totuşi nu e niciodată...

— Ai băgat de seamă, scumpe Anitos, cum alternez metrul? La trei spondee, intercalez un dactil. E un act novator, pe care niciun poet înaintea mea...

— Şi nici după tine nu-l va realiza, bolborosi Anitos junior. Tu întemeiezi o nouă eră... ori o modă, cum i se mai spune, nu-i aşa?!

Aşezat într-un jilţ de marmoră, peste care era aruncată o blană de vulpe, frumos colorată, se răsuci spre sclava aflată în preajma lor:

— Nu vreau asta, îi spuse, dându-i înapoi o sticluţă. Are un miros prea searbăd, aş zice chiar – pudic.

Şi, ciupind-o de burtă, o întrebă:

— Ei, de ce nechezi? Râzi de pudicitatea mea, nu-i aşa? Asta nu-i de tine... Adu-mi repede alta, Glichera.

Luă din mâna ei o altă sticluţă.

— Nici asta n-o vreau. Prea înţepătoare. Alta!

— Ce selectiv eşti, dragă Anitos, spuse Meletos, întorcându-se cu faţa spre el. Dar nu! Selectivitatea e un semn distinctiv al spiritelor nobile ce domină această epocă...

— Taci, behăitorule! Parfumul îl aleg pentru tine!...

Meletos se apropie de el, împleticindu-se, şi-l fixă cu ochii săi spălăciţi. Eu, behăitor?!! Dar nu se împotrivi.

— Glichera, adu-mi parfumul acela arăbesc! strigă Anitos. Da, ăsta cred

că ţi se potriveşte ţie, Meletos. Are în el zece arome. Hai, fugi Glichera şi adu-l repede! îl găseşti în dormitorul mamei...

Sclava o rupse la fugă şi apucă prima sticluţă pe care o zări în dormitorul stăpânei. Conţinea un ulei de trandafir.

Anitos nu suporta mirosul de trandafir. Duse sticluţa la nas şi în aceeaşi clipă dădu cu ea de pardoseala de marmoră.

— Cap de oaie! Ăsta-i trandafir!

Glichera se trânti pe pardoseală printre cioburile de sticlă. Nu-i pasă că se poate răni, îşi moaie degetele în uleiul aromat şi îşi fricţionează cu el obrajii şi tot corpul.

Meletos stă ţeapăn şi murmură cu ochii holbaţi:

— O picătură de ulei de trandafir costă zeii ştiu câţi arginţi... şi sticluţa asta era plină... Mii de arginţi...

— N-are importanţă, Meletos, îl întrerupse Anitos, dând din mână cu un aer de superioritate: aroma de trandafir e pentru mine la fel de dezgustătoare ca duhoarea pieilor argăsite ale distinsului meu tată. Prin toată casa duhnesc. Până şi noi suntem îmbibaţi de duhoarea lor şi duhnim de mi-e şi ruşine să mai vorbesc de toate astea...

Cu un zâmbet slugarnic, Meletos făcu un gest de împotrivire şi în sinea lui îşi spuse că, într-adevăr, pieile duhnesc în această casă, dar că arginţii lui Anitos nu au miros.

— Pe fulgerul lui Zeus! Ce parfum! Ca pe vremuri, în grădina mea de trandafiri.

Oamenii din spatele zidului adulmecă mirosul. Măcar ceva. Dacă nu au ce pune în gură, măcar să tragă pe nas.

Deodată însă, ce să vadă! Sclavii deschid poarta şi în stradă îşi face apariţia însuşi Anitos, fruntaşul politic, îmbrăcat modest, ba chiar sărăcăcios. În gesturi şi în comportament însă nu-l dezminte pe guvernantul de frunte al Atenei. Îi surprinde pe trândavii tolăniţi de-a lungul zidului şi, în clipa aceea, închide singur poarta în urma lui. Trecând prin preajma lor, le dă bineţe zgomotos:

— Salut, bărbaţi ai Atenei!

E întâmpinat cu însufleţire. Aplauze şi ovaţii:

— Trăiască Anitos! Trăiască Anitos, conducătorul poporului! Slavă demagogilor!

După ce Anitos se îndepărtă, sărăntocul Biron începu să se răstească la tovarăşii săi:

— În spate îl înjuraţi şi, cum se arată, îl aplaudaţi de mama focului!... Ce să zic, halal eroi! Nişte căcăcioşi, asta sunteţi.

— Şi tu l-ai aplaudat! izbucni Xyron. Te-am văzut!...

— Păi te cred! Dacă nu l-aş aplauda, m-ar observa, m-ar ţine minte şi cât oi trăi nu mai apuc să mă înfrupt din nimic. Dar, dacă vreţi să ştiţi, eu n-am aplaudat. M-am prefăcut doar că aplaud.

Anitos înaintează agale, întâmpinat pretutindeni cu urale şi ovaţii. Sărăntocii se ridică şi ei şi pornesc după el, spre cantina comunală, din faţa pritaneului. Socrate îi însoţeşte.

— Democraţii sunt băieţi de ispravă, spune Xyron, de parcă ar vrea să-şi justifice comportarea asta diferită de cea anterioară. Ne dau cel puţin o supă! Aristocraţilor puţin le-ar păsa de soarta noastră...

— Vezi, ai grijă Xyron, să nu te împiedici de laudele tale. Conducătorii poporului au tot ce le pofteşte inima şi poate chiar mai mult decât le pofteşte inima: lipsa de cumpătare! La asta s-a gândit sărăntocul ăsta – spuse arătând spre Socrate. Da, în treburile astea, dumnealor se pricep de minune: acasă se îndoapă până nu mai pot, iar aici, la noi, sunt lipsiţi de cumpătare până şi în puţinul pe care ni-l dau.

Sub cazane, flăcările ce ţâşnesc din butucii de lemn bat cu putere, în timp ce bucătarii amestecă de zor.

Demagogii Muharos şi Susios, însoţiţi de oratorul Licon, gustă supa şi plescăie din limbă zgomotos, în semn că zeama e delicioasă. Toată lumea îl aşteaptă pe Anitos.

Iată-l, soseşte, purtându-şi trupul cu gravă solemnitate, în himatonul ponosit. Se salută scurt cu prietenii şi, numaidecât se apropie de cazane. Gustă. Îşi mijeşte ochii meditativ, îşi linge buzele şi mai gustă o dată.

— Excelentă supă, bucătarilor. Excelentă!

Şi, rostind aceste cuvinte, apucă el însuşi polonicul şi umple străchinile primilor flămânzi.

— Pe toţi demonii! cum zice zdrenţărosul ăla, se aprinde Xyron. Iar o porcărie, o zeamă subţire, fără niciun gust...

Deodată însă, surprinse privirea severă a demagogului Anitos şi amuţi, ca peste câteva clipe să reia:

— Da, e bună, foarte bună, excelentă! Trăiască Anitos! Trăiască democraţia!

Anitos dă dovadă de o memorie de-a dreptul uluitoare, îi spune fiecăruia pe nume. Întreabă de soţie, de copii, de fratele bolnav. E, într-adevăr, un iubitor de oameni. Şi are totul bine pregătit: îi face semn unui pritan, acesta apare numaidecât în faţa mulţimii de ciorbagii şi citeşte numele acelora care au ieşit la sorţi de pe lista celor lipsiţi de mijloace, urmând să primească ajutorul bănesc din visteria statului. Promite că încet-încet vor ajunge să se bucure, cu toţii, de acest ajutor mărinimos. Beneficiarii sorţilor jubilează. Şi din nou se strigă glorie conducătorilor poporului.

Anitos se înalţă deasupra cazanelor, cu pieptul umflat de mândrie. Arată măreţ. Se vede limpede că se pregăteşte să ţină o cuvântare. Deodată ochii lui îi întâlnesc pe cei ai lui Socrate. Să i se taie răsuflarea, nu alta: ochii mari ai filosofului nu trădează, ca de obicei, veselie şi bunăvoinţă. Deşi rotunzi, ei înţeapă ca nişte suliţe ascuţite ochii demagogului. Mâinile lui Anitos cad neputincioase de-a lungul trupului şi măreţia ţinutei sale s-a dus într-o clipită. Ce caută aici acest vagabond? Ce vrea? Să fi venit şi el pentru o strachină de supă? Exclus. Până acolo n-ar coborî. Mă supraveghează? Da, asta trebuie să fie. E în stare să mă dea peste cap în timp ce vorbesc... Şi ce caută el aici cu aceşti oameni? Ce are comun cu ei? Mda, un pârlit între pârliţi... Te pomeneşti că începe aici o discuţie despre desfrâul şi risipa noastră, a demagogilor?... Nu. N-o va face. E destul însă dacă stă aici în ţoalele lui jerpelite şi se uită la mine atât de iscoditor.

Socrate îl ţintui cu o privire şi mai ascuţită. Demagogului începură să-i tremure mâinile şi picioarele. Nu mai ştie cum să stea. I se pun noduri în gât. O, zei, ce mă fac? Toţi ăştia înseamnă voturi! Voturi la tribunal şi în tot ce se votează, mai cu seamă în alegeri. Ar trebui să le vorbesc!

Freamătul mulţimii creşte de nerăbdare. Anitos însă nu-i în stare să scoată o vorbă din gâtlejul sugrumat de emoţie. Mii de Cerberi să-l sfâşie pe acest moşneag afurisit! Ce forţă cumplită zace în ochii lui! M-a făcut să înlemnesc! Şi totuşi, până la urmă. Se îmbărbătă:

— Scumpii mei prieteni, aş fi vrut să vă vorbesc în calitatea mea de demagog al Atenei, prinse el să rostească şi, în clipa următoare, pătrunse cu iscusinţă în apele tonalităţii oratorice: Din păcate, însă, mi s-a comunicat chiar acum că trebuie să mă prezint neîntârziat la buleulerion, pentru o consfătuire foarte importantă. Îmi cer scuze şi vă urez poftă bună. *Chairete, p*rieteni!

Mulţimea tace, înmărmurită: ce s-o fi întâmplat? Anitos porneşte grăbit şi, în urma lui, aude cunoscutul râ*s* al lui Socrate.

4.

La a patra aniversare a înfrângerii guvernului celor treizeci de tirani şi a victoriei democraţiei în Atena, demagogul Anitos, conducătorul partidei democratice, se adresează poporului. Nu-i vine uşor să vorbească, în ciuda faptului că e un orator încercat şi se pricepe să acorde tonul şi compoziţia frazelor sale cu cele ale graiului popular. Vorbeşte despre rănile oraşului, care se vindecă atât de încet, dar, în acelaşi timp, mintea lui socoteşte cât de repede i se umple buzunarul de pe urma sclavilor săi.

— Noi, bărbaţi atenieni, am fost aleşi de popor şi facem totul pentru popor. Pentru binele poporului, pentru fericirea poporului, pentru înflorirea Atenei...

E întrerupt de aplauze reci şi de aceea se grăbeşte să le pună capăt cât mai repede:

— Situaţia în cetatea noastră se îmbunătăţeşte de la, o zi la alta...

— Vrem înapoi conacele şi ogoarele noastre...

— Vrem... vrem...

Îndrăzneala de a-l tulbura pe vorbitor nu intră în obiceiurile atenienilor. Anitos îşi şterse sudoarea de pe frunte şi reluă:

— Răbdare, bărbaţi atenieni. Vom reda Atenei strălucirea, bogăţia şi puterea de altă dată...

— Cum anume? strigă o voce.

— Şi când anume? i se alătură altă voce.

Anitos trecu peste neplăcutele întrebări, fără să le ia în seamă.

— Poporul este stăpânul suprem al ţării. Al tuturor autorităţilor în stat, al nostru şi chiar al legilor...

În clipa aceea, demagogului i se păru că-l vede în mijlocul mulţimii pe Socrate, cu ochii săi mari, aţintiţi asupra lui. Îşi îndreptă încet privirea în altă parte... Cumplit! îl vede iar pe Socrate, ţintuindu-l cu ochii săi mari, la fel de pătrunzători, ca în clipa precedentă. Şi din nou îşi mută privirea, şi tot aşa, mereu, din loc în loc şi pretutindeni nu-l vede decât pe Socrate, cu ochii lui mari, aţintiţi asupra lui...

— Bărbaţi atenieni... înflorirea cetăţii... înflorirea cetăţii în mâinile noastre... dreptul la vot... la vot...

Anitos se încurcă, Licon îşi dă seama de acest lucru şi-i şopteşte, cu disperare:

— Scurtează discursul, repede!

Cu câteva fraze pompoase, demagogul încheie festivitatea prilejuită de cea de a patra aniversare a eliberării Atenei de sub domnia tiranilor şi invită poporul să vină seara în faţa pritaneului, unde se va distribui vinul pentru cinstirea acestui eveniment.

Băştinaşii şi transfugii primiră această comunicare cu o neobişnuită răceală. Mulţimea se împrăştie, dezamăgită. Promisiuni şi iar promisiuni...

Instalat într-un jilţ, în sala de consiliu, Anitos nu mai pridideşte să-şi şteargă sudoarea de pe frunte:

— Nu ţi-e bine?

La întrebare, răspunde tot cu o întrebare:

— L-ai văzut în mulţime pe Socrate?

— Nu, nu l-am văzut, îl asigură Licon.

Aha. Mă minte, nu se poate să nu-l fi văzut. Rotindu-şi privirea, Licon se asigură că se aflau singuri în sala de consiliu:

— Tu crezi în ce-ai spus? Crezi, într-adevăr, într-o nouă înflorire a Atenei?

— De ce nu?! se burzului Anitos.

— Nu mai e nimeni aici, rosti sec oratorul.

Anitos se mută mai aproape de el şi îşi domoli vocea:

— Aş putea oare să spun poporului că o să ajungem în sapă de lemn? Pericle şi noi! Gândul ăsta mă îngrozeşte... Să spun poporului că visteria noastră e goală? Că suflă prin ea vântul? Că zadarnic stoarcem biruri de la străini şi de la târgoveţi? Că nici taxele vamale pe care le încasăm la Pireu nu ajung să...

Se opri şi cercetă cu atenţie faţa lui Licon; i se păru că surprinde pe ea un rânjet înţepător. Sări în sus ca fript:

— Să te atac pe tine că nu ne dai nicio mână de ajutor şi că, dimpotrivă, subminezi autoritatea statului?...

Sări şi Licon din jilţul său şi se împotrivi cu îndârjire:

— Cum?!? Eu subminez autoritatea statului?!! De unde şi până unde?...

— De ani de zile, voi, sofiştii, strigaţi în gura mare că vreţi libertate deplină. Poftim, dorinţa ţi s-a împlinit! Ai auzit doar cu urechile tale, acum câteva zile, cum au strigat la ruine oamenii, cerând cutare sau cutare lucru. S-a mai întâmplat vreodată aşa ceva, în cetatea noastră?... Şi să ştii, de la strigăte la atac nu e decât un pas... Mai întâi voi sofiştii i-aţi dispreţuit pe aceşti transfugi de la ţară, şi chiar şi sărăcimea oraşului aţi dispreţuit-o... dar, după ce i-aţi numărat şi aţi văzut cât sunt de mulţi, aţi început să le căutaţi în coarne şi, numaidecât, aţi dat drumul la îndemnurile voastre: individul are dreptul să aibă ceea ce vrea. Iar dreptul îl are cel mai puternic. Pe toţi demonii înfocaţi! Azi, nimeni nu se mai sinchiseşte de lege. Şi ce iese din asta? Voi şi gloata pretindeţi deopotrivă că sunteţi alături de democraţi, dar, de fapt, voi, sofiştii, sunteţi împotriva democraţiei!

Licon izbucneşte, uitându-se la el cu ochii holbaţi:

— Pe Zeus olimpianul! Ce te repezi aşa la mine, dragul meu?! Eşti oare tu acela care respectă legile întocmai?

— Cum adică?! se răţoi Anitos furios: vrei să spui, poate, că le încalc?

— Asta tu trebuie s-o ştii mai bine, replică Licon, schiţând un zâmbet plin de viclenie. Poporul însă crede că democraţia înseamnă şi grija faţă

de om.

„ Mânios la culme, Anitos începu să ridice glasul:

— Şi ce-ai vrea să fac? Pot să le dau pământul înapoi acestor oameni? Să fie bucuroşi că l-am cumpărat de la ei; în felul ăsta, cel puţin s-au ales cu ceva. De altfel, scumpe Licon, şi tu ai cumpărat nişte tarlale de toată frumuseţea.

— Şi ce? se umflă în pene sofistul. Oare n-am făcut o treabă meritorie? Sper că vei recunoaşte acest lucru. Am ridicat acolo o nouă aşezare, am cumpărat vite, am lucrat pământul, am plantat măslini. Obştea poate să ne mulţumească nouă, Liconilor, pentru că am făcut să prospere pustietatea aceea şi, în plus, hrănim Atena.

— Ai dreptate, mărturisi Anitos. Şi atunci ce mai vrei de la noi? Ai vrea poate să pun zbirii să-i scoată cu biciul pe aceşti paraziţi dincolo de porţile Atenei? Asta ar însemna grija faţă de om? Cea de care îmi vorbeai? Iar obolii, de unde să-i iau pentru ei? Ştii bine că visteria statului nu poate face faţă atâtor flămânzi...

Licon îşi păstră buna dispoziţie:

— Păi vezi, în sfârşit, am ajuns exact acolo unde trebuia. Aşadar, Atena e înţesată de flămânzi, iar tu, aşa cum ai spus, nu poţi face nimic pentru ei. Viaţa se scumpeşte mereu. Din toate se face negoţ. Dobânzile cămătăreşti urcă până la cer...

— Asta vrea să fie o aluzie la împrumutul pe care ţi l-am oferit? îi curmă vorba demagogul, roşu de mânie. Dar eu, la rândul meu, n-am fost oare de folos obştei, făcând să rodească din nou pământul?

— Da, bineînţeles, scumpe prieten, încuviinţă Licon, cu o voce dulceagă. Şi, ştii, tocmai voiam să-ţi spun că o să mai am nevoie... Ştii, trebuie să mai cumpăr câteva păşuni...

Anitos îşi încreţi fruntea:

— Mda, e în interesul statului; vei primi acest în prumut...

Şi, după ce oftă din adânc, reluă:

— Crede-mă, dragă Licon, mă doare nespus de mult faptul că atâţia cetăţeni ai Atenei devin salahori. Da, sunt nevoiţi să se angajeze la muncile cele mai grele şi, cinstit vorbind, o duc mai rău decât sclavii mei.

— Într-adevăr, e o situaţie tristă, spuse Licon cu mâhnire în glas. Da, e în firea noastră, a atenienilor, de a ne purta cu sclavii mai binevoitor decât în alte părţi. Pare de necrezut, dar aşa e: cetăţenii liberi o duc mai prost decât sclavii. Şi-atunci îmi pun întrebarea: ce e de făcut cu ei? Oare, în cele din urmă, nu vor porni împotriva noastră?

— Păi vezi! E tocmai ceea ce vă reproşez eu cel mai mult, vouă, oratorilor. Cu sofistica voastră nu faceţi nimic altceva decât să vă tânguiţi şi să cobiţi. Ce răspândiţi voi printre oameni? Ceva folositor? Nici gând. Melancolia, depresiunea, deznădejdea, neîncrederea în viitor, asta răspândiţi voi în cetate. Tuturor acelora care vă ascultă, le înnegriţi ochii, iar ei se uită şi nu mai văd în jurul lor nimic, decât nimicnicie. Voi vă pricepeţi, cel mult, să răsturnaţi valorile, nu să le creaţi. Puneţi beţe în roate oricărei autorităţi. Şi încotro credeţi voi că împingeţi lucrurile? Spre un haos care, într-o bună zi, ne va distruge pe toţi.

Anitos se lăsă în jilţ, istovit, şi amuţi. Licon rămase în picioare, în faţa lui, şi-i spuse, cu îngăduinţă:

— Uşurează-ţi inima, dragul meu Anitos. Spune tot ce ai pe suflet... Nu uita, însă, că tu eşti acela care flutură cel mai mult sofistica pe la nasul oamenilor...

Şi în sinea lui îşi spuse: Noi doi o să ne apucăm o dată de beregată, acum însă avem alte griji. Sofistul reluă sofisticat:

— Ţi-ai ieşit din fire, dragul meu Anitos. Şi pentru ce? Pentru că l-ai văzut în mulţime pe omul care-ţi sapă mormântul? Pe Socrate? adăugă el sec.

Sesizând adevărul rostit de sofist, Anitos bătu în retragere:

— Ce tot vorbeşti, Licon? Ai vrut poate să spui: omul care te ia peste picior, care îşi bate joc de incultura ta, care îl dă pe fiul tău drept un exemplu înfiorător al desfrâului, dar nu omul care îţi sapă mormântul!!...

Licon se aşeză în faţa lui şi-i zâmbi, prieteneşte:

— Bine, n-o să mai adaug nimic, o să repet doar cuvintele lui Socrate către sărăcime, pe care, întâmplător le-am auzit. Iată ce-a spus: Nu sunt, bărbaţi atenieni, nici matematician, nici econom, ca să pot socoti cu cât se va îngrăşa visteria obştei şi cu cât se vor îngrăşa, în aceeaşi perioadă,

pungile unora dintre demagogi. Sunt un om simplu, în schimb sunt înzestrat cu o vedere bună – vedeţi ochii mei mari, ieşiţi din orbite?

La amintirea ochilor lui Socrate, Anitos se înfioră, dar Licon nu se opri, ci continuă să redea întocmai cuvintele filosofului:

— Sunt înzestrat şi cu urechi bune, care aud de la demagogi promisiunile lor şi pe urmă, de la popor, ce anume au înfăptuit. Sunt cârtiţa care scormoneşte sub pământ. Sunt trăsnetul care bate în arborii înalţi. Sunt vântul care risipeşte ceaţa, praful şi norii, vântul care purifică aerul. N-am nicio vină că unii oameni se tem de vânt şi de trăsnete. Vă învăţ, dragii mei, să vedeţi şi să auziţi, dar totodată, vă învăţ să gândiţi şi să comparaţi...

Anitos se străduia să-şi păstreze calmul, făcând un mare efort de voinţă.

— Asta s-a întâmplat nu de mult, în cartierul Keramicos, unde a vorbit în faţa olarilor, ţinu să precizeze Licon. Am ascultat finalul cuvântării şi am văzut ce efect a avut asupra micilor meşteşugari, care în aceste vremuri nu stau nici ei pe roze.

— Şi ce-a spus? întrebă Anitos, nemaiputându-se stăpâni.

Iar Licon, cu o voce voit indiferentă, îşi ţesu mai departe minciuna sa sfruntată:

— Ceva despre tine. Mai bine zis despre fiul tău care, zicea el, trăieşte în risipă şi desfrâu, ca un fecior de rege, când, de fapt, nu-i deocamdată decât fiul unui tăbăcar obişnuit – neobişnuit doar prin aceea că are sipetele îndesate cu arginţi.

— Ce vor de la mine? izbucni Anitos, pătimaş. Ar vrea, poate, să cerşesc şi eu pentru simplul motiv că Atena e plină de cerşetori? Ar vrea, poate, să mă las de tăbăcitul pieilor şi să mă duc să stau în groapa de gunoi, pentru că Atena e plină de trândavi şi de pierde-vară? Să pun în libertate sclavii, să sporesc astfel numărul amărâţilor care n-au unde să-şi pună capul? Să-mi părăsesc casa şi să mă tolănesc cu gloata în bârlogurile lor păduchioase, pline de şoareci şi şobolani? Ce vor?

— Ah, ce repede îţi ieşi din fire, dragul meu Anitos. Ţi-am spus şi eu ce-am auzit. N-a fost în intenţia mea să te supăr sau să te jignesc.

— În intenţia ta, sper că nu. Dar acest vagabond palavragiu vrea cu tot dinadinsul să mă jignească! Da, să mă răscolească, să mă sfredelească. Şi să scoată măruntaiele din mine, asta vrea acest Socrate. Iar eu, împotriva lui sunt neputincios, căci el e îndrăgitul poporului.

Licon strânse din umeri, cu aerul omului nerăbdător şi, plictisit, se ridică în picioare:

— E timpul să mergem printre oameni, să serbăm evenimentul.

Anitos îşi petrecu palmele peste faţa posomorâtă, îşi trase pe umăr un colţ al mantiei de gală şi ieşi primul din sala de consiliu.

Înaintează amândoi prin *stoa,* de-a lungul agorei. Nu departe de ei, în dreptul unei coloane, un bărbat spătos, desculţ, cu ţeasta pleşuvă, îmbrăcat într-un himation ponosit, stă de vorbă cu un grup de cetăţeni. Anitos tresări şi schimbă direcţia. Dar, peste puţin timp, îl zări din nou pe acelaşi bărbat bătrâior, spătos, cu chelie, discutând cu alt grup de oameni. Anitos ezită o clipă. Apoi, se opri descumpănit şi, întorcându-şi privirea spre Licon, îi spuse:

— Să ascultăm şi noi şi să vedem cum e cu vestita sa artă de a moşi!

Îşi acoperiră obrazul cu mantiile şi traseră cu urechea. O voce puternică făcea să răsune colonada:

— Sunt cârtiţa ce scormoneşte sub pământ. Sunt trăsnetul ce se abate peste arborii înalţi. Sunt vântul ce risipeşte ceaţa şi purifică văzduhul. De ce oare, bărbaţi atenieni, se tem unii de trăsnete şi vânt?

Punând această întrebare, vorbitorul se răsuci puţin şi, astfel, Anitos îşi dădu seama că deşi folosea cuvintele lui Socrate, acest om nu era Socrate.

5.

După ce luă gustarea de dimineaţă, Socrate porni spre gimnaziul Academos, unde se ducea adeseori să stea de vorbă cu prietenii şi să-şi înfrunte adversarii.

Străbătând cartierul Limnai, trecu pe lângă teatrul lui Dionysos. Se opri şi se întoarse, cu gândul la vremurile de odinioară. Câţi ani s-au scurs de când Aristofan l-a persiflat aici în comedia *Norii,* făcând din el un

sofist înfocat? Douăzeci şi patru!… Multe s-au schimbat în perioada dintre *Norii* lui Aristofan şi negura acestor zile. Câte furtuni s-au abătut asupra cetăţii! Şi câţi prieteni am pierdut! Ah, dragul meu Alcibiade! Nici nu ştii cum mi-a sângerat inima din pricina drumului tău întortocheat şi a sfârşitului tău atât de tragic. Şi alţi prieteni dragi m-au părăsit: Pericle, Anaxagoras, Euripide, pe care Hades i-a chemat în Eleusis; şi Xanofon, care a plecat în Persia. Dispariţia lor a sărăcit Atena. Numai eu, moşneagul, am rămas aici, să hoinăresc mereu pe străzile oraşului, ca să-mi expun ideile prin care nu urmăresc decât un singur lucru: să-l schimb pe om, să-l fac mai bun şi mai înţelept. E oare prea mult, de reuşesc atât de puţin?

Porni mai departe. În clipa aceea, însă, răsună în el acea voce lăuntrică. Demonul lui îl previne să nu se ducă la Academos. Se opri. De ce, pe toţi demonii!? Ce primejdie mă pândeşte acolo? Să-mi fi venit oare şi mie rândul?

Mda, de ce nu? Dar am spus oare tot ce am vrut să spun? Ce am vrut, se poate… Se pune însă întrebarea dacă am spus şi tot ce ar fi trebuit să spun!… Multe din cele exprimate de mine în trecut, au acum un efect mai mare ca atunci, şi-l vor avea şi în viitor. Timpul e un socotitor neînduplecat: păzeşte şi urmăreşte mereu tot ce s-a înfăptuit până acum şi ce a mai rămas de înfăptuit. În contul meu mai rămân încă multe, foarte multe, de făcut.

Grăbi pasul. Da, e nevoie să scot iar la lumină cele rostite cândva, dar neînfăptuite până acum.

Străbătu agora prin stoa poikile, apoi o luă pe drumul sacru, îndreptându-se spre Poarta Dipylon; ieşi în afara zidurilor şi se apropie de Academos. Ajunsese la câţi va paşi de ea, când, deodată, răsună din nou vocea lăuntrică a demonului său: Nu te du acolo!!! Este gata-gata să se oprească, dar în clipa aceea îi surprinse în poarta gimnaziului pe Meletos şi pe fiul lui Anitos, care îl salutară mai mult decât respectuos.

Intră şi el.

Ia te uită ce primire i-au pregătit Licon şi adepţii săi. Entuziasm exagerat, ovaţii linguşitoare, urale şi aplauze peste măsură.

Se salută cu prietenii şi nici nu bagă de seamă cât sunt de palizi şi de tulburaţi. Nu observă nici semnele pe care şi le făceau cu ochiul Licon, fiul lui Anitos şi Spechion, elevul lui Antifon, stabilind astfel ordinea în care urmau să ia cuvântul.

Peste capul pleşuv al filosofului, se îngrămădesc cuvinte bombastice de laudă, de linguşire şi slugărnicie deşănţată.

Oratorul Licon afirmă că superioritatea lui Socrate faţă de toţi bărbaţii atenieni nu poate fi tăgăduită, căci vorbele sale se confundă cu fapta. Fiul lui Anitos, un tânăr viclean, viciat de atmosfera casei părinteşti, erou al risipei şi al desfrâului, vorbeşte la început cât se poate de veridic: în timp ce mulţi încasează bani grei pentru sfaturi mărunte, menite să le asigure succesul personal, Socrate împărtăşeşte înţelepciunea sa – confirmată de zeul de la Delfi – tuturor, fără să ia un ban de la nimeni. Ba, mai mult, o împărtăşeşte chiar şi acelora care nu ţin s-o afle, arătându-le cum să devină mai buni şi mai fericiţi.

Platon urmăreşte cu atenţie ce se vorbeşte, cine vorbeşte şi cum se vorbeşte şi e din ce în ce mai neliniştit. Îl vede pe Licon făcând un semn cu ochiul şi, în aceeaşi clipă, Spechion – înverşunatul sofist modern şi adversarul lui Socrate, aşa cum de altfel a fost şi dascălul său Antifon – ia cuvântul, zâmbind mieros, cu faţa sa aspră şi rigidă. Atacul lui începe cu prefăcută părere de rău:

— Şi totuşi, precum vezi, distinse Socrate, se mai găsesc şi oameni nerecunoscători, care nu ştiu să aprecieze mărinimia ta şi repetă, unul după altul, că dacă tu însuţi nu-ţi preţuieşti sfaturile tale, aceste sfaturi n-au niciun preţ.

— Nu spui însă pentru cine, răspunse Socrate. Pentru cei cu care stau de vorbă, pentru mine, ori pentru Atena? Pe mine mă interesează ca un număr cât mai mare dintre discipolii ori adepţii mei să-şi însuşească acele virtuţi pe care se sprijină fericirea familiei şi a obştei. Socoteşti că a multiplica numărul bărbaţilor vrednici şi destoinici e un lucru nefolositor şi periculos?

— Pe Zeus, nu cred asta! exclamă Spechion. Eu n-am făcut decât să repet ce spun alţii.

— Ai repetat asta pentru că tu însuţi aveai îndoieli. Iar eu îţi repet ţie. Şi vouă, tuturor celor care vă aflaţi aici, că nu primesc plată de la nimeni pentru simplul motiv că nu mă vând...

Şi fără să ţină seama de indignarea ce se citea pe chipul lui Spechion, Socrate continuă:

— Nu vreau să devin un sclav, cu obligaţia de a sta de vorbă cu cel ce mă plăteşte. Vreau să fiu un om liber. Vreau să discut liber şi degajat cu prietenii mei, ca să găsim şi să ne însuşim împreună, ceea ce îl face pe om mai de-săvârşit. Răsplata mea e conştiinţa că sporesc numărul oamenilor mai buni şi mai bine pregătiţi.

Cu un gest de filfizon, Meletos îşi aruncă peste umăr un colţ al hlamidei şi, aruncându-i filosofului o privire impertinentă, începu:

— Vrei să spui prin asta că acei ce învaţă la sofişti – pe bani, fireşte, – nu râvnesc virtutea şi perfecţiunea, ci numai prosperitatea personală? Nu ţi se pare că o astfel de afirmaţie îi jigneşte pe sofişti, pe discipolii lor şi pe mulţi dintre cei prezenţi? Dacă pe tine, care predai învăţătura fără plată, nu te consideri un sclav – repet asta textual – e limpede ca lumina zilei că-i consideri pe ceilalţi dascăli de înţelepciune nişte sclavi, iar pe discipolii lor, proprietari de sclavi.

Prima lovitură fu neaşteptat de puternică. Prietenii lui Socrate îşi aţintiră ochii asupra maestrului lor, cu îngrijorare. Acesta însă răspunse liniştit.

— Acei ce primesc bani de la cineva, sunt datori să facă acest lucru pentru care sunt pregătiţi şi plătiţi. Ori poate greşesc şi lucrurile stau altfel decât spun eu aici?

Licon îşi frecă barba ţepoasă ca un mănunchi de iarbă uscată. Dădu din mână cu un aer de stăpân, dar îşi frânse în două gestul său autoritar şi preferă să-şi strâmbe buzele subţiri într-un zâmbet fariseic, simulând umilinţa şi respectul:

— Nimeni dintre noi nu se poate compara cu Socrate în privinţa modestiei. Socrate e cel mai modest om sub soare. Nu ia de la nimeni bani, ca să nu devină sclavul nimănui, în schimb se mulţumeşte cu mâncarea, băutura şi îmbrăcămintea cu care nimeni n-ar putea nici

măcar pe sclav să-l mulţumească. Nici eu – mărturisesc cinstit – n-aş fi în stare să-mi reduc nevoile sub nivelul de trai al sclavului…

Şi, cu un rânjet caustic, adăugă:

— Nu ştiu să umblu desculţ, pe jumătate gol, flămând şi însetat.

Meletos, Anitos şi Spechion izbucniră într-un hohot de râs răutăcios.

Socrate însă, mereu bine dispus, nu se lăsă intimidat şi se apucă să vorbească:

— Mulţi oameni îşi închipuie că mulţumirea şi fericirea – şi Mă rog, cine nu tânjeşte după ele! – ar consta în lux, în fast şi în strălucirea exterioară. Dar eu socotesc că a nu avea nevoie de nimic, e divin. A avea nevoie de cât mai puţin e cel mai aproape de divin. Şi ce este cel mai aproape de divin e şi cel mai aproape de omul cel mai bun.

— Excelent! se aud mai multe glasuri.

— Excelent, îi şopti Licon poetului Meletos. Încet-încet, intră singur în capcana noastră. Acum e rândul tău, băiete. Ridiculizează-mă cum te pricepi mai bine.

Meletos îşi desfăcu braţele şi începu:

— Vai, distinsul meu Licon! Ce lovitură cumplită ai primit. Aşadar, tu eşti cel mai departe de cel mai bun! Scoate-ţi repede opincile, dezbracă-te de hlamidă, să nu rămâi nici măcar o clipă cu această ruşine.

— Şi cu mine cum rămâne, Socrate? întrebă cu prefăcută inocenţă Anitos – junior. Să mă despoi până la piele? Şi eu vreau să mă apropii de divin.

— Eşti foarte aproape de el, dragul meu, interveni Licon. Mai-mai să-l atingi. Căci Socrate e singurul dintre noi pe care-l vizitează zeii şi stau de vorbă cu el. Şi a sta de vorbă cu zeii, asta n-o poate face decât tot un zeu!

Lovitura fu atât de perfidă şi de neîndurătoare, încât Socrate văzu fulgere pe dinaintea ochilor. Îşi depărtă picioarele, ca să stea mai bine. În jurul lui totul încremenise într-o tăcere mută şi încordată, pricinuită de acuzaţia clară a oratorului Licon. Şi, în clipa aceea, filosoful pricepu că se află în mijlocul unor duşmani care vor ceva mai mult decât să-l umilească şi să-l ridiculizeze.

Meletos sparse tăcerea, spunând cu o uimire bine jucată:

— Cum aşa? Pe Zeus! Cel mai modest om sub soare – un zeu!?!

— Am glumit, prietene, interveni Licon.

— Nu întru totul, distinse Licon, ţinu să precizeze Spechion. Dar eu aş pune o întrebare: cine dintre oameni se poate mândri că se însoţeşte în permanenţă cu demonii!?... Ah, iertaţi-mă, am vrut să spun cu demonul lui...

Şi plimbându-şi ochii săi verzi peste chipurile celor prezenţi, îi întrebă:

— Nimeni dintre voi? Aşteptă câteva clipe, apoi reluă:

— Nimeni! Toată admiraţia mea, Socrate! Mi-e greu să rostesc ceea ce gândesc toţi cei aflaţi aici, de teamă să nu mă pedepsească zeii, de vreme ce întreţii cu ei o prietenie atât de intimă... Ori, mai ştiu eu, să nu mă condamne la moarte fiindcă nu vreau să recunosc divinitatea ta!...

— Asta-i ticăloşie, Spechion! izbucni Platon, cu indignare. Ceea ce faci tu e o încercare de a răsturna şi de a răstălmăci totul împotriva lui Socrate.

— Cine e acest june?! se miră Spechion, făcând pe neştiutorul. Ah, da, nepotul sângerosului Critias, omul de funestă amintire...

— Asta-i o ticăloşie şi mai mare! strigă Criton. Într-adevăr, îi faci cinste dascălului tău Antifon, pe care îl şi întreci în arta ticăloşiei. Dar, bagă de seamă să nu-l întreci şi în privinţa destinului şi să nu ajungi pe mâinile călăului mai repede decât a ajuns el.

Spechion şi Licon ar vrea să se năpustească asupra lui Criton, dar Antistene e mai iute şi, împreună cu Socrate, îi sar în ajutor prietenului.

— Priviţi cum se comportă un epigon al sofiştilor! Ăsta nu mai e un iubitor de înţelepciune ci un iubitor al răstălmăcirii şi al denaturării. Nu rosteşte bine cuvântul şi gata cu reversul lui! în ce scop?

Socrate făcu un pas înainte şi-i aţinu calea:

— Linişteşte-te, dragul meu, lasă-l să vorbească în voie, jongleria asta de cuvinte nu e totuşi lipsită de interes. În felul ăsta, învăţăm şi noi ce-i sofistica; spune-ţi gândul până la capăt, dragă Spechion, te rog...

— Nu-l mai spun! se burzului Spechion, subţiindu-şi ochii săi verzi. Dar vreau să-ţi pun o întrebare şi te rog să-mi răspunzi fără ocolişuri. E adevărat că propovăduieşti în Atena o nouă religie?

Prietenii lui Socrate se înspăimântară, în timp ce duşmanii lui se umflară în pene. Din nou tăcere încremenită. La întrebarea lui Spechion, Socrate simţi cum îl trec fiori de gheaţă pe şira spinării. Îşi dă seama că e prins în laţ. Ochii săi, uşor ieşiţi din orbite, capătă o lucire puternică; privirea lui alunecă încet peste mulţime, surprinzând feţele îngrijorate ale prietenilor şi feţele răutăcioase ale duşmanilor, rânjind în aşteptarea unui deznodământ. Pe chipul lor se citeşte întrebarea: va izbuti oare să scape din capcana ce i-a fost întinsă? în cele din urmă, voinţa birui emoţia. Socrate îşi stăpâni sentimentele în asemenea măsură, încât vocea lui rămase la fel de calmă şi de fermă:

— Sunt bucuros, dragul meu, că ai exprimat un lucru neclar pentru tine şi, de bună seamă şi pentru unii din cei de faţă. Gândiţi-vă, prieteni, câte vietăţi care trăiesc pe pământ, în ape şi în aer au fost create de zei. Dar numai pe om l-au făcut după chipul şi asemănarea lor. I-au dăruit un trup desăvârşit, dar mai presus de toate, un suflet, adică bunul cel mai de preţ dintre toate bunurile. Simţul omenesc şi, împreună cu el, mintea omenească, cu capacitatea de a crea. Şi creează nu numai lucruri necesare vieţii de toate zilele ci şi opere artistice, făurite din idei şi cuvinte, din marmoră şi culori, din sunete şi voci, din lumini şi umbre...

Uralele prietenilor îi însoţesc cuvintele. Dar laţul capcanei se strânge şi se înfige tot mai mult în beregata lui Socrate.

— Se poate înţelege din asta că Socrate îl situează pe om la nivelul zeilor? întreabă, cu perfidie, Licon.

— N-a spus aşa ceva! explodă Antistene.

— Întorci cuvintele şi le răsuceşti aşa cum îşi suceşte vipera coada, strigă iritat Apolodor.

— Ăsta e interogatoriu, nu discuţie, strigă mânios Faidon.

— Interogatoriu? întrebă Licon, zâmbind satisfăcut? De unde până unde acest cuvânt? Vă sperie ceva, scumpii mei socratişti? De ce? Ne bucurăm doar de libertatea nelimitată a cuvântului!... O lume întreagă ne invidiază şi ne laudă pentru acest drept. Şi voi sunteţi cuprinşi, în zilele noastre, de aceeaşi teamă ca pe vremea tiraniei? De ce? Ce se întâmplă?

În acest timp, Socrate îşi strânse mantia mai aproape de corp, ca şi

când ar fi vrut să se apere împotriva unor noi atacuri. Apoi, văzând că toţi ochii celor prezenţi erau aţintiţi spre buzele lui, îşi adună toate puterile şi începu:

— Unii oameni se înşală socotind că se pricep să înţeleagă toate treburile omeneşti şi nu mai au nevoie să cugete şi să chibzuiască asupra lor. Mie însă mi se pare că zeii le-au dat oamenilor posibilitatea să gospodărească totul şi să hotărască în toate pe temeiul cunoaşterii. De aceea trebuie să avem grijă ca mintea omenească să fie condusă mereu spre o asemenea cunoaştere, încât să desluşească folosul de pagubă şi cinstea de necinste. Dar, înainte de toate, omul trebuie să se cunoască pe sine. După aceea abia îşi va da seama dacă e capabil de cutare ori cutare muncă, de împlinirea unei misiuni ce i-a fost încredinţată, sau a oricărei alte activităţi ce urmează să-i fie încredinţată.

Respirând mai în voie, Socrate îşi spori glasul:

— Introspecţia e la fel de necesară ca privitul în jurul tău. În el însuşi trebuie să asculte omul cu atenţie, ca să audă acea voce lăuntrică, prin intermediul căreia se face auzită puterea aceea divină care îl avertizează în faţa unei primejdii în care, altfel, s-ar arunca orbeşte. La mine, acea voce nu constituie o superioritate a mea, un dar al meu. Superioritatea mea constă numai în faptul că am urechea ascuţită şi mă pricep să ascult...

Mişcarea în rândurile prietenilor lui Socrate dezvăluie doar atenţia şi interesul pentru cele spuse de dascălul lor şi nicidecum o reducere a încordării.

Meletos îl întreabă în şoaptă pe Licon ce vrea să spună Socrate cu acest demon al său. E un privilegiu al lui, ori demonul ne frecventează deopotrivă, pe toţi? Licon scutură din capul lui ţuguiat. Nu ştie. Meletos îl mai întrebă, tot în şoaptă, dacă prin asta Socrate îi îndeamnă pe toţi cei de faţă să recunoască noua sa religie!

— Ai enunţat o idee nespus de preţioasă, Meletos, îi răspunse Licon, împungându-i braţul cu degetele sale osoase. Dar deocamdată să isprăvim cu demonul lui; ni l-a sugerat mai mult decât aveam nevoie...

Şi, aruncându-i o privire tăioasă, îi suflă ceva la ureche; în clipa

următoare, Spechion îl întrebă pe Socrate:

— Cu alte cuvinte, omul nu ştie singur ce e folositor şi ce e cinstit?

Iar la un semn al lui Licon se dezlănţuie o adevărată ploaie de întrebări, ţâşnite din gurile altor prieteni şi învăţăcei ai sofistului:

— Aşadar, cine nu e discipolul lui Socrate e un ignorant şi riscă să se arunce în foc ori în valurile mării ca un sinucigaş sau ca un om ieşit din minţi?

Râsete izolate.

Şi din nou, un alt june venit aici să lovească în Socrate cu speranţa de a culege măcar o petală de glorie îndoielnică, strigă, exaltat:

— Fără el suntem fiii pierzaniei şi…

Dar glasul incisiv al încercatului orator îi curmă vorba la mijloc:

— Linişte, prieteni! Nu permit să ridiculizaţi în felul acesta un om demn de respectul tuturor elenilor!

Şi, întorcându-se spre Socrate, continuă, punând accentul pe semnificaţia unei misterioase pluralităţi:

— Pe noi ne interesează ce gândeşte Socrate despre bărbaţii care conduc azi destinele obştei. Ştiu ei să deslușească folosul de pagubă şi cinstea de necinste, în ciuda faptului că n-au fost elevii tăi?

În rândurile auditoriului rumoare şi emoţie. Oamenii au sentimentul că Socrate a pierdut. Acesta însă îşi biruie teama ce-l cuprinsese la un moment dat şi intervine, vesel, aşa cum face întotdeauna când e silit să lupte cu un duşman:

— Ştiţi, dragii mei, ce este conştiinţa? Dacă nu mă înşel, acest cuvânt a fost născocit şi adus pe lume de prietenul meu Euripide. De la o zi la alta, preţuiesc tot mai mult această noţiune şi-i chem pe toţi acei pe care Licon i-a indicat prin cuvântul „noi” să-şi cerceteze singuri conştiinţa. Şi dacă nu ştiu nici până azi ce e cinstit şi folositor pentru obşte, cu toate că de cincizeci de ani explic acest lucru pe străzile Atenei, atunci sunt bucuros să le-o mai spun o dată, acum. Ştiu că printre conducătorii poporului – printre demagogi – sunt oratori străluciţi, – şi aici Socrate îşi îndreptă ochii săi ieşiţi din orbite spre Licon – da, oratori străluciţi, care se străduiesc să câştige dragostea oamenilor cu cuvinte frumoase, alese şi

bine meşteşugite. Dar arta oratoriei, fără o conştiinţă care să discearnă ce e folositor obştei, e pentru obşte nefolositoare, înşelătoare şi dăunătoare.

Strigătele de încuviinţare sunt din ce în ce mai numeroase decât strigătele de nemulţumire. Socrate se lasă antrenat de clocotul mulţimii. Nu se mai fereşte şi vocealui e tot mai puternică:

— Demagogul trebuie să fie spada şi lancea poporului, ca să fie în stare să-i cucerească o viaţă demnă. Cel ce vrea să fie folositor obştei, trebuie să fie preocupat de prosperitatea ei şi nu de prosperitatea sa personală.

Furtuna de aplauze şi strigăte aprobatoare se extinde şi în tabăra adversarilor lui Socrate.

Meletos calmează vacarmul ridicând mâinile şi strigând în gura mare:

— Linişte! Linişte! Are cuvântul demagogul Licon! Licon aşteaptă până când mulţimea se linişteşte de tot şi în tăcerea încordată, vorbeşte grav şi apăsat:

— Făcând această afirmaţie, eşti desigur încredinţat că actualii conducători ai obştei se îngrijesc mai mult de profitul personal decât de cel al Atenei şi, de bună seamă, îl ai în vedere, în primul rând pe Anitos, căpetenia partidei democratice...

Aici amuţi intenţionat. Tăcerea fu spartă de întrebarea înţepătoare a lui Socrate:

— Cum aşa, Licon?! Atât de urât îl suspectezi tu pe Anitos al nostru, iubitorul de oameni?

Prietenii filosofului izbucniră în hohote de râs. Licon se face verde-cenuşiu la faţă şi explodează:

— Tu îl suspectezi!

— Pe câte ştiu, scumpe Licon, eu n-am rostit niciun nume, nici pe al tău, nici pe al lui Anitos.

Vijelie de râs în rândurile adepţilor lui Socrate, care ştiu că Licon se angajează uşor la orice de-ar fi să meargă chiar şi împotriva Atenei democratice.

Socrate trece la ofensivă:

— Tu n-ai ochi, distinse Licon, ca să vezi dacă treburile merg bine sau

nu în obştea noastră? Spune, pe zeiţa justiţiei, pe zeiţa Dike, cea mai des evocată dintre zeiţe – dacă aici în cetatea noastră merge măcar ceva spre mai bine sau dacă totul merge spre mai rău?

— Spre mai rău! Spre mai rău! strigă numeroase voci din mulţime.

Vocile acestea vorbesc în favoarea lui Socrate şi nicidecum în aceea a lui Licon. Se pare că demagogul e prins la înghesuială şi întregul turnir se va încheia cu victoria lui Socrate.

Palid şi cu obrajii lăsaţi de atâta încordare, Licon ridică totuşi braţul în sus şi îşi înalţă glasul:

— Auzi Socrate?! Auzi unde duc discuţiile tale?! la instigare împotriva autorităţii statului, la haos!!! Pricepe, dragul meu, şi nu te speria de faptul că-ţi spun în adevăr adevărat, dar eu sunt animat de cele mai bune intenţii faţă de tine, căci adevărul nu face rău nimănui, dimpotrivă, ajută pe oricine; deci, precum singur poţi să constaţi, tu nu educi tineretul nostru în spiritul cinstei ci, dimpotrivă, îl strici, îndepărtându-l de această virtute!

Anitos-junior, Meletos şi Spechion au amuţit şi ei, uimiţi de iscusinţa şi abilitatea lui Licon, iar admiraţia lor faţă de puterea sofisticii, care e în stare să vopsească binele în rău, e acum mult mai mare decât înainte de a veni aici.

— Mi-e teamă pentru Socrate, îi spune Apolodor în şoaptă lui Criton.

— Mi-e teamă pentru Atena, rosteşte cu voce tare Socrate, care a auzit aceste cuvinte.

6.

Anitos – junior şi Meletos – poetul pătrunseră în casa amorului.

— Te salut, amorez al regeştei fetiţe Psyche! spuse Anitos, zâmbind spre statuia zeului Eros. Mă înclin în faţa ta, chiar dacă necredinciosul Socrate te-a coborât, făcându-te din zeu demon!

— Hei, Demonasa! se adresă el patroanei luxosului paradis al amorului... Vrem să-i înălţăm o jertfă.

Demonasa le întinse oaspeţilor flori de oleandru.

— Iar eu, în onoarea voastră, scumpii mei oaspeţi, o voi cinsti, ca de

obicei, pe superba Afrodita.

Se apropie de statuia zeiţei şi aprinse, în vasul aflat la picioarele ei, grăunţe de răşină arăbească.

Apoi îi pofti pe oaspeţi să ia loc în salon şi bătu de trei ori din palme. Draperiile din ţesătură grea se desfăcură ca prin farmec şi în încăpere îşi făcură apariţia faimoasele frumuseţi ale acestei case:

— Şapte stele de primă mărime pe cerul nocturn al Atenei, spuse cu mândrie Demonasa.

— Şapte aştri ce se învârtesc ca nişte firave luminiţe în jurul chipului tău fermecător, o, Demonasa, care cu frumuseţea ta eclipsezi toate stelele – frumoasă, frumoasă dar neîntrecută – improviză Meletos, curtenitor.

Anitos o cercetă cu ochii întredeschişi pe Demonasa şi, deodată, în imaginea acestei femei coapte şi atrăgătoare, o descoperi pe vrăjitoarea Circe, aceea care-l ospătase cândva pe Ulise, regele Itacăi.

Circe. Circe. Fiica lui Helios, zeul soarelui. Auzise, nu de mult, rostindu-se numele acestei vrăjitoare. Unde? Când? Şi de cine? Aha! De Socrate, de omul din pricina căruia l-am cărat aici pe acest măgar – făcător de versuri.

Cu un gest de nemulţumire, Meletos o expédie pe prima fată care se gudura pe lângă el.

— Nu. Nu mă tulbură. Alta!

O păstră pe Neira, fiica deşertului, o făptură oacheşă şi înfocată ca o dogoare neagră.

— Asta va fi a mea, eşti de acord? întrebă el, tremurând de poftă.

Anitos îl dispreţuia pe acest parazit, care de ani şi ani trăia pe spinarea familiei lor, fără să realizeze însă că şi el era un parazit al tatălui său; dar ca tovarăş de petreceri şi desfrâu, nu-şi putea dori un altul mai bun.

— Nu. Răspunse el. A mea va fi! Amintirea lui Socrate îi sugeră o idee.

Se ridică şi porni spre încăperile din spatele casei, unde lucrau sclavii eunuci. Se întoarse curând, înfăşurat într-o mantie lungă.

— Mi-e un pic rece, spuse el, aşezându-se în jilţ.

Între timp, Meletos continuase cu cercetatul fetelor, se interesase dacă

sunt sănătoase şi, în cele din urmă, o alesese pe Carina, o leoaică blondă-aurie, graţioasă şi atrăgătoare.

Anitos îşi începe jocul, pe care nimeni nu-l intuieşte: Se întunecă la faţă şi arborează o mină de om necăjit.

— N-ai dormit bine azi noapte, dragul meu? îl întreabă grijuliu Meletos, dar cu mai multă teamă pentru voluptăţile Afroditei decât pentru Anitos. Eşti cumva prost dispus? insistă el.

— Dimpotrivă! Pe Zeus! Sunt într-o dispoziţie de zile mari, într-o dispoziţie nemaipomenită, cum nu-ţi poţi închipui...

Apoi, aruncând de pe el mantia largă, apăru într-o bluză de pânză aspră, nealbită, aşa cum poartă sclavii şi, fără să-i pese de uimirea celor prezenţi îşi scoase şi opincile şi rămase desculţ.

— E de-a dreptul inutilă delicateţea de a pune peste o piele altă piele, ţinu el să precizeze.

Meletos se uita la el cercetător. Bluză aspră?!? Şi desculţ?!? Capriciile unui bogătaş?

Stăpâna casei le oferă oaspeţilor tot felul de bunătăţi, din cele mai alese.

Anitos s-a trântit în jilţ, întinzându-şi comod picioarele desculţe.

— Supă de broască ţestoasă? Nu, nu vreau. Nici friptură de berbec cu sos de vin. Scrumbie cu capere? Viţel în sos picant? Ouă cu icre? Nu, să nu văd nimic din toate astea!

— Dar ce-i cu tine, te-ai ghiftuit? Ţi-e stomacul deranjat? întrebă Meletos, vibrând de dorinţa de a se înfrupta din toate.

— Dimpotrivă. Sunt flămând. Şi am o poftă de mâncare nemaipomenită. De aceea aş dori – şi aici se întoarse cu faţa spre Demonasa – da, aş dori pentru toată lumea, brânză de capră şi turtă de orz.

— Ce tot îndrugi? ripostează Meletos, înmărmurit.

— Un moment, distinse oaspe, interveni Demonasa.

Mai am aici o tocătură de ficat, cu trufe şi migdale, foarte bine condimentată...

— Nu. Nu, niciun excitant! se revoltă Anitos.

Meletos e cuprins de mânie. Ia te uită, domnişorul! Face pe amfitrionul,

dar nu întreabă pe nimeni ce dorinţă are...

— În cazul ăsta, eu nu mănânc nimic, ripostează el, cu îndârjire.

— Zău!?! în cazul ăsta, mai curând tu eşti ghiftuitul cu stomacul deranjat, de vreme ce simţi nevoia să-ţi aţâţi pofta şi să mănânci numai lucruri care alterează trupul şi sufletul. Fii te rog bună, scumpă Demonasa, şi porunceşte să se aducă ce-am comandat: brânză de capră şi turtă de orz.

Fetele îi zâmbesc drăgăstos, dar zâmbetul lor trădează deopotrivă nedumerirea şi amărăciunea care le-a cuprins. Ce l-a apucat? Să fi înţărcat bălaia?

Spre dezamăgirea tuturor, mâncarea e adusă la masă. Ciupesc pe rând din turtă şi brânză, rostogolesc dumicatul pe limbă şi nu-s în stare să-l înghită, căci dinspre bucătărie se revarsă spre ei mirosul de friptură şi sosuri condimentate. În schimb Anitos plescăie de plăcere şi laudă brânza şi turta: ce gustuoase sunt şi ce sănătoase! Şi ce bine se doarme după aceea!...

— Ce-i cu el? De ce ne execută în felul ăsta? se întreabă în sinea ei Neira. Şi ce ochi fioroşi are în seara asta! Să mă drăgostesc cu el acum, nu-i nicio bucurie, dar trebuie să simulez dorinţa, că de nu îmi scoate sufletul.

— De ce atâta modestie în seara asta? De ce te lipseşti de o mare plăcere? îl întreabă pe Anitos stăpâna casei.

— Te înşeli, scumpă doamnă. Mă delectez de minune. Iar dacă ne mai serveşti şi cu apă de izvor, plăcerea mea va fi desăvârşită.

— Uiţi unde ne aflăm, dragă Anitos, izbucni Meletos, izbind furios cu pumnul în masă: Să se aducă vin! De Chios, ca de obicei!

— Ce-i cu tine, Meletos? se tângui Anitos. În ce prăpastie te prăbuşeşti, bunul meu prieten? Mai întâi mâncăruri excitante, acum vin greu de Chios şi, până la urmă, te pomeneşti că o să vrei şi o femeie în braţe?

Holbară ochii la el, cu credinţa că într-adevăr şi-a ieşit din minţi. Dar Anitos continuă pasionat:

— Adu-ţi aminte, Meletos, de vrăjitoarea Circe care le-a dat prietenilor lui Ulise să bea o băutură fermecată – şi ce altceva era acea băutură

decât un vin greu? – şi i-a tratat cu delicatese foarte picante, ca până la urmă să-i prefacă în porci…

— Şi această Circe sunt eu? întrebă jignită Demonasa, sărind ca arsă din jilţul ei. Apoi le făcu semn şi fetelor să se ridice. Lumina discretă a felinarelor dezvălui, sub ţesătura străvezie, nişte forme ispititoare.

Meletos nu se mai putu stăpâni, atât era de dornic să bea, să mănânce şi să strângă o femeie în braţe. O apucă pe Demonasa de mână şi începu s-o roage:

— Frumoasă stăpână, fii vrăjitoarea noastră Circe! Îmbată-ne! Hrăneşte-ne! Oferă-ne, în palatul tău, cele mai suave femei! Dacă prietenul şi binefăcătorul meu se împotriveşte azi plăcerilor, vi le îngădui eu vouă şi mie. Priveşte această agrafă de aur, Circe. Ţi-o las amanet, Circe, iar tu în schimb, porunceşte să ni se aducă tot ce ne-ai oferit la început. E mai bine să devii porc după ce te-ai înfruptat din toate bunătăţile şi te-ai bucurat de toate deliciile, decât să renunţi la ele, ca un cerşetor.

Aşeză din nou fetele pe scaun şi, în acest timp, le pipăie cu lăcomie.

— Ce ziceţi, splendidele mele purceluşe? Gustaţi cu mine tocătură de ficat bine condimentată, friptură de miel, sitari umpluţi şi vin greu de Chios?

Şi, grohăind ca un porc, adaugă:

— Sunteţi pentru viaţa dulce a purceilor sau pentru viaţa amară a pesimiştilor?

Fetele intră în joc şi guiţă ca purceluşii de lapte:.

— Dulce, duuulce!

— Le auzi, Anitos? i se adresează Meletos, întorcându-se spre el. A refuza darurile divinei Demeter şi ale divinului Dionysos e curată nebunie; asta o poate face numai un nelegiuit şi un descreierat.

— Nimeni altul? întreabă Anitos, cu o voce străină. Şi, ridicându-se în picioare, începu să umble, cu pas legănat, ca o raţă, plescăind cu tălpile goale pe pardoseala de mozaic a salonului. Văzând că nu-i răspunde nimeni, se grăbi să spună:

— Ştiţi voi oare, dragii mei, că până şi în casa Afroditei trebuie cinstită

cumpătarea?!

— Socrate! izbucni Meletos şi toţi începură să aplaude. Mare comediant mai e şi acest Anitos! Ce-i al lui e al lui! A reuşit să-l tragă în casa plăcerilor pe Socrate cu cumpătarea lui!

Şi, tăvălindu-se de râs, o cuprinse pe Carine în braţele sale şi se apucă s-o sărute de zor.

— Nefericitule! exclamă Anitos, continuând să-l imite pe Socrate. Ce faci aici?!? Sugi otravă de pe buzele ei!

— Pe Hercule, strigă Meletos. Ce forţă cumplită atribui tu sărutului, dragă Socrate!

— Cum? Tu nu ştii că păianjenii veninoşi, da, nişte păianjeni mai mici ca o jumătate de obol, dacă se înfig în pielea omului îl sleiesc de puteri şi-l lasă fără simţuri? Tu nu ştii că acel animal, care-şi spune femeie, e mai cumplit decât păianjenul veninos, pentru că atingerea buzelor ei te scoate din minţi?!? Fugi, fugi de lângă ea, cât mai e timp, aşa cum fac eu!

Cu ochii înverşunaţi de mânie o smulge pe Carine din braţele lui Meletos:

— Nu, niciun fel de dragoste! Nimic!

Răcneşte:

— Ce destrăbălare! Ce decadenţă! Toate fetele afară!

Demonasa interveni pe un ton sec, în faţa căruia orice împotrivire e zadarnică:

— Mă vei ierta, sper, distinse Anitos, dacă voi încheia întâlnirea de azi altfel. Carina, adu hlamidele stăpânilor şi condu-i până la poartă!

Anitos izbucni într-un hohot de râs nestăvilit, de data asta în stilul caracteristic familiei sale.

— Scumpa, draga mea Demonasa, cum văd şi pe tine am izbutit să te înşel!

Şi, întorcându-se spre ceilalţi, continuă:

— Va să zică, voi toţi aţi crezut că Socrate, în strădania lui de a-i schimba pe oameni, m-a schimbat şi pe mine, transformându-mă într-un tânăr plin de virtuţi!?!

Începu să umble prin încăpere în lung şi-n lat şi să urle ca un smintit:

— Aşa, va să zică, aţi crezut că o să renunţ la plăcerile trupeşti, la bucuriile vieţii şi o să mă îmbrac ca un sărăntoc? Că Socrate a reuşit să facă din mine o sfrijitură de om, aşa cum a făcut din Antistene? Sau că o să ajung la fel cu Platon, care, deşi tânăr, are apucături de moşneag? Sau poate vă închipuiţi, că dacă Simon stă toată ziulica în fund şi ciubotăreşte, ar trebui să stau şi eu, de dimineaţa până seara să argăsesc şi să frec nişte piei împuţite.

Aruncă de pe el bluza aspră, sub care purta un chiton de mătase trandafirie şi, desfăcându-şi larg braţele – până 1 gestul acesta îl moştenise de la tatăl său – se învârti în loc, de parcă ar fi vrut să-i cuprindă pe toţi:

— Nu vă fie teamă, drăgălaşelor! Eu nu i-am reuşit lui Socrate. Eu mă număr printre stricaţii lui. Da, precum vedeţi, Socrate strică tineretul! Bătrânul ăsta morocănos v-a umflat atât de mult cu arete-ul lui, încât, până la urmă, m-a cuprins o dorinţă nebună de a face, pe bună dreptate, tocmai contrariul.

— Frumos rezultat al învăţăturii acestui bătrân care strică tineretul, rânji Meletos.

Anitos ia de la Demonasa agrafa de aur şi i-o restituie poetului.

— În sfârşit, îl recunosc. Anitos, e iar Anitos! şi Meletos îşi îmbrăţişă prietenul. De altfel era şi timpul, căci gâtul mi s-a făcut iască. Şi am o poftă nebună de o friptură straşnică şi de atingerile Carinei, se înflăcărează poetul.

— Stai puţin, amice, o clipă doar, îi curmă Anitos entuziasmul dezlănţuit. Apoi întorcându-se către stăpâna casei, îi spuse: Scumpă Demonasa, porunceşte să ni se pregătească un ospăţ demn de tine şi de persoanele noastre. Între timp, eu şi Meletos ne ducem să tragem în piept parfumul de crini din minunatul tău peristil.

— Dar bine... eu! se împotrivi Meletos. De ce atâtea tergiversări!...

Anitos îl luă de braţ şi, fără să-i adreseze o vorbă, ieşi cu el în peristil, unde se aşezară amândoi pe o bancă de piatră.

— De ce m-ai adus aici? izbucni nerăbdător Meletos.

— Îţi aduci aminte ce-a spus Socrate despre tatăl meu la gimnaziul

Academos?

— Cum să nu!?! Boşorogul l-a atacat zdravăn! Apoi, coborându-şi glasul, Meletos întrebă: şi tatăl tău are de gând să tacă?

— Să tacă? răspunse Anitos, rostogolind cuvintele pe limbă. Nimeni dintre noi, cei atacaţi, nu poate să tacă. Nici tu, Meletos!

— Eu, atacat!?!

— Şi încă cel mai rău dintre toţi. Socrate te distruge ca poet, bătându-şi joc de arta ta.

— De fapt, ai dreptate. Aşa e. Mă distruge.

— Şi pe nedrept! se înfierbântă Anitos. Eu nu sunt un cunoscător în ale poeziei, dar atâta cât să pot afirma cu cugetul împăcat că tu, Meletos, dai o nouă orientare poeziei elene, tot mă pricep. Versurile tale, cred eu, au în ele ceva aparte, ceva atât de deosebit, încât nu oricine e în stare să le înţeleagă. Semnificaţia lor adâncă poate fi desluşită numai de cei mai instruiţi... hmmm... hmm...

Şi, după ce tuşi ca să-şi dreagă glasul, continuă:

— Iar ideile lor, dacă ne gândim bine, diferă...

Şi, ameninţându-l în glumă cu degetul, încheie:

— Da, da, da! Eşti deştept, Meletos! Eu unul, sunt pur şi simplu uluit la câte interpretări se pretează versurile tale...

— Nu mai spune! respinge Meletos cuvintele de măgulire.

Dar cu atât mai stăruitor devine Anitos.

— Mi te-ai destăinuit cândva că vrei să demonstrezi mai multă măiestrie decât mucegăiţii Homer, Alceu ori Safo. Şi te-ar răbda inima să-l laşi pe Socrate să ridiculizeze în public strădania ta novatoare?!

În culmea iritării, Meletos nu e în stare să spună, ca altă dată, ce ar dori să creadă oamenii despre el şi spune acum ceea ce crede el însuşi despre sine:

— Mă îndoiesc... eu... nu ştiu cum să mă exprim... Mă cunoşti, nu?... Eşti doar prietenul meu...

— Şi oare recunoaşterea mea nu e destul de palpabilă?! râse Anitos, frecându-şi degetele de la mâna dreaptă...

— Ba da, ba da, se grăbi să-l asigure poetul. Şi tocmai de aceea îţi fac o

nouă confidenţă: mie grozav îmi place să experimentez... ştii, un lucru pe care nu l-a mai făcut nimeni înaintea mea. Înţelegi? asta e mândria mea. Eu trebuie, trebuie să răstorn tot ce-i învechit, să reneg tot ce-a fost, căci altfel nu se poate; dar, pe şerpii lui Laokoon! cum adică, vrei să-ţi surprinzi ascultătorii. Să-i surprinzi e prea puţin. Să-i înmărmureşti, să-i faci să înlemnească de admiraţie. Altfel toată povestea nu face nici cât o ceapă degerată. Stai un pic! Nu te ridica! Lasă-mă să termin ce am de spus! Azi noi îi avem în minte pe sofişti, tendinţa lor de a întoarce totul cu picioarele în sus, aşa cum fac ei. Versurile mele sunt de la un capăt la altul nişte încercări. Ţie ţi se par, pe ici pe colo, frumoase!?! Da de unde! Sunt urâte; da, urâte sunt. Pe ici pe colo ţi se par urâte... Aş! Eroare! Eu şi în urâţenia lor vreau să văd frumosul. Unde o să ajungem cu valorile încremenite?! Cu cele mai obiş-înuite şi cele mai fireşti!?! Eu ador haosul. În lirică, în dramă, în toate. Îmi frământ capul şi mă zbucium, dar de fiecare dată simt că tot ce aduc nu e încă acea adevărată, acea fericită, acea măreaţă idee.

Aici Meletos se posomorî şi vocea începu să-i tremure:

— Tu spui că versurile mele sunt spirituale. Dar eu, nu te supăra, nu cred acest lucru. Eu văd plăsmuirile mele cu ochii acestui bătrân fioros, da, cu ochii lui Socrate şi nu cu ai mei, sau ai tăi, scumpe Anitos. Tu eşti mult prea bun cu mine.

Anitos îl ascultă cu încordare, aproape ţinându-şi răsuflarea. Mărturisirea poetului îl copleşeşte de uimire, şi-l leagă pe Meletos şi mai mult de familia lui Anitos.

— Dragul meu Meletos, începu Anitos, care avea despre versurile lui o părere mai proastă decât Socrate şi autorul lor la un loc. De ce te necăjeşte pe tine judecata unui duşman şi nu te bucură lauda şi răsplata cu care te copleşeşte un prieten?

Meletos rămase abătut:

— Eu, scumpe Anitos, tot timpul aud numai glasul lui care veşnic răsună în adâncul sufletului meu.

— Socrate e un duh rău. Un vrăjitor care face farmece se aprinse Anitos. Aşa se explică de ce are şi asupra ta atâta putere. Da, el ar vrea

să-l aibă sub puterea lui şi pe tatăl meu şi pe mulţi dintre noi, care dispunem de avere şi trăim aşa cum ne dictează firea noastră.

Meletos răsuflă mai uşurat şi începu să mângâie mâna lui Anitos, lăsată pe genunchii săi.

Glasul lui Anitos căpătă deodată un ton confidenţial:

— Să ştii, însă, că tatăl meu nu-i căzut în cap. El înţelege prea bine împotriva cui sunt îndreptate aşa numitele discuţii ale înţeleptului Socrate. Da. Şi cunoaşte toate calomniile ce se răspândesc la adresa lui. Cică n-ar fi un adevărat democrat. Ce altceva mai rău s-ar putea spune despre el?

Hohoti, apoi continuă:

— De la cine pretinde Socrate virtuţile lui? Modestie, sobrietate, cumpătare? De la sărăntocii cu fundul gol? Da de unde. La noi, ăştia avuţii, se referă el. Pe noi ne atacă! Dar tatăl meu nu-şi poate îngădui să tacă, nici să aştepte...

Aici Anitos tresări.

— Ce să aştepte? întrebă Meletos, strângându-i mâna cu putere.

— Să zicem un nou Corint, sau un nou Argos. Da, nu-şi poate îngădui să aştepte până când sclavii noştri se vor uni cu gloata de sărăntoci, ca apoi să ne masacreze.

— Tu crezi că Socrate instigă sărăcimea împotriva noastră?

— Nu, asta n-o face, spuse Anitos, încleştându-şi buzele de mânie. Apoi, scrâşnind din dinţi, adăugă cu ură: E de ajuns că hoinăreşte prin Atena, acest desculţ, acest coate-goale, frate al cerşetorilor... şi le explică amărâţilor ce e drept şi ce nu e drept.

— Da, asta e de ajuns, încuviinţă Meletos, posomorât. Pentru mine e de ajuns chiar şi mai puţin. Da dispreţul lui, râsul lui batjocoritor...

Şi izbucni cu violenţă:

— E cel mai cumplit atac...

— Bineînţeles. Un atac cumplit, îl întrerupse Anitos. Şi tu n-ai de gând să te aperi?

— Mai întâi ar trebui să se apere tatăl tău.

— Nicio grijă. O să se apere. Îţi închipui oare că stau de vorbă cu tine

aici numai aşa, ca să mă amuz? Vreau să aflu dacă eşti dispus să-l ajuţi?

Meletos sări de pe bancă.

— Eu. Pe tatăl tău?!! Cum, în ce fel?!!

Se ridică şi Anitos şi-l bătu pe umăr, prieteneşte:

— Cum? Auzi întrebare! Ca poet! Ca orator... Meletos a amuţit. Nu e în stare să-şi revină:

— Recompensa va fi mare, Meletos...

Tăcere.

— Pot să-i transmit tatii că poate conta pe tine, prietenul meu cel mai bun?

Tăcere.

Anitos se uită la părul lung, până mai jos de umeri şi năclăit de sudoare, al poetului. Nasul mare, umflat ca de plâns, îi răsărea ca o ciupercă de pe faţa palidă şi epuizată.

Fiul bogătaşului începu să bată nerăbdător din picioare.

Meletos îşi înalţă braţul ca la jurământ...

— Îţi mulţumesc, prietene, spuse Anitos, îmbrăţişându-l cu căldură. Ai văzut, Socrate aruncă lumină peste toate.

Şi, apucându-l de braţ, adăugă râzând:

— Acum să mergem la licuricii noştri...

Pe mese erau pregătite gustări reci, vin de la gheaţă, iar sclavele aduceau fripturile aburi nde.

Cei doi oaspeţi şi favoritele lor se năpustiră asupra „delicateselor, stropind dumicatul cu câte o înghiţitură de vin greu. Alternară friptura de pasăre cu cea de miel şi iar băură. Urmară apoi dulciurile, fructele şi din nou fripturile, şi vinul, şi ficatul de gâscă, şi iar vinul, şi scrumbiile, şi iar vinul...

Anitos era într-o stare atât de euforică, încât nici Demonasa, care-l vedea aici atât de des, nu era în stare să-l recunoască. Serbează ceva, acest tinerel? se întreabă ea. Noaptea asta o să-l coste scump de tot. De plată însă nu trebuie să-i fie teamă; dacă n-o să aibă destul asupra lui, completează tăticul.

Anitos nu mai contenea cu poruncile. Demonasa le împlinea ori nu le

împlinea, dar pe tăbliţă înscria de fiecare dată suma respectivă. După vinul greu şi dulce, feciorului de bani gata începu să i se împleticească limba, şi i se împleticea şi lui Meletos, care nu izbutea, nici în ruptul capului, să cânte în versuri urechile ca scoica ale frumoasei Carina.

Fetele se înţeleseră cu Demonasa dintr-o privire: da, prada în drahme pentru destrăbălarea lor va fi nemaipomenit de grasă. Să ne mulţumim cu atât, ca să nu chemăm asupra noastră mânia bătrânului Anitos.

— Acum putem să le săturăm şi cealaltă foame! şopti încet, Neira.

Şi simulară, suspinând în cor, dorinţa dragostei.

Cu pas nesigur, însoţiţi de licuricii lor, Anitos şi Meletos se retraseră în încăperile alăturate, mai intime şi mai întunecate. Meletos se strecură ultimul.

— N-ai tras draperia, scumpişorul meu, spuse Carina, aruncându-se pe pat.

Neira, care mergea în urma lui Anitos, îşi întoarse privirea.

— Nu-i nimic, o linişti Meletos. Priveliştea plăcerii nu supără pe nimeni.

Şi totuşi, Neira trase draperia. În aceeaşi clipă, o chitară şi o tobă se dezlănţuiră într-un ritm alert şi odată cu ele, ca un fundal sonor, acordurile alunecoase ale unui autos.

Jocul dragostei: Râsete. Sărutări. Gemete de voluptate. Strigăte înăbuşite.

Cu forţa-i tinerească, Anitos o îmblânzeşte pe Neira care într-adevăr se lipeşte de el – ca acel păianjen veninos al lui Socrate şi-i cotropeşte toate simţurile.

— Îţi plac, purceluşul meu?

— Care din voi e mai iscusită, tu, Neira, ori tu Carina? întrebă Anitos.

Carina o laudă pe Neira, Neira pe Carina.

— Ei nu, în felul ăsta n-o scoatem la capăt, spuse Anitos. Facem schimb de fete şi în felul ăsta dezlegăm misterul.

Anitos strânge acum în braţe un trup durduliu, şoldurile rotunde se leagănă, se învârtesc...

Meletos e asaltat de senzuala Neira; o adevărată stihie, se zbate, se zvârcoleşte, biciuieşte simţurile poetului, dar acesta e gata înfiorat şi o

roagă, cu glas tremurător: ajunge! ajunge!

Amândoi fleşcăiţi, istoviţi, nici măcar să vorbească nu mai sunt în stare. Doar să bolborosească. Stomacul îndesat şi burta umflată, beţi turtă, abia sesizează vocile altor târfe, despre care habar n-au cum şi-au făcut apariţia în iatacul desfrâului lor.

— Hai, scumpişorule, eu sunt Idaia, Idaia ta...

— Iubeşte-o pe drăguţa de Nefele!...

— Hai, deschide ochii să vezi cât sunt de frumoasă... Spre dimineaţă pătrunse aici divina vrăjitoare Circe, *cu* un şirag de perle palide în jurul gâtului.

Trupurile zăceau acum claie peste grămadă. Anitos tolănit în braţele lui Meletos. Covoarele şi sofalele erau murdare de vărsături şi toată încăperea duhnea îngrozitor.

— Porcilor! strigă Circe şi trase la loc draperia.

7.

Acolo unde râul Hisos ajunge sub poalele colinelor Museion, Anitos-tatăl şi-a clădit pe malul lui un atelier mare de prelucrat pieile brute.

Pieile se moaie în vană şi se spală cu apă curgătoare. Se jumulesc şi se curăţă de păr cu scoici ori cu cuţitul. Se piuesc şi se argăsesc cu tanin din scoarţă de stejar, cu alaun şi cu unsoare de tăbăcit.

Ori ce meserie îşi are neajunsurile ei, iar argăsitul şi tăbăcitul pieilor, unul din cele mai simţite: duhoarea nemiloasă, care pătrunde în îmbrăcămintea şi în pielea oricui străbate numai o singură dată atelierul.

Anitos şi-a construit şi o vilă cu grădină şi, pe măsură ce s-a îmbogăţit, şi-a îmbogăţit şi interiorul casei. Azi are oaspeţi de seamă: pe Licon şi pe Meletos. Analizează împreună ce-a spus Socrates la liceul Akademos.

Anitos îi ascultă pe cei doi cum se indignează, tace şi ar fi cel mai fericit dacă întreaga poveste ar rămâne sub tăcere. Dar nu se poate. Prea mulţi oameni l-au auzit pe Socrate atacându-i pe demagogii Atenei şi îndeosebi pe el, chiar dacă nu i-a rostit numele. Nu, Anitos nu-şi poate îngădui să tacă, trebuie să găsească o modalitate de a se apăra în public.

— Nu va fi prea greu, spuse Licon, încurajator. Ne-a picat în capcană,

ca să zic aşa, la ţanc.

Anitos se întunecă la faţă.

În clipa aceea se desfăcu draperia şi în încăpere îşi făcu apariţia Anitos-junior.

— Fericirea e un ţel, spune Socrate. Cunoaştem şi noi acest lucru. Spune drept, Meletos, cum ţi s-a părut Neira? Grozavă, nu-i aşa? Ai avut-o şi tu – vioaie, isteaţă, elastică... jucăuşă...

— Încetează! strigă Anitos-senior. Iar umbli cu vorbe din astea, derbedeule!

— Eu umblu cu vorbe filosofice.

— Asta te învaţă Socrate? Să te destrăbălezi? Să-ţi pierzi nopţile cu târfele? Cum rămâne atunci cu moderaţia şi cumpătarea lui?

— Pentru Socrate e valabilă moderaţiunea socratică, pentru mine... cea Anitosică. Măsura tuturor lucrurilor este omul, nu-i aşa? Ei bine, eu am altă măsură decât acest moşneag hodorogit...

Anitos simte că feciorul îi dă apă la moară să ia atitudine împotriva lui Socrate şi intră numaidecât în joc.

— De ce, nefericitul de mine, l-am trimis să înveţe la acest dăunător al bunelor moravuri?!! Speram să-mi pregătesc băiatul pentru cariera politică, spre a-mi fi un urmaş demn...

— Demn? îl pufni râsul pe tânărul Anitos. Apoi, râzând batjocoritor, adăugă:

— Umbli printre oameni în zdrenţe de sac, ca măcar pe dinafară să nu te deosebeşti de ei. Eu sunt demn, nu tu! Eu nu mă prefac, aşa cum te prefaci tu, tată.

— Cum îţi permiţi să-mi vorbeşti astfel, mucosule?

— Lasă, tăticule! Nu te mai necăji. De fapt, tu m-ai trimis la Socrate ca să facă din mine un om mai înţelept ca tine. Iar eu cred că a reuşit...

— Obraznicule! izbucni Anitos. Licon îl apucă de mână, cu blândeţe:

— Nu-l certa! El nu e de vină. E limpede, dragă Anitos, că asta e opera lui Socrate. Da, Socrate ţi-a stricat feciorul.

— Aşa cum a făcut şi cu Alcibiade şi cu Critias, rosti cu amărăciune Anitos-senior. Nimic de zis, frumoase păsări îşi iau zborul din cuibul lui.

Se făleşte că dintr-un măr viermănos face unul sănătos şi, când colo, are asupra tineretului o influenţă nesănătoasă.

— Eu viermănos? spuse feciorul râzând cu neobrăzare. Adică da! M-au năpădit viermii din pieile tatii. Haha! Îi simt cum mişună în mine şi-mi cer întruna să beau, să beau... şi să înfulec...

Anitos-senior îşi expédie fiul din încăpere. Dar numele lui Socrate rămase aici, stăruitor, ţâşnind din toate ungherele, ca o ameninţare.

— Ăstuia va fi greu să-i astupăm gura, îl contrazice Anitos pe Licon. Socrate trăieşte sărăcăcios ca toţi sărăntocii şi un asemenea om îi poate acuza pe cei bogaţi!

Licon socoteşte că problema proastei gospodăriri a demagogilor trebuie înlocuită neapărat cu problema religioasă:

— Bine, bine, dar Socrate propovăduieşte la noi credinţa într-o nouă zeitate, declarând că aude în el o voce divină, un demon divin care-l conduce în toate, ca şi când prin intermediul lui ar vorbi însăşi divinitatea... Tăcere şi bucurie mută.

— îţi dai seama cum seamănă şi cum dezvoltă necredinţa în rândurile poporului?!?

— Un om care se ridică singur deasupra divinităţii! Un nelegiuit, un îngâmfat, plin de propria sa persoană! strigă Meletos.

— Nelegiuit! îngâmfat! repetă după el demagogul Licon. Da, de asta va trebui să ne ţinem!

— Va trebui – ce spuneaţi că va trebui? întrebă Anitos, zăpăcit.

— Să intervenim în concordanţă cu legea! spuse Licon cu fermitate – şi să-l aducem în faţa tribunalului!...

— Pe Zeus, nu! Asta nu! se înspăimântă Anitos. Socrate e un bărbat distins şi preţios. Eu însumi îl respect

şi îl iubesc.

— Sentimentele tale nobile şi înălţătoare nu te pot însă împiedica să-ţi îndeplineşti datoria, insistă Licon. De altfel chiar tu ai spus – pe Zeus îl iau drept martor – că te simţi vinovat de faptul că i-ai încredinţat feciorul.

— Bineînţeles. Dar să nu uităm, totuşi, că Socrate e mândria Atenei. E cunoscut şi apreciat peste hotare...

— Da, dar tu ştii...

— Pe zeiţa Atena, fii îndurător, Licon, şi nu-mi cere acest lucru! Să trădez o veche prietenie! Pe omul care, cine ştie, s-ar putea să aibă, într-adevăr, o misiune divină...

— Trebuie să cureţi Atena de acest duh rău! strigă Licon pe un ton categoric.

— Cine îşi asumă cumplitul rol al acuzatorului? strigă Anitos, sfâşiindu-şi chitonul.

— Eu, răspunse Meletos, cu glasul sugrumat de emoţie. Chiar azi voi scrie...

— Nu, nu! explodă Anitos. Plecaţi! Plecaţi! Lăsaţi-mă singur cu tristeţea mea.

Şi strigătele lui se înteţiră:

— Nefericitul de mine! Nenorocitul! Amărâtul...

Licon şi Meletos părăsiră încăperea, dar şi pe coridor mai auziră văicărelile lui Anitos. Sclavul aflat în pragul uşii îi întrebă dacă, la nevoie, poate să intre la stăpânul său.

— Nu, nu intra. Stăpânul jeleşte şi vrea să fie singur cu jalea lui.

La ieşire, pe chipul celor doi se putea citi limpede liniştea şi mulţumirea. Meletos îi zâmbi portarului. Licon mângâie câinele legat în lanţ în faţa intrării.

Rămas singur în încăpere, Anitos trase cu urechea să audă dacă paşii celor doi s-au îndepărtat. Apoi se aşeză la masă, bău restul de vin din cupa lui Licon şi, în micuţa băltoacă de vin de pe tăblia mesei, înscrise cu degetul cuvântul SQKPATHE (Socrate).

În acest timp, dincolo de poarta Dipylos, în parcul public cu mici sanctuare şi altare, printre măslinii sacri, se află, întinse la uscat, tot felul de zdrenţe. O femeie stă pe treptele altarului lui Hefaistos şi-i cântă un cântec de leagăn unui prunc, care gângureşte în braţele ei alintătoare.

Bărbatul ei se întoarce din oraş, însoţit de alţi doi sărăntoci. Râde zgomotos.

Femeia îl priveşte cercetător:

— Cum văd, iar ai avut o zi norocoasă, Forchinos.

— Şi eu am avut noroc, se mândreşte Hiperion. Da, şi eu am fost ales, prin tragere la sorţi, membru al juriului.

— Şi, mă rog, pe cine o să judecaţi?

— Ce ştim noi, interveni Chiparisos. Eu am ieşit la sorţi pentru întâia oară, dar vă spun cinstit, nu prea am chef să mă bag în povestea asta.

— Da? Te pomeneşti că oi fi având de toate şi nu-ţi mai trebuie nimic? se răţoi la el, cu asprime, Forchinos.

— Nu ştiu cum să spun, dar mie povestea asta nu-mi miroase a bine, replică Chiparisos, foindu-se nervos. Poftim, ţi-am adus aici un om necunoscut, judecă-l! Şi vorba ceea, te pomeneşti că tocmai bobul meu trage în cumpănă şi omul acela, poate nevinovat, îşi pierde capul.

— Ai dreptate, îl aprobă femeia. Cine ar vrea să trimită la moarte un om nevinovat!... în cazul ăsta, pui şi tu bobul alb, Chiparisos, că doar nimeni nu te sileşte să-l pui pe cel negru.

— Da, sfatul ăsta preţuieşte cât aurul, râse cu amărăciune Chiparisos. Îl pun pe cel alb – şi te pomeneşti că tocmai bobul meu trage în cumpănă şi pun în libertate un ucigaş.

De data asta femeia nu mai spuse nimic. Se aplecă asupra copilului şi, cu un colţ al peplumului ponosit în care era înfăşurat, îi umbri faţa, să i-o ferească de bătaia soarelui.

— Eu unul, de mult nu-mi mai frământ capul pe chestia asta, se făli Forchinos. Moarte ori graţiere, câştig şi eu un ban ca să nu mă usuc de tot şi mai am şi eu o distracţie.

— Nu ştiu ce distracţie poate fi asta, ripostă Chiparisos, întunecându-se la faţă.

— E distracţie, dragul meu, şi încă ce distracţie, ca la teatru, ţinu să-l instruiască Forchinos. Plânsete şi râsete – când Sofocle, când Aristofan...

— Asta aşa e, se amestecă în dispută Hyperion. Eu unul, cel puţin, sunt întotdeauna încordat ca un arc când aştept rezultatul judecăţii. Ce se va întâmpla cu acuzatul? mă întreb tot timpul. Şi de atâta încordare, mă trec toate năduşelile. Cu sânge!

— Nimic de zis, frumoasă recomandare. Dar doresc eu „oare să năduşesc cu sânge?

Şi rostind aceste cuvinte, Chiparisos luă de pe pământul pe care şedea două pietricele şi le frecă în palmă, îngândurat.

Forchinos îl apucă de ceafă:

— Gândeşte-te, băiete, că la tribunal joacă toţi fără mască. Până şi obrajii lor joacă, iar lacrimile sunt adevărate. Iar cupa care-l aşteaptă pe condamnat, nu-i goală, ca pe scenă, ci e plină cu otravă adevărată, de aceea victima se zvârcoleşte mai mult în Heliaia decât actorul la teatrul lui Dionysos.

— Ce tot îndrugi, găligan însetat de sânge! explodă Chiparisos. Şi, fă bine de-mi dă drumul! Ai înţeles?

Forchinos îşi întoarse braţul spre altarul lui Hefaistos şi începu să tune şi să fulgere:

— Pe Hefaistos, schilodul! Pe făurarul ăsta de foc! Bagă de seamă, băiete! Eu nu îngădui nimănui să înjure în faţa mea tribunalul, atâta timp cât tribunalul e hrana noastră cea de toate zilele. Pricepi?!!

— Uite ce, Chiparisos, îl luă cu binişorul Hyperion. Trebuie să ţii seamă şi tu câţi oameni ciugulesc de pe urma asta. O inimă plăpândă n-ar hrăni pe nimeni în ţara asta. Gândeşte-te: un sicofant înşfacă pe unul în timp ce săvârşeşte o tâlhărie şi gata procesul. Ştii tu câţi oameni hrăneşte un asemenea caz? Să-i luăm pe rând: sicofantul, scribul, pritanul, sciţii, arhontele, cinci sute de juraţi din rândul poporului – adică noi – paznicii închisorii şi, în cele din urmă, călăul. Numai că pentru noi, sărăntocii, procesele sunt prea puţine.

Chiparisos îl ţintuieşte pe Hyperion cu privirea – acum nu-l mai vede, l-a pierdut din raza ochilor săi, se uită undeva peste depărtarea îndepărtată, dar obolii făgăduiţi nu sunt în stare să-i stârnească nici în ruptul capului fericirea lui Fochinos.

— Ce-o să mă fac eu acolo? întreabă el, cu o voce stinsă.

— Nimic mai simplu, îi răspunse un infirm, cu braţele retezate de la cot. O să votezi. Şi când o să te întorci acasă cu buzunarul plin, o să-ţi aduci aminte de acei ce n-au avut noroc când s-a făcut tragerea la sorţi. Asta-i tot...

Chiparisos simte că e împins în mod inevitabil să participe la aceste

judecăţi, nu numai de sorţi ci şi de oamenii care nu de mult îl luaseră sub aripa lor ocrotitoare, după *ce* încercase zadarnic să-şi agonisească traiul pe bucăţica lu*i* de pământ.

— Ei, da, vouă vă e uşor să vorbiţi. Dar eu, eu cum să mă descurc? E vinovat sau nevinovat?

Şi, deodată, categoric, lui Forchinos:

— Tu după ce te orientezi, înainte de a vota?

— După ceea ce aud despre acuzat.

— Auzi actul de acuzare şi cuvântul apărării. Cum îţi dai seama care spune adevărul? Dar pe acuzat cum îl cântăreşti?

Pruncul din braţele femeii începu să plângă.

— Of, iarăşi vrea... se văicări femeia.

— Ai răbdare, mâine o să ai de toate, o linişti Forchinos, aşezându-se lângă ea.

Apoi, adresându-i-se lui Chiparisos, se grăbi să adauge:

— De fapt, dacă vrei să ştii, eu de cele mai multe ori habar n-am cine-i acuzatul. Îl văd acolo pentru prima oară în viaţa mea. Actul de acuzare spune: ticălos, cel ce-i ia apărarea spune: om cumsecade. Şi-atunci, ce-i de făcut?

Femeia începe din nou să-i cânte copilului, cu vocea scăzută.

— Păi, în cazul ăsta, munca ta de jurat a fost cea mai grea pe care ai făcut-o vreodată, spuse încet Chiparisos.

— Pun bobul alb – ori pe cel negru, murmură Forchinos – tot una e; trei oboli pică oricum. Şi-atunci mă întreb: de ce să-mi mai frământ mintea de pomană?

— Bine a zis, spuse Hyperion, acoperind cu vocea sa cântul liniştitor al femeii. Cea mai grea muncă...

— Eu unul, nu mă duc! răbufni Chiparisos, aruncând cât colo cele două pietricele.

— Nu fi muiere fricoasă! se răsti la el Forchinos.

— Nu mă duc şi gata! N-am de gând, pentru trei oboli, să ucid un nevinovat şi nici să pun în libertate un răufăcător!

— Prima dată e mai greu. Pe urmă, te obişnuieşti!

— Nu mă obişnuiesc!

— Atunci trebuie s-o faci pentru noi toţi. Din povestea asta nu scapi.

Chiparisos amuţi. Cântecul de leagăn al femeii răsuna, în linişte a ce se lăsase, mai tare şi mai dulceag.

— Gata, se înmuie deodată Forchinos. Am găsit. Ştiu cum o scoatem la capăt.

— S-auzim, spuse Chiparisos, pe un ton domol.

— Tragem la sorţi, înţelegi?

Şi, numaidecât, scoase din chimir un bănuţ legat într-o cârpă.

— Tu eşti bufniţa – adică negrul, iar eu Atena – albul.

Aruncă în sus bănuţul asupra căruia erau aţintiţi în clipa aceea, toţi ochii.

— Atena! Albul! strigă cel dintâi Hyperion.

— Gata, să ştii că s-a făcut, râse Forchinos. Eu pun bobul alb iar tu bobul negru. Şi s-a isprăvit cu necazul.

Râd cu toţii de felul în care, printr-o simplă aruncare a bănuţului, povara răspunderii a căzut de pe spinarea juraţilor pe întâmplare, cu alte cuvinte, pe seama zeiţei Tyche.

Femeia încetă să mai cânte şi îşi spuse în sinea ei: va să zică aşa se hotărăşte soarta omului, viaţa sau moartea lui, Atena sau bufniţa… Bobul alb sau bobul negru. Cum se nimereşte…

8.

Socrate stă cu spatele sprijinit de zid. În jurul lui se joacă o droaie de copii. Socrate dă să coboare în asfinţit, în bătaia luminii crepusculare, Socrate, clipind din ochi, zăreşte o lectică superbă, purtată de patru sclavi.

La porunca stăpânului, lectica se opreşte şi din ea coboară un bărbat care poartă veşminte din ţesături scumpe, şi se apropie de Socrate cu pas săltat. Un zâmbet caustic îi încreţeştefaţa. Toate mişcările lui tind să arate cât e de conştient de superioritatea sa asupra filosofului Socrate.

— *Chaire,* distinsul meu Socrate!

Socrate îşi duce mâna streaşină la ochi să se apere de soare, dar tot

nu-i în stare să-l recunoască pe străin. Îi răspunde, totuşi, cu glas domol:

— *Chaire!* Dar nu înţeleg de ce-mi spui „distinse”.

— Pentru că sunt convins că în afara Atenei, niciun alt oraş din lume nu are un Socrate.

— Nu-mi dau seama dacă vorbele tale vor să mă ridiculizeze ori să mă flateze.

— Când îţi vei da seama cine le rosteşte, vei înţelege că nu e vorba nici de una nici de alta, ci, pur şi simplu, vreau să te cinstesc.

— Nu ştiu cine eşti. Iartă-mă, dar în bătaia soarelui, nu văd bine.

Elegantul bărbat flutură din mână. Mişcarea aceasta avu darul să răscolească parfumul cu care erau îmbibate pieptănătura, pielea şi îmbrăcămintea lui.

— Eu sunt un sărăntoc dispreţuit, o haimana. Golanii strigau cândva în urma mea: Ţânţarul, ţânţarul! Mulţi dintre ei scuipau cu scârbă în mâna mea întinsă, în loc să-mi pună în ea un obol. Tu însuţi, nu m-ai privit niciodată cu bunăvoinţă. Cine ştie, poate şi de numele meu îţi era silă... Eu sunt...

— Anofeles, îi rosti Socrate numele în locul lui.

— Da. Ţânţarul. Va să zică, până la urmă, tot ţi-ai dat seama cine sunt. Şi o să-ţi mai dai seama că nu se poate exprima o judecată dreaptă despre un om la anii adolescenţei, şi că abia la vârsta maturităţii omul poate arăta cum a reuşit sau cum n-a reuşit în viaţă.

— Şi care-i judecata ta despre tine, din acest punct de vedere? îl întrebă Socrate. Ai reuşit?

Anofeles îşi scutură mantia de mătase şi spuse rânjind:

— Ţii neapărat să-ţi răspund la această întrebare?

— Te rog, stărui Socrate, simţindu-se deodată în apele lui.

— Îţi voi satisface capricioasa curiozitate, deşi nu prea îmi place să abordez această chestiune.

— Amintiri neplăcute? aruncă pe un ton aluziv, filosoful.

— A, nu! Mai curând vechea durere a nedreptăţii... Îţi aminteşti, poate, că pe vremea domniei tiranilor, se răspândise despre mine zvonul că aş fi sicofant?

— Şi n-ai fost? întrebă Socrate, cu o naivitate puerilă. Anofeles trecu peste jignire şi reluă, senin:

— Am stat de vorbă cu stăpânitorii şi cu cei puternici, fceea ce faci şi tu. Să fie oare asta o muncă de sicofant?

— Depinde despre cine ai stat de vorbă cu ei şi, mai cu seamă, cum. Chiar şi aceluia care umblă cu calomnii în spatele calomniatului, şi, cu un singur cuvânt, îl ponegreşte pe nedrept în faţa despoţilor, făcându-i să-şi schimbe părerea despre cel calomniat, oamenii îi spun sicofant sau, cu un alt cuvânt, denunţător.

— Îţi mulţumesc pentru această lecţie, ripostează Anofeles cu ironie. Cum văd, sunt destul de mulţi cei ce mă invidiază! Slavă zeilor! Niciodată n-am sperat într-un succes mai mare.

— Şi cu ce măsori tu amploarea acestui succes?

— Cu tine, Socrate. Tu eşti pentru mine măsura cea mai concludentă. Ai fost întotdeauna un om sărac, azi eşti şi mai sărac. Mantia ta e gata să se destrame, tălpile tale desculţe sunt roase de murdărie. Acasă n-ai mâncat niciodată pe săturate şi asta când erai singur. Acum mai ai pe cap o nevastă, un fecior şi, colac peste pupăză, pe cerşetoarea aceea de Mirto. Casa ta a ajuns un fel de ruină, din arta ta de sculptor nu au mai rămas decât două-trei bucăţi de piatră, care zac prin curte, în neştire. Bătrâneţea te prinde pe tine într-o mizerie mai mare decât mizeria mea din tinereţe. Astăzi – te rog să-mi ierţi sinceritatea – îmi apari ca un calic vagabond şi pisălog, care se adresează pe stradă oricui...

— Foarte exact, îi răspunde vioi filosoful. M-ai surprins cum nu se poate mai bine. Sunt un calic. N-am arginţi, nici aur, nici vilă, nici sclavi. Sunt un vagabond; hoinăresc prin oraş de dimineaţa până seara. Şi mai sunt şi pisălog. Pisălogesc pe cine pot, dar, spre deosebire de alţii, nu iau de la nimeni nimic pentru mine ci, dimpotrivă, dau...

— Ştiu! Dai! izbucni Anofeles, în hohote de râs. Mâinile goale împart nişte cuvinte care nu satură pe nimeni şi se risipesc ca fumul...

— Nu mă întrerupe, Anofeles! Am spus: cicălesc şi pisălogesc oamenii şi, ca o moaşă, scot din ei tot ce se poate scoate din ascunzişul minţii fiecăruia. Da, stau de vorbă cu oamenii şi-i încurajez să descopere singuri

că orice virtute poate deveni pentru ei o deprindere.

Cuvintele răsună din gura lui Socrate simplu şi veridic, de parcă în loc de virtute ar rosti pâine.

— Ce-i al tău, e al tău, urmăreşti mai binele, sublimul – îl lăudă Anofeles. Şi totuşi, nu eşti decât un dascăl al sărăcimii. Pe sofişti i-ai subapreciat, învăţătura lor ai respins-o făţiş. Şi iată, sofiştii al căror adept mă declar şi eu azi, au dat dovadă de simţ practic: cu toţii am dobândit importante bunuri personale, am făcut avere, ne-am înfrăţit cu demagogii şi unii deţin înalte posturi de demnitari şi o duc excelent.

Deodată lui Anofeles i se pare că fostul sculptor Socrate se transformă într-o statuie de piatră; faldurile himationului încremenesc, doar mâinile lui mai au viaţă, mişcându-se ca mâinile unei moaşe ce vor să scoată ceva d*in* Anofeles.

— Dar de ce stăm aici? îl îndeamnă el pe Socrate cu înflăcărare. Să ne urcăm în lectică şi să mergem să continuăm convorbirea în vila mea. E tocmai momentul să ne gândim şi la o cină bună. Ce zici?

Văzând că Socrate nu se clinteşte, îl apucă de braţ şi reia stăruitor:

— Hai, dragul meu. Masa mea e destul de bogată ca să-ţi desfete gusturile.

Socrate îşi desprinse uşor braţul din strânsoarea degetelor lui şi-i spuse, zâmbind:

— Îţi mulţumesc, Anofeles, dar azi sunt invitat în altă parte.

Anofeles găsi la iuţeală o nouă cale:

— Atunci să te ajut cu o mână-două. Tu primeşti acest dar de la mine, iar eu voi socoti asta ca un dar primit de la tine.

— Tu, distinse Anofeles, n-ai nevoie să primeşti nimic de la Socrate, îi răspunse scurt filosoful şi râse vesel.

9.

Adeseori omului îi rămâne din tinereţe ceva care-l însoţeşte pe tot parcursul vieţii; un gest, un cuvânt, o melodie, un sunet. Din copilărie, Mirto a deprins în casa bunicului obiceiul de a îmbrăca la cină haina de sărbătoare şi a rămas credincioasă acestui obicei.

În peplumul ei lung, de culoare albă, încălţată cu nişte opinci uşoare, umblă tăcută în jurul mesei, împărţind mesenilor peştele şi vinul.

La rândul ei, Xantipa oferea oaspeţilor, lângă peşte, turte de orz. Lumina ce aluneca pe părul ei negru şi lucios, îi scotea şi mai mult în evidenţă chipul brăzdat de cute. În stânga ei şedea Lamprocles, iar în dreapta, fiul lui Anitos. În jurul lui Socrate stăteau Apolodor şi Platon – în faţa lui stăteau Criton şi Simon.

În preajma mesei ţopăia o oaie dresată, ce se milogea, cerşind de la fiecare câte un dumicat.

Curtea vuieşte de râsete şi veselie. Un singur oaspete nu râde dar se preface că râde: Anitos – junior. Căci el ştie un lucru pe care nimeni dintre cei prezenţi nu-l ştie încă. A venit azi la Socrate numai spre a-şi savura triumful asupra acestui dojenitor al moravurilor sale. Stă ca pe ace; cu o ureche ascultă povestea lui Socrate despre întâlnirea lui cu Anofeles fostul cerşetor, care l-a invitat pe filosof pentru seara asta să ia cina în vila lui, iar cu cealaltă recepţionează sunetele din stradă, aşteptând cu nerăbdare să audă un tropăit de copite.

— Din cele ce spui, reiese că acest îmbogăţit peste noapte a denunţat oameni cu duiumul, spuse la un moment dat Mirto.

— Denunţătorii şi calomniatorii nu sunt demni să poarte numele de om, ţinu să sublinieze Socrate.

Numai cu preţul unui mare efort, izbuti Anitos să-şi stăpânească enervarea.

— Fraza asta, Socrate, ai rostit-o în urmă cu şase olimpiade.

— Cum poţi şti cu atâta precizie? întrebă Apolodor.

— Cinstit vorbind, nici eu nu ştiu când am spus asta, interveni Socrate, cu mirare.

Simon se strecură prin crăpătura zidului în casa lui şi, peste puţine clipe, se întoarse aducând în braţe un vraf întreg cu suluri de papirus.

— Aveţi niţică răbdare, că-l găsesc eu numaidecât, spuse el, căutând de zor.

— Pe toţi demonii, că multe mai ai! izbucni uluit Socrate şi se apucă şi el să cerceteze sulurile, unul câte unul. Ia te uită: Despre bine. Despre

frumos. Despre fcoezie. Despre zei. Despre dragoste. Despre filosofie. Despre buna dispoziţie. Despre muncă. Despre cinste.

— Gata, am găsit, strigă deodată Simon: Uite aici, vezi? Denunţătorul şi calomniatorul nu sunt demni să poarte numele de om...

— Ascultă Simon, de când îţi notezi tu toate astea? întrebă uimit Apolodor.

— De când eram tânăr m-a interesat ce spunea Socrate. Vorba ceea, când stă omul toată ziulica pe trepiedul lui de cizmar şi ciubotăreşte, mai găseşte el puţin timp să se gândească şi la ceea ce aude. Pe vremea aceea, Socrate mă învăţa şi mai învăţa şi el de la vechii sofişti, dar ceea ce spunea el, nu spunea niciunul. Aşa se face că m-a atras şi am început să scriu. De altfel, şi Criton, şi Simias şi Cheebes notează ce aud de la el.

— Şi eu, mărturisi Platon. Seară de seară scriu. Şi Xenofon a notat multe din meditaţiile lui. Şi ceilalţi.

— Şi de ce, scumpul nostru dascăl, te-ai ocupat de o*m* în alt fel decât s-au ocupat alţii, întrebă Apolodor.

— Eu sunt un om simplu, răspunse Socrate, zâmbindu-i binevoitor. Obişnuit şi simplu. Eu prefer să-l compun pe om decât să-l descompun. Se înţelege că mai întâi îl cercetez amănunţit, bucăţică cu bucăţică, dar numaidecât îl adun la loc. Sculptorii aleg de la zece bărbaţi sau de la zece femei tot ce e mai bun şi îngrămădesc totul într-o singură statuie. Aşa am tânjit şi eu să fac cu omul viu, cu gândirea şi simţirea lui. Un lucru m-a frământat tot timpul şi nu mă lasă în pace: mama mea aducea pe lume nişte gândăcei neputincioşi – tata cioplea în piatră oameni maturi, care atingeau perfecţiunea; şi nimeni pe lume nu se interesa de ceea ce se află între aceste două extremităţi: de evoluţia lăuntrică, pornind de la acel gândăcel neputincios şi până la bărbatul matur. Cine va investi în om cunoaşterea, cine-l va învăţa să gândească, cine-l va învăţa să fie cinstit şi-l va conduce spre o adevărată fericire. Ei bine, asta am încercat eu să fac.

Fiecare cuvânt se aude cu claritate şi are darul să-l neliniştească pe Anitos-junior; i se pare că fiecare cuvânt al filosofului e îndreptat spre el. Deodată bătrânul filosof i se uită drept în ochi. Anitos se face roşu ca para

şi îşi aţinteşte privirea asupra mesei.

— Sunt dascăli de înţelepciune – continuă Socrate – care şi-au propus să descompună, să dărâme, să distrugă. Dorinţa mea cea mai mare e să compun şi să întregesc. Sculptorul clădeşte. De aceea, odinioară, când, cu inima grea, am renunţat la sculptură, am continuat să-i respect şi să-i cinstesc cu credinţă esenţa, adică principiul de a crea, de a clădi. Iar munca asta o fac de o bună bucată de vreme – şi nu-mi pare rău.

Se ridică în picioare şi vărsă din pahar câteva picături de vin:

— Picur întru cinstirea celor trei chipuri dragi mie, care au mers credincioase alături de mine. Primul e Apolo – dătătorul de lumină, al doilea – Dionysos – însufleţitorul, iar al treilea – vânătoriţa Artemis.

Deodată Anitos auzi din stradă un tropăit de cal în galop. Păli, se ridică de pe bancă şi picură şi el, întru cinstirea zeilor, cu toţi mesenii. Mâna însă îi tremura şi vinul se revărsă din pahar. La cuvintele calme ale bătrînului filosof, în faţa siguranţei acestuia, în faţa uriaşei consistenţe a vieţii şi ideilor lui, Anitos se simţea un om de nimic, o lepădătură. Tot ce mai rămăsese bun în el până în acea clipă, se revolta acum împotriva a tot ceea ce avea să urmeze peste puţine clipe. Pe neaşteptate începu să-i fie silă de propria sa trădare, de tatăl său şi de fapta lui Meletos. Dar era prea târziu.

Nemaiputând să suporte tensiunea care-l apăsa pe tâmple, Anitos sări în sus, ca ars, şi fără să sufle o vorbă, o rupse la fugă, ieşind din curte în stradă.

— Încotro aleargă? Ce i s-a întâmplat? întrebară mesenii înspăimântaţi.

Socrate zâmbi liniştit şi spuse:

— Nu vă îngrijoraţi, dragii mei. Uneori şi într-un om rău scapără, pentru o clipă, scânteia conştiinţei sau a ruşinii.

— Om rău? Ce tot vorbeşti, bunul nostru dascăl? întreabă uluit Apolodor. Ce rău ţi-a făcut Anitos?

— Linişteşte-te, dragul meu. Mie nu mi se poate întâmpla nimic rău.

— Şi totuşi, în ultimele zile mi s-a părut tare ciudat, cinstit vorbind nu mi-a plăcut, interveni Criton.

— Criton are dreptate, i se alătură Platon. Nici mie nu mi-a plăcut.

Socrate dădu din mână, cu aerul omului lipsit de griji.

În clipa aceea chiar, în curte îşi făcu apariţia un scit înarmat. Salută şi spuse:

— Arhon basileus îi trimite lui Socrate această scrisoare. Mi s-a poruncit să aştept răspunsul.

Mirto începu să tremure toată, ochii înspăimântaţi ai Xantipei încremeniră pe chipul trimisului, în timp ce prietenii se uitau cu încordare la Socrate. Acesta desfăcu sulul şi citi, cu glas tare:

— Arhon basileus, prin prezentul act, îl citează în faţa *heliaiei,* în a cincea zi de la primirea prezentei, la al treilea cântat al cocoşului, pe Socrate, fiul lui Sofroniscos din demosul Alopeche, pentru a răspunde la acuzaţia de a nu recunoaşte zeii recunoscuţi de stat şi de a propovădui cultul altor zeităţi, precum şi pentru învinuirea de a fi dăunător educaţiei tinerilor atenieni.

Tăcerea mormântală fu spartă de strigătul de groază al tânărului Apolodor:

— Socrate! Bunul meu Socrate!

Acesta îl împinse uşor înapoi pe scaun şi-i spuse trimisului:

— Transmite-i arhontelui că mă voi prezenta la timp. *Chaire.*

Şi din nou se lăsă o tăcere ucigătoare.

— Fiţi liniştiţi şi nu vă stricaţi buna dispoziţie, bunii mei prieteni, îi încurajă Socrate. Atena îi va asculta pe acuzatorii mei, dar în acelaşi timp mă va asculta şi pe mine.

Criton îl apucă de braţ pe vechiul său prieten:

— Da, dar gândeşte-te, în asemenea cazuri, dreptul atenian...

— Ştiu ce vrei să spui, dragă Criton, îl întrerupse cu violenţă Socrate, aruncându-i o privire dojenitoare.

În curte tăcerea e încordată. Pereţii casei strălucesc de albeaţă, răsfrângând dogoarea soarelui, absorbită în timpul zilei. Roua începe să se lase peste tufele de oleandru şi, de pretutindeni, se revarsă un parfum ameţitor.

Nimeni nu băgă de seamă frumuseţea înserării.

— Şi ce se va întâmpla cu tine? întrebă deodată Simon, exprimând

îngrijorarea care-i cuprinsese pe toţi.

— Nu de persoana mea e vorba, dragii mei. E vorba de ideile mele şi de ce se va întâmpla cu ele. Lupta dintre viclenie şi înţelepciune nu va pieri niciodată pe această lume. O dată precumpăneşte una, o dată alta. Dar oricât ar dura această oscilaţie a cântarului, până la urmă talerul vicleniei se arată a fi mai uşor.

Şi, mângâind părul cârlionţat al lui Apolodor, continuă:

— Înţelepciunea nu e o bucată de marmoră încremenită, înţelepciunea e un foc viu ce trebuie veşnic întreţinut şi alimentat. Iar asta e sarcina voastră, prieteni.

Apolodor nu-şi mai desprinde ochii de pe chipul lui şi-l ascultă cu evlavie.

— Şi a ta, nu-i aşa, micuţul meu prieten, îi spuse Socrate, zâmbind.

VI

1.

În viaţa lui, Socrate şi-a petrecut de multe ori revărsatul zorilor sub cerul liber, aşteptând să răsară soarele.

Îi plăcea nespus de mult liniştea aceea netulburată în care gândul, de nimeni stingherit rătăcea în voie pe atât de frecventatele poteci în timpul zilei. Noaptea de azi, a petrecut-o din nou sub cerul liber.

S-a urcat pe o lespede de marmoră, ca să vadă mai bine Himetul, în spatele căruia se înalţă în fiecare dimineaţă iubitul său naş – soarele.

Dar azi n-a fost linişte ca de obicei. Din căsuţele înghesuite ale demosului Alopeche, au început să răzbată – cu mult înainte de revărsatul zorilor – crâmpeie de glasuri emoţionate – de aici, de dincolo, de pretutindeni.

În noaptea asta, sub acoperişurile Atenei, Hipnos nu şi-a găsit locul. În spatele multor ferestre, cu gemuleţe pătrate, numeroşi cetăţeni au stat de vorbă, cu vocea înfiorată de emoţie – căci a doua zi dimineaţa urma să fie adus în faţa justiţiei cel mai bun dintre cetăţenii Atenei – Socrate.

Acesta stă nemişcat, pe lespedea sa de marmoră. Aude toată agitaţia, aude glasurile acelea înspăimântate, aude, aude şi îşi dă seama că în noaptea asta oraşul nu poate dormi. Iată beatitudinea, îşi spune în sinea lui şi, zâmbeşte fericit. Nu sunt singur într-o clipă atât de grea.

Peste parfumul oleandrilor şi al chiparoşilor dă năvală un miros de fum. Undeva, oamenii se şi dau jos din pat, fierb laptele de dimineaţă, coc turte, nu de alta, dar judecata o să dureze până diseară. Se grăbesc să nu întârzie, dornici să-l vadă, să-l audă, să fie cu el.

Şi Xantipa şi Mirto sunt treze, Mirto s-a furişat desculţă în curte şi, pe fundalul cerului, vede silueta încremenită a filosofului Socrate. Xantipa iese şi ea în pragul casei. Sentimentul înfricoşării le lipeşte una de alta pe cele două femei. Văd cum în jurul siluetei lui Socrate, cerul începe să pălească.

— Ce bine ar fi să nu răsară azi soarele! rosteşte în şoaptă Mirto...

Meletos i-a poruncit Abisei să-l trezească în zorii zilei. Altă dată, când venea să-l trezească, părul ei era despletit, aşa cum îi plăcea stăpânului. Azi însă Abisa şi-a răsucit bine părul şi l-a strâns într-un coc mare pe care l-a legat cu o fundă colorată. Ştie unde se pregăteşte să meargă azi stăpânul ei şi de aceea nu s-a întins lângă el, aşa cum face de obicei, ca să-i îndulcească primele clipe ale zilei. Îl sărută cu gingăşie şi-i spune:

— Stăpânul meu, se luminează de ziuă. Ai în faţa ta o zi măreaţă.

Îi răsplăti gingăşia cu un act de cruzime: o ciupi de sân cu atâta putere, încât o făcu să plângă cu sughiţuri.

— Da, Abisa, îi răspunse, ridicându-se în capul oaselor. O zi măreaţă. A mea şi a lui Socrate. A lui Socrate şi a mea.

Abisa îl privi drept în faţă. Ce mult a îmbătrânit peste noapte! Ori poate numai ochii i-au îmbătrânit? Dar de ce?! Doar nu el va fi cel judecat...

— Cada e pregătită?

— Bineînţeles, despote, răspunse femeia şi, însoţindu-l spre camera de baie, îl întrebă: Ce ţinută să-ţi pregătesc?

Reconstitui în gând darurile primite ieri, ca avans, de la Anitos şi strigă din cadă:

— Chitoriul de culoarea teracotei, brăţara de aur şi ce mantie să-mi pun oare?

— De purpură? întrebă Abisa.

— Nu! Ar spune că-l imit pe Alcibiade.

— Atunci cea nouă, de culoare verde, cusută cu fir de aur.

— Ăsta e! Nou-nouţ, din cap până în picioare.

După baie s-a îmbrăcat, iar acum îşi ia gustarea de dimineaţă. În acest timp, Abisa îi povesteşte despre agitaţia ce domneşte în tot oraşul. Meletos e însă cu gândul în areopag.

După ce isprăvi de mâncat, se apucă să repete cuvântul său acuzator, urmărindu-se cu atenţie în oglindă, să vadă dacă foloseşte cu rigurozitate gesturile şi mimica artei retorice.

Pe neaşteptate, din gâtlejul lui ţâşni un râs fioros: îţi arăt eu ţie, bătrâne filosof! Eu, poetul transformat de vrăjitoarea Circe în porc, o să te fac azi să te saturi de grohăit!

Vulturii cuibăriţi pe crestele Himetului s-au înălţat spre cer şi au pornit în zbor planat spre miazănoapte. Se trezeau întotdeauna cu o clipă înainte de a da Phoebus poruncă să i se scoată din grajd armăsarii de aur.

Pe acoperişul drept al casei sale, sta brutarul Merinos şi îşi freca ochii, somnoros. Deodată zări vulturii ce pluteau spre Pentelic.

— Se luminează de ziuă, spuse el în gol, căci elenii sunt atât de vorbăreţi, încât vorbesc chiar şi atunci când n-au cu cine.

Dar iată că din curticica vecinului răsună o voce:

— Mda, e timpul să ne pregătim, ţinu să menţioneze Lustratos şi numaidecât se grăbi să adauge: Vezi, ai grijă, nu uita să iei ceva de-ale gurii şi pentru mine.

— O să iau nişte turte. Le am gata coapte. De vândut o să vândă azi nevasta şi băiatul. Tu ia o ploscă mare cu vin, căci azi o să fie o zi afurisit de fierbinte.

— Tare nu-mi place că am ieşit la sorţi pe lista juraţilor, spuse supărat Lustratos.

— Iar eu tremur de nerăbdare. Un ochi n-am închis în noaptea asta, spuse Merinos, şi iar îşi frecă ochii obosiţi de nesomn.

— Nici eu, îi răspunse Lustratos, proţăpit pe acoperişul lui. Şi, agitând mâna în aer, întrebă necăjit: Ce mă fac însă cu răspunderea asta cumplită? Zău dacă ştiu cum să procedez...

— Asta o să vedem acolo, îl linişti Merinos. Lustratos tresări şi tăbărî cu gura pe el:

— Ce altceva vrei să mai vezi acolo faţă de ce vezi acum? Zăpăceală. Înghesuială. Harababură. Învălmăşeală. Am auzit, deunăzi, cu urechile mele, cum îl îndemnau pe unul să se bizuie mai mult pe mintea lui decât pe sentinţele lui Apolo. Îi spuneau să nu mai alerge mereu cu întrebările la Delfi, şi să caute să-şi dea singur răspunsul. Ceva, cum să-ţi spun, cam în sensul că în felul ăsta o brodeşte mai bine. Mă rog, poate n-a zis chiar aşa, dar noi, cei care stăteam în jurul lui, aşa am înţeles; că mintea omenească face mai mult decât mintea divinităţii. E de rău, nuri aşa? Şi tot aşa, cu urechile mele, l-am auzit spunând că asta ne trebuie cel mai mult nouă, atenienilor. Şi acum stai şi alege ce e mai important...

— Ce rost are să te frământi dinainte? îl întrerupse râzând Merinos, care nu împărtăşea grijile vecinului. De altfel, o să fie acolo Xantipa, şi ţine minte că ea va fi aceea care va hotărî totul. Parcă o văd ce tărăboi o să facă. De data asta, lui Socrate o să-i prindă bine limbuţia ei. O să vezi cum o să cadă în genunchi şi o să ne roage plângând să fim îndurători cu omul ei. Şi frumuseţea de păr o să şi-o smulgă din cap, ca să ne înduplece. Da, da, ţine minte ce-ţi spun: asta o să ne înduioşeze şi o să ne răscolească pe toţi în asemenea hal, încât o să ne fleşcăim până la unul. În definitiv, sunt nişte amărâţi. Gândeşte-te şi tu, are un băiat şi o mai are şi pe cealaltă femeie pe cap. Şi atunci cum o să votăm noi ca să i se mai stoarcă poate şi o amendă? Sau să-l trimită în surghiun? Omul ăsta iubeşte Atena ca ochii din cap şi noi să-l... A, nu, nici gând!

— Nu ştiu, nu ştiu ce să spun, situaţia e tare încurcată, spuse Lustratos, clătinând din cap neliniştit. Ori ce-ai spune, bătrânul ăsta are destule bube în cap, crede-mă. Şi nu fiecare ia lucrurile aşa uşor cum le iei tu.

— Faci rămăşag cu mine că n-o să plătească nicio amendă şi că n-o să fie alungat din ţară?

— Nu fac.

La răsărit, orizontul se lumina tot mai mult într-un arc de cerc auriu, care, încet-încet, se înălţa tot mai sus.

— Lăudată fie apariţia ta, o soare, murmură Socrate, ridicându-şi braţele în semn de salut. Fii binevenită cu măreţia ta, lumină!

Făcu o plecăciune adâncă, apoi se întoarse şi porni să ocolească piatră după piatră. Trece pe lângă ele încet, uneori le atinge uşor, mângâie suprafaţa lor aspră. Un bloc de granit străvechi îşi înfrumuseţa deodată feţele netede, poleite de razele trandafirii ale soarelui de dimineaţă.

— Ia te uită, Momos! Bunul şi vechiul meu prieten, Momos! Ce mai faci tu, zeflemistule? Unchiul şi Dascălul meu din tinereţe? Cum văd, şi azi te strâmbi la mine *cu* toate că ştii ce mă aşteaptă. Da, frăţioare, ai rămas la mijlocul drumului. N-ai înţeles că a zeflemisi e mai puţin decât a râde.

Se întoarse spre Artemis şi îngenunche în faţa frumuseţii ei. Iubita mea! Tu m-ai ocrotit la naştere, când soarele se afla în culmea drumului

său peste împărăţia cerului. Tu ai salutat primul meu hohot de râs…

Amuţi şi-i sărută, ca întotdeauna, genunchii ei frumoşi.

La poalele Himetului au şi început să roiască albinele aurii.

— E timpul să mă duc, spuse Socrate, ridicându-se de la gustarea de dimineaţă.

— Să mergem, rostiră în acelaşi timp Xantipa şi Mirto.

— Voi nu mergeţi cu mine.

Nu-i răspunse niciuna şi îşi luă fiecare tolba de mult pregătită.

Ieşiră din curte înaintea lui. Xantipa se întoarse spre Mirto şi-i spuse în şoaptă:

— Lamprocles vine direct acolo, cu tatăl meu.

— Te rog, Xantipa! Şi pe tine, Mirto! Vă rog stăruitor, nu veniţi, rămâneţi acasă.

— Îţi duc nişte turte, Socrate, cine ştie, s-ar putea să dureze mult, murmură Xantipa.

Surprinse un zâmbet trist pe chipul ei şi se grăbi s-o liniştească:

— Înainte de apusul soarelui sunt înapoi. Gândiţi-vă mai bine cum să mă primiţi cu o cină pe cinste.

— Ce bine ar fi să te putem primi cu o cină pe cinste, bâigui Xantipa.

— De ce ţi-e teamă? întrebă Socrate.

— E oare puţin că eşti acuzat de crimă de încălcare a religiei? Cum vrei să scapi din povestea asta? Nimeni nu ştie mai bine ca mine că tu nu crezi în zei. Îţi baţi joc de ei. Cu această Artemis de marmoră discuţi şi-ţi pierzi vremea numai pentru că e femeie.

— Cum văd, dacă judecătorul meu ar fi Xantipa, s-a zis cu mine, râse vesel filosoful. Da, m-aş duce direct pe urmele lui Anaxagora… Mă întrebai cum o să scap din povestea asta? Tu, draga mea, nu poţi spune despre mine multe lucruri bune. Dar, crede-mă, eu nu le-am făcut pe toate chiar aşa de rău. Şi Atena ştie acest lucru. Am auzit-o, în noaptea asta…

Nu-i răspunseră.

Deodată se auzi un ciocănit. În spatele porţii se iviră sciţii.

— Arhon basileus ne trimite să…

— Ştiu, sunt gata, îi întrerupse Socrate.

Ieşi în stradă, unde se şi adunase o droaie de curioşi. Cele două femei se strecurară în urma lui.

— Bine, însoţiţi-mă o bucată de drum, le spuse împăciuitor. Dar ce duci tu în tolba asta mare, dragă Mirto?

Femeia îşi retrase mâna, dar el i-o prinse şi desfăcu tolba.

— Pe toţi demonii! Ce vrea să însemne asta? O cunună de trandafiri!...

Îi zâmbi cu duioşie şi în sinea lui îşi spuse: Iată cum vrea să mă întâmpine când voi ieşi de la judecată, liber şi nevătămat! Cu o coroană de trandafiri! Da, o coroană de trandafiri pe fruntea mea îmbătrânită. Zărind însă mulţimea de spectatori, spuse:

— Ce drăguţ din partea ta că vrei să te împodobeşti cu o coroană de trandafiri în cinstea mea, atunci când voi ieşi de la judecată.

Nici demagogul Anitos n-a izbutit să doarmă toată noaptea. Patul lui nu stătea fix pe duşumeaua de mozaic. Se legăna pe un balansoar. Zadarnic însă a încercat el să cheme somnul cu ajutorul balansoarului. La fiecare legănat îl vedea pe Socrate. Se întorcea pe partea dreaptă – patul se legăna mai puternic, dar în faţa lui apărea iar Socrate. Se întorcea pe partea stângă, şi i se ivea acelaşi Socrate, cu acelaşi chip ironic ca atunci când le spunea oamenilor în agora: bogatul vrea să fie mare bogătaş, demagogul vrea să fie arhidemagog, Anitos – Arhianitos. Ce monstruos e să-l am mereu înaintea ochilor! Simt că înnebunesc!

Mai era mult până să se lumineze de ziuă, dar bătrânul Anitos nu mai avea somn, nu de alta, dar moşneagul acela urâcios îl gonea acum până şi din pat.

Simţi deodată un dezgust feroce faţă de dezbaterea judecătorească de azi. Oare n-ar putea fi amânată? Să simulez o boală? O plecare urgentă? Să născocesc o prevestire divină? Nu, nu. Nu-mi pot îngădui să dau înapoi. N-am voie!

Zări statuia Atenei. Şi pe tine te-a jignit, atunci când la gimnaziu a făcut socoteala câte Atene sunt! Binecu-vântează-mă şi dă-mi putere să duc totul cu bine până la capăt. Diseară te voi răsplăti pentru asta cu o jertfă bogată.

Dar, de fapt, de ce mi-e frică? După ce-l vom condamna, toţi îi vor întoarce spatele şi vor pune pe seama lui tot ce-i mai rău – adevăr sau calomnie – şi, pe urmă, s-a zis cu dragostea faţă de „favoritul” atenienilor. Sau poate voi pierde şi eu această dragoste! Dar, oare, mă bucur de ea?

— Machinos! strigă deodată agitat. Şi când sclavul apăru, îi porunci: Anason! O cupă mare!

Apolodor şedea la masă în faţa cănii cu lapte; mama lui sta în picioare lâng ă el şi, îngrijorată, se uita la băiatul ei pe ai cărui obraji se prelingeau şiroaie de lacrimi. Îl mângâie pe cap şi-i spuse:

— Nu plânge şi mănâncă; ai să vezi că totul se va sfârşi cu bine.

— Tu n-ai fost în agora, scânci el, ca un copil. Tu n-ai citit circulara arhontelui basileus. Tu n-ai de unde să ştii toate astea...

— Nu plânge, băiete, stărui mama. Sunt sigură că el va şti să-şi dovedească nevinovăţia şi tribunalul, cu siguranţă, îl va elibera...

— Cumplit! izbucni Apolodor. Cumplit! Te îngrozeşte numai gândul că un asemenea om poate fi adus în faţa judecăţii! Un om atât de drept ca el!

— Nu plânge, băiete! Dacă tu ştii că e un om drept, atunci nu i se poate întâmpla nimic rău.

— Da, dar de unde ştim noi cât sunt de drepţi cei ce urmează să-l judece? izbucni din nou adolescentul şi mai violent. Cine sunt acuzatorii? Parazitul Meletos, cameleonul Licon şi răzbunătorul Anitos.

— Pe Hera! Taci! se sperie mama. Ştii doar câţi sicofanţi mişună prin Atena. Te mai aude vreunul, te denunţă şi te trezeşti şi tu în faţa tribunalului.

— Dar bine, mamă, îi răspunse băiatul, de data asta, cu o voce mai potolită, eu nu sunt singurul care gândeşte aşa. Ideile astea clocotesc mereu în jurul meu... Şi atunci cum vrei tu să scap de ele? Ieri, pentru prima oară de când îl cunosc, l-am văzut pe Socrate cu ochii trişti.

Socrate şi ai săi urcară pe areopag, până la intrarea judecătorilor. Pe drum, femeile vorbiră puţin, la fel şi oamenii din preajma lor. La început, Socrate se apucă să povestească tot felul de întâmplări hazlii din tinereţea lui dar, văzând că nimeni nu râde, amuţi şi el şi merse mai departe tăcut, ronţăind obişnuitele sale boabe de năut.

Sus îl aşteptau Lamprocles cu tatăl Xantipei şi o mulţime de prieteni. Erau toţi aici, oamenii lui dragi şi apropiaţi.

— Fiţi fericiţi, dragii mei, îi salută el cu voioşie. Sunteţi buni că aţi venit să împărtăşiţi cu mine această clipă...

— De neruşinată jignire! explodă Antistene.

— Nu, nu dragul meu, replică filosoful strângându-l uşor de umăr. Legea e dator s-o respecte orice cetăţean onest.

Şi, întorcându-se spre femeile lui, adăugă:

— Vă încredinţez pe voi amândouă şi pe Lamprocles, prietenilor mei. Vă vor duce acolo, pe ridicătura aceea, de unde se vede şi se aude cel mai bine. E destinată rudelor.

— Nu! strigă Xantipa. Soţia are dreptul să-şi însoţească bărbatul până în faţa tribunalului. Ce, tu ştii să te aperi? Pe alţii, da, te pricepi, dar pe tine, nu! Cine altul vrei să-i roage ca să nu fii condamnat, dacă nu eu?!!

— Ce tot vorbeşti, Xantipa? Ar putea oare să-l condamne cineva pe Socrate? interveni Faidon.

Plânsete. Văicăreli. Tânguiri. Rugăminţi. Zadarnic însă. Socrate nu cedează.

— Cu mine, în faţa tribunalului, vor merge numai Criton şi Platon.

În clipa aceea însă surprinse ochii rugători ai junelui Apolodor. Îl luă de mână şi se grăbi să adauge:

— Şi tu, micuţul meu prieten.

Prietenii o înconjurară pe Xantipa, pe Mirto şi pe Lamprocles, pregătindu-se să pornească spre colina numită „Masa lui Solon”.

— Cum adică, de la mine nu-ţi iei rămas bun?! întrebă Xantipa, cu mirare.

Le sărută pe cele două femei, îşi îmbrăţişă fiul şi le spuse, zâmbind:

— De ce să-mi iau rămas bun? Doar o să ne mai vedem...

Grupul porni. Xantipa continua să se văicărească. Mirto avea ochii înecaţi în lacrimi.

Socrate rămase singur cu cei trei prieteni.

Unul dintre sciţi îi arătă respectuos o piatră, spunându-i să se aşeze, până când va fi chemat.

— Şezi tu, frăţioare, îl îndemnă Socrate. Mie îmi place să stau în picioare.

Mulţimile se împrăştie pe colinele şi movilele ce împrejmuiesc toată întinderea areopagului. Jos e rezervat un loc pentru d*ikasterion* – adică pentru o zecime din cei cinci mii de membri ai tribunalului popular. În faţa porţilor ce dădeau spre locul rezervat curţii cu juri, era cea mai mare înghesuială. Juraţii se buluceau unii peste alţii, absolut fără niciun rost. Porţile erau închise şi păzite de străjeri înarmaţi până în dinţi.

— Pe Hercule! se auzi deodată o voce deznădăjduită. Mi-am pierdut *pinakionul* Daţi-vă la o parte! Ajutaţi-mă să-l găsesc! De ce să pierd trei oboli?!

În sfârşit, străjerii au deschis porţile şi controlând fiecare *pinakion* în parte, îi lasă pe juraţi să pătrundă unul câte unul. Ultimii au sosit, coborând din luxoasele lor lectici, aristocraţii şi îmbogăţiţii, demonstrând în felul acesta că bogatul nu se grăbeşte niciodată.

În faţa rândului celui mai de jos, rezervat juraţilor, se înălţa tribuna completului de judecată, cu o intrare specială. La mijloc, o masă mare pentru judecători, grefieri şi crainici, în dreapta, un loc pentru acuzatori, în stânga, unul pentru acuzat.

Curând îşi făcură apariţia scribul, crainicul, secretarul şi doi străjeri. În urma lor, intră arhon basileus – preşedintele tribunalului – în ţinută festivă. Se aşeză la mijlocul mesei, cu faţa spre mulţimea juraţilor, dictă grefierului introducerea dării de seamă a dezbaterilor de azi şi, după ce îşi pregăti ciocănelul cu ale cărui bătăi avea să asigure liniştea, porunci să fie introduşi acuzatorii.

Meletos, principalul acuzator, trebuia să intre primul, dar, galant, acordă prioritate lui Anitos, conducătorul obştei, şi mai vârstnicului său coleg, Licon.

Anitos purta pe el o mantie albastră, Licon una cenuşie. Atenţia cea mai mare o stârni Meletos, în hlamida lui verde, de culoarea ierbii, prinsă pe umăr cu o agrafă mare de aur şi ţesută cu motive ornamentale, tot în fir de aur.

— Cine e? răsună o voce, din rândurile juraţilor. Arhon basileus îl

prezentă pe poetul Meletos, principalul acuzator. După care, porunci pe un ton autoritar:

— Să fie introdus acuzatul!

Peste întreaga întindere a *dikasterionului* şi peste miile de spectatori ce împânzeau colinele din preajma areopagului se lăsă deodată o tăcere apăsătoare. Toate privirile erau aţintite spre poarta de la intrarea tribunalului, deschisă larg de cei doi sclavi. În poartă se ivi peste puţin timp statura mare, puternică, impunătoare şi maiestuoasă a filosofului Socrate. Mergea, ca de obicei, desculţ, cu pasu-i domol şi legănat; ţeasta-i pleşuvă, arsă de soare, lucea ca arama. Şi, ca întotdeauna, era îmbrăcat în mantia lui ponosită, aruncată peste chitonul alb, din pânză aspră.

În clipa aceea se petrecu un lucru fără precedent la dezbaterile tribunalului. Majoritatea juraţilor se ridică în picioare şi-l întâmpină pe Socrate cu aplauze furtunoase.

Filosoful rămase descumpănit. Nu-i venea să creadă. Se uită cu sfială la Criton, care venea în urma lui, împreună cu Platon şi Apolodor.

— Vezi cum te primesc atenienii tăi?!? spuse Platon cu emoţie în glas.

— Ai răbdare, bunul meu prieten, să vedem cum o să fie la despărţire, îi răspunse Socrate, zâmbind.

Aplauzele încetară, juraţii se instalară comod pe locurile lor şi arhontele basileus îi împinse el însuşi un scăunel acuzatului Socrate.

După aceea bătu cu ciocănelul în tăblia de marmoră a mesei şi anunţă cu voce solemnă:

— Deschidem dezbaterea procesului intentat cetăţeanului atenian Socrate, fiul lui Sofroniscos din demosul Alopeche. Actul de acuzare împotriva lui sună aşa: Socrate se face vinovat de încălcarea legilor prin aceea că nu recunoaşte zeii recunoscuţi de autoritatea statului, propovăduind cultul unor noi zeităţi, necunoscute până acum, precum şi prin aceea că aduce prejudicii educaţiei tineretului. Acuzatorul principal în acest proces – poetul Meletos.

2.

Meletos îşi trase pe spate, cu ambele mâini, părul său lung de culoarea

ruginii, apoi îşi înalţă braţele spre cer:

— O, tu, Zeus cel atotputernic! Stăpânitor al tunetelor! Evoc atotputernicia ta în numele tuturor bărbaţilor adunaţi aici şi cer ca bunăvoinţa ta să coboare asupra faptei noastre prin care vrem să redăm azi cinstirea şi dragostea oamenilor faţă de măreţia ta şi a celorlalţi zei din Olimp, cinstire şi dragoste de care a încercat să vă lipsească acest bărbat, aici de faţă. Acest Socrate te batjocoreşte nu numai pe tine, o, Zeus, ci şi pe Atena, pe Afrodita, pe Eros şi pe mulţi alţii dintre zeii nemuritori.

Şi, întorcându-şi faţa către Acropolă continuă:

— O, voi, zei din Olimp, zei ai pământului, stăpânitori ai apelor şi subpământeni, fiţi cu toţii martori la judecata acestui acuzat! Vă chem pe voi toţi, ocrotitorii şi binefăcătorii noştri, pe voi toţi care vă îngrijiţi de câştigul şi bunăstarea noastră, adresându-vă rugămintea: nu vă supăraţi pe noi, păcătoşii! Nu ne lipsiţi de favoarea voastră pentru greaua vină de a fi trecut cu vederea şi de a nu fi împiedicat atâta vreme răspândirea unui rău atât de primejdios. Căci Socrate, aşa cum confirmă mărturiile, a vrut să vă răstoarne pe voi şi să înscăuneze în locul vostrulalte zeităţi!

Peste spaţiul întins al tribunalului şi peste colinele din jur, unde se îngrămădeau miile de spectatori, trecu deodată un suflu al groazei, aidoma rafalei năprasnice de vânt ce străbate câmpia înainte de a se dezlănţui furtuna. Xantipa îşi înăbuşă plânsul în suspine, strângându-l la piept pe Lamprocles, de parcă ar vrea să ia de la el puterea ca să suporte această grozăvie.

Grozăvia însă creştea pe măsură ce Meletos îşi grada concluziile. Cu voce sporită rosti, folosind formula juridică:

— Socrate se face vinovat prin nerecunoaşterea zeilor de obşte recunoscuţi, propovăduind în schimb cultul altor zeităţi. Şi se mai face vinovat prin aceea că aduce grave prejudicii educaţiei tineretului.

Mulţimea e atât de încremenită şi atât de mută, încât, peste tăcerea ei de groază, se aude zgomotul stârnit de căderea acelor din pinii ce străjuiesc zidurile vechi ale cetăţii. Din gâtlejul sugrumat de emoţie al unuia dintre juraţi, se furişă o voce gravă:

— E pierdut!

Socrate priveşte spre soare. În toiul amiezii, în plină dogoare a soarelui, se spune că s-a născut. Iubea soarele ca pe un frate. Ce se va întâmpla azi, dacă atunci când va ajunge la zenit, nu va arunca nicio umbră? Lui Socrate i se pare că azi, din primele clipe ale dimineţii, soarele frige mai tare ca altă dată. Îmi dă puteri, îmi încălzeşte oasele uscate, bunul şi bătrânul meu frate. Ce bucuros sunt că eşti azi cu mine, tu, capul meu de aur!

Xantipa se sprijină de Mirto şi se tânguie:

— Nu pot îndura să văd şi să aud toate astea despre el, un om atât de bun, un copil nevinovat...

— Un copil mare, neprefăcut... murmură, în şoaptă, Mirto.

Meletos savura din plin groaza care cuprinsese mulţimea. Numai ochii binefăcătorului său Anitos nu-i plăceau în clipa aceea. Căci în locul aşteptatei mulţumiri, citea în ei spaima şi necazul. Clipi nervos, şovăi un timp, dar ştia că aici nu-i era îngăduit să discute cu Anitos şi să cadă la o înţelegere cu el. La ultima întâlnire cu cei doi demagogi – Anitos şi Licon – i s-a spus limpede: Acuză-l de cutare şi cutare lucru. Ce altceva face el acum? Şi aşa cum reiese din ecoul pe care-l are actul său de acuzare în rândurile asistenţei, o face cu succes. Aşadar, calm şi dă-i înainte! Avea o memorie bună şi ştia pe dinafară ce trebuia să urmeze. Ridică mâna în sus. Brăţara lui de aur sclipi violent în bătaia soarelui, ca atunci când fulgerul lui Zeus brăzdează văzduhul.

Cu acest fulger începu jocul cu viaţa unui om.

— O să vă prezint dovadă după dovadă despre vinovăţia lui Socrate. După aceea, în propria sa apărare, Socrate se va strădui să răstoarne dovezile mele, dar, vă atrag dinainte atenţia că fondul apărării lui va consta în afirmaţia că acuzaţiile mele constituie un act de răzbunare pentru faptul că a declarat adeseori în public că sunt un poet lipsit de talent.

Un jurat din rândul al doilea, îmbrăcat într-un himation de mătase, îşi acoperi gura cu un colţ al veşmântului.

— De ce râzi? îl întrebă încet vecinul său.

— Pentru că ştiu ce versuri scrie Meletos.

— Asta însă nu mă poate împiedica – îşi ridică glasul Meletos, fără să ţină seamă că inflexiunile sale vocale scâr-ţâiau dezagreabil – să-i apăr pe preamăriţii noştri zei de limba lui defăimătoare.

Socrate stătuse până atunci faţă în faţă cu soarele. În clipa aceea însă se întoarse spre Meletos. Se scotoci prin buzunare, scoase de acolo îndrăgitele sale boabe de năut şi începu să ronţăie, scuipând cojiţele pe jos. Deşi nimeni nu luă în seamă acest lucru, realizând totuşi unde se află, se nelinişti un pic şi se uită la arhonte cu un aer de vinovăţie. Arhontele cunoştea bine această slăbiciune a filosofului şi-i zâmbi, îngăduitor, clătinând din cap în semn că totul e în ordine. Socrate, la rândul său, dădu din cap, în semn de mulţumire şi îşi aţinti privirea asupra lui Meletos. Îşi aduse aminte de o poezie a lui, bombastică dar lipsită de duh şi zâmbi. Câţi ani să aibă prefăcutul ăsta? Treizeci! Mda, la treizeci de ani, omul ar trebui să fie stăpân pe meşteşugul lui...

Meletos continuă:

— De tânăr, Socrate se plimba în fiecare dimineaţă cu dascălul său pe malul Hisosului şi sorbea cu nesaţ învăţătura lui. Şi cine a fost acest dascăl, distinşi bărbaţi ai Atenei? Filosoful Anaxagora, condamnat la moarte de tribunalul atenian pentru neîncredere în zei. Numai datorită lui Pericle a izbutit să fugă de pedeapsă şi să se ascundă la Lampsac. Cartea lui *Despre zei* a fost arsă de faţă cu toată lumea în agora, dar nelegiuirea lui a rămas în Atena!

Rostind aceste cuvinte îi aruncă lui Socrate o privire provocatoare. Bătrânul filosof scuipă o coajă de năut şi spuse foarte calm:

— De ce aş tăgădui un lucru care mă onorează!?! Drept care, Meletos izbucni:

— L-aţi auzit? Recunoaşte! Pe unde a umblat, a răspândit ideile lui Anaxagora...

— Nu ideile lui le-am răspândit, îl corectă filosoful, ci pe ale mele...

Meletos rămase uluit de felul în care Socrate îi uşura misiunea sa de acuzator.

— Cu atât mai rău pentru tine, se grăbi el să spună; pentru că ideile pe

care le împrăştii împotriva zeilor noştri sunt demne de a fi afurisite. Aşa cum în Abdera necredinciosul Democrit, îndrăgitul tău, îşi bătea joc de broaştele sacre ale zeiţei Leto, tot aşa îţi baţi joc şi tu de zeii noştri. De câţi ani gluma ta preferată este aceea de a socoti încurcăturile lui Zeus, – cum le numeşti tu – cu zeiţele şi femeile muritoare, cărora li se arată fie sub propria sa înfăţişare, fie sub chipul lebedei, al taurului, al lui Amfitrion, al ploii de aur şi aşa mai departe?!!

— Şi nu-i adevărat? răsună o voce din rândurile juraţilor.

— Asta-i jignire! Blasfemie! strigă o voce.

— Nu e!

— E!

Un bărbat distins la înfăţişare se ridică de pe scaunul său şi se adresă arhontelui:

— O, tu, arhonte basileus, care eşti chemat de obşte să desluşeşti toate treburile religioase, spune-ne dacă e jignire sau nu...

Descumpănit de această întrebare, arhon basileus roşi până peste urechi. Se temea să-l privească pe Socrate, bănuind că acesta avea să zâmbească ştrengăreşte, şi se apucă să răsucească în mână ciocănelul, de parcă îl vedea pentru prima oară în viaţa lui, când, deodată, din rândurile juraţilor se ridică un bărbat şi spuse:

— Îmi dai voie arhonte, să răspund eu la întrebarea pusă?

Deşi nu ştia dacă solicitantul avea să-l izbăvească ori să-l bage într-o belea şi mai mare, arhontele dădu din cap, aprobator, iar mâna în care ţinea ciocănelul începu să-i tremure atât de tare, încât, până la urmă, coada ciocănelului prinse să bată darabana în marmora mesei.

— A discuta despre natura legăturilor lui Zeus cu oricare dintre zeiţe, când şi unde s-a petrecut acest lucru, nu constituie de loc o jignire adusă divinităţii, începu juratul, pe un ton moralizator. E vorba doar de acel zeu, cu care, a se împreuna, a fost socotit întotdeauna, mai cu seamă de femeile muritoare, un prilej de mare cinste pentru ele.

— Şi mai face Zeus... această treabă... şi acum? întrebă brutarul Merinos.

— Gândiţi-vă, spuse juratul, cu toată seriozitatea, gândiţi-vă că aceste

legături au avut drept urmare, aproape întotdeauna, naşterea unui semizeu, ba, adeseori, chiar a unui zeu. Oare printre zeii supremi ai Olimpului nu se află şi cei doi gemeni Artemis şi Apolo, pe care Zeus i-a zămislit cu zeiţa Leto?

Aplauze puternice îl răsplătiră pe vorbitor. Arhon basileus clătină din cap, dându-i a înţelege că părerile sale coincid întru totul cu cele ale vorbitorului.

Între timp Meletos, prefăcându-se că la acest punct victoria îi aparţine, reluă:

— Cum a vorbit Socrate – pentru asta sunt aici mulţi martori care aşteaptă să fie ascultaţi – cum vorbeşte şi cum îşi bate joc de strălucitoarea noastră zeiţă Afrodita! Una e prea puţin, spune el – trebuie să avem două: una cerească şi una obştească, adică pământeană. Cea obştească ocroteşte prostituatele din Pireu, cea cerească fecioarele eleusine şi distinsele hetaire ale distinşilor atenieni, în timp ce ea însăşi îl înşală pe soţul ei Hefaistos cu Ares, zeul războiului...

Râsete.

— Astea le ştim cu toţii, strigă Lustratos. De ce n-ar putea să vorbească despre ele şi bătrânul Socrate?

Meletos se face roşu ca para, frământă nervos marginea hlamidei şi bâiguie, încurcat:

— Desigur, cetăţeni, aveţi dreptate. Se pune însă întrebarea cum a vorbit despre asta bătrânul Socrate şi pe ce ton!...

— Şi ai putea să ne dovedeşti că tonul lui a fost răuvoitor? Poţi să ne redai acest ton?... Nu poţi!

— Martorii... bolborosi Meletos, dar arhon basileus nu mai voia să umble pe o gheaţă atât de subţire şi în nişte zone atât de perfide.

— Ajunge, îi spuse lui Meletos, cu bunăvoinţă. Altă dovadă! Apoi, pe un ton aspru şi categoric se întoarse şi se adresă asistenţei care fremăta de râs. Linişte!

Ochii lui Anitos se congestionară. Ce să zic, îşi spuse în sinea lui, grozav palavragiu mi-am ales. Trăsni-l-ar fulgerul lui Zeus!

— La un ospăţ dat de moşierul Kalios, Socrate a declarat că puternicul

nostru zeu Eros nu e zeu ci un simplu demon.

— Ei şi! Din partea mea, să fie şi demon. Mie mi se fâlfâie, iar tu du-te şi te îneacă!

— Mai departe, mai departe, îl îndeamnă pe vorbitor arhontele, observând că interesul juraţilor pentru proces se risipeşte.

Îi vedea cum se foiesc pe locurile lor ca înţepaţi de tăuni, cum li se umflă fălcile în timp ce-şi mestecă dumicatul şi cum trag din clondir, ascunzându-se în spatele celor aşezaţi în faţa lor. Prietenii lui Socrate se agaţă de o mică speranţă. Du-te de te îneacă, l-a biciuit pe Meletos o voce tăioasă. Să fie numai una? Cu siguranţă că la fel gândesc şi ceilalţi, chiar dacă nu se încumetă să strige acest lucru cu aceeaşi vigoare. Xantipa încearcă să surprindă privirea lui Socrate, care lunecă pe povârnişurile stâncoase ale colinelor. De atâta încordare, Mirto nici nu-şi dă seama că intră cu unghiile în peplumul de sărbătoare şi îi sfâşie ţesătura.

Meletos se lasă pe genunchiul drept, îşi înalţă braţele spre uriaşa statuie a zeiţei Atena şi strigă pe un ton declamator:

— O, tu, Atena, iubirea noastră, cât ai fost de jignită şi de defăimată de acest nelegiuit! Mi se rupe inima când îmi aduc aminte cum a stat să socotească acest necredincios, cu veşnicul său rânjet de batjocură pe buze, toate denumirile tale divine: Partenos, Polias, Nice, Promahos... Douăsprezece Atene avem?!? De ce nu douăzeci?!? Să fie şi una pentru măturători şi una pentru proprietarii de catâri...

— Minţi!

— Aşa ceva n-a spus Socrate!

— Când? Unde? Cui?

Meletos simţi că a sosit momentul să-i aplice lui Socrate o lovitură de moarte: acum trebuie să scot în evidenţă ce înseamnă zeiţa pentru acei neguţători veşnic însetaţi de profit, dintre care mulţi se află aici, pe băncile juraţilor şi pe ale căror uşi atârnă inscripţia cu deviza vieţii lor: „Fii preamărit şi bine venit, câştigule!”

— Cine a întemeiat şi a dăruit Atenei livezile de măslini? Cine ocroteşte cetatea noastră împotriva calamităţilor naturale şi o fereşte de urgia duşmanilor? Cine are grijă de câştigul tuturor atenienilor? Unde aţi fi

acum, voi, cei rămaşi fără de pământuri, cei ale căror recolte şi gospodării au fost arse de duşmani, ale căror turme şi cirezi au fost împrăştiate şi gonite pe alte meleaguri, dacă iubita noastră zeiţă nu v-ar fi deschis braţele ei generoase şi nu v-ar fi primit în cetatea a cărei stăpână este? Unde ar fi averea voastră, bărbaţi atenieni, dacă zeiţa însăşi n-ar fi ajutat la eliberarea cetăţii de cotropitorul spartan?!?

Juraţii şi mulţimile risipite pe colină deveniră mai atente: la orice elen, asemenea vorbe au întotdeauna efect. Anitos îi zâmbi lui Meletos cu bunăvoinţă. Socrate, care tocmai urmărea cum o şopârliţă verde trecea peste picioarele lui, tresări şi îşi ridică privirea.

Cunoştea greutatea cuvintelor. Deşi nu era nici grămătic, nici retor, stăpânea totuşi la perfecţie forţa cuvântului. Îi cunoştea bine pe atenienii săi. Pe acei dughenari, traficanţi, şi zgârie-brânză, care adeseori cinstesc mai presus de orice banul. Pe toţi demonii! Ce altceva s-a străduit el să facă timp de cincizeci de ani, decât să schimbe în ei această sete de profit cu valorile spiritului şi ale gândirii.

Profit... avere! Iată cuvintele de care s-a izbit toată viaţa şi de care şi-a spart capul ori de câte ori a vrut să-i facă pe oameni mai buni decât sunt. Cuvinte misterioase, tainice, ca formulele neînţelese ale magilor orientali ce se mistuie în fumul de nepătruns al focului de jertfă. În Atena însă mulţi oameni le înţelegeau.

Se uită la juraţi: unele feţe, cu câteva clipe înainte încă dispreţuitoare şi batjocoritoare faţă de tânărul poet şi actul său de acuzare, s-au schimbat pe neaşteptate. Parcă şi-ar fi pierdut expresia originară şi ar fi căpătat deodată o expresie uniformă, încremenită, cu privirea flămândă a ochilor şi a gurii deschise, gata să înghită. Ce? Pe toţi demonii?!? Ce să înghită? Orice? Orice înseamnă să am mai mult decât am şi decât are vecinul? Un dumicat, o duşcă, un obol, un strugure, o bucată de carne, sau chiar şi un os?

Îl urmări cu atenţie pe Meletos când acesta începu să spună că acuzatul o profanase nu de mult pe patroana cetăţii, cu dansul său batjocoritor şi să-l învinuiască, arătând că în timp ce cei mai mari sculptori eleni – Fidias, Miron, Policlet – au făurit cu dragoste şi respect

chipurile venerate ale zeilor, Socrate, dimpotrivă, a aruncat dalta şi ciocanul, ca să nu fie silit să-i cioplească.

— Noi toţi, în convorbirile noastre, evocăm numele zeilor, cel mai des pe Zeus, care se bucură de cel mai mare respect. Dar Socrate? Precum ştiţi, el nu cunoaşte decât o singură evocare: „Pe toţi demonii!” Oare din asta nu reiese limpede că pentru el Zeus şi demonul e tot una? – o zei, apăraţi-mă pentru aceste cuvinte ale adevărului! Oare nu constituie numai acest amănunt o expresie clară a blasfemiei? Mai departe: în fiecare dimineaţă, Socrate aşteaptă răsăritul soarelui, i se închină şi-i înalţă rugăciuni. Dar să nu vă închipuiţi cumva că în felul acesta ar practica cultul zeului Helios care iese pe cer cu carul de aur spre a-l străbate în drumul său celest, de toate zilele. Nu! Socrate, la fel ca şi dascălul său, necredinciosul Anaxagora, vede soarele ca pe o materie incandescentă, cum ar fi, de pildă, o bucată de lemn în flăcări, sau un cuptor încins! Cât e de ridicol, de stupid şi de nelegiuit în gândirea lui acest Socrate, care nu respectă atitudinea dorită faţă de zei, aşa cum o impune şi o păzeşte statul nostru; dimpotrivă, se încumetă cu neruşinare, să stea de vorbă şi cu ei, aşa cum face cu oamenii, folosindu-se de ştiinţa lui de a moşi!

Criton, Platon şi Apolodor, auzind cu câtă iscusinţă îngrămădeşte Meletos cele mai grave învinuiri şi cu câtă dibăcie le leagă între ele, sugrumându-l pe Socrate în laţul lor, îşi înconjoară dascălul, de parcă ar vrea să-l ferească de o primejdie rea.

— Ce s-a întâmplat, dragii mei? îi întreabă Socrate. De ce mă ascundeţi în faţa acestui om? Nu-l auziţi cum mă ridică în slăvi? Nu vedeţi? Am şi roşit de sfială...

Meletos zâmbi triumfător şi reluă:

— Mai departe: Ce răspuns i-a dat Pitia lui Hairefon la întrebarea care dintre eleni e cel mai înţelept? Vi-l redau textual: înţelept e Sofocle, mai înţelept e Euripide, cel mai înţelept e Socrate. Şi cum îşi arată Socrate recunoştinţa faţă de oracolul lui Apolo, pentru o asemenea cinstire incomensurabilă? Explicând mulţimilor în agora că numai proştii cer să li se facă prevestiri despre nişte lucruri asupra cărora oamenii pot hotărî

singuri, pe calea cunoaşterii! în felul acesta, el diminuează faima oracolelor, le astupă gura şi ridică deasupra lor, da, închipuiţi-vă, bărbaţi atenieni, acest om ridică deasupra zeului, omul muritor şi mintea omului deasupra oracolului! Şi, *în* acelaşi timp, îndrăzneşte să-l transforme pe om, care e*ste* creaţia cea mai frumoasă şi mai perfectă a divinităţii.

Printre juraţi şi spectatorii mai îndepărtaţi se produce rumoare. Neîncrederea faţă de Socrate începe să fie dată în vileag: va să zică e adevărat că el vrea numai noutăţi, aşa cum a arătat şi Aristofan, ridiculizându-l în comediile lui?

— Mi-e teamă pentru Socrate, îi şopteşte lui Criton, Apolodor.

Socrate îl urmăreşte pe Meletos, cum îşi umezeşte gîtlejul, sorbind, pe îndelete, din cupa cu apă. Incinta tribunalului miroase a sudoare omenească şi a peşte uscat. Gâzele cicălitoare coboară din văzduh, întrecându-se, care mai de care, să înţepe şi să sugă sângele.

Din gura lui Meletos, cuvintele curg gârlă:

— Acest necredincios nu-i laudă pe zei pentru că ne ocrotesc sau au grijă de soarta noastră, ci pentru felul în care l-au creat pe om. Omul – după el – a fost creat atât de bine, încât aduce cu opera unui meşter înţelept şi afectuos! Aşadar, nu Zeus, bărbaţi, atenieni, nu Atena „Apolo ori alt zeu trebuie preamărit, – aşa cum se închină cu admiraţie în faţa lor Homer – ci omul. Iar creatorul lui – acel meşter misterios, e iertat de Socrate numai pentru că l-a făcut pe om atât de bine. N-o fi oare, pân*ă la* urmă, acest meşter o nouă zeitate, pe care o cunoaşte numai el? Socrate obişnuieşte să spună despre propria-i persoană – fireşte, cu ipocrizie: „ştiu că nu ş*tiu ni*mic. În schimb, despre această nouă zeitate noi nu ştim nimic, iar el ştie totul. Să fie vorba oare despre tainica zeitate cu care Socrate se află în legătură atât de strânsă, încât vorbeşte cu ea ca de la egal la egal?...

— Demonionul! Demonionul lui Socrate! răsună strigăte din toate părţile.

...— Iar această zeitate e o forţă străină zeilor noştri, se grăbi să precizeze Meletos. Această nouă zeitate – demonul lui Socrate – e un demon negru care se împotriveşte cu duşmănie zeilor recunoscuţi de

statul nostru, de atâtea secole…

— Un moment! răsună, în tăcerea apăsătoare, o voce iritată din rândurile juraţilor: Cui i-a făcut vreun rău demonul lui Socrate? S-auzim! Cui? Vedeţi? Nimănui!

— Nimănui! Nimănui! se repetă cuvântul ca un ecou, pe povârnişurile înconjurătoare.

Arhon basileus bate furios cu ciocănelul în masa de marmoră. Ce obrăznicie! Când s-a mai pomenit aşa ceva?!? Să se răcnească în halul ăsta în timpul unei dezbateri judiciare?!?

— Linişte! Nu faceţi gălăgie! Nu întrerupeţi! strigă el cu disperare.

Dar vacarmul nu se stinge. În locul ordinii, pretutindeni se extinde bunul plac. Şi iată că nici arhontele basileu, curios să afle cu ce vor mai întrerupe juraţii dezbaterea, nu intervine destul de energic.

— Cer dreptate pentru Socrate! intervine un bărbat în vârstă, îmbrăcat mai sărăcăcios. Pentru asta am venit aici!

— Vei avea parte de ea, îi răspunde arhontele basileu.

— Şi eu cer dreptate pentru Atena şi pentru zeii săi ocrotitori, strigă un eupatrid. Cetăţeni, izbăviţi Atena de o cârtiţă care şi-a săpat drum *sub* temeliile ei şi-i ronţăie rădăcinile cu care Atena îşi soarbe trăinicia din tradiţiile străvechi, moştenite din străbuni.

— Bărbaţi atenieni! se adresă Meletos juraţilor, pe un ton foarte stăruitor. Înainte de a introduce în urnă bobul vostru, ţin să vă mai spun: cercetaţi-l cu atenţie pe Socrate, ca să vedeţi un lucru ciudat. Un om, vi se pare, dar aveţi grijă să nu vă înşelaţi: în Socrate sunt doi oameni!

Tulburare în rândurile asistenţei.

— Care din cei doi e cel adevărat? continuă Meletos: cel ce crede în zeii noştri şi în cazul ăsta nu-i va batjocori şi nu le va tăgădui existenţa, ori al doilea, care nu crede în ei? În cazul ăsta, n-ar trebui să le înalţe jertfe faţă de toată lumea! Jertfa lui, ce-i drept, e săracă: pe jertfelnicul public depune o legătură de buruieni de leac din grădina lui, iar din plosca de piele, picură întru cinstirea lor, doi-trei stropi de vin…

Aici, Meletos se lansă cu o patimă înflăcărată:

— De cincizeci de ani îşi întocmeşte singur propriul său act de acuzare,

nelegiuitul Socrate, păgubitorul Atenei şi al nostru, al tuturor! Avertizat de sentinţa pronunţată împotriva filosofilor Anaxagora şi Protagora, filosoful Socrate – periculos propovăduitor de noutăţi – se ascunde de ani de zile, spre a scăpa de aceeaşi pedeapsă, în spatele oracolului de la Delfi şi în spatele jertfelor sale amărâte, depuse pe altarele publice.

Judecători atenieni! Cântăriţi bine această duplicitate a filosofului Socrate, judecaţi drept şi desluşiţi cum se cuvine ce e adevărat şi ce nu e adevărat! îşi încheie Meletos avântatul său cuvânt acuzator.

Aplauze răzleţe răsună peste locul viran. De pe băncile bogaţilor, sunt mai pătrunzătoare, din altele, destul de sfielnice, dar erau şi rânduri întregi unde nu se vedea nicio mişcare. Arhon basileus cercetă poziţia soarelui, anunţă că mai au de vorbit încă doi acuzatori şi luă hotărârea ca dezbaterea să continue fără nicio întrerupere.

3.

La un semn al arhontelui, de marginea tribunei se apropie înaltul şi ciolănosul Licon. Îşi acoperi faţa cu un colţ al mantiei şi începu să se vaiete. Dispunea de o voce bine exersată, în stare să urce, să coboare, să murmure încet, să tune, ba chiar să înduioşeze cu inflexiunile sale de un colorit sentimental.

— Bărbaţi atenieni! Încep prin a vărsa lacrimi şi vă rog să-mi iertaţi această slăbiciune. Plâng. Plâng pentru faptul că datoria mă obligă să-l învinuiesc în faţa obştei pe acest bătrân... Să începi prost şi să sfârşeşti bine, aşa ar trebui să arate cursul vieţii. A începe însă promiţător şi a sfârşi în faţa tribunalului, a sta în faţa a cinci sute de juraţi şi prieteni, dezgolit şi hulit, vai, ce soartă!... Şi cu atât mai adâncă este compasiunea mea faţă de omul care nu mai poate îndrepta răul săvârşit o viaţă întreagă.

Îşi descoperi faţa lungă şi gălbejită cu ochii de o culoare ştearsă:

— Repet. Nu mai poate îndrepta ce a săvârşit, pentru că sămânţa ideilor lui dăunătoare a şi prins în sufletele tinere; ea încolţeşte şi creşte, dând roade noi şi împrăştiind mereu altă sămânţă de buruiană vătămătoare. Atena e contaminată de ideile acestui bătrân. Mulţi dintre

adolescenţii noştri au fost alteraţi sufleteşte, iar nouă ne-a rămas ca moştenire delicata muncă de a curăţa şi de a stârpi acest rău pustiitor. Vedeţi, bărbaţi atenieni, cum îl deplâng pe Socrate, alături de prietenii lui dragi, alături de soţia sa Xantipa şi de fiul său Lamprocles...

De ce mi se strânge inima şi gâtlejul de durere, mi se pun noduri în gât de emoţie, aflându-mă în situaţia de a-l învinui pe acest om?

Pentru că acest om rătăcit, are în el un fond bun. Pentru că el urmăreşte, într-adevăr, să vă vadă fericiţi pe voi şi pe copiii voştri. Pentru că el e încredinţat că vă dăruie înţelepciunea lui şi-l face pe om să fie mai bun. Sunt sigur, cetăţeni atenieni, că, în forul său interior, Socrate e convins că prin discuţiile sale neobosite face ca Atena – oraşul cel mai frumos din lume, să fie totodată şi oraşul cel mai înţelept din lume.

Licon făcu acea cunoscută pauză oratorică, pentru a-şi umezi gura cu o înghiţitură de apă.

Un tânăr jurat i se adresează în acest timp, vecinului său:

— Îl auzi? Chipurile, mare orator şi boceşte aici ca o babă miorlăită.

Vecinul, mai vârstnic:

— Tu nu vezi că o mulţime de juraţi stau gata să plângă, necăjiţi de soarta lui Socrate?

Tânărul:

— Şi e bine oare acest lucru, atunci când e vorba de un om care a săvârşit nişte crime pasibile de pedeapsa cu moartea? De ce nu-l striveşte Licon aşa cum trebuie? îl cocoloşeşte, îl compătimeşte, îl laudă, mă mir că nu-i pune pe ţeasta lui pleşuvă o coroană de lauri, ca până la urmă acest moşulică să se aleagă numai, cu o amendă amărâtă!

Mai vârstnicul:

— Păi de fapt aşa s-ar cuveni. Şi o amendă ar fi prea destul pentru acest sărăcan.

Tânărul:

— Mie asta nu mi-ar plăcea. Am pus rămăşag pe zece drahme că-l condamnă la moarte şi îmi şi lasă gura apă la gândul cum o să petrecem cu banii ăştia eu, nevasta şi copiii.

Mai vârstnicul:

— Da? Atunci, poftă bună. Va să zică pentru astă seară voi vă pregătiţi să mâncaţi carnea lui Socrate. Bravo! Noroc că obştea mai are şi bărbaţi deştepţi şi, pe chestia asta – socot eu – tu o să te lingi pe bot de carnea lui Socrate, canibalule!

Atenţia lor fu captată de strigătul plin de emfază al retorului:

— O, nefericitul meu Socrate! Ce ochi mari ai şi cât eşti de orb! Cum şi cu ce vrei tu să-i faci mai buni pe cetăţenii atenieni, care cu instruirea, arta şi virtuţile lor au ajuns celebri în toată lumea? Ai pornit pe calea cea mai greşită, ai profitat de faima ta în rândurile tineretului, prin aceea că favorizezi noul, că eşti – ca să mă exprim în limbajul orientalilor – idolul tinerilor şi acţionezi asupra lor cu toate procedeele şi poate şi cu vraja, pentru a-i înstrăina de noi pe propriii noştri copii, pentru a picura în sufletele lor otrava noului păgubitor şi a-i ademeni în felul ăsta pe panta unui drum periculos!

Bărbaţi atenieni, credeţi-mă, în numele supremului Dios, vă rog să-mi daţi crezare că eu însumi am stat mult timp la îndoială asupra celor rostite de mine aici. Dar în spatele afirmaţiilor mele stau nişte mărturii ce nu pot fi şterse din memoria nimănui: Alcibiade, Critias, Harmides – fii ai unor neamuri de-ale noastre străvechi. Părinţii lor l-au cunoscut pe Socrate, pe omul care dispreţuieşte câştigul şi averea, ridicând mai presus de toate virtutea, care poate fi deprinsă prin ramificarea bogată a acelui *arete* ce conţine în el bărbăţia, credinţa în dreptate şi adevăr, devotamentul faţă de patrie, moderaţiunea şi cumpătarea, a acelui arete, care îl formează pe om în spiritul înaltei misiuni de a dobândi în timpul vieţii sale pe pământ fericirea supremă şi de a fi în stare să-i conducă spre ea şi pe alţii, ba chiar întregul sat. Cine n-ar fi vrut să-şi încredinţeze fiul unui asemenea dascăl şi creator?! Cine n-ar fi dorit ca fiul lui să fie educat în aşa fel, încât să ştie să guverneze şi să conducă statul?

Din păcate însă, în acest bătrân, aici de faţă, se îmbină modestia cu megalomania, moderaţiunea cu neînfrânarea, smerenia cu trufia şi bunătatea cu ura. Cu intuiţia sa poetică, Meletos a văzut foarte bine că în persoana lui Socrate sălăşluiesc doi oameni. Călcându-mi pe inimă, iau în mână cuţitul spre a-l reteza de lângă Socrate virtuosul – pe Socrate

păgubitorul tineretului.

Părinţii au trimis la el nişte copii inocenţi, cu sufletele curate şi cu dorinţa de a-şi câştiga merite în folosul patriei. Şi cum i-a redat Socrate? Aroganţi şi încrezuţi, vanitoşi şi indecenţi. Cum se face că el, modestul, nu i-a învăţat să-şi însuşească modestia lui? El, cumpătatul, cumpătarea lui? Nu vi se pare ciudat?

În rândurile juraţilor se stârni un vuiet ce aducea cu zumzetul albinelor într-o stupină. Licon sorbea îndelung din cupa cu apă. Discipolii lui Socrate, aflaţi lângă Mirto şi Xantipa, discutau aprins, făcând tot felul de presupuneri. Platon se uita cu încordare la Socrate, în timp ce acesta ronţăia cu poftă boabele sale de năut. Deodată Platon se încruntă, îi luă în nume de rău dascălului său comportarea nepăsătoare într-un moment în care peste capul lui se rostogoleau bolovanii ciclopici ai învinuirilor.

— Desigur, cunoaşteţi răspunsul la întrebarea mea, continuă Licon. Modestia lui Socrate e numai de suprafaţă, în lăuntrul lui însă sălăşluieşte trufia. Şi cu această trufie el a alterat tineretul nostru, molipsindu-l cu batjocura şi lipsa de respect faţă de zei, împingându-l, în cele din urmă, până la dispreţul faţă de propriii părinţi. Şi toate astea el le-a făcut nu cu moderaţia pe care el însuşi o ridica la rangul uneia dintre cele mai de seamă virtuţi ale omului ci, dimpotrivă, cu un zel neobosit şi cu o pasiune sălbatică a semănat răul până în zilele noastre. Câtă abnegaţie şi cât spirit de sacrificiu pare a dovedi! în realitate, a preferat să nu doarmă, să nu mănânce, numai să-şi poată sătura nestăvilita voluptate perversă, de a semăna răul prin aşa numita sa discuţie cu oamenii. Aşa se face că unii dintre discipolii săi cei mai înzestraţi, având toate condiţiile să devină mândria Atenei, au devenit, cu timpul, ruşinea Atenei.

Prietenii lui Socrate începură să se revolte.

— Deformezi adevărul, Licon, îl întrerupse Criton, cu o voce calmă, dar fermă.

— Asta-i ticăloşie sofistică! Defăimare mincinoasă! strigă Faidon.

Dar Licon nu ţinu seama de intervenţia lor şi continuă să atace:

— Numai datorită artei de a convinge a lui Socrate, a putut Alcibiade,

marea speranţă a statului nostru, să decadă în asemenea hal încât să devină un profanator insolent al sacrelor statui ale zeului Hermes, un desfrânat în mantie de purpură şi, în cele din urmă, un trădător de ţară.

Şi ce a educat Socrate în persoana lui Critias? Un monstru sângeros, un depravat pervers fără egal, de care se ruşinează întreaga omenire...

Antistene se postă pe locul cel mai înalt al „Mesei lui Solon” şi de acolo strigă peste întreaga incintă a tribunalului:

— Minţi, sofistule! Critias l-a părăsit pe Socrate şi a devenit discipolul profesorului tău, Gorgias!

Licon nu dădu răgaz asistenţei să reacţioneze la observaţia lui Antistene:

— Ce trebuie să vedem noi, acuzatorii? Nişte picioare desculţe, o mantie ponosită, o căsuţă sărăcăcioasă, dărăpănată, gurile flămânde ale întregii familii? Şi gura lui – vorbind despre bunele intenţii, despre dreptate, despre ♦nobilarea sufletească a omului? Nici vorbă de aşa ceva. LObştea aşteaptă de la noi să judecăm drept şi să arătăm dacă Socrate i-a adus foloase sau pagube. Atena adresează tinerilor bărbaţi chemarea de a o ajuta să-şi recapete fericirea, gloria, bogăţia şi puterea de odinioară. D*ar* asemenea bărbaţi n-au ieşit din „şcoala gândirii” lui Socrate. Socrate n-a dăruit cetăţii sale asemenea bărbaţi.

Prietenii şi discipolii bătrânului filosof sunt din ce în ce mai indignaţi şi mai revoltaţi. Dar Licon vorbeşte acum precipitat şi, cu vocea sa puternică, acoperă strigătele şi cârtelile.

— Îi învaţă arta moşitului, care vatămă, nu înnobilează. Şi, în acelaşi timp, ne acuză pe noi sofiştii / aici Licon duse amândouă mâinile la piept /, care ne străduim să ridicăm tineretul nostru, să-l desprindem de mulţime ca să conducă mulţimile şi să strălucească în fruntea lor!

Şi braţele sofistului se desprind avântate de pe pieptul său.

Socrate, mereu în bătaia soarelui, se uită la el şi gândeşte: Ce bine s-au înţeles cum să mă încolţească. Ce bine îmi arată cum e în stare sofistica să răstoarne, să răstălmăcească şi să profite de toate. În ce lumină se pricep ei să pună tot ce am făcut şi am afirmat vreodată. Văd cum îi impresionează pe juraţi. Un poet şi un retor încercat! Eu nu mă pricep să

arunc cuvintele aşa cum face jonglerul cu mingile. Ce sunt eu în faţa lor, cu simpla dreptate, goală ca un prunc fără cămăşuţă! Cum aş putea, într-un timp atât de limitat, să răstorn toate aceste răstălmăciri? Şi încă n-a vorbit cel mai rău dintre ei, Anitos, care mă urăşte de moarte...

Sper că nu voi fi silit să părăsesc Atena! Pe toţi demonii! Asta nu se poate! Eu fără Atena nu pot trăi – şi ce se face Atena fără mine? Dar familia? Prietenii?

Firul gândurilor sale fu curmat de vocea şi strigătul puternic al oratorului:

— Nu eu! întreaga Atenă îl acuză pe Socrate că le-a luat părinţilor tot ce aveau mai scump – speranţele patriei. Tu, Socrate, ne-ai jefuit de fiii noştri! Cine ni-i dă înapoi!??

Conştient de efectul ultimei fraze a actului său de acuzare, Licon se întoarce la locul lui, fluturând din mână binevoitor spre acei ce-l aplaudă cu ostentaţie. Se preface că nu aude vociferările altor juraţi:

— Ruşine Licon! Ruşine!

În timp ce Licon discută în surdină cu următorul vorbitor, demagogul Anitos, Socrate se străduieşte, fără succes, să-l liniştească pe indignatul Platon.

Împotriva obiceiului său, tânărul se răsteşte la dascălul său:

— Treaba asta, dragul meu, nu te priveşte numai pe tine ci şi pe mine, în aceeaşi măsură. Licon ne jigneşte pe amândoi, deopotrivă. Vocea lui sonoră umple nu numai incinta tribunalului, ci se revarsă şi în afara ei:

— De ce aş veni eu să învăţ la tine, dacă ar fi adevărat că pe rudele mele apropiate, Alcibiade, Harmides şi Critias, le-ai ispitit pe panta unui drum primejdios? Asta ar însemna că sunt un prost, orbit de patimă! Dar toată lumea ştie, şi Ştie prea bine şi Licon, că ei au avut un sfârşit atât de jalnic, tocmai pentru că te-au părăsit pe tine, bunul meu Socrate.

În rândurile juraţilor, căci aceştia au auzit foarte clar cuvintele lui Platon – se produse rumoare:

— Lăudat fie numele lui Zeus! Mare încurcă-vorbă mai e şi lunganul ăsta de Licon! Ne împoaie capul că Socrate strică tineretul şi, când colo, Platon, acest tânăr destul de avut ca să-şi poată plăti o mulţime de alţi

dascăli, se duce de bunăvoie la bărbatul ăsta. Şi, pe deasupra, mai e şi ne-am cu cei trei ticăloşi, aşa că ştie el ce face... Dar ce ne facem noi acum cu povestea asta? Cum ne descurcăm?

— Aşa e! Cum ne descurcăm?

Din rândurile în care foşneşte mătasea, se aude:

— Mă mir că nu-i e ruşine acestui Platon! Poftim, să se declare în public adeptul unui asemenea coate-goale!

— Aşa e! Un tânăr dintr-un neam atât de distins, să se bălăcească în asemenea murdărie...

— Tocmai aici se vede ce putere are acest moşneag. Socrate îi spuse lui Platon, schiţând un zâmbet firav:

— Eşti bun, dragul meu, că apărându-te pe tine, mă aperi şi pe mine.

— Da, mărturisi Platon, tremurând încă din tot corpul de atâta iritare; nu mă gândesc numai la mine ci şi la tine, bunul meu dascăl. Am sentimentul că tocmai azi, tu uiţi de tine cu desăvârşire.

— O, nu, răspunse Socrate. Dimpotrivă, mă gândesc foarte mult ce fel de om sunt şi ce fel de om voi rămâne, după toate probabilităţile.

4.

Cu pasul omului deprins să meargă întotdeauna în frunte, Anitos se apropie de marginea tribunei. Mirosul de argăseală nu l-a părăsit nici în faţa completului de judecată; cine ştie, poate nu-l mai simţea, ori poate era mândru de el.

— Cetăţeni! începu el cu o voce aspră, ridicând nepăsător braţul, în semn de salut. Adeseori veniţi la mine cu doleanţele voastre. Azi mă prezint eu cu o doleanţă în faţa voastră, cerându-vă să fiţi în dezbaterea de azi cât mai cumpăniţi şi cât mai drepţi. Nu aveţi de hotărât într-o chestiune de mică importanţă şi De aceea, misiunea voastră nu e de loc uşoară. Toate învinuirile aduse până acum lui Socrate, şi aceea pe care i-o aduc şi eu – cuvântul e greu, dar trebuie să-l rostesc, ca să-l puteţi cântări cu grijă – cuvântul meu acuzator sună aşa: Socrate se face vinovat de crima cea mai gravă! Socrate subminează şi distruge autoritatea statului!

Se auziră ţipete de spaimă. Ba, unii juraţi din primele rânduri se ridicară în picioare cu mâna întinsă, ca să-i vadă Anitos şi să-i ţină minte Nu de alta, dar de favoarea lui depindeau multe.

Socrate îi cercetează cu atenţie pe juraţii care, la numai câteva clipe după aplauzele adresate cuvintelor lui Platon, au făcut o întoarcere bruscă şi-i joacă acum, puternicului demagog, o scenă de neţărmurită credinţă şi devotament.

Pe bătrânul filosof îl cuprinde deodată o cumplită senzaţie de sete şi foame. Simte pe buze gustul sărat al unui strop de sudoare. Simte cum soarele îi frige ţeasta pleşuvă şi-l orbeşte în asemenea hal, încât feţele juraţilor se contopesc în ochii lui într-o masă de carne trandafirie. E uluit, nu se cunoştea în asemenea postură, asemenea senzaţii nu mai avusese până acum. Oare tocmai azi să fi depăşit el graniţa rezistenţei sale fizice? Dar nu, nu trebuie să se lase răpus de slăbiciune. Trebuie să apere nu numai propria sa persoană, ci, mai cu seamă, ideile sale, pe prietenii şi urmaşii săi! Ceru să i se dea o înghiţitură de apă. Nu se uită la Anitos, se temea de propria mânie care se năştea în el ori de câte ori dădea cu ochii de chipul acestui demagog.

În schimb Anitos constată, cu satisfacţie, că atacul său direct şi violent împotriva lui Socrate avea darul să frângă pe loc dispoziţia îngăduitoare şi înclinaţia spre împăciuitorism a juraţilor; chiar de la prima lovitură îl smulsese pe Socrate din braţele binevoitoare ale acestor juraţi. Dar nu se lăsă amăgit de acest prim succes şi nu se linişti întru totul. Ştia că Socrate are mulţi duşmani, îndeosebi printre cetăţenii cărora le-a smuls masca ignoranţei, dar că se bucura şi de numeroase simpatii, în calitatea sa de sfetnic bun şi dezinteresat şi tocmai sentimentul acestor oameni binevoitori trebuia răpus cu orice preţ. Acum se pricepea şi el în jongleria sofisticii. Auzise aici şi demonstraţia lui Licon. Cu toate acestea, era circumspect. Avea în spatele său destule procese ca să-şi dea seama cât de labilă şi de înşelătoare e opinia mulţimii. Un fleac şi în ultima clipă dispoziţia juraţilor înclină cealaltă parte.

Pentru persoana lui, Anitos nu se temea. Principalul acuzator, care ar avea de suportat consecinţele morale şi materiale ale unei eventuale

înfrângeri – şi în privinţa asta ar putea fi ajutat cu uşurinţă – era Meletos. Da, dar în cazul ăsta demagogul Anitos nu s-ar mai descotorosi de Adversarul său cel mai temut; Socrate ar continua să ridice om cu om împotriva lui şi l-ar lipsi de liniştea şi somnul de care are atâta nevoie. Apoi, încet-încet, neobositul Socrate l-ar dezbrăca de piele în faţa alegătorilor. De aceea începu să vorbească, domol, cu blândeţe, ba chiar cu bunăvoinţă:

— Prieteni! Ştiţi cu toţii foarte bine că Socrate a abuzat de influenţa sa şi în educaţia fiului meu...

— Îl auziţi? Nu ascunde nimic! Om şi jumătate, acest Anitos! se auzi un glas din primul rând.

— Aşadar, eu însumi sunt afectat de „grija” lui Socrate pentru tineret. Nici nu ştiţi cât am de furcă pentru a readuce pe drumul cel bun, în cel mai scurt timp, mintea unui tânăr rătăcit! Şi totuşi, vă jur aici pe toţi cei douăzeci de zei principali, că nu există niciun fel de legătură între cuvântul meu de acuzare împotriva lui Socrate şi nefasta lui influenţă asupra fiului meu!

Aplauze descumpănite.

— De mai multă vreme, băiatul meu este discipolul sofiştilor – al acestor dascăli merituoşi ai înţelepciunii.

Şi, luând poza protagonistului, în timp ce-şi declamă monologul, Anitos continuă:

— Dar ce este fiul meu pe lângă înflorirea obştei noastre, în slujba căreia mă dăruiesc din tot sufletul?!

Aplauze furtunoase, dar şi glasuri răzleţe de nemulţumire.

— Vedeţi, deci – reluă lin demagogul – că nu sunt pornit împotriva lui Socrate din motive personale şi, ca să întăresc spusele mele, vreau să mă refer acum la cele mai bune fapte ale sale, cu care a bine meritat de la patrie. Prin acte de o pilduitoare vitejie Socrate s-a afirmat în bătăliile de la Poteidaio, Amfiopolis şi Delos. Nu vreau să-l lipsesc de niciun merit, oricât de mic ar fi el şi, de aceea, trebuie să amintesc aici rezistenţa lui la poruncile guvernului celor treizeci de tirani, fără să-i pese că în felul acesta îşi punea în primejdie propria sa viaţă, în faţa fiorosului ucigaş,

Critias.

Simpatizanţii lui Socrate se înviorează şi prind curaj – cei ce nu-l agreează, înclină în sinea lor de partea mărinimosului Anitos care, cu atâta obiectivitate, scoate în evidenţă meritele adversarului său, tocind în felul ăsta tăişul ascuţit al actului de acuzare rostit de vorbitorii precedenţi şi al său propriu. Ba mai mult, în ciuda afirmaţiei sale anterioare că Socrate subminează statul, el elogiază faptele cele mai bune săvârşite de Socrate în folosul statului.

Unii dintre prietenii filosofului îşi manifestă bucuria; alţii însă, îndeosebi Platon, se întunecă la faţă. Îşi dă seama că din clipa în care meritele cele mai mari ale dascălului său au ajuns în gura lui Anitos, ele au fost smulse din gura lui Socrate. Cu ce se va apăra el acum?

Se uită cu atenţie la dascălul său şi surprinde pe fruntea lui cuta adâncă a îngrijorării. Vede pe chipul lui o schimbare; nelipsitul zâmbet, întipărit pe chipul lui parcă pentru totdeauna, capătă deodată trăsătura durerii. Îi întâlni privirea. Era o privire stinsă, dar în clipa atingerii cu ochii lui Platon, îşi recapătă obişnuita lumină scânteietoare. Platon îşi biruie teama pentru soarta bunului său dascăl şi, înăbuşindu-şi în el valul de scepticism care îl asaltează, îi zâmbeşte bătrânului, încurajator.

În acest timp, Anitos striga peste spaţiul întins al tribunalului în aer liber:

— Dacă democraţia n-ar fi dobândit la timp victoria asupra tiraniei, Socrate s-ar fi numărat acum, fără îndoială, printre cei o mie cinci sute de cetăţeni atenieni executaţi sub domnia terorii…

Văzând că scribul nu pridideşte cu scrisul, Anitos încetini ritmul discursului său şi făcu o mică pauză, ca să-i repete cuvintele, în surdină. Apoi, întorcându-se cu faţa spre juraţi, spuse concis şi răspicat:

— Dacă democraţia noastră n-ar fi ieşit la timp biruitoare, Socrate nu s-ar mai fi putut închina soarelui în fiecare dimineaţă, aşa cum face şi acum. Tocmai faţă de această democraţie, care i-a salvat viaţa, el se arată nerecunoscător!

Introducerea plină de elogii avu darul să facă de două ori mai puternic efectul acestei lovituri. Nimeni nu mai spunea nici pâs, doar bâzâitul

gâzelor mai vibra deasupra asistenţei înspăimântate.

Şi Anitos continuă cu indignare:

— Da, îşi manifestă nerecunoştinţa faţă de acea democraţie care dă poporului libertatea fără margini, pe care niciun guvern din altă ţară nu i-o asigură.

Vocea demagogului se îndulceşte, pe măsură ce linguşirile lui îi cuceresc pe juraţi:

— Faţă de acea democraţie care împarte cu atâta dărnicie, din visteria statului, ajutoare tuturor nevoiaşilor şi celor lipsiţi de orice mijloace.

Juraţii, expuşi dogoarei soarelui, se răcoresc Pe ascuns cu câte o duşcă de vin. Dar vinul înşelător îi provoacă unuia o veselie nestăpânită, altuia pofta de a crâcni, iar I altuia un dezgust fără margini:

— Cum?! Lăturile acelea? Sunătorii aceia de aramă! strigă acesta din urmă cu înfocare, sucindu-se nervos pe locul lui.

Şi astfel sparse stăvilarul, şi aşa şubred, al respectului faţă de tribunal:

— Noi vrem de lucru!

— Vrem înapoi pământurile noastre!

Arhon basileus are serios de furcă, pentru a menţine o linişte relativă.

— Mai bine i-ar lăsa să-şi facă puţin de cap, bolboroseşte în şoaptă un îmbogăţit, la urechea prietenului său.

— Dacă ei îşi pot permite orice atunci şi noi ne putem permite, să facem ce vrem. Ne convine, aşa că să-i lase!

Anitos tună de se sperie toţi juraţii:

— Şi totuşi s-a găsit printre noi un om care zi de zi bate în lung şi în lat străzile oraşului şi, unde se opreşte, adună în jurul lui pâlcuri de oameni spre a le ţine predici împotriva noastră, a demagogilor. Auziţi, bărbaţi atenieni! Iar predica lui, presărată numai de idei dăunătoare, prinde şi se răspândeşte.

Aici Anitos a atins conştiinţa juraţilor, iar aceştia amuţesc ca din senin. Nu de alta, dar cine ar dori ca din jurat să devină, pe neaşteptate, acuzat?

— Şi le-a vorbit miilor de cetăţeni chiar şi de pe scena Teatrului lui Dionisos! mai tună demagogul. Vă miraţi, cum, nu-i aşa? Ei, bine, am să vă spun. Prin gura actorilor, insuflându-i prietenului său, tragedianului

Euripide, ideea năstruşnică de a lua în versurile sale apărarea sclavilor şi de a milita pentru egalitatea în drepturi a femeii!

Şi fără să mai aştepte izbucnirea altor vociferări din rândurile asistenţei, unde nemulţumirea începuse iar să clocotească, încheie brusc, într-un ritm cadenţat:

— Frumos ar mai arăta Atena dacă în fruntea obştei ar fi ridicate femeile şi dacă noi, cetăţenii liberi, ar trebui să spălăm picioarele sclavilor!

Ideea că în locul lui Anitos ar sta o femeie atrăgătoare şi că Anitos însuşi ar fi acela care ar spăla picioarele sclavilor, stârni printre nevoiaşi un hohot de râs nestăvilit.

— Trăiască Socrate! Glorie lui, strigau ei, fără as-tâmpăr.

Proprietarii de sclavi, şi ei mulţi la număr, începură să răcnească abia la îndemnul lui Licon:

— Ruşine lui! Ruşine!

Anitos, stimulat de succesul său în rândurile bogătaşilor care, în sfârşit, se urniră şi ei, reluă cu multă agerime:

— Socrate vede neajunsul în faptul că bărbaţii care se află azi în fruntea obştei noastre au casa lor şi poartă o îmbrăcăminte demnă. De bună seamă, le cere să ducă o viaţă de sclav! Să umble desculţi şi să trăiască aşa cum face el, mâncând boabe de năut!

Înţepăturile prevăzute să se transforme în râs, izbutiră numai în parte. Mulţi dintre cei prezenţi îşi dădeau seama în ce hal de prefăcătorie trăieşte Anitos, cum îşi schimbă îmbrăcămintea şi comportarea în funcţie de împrejurări: unul e atunci când împarte supa amărâtă, ori în consiliu, şi altul atunci când îşi ospătează prietenii în casa lui elegantă.

Sesizând repede acest punct vulnerabil, demagogul interveni, cu iuţeala fulgerului.

— Socrate obişnuieşte să spună cu ipocrizie: „ştiu că nu ştiu nimic”. Atena e plină de aceste vorbe ale sale. Dar el ştie, şi aş zice că e singurul care ştie cum trebuie să arate un om drept şi nepărtinitor, un adevărat conducător de stat. Da, Socrate e singurul care ştie cum trebuie să arate un stat desăvârşit şi în sensul ăsta îi învaţă pe discipolii săi. El cere ca în

fruntea statului să stea un iubitor al gândirii! Poate un filosof? Poate chiar el!?!

Iar peste tăcerea ce se lăsă, aruncă întrebarea:

— Şi ce vă oferă el în schimbul celei mai mari cuceriri pe care am dobândit-o vreodată, în schimbul libertăţii noastre neţărmurite? O falsă libertate, îngrădită de ceea ce numeşte el disciplina liber consimţită, care, chipurile, ne izbăveşte pe toţi de sclavia religioasă.

Socrate s-a întors cu faţa spre el şi se uită direct în ochii lui de şopârlă. Anitos se nelinişteşte, fuge cu privirea spre juraţi şi, deodată, îl cuprinde iar acea monstruoasă senzaţie că în rândurile din faţa lui nu vede decât Socraţi, sute de Socraţi...

Îl treceau toate năduşelile. Avusese de gând să mai spună o mulţime de lucruri, în susţinerea actului său de acuzare, dar, în noua situaţie, hotărî să-şi încheie cuvântul cât mai repede.

— Bărbaţi atenieni! spuse el, precipitat! Aţi auzit act*ele* de acuzare rostite aici de Meletos, de Licon şi de mine. Tuate în parte, fiecare din ele dovedeşte vinovăţia lui Socrate. Sunt însă trei şi, într-o perfectă corelaţie, ele demonstrează în ce măsură „discuţiile” lui Socrate cu oamenii au adus statului mai multe pagube decât foloase. E în căderea voastră să hotărâţi dacă, intenţionat sau nu, Socrate a încercat să smulgă Atena de sub influenţa noastră şi s-o atragă sub influenţa sa. Aveţi de luat o decizie de maximă greutate pentru obşte – de soluţionat un caz de mare importanţă!...

Un cutezător, ameţit de băutură, îşi încordă glasul şi se încumetă să strige:

— Distinsul nostru Anitos! Mărite demagog...

Şi, trecând de la patosul iniţial, la un ton intim, continuă:

— Uite ce, frăţioare, dacă e vorba de un caz atât de important cum spuneai, nu crezi că trei oboli e cam puţin? Ce zici, n-ar merge să urci la cinci?

Şi, numaidecât răsună isonul:

— Şi cinci e puţin pentru truda asta. Mai dă ceva! Mai dă!

— Astâmpăraţi-vă! Ţineţi-vă gura! îi admonesta un alt nemâncat. Ori

vreţi să vă lingeţi pe bot pe toată viaţa de un alt proces.

La un semn al arhontelui, aprozii strigă răstit:

— Linişte! Linişte acolo!

Şi, cu pas domol, se apropie de locul cu pricina.

Juratul ameţit de băutură, deşi vedea doi Anitoşi – şi asta mai real decât vedeau acuzatorii doi Socraţi – se uită totuşi într-o direcţie precisă şi, făcând palmele pâlnie, le duse la gură şi răcni, cu buzele înaripate:

— Ei, Anitos, ce zici? Mai pui ceva? Ori te pomeneşti că visteria statului e pustie şi bate prin ea vântul?

Vocea cutezătorului se stinse într-o furtună de ţipete, râsete şi înjurături, pe care arhontele o potoli numai sub ameninţarea evacuării acelor rânduri în care a izbucnit această scandaloasă tulburare.

Scena i se păru penibilă demagogului Anitos. Până şi din vorbele acestor neobrăzaţi îl auzea vorbind pe Socrate. Iar aceste vorbe îi arătau în ce hal de descompunere se afla întreaga ordine ateniană, iar în sinea lui îşi spunea că bună a fost hotărârea sa de a organiza acest proces. Să-l încheiem cât mai repede!

Ridică braţele spre cer şi izbucni:

— În numele zeilor din Olimp şi al orânduirii străbune, îl acuz şi eu pe cetăţeanul Socrate, care se face vinovat de nerecunoaşterea zeilor recunoscuţi de obşte, de propovăduirea cultului unor noi zeităţi, de dăunarea educaţiei tineretului şi de subminarea autorităţii statului!

5.

După epuizarea învinuirilor, cei trei acuzatori se retraseră spre spatele tribunii.

Arhon basileus îşi îndreptă pe cap cununa de mirt, se ridică în picioare şi, întorcându-se cu faţa spre acuzat, rosti cu voce solemnă:

— A sosit momentul apărării tale, Socrate. Vorbeşte!

În clepsidra cu apă începură să curgă picăturile timpului.

Socrate tăcea. Îşi lăsă capul uşor într-o parte, ca şi, când ar fi ascultat ceva. De jur împrejur, o linişte adâncă. Părea că nu tace numai Socrate ci toată colina lui Ares, toată Atena, tot cerul şi pământul. Şi totuşi, Socrate

continua să asculte, de parcă urechea lui ar fi vrut să desluşească, din această linişte, ceva anume. Tăcerea se prelungea, apa în clepsidră picura, dar nimeni nu se încumeta să pătrundă măcar cu o vorbuliţă de îndemn în timpul lui Socrate.

Cât timp au vorbit acuzatorii, juraţii i-au urmărit pe ei, pe arhonte, pe asistenţii acestuia – crainicul şi pritanul – iar la Socrate s-au uitat doar în treacăt. Acum însă, în faţa lor nu se afla decât Socrate. Cinci sute de perechi de ochi *în* încercuiau, îşi plimbau privirea de la picioarele desculţe la braţele sale vânjoase, şi-o opreau pe chitonul alb de pânză aspră, mulţi se întâlneau pe chipul lui, iar cei mai mulţi, pe buzele sale încleştate. Când se vor deschide!?! De ce tace? De ce pierde din timpul lui atât de preţios!?!

Abia acum Socrate e cercetat temeinic de privirile juraţilor şi, îndeosebi de ale noilor strămutaţi. Atenienii de baştină compară tot ce s-a spus aici împotriva lui cu acel Socrate pe care îl cunosc de când lumea.

Prin înfăţişarea lui, Socrate nu stârnea în sufletul nimănui compasiunea. Nu era, aşa cum s-ar fi aşteptat unii, acel amărât umil şi gârbov, acel bătrân speriat şi prăpădit, care numai cu aspectul său exterior să fi reţinut mâna cu bobul negru a juraţilor. La cei şaptezeci de ani ai săi, Socrate e un bărbat robust şi puternic, lăsând impresia unui om mult mai tânăr. Pielea sa, făcând casă bună mai des cu soarele decât cu umbra, are culoarea humusului din via lui de la Gudi, şi cum pe ea sclipeşte acum chitonul alb, pare şi mai întunecată. Iar asta îl face pe Socrate să pară şi mai tânăr decât e în realitate. Dar în cea mai mare discordanţă cu vârsta lui e faţa, faţa sa plină, pe care n-au brăzdat-o cutele bătrâneţii, faţa sa luminoasă, împodobită de o barbă deasă, uşor cârlionţată. Despre această faţă de voinic nu se putea spune totuşi că râde; dar nici că nu râde nu se putea spune. Răzbea din această faţă puterea voinţei, însoţită de lumina bucuriei şi a veseliei.

Un filosof hoinar, un om ciudat... Cum să-l tratezi?

Mâna lui Socrate, sprijinită pe braţul celeilalte mâini, nu se clinteşte. Mâna arhontelui, lăsată pe masă, tremură de zor. Ce se întâmplă? Când are de gând să vorbească? Mâna arhontelui e gata-gata să apuce

ciocănelul, dar tocmai atunci, schiţând un zâmbet larg, Socrate începu cu vocea sa calmă:

— Bărbaţi atenieni! în clipa asta de tăcere am înţeles că dacă voi lua cuvântul aici, nu mă ameninţă nicio primejdie. Am stat mult timp, trăgând cu urechea să aud dacă nu cumva demonul meu mă avertizează să nu iau cuvântul aici în faţa voastră.

Din rândurile juraţilor, răsună strigăte înăbuşite, trădând indignarea:

— Îl auziţi? De la primele cuvinte, mărturiseşte adevărul!

— Asta-i curată nebunie!

— Ruşine!

Socrate ridică braţul, spre a-i linişti pe juraţi, apoi reluă:

— Sunt mulţumit de voi că aţi lăsat mâncarea şi băutura şi urmăriţi cu atenţie cuvântul meu. Dar aş fi bucuros, dragii mei prieteni, dacă v-aţi domoli un pic exagerările. Vouă vă este totuşi mai uşor decât mie. Căci eu sunt călcat aici pe beregată, nu voi, iar eu nu strig. Şi dacă voi aţi striga, m-aţi sili şi pe mine să strig şi, recunoaşteţi, asta mie nu mi-ar sta prea bine.

Mai rău e însă că nu ştiu ce aş putea să vă spun în apărarea mea. Acuzatorii mei, cum se zice, mi-au golit iazul de peşte. Meletos, Licon şi Anitos, s-au ocupat de mine cu preţul unor eforturi remarcabile. Unde aş fi găsit eu toate amănuntele cu care au zugrăvit ei viaţa mea!

Numai că discursurile lor, pe lângă actul de acuzare, au inclus şi apărarea mea. Gestul lor nobil apare cât se poate de cinstit faţă de mine, iar în voi, bunii mei judecători, a stârnit, fără îndoială, o părere bună despre distinşii mei acuzatori. Gândiţi-vă însă că mă aflu aici, târât în faţa tribunalului, de aceeaşi oameni nobili şi drepţi! Şi, ascultând actul de acuzare, nu mi se pare de loc probabil că, de pildă, acuzatorul principal, poetul Meletos, de mine hulit, m-a târât în faţa voastră spre a-mi aduce laude pentru grija mea faţă de cetăţenii Atenei şi să mă încununeze cu o glorie pe care lui nu-i este dat să o dobândească. După cum nu-mi vine a crede nici de ceilalţi doi acuzatori ai mei că au binevoit să-mi preamărească în faţa voastră meritele faţă de statul atenian, numai spre a-mi răspândi celebritatea sau pentru a-mi îngădui atâta glorie şi faimă la

capătul vieţii mele, din respect şi dragoste faţă de persoana mea. Toţi trei au inclus în cuvântul lor acuzator şi apărarea mea, însuşindu-şi, de fapt, ceea ce s-ar fi cuvenit să spun eu spre a mă justifica în faţa voastră. În felul ăsta au făcut din mine, în această clipă, un neputincios, lipsit de apărare.

Socrate tăcu şi o mână îi alunecă moale de-a lungul trupului. După o scurtă pauză, reluă:

— M-au surprins cu acest şiretlic, cu această dexteritate oratorică, demnă de sofiştii zilelor noastre. Limba mea, care trudeşte întotdeauna din greu spre a rosti adevărul, nu e atât de dibace şi, credeţi-mă, nu are nimic din agilitatea ţiparului ori a şarpelui.

Dacă aş repeta acum, după ei, tot ce-au spus despre mine şi despre meritele mele pentru binele Atenei, s-ar crea desigur, prin însuşi faptul că ei au făcut-o înaintea mea, impresia penibilă că eu nu fac altceva decât să continui şi să întregesc, cu bună ştiinţă, actul lor de acuzare împotriva mea. Căci fiecare merit, scos de ei în evidenţă, au avut grijă, în aceeaşi clipă, să-l calce în picioare şi să-l tăvălească în noroi în asemenea hal, încât mie să-mi fie teamă acum să-l ridic din noroi, ca să nu mă murdăresc. Principalul meu merit pentru patrie, care depăşeşte cu mult actele mele de vitejie în războaie şi chiar şi faptul de a mă fi împotrivit samavolniciei celor treizeci de tirani – adică ideile pe care le împrăştii în oraş – au uitat însă cu desăvârşire să-l pomenească în cuvântările lor. De aceea, mă adresez acum vouă, bărbaţi atenieni.

Nu se spune oare despre Socrate că poate fi găsit întotdeauna acolo unde se adună mulţi oameni? Şi că acolo îşi pune în practică arta moşitului, ca să scoată din minţile oamenilor judecăţi despre bine şi rău, despre frumuseţe şi urâţenie, despre virtute şi viciu, despre justiţie şi injustiţie? Se spune despre el că e de-a dreptul posedat de această îndeletnicire. Şi atunci vă întreb: Cum să nu se fi grăbit să vină încoace, de vreme ce ştia că aici va avea şansa să fie ascultat de cinci sute de oameni? Putea el oare să lase să-i scape o ocazie atât de rară la cei şaptezeci de ani ai săi, când a acumulat atâtea cunoştinţe şi când e animat mai mult ca oricând, de dorinţa de a le discuta cu oamenii de bună

credinţă? Vedeţi deci cât de firesc era să răspund neîntârziat la acest îndemn ispititor şi să mă grăbesc să vin aici cât mai repede, fără să caut nici cel mai mic pretext care să-mi permită să evit această plăcută întâlnire cu voi. Iată de ce îi sunt profund recunoscător distinsului Anitos şi prietenilor săi Licon şi Meletos, pentru această invitaţie. Se ştie despre mine că nu sunt pesimist şi nu văd nimic în negru. Îmi spun asta pentru că, vorba ceea, cine ştie ce-i poate aduce fiecăruia dintre voi ziua de azi. Mie, acuzatului, acuzatorilor mei sau vouă, juraţilor, bărbaţi ai Atenei.

Să cercetăm împreună măcar acele câteva firimituri care au căzut din discursurile acuzatorilor mei şi, în felul ăsta, au rămas pentru mine. Şi să vedem – iertată să-mi fie sinceritatea – şi confuziile care s-au strecurat în cuvântul lor.

Şi înaintând un pas în direcţia juraţilor, îşi desfăcu braţele şi continuă:

— Eu sunt totuşi – şi asta nimeni nu poate să-mi conteste – un om simplu, care nu excelează în nimic, de aceea socotesc că nu e de loc nimerit ca unul ca mine să fie comparat de Meletos cu un bărbat celebru cum a fost Homer. În zeii zugrăviţi de Homer clocoteşte mai multă viaţă decât în mulţi dintre pământenii noştri. Aceşti zei sunt plini de sentimente şi pasiuni omeneşti. Iată unde se înşală Meletos: nu eu am poetizat acele vechi legende despre zeii recunoscuţi de obştea noastră; şi nici autorul acelor savuroase poveşti amoroase despre ei nu sunt eu. Eu sunt doar un curios, un însetat de cunoaştere, care nu fac decât să reflectez la toate astea şi să stau de vorbă despre ele cu oamenii. Să nu fie oare asta un subiect interesant de discuţie? Vă închipuiţi că n-am văzut cum v-aţi înviorat cu toţii numai când am pomenit un singur cuvânt despre aceste poveşti? Da, e adevărat că le-am numărat pe acele pământene pe care Zeus le-a făcut fericite cu favorul lui. Le-am numărat şi pe Afrodita şi pe toate Atenele. Chiar şi în această numărare este un fel de voluptate divină pe care, din păcate, poetul Meletos nu o simte. Voi ştiţi cu toţii să număraţi şi să socotiţi, şi mulţi chiar mai bine ca mine. Iar aceşti mulţi mai ştiu că cifrele finale ce ţin de acest cerc larg al lui Eros, n-am apucat să le socotesc până la capăt, în ceea ce-i priveşte pe zei. Dar de ce să-l condamnăm pe socotitor? Nu face nimic altceva decât să

socotească mereu. Eu însă constat aici cu uimire, că Meletos nu-l condamnă doar pe Homer ci şi pe însuşi Zeus, stăpânitorul trăsnetelor, pe motiv că nu arată cuvenita pudoare şi reţinere.

Mănunchiuri de râsete ţâşnesc din toate părţile. Socrate însă, neţinând seama de nimic, continuă nestingherit.

— Şi prin mine, un socotitor sec, poetul Meletos îi reproşează zeiţei Atena că apare în atâtea înfăţişări şi destine diferite.

Râsul se înteţeşte. De ciudă, Meletos se face roşu ca para focului. Strigă:

— Cum poţi să glumeşti pe seama...

— Pe toţi demonii! îl întrerupse Socrate. Eu nu glumesc! Eu mă desfăt doar cu bogăţia teologiei noastre. Acuzatorii mei au amintit aici că mi-e drag Democrit, cel mai vesel dintre filosofi. Da, mi-e drag. Lucrarea lui Despre *buna dispoziţie* constituie lectura mea preferată. Când omul bea la ospăţ cu prietenii şi se distrează privindu-i pe jongleri şi pe scamatori, nu trebuie să facă niciun efort ca să-şi menţină buna dispoziţie; se ţine ea singură de el. Democrit e de părere, şi eu sunt de acord cu el, că omul trebuie să-şi păstreze buna dispoziţie tocmai în clipele cele mai grele ale vieţii sale. Şi cred că nimeni dintre noi nu vrea să mă amăgească, minţindu-mă că aş sta aici şi aş sorbi, pe îndelete, din cupa cu vin de Chios şi mi-aş desfăta ochii cu sprinteneala şi îndemânarea jonglerilor. Veţi admite, desigur, că sub ochii mei, clepsidra îmi picură aici picăturile destul de amare ale vieţii şi, în măsura în care în mijlocul nostru se află şi nişte jongleri, bănuiesc că nu le arde să mă înveselească. Iertaţi-mă deci, dacă nu evoc ajutorul zeilor aşa cum a făcut Meletos, că nu vărs lacrimi de balaur, aşa cum a făcut Licon şi nici nu răcnesc cu autoritatea de stăpân a distinsului Anitos. Şi, peste larma care se stârni, spuse îngăduitor:

— Dar, oare, nu ne-am îndepărtat un pic de subiectul nostru?

Deodată senzaţia lui de fierbinţeală lăuntrică devine mai puternică. Arşiţa începe să-l stingherească. Îşi ridică privirea spre cer. Soarele lucea mereu. Ce mai e şi asta? Doar n-oi fi vrând acum să fii şi tu rău cu mine, bunul meu frăţior!?! îşi şterse cu palma sudoarea de pe frunte. Un lucru

neînsemnat. Un gest obişnuit. Dar în rândurile prietenilor săi, care nu cunosc la el acest gest, are darul să stârnească spaima.

— Ştiu, reluă Socrate, acuzatorilor mei şi poate şi acelora dintre juraţi care stau azi aici cu amintirea clipelor de odinioară, când i-am călcat pe bătătură – transformată acum, în ani de zile, când mă văd în postura celui mai slab – într-o rană purulentă, ştiu că acestora le-aş fi mai pe plac dacă aş sta şi mi-aş plânge singur de milă. Dacă mi-aş aduce aici soţia ca să-i înduplece cu văicărelile şi tânguirile ei şi, dacă aş jura aici, în faţa atâtor urechi, fie şi pe demonii mei, că nu voi mai hoinări prin agora, prin gimnazii şi pieţe, şi că nu voi mai sta de vorbă cu nimeni despre ideile mele. Scumpii mei Meletos, Licon şi Anitos, treaba asta mi-au mai cerut-o şi alţii, înaintea voastră. Şi să nu vă supăraţi pe mine că trebuie să spun adevărul, dar aceşti alţi au fost tiranii Critias şi Harmides, care, până la urmă, văzând că nu respect poruncile lor, au emis o lege anume pentru mine, prin care mi se interzicea să stau de vorbă cu tineretul şi să-l învăţ arta dezbaterii...

Un val de înduioşare îi cuprinde deodată pe toţi. Socrate continuă însă, dezlănţuit:

— Dacă această potrivire între ucigaşii blestemaţi ai atenienilor şi voi trei este întâmplătoare sau dacă ea corespunde unor legături mai adânci de continuitate...

— Protestez! izbucni furios Anitos, făcându-se roşu-vineţiu la faţă. Este inadmisibil să ataci în felul ăsta... îi cer arhontelui să...

Dar Socrate tăbărî peste el cu o voce şi mai puternică decât a lui:

— Eu îi cer arhontelui să nu-i mai permită demagogului Anitos să vorbească în timpul rezervat mie...

Şi, întorcându-se spre Anitos, reluă:

— Ce fel de atac? îmi amintesc doar de nişte evenimente îndepărtate şi, după vechiul meu obicei, meditez asupra lor cu voce tare. Stânjeneşte asta pe cineva? De ce?

— Cer arhontelui!... ţipă din nou Anitos.

— Acum e prea târziu să-ţi ieşi din fire, speriat de faptul că cinci sute de atenieni vor auzi aici ceea ce ţie nu ţi-ar face plăcere. Întreabă-te pe

tine, pe Meletos şi pe Licon de ce aţi fost atât de neprevăzători şi lipsiţi de perspicacitate, încât să mă siliţi pe mine să vorbesc în public?

Cu o mişcare a mâinii, arhontele îl reţinu pe demagog, care se repezise iar spre masa vorbitorilor:

— Iartă-mă, distinse Anitos, dar potrivit legii, acum e dreptul acuzatului să vorbească.

Anitos îşi muşcă buzele de furie. Are dreptate acest moşneag. Acest demon cu chip de om! Eu l-am târât aici! Prostul de mine! Dar nu-i nimic, ultimul cuvânt eu îl voi avea...

Socrate continuă, nestingherit:

— Trebuie să revin la Meletos. Distinsul poet a afirmat că mă vede ca pe o creatură cu două capete, din care o gură spune: cred în zei, iar cealaltă: nu cred.

Să le luăm pe rând. Într-adevăr, am aruncat dalta de sculptor. Dar nimeni nu poate şti mai bine ca mine de ce a*m* făcut asta. Din tinereţe mă obseda ideea ca în locul unor trupuri încremenite, să frământ şi să cioplesc suflete de oameni vii. Doream ca în frumosul cadru de marmoră al Atenei, să trăiască oameni la fel de frumoşi şi de impunători. Precum se vede, periculoasă obsesie, nu-i aşa!?! Ce copilăros am fost. Dacă mi-aş fi dat atâta silinţă cu statuile aşa cum mi-am dat şi îmi dau cu oamenii, aş fi putut fi un sculptor prosper, aş fi putut trăi în linişte, iubit şi respectat de toţi, şi nici n-aş fi fost nevoit s-o chinuiesc pe Xantipa mea, pe mine însumi şi nici pe voi, bărbaţi atenieni. Dar eu eram copleşit de acel sentiment obsedant – de parcă s-ar fi înfipt în mine un scorpion – că grecii, care au dat un Fidias şi un Miron, au nevoie şi de un Socrate al lor.

— Excelent, Socrate! Bravo! vui asistenţa.

— Din asta poţi vedea, dragă Meletos, că n-ai înţeles cine este Socrate şi de ce atenienii înşişi i-au impus altă muncă decât aceea de pietrar. Îmi cauţi nod în papură, Meletos. Mă învinuieşti că am depus pe jertfelnicul public doar câteva mănunchiuri de buruieni de leac din grădina mea şi am picurat întru cinstirea zeilor, vin roşu de la via mea din Gudi.

Mă îndoiesc că e spre ruşinea mea faptul de a nu câştiga de la nimeni drahmele de pomană şi că din această pricină sunt sărac. De altfel, Anitos

şi Licon manifestă cel mai mare interes faţă de mine, tocmai datorită sărăciei mele. Ei îşi dau perfect de bine seama că, deşi mută, sărăcia mea le spune atenienilor ceva. Nu numai despre Socrate, ci şi despre ceilalţi şi, deşi oarbă, se uită la ei chiorâş.

Juraţii încep să se agite. Unii murmură morocănos, alţii, dimpotrivă. Îşi manifestă încuviinţarea.

Dar tu, Meletos, nu vezi decât ceea ce se vede cu ochiul. Vezi mănunchiul de buruieni, în schimb, nu vezi că pe jertfelnicul public mi-am depus tot ceea ce am mai de preţ – viaţa mea. Şi, dacă nu mă înşel, afirmaţia nu e numai o simplă metaforă poetică, ci poate chiar adevărul gol-goluţ, spuse Socrate, desfăcându-şi braţele.

Ultimele cuvinte le rosti cu o voce uşor sporită, întrucât simţise, în timp ce vorbea mai încet, că începea să tremure. Apoi, tăcu.

Tăceau acum şi juraţii, cufundaţi într-un fel de meditaţie asupra sorţii lui Socrate şi asupra rolului pe care-l aveau ei aici. În liniştea fierbinte şi mormântală, nu se auzeau decât de departe nişte sughiţuri de plâns, înăbuşite. Dacă în clipa aceea s-ar fi trecut la vot, urnele ar fi înghiţit mult mai multe boabe albe decât negre.

Dar clepsidra, cu neînduplecata-i regularitate, picura încet, strop cu strop şi Socrate continuă:

— Tu, Meletos, pentru că n-ai ştiut cum să mă iei pe mine, pătimaşul slujitor al cetăţii mele iubite – te-ai dat la demonul meu. Îl numeşti demon negru, ca să mă loveşti şi să-mi faci rău. Eu însă n-am ascuns niciodată că-l numesc voce divină. Divină pentru că a fost întotdeauna o voce înţeleaptă, cumpătată şi grijulie cu binele meu. M-a avertizat întotdeauna în faţa primejdiei spre care mă avântam pripit. Veţi spune: Socrate şi pripit?. Cum rămâne atunci cu cumpătarea lui, cu acel vestit *ísofrosyné?* Să nu vă înşelaţi în privinţa mea, bărbaţi atenieni! Eu n-am sângele rece, aşa cum poate îşi închipuie unii. Şi nici călduţ nu sunt. Inima mea se aprinde repede, ca un Şomoiog de paie, atunci când e vorba de un lucru frumos şi bun. Am îmbinat frumosul şi binele într-un singur cuvânt, într-o singură noţiune: *kalokagathia.*

Bunul meu demon! De câte ori nu m-a ocrotit de mine însumi! Voi,

acuzatorii mei, vă puteţi convinge chiar şi în Această clipă, că nimeni nu-i poate face omului atâta rău cât îşi poate face el singur. V-aţi gândit voi, cei trei, cât rău v-aţi făcut voi singuri, din lipsa unui demon bun care să vă ocrotească?

Tu, Meletos, consideri că demonul meu e un demon negru. Se pune deci întrebarea: de ce eu, Socrate, am discutat de atâtea ori despre el cu târgoveţii, cu pantofarii, cu salahorii, cu toţi cetăţenii şi cu discipolii mei dragi? Credeţi-mă, nu pentru a oferi prilejul de a se alcătui actul de acuzare împotriva mea. Ci pentru ca orice om de bine, care ştie să asculte şi să desluşească ce ascultă, să poată auzi acel glas ce răsună încet în forul său lăuntric. Pentru asta însă e nevoie de multă răbdare, pe care oamenii n-o au întotdeauna, lăsând la o parte faptul că acest glas prevenitor, îl trădează adeseori pe om, împiedicându-l de la o faptă spre care tânjeşte nespus de mult şi la care îi vine greu să renunţe. Cine poate şti câţi oameni nu alungă de lângă ei această voce, nebănuind că tocmai ea este aceea care stă de veghe la fericirea lor?

Poate că şi tu, Meletos, auzi adeseori o asemenea voce prevenitoare. Poate că ai auzit-o şi azi, cum îţi atrăgea atenţia să nu proferezi acuzaţii strâmbe şi mincinoase, împotriva lui Socrate, dar tu n-ai ţinut seama de ea!

Aceste cuvinte stârniră o mare agitaţie în rândurile juraţilor:

— Ce tot caşti ochii aşa? Unde te uiţi? îl întreba, brutarul Merinos pe vecinul său, Lustratos.

— Nicăieri. Ascult să aud dacă n-am şi eu în mine nişte glasuri...

— Deşteptule! Asta se aude numai atunci când te afli în faţa unei hotărâri importante...

— Şi asta de acum nu e importantă? Ce, e de glumă oare să judeci un om, dacă e vinovat sau nu?

— Aşa e, ai dreptate, oftă Merinos.

În acest timp, Socrate continua dialogul cu Meletos:

— După tine, am două capete.

Se apropie şi mai mult de poet care, speriat, sări într-o parte:

— Nu-ţi fie teamă de mine, băiete, spuse el râzând. Se vedea limpede

că se distra cu toată sinceritatea, uitând probabil unde se află şi cui îi vorbeşte: Niciunul din capetele mele nu te va înghiţi. Hai, uită-te de aproape, să vezi că nu am decât un singur cap; ce-i drept, e destul de mare, încât pe mulţi îi supără, aflând ce coace în el. Dar, de bine de rău, în capul ăsta, am o rânduială, căci în fiecare zi mă îngrijesc de el; gunoiul îl mătur afară cu regularitate şi am obiceiul să dau cu mătura şi ceva mai încolo de mine. Bun obicei, Meletos, dar uneori pe vecin îl stinghereşte, nu ţi se pare?

Mai făcu un pas înainte. Meletos întinse braţele, să-l oprească. Socrate se opri şi începu din nou să râdă.

— Mereu ţi-e frică de mine, de parcă aş vrea să te azvârl în groapa cu lei, când, de fapt, eu nu vreau decât să-ţi explic şi să te fac să înţelegi cât de încâlcite şi de bâjbâitoare sunt gândurile tale. Ascultă-mă deci!

Fără să-şi dea seama, vocea lui creştea, devenind din ce în ce mai pătimaşă:

— Ce este aşadar acel demon despre care tot vorbesc? Ceva mârşav sau josnic? Socoteşti că divinul, justiţia şi înţelepciunea sunt noţiuni ce nu se împacă între ele? După tine zeii nu sunt drepţi şi înţelepţi? Numai oamenii? în halul ăsta de necredinţă ai ajuns?

Ironia crudă a filosofului, care-l zdrobi pe Meletos, avu darul să-i înveselească pe juraţi, dar, totodată, să-i înspăimânte pe prietenii şi discipolii săi. Îi cunoşteau înflăcărarea şi entuziasmul, atunci când se apropia de concluziile discuţiilor sau când era pasionat şi ameţit de un lucru frumos şi măreţ. Aici însă, în acest loc, se temeau de această pasiune a lui.

— N-am spus aşa ceva... bâigui Meletos. Dar Socrate nu mai contenea:

— Pe mine, Meletos, mă interesează să descopăr perfecţiunea divină, deşi ştiu că perfecţiunea deplină nu există nicăieri.

— Iar păcătuieşti? Nelegiuitule! îl asaltă Meletos, mişeleşte. Singur îţi pronunţi pedeapsa!

— Cum aşa?! îl luă Socrate, cu prefăcută mirare. Oare nu mă aflu în Atena, în care, aşa cum spuneţi voi, domneşte libertatea absolută? A da, continuă el râzând, uit că libertatea voastră deplină merge până acolo

încât permite orice abuz...

Citind indignarea pe chipul acuzatorului său, întrebă:

— Altfel cum aş fi putut să stau aici, în faţa a cinci sute de cetăţeni şi să ascult acuzaţiile voastre veninoase, dacă în Atena n-ar fi existat într-adevăr libertatea absolută? Zău aşa! Eu însă nu-mi doresc libertatea voastră nelimitată şi, mai cu seamă, nu i-o doresc Atenei. Pentru această libertate, vor avea de plătit foarte scump acei ce sunt mai cinstiţi decât adversarii lor.

Vocile iritate ale juraţilor se contopesc într-un vacarm confuz, peste care bate ciocănelul arhontelui.

Socrate se întoarse din nou cu faţa spre Meletos:

— Şi, ca să fie clar, dragă Meletos, eu nu adun numai de la zeii şi eroii lui Homer, aşa cum pretinzi tu, ci, îndeosebi de la oameni, ca să aflu ce face bine fiecare, şi în felul ăsta să descopăr în ce constă bunătatea, justiţia şi omenia. Iată felul de a gândi al iubitorului de filosofie, ca şi felul de a munci al sculptorului.

Mă simt dator să te corectez, atunci când afirmi că adunând de pretutindeni tot ce e bun, nu fac decât să propovăduiesc cultul altor zeităţi; aş fi bucuros să pot dărui obştei noastre alţi cetăţeni mai buni şi mai desăvârşiţi decât cei de azi; de fapt însă aici am intrat în discuţie cu Licon, care mă deplânge pentru nereuşita mea. Dar, pe toţi demonii! tare aş vrea să-l văd pe omul care s-ar necăji mai mult decât mine de insuccesul meu. Chipurile, stric tineretul, se văicăreşte Licon. În felul ăsta, ce-i drept, îmi atribuie o putere supranaturală. Eu pot să admit că nu tot tineretul atenian e aşa cum am dori să fie. Când e vorba de o ştrengărie, se înviorează, când e vorba de un lucru serios, ori de o treabă mai grea, aţipeşte. Dar ăştia sunt cei mai puţini şi, cinstit vorbind, nici adulţii nu le sunt întotdeauna o pildă din cele mai bune. Şi, până la urmă, trebuie să mărturisesc că destui tineri sunt mai stricaţi azi, decât înainte.

Ce n-aş da să pot împlini golul din cunoaşterea mea şi să pot să aflu de ce s-a întâmplat aşa şi nu altfel şi ei anume îi strâmbă pe atenieni în halul ăsta?!? Din clipa în care Licon mi-a pus în spinare toată decăderea morală a tineretului atenian, stau şi-mi frământ mintea, întrebându-mă câtă vină

au pentru asta împrejurările şi ceilalţi oameni şi câtă vină îmi revine mie.

Mi-e teamă, distinse Licon, că dacă ai începe şi tu să-ţi frământi mintea, plânsul tău, de data asta sincer – n-ar mai conteni, cu atât mai mult cu cât în mulţimea aceea ai găsi numeroşi cetăţeni care îţi sunt mai apropiaţi decât mine.

O voce cunoscută alunecă de departe, spre Xantipa; niciun cuvânt nu se pierde şi fiecare cuvânt o înspăimântă.

— Înduraţi-vă, zei! Căci omul ăsta, în loc să se apere, vorbeşte împotriva lui.

Mirto, care o sprijinea pe Xantipa, simţea cum trupul ei devine o povară din ce în ce mai grea.

— Dacă părinţii se plâng de nereuşita fiilor lor – continuă nestingherit Socrate – ar fi, cred, mai mult decât ciudat ca din pricina asta să fie ponegrit un singur om şi, în plus, tocmai acela care ceasuri întregi discută cu ei despre virtute, el însuşi nefiind certat cu virtutea prin felul său de a trăi şi, în acelaşi timp, să fie lăudaţi acei care se pricep să ţină discursuri despre virtute, dar de trăit, trăiesc în minciună şi necinste.

Grupul de juraţi care, de la începutul dezbaterii, îl susţinuseră cu murmure, gemete şi râsete pe Anitos, considerat de ei, pe bună dreptate, iniţiatorul şi conducătorul acuzării, simţindu-se parcă învinovăţiţi de afirmaţia filosofului, se ghemuiră într-o tăcere mută. În schimb celelalte grupuri, alcătuite din juraţi cărora vorbele lui Socrate le mergeau la inimă şi cărora vinul le dădea din ce în ce mai mult curaj, strigau radiind de bucurie: — Pe nume! Pe nume! Anitas tremura de mânie.

— Vreţi să le cunoaşteţi numele, spuse Socrate, voios. – Nu, oameni buni, asta nu trebuie să vreţi! Nu se poate! Gândiţi-vă bine! De altfel, orice cetăţean îi cunoaşte, aşa că nu văd de ce ar trebui să aduc bufniţe în cetatea Atenei?

Din nou se aud hohote de râs. Platon se uită cu îngrijorare la Criton. Acesta îl înţelege. Dar pe Socrate nu-l mai poate opri nimeni, chiar dacă în ochii juraţilor apărarea lui aduce din ce în ce mai puţin cu un cuvânt de apărare.

Criton îl atinse uşor cu braţul, dar filosoful se dădu un pas înapoi şi iar

se avântă:

— Cugetătorii înţelepţi, străini şi eleni, s-au ocupat de veacuri de problemele cosmosului; au cercetat mai mult cerul decât pământul şi, în acest timp, deşi oameni, toţi – cu excepţia câtorva – au ocolit problemele omeneşti, problemele omului.

Şi iată! Eu care m-am consacrat întru totul acestor cercetări şi am sperat că voi fi mai mult iubit decât urât, îmi dau seama acuma că dacă aş fi vrut să trăiesc în linişte şi pace, ar fi trebuit, şi eu, să ocolesc problemele omeneşti. Căci dacă se leagă cineva de tainele stelelor, ale atomilor, de scurgerea timpului şi a spaţiului, de numărul clementelor şi altele asemănătoare, nu-şi atrage, niciodată, asupra lui atâtea necazuri ca atunci când se leagă de tainele omului.

O adevărată furtună de aplauze şi strigăte aprobatoare însoţiră cuvintele filosofului. Miezul sănătos al cetăţenilor ce alcătuiau juriul era mereu alături de el.

— Anitos şi-a ascuţit bine pumnalul pe care mi l-a înfipt în inimă. Excelentă lovitură şi, desigur, lovitura lui vi se pare a fi cea mai grea cu putinţă.

Eu însă mă simt atins doar de surpriza acestei lovituri, nicidecum de justeţea ei, căci ea nu constituie de loc un act de justiţie, şi de aceea inima mea nu simte nicio Wurere. Mă înţelegeţi, nu-i aşa? Căci eu mă aflu aici. În faţa tribunalului, din pricina dragostei mele faţă de Atena, acuzat totodată că aş fi păgubitorul ei! De bună seamă aţi sesizat singuri această contradicţie în actul de acuzare rostit aici de Anitos: toată viaţa îşi iubeşte patria şi, în acelaşi timp, subminează ce iubeşte!...

Manifestări mărunte de simpatie şi solidaritate îl năpădesc din toate părţile: aici un ochi luminos, clipind de bucurie, dincolo o mână fluturând prietenos şi de pretutindeni, zâmbete încurajatoare.

A doua oară, se produce alt moment în care mâinile celor mai mulţi dintre juraţi pregătesc bobul alb.

Cei ce vor să-i fie pe plac lui Anitos, sau cei prea sincer intenţionaţi să încheie azi cu Socrate o veche răfuială, se foiesc neliniştiţi pe locurile lor, aşteptând din partea demagogului un nou imbold pentru o decizie neagră.

Anitos urmăreşte cu toată atenţia evoluţia situaţiei.

Nu-i place. Răsuflă din greu. Apărarea lui Socrate mai mult răstoarnă acuzaţiile noastre decât le recunoaşte. Aşa cum se prezintă lucrurile, ne putem aştepta la o pedeapsă de gradul trei: o amendă şi, ţinând seama de dispoziţia juriului, poate chiar eliberarea. Meletos s-a repezit prea tare, cerând pedeapsa capitală. În felul ăsta, popularitatea lui Socrate i-ar face pe toţi să stea în cumpănă. Dar în fond, cel mai bine ar fi să nu fie niciuna, nici alta. Da, da, pedeapsa de mijloc ar fi cea mai bună. Asta vreau! Asta-mi convine: surghiunul.

Nici nu-i trecu bine prin minte această idee şi schiţă un rânjet răutăcios. Da, în Macedonia să te duci, la Pe ta, ori în Lidia, la Sardes, acolo să stai de vorbă cu monarhii şi să le explici cum trebuie să arate un monarh!

Deodată tresări: Da, dar cum să ajungem la această pedeapsă de mijloc?

Meditaţia lui fu curmată de glasul lui Socrate:

— Anitos a exemplificat activitatea mea nelegiuită cu propriul său fiu. Mă rog, facă-se voia lui, şi la fel voi face şi eu. Căci băiatul unui demagog atenian m-a interesat nu în mică măsură. Se pune însă întrebarea: ce fel de educaţie i s-a dat tânărului Anitos de către tatăl său, înainte de a fi fost adus la mine? Mulţi dintre voi ar putea da răspunsul în locul meu. Bunăstarea excesivă, libertatea fără margini şi desfrâul au stat la temelia educaţiei lui. Deci toate aceste exagerări de care încerc să-i feresc pe tinerii noştri. M-am supraapreciat însă, nutrind speranţa, fie ea şi de scurtă durată, că voi izbuti să schimb în bine un asemenea om. Dacă s-a deprins cu depravarea, vrea să continue cu ea, iar pe acel ce încearcă să-l dezguste de acest stil de viaţă, începe să-l urască şi, în loc să i se ataşeze, ori să-l urmeze cu modestie, fuge de el mâncând pământul.

„Dar nu numai tânărul Anitos, mai sunt şi alţi tineri Răsfăţaţi, cu bunăstare, care au venit la mine nu ca să-i învăţ cum să-şi dispreţuiască metehnele şi să renunţe la ele, ci au venit cu gândul ca, în calitate de discipoli ai lui Socrate, să dobândească onorurile şi funcţiile cele mai înalte. Atena are ochi şi urechi bune şi de multă vreme ştie că discutând

cu tineretul, Socrate nu urmăreşte decât să-l facă mai bun şi astfel să-şi dea singur seama ce e bine şi ce e drept şi, în funcţie de asta, să se conducă în viaţă nu după vorbe ci prin fapte şi, eventual, cândva să conducă destinele întregii noastre colectivităţi. Căci ţelul învăţăturii mele a fost şi este ca fiecare să-şi trăiască viaţa sa pe pământ în fericire şi armonie sufletească, legată de aceea a întregii colectivităţi! Admit că a trecut prea mult timp, pentru ca întreaga obşte să poată trăi în fericire şi perfectă armonie. Dar socot că a trecut destul timp şi pentru ca Tartarul atenian – nu am pretenţii exagerate – să se transforme deocamdată, dacă nu într-un Eleusis pe pământ, cel puţin într-o lume în care oamenii să nu trăiască mai rău ca animalele.

Anitos urmăreşte dezbaterea cu şi mai multă încordare: se descurcă bine acest vrăjitor bătrân! Pe noi ne înfundă – iar el merge din succes în succes. Cu câtă pricepere şi dibăcie reuşeşte să-i convingă pe toţi! Au amuţit până la unul! Şi cu câtă evlavie îl ascultă!

În înflăcărarea sa, Socrate nu se mai opreşte:

— Gândiţi-vă că cetăţenii atenieni sunt alegători şi că în fruntea obştei ar prefera, desigur, să vadă un om modest, ca mine, nu un profitor trufaş şi însetat de glorie. Acum aţi putea să vă închipuiţi despre mine că sunt un al doilea Sisif. Îi învăţ pe discipoli cât îi învăţ, şi când aceştia termină cu învăţătura sunt mai răi decât au fost, iar eu încep din nou aceeaşi trudă cu alţi discipoli. Dar nu-i aşa, eu nu fac de fiecare dată această muncă anevoioasă şi fără rost. Ştiţi voi cu câţi oameni am stat eu de vorbă în aceşti cincizeci de ani, bunii mei prieteni? Nu ştiţi. Ei bine, aflaţi că nici eu nu ştiu. Şi credeţi voi că toţi aceştia au devenit nişte Critiaşi? De bună seamă că nu. Căci dacă aţi avea această credinţă, ar însemna să vă judecaţi aspru pe voi şi pe fiii voştri. Dar să nu fim pesimişti!

Protestele celor vizaţi sunt acoperite de aprobările ce se aud din toate părţile.

— Îi auziţi? Sunt aici, cu mine!

Anitos simte fiori de groază pe şira spinării. O sută de Socraţi! Acum nu numai că-i vede, dar îi şi aude!

— Şi tocmai prin faptul că nu m-au părăsit pe mine, bătrânul, în

această zi a judecăţii mele, când asupra mea se rostogolesc cele mai grave învinuiri, ei dau cea mai convingătoare dovadă a integrităţii lor morale.

Şi printre voi, juraţii, se află din acei ce mă cunosc de mult şi cred că nu au ce să-mi reproşeze. În voi am martorii cei mai buni ai activităţii mele de o viaţă întreagă. Şi cu voi am împărţit fiecare cunoaştere, aşa cum îşi împart cei flămânzi un codru de pâine. Cine poate şti, deci, mai bine ca voi, ce fel de om sunt? Şi cine va putea judeca mai bine ca voi dacă am adus pagubă Atenei sau dacă, dimpotrivă, am contribuit măcar cu o firimitură, la întărirea forţei sale spirituale. Iată de ce voi nu sunteţi numai judecătorii mei ci, în acelaşi timp, sunteţi şi martorii mei!

Oamenii se ridică în picioare şi îşi înalţă braţele:

— Aşa e! Suntem martorii tăi!

Pe neaşteptate însă, un jurat din grupa lui Anitos se smulse din mulţime şi îşi croi drum până în dreptul lui Socrate:

— Şi eu sunt martorul tău! răcni el. Cu propriii mei ochi am văzut cum ai jignit-o şi ai batjocorit-o pe zeiţa Atena în agora, cu dansul tău neruşinat! Şi tu ai vrea ca noi să ne îndurăm acum de tine şi în felul ăsta să chemăm asupra noastră pedeapsa zeiţei? Bărbaţi atenieni...

— Încetează! îl întrerupse autoritar, arhontele. N-ai dreptul să intervii în dezbaterea judecătorească.

Dar Socrate interveni, cerându-i arhontelui:

— Timpul e într-adevăr al meu, dar dă-i te rog cuvântul, arhon basileus. Să vedem dacă îmi poate dovedi că dansul meu a jignit-o pe zeiţă.

— Pot! strigă juratul. Să danseze Socrate aici, de faţă cu toţi, aşa cum a dansat în agora, în faţa zeiţei, a statuii ei!

Nebunească idee! valuri de proteste şi dezaprobare.

— Cum? Să danseze la tribunal? Să minimalizăm în felul acesta actul judecăţii? îl struni pentru a doua oară, arhontele pe jurat.

— Ba să danseze, insistă Meletos.

Socrate nu era în stare să se urnească din loc. Ţeasta sa mare şi pleşuvă şi toată faţa îi luceau de sudoare.

— Hai, dansează! Dansează! se cutremură văzduhul de strigătele

asistenţei.

Socrate nu se clinteşte.

— îl vedeţi? Nu vrea! Se teme! urlă juratul, mai-mai să i se rupă coardele vocale.

Deasupra lui Socrate stă soarele de amiază, care a urcat pe creasta cea mai înaltă a drumului său celest. Acelaşi soare sub ale cărui raze fierbinţi s-a născut în urmă cu şaptezeci de ani...

Ce clipă minunată e amiaza! Culmea zilei, când nicăieri nu se întinde nicio umbră.

— Dansează! Dansează!

Arhontele începu să bată cu ciocănelul în tăblia de „marmoră a mesei, dar în aceeaşi clipă surprinse un gest al lui Anitos, care-i făcea semn să nu intervină. Pe chipul arhontelui se citeşte nedumerirea, dar până la urmă ciocănelul se odihneşte iar pe masă.

Socrate face supus câţiva paşi înainte şi se pregăteşte de dans.

— Te rog, dragul meu, nu dansa! îl roagă Platon, cu vocea scăzută.

Socrate se uită la el cu mirare. Nu-l înţelege.

Xantipa îl vede pe Socrate cum se topeşte sub loviturile strigătelor înfierbântate şi ale soarelui dogoritor, dar şi cum li se împotriveşte, amândurora, cu toată îndârjirea.

Începu să ţipe, deznădăjduită:

— Pe Helios, strălucitorul! Fie-vă milă! Nu mi-l chinuiţi în halul ăsta! Ah, nefericitul meu! Nu le da ascultare! Hai acasă! Hai!

În clipa aceea, Socrate ridicase însă piciorul înţepenit, pentru primul pas al dansului.

— Nu dansa! îl roagă şi Criton.

Dar el a mişcat acum şi mâna. Mai întâi una, apoi şi a doua. Îşi ţine mantia veche cu degetele groase şi începe să ţopăie, într-un ritm tărăgănat.

Picioarele desculţe şi păroase saltă tot mai sus şi, în această mişcare, chitonul alb flutură falduri, falduri, în jurul trupului cărnos; burta rotofeie prinde şi ea să salte.

Duşmanii lui Socrate înghit cu nesaţ acest spectacol nemaipomenit. Ici,

colo, izolat, apoi din toate părţile, izbucnesc râsete răutăcioase şi răuvoitoare. Râsetele acestea se contopesc, se înteţesc, devin tot mai primejdioase; în cele din urmă îi cuprind şi pe cei ce râd din inimă, fără intenţii rele, nebănuind însă că în felul acesta îi agravează situaţia lui Socrate.

Socrate sare, se mişcă greoi, se împleticeşte istovit de dogoarea soarelui, se clatină şi bâjbâie cu mâinile înainte, ca un om ameţit de băutură...

— Ia te uită! Figura asta e cunoscută! Da, e tovarăşul acela al lui Dionysos, sfătosul acela burduhănos şi chel!...

Unul dintre juraţi nu se mai poate stăpâni şi, sărind în sus de pe locul lui, răcneşte asurzitor:

— Ăsta-i Silen cherchelitul! Tăticul nostru. Bravo! Aşa! Dă-i înainte, tăticule!

— Frumos o cinsteşti tu pe zeiţa Atena! îl dojeneşte un vecin.

— Dă-i înainte, nu te lăsa! Hop, hop!

Asistenţa urlă şi se tăvăleşte de râs. Puţini sunt acei care nu uită că dezbaterea judecătorească îşi desfăşoară cursul normal şi care înţeleg ce dans interpretează Socrate.

Anitos stă proţăpit, cu picioarele răscrăcărate, ca să poată admira mai în voie încântătoarea privelişte. Silen! Ce-a fost actul lui de acuzare, întocmit cu atâta ingeniozitate, faţă de acest dans prin care Socrate se acuză singur în faţa judecătorilor săi!

Prin valul de râs nestăvilit, răzbate plânsul Xantipei. Socrate ţopăie şi se clatină din ce în ce mai mult. Răsuflarea lui e anevoioasă şi şuierătoare. Dar nu se lasă. Ridică mantia zburătoare şi o flutură tot mai sus, se învârteşte mereu, ca hipnotizat şi sare stângaci, în bătaia Arzătoare a soarelui care, încet-încet, coboară de pe culmea celestă.

Furtuna de râsete slăbeşte. Unul câte unul, bărbaţii atenieni încep să-şi amintească de actul de acuzare al lui Meletos, care-l învinuieşte pe Socrate de necredinţă faţă de zei.

Mulţi stau în picioare tăcuţi, cu ochii ţintă la înfricoşătorul spectacol, mulţi şed pe locurile lor, acoperindu-şi faţa cu un colţ al mantiei.

Râsul se potoleşte, se pierde, se stinge; numai în aripa dreaptă a asistenţei, un grup de vânduţi, cu ochii mai mult la Anitos decât la Socrate, continuă să râdă convulsionat.

Criton şi Platon tac. Pe chipul lor mohorât se citeşte o îngrijorare fără seamăn. Apolodor a căzut cu faţa la pământ şi bâiguie, în surdină:

— Socrate, bunul meu dascăl, de ce ai cedat?

În clipa aceea arhontele se sculă în picioare şi, apucând ceasul cu apă, îl ridică în sus şi spuse:

— Din Clepsidră s-a scurs ultima picătură. Apărarea ta, Socrate, a luat sfârşit.

Socrate face o mişcare împleticită şi, cu sufletul la gură, se sprijini de masă. Îl privi pe arhonte o clipă, apoi rosti încet:

— Dar eu... eu încă n-am terminat cu apărarea mea!

6.

Arhon basileus bătu cu ciocănelul în tăblia mesei, atât de tare încât ciupi din ea o bucăţică de marmoră şi când, în cele din urmă, pătimaşii juraţi se liniştiră, îi chemă pe toţi să purceadă la vot. Le atrase atenţia să judece cazul lui Socrate cu cel mai înalt spirit al dreptăţii şi cu conştiinţa *cea* mai curată. E în căderea lor acum să decidă dacă Socrate este sau nu vinovat de cele ce i s-au imputat în actul de acuzare.

Juraţii începură iar să se agite şi să se manifeste gălăgios. Erau expuşi, deopotrivă, dogoarei solare şi celei pământeşti, radiată de colina încinsă şi îşi potoleau setea cu câte o duşcă de vin. Nu era deci de mirare că şi minţile lor se aprindeau la iuţeală.

Nu ştiau cum să se descurce cu acest proces, în care cuvântul lor devenea acum hotărî tor. Se împărţiră în mai multe grupe: una era gata să-l pună pe acuzat în libertate, socotindu-l pe Socrate bărbatul cel mai folositor cetăţii; a doua – gata să-l pedepsească, socotindu-l bărbatul cel mai dăunător cetăţii; a treia grupă, care oscila între primele două şi, în sfârşit, a patra, căreia nu-i mai ardea de nimic.

În zgomotoasa asistenţă unde unul se străduia să-l câştige pe celălalt de partea sa, se agitau de zor mâinile şi bastoanele lungi – însemnele

puterii judecătoreşti.

Martorul ocular al dansului executat de Socrate în faţa zeiţei Atena, se furişa în vălmăşagul bărbaţilor atenieni înfierbântaţi şi, cu lăudăroşeniile lui, mai puse un pic de sare pe rana lui Socrate:

— Eu, eu l-am demascat! Eu l-am făcut să vă arate cum a dansat în jurul zeiţei:

Şi, înăbuşindu-şi glasul, se grăbi să adauge:

— Dar în faţa ei a făcut şi mai urât, neruşinatul!... Un jurat, mirosind a parfum, îl apucă de mână:

— Cum a făcut, prietene?

Martorul ocular îşi desfăcu chitonul şi-i arătă curiosului ce are fiecare bărbat sub chitonul său.

Urletele de râs se amestecau cu urletele de indignare; în timp ce martorul ocular se strecura printre juraţi, gluma sa câştiga din ce în ce mai mulţi admiratori.

Juraţii frământau boabele, cu nehotărâre, în palmele lor năduşite.

Cineva îi strigă peste două rânduri unui cunoscut:

— Pune-i albul, Laridon!

— Nici nu mă gândesc! îi răspunse zgomotos, Laridon. Boşorogul ăsta a făcut o dată din mine, în piaţă, în faţa tejghelei mele...

— Hai, nu fi chiţibuşar. Pune-i albul, când îţi spun! Măcar pentru dansul lui! Pe Zeus! Viaţa îi atârnă de un fir de păr şi pântecosului bătrân nici nu-i pasă că în felul ăsta şi-a îngreunat şi mai mult situaţia. Spune şi tu, dacă ar fi un ticălos, aşa cum zic ăia, ar fi făcut el asta?

Bătrânul pietrar Panteios, prietenul lui Sofroniscos, tatăl filosofului Socrate, stă tăcut în ultimul rând al juraţilor. Stă acolo şi urmăreşte de sus animaţia şi forfota ce nu mai contenesc sub ochii lui. Deodată, un băieţandru se saltă peste zid şi se aşază lângă el:

— Spune-mi, bunicule, tu ce crezi: a făcut Socrate ceva rău?

— Nu cred, fiule.

— Atunci înseamnă că va fi eliberat! spuse, bucuros, băiatul.

— Nici asta nu cred, replică moşneagul. Băiatul holbă nişte ochi cât cepele.

— Cum aşa? Nu înţeleg!

— Nici eu nu înţeleg, fiule. Poate când o să fii bătrân ca mine... sau, ştiu eu, poate când o să fie băiatul tău bătrân ca mine, o să înţeleagă...

Printre juraţii săraci se aflau şi din aceia ce speculau situaţia, făcându-şi tot felul de socoteli: De la Anitos capăt o supă, câţiva oboli şi, mă rog, ce mai pică. La ce ne putem aştepta de la un bătrân sărac şi flecar?

— Eu îl sprijin pe Anitos.

— Şi eu. Şi o să arunc bobul negru aşa fel încât să-l *fvadă.*

— Ce v-a apucat? N-aveţi pic de suflet în voi? Aici e vorba de soarta unui om...

— Când soarta ta va fi foamea, vei cânta altfel, iubiţelule!

Cetăţenii avuţi gândesc şi ei în legea lor: De la Anitos putem obţine onoruri, funcţii şi câte şi mai câte. Ce putem aştepta de la un bătrân sărac şi flecar?... Şi mâna îngrijită pregăteşte bobul negru. Cineva face presupuneri.

— Degeaba. Meletos n-o să plătească amendă pentru acuzaţii false. Litigiul ăsta îl plăteşte Socrate.

— Cu ce? E un amărât.

— Şi un amărât are destule de pierdut.

Glasul puternic al crainicului, amplificat de pâlnie, îi cheamă pe juraţi să se prezinte neîntârziat la urne spre a-şi depune votul.

În urne încep să cadă bobii – alb, negru... negru... alb...

După ce corpul juraţilor termină cu votarea, funcţionarii supravegheaţi de pritan începură, cu toată gravitatea, ceremonialul numărătorii. Mai întâi verificară dacă numărul bobilor corespunde cu cel al juraţilor. Astăzi se aflau aici toţi membrii dicasterului: cinci sute plus unu. Constatară apoi că nu lipseşte şi nu prisoseşte niciun bob, după care separară bobii albi de cei negri.

În acest timp, înconjurat de prietenii săi, Socrate se odihnea pe o banchetă de piatră, în aşteptarea rezultatului. Apolodor se aşeză la picioarele lui, şi-i mângâie gleznele vânoase. Criton şi Platon îl întrebară dacă nu-i obosit şi-i oferiră peşte prăjit, friptură de miel şi alte bunătăţi, ca să-şi împrospăteze forţele. Platon se postă în aşa fel încât să-i facă

umbră şi să-l ferească de arşiţă.

Socrate refuză mâncărurile de carne.

— Mulţumesc. Pe căldură nu mănânc niciodată lucruri săţioase. Şi azi, soarele frige, nu glumă!

Şi desfăcându-şi bocceluţa lui, adăugă:

— Turta îmi ajunge. Nu pare prea atrăgătoare, dar când o mesteci mai mult, începe să se îndulcească. Şi azi e deosebit de bună. Xantipa şi Mirto s-au străduit... Dar ce-i cu voi? Ce s-a întâmplat? Mă cocoloşiţi, încercaţi să mă hrăniţi, dar o vorbă ca lumea nu mi-e dat să aud din gura voastră. V-am dezamăgit cu ceva?

— Nu, dragă Socrate, răspunse Criton. Deodată, Socrate începu să râdă.

— Vina mea şi vina ta, scumpe Criton. Îţi aminteşti cum m-ai introdus, în taină, în biblioteca tatălui tău? Ce vârstă aveam noi pe atunci? Cincisprezece, şaisprezece, nu-i aşa? Şi pe urmă te-ai îngrijit tu de mine şi cum m-ai m-ai ajutat! Dacă nu erai tu, nu puteam eu să mă consacru cu totul înălţătoarelor idei ale schimbării omului în bine şi nici n-aş fi ajuns azi să stau aici. Iar tu, într-o zi atât de fericită pentru amândoi, te uiţi la mine cu ochi întunecaţi, ca un moşneag posac şi urâcios! Nu da din mâini! Nici tu, Platon. Ştiu, nu v-am plăcut.

Criton aruncă o privire spre masa la care funcţionarii numără boabele negre. Din când în când, vântul purta spre ei glasul funcţionarului:

— Două sute unu, două sute doi...

Criton şi Platon înlemniră de groază. Socrate îşi petrecu palma peste fruntea brobonită de sudoare şi începu să râdă de ei:

— Ce faceţi? învăţaţi să număraţi? Foarte bine. Şi asta trebuie să ştie omul. Merge iute în sus, nu-i aşa? Vă iau şi eu pe voi aşa cum îi luă mama pe sugari, ca să vă liniştesc. Vă miraţi că sunt vesel. Păi cum să nu fiu, când trei acuzatori unşi cu toate alifiile mi-au oferit prilejul să le spun pe adevăratul nume atâtor lucruri, care pe orice om cu scaun la cap, îl împing ca nişte coarne de ţap, dar despre care toţi se tem să vorbească. Hai, mîncaţi cu mine, prieteni!

Mai scoase o turtă din tolbiţa lui, o frânse şi le-o Împărţi.

— Te uiţi cum îmi tremură mâna, Platon? Ce să fac, îmbătrânesc, drăguţule.

— N-au voie să te condamne! spuse Platon.

— Ba da, dragul meu. Mă condamnă. Dar nu vă gândiţi numai la mine… E vorba aici de ceva mult mai important. În clipa asta, atenienii îşi văd în oglindă propriul lor chip, iar peste puţin timp eu voi afla rezultatul oglindirii lor.

— N-au voie să te condamne! repeta cuvintele lui Platon, Apolodor, cu vocea înecată de lacrimi.

Socrate zâmbi.

— Vă închipuiţi, probabil, că am dat în mintea copiilor – mă rog, se poate, anii i-aş avea – dar eu vă mărturisesc, dragii mei prieteni, că tot ceea ce fac ei cu mine, mi-ar îndulci viaţa ca mierea, dacă aş şti că şi aici, în acest loc, am izbutit, ca un bun undiţar, să agăţ câţiva oameni pentru ideile mele. Undiţa mea s-a îngreunat din când în când, iar eu am simţit că peştele s-a prins. Sunt sigur că nu veţi rămâne singuri. După procesul ăsta o să fiţi mai mulţi.

— Cum, maestre, până şi aici ai vânat suflete? îl întrebă Platon, plin de mirare.

— Păi ce altceva ştiu eu să fac? *râse* Socrate, cu poftă.

— Dar bine, tu… rosti Platon măcar ceva din ceea ce îl înspăimântase atât de mult: tu te-ai luptat aici cu acuzatorii tăi, ca în palestră. Le-ai frânt gâtul, i-ai tăvălit pe jos, le-ai împărţit pumni cu nemiluita… Şi cu câtă pasiune ai făcut-o! Pur şi simplu ne-ai uimit…

— Şi vreţi poate să spuneţi că ei m-au răsfăţat, aşa cum fac unii cu iubiţeii lor? întrebă Socrate.

Criton care în calitatea sa de cel mai vechi prieten al lui Socrate, îşi putea permite faţă de el cel mai mult, îi spuse:

— Şi totuşi ai fost prea îndărătnic. Juraţii sunt învăţaţi ca acuzaţii să fie umili în faţa lor, de la ţinută şi până la limba care cerşeşte compasiune, indulgenţă, blândeţe, consideraţie pentru familie.

— Asta aţi aşteptat voi de la mine? se minună Socrate.

— Categoric nu, răspunse Platon, dar tu ai fost întotdeauna un adept al

cumpătării, al moderaţiunii. Unde au rămas azi toate astea?

...Două sute patruzeci şi patru, două sute patru zeci şi cinci – se aude de departe. Jumătatea fatală se apropie.

— Cumpătare la plăceri, la mâncare şi băutură, cumpătare în voluptatea amoroasă, da, asta am recomandat întotdeauna, şi eu însumi m-am ţinut şi mă ţin de ea. Dar când e vorba de dreptate, dragă Platon, da, când e vorba de dreptate, alungaţi de lângă voi cumpătarea, aşa cum alungă ciobanul lupul de lângă turma lui!

Socrate îşi pierdu suflul. Pe tâmple, vinele întortocheate îi zvâcneau cu putere, întunecate de sângele ce pulsa năvalnic. Răsuflă din adânc şi reluă cu şi mai multă pasiune:

Adevărul nu-l veţi apăra cu vorbe binevoitoare. Nici cu pasiunea cea mai pătimaşă nu poate fi impus adevărul, dacă împotriva lui se ridică puterea. Şi acum, vă întreb: Despre ce-i vorba aici? Despre Socrate, ori despre adevăr? Păi vedeţi?!

— Dar ei n-o să-ţi ierte ţie această pasiune, interveni Platon. Şi dacă nu vei ieşi nevinovat, va trebui să faci totul ca, dintre pedepsele care te ameninţă, să te alegi cu cea mai mică.

— Şi tu ştii care e pentru mine pedeapsa cea mai mică? întrebă Socrate, zâmbind. Fii pe pace, băiete, am eu grijă.

Numărătoarea voturilor luă sfârşit. Pritanul îi întinse arhontelui tăbliţa cu cifrele exacte. Arhon basileus se ridică în picioare. Se ridicară şi Socrate şi prietenii săi.

Tremurând de îngrijorare, Apolodor îl cuprinse pe dascălul său de mijloc şi îşi lipi obrazul de umărul lui.

— Socrate a fost găsit vinovat! anunţă arhontele. Apolodor simţi un fior puternic strecurându-se prin trupul lui Socrate şi începu să plângă.

— Nu! Nu! Nu! strigă el, deznădăjduit.

— Ce-i băiete! îi spuse Socrate, cu bunătate în glas. De ce te necăjeşti? La urma urmei, trebuia să te aştepţi la asta, aşa cum, de altfel, m-am aşteptat şi eu.

După ce arhontele aduse la cunoştinţă rezultatul exact al numărătorii voturilor – 281 boabe negre şi 220 albe – chipul lui Socrate se însenină:

— La asta nu mă aşteptam! Aţi auzit? 220 de oameni cinstiţi! Aproape jumătate din numărul juraţilor! încă treizeci şi unu de voturi şi eram achitat.

— Da, rosti Platon cu tristeţe în glas: într-adevăr, câteva voturi. Văd că te bucuri. Probabil pentru că ţi-ai dat seama că începând de azi, ai mai mulţi prieteni decât te aşteptai.

— Da, aşa e, dar de fapt, asta ar trebui să vă bucure mai mult pe voi, decât pe mine, bunii mei prieteni.

Din clipa în care numărul bobilor negri îl depăşi pe cel al bobilor albi, Meletos – realizând că el va trebui să propună pedeapsa ce urma să i se aplice lui Socrate – îşi pierdu, pe neaşteptate, combativitatea. Lui, poetului, să-i revină misiunea de a-l pedepsi pe acest bătrân de care erau ataşaţi atâţia oameni şi a cărui bunătate era limpede ca lumina zilei? De ce-l părăseau acum puterile, când în urmă cu câteva ceasuri avusese atâta tărie ca să-i arunce în cap bătrânului tot ce se putea folosi împotriva lui?

Îşi plimbă privirea peste şirurile de juraţi, la care ar fi vrut să găsească sprijin, dar în felul ăsta i se întări şi mai mult convingerea că se afla aici în captivitatea unor ziduri vii. Iar aceste ziduri vii parcă se apropiau de el, tot mai mult, gata să-l strivească. Pretutindeni, tăcerea moartă din jurul lui, în care auzea o unică răsuflare grea. Să vrea oare acea mică majoritate a juraţilor acelaşi lucru, cerut de Anitos în şedinţa de ieri a consiliului restrâns? înlăturarea lui Socrate? Ori se tem să se atingă de viaţa lui?

Târzie această teamă. Chiar azi se va răspândi în toată Atena şi mâine în toată Elada şi de aici mai departe, în insule şi dincolo de mare, înfiorătoarea veste: Meletos l-a acuzat pe Socrate, cerând pentru el pedeapsa cu... La gândul acesta, se cutremură: Cine e acest Meletos? Ca tânăr năzuiam spre altă intrare în viaţă: ca Alceu sau Anacreon. Deodată avu senzaţia că din spate îl strânge cineva ca într-o chingă. Se răsuci brusc. Surprinse privirea ameninţătoare a demagogului Anitos, aţintită asupra lui. Pricepu: Da, aşa îmi spune: „să nu dai înapoi!”

N-o să dau!...

Arhon basileus îşi îndreptă spinarea, apoi se ridică în picioare. De sub coroana de mirt – însemn al inviolabilităţii rangului său – i se prelingeau, pe frunte şi pe obraji, stropi groşi de sudoare. Acum, când toţi ochii erau îndreptaţi asupra lui, nu se cădea să se ocupe de un lucru atât de neînsemnat. Lasă sudoarea să-i curgă şiroaie şi-l invită pe Meletos să propună, în calitate de acuzator principal, pedeapsa pentru Socrate.

Mai apucă să audă strigătul înăbuşit al temutului demagog:

— Meletos!

Dar nu. Şi mai întoarse privirea. Făcu un pas înainte şi, desfăcându-şi braţele, cu un gest teatral, începu:

— Bărbaţi atenieni, distinşi juraţi! Niciun cuvânt de regret faţă de crimele sale nu a ieşit din gura lui Socrate. Dimpotrivă, ne-a fost dat să auzim numai împotrivirea şi îndărătnicia lui înverşunată. Aţi judecat bine şi aţi dat câştig de cauză dreptăţii. Prin majoritatea voturilor voastre, aţi confirmat pe deplin că Socrate nu v-a convins de nevinovăţia sa. În consecinţă, mă supun şi eu hotărârii acestei majorităţi şi, cu deplina conştiinţă a responsabilităţii mele, declar cu cugetul curat: Socrate se face vinovat de necredinţă în zeii recunoscuţi de obşte, încercând să introducă şi să impună cultul altor zeităţi şi, în afară de asta, se mai face vinovat de grave prejudicii aduse educaţiei tineretului. În concluzie, activitatea sa criminală urmăreşte un singur ţel: subminarea şi destrămarea statului nostru.

Iată de ce propun condamnarea sa la pedeapsa cu moartea prin otrăvire!

Asistenţa se cutremură de fiorul rece al groazei. Mulţi dintre juraţi îşi acoperă faţa cu palmele.

Socrate se uită îngândurat spre Acropola inundată de Boare. Oraşul meu natal. Cetatea mea dragă! Iar îţi văd capul încununat de cupola albastră a cerului, faţa poleită de aurul soarelui şi trupul alb, sclipind de albeaţa marmorei de Melos. Frumoasă eşti, solemnă şi măreaţă. Ici, colo, ţâşneşte din tine câte un chiparos. Adoratorul tău Socrate e şi el un chiparos al dărniciei tale – o creangă desfrunzită, ce biciuieşte dar nu se rupe. O fărâmă dintr-un gând, pe care bătrânii o transmit mai departe...

îşi întoarse capul spre arhonte şi acesta îi spuse: — Potrivit legii, Socrate, ai dreptul acum, după propunerea acuzatorului principal, să propui tu însuţi pedeapsa care socoteşti că ar fi cea mai potrivită.

Cutele de pe faţa lui Anitos se risipiră ca prin farmec: te pomeneşti că Socrate îndreaptă ceea ce a stricat Meletos, îşi spuse demagogul, în sinea sa. Da, sunt sigur, că va vorbi în favoarea lui şi, în felul ăsta, şi în favoarea m*ea.* Socrate iubeşte viaţa. Îi va înduioşa pe juraţi, iar aceştia nu vor vota pentru propunerea lui Meletos, ci pentru a lui Socrate, care, de bună seamă, va propune pedeapsa cea mai blândă. Pe urmă va fi uşor să se stabilească pedeapsa de mijloc: exilul, aşa cum s-a întâmplat până acum cu mulţi dintre predecesorii lui Socrate. Da, asta pare o soluţie umană, care nu va sfâşia inima nimănui şi, totuşi, în felul acesta, Atena va scăpa de Socrate.

Cu pas domol şi în cea mai desăvârşită linişte, Socrate îşi târşâi tălpile goale, apropiindu-se de juraţi, apoi începu:

— Legea spune: acuzat, propune tu pedeapsa care, după judecata ta, ar trebui să ţi se aplice. Grea treabă, nespus de grea. Cum să mă pedepsesc eu singur, bărbaţi atenieni, de vreme ce n-am săvârşit niciun rău? V-am arătat doar cât se poate de limpede şi pe larg că nu sunt vinovat de nimic ce ar putea să dăuneze statului şi că m-am străduit întotdeauna să fiu de folos obştei şi fiecărui membru al ei. De aceea, dacă n-aş vrea să tăgăduiesc ceea ce v-au spus şi felul în care am trăit, ar trebui să vă declar că nu merit nicio pedeapsă, nici mare, nici mică.

Eu însă ştiu ce vreţi de la mine. Presupuneţi, de bună seamă, că dispun de o scară în gradaţia pedepselor destinate unui nelegiuit, fără credinţă în divinitate, care, prin întreaga sa activitate, aduce prejudicii grave intereselor statului.

Neputând face consideraţii în ceea ce mă priveşte, le voi face despre un răufăcător imaginar, aşa cum se obişnuieşte în exerciţiile matematice. Mă voi ţine de acest răufăcător fictiv, care într-adevăr aduce daune statului, deci un răufăcător fără nume, pentru care acuzatorul principal, Meletos, a propus pedeapsa cu moartea.

Să facem raţionamentul împreună şi să ne întrebăm: ce pedeapsă ar

trebui să li se aplice bărbaţilor care au în sarcina lor grija pentru bunăstarea şi fericirea poporului şi nu procedează în consecinţă? Se feresc de lumină, ca de răul cel mai primejdios şi se ascund în beznă, unde nu-i chip să desluşeşti o faţă de cealaltă…

Juraţii, ale căror priviri, în timp ce vorbea Socrate, se întorseseră spre Anitos, încep să se agite furtunos. Se aud strigătele trepăduşilor săi, dar şi cele ale adversarilor săi.

Arhontele înlemneşte, văzând ce întorsătură capătă procesul.

— Ridic şedinţa! strigă el, cu disperare, dar nimeni nu-l mai ascultă.

Se încheie pariuri: cinci drahme pe Meletos, zece pe Socrate.

Anitos încearcă să vorbească în acest vacarm infernal:

— Îi cer arhontelui basileus să…

— Scumpe Anitos, îl întrerupse vocea clară şi puternică a lui Socrate, linişteşte-te şi nu-i lua în seamă pe turbulenţi, am spus doar că mă refer la un răufăcător imaginar, atacat aici cu acuzaţii grave de Meletos, Licon şi de tine însuţi. Şi tocmai tu, Anitos, te-ai plâns că acest om subminează şi distruge statul. Eu, bine înţeles, mă simt dator să-i determin, acestui om plăsmuit de mine, o anumită poziţie civică, dacă vrei socială, care să-i ofere prilejul de a aduce prejudicii intereselor statului. Căci, spune şi tu, cum ar putea un moşneag desculţ, trăind în sărăcie şi neocupând nicio funcţie oficială – şi aici, ia-mă de exemplu pe mine – cum ar putea un asemenea om să săvârşească un lucru atât de mare, cum ar fi, de pildă, acela de a aduce pagube importante statului? Socotiţi, bărbaţi atenieni, că ar putea face asta, umblând de la om la om şi îndemnându-i să devină mai buni decât sunt?

— Să rămânem deci la exemplul meu, cu bărbaţii care, în locul muncii pline de abnegaţie în folosul obştei, se caţără tot mai sus, îndesându-şi bine punga şi buzunarele, în timp ce în jurul lor cresc haosul, samavolnicia, decăderea şi descompunerea totală…

Poate vă puteţi închipui o astfel de situaţie şi, în cazul ăsta, va trebui, fără îndoială, să-mi daţi dreptate că un asemenea stat, slăbit din toate punctele de vedere, devine curând cea mai mare ispită pentru un duşman rapace şi sângeros şi o pradă uşoară pentru acesta. V-aţi gândit la

această cumplită posibilitate, bărbaţi atenieni?...

Atena o pradă a duşmanului?!... Bărbaţii atenieni se înspăimântară.

— Dar, să revenim la chestiunile noastre, reluă Socrate. Îmi pare rău că la invitaţia arhontelui nu pot să mă pronunţ în privinţa pedepsei ce ar trebui să i-o aplic unui asemenea răufăcător, pe care noi ni l-am propus doar ca un exemplu imaginar, deoarece am impresia că, în cazul acesta, nici pedeapsa cu moartea n-ar ajuta la nimic.

Vârtejul de zgomote ce se stârni atunci îl împiedică pe Socrate să mai vorbească. Se opri şi aşteptă să se liniştească spiritele agitate.

Anitos îşi umflă pieptul şi, ridicând fruntea sus, arboră o poză trufaşă, ca şi când cuvintele filosofului nu l-ar fi privit câtuşi de puţin.

Când vacarmul se mai potoli, Socrate continuă cu acea simplitate cu care obişnuia să vorbească în piaţă:

— E foarte bine, bărbaţi atenieni, că vă revoltaţi atunci când stăm de vorbă despre asemenea demnitari, chiar dacă aceştia nu reprezintă decât o ficţiune.

Dar juraţii pricepuseră la cine se referă cuvintele bătrânului filosof şi indignarea lor nu mai putu fi stăpânită. Se dezlănţui o furtună de strigăte, ameninţări şi înjurături. Pe toţi zeii, omul ăsta spune tot ce gândeşte!

În faţa lui Socrate se ridică mâini ameninţătoare şi mâini aprobatoare. Vocea crainicului, amplificată de pâlnie, cere să se facă linişte.

— Acum trebuie să ne întoarcem la mine, care m-am pripăşit aici, zeii ştiu cum, reia Socrate, cu calmul său netulburat. Dar, dacă tot mă aflu aici, atunci trebuie totuşi să luaţi o hotărâre în ceea ce mă priveşte. Dacă vreţi, bărbaţi atenieni, vă dau şi eu o mână de ajutor. Vreţi? Foarte bine. Uitaţi-vă, s-a întâmplat un lucru ciudat: Anitos, aşa cum obişnuieşte să spună şi cum de altfel a spus şi aici, are grijă ca obştea noastră să înflorească şi să prospere cât mai mult. Şi eu, la rândul meu, mă îngrijesc de obştea noastră şi îmi dau silinţa ca voi să trăiţi o viaţă fericită. Asta înseamnă că atât eu cât şi Anitos, vrem acelaşi lucru şi, deci, suntem prieteni... Ştiu şi eu... S-ar putea. Dar, categoric, situaţia noastră nu e aceeaşi. Lui i-aţi dat în mână puterea, îi faceţi plecăciuni şi-l veneraţi. Îi doresc toate astea din toată inima. Dar pentru că şi eu aş putea să am o

mică dorinţă, o voi spune. Câteva merite mi-am câştigat şi eu pentru binele Atenei, în bătăliile cu duşmanii, dar şi în bătăliile împotriva necunoaşterii omului de către om. Eu nu sunt prea pretenţios. Aş dori ca buna mea Xantipa să n-aibă, la bătrâneţe, griji din pricina mea. De aceea, v-aş propune următorul lucru: să adoptaţi prin votul vostru hotărârea ca statul să mă întreţină şi pe mine. Până la sfârşitul vieţii, în pritaneu, aşa cum procedează şi cu ceilalţi bărbaţi merituoşi ai cetăţii.

O clipă, asistenţa rămase înmărmurită. Apoi tăcerea adâncă fu răscolită de o furtună de răcnete, dominată de un hohot de râs homeric. Zgomotul asurzitor, tropotele, huiduielile şi fluierăturile se amestecau cu strigăte de acest gen:

— Ce neobrăzare!

— Slavă ţie, Socrate!

— O zei! Câtă neobrăzare!

— Ruşine ţie, Socrate!

Juraţii se simţeau în elementul lor şi, în toiul înflăcărării pătimaşe, unii începură să folosească un limbaj mai grosolan:

— Ia te uită ce socoteli îşi face, boşorogul!

— N-are gusturi rele, firoscosul!

— Anitos, dă-i şi lui zeama noastră cea de toate zilele!

— Lăturile alea? Da, n-ar fi o pedeapsă rea.

— Tacă-ţi fleanca! Să nu te audă Anitos.

— Degeaba, bătrânul ăsta nu-i venit din ţara fricoşilor, îi atârnă viaţa de un fir de păr şi tot el vă ia în răspăr. Daţi-i această cinstire şi hrăniţi-l în pritaneu!...

— Are dreptate. Şi-a câştigat de mult acest drept!

— Aşa e. Are mai multe drepturi decât acei ce stau acolo şi hrănesc, chipurile, întreaga obşte.

— Nicio zeamă de cucută, ci tocătură de ficat şi de vin merită să-i daţi!

Râsul se stinge. Mulţi dintre juraţi stau înmărmuriţi pe locurile lor, cu sentimentul că aici s-a petrecut un lucru de o necuviinţă inadmisibilă. Bătrânul pietrar Panteios îşi strânge nepotul la pieptul său şi barba lui albă se umezeşte de lacrimi... – De ce plângi, bunicule?

— Cum să nu plâng, când îl aud pe Socrate spunând că vrea să moară.

— Cum ar putea să vrea una ca asta?! Nimeni nu vrea să moară! răspunde băiatul, în culmea mirării.

— Dar el vrea. Ştie prea bine că adevărul lui îl poate ucide şi, totuşi, spune adevărul.

Arhontele, care nu mai cunoscuse până atunci o dezbatere atât de furtunoasă, tremura de emoţie. Era şi el plin de îndoieli; simţea de partea cui era dreptatea, dar n-avea încotro, trebuia să respecte legea. Se ridică în picioare şi începu:

— Judecători atenieni! Meletos a propus condamnarea lui Socrate la pedeapsa cu moartea. Socrate îşi propune cinstirea pe viaţă în pritaneu. Acum este rândul vostru să vă spuneţi cuvântul. Pregătiţi-vă pentru votare. Potrivit legii, se pune la vot prima propunere – propunerea acuzatorului Meletos.

Al doilea scrutin e mult mai greu pentru juraţi. Povara deciziei – viaţă sau moarte pentru Socrate – îi apasă cu toată greutatea şi mulţi simt cum îi doboară:

— Ce ne facem acum?

— Pentru ce moartea? A omorât pe cineva? A trădat patria? De ce să-l ucidem?

— Şi de ce pritaneul? Cu ochii noştri am văzut cum a batjocorit-o cu dansul lui pe venerata noastră zeiţă. Şi tot aşa ne batjocoreşte şi pe noi, juraţii. Pentru asta să-l ospătăm toată viaţa?

Se duc la urne, unul câte unul şi lasă, în silă, să le cadă bobii din mână: alb, alb, negru, alb, negru, negru...

Funcţionarii se apleacă deasupra urnelor! Pe dinăuntru se înnegreau, iar la numărătoare ieşi la iveală că de data asta, bobii negri erau cu douăzeci mai mult decât în primul scrutin.

Arhon basileus se adresă juraţilor:

— Socrate e condamnat la pedeapsa cu moartea. Chiar azi, după apusul soarelui, i se va da să bea o cupă cu zeamă de cucută.

Juraţii se ridicară în picioare şi rămaseră încremeniţi, cu feţele înnegurate de cele auzite. În tufişul din spatele zidului se opinti o rafală

de vânt, lăsând impresia că întreaga colină ar fi oftat din adânc.

Nu. Erau suspinele şi plânsul înăbuşit al oamenilor.

Apolodor căzu în genunchi şi începu să strige, deznădăjduit:

— Nu! Nu! Asta nu trebuie să se întâmple! Nu-l ucideţi pe Socrate! Ucideţi-mă pe mine în locul lui! Ucideţi-mă pe mine.

Prin ascuţimea sa, strigătul băiatului se însingură ca un ţipăt de pasăre rănită, în murmurul tărăgănat al juraţilor care, dimpotrivă, speriat de această voce ascuţită, amuţi ca din senin.

Socrate îşi ascultase în linişte sentinţa şi acum sta nemişcat. La un moment dat, el spuse prietenilor săi:

— Ui taţi-vă la băiatul ăsta. Nici nu ştiam că mă iubeşte atât de mult.

Criton şi Platon se oferiră să depună, în aceeaşi zi, câte treizeci de mine fiecare, pentru comutarea pedepsei cu moartea în amendă.

Majoritatea covârşitoare a asistenţei aplaudă cu însufleţire propunerea lor.

— Primeşte! Primeşte, arhonte! – Salvează onoarea Atenei! strigă bătrânul pietrar.

Acuzatorii se făcură galbeni ca ceara. Arhontele îşi desfăcu braţele, descumpănit, şi abia izbuti să bolborosească:

— Nu pot! Legea!... Legea nu-mi... Socrate îi înşfăcă pe cei doi prieteni şi, trăgându-i

de lângă arhonte, se răsti la ei morocănos:

— Ce-i cu voi? V-aţi pierdut minţile? Vreţi să mă cumpăraţi ca pe un butoi cu scrumbii?

Arhontele se apropie de Socrate şi, pe un ton ceremonios, îl întrebă dacă acceptă pedeapsa.

— Bineînţeles, răspunse, calm, filosoful. Arhontele îl mai întrebă dacă vrea, potrivit legii, să-şi rostească acum cuvântul său de încheiere.

— Bineînţeles, răspunse Socrate, pe acelaşi ton. De obicei nu se mai ajungea la cuvântul de încheiere, căci după pronunţarea sentinţei, juraţii se repezeau buluc la casele de bani, să-şi încaseze obolii, ca s-o şteargă cât mai repede de aici. Acum însă, cu excepţia câtorva, rămaseră toţi pe locurile lor.

Socrate se întoarse cu faţa spre soare. În bătaia razelor Lunii, chipul său mohorât se lumină ca prin farmec. Trăsăturile sileniene se îndulciră şi un zâmbet vesel îi însenină din nou fruntea. Într-o clipită, soarele avu darul să-i întinerească faţa şi să-i redea buna dispoziţie.

— Îi salut, bărbaţi atenieni, pe acei dintre voi care mi-au dorit cinstirea din partea obştei, cu toate că eu însumi cred că n-aş fi meritat-o, deoarece în intenţia mea era să fac pentru Atena mult mai mult decât am izbutit să fac. Vă spun asta ca să vă distrez un pic dar şi pentru a vă da a înţelege că pedeapsa cu moartea mie nu mi se potriveşte. Dar onoarea pe care mi-aţi făcut-o mai mult mă fericeşte decât mă necăjeşte. Iar dacă mă necăjeşte, e numai pentru că, alături de voi, se află aici şi acei care n-au înţeles că înlăturându-mă pe mine, se descotorosesc de un bătrân care le-a ţinut întotdeauna partea, le-a stat întotdeauna la dispoziţie cu sfatul şi ajutorul lui. Pe mulţi vă urmăresc de azi dimineaţa, şi-i desluşesc printre voi şi pe cei ce m-au condamnat, ceea ce, la drept vorbind, nu-i prea greu de recunoscut. Până nu de mult eraţi aprinşi de o patimă ucigătoare – iar acum vă văd palizi şi abătuţi, iar eu simt că nu vă e de loc uşor. Şi, vorba aceea, acum sunteţi între voi. Ce va fi însă când vă veţi întoarce acasă şi ai voştri vor întreba de ce n-aţi împiedicat această crimă? Care dintre voi va mărturisi că a intrat în incinta tribunalului ca un om cinstit şi a ieşit de acolo ca un asasin? Votul secret asigură un privilegiu neobişnuit de plăcut: pot ucide, dar nimeni nu mă poate arăta ca pe un ucigaş.

Un mormăit sumbru străbate băncile juraţilor.

Anitos nu mai rezistă în poza lui trufaşă.

— Pe urmă mai vine şi dialogul ucigaşului cu el însuşi, reluă Socrate. Şi asta se întâmplă după ce se lasă întunericul. Secret e, fireşte, şi acest dialog, dar tocmai de aceea, cu atât mai chinuitor. Dar fiţi pe pace, vă uşurez eu sufletul şi vă aduc tuturor alinarea: Ne vedem deci pentru ultima oară, bărbaţi atenieni. Aflaţi însă că dacă procesul meu se încheie azi, tot azi reîncepe. Nimic în natură nu rămâne în nemişcare. Nimic nu încremeneşte, nici noul, nici vechiul. După un timp, până şi judecata e supusă altei judecăţi.

Printre juraţi se stârni un nou val de nelinişte. Socrate însă nu se

sinchisi de neliniştea lor. Sta cu picioarele uşor depărtate, în bătaia soarelui ce cobora în amurg şi cu vocea lui agreabilă şi melodioasă, continuă la fel de calm:

— Bărbaţi atenieni! Dragii şi nedragii mei concetăţeni! Ţineţi minte că atunci când timpurile viitoare vor judeca acest proces, prea puţin va trage în cumpănă disputa noastră verbală de azi. Împotriva mea va fi pronunţată o nouă sentinţă, cu totul alta decât cea de azi, dar şi voi veţi avea parte de osânda voastră. Eu, bărbaţi atenieni, nu mă sperii de această judecată. Ba aş zice că pe mine mă fericeşte gândul că voi continua să scormonesc conştiinţa lumii – chiar dacă voi sta de vorbă cu prietenii pe cealaltă lume – şi Din această pricină, voi fi târât mereu-mereu în faţa altor judecăţi.

Ce va însemna însă sentinţa voastră?

Pentru mine, nimic, căci eu până şi în acest loc m-am ferit de lucrul cel mai urât care-l poate lovi pe om – ruşinea.

De aceea, bărbaţi atenieni, plecaţi de aici cu mintea veselă, şi când se va lăsa întunericul, să vă gândiţi la mine. Va fi clipa în care eu voi cina pentru ultima oară şi voi picura nu numai întru cinstirea zeilor ci şi întru cinstirea voastră, a tuturor acelora care m-aţi cinstit pe mine, oferindu-mi această cupă cu zeamă de cucută...

Şi, în timp ce Socrate continua să vorbească, în incinta tribunalului dădu buzna un trimis special care, cu sufletul la gură, îi transmise arhontelui basileus următoarea veste:

— S-a ivit un semn favorabil şi oracolul a prezis ieşirea cu bine în larg a trierei oficiale, pregătită să plece cu un mesaj sărbătoresc la festivităţile anuale de la Delos, închinate lui Apolo. Preotul oficiant al zeului Apolo a împodobit pupa şi triera a pornit în larg... Animaţie în rândurile juraţilor:

— Ce semnificaţie avea această veste!?! Arhontele se ridică în picioare şi, înălţându-şi braţele către cer, rosti cu o voce solemnă:

— Legea spune: Atâta timp cât nu se întoarce corabia de la Delos, obştea trebuie să fie curată şi nimeni nu poate fi ucis prin puterea obştei. Sentinţa pronunţată împotriva lui Socrate va fi executată în amurgul zilei în care triera se va întoarce în portul Pireu.

Consternare generală, ca atunci când fulgeră şi tună din senin.

Singurul în stare să spargă încremenita tăcere, fu căruntul pietrar Panteios:

— Însuşi Apolo, dăruitorul vieţii, a intervenit şi l-a luat pe Socrate sub aripa sa ocrotitoare, strigă el.

Freamătul ce se stârneşte în rândurile asistenţei se revarsă valuri-valuri, creşte şi se întinde în toate direcţiile, transformându-se, în cele din urmă, într-o uriaşă învolburare de glasuri:

— Un miracol!

— S-a produs o minune!

— Phoebus Apolo, discul strălucit al soarelui, căruia Socrate i se închină în fiecare dimineaţă, a intervenit!

— De aceea s-a uitat el la soare!

— De aceea demonul lui nu l-a avertizat!

— De aceea a vorbit el aici cu atâta curaj!

O amânare de o lună! Câte nu se pot întâmpla în acest răstimp!?!

Anitos tremura ca varga. El n-a vrut asta. Presimţirea lui s-a adeverit!… Ah, râiosul ăsta de Meletos!…

Înspăimântatul arhonte sesizează câtă groază a avut darul să provoace această veste unora şi câtă bucurie altora. Aceştia din urmă se ridică de pe locurile lor şi strigă neîncetat:

— Phoebus Apolo cere o nouă judecată!

— Vrem o nouă judecată!

Descumpănitul arhonte basileus le răspunde.

— Judecata s-a terminat. Plecaţi!

Dar nimeni nu-l aude, nimeni nu-l ascultă. Şi totuşi! La un moment dat, cei ce au introdus în urnă bobul negru se scoală de pe locurile lor, se furişează tăcuţi spre poartă, şi de aici, cârduri-cârduri, o rup la fugă spre oraş, uitând să-şi mai încaseze cei trei oboli. Şi în timp ce gonesc, simt în jurul capului şuierul năprasnic al săgeţilor divinului Arcaş şi ţipă, îngroziţi.

În ţipetele lor se strecură din incinta tribunalului acuzatorul Meletos şi iată-l acum alergând în direcţia opusă; lovituri de trăsnet îi sparg ţeasta –

păleşte, cade, se ridică şi iar aleargă. În faţa lui apune, sângeriu, soarele lui Socrate. Bolta cerească pare o uriaşă cupă străvezie cu vin roşu, în care se dezvoltă o perlă, prevestitoare de rele.

Aceeaşi privelişte o vede şi Socrate. Pentru el însă, soarele este un cerc de aur, care-l împiedică pe condamnat să pătrundă în sfera sângelui.

Xantipa, Lamprocles şi Mirto, plângând de bucurie, îl îmbrăţişează şi-l sărută, iar prietenii numai că nu-l strivesc de atâta fericire. Socrate îşi înalţă braţele spre cer şi exclamă, cu însufleţire:

— Pentru fiecare zi de viaţă, îţi mulţumesc! O, Soarele meu iubit! Iar o să te văd!

Întreaga colină se cutremură: — Cinstire zeului Apolo!

— Ruşine lui Meletos!

— Glorie curajosului Socrate.

— Ruşine lui Anitos!

— Glorie curajosului Socrate!

Mirto surâde printre lacrimi şi pune coroana de trandafiri pe capul lui Socrate. Acesta acceptă coroana din mâinile ei şi o sărută cu duioşie.

La un semn al arhontelui, doi sciţi îl flancară pe bătrânul filosof.

— A, garda de onoare! zâmbi Socrate. Foarte bine, puteţi să ne însoţiţi, dacă altfel nu se poate. Dar nu vă *fie* teamă, băieţi, eu nu fug.

Şi, rostind aceste cuvinte, porni încet, cu pasu-i legănat, desculţ, încununat de gloria trandafirilor roşii, înconjurat de sute de prieteni şi salutat de mulţime, ca un triumfător întors dintr-o mare bătălie. Şi merse aşa, până în pragul închisorii.

VII

1.

O mână de ciclop şi-a înfipt cândva, cu secole în urmă, degetele în stânca de la poalele colinei Pnyx, fsmulgând din ea un bolovan uriaş. Aşa a luat naştere în hiena temniţa sortită condamnaţilor la moarte. Şederea lor aici era de obicei de scurtă durată şi abia apucau să se familiarizeze cu chilia prevăzută cu o ferestruică tăiată sus în stânca înaltă şi să se lungească un pic pe pat, ca apoi o cupă cu zeamă de cucută să le trimită trupul spre pacea eternă...

Socrate pătrunse în chilie şi Fără să sesizeze scârţâitul zăvorului în spatele său, începu să privească în jur. După arşiţa zăpuşitoare din areopag, aici domnea o răcoare plăcută. Soarele în asfinţit încremenise pe amfora de culoare neagră-cafenie, plină cu apă. Frumoasă amforă, forma aleasă, aidoma unei libelule cu aripile retezate, iar partea-i netedă împodobită cu gravurile celor trei Carite, dansând.

Socrate cercetă cu atenţie desenul şi-l pufni râsul. Pe toţi demonii! Aş zice că ale mele erau mai bune. În toate trei era întruchipată Corina mea, mângâierea inimii mele de efeb. Ăstuia i-a izbutit cel mai bine Aglaia. Eşti cu adevărat strălucitoare, îi spuse filosoful. Dă-mi voie să te sărut.

Apoi îşi turnă apă într-o cană, bău cu poftă, după care se întinse pe pat într-o rână şi, cu voluptate, continuă să le privească pe tinerele dansatoare gravate pe amforă, cărora zeii le-au hărăzit destinul de a înfrumuseţa viaţa oamenilor şi de a le bucura inimile.

După ce poarta de fier se închise zgomotos în urma filosofului, prietenii săi le înconjurară pe cele două femei, Xantipa şi Mirto, care abia se mai ţineau pe picioare şi le conduseră spre casă. Pe drum avură prilejul să citească inscripţii proaspăt desenate pe ziduri, cu vopsea albă.

„Să piară Meletos, ucigaşul mişel!”

„Glorie lui Socrate!”.

Asemenea inscripţii puteau fi văzute în toată Atena, asemenea strigăte puteau fi auzite în faţa temniţei în care se afla închis Socrate. Pe măsură

ce sporea întunericul, sporeau aici şi oamenii cu torţele aprinse în mână.

Dintr-un colţ al grădinii lui Anitos se zărea revărsarea de flăcări pâlpâitoare şi un murmur din ce în ce mai ameninţător răzbea până acolo cu tot mai multă claritate.

Oamenii cereau să-l vadă pe Socrate. Un vacarm asurzitor făcea să se cutremure zidurile ciclopice ale închisorii.

Temnicerul aruncă o privire în celula arestatului.

Socrate dormea liniştit.

În acest timp, în curticica lui de acasă, un păr bălai face să scapere albastrul întunecat al nopţii. Mirto nu poate dormi. Rătăceşte prin curte, alunecând de la o piatră la alta şi, din atingerea lespezilor încinse şi acum de căldura soarelui, încearcă să dobândească pentru el puţină, omenie, un pic de dreptate, o fărâmă de îndurare.

De departe se aude vuietul oraşului şi răcnetul furios L-al mării dezlănţuite ce izbeşte cu furie în stâncile de pe mal. Şi din toate se desluşeşte numele lui, în timp ce mulţimile împresoară temniţa şi dau năvală pe străzile oraşului, îndreptându-se spre vila lui Anitos şi spre casa arhontelui basileus.

— Îl vrem pe Socrate! Al nostru e Socrate! Socrate al lor, zâmbeşte Mirto, cu amărăciune. Socrate al meu! Şi îşi întinde în beznă braţele albe, jinduitoare.

— Socrate al meu! rosteşte cu voce fermă Xantipa, din pragul casei.

— Mai e timp. Mai există o speranţă, spune Mirto, ca o mângâiere pentru Xantipa şi pentru ea însăşi.

Cu o pasiune pătimaşă, vorbind parcă direct spre adâncul deschis al pământului, Xantipa le evocă pe cele trei Erinii, zeiţele răzbunării:

— O voi, Erinii! Fiicele neînduplecate ale neînduplecaţilor Hades şi Persefona, stăpânitorii infernului! Vouă vă adresez chemarea: nu lăsaţi nepedepsită fărădelegea săvârşită împotriva lui Socrate!

Mirto s-a lipit de trunchiul gros al platanului şi ascultă, cu groază, chemarea Xantipei.

— Ieşiţi din adâncuri! Desfaceţi-vă aripile şi grăbiţi-vă să ajungeţi la Atena, ca să-i sfâşiaţi cu ghearele voastre necruţătoare pe ticăloşii

Meletos, Licon şi Anitos!

Deodată glasul ei capătă o tonalitate sălbatică:

— Afecto, Tisifone, Megara! Uite, Mirto, vezi cele trei mănunchiuri în ceaţă? Vezi? Ele sunt! Au şi pornit în zbor ca să-i urmărească pe ucigaşi!

Mirto tremură din tot corpul, dar nu-i răspunde.

— Uite, Mirto! îi porunceşte Xantipa. Ceaţa se răreşte. Acum se văd veşmintele lor negre, părul lor – un ghem de şerpi, ochii lor înecaţi în sânge.

Şi Xantipa ţipă ca ieşită din minţi:

— Fiţi binevenite, Erinii, şi pedepsiţi încălcarea justiţiei...

Mirtei i se pare că vede, într-adevăr, în văzduh, trei arătări înspăimântătoare, îndreptându-se în zbor împleticit spre Atena!

2.

Ceţurile se risipiră, transformându-se în zdrenţe palide, străvezii; un timp se mai legănară încet între cer şi pământ, apoi se lăsară peste străzile cetăţii. Când soarele se săltă peste culmile Hameiului, Mirto îi spuse Xantipei:

— Mă duc acolo.

— N-o să te lase să intri la el.

— Nu-i nimic. Eu tot mă duc.

— Du-te, Mirto.

Garda întărită stă înşirată, ca un zid de nepătruns. Abia s-au revărsat zorile şi închisoarea e iar încercuită de mulţime.

Mirto:

— Aş vrea...

— Daţi-mi voie...

— V-aş ruga...

Zidul e surd şi neclintit! Soseşte comandantul gărzii. Acesta aude, dar nici pe el nu-l îndupleca rugăminţile şi plânsetele Mirtei.

— Cel puţin spune-i că...

Frumoasă femeie, îşi spune, în sinea lui, comandantul şi se grăbeşte să-i spună, zâmbind batjocoritor:

— Că drăguţa lui a venit la bătrânul ei, să-i dea sărutarea de dimineaţă...

— Da! Că iubita lui a venit să-l sărute! se răsti la el Mirto, cu fruntea încreţită de mânie.

Comandantul încetă să mai râdă şi răspunse, sec:

— Vizitarea arestaţilor e interzisă!

Mirto se îndepărtă un pic, se sprijini de peretele de stâncă şi se odihni, gândind. Aici e totuşi mai aproape de el şi se simte mai bine ca acasă.

A doua zi totul se repetă. Mirto umblă de colo până colo, se opreşte, adresează rugăminţi. Zadarnic. Nu e lăsată să intre la Socrate.

Anitos nu s-a dus nici ieri, nici azi să-şi supravegheze sclavii în atelierul său de pielărie. Acum are alte griji. Hoinăreşte prin capătul grădinii de unde vede oraşul, se uită într-acolo şi îşi ascute auzul. Din când în când se anunţă sicofanţii lui şi toţi îi raportează acelaşi lucru: nemulţumirea faţă de condamnarea lui Socrate creşte. Închisoarea e permanent împresurată de mulţime şi oamenii Icer să-l vadă pe Socrate.

Să-l vadă?!? reflectează Anitos. De ce nu? Asta s-ar putea. În felul ăsta ar mai slăbi încordarea...

Deodată i se anunţă vizita poetului Meletos. Acesta solicită recompensa promisă pentru actul de acuzare. Se aşteptase să fie întâmpinat de o faţă surâzătoare, dar văzu un nor întunecat.

— Nu-ţi dau nimic! se răsti la el, furios, demagogul Anitos. Pentru ce să-ţi dau? Procesul l-a câştigat Socrate, nu eu. Vezi doar cu ochii tăi şi auzi cu urechile tale. I-ai ridicat pe atenieni împotriva mea.

Uşor ameţit de băutură, Meletos nu se intimidează şi i îşi apără cauza lui.

— Şi tu şi Licon mi-aţi spus: Socrate trebuie înlăturat!

— Da, înlăturat, dar nu ucis, imbecilule! Exilul *ar fi* fost de-ajuns.

— Aţi spus să fie înlăturat! o ţine morţiş pe a lui poetul Meletos. V-am dat ascultare, acum plăteşte!

Furios la culme, Anitos îşi pierdu cumpătul şi chemă sclavii să-l dea afară pe beţiv.

Până se întoarce triera de la Delos mai e timp, îşi spuse Anitos. Da, mai

e timp. Şi ceru să fie primit de arhontelebasileus.

— Ai aflat ce se întâmplă, dragul meu?

— Da, Anitos, ştiu totul.

— Eu nu i-am vrut moartea, ci numai exilul.

— În cazul acesta, actul de acuzare ar fi trebuit să sune altfel.

— Da, de vină e Meletos.

— Şi tu, Anitos.

— Şi ce s-ar putea face acum ca să îndreptăm lucrurile şi să liniştim spiritele?

Arhontele basileus îi răspunse oftând:

— Ai săvârşit un lucru urât, Anitos, iar eu îl plătesc acum alături de tine. Să liniştim spiritele nu va fi de loc uşor. Ştiu şi eu, poate găsim o soluţie. De pildă, o evadare...

— Da, se bucură demagogul Anitos. Grozavă idee! După aceea nimeni nu-i va putea numi drept ucigaşii lui, nici pe noi acuzatorii, nici pe juraţi, nici pe tine, scumpe arhon basileus. Îţi mulţumesc, dragul meu!

— Nu te grăbi cu mulţumirile, îi răspunse, sec, arhontele.

Anitos însă nu se mai opri:

— Mai întâi să i se aprobe să fie vizitat. Acest lucru va fi preţuit deopotrivă şi de el şi de întreaga obşte – iar de rest vor avea grijă prietenii lui.

Arhontele privi îngândurat draperia de Tir care se undui în urma demagogului, şi gândi: Ticălosul! Mai întâi mă bagă în mocirlă şi pe urmă...

Îl chemă pe scrib şi-i dictă o scrisoare către comandantul gărzii, prin care îi poruncea să lase oamenii să-l viziteze pe Socrate.

Abia se crăpase de ziuă şi Mirto se afla din nou în faţa închisorii. Învăluită din creştet până în tălpi în mantia sa lungă, îi repetă comandantului rugămintea de toate zilele. Inima i-o luă razna, să-i spargă pieptul nu alta când, în locul cuvintelor aspre şi dure „Nu se poate”, auzi: „Poţi să-l vizitezi pe arestat!”

Făcu o uşoară plecăciune, în semn de mulţumire şi se duse la temnicer.

Deşi era atât de devreme, Socrate stătea aşezat pe marginea patului.

Când o zări se ridică în picioare şi ea se aruncă în braţele lui.

— Mirto! Mirto! repeta el, strângând-o cu putere la pieptul lui. Ei, dar ce mai e şi asta? Eu jubilez şi tu tremuri din tot corpul, de parcă te-ar fi cuprins groaza.

— Nu de groază tremur, ci de bucurie că sunt lângă tine.

— Ah, Mirto, Mirto, în chilia asta ai venit tu să mă vezi?

— În fiecare zi am fost în faţa închisorii, dar până azi nu m-au lăsat să intru la tine.

— Nu mi-au spus nimic, păcătoşii, păgubindu-mă în felul ăsta de două zile fericite. Dacă aş fi ştiut că eşti pe aproape!...

— Poate, totuşi, ai bănuit.

— Cum, Mirto?

— Ieri am mai zăbovit un pic pe aici, după apusul Lsoarelui. Eram singură, plecase toată lumea şi eu te-am auzit cântând.

— Da, aşa e, am cântat cu gândul la tine, draga mea. Se aşeză pe pat şi o trase lângă el:

— Ştii, Mirto, am eu o putere anume, pentru care oamenii m-au pizmuit de când eram copil.

— Ce fel de putere, Socrate?!? întrebă Mirto.

— Fii liniştită, nu e vorba nici de magie, nici de mistică, îi răspunse zâmbind. Ci doar de o fantezie nemărginită. Uite, e întuneric, închid ochii, mă gândesc la o persoană îndepărtată şi, în aceeaşi clipă, ea stă în faţa mea, în carne şi oase, cu mişcările ei, cu glasul ei...

— Au de ce să te pizmuiască. Şi eu te pizmuiesc pentru asta. Şi, spune-mi, de când te afli aici, te-ai gândit la cineva în felul ăsta?

Nu-i răspunse, îi zâmbi doar cu duioşie. Mirto îşi lăsă capul în palmele lui.

— Ştiu. Plăceri sunt o mie. Una o simt şi eu, acum...

— Bucuria mea, îi spuse filosoful, mângâindu-i cu gingăşie părul auriu.

Apoi, odihnindu-şi braţul pe umerii fetei, se grăbi să adauge:

— În felul ăsta, pot fi văzute şi întâmplări întregi. Uite, vezi drumul acela din faţa noastră? Tu stai călare pe măgar şi eu îl duc de dârlogi şi urcăm împreună încet-încet. Soarele meu ne scaldă în razele lui care fac

să tresară aerul. Simţi cum ne încălzeşte?

— Simt, rosti ea, încet şi de teamă parcă să nu destrame imaginea, continuă cu aceeaşi voce şoptită: Mergem la Gudi, viişoara ta e verde, cârlionţată şi sub foile ei atârnă strugurii încărcaţi de boabe roşii-vineţii. Strugurele cel mai mare, cu boabele cele mai mari, l-ai rupt pentru mine. Ah! Ce dulce e zeama lor! Şi acum, da, şi acum o simt cât e de dulce!

Îşi visau visul, aducându-şi aminte de fiecare amănunt.

— Îţi aminteşti?

— Mai ţii minte?

Cine ştie acum mai bine ca ei, câtă plăcere e într-o amintire frumoasă! Şi au mers aşa împreună multă vreme, cu visul lor, până când a venit temnicerul să-i anunţe că vremea vizitei a trecut.

— Ce să-ţi aduc?

— Un cuţit.

— Cum??! Un cuţit? Pentru ce?

— O, nu te speria, o linişti el, zâmbindu-i ştrengăreşte. Ţi-ai închipuit că-mi trebuie cuţitul ca să-mi deschid venele? Nici prin gând nu-mi trece. Atâta timp cât mai vii la mine, n-am niciun chef să mă duc în Hades. Vreau doar cuţitul de crestat şi cele câteva bucăţi de lemn pe care le-am tăiat din teiul lui Simon. Şi mai adu-mi şi celelalte unelte de cioplit.

— Cum? Tu vrei să sculptezi?

— Corabia n-a ajuns nici măcar la Delos. Mai am atâta timp în faţa mea! Da! da! Şi spune-i lui Criton să-mi aducă fabulele lui Esop.

Începu să râdă.

— Vreau să încerc să le versific. Acum, la bătrâneţe, mă apuc de poezie. Ce zici, o să mă pricep mai bine decât Meletos?

— O să-i spun lui Criton. Chiar azi o să-i spun.

Se îmbrăţişară şi Mirto se grăbi să iasă înainte ca el să-i vadă ochii.

3.

Dădură buzna în chilie, care într-o clipită se înţesă de lume. Criton îi întinse lui Socrate sulul cu fabulele lui Esop şi-i spuse:

— M-am mirat de dorinţa ta. Dar iată, ţi-o satisfac.

— Vreau să încerc să versific câteva din ele! Ce părere ai?

— Bună idee! exclamă Criton, fericit că şi în felul acesta Socrate se agaţă de viaţă. Foarte bine! Versifică!

După ce se îmbrăţişară, ieşi la iveală că musafirii stăteau aşezaţi în jurul lui şi numai el se afla în picioare.

— Bravo, frumos din partea noastră, spuse Faidon. Noi ne-am aşezat, în timp ce personajul principal stă în picioare.

— E obişnuit să stea, îi replică Socrate. Şi apoi, scumpii mei prieteni, trebuie să înţelegeţi că acum personajele principale sunteţi voi. Să vă aud.

Musafirii se întreceau care mai de care cu ştirile lor.

— Atena e încărcată de mânie împotriva acuzatorilor tăi. Cere răsturnarea lui Ani tos. Jos cu Anitos! aşa strigă oamenii pe străzi şi în agora.

— Agentul de schimb, Mamaon, s-a lăudat de faţă cu toată lumea că ţi-a dat bobul negru şi oamenii l-au bătut în asemenea hal, încât a trebuit să fie dus acasă cu targa.

— Bunul meu Socrate, izbucni Apolodor, cu însufleţire. Vei fi pus în libertate!

Socrate ascultă, ascultă şi râde:

— Cu ce vă frământaţi voi, drăguţii mei copii?!? Când de fapt s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple.

— Nu trebuia! izbucni Platon, nemaiputându-se stăpâni. Tu singur i-ai aţâţat pe juraţi împotriva ta.

— Dragă Platon, la judecata mea n-au participat decât cinci sute de oameni şi ăstora, într-adevăr, n-am vrut să le fiu pe plac; am vrut doar să-i neliniştesc. Să-i neliniştesc cu aceeaşi nelinişte care mă frământă şi mă zbuciumă şi pe mine. La judecata asta am câştigat mai mult decât dau în schimb pentru acest câştig.

— Aşa de puţin îţi preţuieşti tu viaţa, scumpul meu dascăl? întrebă Platon.

— Tu, îi răspunse Socrate, tu şi Apolodor sunteţi încă prea tineri şi de aceea vi se pare că, dintre toate, lucrul cel mai cumplit e moartea. Pentru

mine însă ar fi fost mai

rău decât moartea dacă, de teamă, la judecată aş fi vorbit altfel decât am vorbit toată viaţa.

În clipa aceea pătrunse în chilie un foarte bătrân admirator al filosofului Socrate: Arehedemos, paznicul de noapte al vechiului său prieten, Criton. A adus un coş, încărcat cu mâncare şi băutură.

— Ce bine îmi pare că te văd, bătrânelul meu, îi spuse Socrate, îmbrăţişându-l cu afecţiune. Şi, deodată izbucni, râzând: Vedeţi, în sfârşit e aici cineva, căruia eu, moşneagul, să-i pot spune bătrâne. Nouăzeci, nu-i aşa?

— Încă nu, dragă Socrate, dar nici mult nu mai e.

— Apolodor le împărţi tuturor din toate. Peşte fript, scrumbie, friptură de miel, plăcinte de miere, pâine de orz, măsline, smochine...

În timp ce mâncau, reluară discuţia întreruptă.

Socrate:

— Platon are dreptate. Dacă în faţa tribunalului aş fi minţit şi aş fi întors lucrurile în favoarea mea, acum aş fi putut să umblu iar pe străzile Atenei, dar nu ca acel Socrate pe care-l cunoaşteţi. Ar fi un alt Socrate, un Socrate deformat, un pipernicit schilodit sufleteşte. Cum v-ar plăcea un asemenea dascăl? Dacă el însuşi se reneagă – v-aţi întreba, şi pe bună dreptate – n-ar fi oare cazul să facem şi noi la fel, ca să ne ferim de un Meletos, de un Anitos şi de alţii de teapa lor, care, eventual, ar veni după ei?

— Iartă-mă, îi spuse Platon, cu o voce rugătoare. Criton umplu cupa cu vin şi i-o întinse lui Socrate.

Celorlalţi le turnă din amforă într-o ulcică de pământ, care trecu de la o gură la alta. Socrate sorbi din cupă şi reluă:

— La procesul ăsta a fost judecat oare Socrate, sau măcar un om? Da de unde! Acolo a fost condamnat la moarte adevărul; de aceea sunt revoltaţi atenienii. Oamenii cinstiţi nu pot trăi fără adevăr, iar Atena a dovedit că oamenii n-au pierdut încă noţiunea de cinste şi virtute.

Mai sorbi un pic de vin şi continuă:

— Să mi se dea mie cupa cu otravă, asta, de bine de rău mai merge, dar

să omori adevărul, nu ştiu zău dacă se poate... Cine ar fi în stare?...

— Acum ai o speranţă, îl întrerupse Criton. Dar pentru asta trebuie să te aperi, nu să te expui...

— Voi vorbiţi mereu despre mine şi mă priviţi cu nişte ochi plini de groază, îl întrerupse Socrate, dând din mână nepăsător. Eu însă vă vorbesc despre speranţa obştei noastre, pentru ea trebuie să ne fie teamă, ca nu cumva s-o lovească cea mai mare dintre toate nenorocirile: robia veşnică.

— Iar vorbeşti despre acest lucru înfiorător? înrobirea Atenei? strigară de-a valma, tulburaţi de cuvintele filosofului.

— Ce vă miraţi? le răspunse. Oare n-am mai avut parte de această nenorocire? Robie a fost domnia celor treizeci de tirani, confiscarea bunurilor, execuţiile, lichidarea unor familii străvechi. Şi ăştia au fost, cu toţii, greci de-ai noştri, atât Lisandrii cât şi Critiaşii, dar acum ar putea să fie şi nişte străini, şi încă pe lungă durată. Atunci, ştiţi singuri prea bine, tirania a fost chemată aici de oligarhi, prin eteriile lor şi, vă închipuiţi, oare, că azi, aceiaşi oligarhi nu se întâlnesc iar pe furiş, în vizuinile lor şi nu pun din nou la cale, prin tainic jurământ, distrugerea statului democratic atenian? Şi pe cine cheamă ei azi în ajutor? Numai Sparta? N-am auzit iar tot felul de glasuri? Glasuri străine, glasuri ale înstrăinării care se pierd în deşert, dar care lasă în urma lor haosul şi decăderea spirituală...

Cuvintele lui Socrate mai stăruiră un timp în chilie, izbindu-se de pereţii de piatră, ca aripile unei păsări ce-şi caută drum spre lumină.

Antistene spuse, posomorât:

— Lamentabilă este starea noastră economică, lamentabilă e starea noastră morală. Ce e mai rău? Nu ştiu. Una o condiţionează pe cealaltă. Îmi vei reproşa, Socrate, că sunt pesimist, dar ce să fac, eu nu pot să fiu atât de tare încât să ţin în mine un lucru de care mă tem. Da, mă tem că loviturile primite de Atena în ultima vreme nu mai sunt vindecabile.

Discipolii îl ţintuiră pe Socrate cu ochi întrebători. Şi ei aveau temerile lor.

Cu o mişcare lentă, Socrate îşi întoarse mâinile cu palmele în sus şi

rămase aşa, de parcă ar fi ţinut ceva în ele!

— De două ori până acum, din cât îmi amintesc eu şi câţiva dintre voi odată cu mine, oligarhii au izbutit să se strecoare şi să pună mâna pe putere. De ce? Pentru că au fost tari? Nu, dragii mei! Pentru că democraţia era slăbită. Şi cum stau lucrurile azi? într-o vreme când legile nu mai sunt respectate, când în numele libertăţii neţărmurite, cel tare îl oprimă pe cel slab şi nicăieri nu se vede nicio îndreptare, eu, unul, dragii mei, n-am sentimentul că în asta constă – aşa cum afirmă unii – tăria zilelor noastre ci, dimpotrivă, o slăbiciune periculoasă.

Îşi întinse braţele spre prietenii săi apropiaţi şi continuă:

— De ce nu ne împăcăm noi cu sofistica şi o atacăm cu toată convingerea, indiferent unde o întâlnim. La oamenii simpli sau la cei puternici? Pentru plăcerea oratoriei? Pentru voluptatea dialogului? Nu prieteni, nu pentru asta ci pentru că sofistica e arma oligarhilor şi cu ea suntem noi datori să ne încrucişăm armele noastre!

— După mine, interveni Platon, răul cel mai mare al sofisticii stă în faptul că ea nu recunoaşte valorile şi înăbuşe în om orice avânt. Cu alte cuvinte, dărâmă binele şi înalţă răul.

Socrate cântări spusele lui Antistene şi ale lui Platon. Apoi începu:

— Vedeţi voi, băieţii mei, ceea ce aş dori eu să vedeţi: primejdia! Dar această primejdie nu poate fi înfruntată de nimeni altul decât de acei oameni care ştiu de existenţa ei şi vor s-o înfrunte. Democrit spune că omul e un mic univers. Asta înseamnă cunoaşterea unui lucru măreţ, şi mare e efortul de a cârmui acest mic univers, căci, deşi mic, e totuşi un univers... Antistene spunea că rănile Atenei nu ar mai fi vindecabile. Nu împărtăşesc această părere. De ce sunteţi aici voi şi viitorii voştri discipoli şi discipolii acestor discipoli? Duceţi-vă să-i învăţaţi pe oameni să se cunoască pe ei înşişi, să se schimbe, să se facă mai buni. De altfel, şi aici glasul filosofului se lumină şi se înveseli – după mine şi după afirmaţia zeiţei Aisa, care contrazice afirmaţia zeilor din Olimp, omul e făuritorul propriului său destin. De aceea socot că omul ar putea deveni şi făuritorul destinului obştei sale.

4.

Socrate stă întins, cu ochii închişi şi de sub una din pleoape i se prelinge o lacrimă pe obraz.

În celulă a intrat Mirto. Doarme, îşi spuse în sinea ei. Îşi scoase opincile şi, desculţă, se apropie de patul lui. Îi aşeză la picioare chitara, iar bocceaua cu uneltele de cioplit şi lemnul de tei le puse pe jos.

Uşor, abia atingându-l, îi mângâie braţul dezgolit. Socrate ştia că Mirto se află lângă el, dar dorea să prelungească la maximum această clipă a voluptăţii şi astfel se Prefăcu un timp că doarme.

— N-am pe nimeni pe această lume care să mă iubească aşa cum mă iubeşti tu, scumpul meu. Nici nu ştii câtă fericire mi-ai dăruit.

Surprinse lacrima ce sta să se usuce pe obrazul lui. Şi, speriată, vorbi cu voce tare:

— Tu plângi?

Deschise ochii, absorbi cu ei toată frumuseţea pe care Mirto i-o dăruia în clipa aceea numai lui, apoi spuse zâmbind:

— Mă aflu acum într-un moment de nespusă fericire.

— Şi atunci, de ce această lacrimă pe chipul tău?. Întrebă mirată, ştergându-i obrajii cu buzele ei.

— Lacrimă? Nici n-am ştiut de ea. Păcat că nu sunt mai multe ca să mi le ştergi pe toate cu sărutările tale.

— Vasăzică tot te-a durut ceva!...

L-a durut. Şi-a adus aminte de Xenofon. Îl iubea şi îşi pusese în el multe speranţe. Zadarnic a încercat să-l convingă să nu se ducă la Cirus în Persia. Nu l-a ascultat. A dat ascultare oracolului de la Delfi şi acum zeii ştiu pe unde e. N-o să-l mai vadă niciodată. Mirtei însă îi zâmbi şi-i spuse cu părere de rău în glas:

— Ce să-i faci, fetiţo? Palatul ăsta de piatră nu e viişoara noastră din Gudi, nici curticica noastră, nici agora, îi lipseşte ceva: soarele.

— De asta această lacrimă, pricepu Mirto, în felul ei, amărăciunea bătrânului filosof.

— Ia te uită! Chitara! Ca întotdeauna, mi-ai ghicit dorinţa, chiar dacă n-am exprimat-o.

Îşi petrecu degetele peste strunele instrumentului.

Mirto îi întinse bocceaua cu uneltele de cioplit.

— Cuţitul? spuse el, privind-o stăruitor. Nu-ţi mai este teamă?

— Nu. Vin aici în fiecare zi să te văd şi nu cred că ai fi în stare să-mi pricinuieşti necazul de a nu mă aştepta.

— Ai dreptate. În visul pe care l-am avut, îl visam pe Xenofon. Tocmai se întorcea în Atena când, deodată, am simţit că nu mai visez şi că tu eşti lângă mine.

— Ştiai că sunt aici? Şi ai auzit ceea ce ţi-am spus în şoaptă?

— Auzit.

Mirto îşi acoperi ochii cu palmele.

— Nu te sfii. Cuvintele tale m-au făcut fericit, îi răspunse Socrate şi, trăgându-i mâna de pe ochi, o lipi de obrazul său.

— Cu tine, Atena îmi trimite aici tot ce are mai suav şi mai curat.

Îl mângâie cu duioşie.

— Sunt favorizat, continuă el, surâzător. Nedreptăţitul atrage întotdeauna asupra lui mai multă afecţiune decât omul care trăieşte o viaţă tihnită.

— Atenienilor le pare rău de fapta lor necugetată, spuse Mirto, cu vocea sugrumată de emoţie. Dar părerea de rău e prea puţin. N-ar fi trebuit să te lase să...

— Eu şi Atena, o întrerupse el, pe un ton vesel. Da, Mirto, eu şi Atena vom rămâne pentru totdeauna legaţi într-un singur tot, indiferent ce s-ar întâmpla cu ea sau cu mine. M-am dăruit ei cu totul, fără nicio rezervă şi, în ultimele zile ale vieţii mele, mă bucur din partea atenienilor de mai multă dragoste decât aş fi putut să le închin eu, de unul singur. Urează-mi bună dispoziţie, Mirto.

Mirto însă rămase gravă.

— Tu îmi vorbeşti mereu aşa, pentru ca moartea ta să nu mi se pară atât de cumplită. Dar eu vreau ca ea să ţi se pară ţie şi prietenilor tăi mai mult decât cumplită. Vreau să i te împotriveşti şi să i se împotrivească şi ei.

— Nu-ţi fie teamă, fetiţo. Prietenii mei au şi început să facă acest lucru.

Antistene a depus o plângere împotriva lui Meletos, Licon şi Anitos. Toţi trei vor fi aduşi în faţa tribunalului.

Mirto îşi aduse aminte de chemările Xantipei, adresate Eriniilor.

— O să fim iar fericiţi?

— De ce să nu sperăm? îi răspunse el, zâmbind. Omului îi stă mai bine speranţa decât deznădejdea.

Deodată se auzi un zgomot de paşi bocănitori. Mirto se înfioră şi începu să se pregătească de plecare.

— Chaire, dragul meu, spuse ea, mergând de-a-ndăratelea spre uşa grea de fier, ca să-i mai poată zâmbi lui Socrate, până în ultima clipă.

5.

Triera de pelerinaj, neagră de smoală şi vopsită de jur împrejur cu roşu de miniu, se apropia de Delos. O goneau vântul bun ce-i umfla pânzele la maximum şi vâslaşii aşezaţi în trei rânduri suprapuse, cu bătăile ritmice ale vâslelor în apa înspumată.

Viaţa lui Socrate se stabiliză. Vestita sa „casă a gândirii" se mutase în chilia închisorii şi agitaţia era aici la fel de mare ca odinioară, în curticica lui înţesată cu lespezi de marmoră. Prietenii săi şi discipolii îi aduceau tot ce găseau mai bun, iar el discuta cu ei, ca odinioară. În fiecare zi venea să-l vadă Mirto. Atenienii care se adunau în faţa închisorii, pentru a fi măcar în felul acesta în preajma lui, auzeau cum răzbat de sus, prin fereastra chiliei, nişte acorduri dulci de chitară. La auzul lor, pe unii îi podidea plânsul...

Temnicerul conduse într-o zi în celulă o femeie cu faţa acoperită într-un voal de mătase de culoarea azurului. Văzându-l pe Socrate, femeia îşi scoase voalul şi vru să-i sărute mâna filosofului. Socrate îi trase capul în sus.

— Timandra!

— Îţi aminteşti de mine!?! se minună femeia.

— Frumoasă ai fost în noaptea aceea, pe terasa casei mamei tale, când s-a îndrăgostit de tine Alcibiade, frumoasă eşti şi acum, Ce plăcere să te văd aici. Dar de ce n-a venit cu tine şi mama ta? Ei, ce e, ce s-a întâmplat,

draga mea?

— Ştiu, ţie trebuie să ţi se spună întotdeauna adevărul, rosti încet Timandra, lăsând ochii în jos. Nu mai e frumoasă şi nu vrea s-o vezi aşa.

— Cât de naive sunteţi voi, femeile, închipuindu-vă că bărbaţilor le place numai înfăţişarea voastră exterioară. Teodate era frumoasă şi prin acea frumuseţe pe care vârsta n-o alterează ci, dimpotrivă, îi dă şi mai multă perfecţiune.

— Îţi mulţumesc în numele mamei. Şi acum te iubeşte şi te respectă.

Socrate amestecă vinul adus de Criton şi, umplând două cupe, îi întinse una Timandrei.

Băură. Pe urmă, Timandra vorbi cu aprindere despre condamnarea lui Socrate.

— Ai stricat, zic ei, tineretul! Şi primul stricat pe care l-au pomenit acuzatorii a fost Alcibiade şi, în felul ăsta, ţi-au agravat situaţia.

Timandra clocotea de mânie şi mâna ei îngrijită se înfipse în braţul lui Socrate:

— Ştii măcar tu cum s-au petrecut lucrurile la Helespont?!!

Pielea ei parfumată împrăştia în celulă un miros ameţitor. Socrate se uită înduioşat la chipul ei frumos, chinuit de atâta zbucium. Paloarea obrajilor era scoasă în evidenţă de părul ei negru, strâns cu o diademă de argint.

Îi povesti bătrânului filosof cum a gonit Alcibiade călare în noaptea aceea vijelioasă, ca să ajungă la comandanţii flotei ateniene, ancorată atât de nefericit în apele Helespontului.

— I-a strigat pe comandanţi, i-a rugat, i-a conjurat. Nimic. Nici măcar pe punte nu l-au lăsat să urce şi l-au alungat ca pe un câine. Şi el nu voia nimic altceva decât să salveze flota patriei lui şi ar fi fost în stare să facă acest lucru.

Izbucni într-un hohot de plâns cu sughiţuri:

— Dacă l-ar fi ascultat, n-am fi avut parte niciodată de catastrofa de la Agospotamoi şi nici de grozăviile ce au urmat.

— Aud bucuros ce-mi spui şi te cred, o asigură Socrate cu voce blajină.

Timandra se uită la el cu o privire rugătoare şi-i spuse:

— Iartă-l. A fost un om nefericit, hăituit de pasiuni şi de duşmani, dar a avut în el şi multă nobleţe şi, în cele din urmă, datorită ţie, aşa cum îmi spunea mereu, în sufletul lui a triumfat dragostea de patrie.

— De mult l-am iertat, Timandra.

Femeia se ridică în picioare şi, îmbrăţişându-l, se grăbi să spună:

— Acuzatorii tăi vor fi aduşi în faţa tribunalului. Eu mă duc chiar acum la arhontele basileus şi, prin sacru jurământ, voi întări tot ce ţi-am povestit despre Alcibiade.

— Aşa să faci, Timandra! Va fi foarte bine dacă se va consemna şi aspectul cel mai luminos al caracterului său.

— Tu, Socrate, te gândeşti mai mult la mortul Alcibiade decât la tine?! întrebă Timandra, privindu-l cu nespusă uimire.

Triera ateniană a acostat în portul Delos, în a cărui radă se şi aflau ancorate multe nave sosite din toată lumea elenă. De pe puntea trierii, coborâră preoţii oficianţi, cele mai frumoase fete şi cei mai frumoşi băieţi, precum şi bătrânii anume aleşi pentru a participa la festivităţi.

Erau adunaţi aici muzicanţii instrumentişti, care urmau să se întreacă la chitară, liră şi autos, cântăreţii şi poeţii veniţi să concureze cu odele şi paianele lor.

Şi, în sfârşit, ansamblurile corale, de fluieraşi, precum şi dansatorii care, cu arta lor, aveau să sporească splendoarea serbărilor apolloniene.

La tribunal, în faţa dicasterionului format din juraţii aleşi prin tragere la sorţi, s-au prezentat poetul Meletos şi oratorul Licon. Nu de mult vorbiseră aici în calitate de acuzatori ai filosofului Socrate, acum erau ei înşişi acuzaţi.

Anitos nu s-a prezentat. A preferat să fugă peste mare şi să fie judecat în contumacie.

Acuzatorul principal, un bărbat înalt şi uscăţiv, cu faţa de ascet şi în ai cărui ochi sălăşluieşte gheaţa neînduplecării: Antistene.

Festivităţile de la Delos începură cu o procesiune ce străbătu drumul sfânt până la locul sacru al zeului Apolo. În faţa altarului – potrivit vechilor datini – fu înălţată o jertfă de sânge. Preotul oficiant, îmbrăcat în alb, purta pe cap o coroană cu bentiţe multicolore. Juncana destinată

sacrificiului, împodobită şi ea sărbătoreşte, cu coarnele aurite, fu adusă în faţa altarului. Pe capul şi ceafa ei, preoţii presărară boabe de orz pisat, iar şuviţele de păr, retezate de pe grumazul ei, le aruncară în foc.

Ecoul corului, evocându-l şi preamărindu-l pe Apolo, se stinse. Într-o tăcere desăvârşită, mulţimea îl zări pe sacrificator înfigând cuţitul în gâtlejul juncanei şi sângele înspumat ce scălda cubul altarului începu să fie adunat în vase sfinţite.

Antistene sta la marginea tribunei şi în vocea lui se contopeau pasiunea şi mânia:

— Bărbaţi atenieni! Cine e acest Anitos pe care-l judecaţi voi acum? De bună seamă, n-aţi uitat că el a mai fost judecat atunci când, din vina lui, în calitate de comandant al oştilor ateniene, acestea au pierdut bătălia de la Pylos. A pierdut şi a fost judecat – îl aştepta pedeapsa cu moartea, dar n-a fost condamnat. A scăpat d*e* o pedeapsă dreaptă numai datorită faptului că a mituit juriul. Oare n-a mituit el o parte din juraţi şi în cazul lui Socrate? Dar nu pentru a-l scăpa pe Socrate de o pedeapsă nedreaptă ci, dimpotrivă, pentru a i se face o nedreptate. Mulţi dintre voi l-aţi auzit, fără îndoială, pe Meletos strigând la beţie pe străzile cetăţii că Anitos nu i-a plătit ceea ce îi făgăduise pentru acuzarea lui Socrate. În faţa tribunalului, Socrate nu s-a apărat. N-a avut de ce. Anitos, credeţi-mă, n-a declanşat procesul împotriva lui Socrate de dragul Atenei, ci a făcut-o pentru interesele lui. Spuneţi şi voi cum ar putea Socrate să aibă somnul liniştit dacă ar avea două feţe?. Nu, nu Socrate, ci Anitos are două feţe: una dulce, pentru popor, cealaltă la fel de dulce, pentru sofişti, pentru duşmanii poporului. Gândiţi-vă numai pe cine şi-a ales el ca acuzator împotriva lui Socrate! Pe sofistul Licon! Să fie oare folositoare Atenei chemarea la haos, la samavolnicie şi anarhie a sofiştilor?

Antistene sta la marginea tribunei şi vorbea mai departe cu aceeaşi pătimaşă mânie...

Pe altarul zeului Apolo se rumeneau hălcile de carne învelite în seu şi stropite cu vin amestecat cu apă. Fumul gălbui şi înecăcios, mirosul de carne friptă pe jertfelnicul altarului şi aroma tămâiei arăbeşti se contopeau în aer şi se lăsau purtate de o uşoară adiere de vânt spre

mulţime şi spre lumina albastră a bolţii cereşti, curată ca ochiul pruncului.

Oamenii cu fruntea îndreptată spre răsărit întindeau braţele spre cer, adresându-i Clarvăzătorului Apolo, protectorul vieţii, al bunei rânduieli, chemarea de a veghea întotdeauna, cu bunăvoinţă, liniştea întregii Elade.

Cântecele se dezlănţuiră, ansamblurile de dansatori prinseră să danseze în acompaniamentul sunetelor de autos.

6.

Cu multă trudă izbutiră să-şi croiască drum până la închisoare prietenii lui Socrate. Îl găsiră înecat de darurile atenienilor: crenguţe verzi, flori, butelii de vin, gustări de tot felul.

Criton, cel mai în vârstă dintre prieteni, îi îngădui celui mai tânăr să-i aducă la cunoştinţă rezultatul procesului.

Apolodor se lăsă în genunchi în faţa dascălului iubit şi, îmbrăţişându-i picioarele, începu:

— Meletos a primit pedeapsa cu moartea. Licon şi Anitos s-au ales cu exilul, dar Anitos, de teama judecăţii a fugit din Atena. Ţi s-a acordat o mare satisfacţie, dragul nostru! La „întoarcerea corăbiei de la Delos nu vei muri tu, ci Meletos.

Socrate rămase grav. Satisfacţia primită, fireşte, îl bucura. Dar se gândea la o anumită legătură, la tragedia Atenei după catastrofa de la Aigospotamoi, căreia îi corespundeau întru totul şi aceste două sentinţe tragice pronunţate împotriva lui şi a poetului Meletos.

— Stau aici, înconjurat de trandafiri, ca o mireasă. Numai mirele nu se vede nicăieri. Hei, nuntaşilor, serviţi-vă. Gustaţi din vinul pe care mi l-au dăruit oamenii, alegeţi-l pe cel mai bun şi să-l bem împreună.

Se aşteptau să discute cu el posibilităţile punerii lui în libertate, dar Socrate începu:

— M-aţi auzit adeseori recomandând pentru mulţumirea fiecăruia preferatul meu *sofrosine.* Acum însă vreau să vă las moştenire pasiunea mea. Da, pasiunea mea. Nu vă speriaţi, ştiu ce spun. Şi nu luaţi în seamă încruntarea lui Platon. Vă las moştenire pasiunea mea de a dezvălui din

ce cauză ajung oamenii în nenorocire şi, totodată, pasiunea de a-l face pe fiecare mai bun, mai desăvârşit. Aşa să faceţi şi să-i învăţaţi pe oameni să deprindă nu viclenia, ci înţelepciunea, care e soră bună cu cinstea şi virtutea.

— Gata, acum nu mă mai încrunt, interveni Platon.

— Eşti un băiat nobil, cu purtări fine, dragul meu Platon, îi răspunse, zâmbind, Socrate. Dar, în ciuda faptului că de dragul meu te luminezi la faţă, eu sunt totuşi pentru tine un necizelat. Pe mine nu mă înşeli...

Platon ar fi vrut să se împotrivească, dar Socrate nu-i dădu răgaz:

— O să-ţi demonstrez îndată cât sunt de necioplit. Antistene a determinat tribunalul să-i pedepsească pe oamenii care m-au umilit şi eu îi mulţumesc pentru asta într-un mod ciudat. Văd mantia lui găurită azi cu mai multă ostentaţie ca altă dată, asta desigur spre a se expune admiraţiei pentru faptul că mă urmează în privinţa dispreţului faţă de lux. Dă-le iertare, Antistene, ochilor mei pentru ceea ce văd înaintea lor: din găurile mantiei tale priveşte setea de a fi admirat.

Platon roşi. La asemenea mulţumire nu se aşteptase, în schimb, Antistene spuse cu zâmbetul pe buze:

— Înţepăturile tale, Socrate, n-au darul să-l jignească pe om, ci dimpotrivă, să-l înalţe.

— Îţi mulţumesc, Antistene, îi răspunse filosoful şi, arătând spre darurile primite din partea atenienilor, se grăbi să adauge:

— Priviţi, dragii mei, cât sunt de răsfăţat. Inima mea bătrână bate de bucurie, ca o inimă de copil. Prin ce credeţi voi că-mi câştig atâţia prieteni? Să nu vă închipuiţi cumva că prin modestia mea în privinţa nevoilor de trai. Nu. Dimpotrivă. Prin pasiunea şi stăruinţa cu care mă bat zi de zi pentru ideile mele. Dar ia să vedem, ce vin aţi ales? Ăsta?

Şi după ce gustă, reluă:

— Bine aţi ales. Aromat, uşor, dulceag, unge la inimă ca mângâierea iubitei.

Începură să bea, împrumutându-şi unul altuia ulcica şi paharele de piatră.

Socrate mai sorbi o dată, plescăi de plăcere, apoi continuă surâzător:

— Preluaţi cu îndrăzneală această pasiune a mea pentru cercetarea omului pe dinăuntru, pentru descoperirea rătăcirilor lui şi pentru căutarea îndreptării. Nu vă prostiţi. Învăţaţi-i pe toţi care vă cad în mână să ştie să trăiască.

Şi, întinzând mâinile spre cei ce stăteau aşezaţi în jurul lui, adăugă:

— Să ştii să trăieşti e o mare artă, bunii mei prieteni: mai întâi să te împaci cu tine însuţi, după aceea cu cei din preajma ta, apoi să te baţi cu duşmanii şi, în acest timp, să nu-ţi pierzi niciodată buna dispoziţie. *Euthymia* lui Democrit, dragii mei, e una din temeliile artei de a trăi.

— Da, dar ăsta e lucrul cel mai greu, ţinu să sublinieze Platon.

— Într-adevăr, e cel mai greu dintre toate, încuviinţă Socrate. Sofiştii sunt astăzi propovăduitorii a tot soiul de cunoştinţe, dar, mai presus de toate, ei pun propovăduirea vicleşugului. Vremelnic se bucură de succes, dar voi, prietenii mei, ar trebui să fiţi dascălii vieţii şi succesul vostru va avea o valoare durabilă…

— Eu sunt pietrar, cum ai fost şi tu cândva, îl întrerupse, tulburat, Apolodor. Să mă las şi eu de meseria mea? Am început, ca tine, să cioplesc şi munca îmi dă satisfacţii.

— Asta e o întrebare, dragul meu Apolodor, la care nimeni altul n-ar putea răspunde în locul tău şi, cu atât mai puţin, propriul tău dascăl. Cunoaşte-te pe tine însuţi, băiete, potrivit oracolului de la Delfi şi vezi pentru care din aceste două lucruri arde în tine o flacără mai mare. Uneori se întâmplă să fie amândouă egale. Dar rareori se întâmplă să fie omul atât de destoinic, încât să n-o păgubească pe una în favoarea celeilalte…

— În ceea ce mă priveşte, m-am hotărât, spuse Platon, cu un aer degajat. Mă las de versuri şi mă consacru filosofiei. Şi dacă pentru această dragoste a mea nu-mi mai oferă destulă linişte şi siguranţă cetatea Atenei, mă cuibăresc în altă parte, dar această dragoste n-o mai părăsesc niciodată.

Socrate apucă o crenguţă de laur. Frecă între degete una din frunze şi trase adânc în piept mirosul ei aromat.

După un scurt timp de tăcere, spuse din nou, mai mult în glumă decât

cu aerul că s-ar despărţi de cei dragi:

— Şi vă mai las moştenire şi arta moşitului, bunii mei prieteni. Ştiţi ce înseamnă asta. Şi în loc să rămâneţi la mijlocul drumului, mai bine să exageraţi!

— Asta îţi promit, îl asigură Antistene. Dacă exagerez modestia ta în asemenea măsură, încât se spune despre mine că mă deosebesc de cerşetor numai prin aceea că nu cerşesc, voi exagera, probabil, în tot ce faci, dragă Socrate.

— Exagerează, Antistene. Învăţându-i pe alţii să trăiască frumos, oricât ai face, tot n-ai să exagerezi, dragă prietene.

Apolodor se uita cu jind la crenguţa de laur cu care se juca Socrate.

Filosoful i-o oferi şi, clipind ştrengăreşte, le spuse prietenilor săi:

— Vi-l las moştenire şi pe acel viclean demon al meu care m-a costat o bună treime din cupa cu zeama de cucută. Dacă îl aud eu, un om la care nu se vede nimic neobişnuit, e de neînchipuit să nu-l audă şi alţi oameni. Să-l ascultaţi şi să vă sfătuiţi întotdeauna mai întâi cu vocea pe care o veţi auzi în voi.

Şi, privindu-l cu asprime pe Platon, îl întrebă:

— Mă urmăreşti cu atenţie?

— Da, îi răspunse discipolul. Dar nu înţelegi, dragul meu, că mă mir de ce ne vorbeşti şi acum ca şi când te-ai despărţi de noi?

Socrate îşi desfăcu larg braţele şi, cu un zâmbet la fel de larg, începu:

— Spuneţi şi voi, scumpii mei dragi! Am mai avut noi vreodată atâta timp nestingherit pentru discuţiile noastre, aşa cum avem acum aici, în această celulă? Trebuie să profităm de acest prilej. Mă ştiţi doar cât sunt de profitor în asemenea treburi.

Fruntea lui Platon se încreţi în cute dese, longitudinale. Putea să întoarcă vorba Socrate oricum ar fi vrut, şi oricât ar fi vrut, el tot îşi dădea seama că vorbele lui erau de despărţire şi îşi mai dădea seama că discută cu ei preocupat de grija de a nu se îndepărta de ceea ce discutase cu ei tot timpul.

Înţelegea îngrijorarea lui. Procedeul cu care obişnuia să înainteze în convorbirile purtate cu ei era întotdeauna plin de neprevăzut. Nu le

conducea niciodată gândirea după un plan de mai înainte alcătuit. Dorea ca fiecare să ajungă singur la un anume raţionament şi, dacă vreunul bâjbâia, lâl îndruma spre el printr-o discuţie neobosită.

Platon îl urmărea de mai bine de zece ani cum îi determina pe toţi să-şi croiască drum prin straturile neclarităţii, ale anchilozării şi balastului de tot soiul, spre noi noţiuni despre ei înşişi şi despre întreaga societate. Platon era fascinat de acest procedeu al dascălului său, adoptându-l pentru scrierile sale în pregătire. În acelaşi timp era decis să rânduiască bine toate ideile auzite de la Socrate şi, în felul ăsta, să lege concepţiile dascălului de propriile sale concepţii.

Cu o adevărată voluptate urmărea acest procedeu de filosofare socratică. Ideile pe care Socrate le aducea deopotrivă lumii elene şi lumii mai largi, erau adeseori însoţite de ironii fine, de glume sau muşcături zdravene şi nu o dată se întâmpla ca el, pescarul, să lase prada să se zbată ca peştele pe uscat.

Ori de câte ori se afla în preajma lui Socrate, Platon era cuprins de o stare de agitaţie. Cu puterea sa de fascinaţie, bătrânul filosof avea darul să-l neliniştească, şi această nelinişte Platon o aducea cu el, în casa lui. Până noaptea târziu, nu izbutea să se calmeze, continuând discuţia cu dascălul său, notând şi corectând ulterior dialogurile sale cu Socrate.

Cu înflăcărarea sa poetică şi cu meditaţiile sale de sine stătătoare, Platon îl captiva şi-l cucerea de la o zi la alta pe bătrânul filosof. Nu se reprima pe sine prin dascălul său, ci prin sine începuse să-şi reprime dascălul.

În timp ce bea cu prietenii săi vinul căpătat de la cetăţenii Atenei, Socrate nu i se adresa lui Platon direct şi nici nu-l sfredelea cu privirea; şi totuşi, astăzi mai mult ca oricând, se gândea în primul rând la el, cu toată insistenţa. Îl preţuia şi se bucura de acest tânăr discipol, care era exact opusul neastâmpăratului Alcibiade, care uimea şi aţâţa întreaga Atenă cu isprăvile sale îndrăzneţe şi nesăbuite. Platon era încă din frageda-i tinereţe un om echilibrat, meditativ şi, în plus, tot ceea ce făcea, spunea sau scria avea un farmec aparte şi o graţie deosebită.

Atena va dobândi prin el un mare poet-gânditor, îşi spunea Socrate, în

sinea lui.

Chilia începea să se întunece. Florile şi crenguţele rămase aici fără apă, se veştejeau, răspândind un miros dulceag.

Socrate vorbea cu prietenii săi despre preţul fericirii.

— Fericirea la gândul că omul devine mai bun şi câştigă prieteni mai buni, e cea mai mare dintre fericiri. (Aici se întâlni cu privirea lui Platon).

Cântări în minte valoarea lui. În versurile şi în proza sa, Platon ştie să îmbrace ideea într-un veşmânt atât de frumos, încât ideea e acceptată cu însufleţire. Pe când eu? îşi spuse în sinea lui bătrânul filosof. Eu am bătut toată viaţa străzile Atenei, risipindu-mi ideile cu mână spartă, în dreapta şi-n stânga. Unuia ceva, altuia ceva, oricând, oriunde şi despre ce venea vorba, dar eu însumi n-am scris nimic din cugetările mele despre oameni.

Cei şaptezeci de ani de viaţă şi ameninţarea morţii mă surprind cu mâinile goale. M-am împărţit şi n-am nicio garanţie că din cunoaşterea mea va rămâne ceva pentru viitor. Sunt fărâmiţat între sute şi sute de oameni, dar care dintre ei va şti vreodată cum sunt nefărâmiţat? Tuturor le-am dat câte o părticică din mine. Dar nici unuia nu m-am dăruit întreg. Să fie oare Platon? Omul care cu câteva clipe în urmă a declarat că părăseşte Atena mea, dacă nu va găsi aici destulă linişte şi siguranţă pentru el? Nu mă va părăsi oare şi pe mine?

Socrate ştia mai de mult că, încetul cu încetul, Platon îl absoarbe. Şi acest lucru îl simţea şi acum, aproape dureros. Îl privea cu ochii săi ieşiţi din orbite şi în acelaşi timp reflecta asupra existenţei sale.

La judecată i s-a întâmplat pentru întâia dată un lucru care se repeta acum: se simţea slab şi îmbătrânit. Dar aici, în faţa mea se află Platon, gândi Socrate. Un tânăr ambiţios, dornic de fapte mari, care se pregăteşte să urnească lumea din loc. Îşi aduse aminte de antipatia lui Platon, poate chiar de dispreţul acestuia, faţă de discipolii săi Xenofon, Antistene şi Simon.

Şi bătrânul filosof continua să-şi pună tot felul de întrebări necruţătoare.

Platon nu e cu nimic în urma lor şi, zău, n-are niciun motiv de invidie. Dar nu se înţelege cu ei şi le arată pe faţă acest lucru. Dar dacă nu se

înţelege cu ei, se înţelege oare cu mine?

Deodată i se făcu negru pe dinaintea ochilor, un negru mai întunecat ca bezna care se îngroşa în celulă. Încetă să-şi mai pună întrebări. Ştia că în puţinele zile de viaţă ce i-au mai rămas, n-avea când să mai desluşească aceste probleme.

Platon sesiză că ochii bătrânului filosof se stinseseră un pic şi, de aceea, începu cu însufleţire:

— Eu îţi sunt recunoscător, dragă Socrate, că m-ai învăţat să mă ocup de oameni cu o curiozitate, aş zice, aproape cicălitoare, aşa cum n-a mai făcut-o nimeni înaintea ta.

Cu un gest degajat, întinse mâna în direcţia Acropolei:

— Tu, dragul meu, ai cioplit-o cândva în marmoră pe zeiţa farmecului şi a gingăşiei; pe urmă însă, ani în şir n-ai mai cioplit zeiţe fermecătoare, ci oameni cu gingăşie sufletească.

— Bine spus, Platon, îl lăudă Criton.

— Spus numai, interveni Socrate.

— Nu! Nu numai spus! protestă Apolodor.

Platon însă nu terminase imnul de slavă închinat lui Socrate:

— Ai găsit sufletul omenesc prăbuşit în adânc şi apăsat de vechile obiceiuri, lăsat în paragină şi neapreciat la adevărata lui valoare. Ai descoperit frumuseţea sufletului şi pentru papirusul meu…

În chilia întunecată intră temnicerul cu un felinar aprins.

— E timpul, spuse el.

— Da, plecăm numaidecât, încuviinţă Criton, ridicându-se cel dintâi.

Socrate, luminat de flacăra felinarului, îşi lăsă mâna uşor pe umărul lui Platon:

— Frumuseţea sufletului e mare atunci când vorbim despre un suflet frumos; urâţenia unui suflet urât e însă mult mai mare. Sunt oameni care afirmă: în privinţa asta nu se poate face nimic, ăsta-i destinul, asta-i voinţa zeilor: dar voi, dragii mei, să spuneţi: există un remediu, cinstea şi virtutea pot fi învăţate şi deprinse.

7.

În toţi anii cât a trăit alături de Socrate, Xantipa a ştiut întotdeauna de fiecare pas al lui, atunci când el ieşea în curticică odată cu revărsatul zorilor. Din ziua în care Socrate se afla în închisoare, bătea prin curte aceleaşi potecuţe pe care obişnuia să umble soţul ei...

Se împrospăta spălându-se cu apă rece, îşi arunca privirea spre soarele ce se deştepta din somn, apoi se apropia de statuia zeiţei Artemis. Era supărată pe Socrate atunci când săruta genunchii Artemisei, îndeosebi după ce-i mărturisise că n-o săruta ca pe o zeiţă, ci pentru simplul motiv că era frumoasă. Nu numai soarele ci şi frumuseţea, spunea el, trebuie întâmpinată şi salutată în fiecare zi.

Starea sănătăţii ei lăsa şi acum de dorit. Umbla împleticindu-se printre lespezile de marmoră şi se ţinea de ele, întocmai ca bărbatul ei şi, întocmai ca el, vorbea de una singură:

Fără el se duce totul de râpă. Piatra îşi pierde netezimea, gardul de zid se năruie, ar trebui reparat. De treaba asta ar trebui să se apuce Lamprocles. Dar hoinarul ăsta fuge de învăţătură şi când te uiţi, e cu ştrengarii lui în palestră. Zice că se face alergător şi o să concureze. Mda, cel mult la năzbâtii şi năzdrăvănii. Ce să facem, nu-i un copil reuşit, care să ne aducă bucurii... Cine ştie, poate după ce-o să facă armata... Dar ce-i gălăgia asta?! Să fi venit oare cineva la mine cu veşti de la Socrate? Nu. E alături, la vecini.

Respira greu, dar nu se întinse pe patul pregătit în curte de Mirto, ci se aşeză pe pragul casei. Pe pat se afla un peplum alb, de sărbătoare. Îl luă în mână şi Frământându-l, găsi pe el o agrafă frumoasă, de chihlimbar.

Peplumul mi l-a arătat, dar agrafa a ascuns-o de mine. De la cine o fi căpătat-o? Xantipa n-avea o viaţă uşoară cu Socrate al ei şi, totuşi, parcă era mult mai frumos cu el aici decât fără el... Când aveam atâţia ani câţi are Mirto acum, abia mă căsătorisem. Ea e tânără. Şi frumoasă, îşi ascunde în faţa mea dragostea pentru Socrate. Ne-a adus, ce-i drept, aici, bucuria, îndulcindu-ne puţin necazurile de toate zilele; e harnică, mă ajută să trăiesc şi totuşi, mă întărâtă... Să nu fi simţit ea oare cât de mult mă durea inima atunci când îi săruta mâna în timpul cinei? Şi el era

gingaş cu ea. Mie nu mi-a arătat niciodată atâta gingăşie. Ori poate am uitat? Totul se ofileşte şi piere aici, numai că e din ce în ce mai frumoasă. Zi de zi se duce la el la închisoare şi se întoarce de acolo tăcută, de parcă nici n-ar vrea să mai stea de vorbă cu mine, după ce l-a auzit pe el.

Inelul de la poartă bubui deodată cu bătăi violente. Xantipa se târî până la gard şi se uită o clipă prin ferestruică în stradă, apoi, trăgând zăvorul, mormăi supărată:

— Ce lovituri! Drept în cap le-am simţit!

— Iartă-mă, Xantipa, dar ştii, Simias şi Kebes au venit de la Teba, o înştiinţă Mirto, cu bucurie.

— Şi ce-i cu asta, aiurito?

Mirto o conduse spre pat şi o sili să se întindă.

— Vrei o compresă rece pe inimă? Ori să-ţi dau fiertura de buruieni de la medicul Eriximahos?

— Nu vreau nimic, i-o tăie scurt Xantipa. Oricum nu-mi mai ajută nimic şi voi ştiţi prea bine acest lucru. Eriximahos s-a uitat ieri la mine cu atâta compasiune că...

— Oamenii se vindecă şi de boli mai grele, o întrerupse Mirto. Şi tu ai să te faci bine, Xantipa, ai să vezi...

— Lasă-te de promisiunile tale mieroase şi du-te mai bine de mulge capra.

După ce bău o cană de lapte proaspăt, întrebă:

— Ce-ai vrut să spui de Simias şi Kebes? înainte veneau pe la noi şi întotdeauna cu lucruri frumoase: un pieptănaş, o pereche de opinci, o oglinjoară din argint lustruit...

La amintirea acelor vremuri, Xantipa zâmbi visătoare:

— Şi ne mai aduceau şi miei fripţi, şi tocături, şi brânzeturi, şi pâine albă... Socrate îi necăjea de fiecare dată cu poveştile lui despre moderaţie şi îmbuibare, dar singur se înfrupta din toate, ca un gurmand şi, în acest timp, plescăia de plăcere. Aşa a fost el întotdeauna – un vulpoi bătrân. Dar spune-mi, de ce au venit?

Mirto îi povesti cu emoţie ce ştia de la bătrânul Arhedemos.

— Cei doi – Simias şi Kebes, n-au venit călare pe măgari ci pe cai,

închipuieşte-ţi! Şi s-au dus direct la Criton. Acum se sfătuiesc cu el să vadă ce-i de făcut. Atenienii ştiu că pedeapsa maximă hotărâtă pentru Socrate e nedreaptă. De aceea Simias şi Kebes vor să-i obţină pedeapsa minimă! Vor oferi, în schimb, o sumă de răscumpărare.

Şi Mirto începu să jubileze:

— Da, îl răscumpără! Ni-l dau înapoi!

— Dacă e aşa, atunci du-te şi deretică un pic prin odaia lui, spuse Xantipa. Cu siguranţă că e plină de praf şi de pânze de păianjeni.

— Nicio pânză, se grăbi să-i răspundă Mirto. Am făcut curăţenie în fiecare zi.

— Vasăzică te caţeri acolo în fiecare zi?!? se bosumflă Xantipa, dar, deodată, deveni mai binevoitoare: ştii ce, încălzeşte o găleată cu apă şi spală-mă pe cap. Te rog, Mirto.

Mirto i-a spălat părul, i l-a uscat la soare, iar acum i-l piaptănă şi i-l strânge în coc.

— Ce păr superb ai, Xantipa!

— Crezi că mai e frumos, întrebă ea, apoi adăugă visătoare: Pe vremuri, Socrate îmi spunea că părul meu e cel mai frumos din toată Atena…

De pomană au bătut Kebes şi Simias atâta amar de drum, de la Teba până la Atena. Niciun munte de arginţi nu putea să schimbe decizia tribunalului şi cu atât mai puţin să obţină un asemenea salt, încât pedeapsa maximă să fie schimbată într-o amendă bănească, adică în pedeapsa minimă.

Cei doi tebani nu găsiră în ei curajul de a se prezenta în faţa bătrânului lor dascăl cu o veste atât de proastă şi, de aceea, în loc să meargă la el, la închisoare, se duseră acasă la Criton.

— Mă îngrozeşte neputinţa noastră, spuse Kebes.

— Mi-e teamă pentru Socrate, spuse Simias.

— Şi mie, îi împărtăşi părerea Kebes.

— Teama mea e atât de mare, prieteni, le răspunse Criton, încât nu mă mai tem.

— Şi ce-ai de gând să fac? întrebă Kebes.

— O singură soluţie a mai rămas pentru salvarea lui: fuga!

8.

Ecourile muzicii şi cântecelor s-au stins. Serbările de la Delos întru cinstirea zeului Apolo au luat sfârşit. Triera de pelerinaj cu solia solemnă se afla în drum spre Atena.

Dansatorul Tindareos era întins pe o rogojină, în cala navei, împreună cu ceilalţi artişti, dansatori, cântăreţi, recitatori şi instrumentişti. Era epuizat după atâtea zile de ţopăit, după atâtea petreceri şi nopţi pierdute. Pielea năduşită, unsuroasă şi prăfuită îl mânca pe tot corpul.

Stătea cu mâinile şi picioarele răşchirate în voie. În palma lui dreaptă zăcea capul răvăşit al tinerei cântăreţe din fluier Anaxibia. Spre Delos călătoriseră indiferenţi unul faţă de altul. Acum se întorceau acasă ca nişte îndrăgostiţi.

Ziua alterna ritmic cu noaptea, dar nu la fel alterna veghea cu somnul; şi în noaptea asta cu atât mai puţin. De veghe stătea şi marea, de veghe şi cerul înstelat, de veghe stăteau vâslaşii, de veghe stăteau şi pelerinii.

Triera se legăna pe valuri. Degetele mării se jucau cu ea ca nişte copii neastâmpăraţi.

Capul cald al Anaxibiei se legăna molcom în palma ca un leagăn a dansatorului.

Tindareos se răsuci un pic şi cu degetele celeilalte mâini o atinse uşor pe la ochi, ca să-şi dea seama dacă sunt închişi. Anaxibia ţinea pleoapele strânse, dar buzele ei, înfiorate, murmurară în surdină:

— Tindareos...

— Tu nu dormi?

— Ce superb ai dansat la serbare; acum îmi imaginez că dansăm împreună şi e atât de frumos, încât nu pot nici să dorm, nici să fiu trează...

Unul dintre artiştii întinşi pe rogojină, întrebă cu o voce lâncedă:

— Se gândeşte cineva dintre voi că de fapt corabia noastră duce la Atena moartea?

Tindareos îl recunoscu după voce pe cântăreţul Diomede.

— Da, ştiu, îi răspunse. Ştiu că plutim pe corabia morţii.

— Şi că suntem ucigaşii lui, asta ştii?

— Ştiu că va muri şi din pricina noastră, a tinerilor, pentru că vorba ceea – ne-a stricat. Dar nu e nevoie să exagerăm, dragă Diomede. Dacă suntem ucigaşii lui, asta e numai pentru că suntem tineri.

Anaxibia îşi săltă un pic capul, dar Tindareos i-l împinse înapoi, pe palma lui.

Diomede surprinse această scenă şi se gândi la pielea înmiresmată, de culoarea santalului, a Anaxibiei:

— Ai dreptate, a fi tânăr nu e o vină, tinereţea înseamnă frumuseţe.

Noaptea trează ducea parcă dorul unor tovarăşi de veghe şi nu-i lăsa pe pelerini să adoarmă.

Tindareos se ridică în capul oaselor, şi începu:

— El spune: Nu-i de ajuns să ne bizuim pe zei, de vreme ce nici măcar nu ştim dacă există. Şi mai spune: Cunoaşte-te pe tine însuţi. Şi are dreptate. Pe noi înşine nu ne cunoaştem bine şi, necunoscându-ne pe noi, să-i ascultăm pe cei necunoscuţi şi nevăzuţi?!? Oare în felul ăsta nu ni se cere să plutim în spaţiu, clătinându-ne ca nişte fantome, fără să mai simţim pământul sub picioare?

— Mucles, scumpule, îi atrase atenţia chitaristul care-l acompaniază în timpul dansului. Asta miroase a blasfemie.

Anaxibia acoperi gura iubitului cu mâna ei micuţă, în semn de avertisment... Tindarcos îi sărută mâna şi întrebă cu o voce aspră:

— Cine poate interpreta drept un sacrilegiu spusele mele? Eu nu fac decât să întreb. Se zice că Apolo are grijă de tineri iar eu întreb: căruia dintre voi i-a dat vreun sfat? Pe cine l-a ajutat?

— Aşa vorbeşti tu, care mai simţi şi acum în picioare durerea după dansul închinat zeului Apolo? izbucni mirată Nefele, din grupul somnoroaselor dansatoare.

— L-am preamărit pe Apolo – ocrotitorul vieţii, al rânduielii şi al justiţiei, iniţiatorul armoniei şi al frumosului, ca acum noi înşine să ducem la Atena o moarte nedreaptă, spuse Tindareos. Se armonizează una cu alta? În asta constă frumosul?

Dansatoarea Nefele, în care mai vibra şi acum tulburarea serbării de la Delos, reluă:

— Încă n-a murit! în timp ce dansam, l-am chemat pe Apolo şi l-am rugat să spulbere cu săgeata lui cupa cu zeamă de cucută, atunci când ea va fi apropiată de buzele lui Socrate.

Şi, în aceeaşi stare de extatică euforie, strigă şi în cala corăbiei, aducătoare de moarte:

— O, tu, Apolo, zeu al luminii şi bucuriei, ascultă rugăciunea mea!

— Ascultă-ne rugăciunea! i se mai alăturară câţiva pelerini.

Se aşternu o tăcere deplină, de parcă ar fi aşteptat un semn de răspuns de la evocatul Apolo. Nimic însă. Triera se legăna mai departe pe valurile înspumate, iar pe vâsle se prelingeau lacrimi grele, încărcate de sare.

— O, tu, Apolo, ţintaş fără greş! Trimite săgeata ta în chilia lui şi sparge cupa cu otravă! strigă pentru a doua oară Nefele, cu o voce mai puternică.

— Ar fi de datoria lui divină s-o facă, interveni Tindareos, la obiect. Şi se grăbi să adauge: Apolo iubeşte soarele, dar în chilia lui e întuneric. Şi atunci, te întreb: Oare nu vor ocoli privirea şi săgeata lui această chilie?

— Râzi tu, şuieră printre dinţi Nefele, răpusă în toiul extazului ei. Dar, bagă de seamă, ţie nu-ţi joacă numai picioarele, ci şi limba în gură. Ai grijă, să nu trebuiască să bei tu poşirca aceea otrăvitoare în locul lui!

— Ce-ţi veni, dragă Nefele!?! Eu nu sunt demn de cinstirea şi gloria lui. Singurul lucru pe care-l am comun cu Socrate e tinereţea.

Şi, rostind aceste cuvinte, Tindareos petrecu braţul Anaxibiei pe după mijlocul său, cuprinzând-o în acelaşi timp şi el cu braţul lui vânjos. Apoi reluă:

— El îi învaţă pe oameni cum să trăiască. Cinstea şi virtutea pot fi învăţate, deprinse. El nu citeşte din stele şi nici din lumea de apoi. Aici, pe pământ, trăieşte omule, şi caută să fii fericit. În definitiv, ce altceva dorim noi, tinerii?

— Suntem amândoi oamenii lui, îi spuse, zâmbind, Diomede.

— Din clipa în care a devenit o primejdie pentru Anitos şi ceilalţi de teapa lui, care întorc democraţia cu picioarele în sus, Socrate ne-a

devenit folositor nouă; da, el, tânărul a devenit folositor tinereţei noastre. Şi aşa va şi muri: pentru noi!

Acum, când moartea lui se apropia tot mai mult, pe măsură ce corabia lor înainta spre ţărmurile Aticei, se gândeau la el cu crescândă tristeţe şi îngrijorare.

Vântul sufla pânzele trierei, vâslaşii cufundau vâslele lungi în valurile agitate, bătând apa cu toată puterea.

În goana ei vertiginoasă, corabia înceta să se mai legene, despicând marea în două, ca un cuţit uriaş. Trupul e*i* vibra acum într-o smucire abia perceptibilă.

Cei întinşi în cală simţiră acest lucru. Anaxibia începu să plângă înfundat.

— Ce-i cu tine, şoricelul meu?

— Plutim prea repede...

9.

Discutau în timp ce beau vinul adus de sclavul lui Platon. Socrate ştia că Simias şi Kebes nu izbutiseră să facă nimic la arhontele basileus. Sorbea vinul pe îndelete, lăsând limbii destul timp să se delecteze cu fiecare înghiţitură.

— Încă nu v-am spus tot testamentul meu. Începu el încet. Mai am ceva să vă las moştenire.

Aici ezită puţin, dar până la urmă, totuşi, le spuse:

— Durerea mea, dragii mei prieteni... Prietenii tăceau.

— Nu ghiciţi oare? întrebă Socrate, zâmbind.

În faţa ochilor li se ivi imaginea trierei aducătoare de moarte. Uriaşa pasăre neagră cu aripi puternice, cu pân-tecele pictat în culoarea sângelui, zburând cu viteză înapoi, spre portul ei matern.

— Nu ştiţi ce durere aş putea să am? Nu ştiţi voi, prietenii mei cei mai apropiaţi, reluă Socrate. Şi văzând că nimeni nu-i răspunde, bătrânul filosof continuă:

— O singură durere e demnă de fiinţa omului: cunoaşterea că n-a înfăptuit ceea ce ar fi vrut să înfăptuiască.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, tocmai tu, Socrate? se minună Criton. Cel mai mic dintre numeroasele tale merite ar fi de ajuns ca să te facă mulţumit şi mândru de tine.

— În rândurile tineretului – se grăbi să intervină Apolodor – se spune că eşti părintele gândirii.

— Ah, bunii şi naivii mei prieteni, spuse Socrate, desfăcându-şi braţele drăgăstos. Nu mă mai consolaţi şi nu mai ocoliţi problema. Hai, spuneţi, ce credeţi voi că mă doare? Puneţi mâna pe rană!

— Nimic n-ar trebui să te doară! exclamă Apolodor.

— Am fost şi eu tânăr ca tine, dragă Apolodor, îi răspunse Socrate. Multă vreme, până mai zilele trecute. Şi n-am privit decât înainte. Dar acum ştiţi şi voi prea bine că a sosit momentul să mă uit şi eu înapoi şi să-mi cântăresc munca înfăptuită în decursul a cincizeci de ani. Cu ce s-o apreciez? Cu ceea ce se spune despre mine? Cu ceea ce am spus eu, cândva? Eu, care sunt neînduplecat cu alţii, să fiu părtinitor cu mine, aşa cum aş fi cu un neisprăvit? Pe toţi demonii! în felul ăsta n-aş vrea să vă părăsesc!

Criton îl cuprinse pe după umeri pe vechiul său prieten şi-l întrebă:

— Ce te chinuie, dragul meu?

— Adevărul, îi răspunse Socrate. Şi dacă în ceea ce mă priveşte, nu-l voi rosti eu, vor veni alţii să-l rostească. Şi cine ştie cum îl vor denatura!

— Cu asta nu putem fi decât de acord, încuviinţă Criton şi, trăgându-l mai aproape de el, adăugă: Dar cu testamentul nu trebuie să te grăbeşti. Aşteaptă să ştim mai întâi ce e de făcut, după ce vom sta de vorbă despre un lucru mult mai grabnic.

Socrate nu ţinu seama de această observaţie. Nu mai suporta să amâne chestiunea care-l frământa atât de mult:

— Uitaţi-vă la mine, dragii mei. Începu el. Sunteţi sânge din sângele meu; şi unde am ajuns eu? întotdeauna am socotit că virtutea poate fi învăţată, deprinsă.

Este aşa? Voi spuneţi: Da Ce am afirmat eu de atâtea ori? Că omul poate fi drept, prin intermediul cunoaşterii. Este aşa? Voi spuneţi: Da! încă de pe vremea lui Pericle, mi-am dat contribuţia, alături de primii

sofişti, la instruirea mai profundă a atenienilor. Cu timpul, mulţi dintre discipolii mei au devenit dascăli. Şi voi şi eu ne-am adus contribuţia, chiar dacă modestă, la înălţarea spirituală a Atenei, încât ea e numită şi acum mama ştiinţelor şi a artelor. Este aşa?

— Bineînţeles, interveni de data asta Platon. Şi socot că tocmai acest lucru vorbeşte împotriva durerii tale.

— Asta e o iluzie, dragă Platon. Cincizeci de ani! Adeseori am încasat în piaţă şi ghionţi şi picioare în fund pentru sfaturile date unuia sau altuia spre binele lor. Iar acum? Acum, la sfârşitul vieţii mele, cu ce mă aleg?

Tăceau. Antistene îi umplu cupa. Şi, în timp ce Socrate o duse la gură, mâna începu să-i tremure şi picuri de vin îi stropiră chitonul sclipind de albeaţă. El nu băgă de seamă, dar prietenii se îngroziră la vederea petelor roşii de pe chitonul său.

Bătrânul filosof întrebă, stăruitor.

— Rămân valabile toate afirmaţiile mele şi ţelul spre care v-am îndrumat şi pe voi în decursul acestor ani îndelungaţi?

Încuviinţară, înmărmuriţi de întrebarea lui.

— Rămân, spuneţi voi, şi Socrate continuă să se apropie tot mai mult de marea sa durere: Afirmaţiile pot fi aprobate sau dezaprobate, după bunul plac, dar justeţea lor trebuie verificată de realitate. Şi care e realitatea? Ce am îmbunătăţit? Pe cine? N-am vorbit noi oare în urmă cu câteva zile despre descompunerea Atenei?

Apolodor se uită la zidul chiliei – care acoperea frumuseţea de marmoră a Atenei – şi, în locul ei, văzu cumplitul Tartar.

Braţele lui Criton alunecară fără voia lor de pe umerii lui Socrate, de parcă ar fi amorţit într-o clipită.

Socrate îl apucă pe Apolodor de bărbie şi-i întoarse faţa spre el.

— Tu, dragul meu, o să-mi spui, de bună seamă, cu ce m-am ales…

— Nu, nu spun, îl întrerupse Apolodor, înspăimântat; nu o să spun nimic.

— Dar întrebarea mea ai înţeles-o? insistă Socrate.

— Nu spun nimic! Nu pot!

— Aşadar, nici de la tine nu voi afla răspunsul?

— Iartă-mă, dragul meu, că mi-a trecut prin minte ceva ce nu poate fi adevărat, spuse cu voce rugătoare Apolodor, acoperindu-şi faţa cu palmele.

— Nu-l chinui pe acest băiat, îl admonesta Criton pe bunul său prieten. De ce te-ai pus tocmai pe capul lui?

— Pentru că voi, ceilalţi, tăceţi cu înverşunare, iar el va vorbi, se aprinse Socrate.

Tânărul Apolodor tremura din tot corpul la gândul că strădania de o viaţă a dascălului său de a face ca omul să devină mai bun, e spulberată de decăderea treptată a cetăţii ateniene. N-a fost oare zadarnică şi inutilă munca lui? îi era îngăduit oare să rostească acest lucru, acum când oricum nu mai putea fi schimbat nimic? Avea el voie să-l întristeze cu o astfel de constatare?

— Te voi iubi toată viaţa, se grăbi el să spună.

— În cazul ăsta, îi zâmbi Socrate, cu duioşie, îmi vei demonstra această dragoste şi acum şi-mi vei răspunde :

Le ajunge oamenilor cunoaşterea ca să fie drepţi şi oneşti, ca să trăiască bine şi, odată cu ei, s-o ducă bine şi întreaga obşte din care fac ei parte?

— Nu ajunge, răspunse Apolodor, oftând.

— Fii binecuvântat, dragul meu, spuse Socrate, cu inima uşurată. Eşti primul care ai preluat durerea mea, şi dacă tu ai fost în stare să faci acest lucru...

Aici, bătrânul filosof îşi întoarse privirea spre prietenii săi...

— Bine, dar durerea ta e prea mare, se grăbi să intervină Criton, pentru tine şi pentru noi toţi. De aceea ne-am speriat de ea.

— Nu, bunul meu prieten, îl contrazise Socrate. De durere nu ne este permis să fugim, ci trebuie s-o cunoaştem în întregime. Toată truda mea de-o viaţă n-a dat rezultatul sperat de mine şi în care aţi sperat şi voi. Pentru binele şi fericirea individului şi a întregii obşti, mai trebuie ceva... Cu totul altceva...

— Şi tu, bunul nostru dascăl, nu ştii ce ar trebui să fie acest cu totul altceva? întrebă Platon.

— Nu ştiu, răspunse Socrate, stacojiu la faţă de atâta tulburare. Şi de ce mă poticnesc? În ce constă neizbânda mea? continuă el să se frământe. Vechea mea afirmaţie: „ştiu că nu ştiu nimic”, cândva un îndemn pentru fiecare de a se strădui să afle şi să ştie cât mai mult, capătă azi, dragii mei prieteni, o altă semnificaţie... Azi... nu ştiu de ce, mă apasă.

Se strânseră şi mai aproape în jurul lui, dar nimeni nu găsea pentru el un cuvânt de mângâiere. Vorbea singur:

— Echilibrul lumii a fost tulburat. De mult. Iar acea contradicţie, înainte doar o fisură, creşte, transformându-se într-o prăpastie care rupe statele şi oamenii în două.

Agitaţia lui creştea, neliniştindu-i tot mai mult şi pe prietenii săi.

— Tartarul, despre care se spune că ar exista undeva în adânc sub pământ şi că ar fi destinat ca o pedeapsă eternă celor mai mari răufăcători, a ajuns aici, în Atena şi suferă în el oameni vii, adulţi şi copii, fiinţe absolut nevinovate. E normal să fie aşa? Am înlăturat eu, cu discuţiile mele, acest buboi de pe trupul strălucitei noastre cetăţi? Pot trăi oamenii în Tartar bine şi frumos, aşa cum îmi închipuiam eu şi voi odată cu mine? Putem împiedica noi, prin cuvântul nostru, ca oamenii, mânaţi de mizerie, să se ducă să se angajeze la munci mai grele decât acelea la care sunt trimişi sclavii? E normal ca sclavul să nu fie considerat om, ci doar o unealtă cu suflet? Un obiect? Şi dacă-l considerăm om – în definitiv, nu se deosebeşte de noi decât prin sărăcia lui – e normal să nu se bucure de drepturile omului? Să nu poarte numele lui de familie şi să aibă doar o simplă poreclă? Să nu-i aparţină nici măcar propriii săi copii, zămisliţi cu sclavele, iar aceşti copii să sporească doar averea proprietarilor de sclavi, aşa cum se întâmplă cu vitele? Ăştia sunt unii. Dar cum e cu cei aflaţi de partea cealaltă a prăpastiei? Cu acei care trăiesc potrivit devizei „averea naşte avere, banii nasc bani?” E normal să stăpânească cineva o mie de sclavi, să facă negoţ cu ei şi, din ceea ce stoarce de pe urma lor, să trăiască şi să huzurească regeşte?... E normal ca într-o obşte să existe între oameni un zid al avuţiei din pricina căruia oamenii nu se văd, ci mai curând se pizmuiesc?

De atâta agitaţie, răsuflarea i se acceleră:

— Da, continuă el, nestăvilit, răul mizeriei şi răul aurului îl strică şi-l înrăieşte pe om deopotrivă. Şi ce pot face eu cu o asemenea inegalitate? Vedeţi, aici se sfârşeşte înţelepciunea mea, aici începe durerea, zbuciumul meu chinuitor.

Toţi simţeau durerea lui Socrate ca pe propria lor durere. Tăceau, aşa cum se tace întotdeauna în faţa nenorocirii.

Singurul care îşi veni în fire şi prinse curaj, fu Antistene. El spuse:

— Tu, Socrate, discuţi întotdeauna cu noi despre ceea ce e folositor şi trebuincios. De ce să ne chinuim acum pentru un lucru ce nu poate fi schimbat? La ce bun, de vreme ce aşa trebuie să rămână pentru veşnicie!?!

— Cum?! izbucni Socrate, apucându-l pe Antistene de umeri şi zgâlţâindu-l cu violenţă. Ce-ai spus!?! Că totul va rămâne veşnic aşa cum e? Că situaţia asta nu se poate schimba? Oare de asta discut eu cu voi despre toate astea, pentru că nu cred în posibilitatea unei schimbări? De vreme ce cred în schimbarea omului, cum aş putea să nu cred în schimbarea întregii colectivităţi? Nu ştiu din care parte trebuie stăruit pentru reuşită, dar ştiu că totul se va produce din nou şi din nou numai prin intermediul omului. De aceea cred că grija mea pentru om nu a fost zadarnică, după cum zadarnică nu va fi nici grija voastră faţă de el. De aceea, iubiţii mei prieteni, chinuiţi-vă cu moştenirea pe care v-o las şi nu-l părăsiţi pe om. Credeţi în el, aşa cum cred şi eu.

Strânsoarea degetelor sale cedă şi acum bătrânul filosof îşi aţinti privirea asupra lui Platon:

— Nu fiţi trişti şi nu vă speriaţi de ceea ce v-am spus. Eu am fost multă vreme singur împotriva Hidrei răului, acum însă voi sunteţi o mulţime de socratieni. Primiţi de la mine, voi tinerii, cunoaşterea mea, dobândită la sfârşitul vieţii mele. Şi porniţi de la ultima mea cunoaştere spre o cunoaştere nouă. Frământaţi-vă cu treaba asta mintea şi câştigaţi pentru acest scop pe cine puteţi. Aşa cum s-a schimbat lumea înaintea noastră, aşa se va schimba şi după noi. Dar pentru asta nu-i îndeajuns o singură pereche de mâini şi un singur creier. Iar voi, sânge din sângele meu, fiţi printre acei ce vor croi lumii drumul schimbării spre mai bine.

Se uită o clipă la prietenii săi, care continuau să arboreze o mână tristă şi, petrecându-şi palma peste frunte, reluă:

— Ce se întâmplă cu mine? Cu noi toţi? Pe toţi demonii! An uitat să bem. Toarnă-mi, Apolodor!

Băură cu toţii, în afară de Platon. Socrate surprinse acest lucru.

— Ce-i cu tine, băiete? Eşti tare palid! Te doare ceva?

— Mă doare. Durerea ta mă doare, răspunse Platon, sprijinindu-se de zidul chiliei.

10.

Platon căzu la pat.

— Vreau linişte. Plecaţi cu toţii, le ceru el celor din casă, care stăteau grijulii în jurul lui. Tu, Dido, rămâi!

Dido se aşează pe o blană de leopard, în aşteptarea altor porunci. Platon zăcea întins pe o canapea suspinând. Durerea lui Socrate devenise durerea lui, dar el nu era atât de tare ca Socrate. N-avea sănătatea şi rezistenţa lui. În cap i se cuibărise haosul prăpăstioaselor contradicţii ale Atenei – imaginea acesteia înfăţişată de Socrate. Ce moştenire cumplită ne lasă bunul nostru dascăl!

Îl scuturau frigurile. Picioarele îi erau reci ca gheaţa. Tânăra sclavă, Dido, înşiră în jurul patului său un cerc de vase pline cu cărbune de lemn încins.

Dogoarea care bătea asupra lui nu-i încălzea picioarele, iar fumul răspândit de tăciunii aprinşi îl îneca. Începu să tuşească, şi-i ceru sclavei să scoată din odaie vasele cu cărbuni.

Dido umbla desculţă şi tălpile ei trandafirii se dezmierdau pe netezimea mozaicului alb-negru. Zgomotul paşilor ei nu-l tulbura pe Platon dar, la un moment dat, un vas îi scăpă din mâini, stârnind un zgomot asurzitor.

— Ce faci, nefericito? gemu el.

— Iartă-mă, stăpâne. Dar când eşti tu bolnav, eu însămi sunt bolnavă şi tremur toată.

Îi zâmbi, dar el n-o văzu, se apropie de patul lui, dar el n-o auzi. Abia când îi atinse cu buzele ei piciorul, se înfioră ca de o sperietură şi

murmură, în surdină:

— Eşti drăguţă şi bună, dar acum vreau linişte!

Se retrase supusă şi, aşezându-se la loc, pe pielea de leopard, îl supraveghe pe suferind de la distanţă.

Răsufla din greu. Ceva îi strângea capul ca un cerc. Vru să-l smulgă, dar degetele lui nu pipăiră decât părul năclăit de sudoare. Ceva îi apăsa toracele. Îşi plimbă mâna pe piept, dar nici aici nu găsi nimic în afara ţesăturii fin al chitonului.

Dido îl vedea luptându-se necontenit cu ceva ce-i provoca un chin insuportabil. Pleoapele i s-au înroşit şi roşu e şi albul ochilor săi. Da, şi ochii lui suferă acum. Cât e de firav şi de sensibil! Până şi lumina îl supără! îşi spuse Dido, în sinea ei. Se ridică şi, încet, având grijă să nu se lovească inelele unul de altul, trase draperia. Apoi pulveriză în odaie un parfum înviorător. Aşa o să respire mai bine.

Platon era cu gândul în altă parte. Din casa lui comodă şi luxoasă, se trezi în chilia închisorii, acolo unde nu de mult îi spusese lui Socrate: Dacă nu voi găsi în Atena destulă linişte şi siguranţă, voi pleca.

Îşi încreţi fruntea. Arhonţii au refuzat oferta bănească a celor doi tebani – Kebes şi Simias – refuzând astfel să-i comute lui Socrate pedeapsa cu moartea prin otrăvire, în pedeapsa cu amenda. E limpede că în Atena nu voi fi nici eu în siguranţă. Anitos n-a fost singurul împotriva lui Socrate. Mai sunt şi alte persoane influente, care vor să scape de el aşa cum a vrut Anitos...

Şi când acest lucru se va întâmpla, neînsufleţitul Socrate va trage după el alte victime, iar eu sunt ataşat de el *prin* legături trainice... De aceea, trebuie ca eu, viul, să-l trag pe el printre cei vii şi să nu îngădui ca el, mortul, să mă târâie pe mine, viul, printre morţi. Cam aşa se prezintă lucrurile. De frică, se mişcă un pic. Vârfurile ascuţite ale durerii îl pătrunseră până în adâncul creierului. Îngrozit, scoase un ţipăt strident.

— Doreşti ceva? îl întrebă Dido.

— Da, răspunse el, cu înfrigurare. Sărută-mă, Dido, sărută-mă pe obraji, pe tâmple, sărută-mi fruntea, părul – nu, nu aşa – uşor de tot, uşor, doar atât cât să simt atingerea buzelor tale.

Fericită, Dido, îi împlinea toate dorinţele. Gândul lui Platon plecă iar departe: Sicilia? Îl cunoaşte bine pe Dyonisos, tiranul Siracuzei. Să se refugieze la el, cât să lucreze? Ori în altă parte?

Dido îl săruta uşor pe frunte şi cu tenul ei catifelat îi ştergea broboanele de sudoare.

— Da, spuse deodată Platon, cu voce tare.

Dido îşi închipui că acest da era o expresie a mulţumirii lui pentru mângâierile ei şi, într-o bucurie spontană, îşi lipi buzele de palma lui, ca o nevăstuică însetată de sânge.

— Da, Sicilia, rosti el, cu inima uşurată. Iar tu, zăpăcito, tu nu mai ştii unde mi-e gura?

Îl sărută pe buze, apoi îl întrebă:

— Nu te chinuiesc?

Şi, în aceeaşi clipă, Platon simţi prin chitonul lui şi prin peplumul din ţesătura subţire al Didonei, sfârcurile sânilor ei tari, care îi apăsau pieptul.

— Nu, răspunse el, de la tine nimic nu mă doare.

— Te pot face bine?

— Boala mea e o boală sufletească şi pe asta trebuie să o birui eu singur. Dar tu îi îndulceşti violenţa.

— Şi sufletul meu e suferind, murmură Didona, cu sfială. Să nu mă pedepseşti pentru ceea ce îţi voi spune.

— Ştii bine, Dido, că pe tine nu te tratez ca pe o sclavă. Tu eşti prietena mea, dulcea mea prietenă.

— Tu însă, dragul meu, nu-mi îndulceşti suferinţa. Dimpotrivă, o sporeşti. Mi-ai arătat ce-i fericirea, dar pentru mine ea nu-i decât o nălucire.

Şi, rostind aceste cuvinte, Dido se ridică în picioare. Peplumul ei avea culoarea roşie-cafenie a trunchiului de pin, iar părul îi era împodobit cu panglicuţe verzi. De urechi îi atârnau cercei de aur şi auzul ei era la fel de neliniştit ca şi toată fiinţa ei.

E frumoasă şi se pare că a început să fie conştientă de frumuseţea ei, îşi spuse Platon, în sinea lui.

— Nălucire? Şi de ce suspini? Nălucirea ţine de viaţă, ca o necesitate a ei indispensabilă. Iar uneori, e mai frumoasă şi mai strălucitoare ca realitatea.

— Şi cu cât e mai strălucitoare, cu atât mai rău trăieşte omul după ce nălucirea dispare, spuse Dido, cu ochii scăpărând de o tainică mânie.

— Îţi pare rău că te-am luat lângă mine?! întrebă Platon, posomorât.

— Şi da, şi nu, răspunse Dido, nemaiputându-se stăpâni: Tu, fericitul. Îmi presari din fericirea ta câte puţin, aşa cum arunci grăunţe porumbeilor tăi. Trebuie să gânguri mult până să capeţi un grăunte de fericire...

Socrate îi veni din nou în minte lui Platon. Ce bine ştie să vadă bătrânul meu dascăl în sufletul acestor oameni.

— Crezi despre mine că sunt un om rău, dragă Dido? întrebă Platon, cu aceeaşi voce calmă şi binevoitoare.

— Pe Afrodita! exclamă femeia. Jur că nu!

— Atunci crezi că sunt bun?

— Da, cred.

— Şi totuşi nici omul bun nu poate face tot ceea ce altora li se pare că e bine. Sunt lucruri, frumoasa mea, care pot fi schimbate şi altele care trebuie să rămână aşa cum sunt.

Dido pricepu. Sclavul sclav. Stăpânul stăpân. Şi el m-a înţeles pe mine: prea multe mi-am permis. Mă bucur de cea mai frumoasă nălucire şi nu sunt mulţumită. Dar mâine? Mâine ce mă aşteaptă? Cum să nu mă gândesc la asta? Cum să nu-mi fie teamă de ziua de mâine?

— Se întunecă, spuse cu voce blajină. Doreşti să aprind candelabrul?

— Aprinde-l!

Dido ieşi supusă; peste puţin timp se întoarse cu o torţă şi aprinse pe rând, toate felinarele candelabrului. Apoi se uită la Platon. Chitonul lui era doar un pic mai alb decât chipul său. Durerea îi revenea. Îşi petrecu palma peste obraz, de parcă ar fi vrut să trezească la viaţă sărutările ei. Erau ultimele. Sărmana mea Dido!

11.

O zi şi o noapte la pat, la adăpostul plăcut al casei sale, sub îngrijirea delicată a Didonei şi Platon se simţea mai bine. O baie, un masaj uşor pe tot corpul, o gustare de dimineaţă bună şi nu se mai întoarse la pat.

Ieşi în peristil, unde întotdeauna se înviora. Se aşeză într-un jilţ, la umbra colonadei. Era locul său preferat. Aici cerea, de obicei, să i se aducă măsuţa şi uneltele de scris, aici îşi desfăta nările cu parfumul trandafirilor, aici îşi scria meditaţiile, aici îşi însuşea ideile lui Socrate, formulându-le în stilul său propriu, ca apoi să le alcătuiască într-o formă literară integrală.

Aşa se întâmplă şi acum. Compara spusele lui Socrate despre durerea sa cu greaua îndatorire ce-i revenea lui din acest testament. Încerca dar nu izbutea să ajungă la o concluzie fermă. De la ce depărtare vede bătrânul Socrate schimbările necesare în organizarea statului! E ca şi când ar întrevedea alcătuirea statului fără sclavi. E oare cu putinţă aşa ceva? Cine să facă toate muncile în locul lor? De la ce distanţă vede el toate astea? Ori poate vede departe? îşi spuse Platon, răsucind în mână condeiul de papură. Zâmbi şi îşi dădu singur răspunsul: bătrânul a dat în mintea copiilor!

Răcoare. De ce mi-e iarăşi frig? Am ajuns iar în chilia lui de piatră? De ce trebuie să mă ţin mereu de el?

Îşi trase peste scurtul lui chiton doric o chlaină[4] lungă cu cusături înfăţişând tot felul de păsări de toate culorile. Să nu gândesc. Să nu gândesc! Gândirea doare. Apasă sufletul...

Îşi aţinti privirea asupra fântânii arteziene. Din copilărie se simţea bine în preajma ei. O botezase surioara fermecătoare. Fântâna susura, răsucindu-şi în bătaia vântului şuviţa sclipitoare şi stropind florile din jurul ei. În perdeaua subţire de ceaţă pe care o pulveriza în sus, se desenau dungile multicolore ale unui mic curcubeu.

Platon a crescut în mijlocul frumosului. Toate obiectele din casă, ornamentale sau utilitare, erau opere de artă. Îl privau de sentimentul fricii stârnit de spaţiile pustii. Prin formele şi culorile lor, prin redarea

---

[4] Îmbrăcăminte lungă bărbătească asemănătoare chitonului (n.t.).

unor figuri şi întâmplări din vechile legende, aveau darul să trezească în el fantezia şi să-i sugereze o adevărată bogăţie de idei.

Ca adolescent, adorase aceste legende, căutând în ele o semnificaţie mai adâncă. Erau pentru el un simbol al tainelor apariţiei şi existenţei Pământului şi a vieţii pe Pământ. Îi înfăţişau acel mister al destinelor asemănătoare cu destinele oamenilor într-un amestec de real şi ireal.

Oriunde cădea privirea – pe draperii, mozaicuri sau pe fresce – orice atingea mâna – o cupă, un sfeşnic, un scrin pentru păstrarea giuvaerurilor – pretutindeni se întâlnea cu înaripaţii Hermes şi Pegas, cu eroii legendari încleştaţi într-o crâncenă încăierare cu nişte fiinţe monstruoase, sau bătându-se între ei. În fiecare zeu, zeitate, demon de pădure, de apă sau de munte, în fiecare Satir sau nimfă, sălăşluia o părticică din viaţa omenească, o părticică din dramele şi tragediile trăite de pământeni.

Socrate tăgăduia existenţa olimpienilor şi a tuturor celorlalţi zei recunoscuţi de stat şi împotriva acestor zei – vietăţi, unele de-a dreptul sălbatice, îşi făurea imaginea unei divinităţi de un nivel superior, iar această divinitate se contopea în mintea lui cu binele, cu frumosul şi cu virtutea.

Platon care cunoştea din adolescenţă ideile lui Socrate a mers cu ele şi mai departe, socotind această divinitate nedreaptă în afara sferei umane, şi a definit binele ca pe în zeu în sine. De aceea, în ciuda legilor care domneau, Platon vedea în Socrate, în afara omului bun şi drept, un om extrem de evlavios.

Oftă. Ce frumos ar putea fi pe această lume. Dar pentru asta, tot ce e viaţă ar trebui să fie pătruns de armonie. Platon tânjea după linişte; îi displăcea tot ce era furtunos, sălbatic, neorânduit. Personal, se simţea mai bine la adăpostul singurătăţii sau într-o societate aleasă, docil în învălmăşeala şi vacarmul pieţii, unde Socrate era în elementul lui. Considera că statul ar trebui să creeze un climat prielnic liniştii sufleteşti. Şi socotea că dirijarea unui asemenea stat ideal ar trebui încredinţată unui om înţelept, unui filosof. Dar în visul lui despre înţeleptul filosof-conducător, el nu-şi punea de loc întrebarea ale cui interese ar trebui să

apere un astfel de domnitor. N-avea perspectiva largă a lui Socrate, capacitatea acestuia de a-i cuprinde pe toţi oamenii din jurul său. Împărţea populaţia pe principiul stărilor şi îi avea în vedere pe toţi locuitorii, cu excepţia sclavilor pe care nu-i considera oameni în această societate, în ciuda faptului că în Atena ei erau aproape la fel de numeroşi ca oamenii liberi. În acelaşi timp ştia că unii sclavi erau mai instruiţi, mai generoşi şi mai distinşi decât stăpânii lor. Se întâlnea el însuşi cu acest fenomen, îl cunoştea de la Socrate, dar pragul visului său, sclavii tot nu-l depăşeau.

Şi iată, deodată Socrate îi înghesuie cu de-a sila în faţa lui. Lăsă pe masă condeiul de papură. Azi nu e în stare să se concentreze. Poate după ce povestea cu Socrate va lua sfârşit, iar el, Platon va fi undeva, departe de Atena...

— Dido! strigă el. Te văd. Stai ascunsă după tufele de lauri şi mă urmăreşti din ochi. La ce bun? Hai, ieşi mai bine din ascunzătoare şi dansează.

Dido se strecură din spatele crengilor de laur şi, de la primii paşi, începu să danseze. Aluneca printre statui şi flori, arcuindu-şi trupul mlădios, în timp ce peplumul neîncheiat se desfăcea, dezvăluindu-i coapsele zvelte până la şolduri. Sânii ei, vizibili prin ţesătura străvezie, nici nu se clinteau în timpul dansului.

Platon degusta cu nesaţ această clipă, clipa melancoliei despărţirii de casă, clipa nostalgicei despărţiri de frumuseţile vii şi de frumuseţile neînsufleţite din jurul lui.

O chemă pe Dido lângă el. Fata se sperie, văzându-l cu pumnalul în mână, cu toate astea se apropie supusă şi devotată, în acelaşi pas de dans şi, aruncându-şi cu o mişcare violentă capul pe spate, îi întinse gâtul dezgolit. Platon i-l sărută cu gingăşie. Reteză apoi cu pumnalul câţiva trandafiri galbeni şi-i împodobi părul negru şi lucios.

— Dansul tău e o poezie a mişcării, spuse el adânc mişcat. Arta ta trebuie încununată.

Fata radia de bucurie. Să bănuiască ea oare că aceste zile sunt zilele mele de bun rămas? Nu, nu bănuieşte. Surâde şi asta e bine. Nu vreau s-o

văd plângând.

În clipa aceea auzi zgomotul inelului de la poartă şi, numaidecât, o voce cunoscută. Se minună văzându-l pe bătrânul Criton, care bătuse drumul până la el, dar, totodată, îl cuprinse un fior de teamă.

Criton, înfăşurat într-un himation dintr-o ţesătură fină, cu falduri bogate, venea spre Platon, traversând grăbit colonada de marmoră. În ciuda vârstei sale înaintate, avea un mers energic şi cât se poate de sprinten.

— *Chaire,* dragul meu.

Platon îl întâmpină cu braţele deschise.

— *Chaire,* distinse oaspe.

— Am nevoie de tine, băiete.

— De mine? întrebă Platon şi înfiorarea lui crescu.

— Da, de tine. Şi mă bucur că te-ai restabilit.

Şi, apucându-l de mijloc, Criton îl conduse – mai curând ca amfitrion decât ca oaspete – spre o bancă de marmoră, adăpostită la umbra unei arcade. Chiar în faţa lor, zburdalnicul Eros, pe al cărui chip se citea o expresie ştrengărească, de copil, îşi încorda arcul, ţintind spre ei cu săgeata sa distrugătoare de inimi.

— Da, dragostea, zâmbi Criton. Multe e în stare să facă dragostea. Şi, aplecându-se spre urechea prietenului, se grăbi să adauge: îţi aduc o veste secretă.

— Bună? încercă să ghicească Platon, din intonaţia oaspetelui.

— Doar cu speranţa de a fi bună, îi răspunse Criton, oftând, după care îi povesti cum, împreună cu prietenii săi, a pregătit totul pentru fuga lui Socrate din închisoare. Fuga trebuie să se producă neapărat în noaptea asta, întrucât de la Egina a fost anunţată apariţia la orizont a trierei de pelerinaj, aflată în diurn spre Atena. Mâine, închisoarea va fi încercuită de oameni şi paznici şi fuga n-ar mai avea şanse de reuşită.

— Şi în noaptea asta va reuşi? întrebă Platon, cu nerăbdare.

— Sperăm. Temnicerii şi paznicii au căpătat de la mine o răsplată îndestulătoare pentru cele câteva clipe de neglijenţă întâmplătoare. De altfel, Socrate e păzit tot timpul cu neglijenţă şi, fireşte, nu întâmplător.

— Asta înseamnă că nu întreprinzi un lucru primejdios. Dar, prin asta, nu te pui în primejdie pe tine şi pe ceilalţi? mai întrebă Platon.

— Ba da, răspunse Criton. Şi pe tine am de gând să te pun în pericol.

— Asta o faci din dragoste?

— Socrate o merită...

— Mă gândeam la mine, scumpe prietene. Cerându-mi să fac ceva pentru salvarea lui Socrate, îţi manifeşti un sentiment de dragoste faţă de mine, ţinu să precizeze Platon.

Criton se bucură nespus de cuvintele lui. Aşa vorbeşte un adevărat prieten, îşi spuse în sinea sa, după care îl rugă să-i dea o mână de ajutor, spre a-l convinge pe Socrate să accepte fuga. Platon se miră că-i cerea un lucru atât de mărunt, după el de-a dreptul inutil.

— Sunt sigur că nu va fi nevoie. Va accepta bucuros propunerea noastră.

— Eşti chiar atât de sigur?

— Are de ales între două lucruri. De ce l-ar prefera pe cel mai rău, de vreme ce iubeşte viaţa?

— Dar oare în timpul procesului său n-a dovedit că-i pasă mai mult de alte lucruri decât de propria sa viaţă?

— Unul din principalele sale deziderate, în ceea ce priveşte individul şi societatea, este justiţia, spuse Platon, pe un ton atât de stăruitor, încât se părea că în faţa lui s-ar fi aflat Socrate însuşi. Şi tu, scumpe Criton, prin fapta ta, săvârşeşti un act de justiţie – iar el, dacă ar rămâne aici, s-ar supune de bunăvoie nedreptăţii şi samavolniciei.

— Îmi dau seama de asta, tinere prieten, încuviinţă Criton. De aceea mă îngrijesc să nu se întâmple aşa. Din dragoste pentru el dar şi din dragoste pentru Atena, ca să nu fie pătată de această crimă judiciară.

Platon simţi cum i se usucă gâtlejul şi, în felul ăsta, îşi aduse aminte că amfitrionul lasă azi de dorit.

Bătu din palme şi după ce un sclav sosi în grabă, făcându-le o plecăciune celor doi stăpâni, îl întrebă pe Criton:

— Ce fel de vin doreşti, distinsul meu oaspe?

— Alb, răspunse Criton.

Într-o clipită fu adus vinul, craterul de amestecat şi două cupe gravate cu bacante dansând.

Criton învârtea în mână cupa, examinându-le cu atenţie pe exuberantele dansatoare. La un moment dat, întrebă:

— De ce crezi, dragă Platon, că te-am căutat tocmai pe tine?

La privirea mirată a amfitrionului, oaspetele continuă:

— Tu, dragul meu, eşti gata oricând să părăseşti Atena. Ai spus acest lucru. Şi dacă ţie asta ţi se pare a nu fi un lucru dureros, eşti singurul care ai putea să-i uşurezi şi lui inima, determinându-l să facă acest pas. Ai mulţi prieteni în toată Elada. Şi eu la fel. Ar avea la cine să tragă. Dacă ar şti că o să vă puteţi întâlni oriunde, chiar şi în afara patriei şi că prin tine ar avea şi acolo, o părticică din Atena, poate că s-ar decide mai uşor.

— Să părăsească Atena?!! se aprinse Platon. Asta ar fi şi pentru mine un pas dureros, scumpe Criton. Dar dacă vreau să o fac, îndeplinesc destinul filosofului, destinul unui fiu al lui Socrate şi voi pleca, dar cu durerea în suflet.

Şi, arătând cu mâna spre peristilul de marmoră – numai statui, flori şi, la mijloc, îndrăgita fântână arteziană, numită de el Surioara fermecătoare – Platon adăugă:

— Priveliştea acestei case primitoare îmi va lipsi ca aerul, fără ea voi sângera, dar plec, fiindcă trebuie să-mi urmez destinul.

— Văd că am făcut o bună alegere, spuse Criton, strângându-i mâna cu căldură. Şi acum să ne grăbim, să ajungem cât mai repede la Socrate.

12.

Se gândeşte la moarte, se pregăteşte de moarte, mâine urmează să plece în lumea drepţilor şi ei vor să-l întoarcă din calea lui şi să-l trimită înapoi, pe drumul vieţii.

Şocul era prea mare. Se prinse cu mâinile de marginea patului, să nu se răstoarne. Gândul întoarcerii la viaţă îi încinse inima. Nu mai putea să-şi tragă răsuflarea. Nu mai putea să vorbească.

Cei ce veniseră să-i ofere libertatea cu ochii luminaţi de bucurie, se uitau acum la el, înfricoşaţi, văzând în ce hal l-a adus vestea lor cea bună.

Te pomeneşti că-l doboară de tot...

Apolodor se aşeză lângă el şi, cuprinzându-l cu amândouă braţele pe după umeri, îl sprijini să nu cadă. Socrate nu se împotrivi. Răsuflarea începu să-i revină. Inima încinsă începu şi ea încet-încet să se liniştească.

Criton stabilise dinainte că la această convorbire pot fi prezenţi numai acei discipoli şi prieteni ai lui Socrate care sunt iniţiaţi în pregătirile de evadare şi sunt dispuşi să-i dea o mână de ajutor în acest sens.

Unii stăteau pe jos, pe himationul împăturit, alţii în picioare, dar toţi erau înmărmuriţi şi pământii la faţă de atâta spaimă şi încordare. Socrate îşi dădu seama că îi speriase. Apucă mâna lui Apolodor, care-l sprijinea din spate, o aşeză pe genunchiul său şi, după ce i-o strânse cu putere, începu:

— Bunii mei prieteni! Sper că nu v-a prins mirarea că era gata-gata să fiu răpus?! Îi aduceţi bătrânului – căruia i se şi măsoară pentru mâine zeama de cucută – renaşterea, şi voi aţi vrea ca el să nu clintească nici măcar o geană?! Tu, dragul meu Criton, îţi închipui că sunt chiar atât de tare? Şi tu, Platon, care ai înclinaţia de a mă ridica deasupra oamenilor, te miri că povestea asta mi-a zdruncinat calmul în asemenea hal?

Îi ameninţă prieteneşte cu degetul, apoi reluă:

— Tăceţi, tăceţi! Cum văd, voi aţi vrea să faceţi din mine un erou legendar, un titan. Mi-a ajuns la ureche că aţi şi răspândit în rândurile tineretului tot felul de basme despre persoana mea. Iar acum v-ar prinde bine pentru şcolile şi papirusurile voastre, un alt lucru de necrezut: Socrate primeşte cu un calm imperturbabil, demn de un adevărat filosof, cea mai cumplită şi totodată cea mai îmbucurătoare veste. Aiuriţilor – continuă el râzând – oare voi nu ştiţi cât de mult iubesc eu viaţa? Fiecare îmbucătură de pâine o mestec cu evlavie între dinţi, până când se îndulceşte, cu fiecare duşcă de vin îmi delectez mai întâi cerul gurii, înainte de a-i da drumul pe gâtlej...

Îşi ridică privirea spre mica deschizătură din zidul chiliei:

— Să văd soarele! Să-l întâmpin şi să-l salut iarăşi în fiecare dimineaţă. *Chaire,* frăţiorul meu de aur! Razele soarelui de dimineaţă nu-s înţepătoare, ştiţi? Ne permit să ne uităm unul în ochii celuilalt...

— Ne aşteptam să te bucuri, îl întrerupse Criton, cu duioşie în glas.

Socrate îşi birui emoţia, cu un râs zgomotos:

— De bucurie că va ieşi de aici, moşneagul Socrate e gata-gata să-şi piardă minţile. De bună seamă, în celula asta toate au început să-l ardă. Iar vrea să bată străzile şi să stea cu fiecare la taifas… în toată Atena nu există palavragiu mai mare ca el…

Înmărmuri amintindu-şi de Atena lui, dar numaidecât îşi reveni:

— Discuţii cu meşteşugarii, cu târgoveţii, cu veneticii, cu elevii, cu gimnaştii, şi, în plus, mai şi bolboroseşte din somn. Aşa cum mărturiseşte Xantipa lui.

Acceptă într-un chip ciudat reîntoarcerea la viaţă, îşi spuse Platon, în sinea lui.

Încet-încet Socrate se liniştea, fără însă să renunţe la tonul vesel, care-l ajuta să se liniştească.

— Se cuvine, dragii mei, să vă mulţumesc, spuse el făcându-le o plecăciune. Dar, prin asta, voi vă atrageţi asupra voastră nişte necazuri mari şi asta numai pentru ca eu să-mi pot desfăta gura cu toate delicatesele, la prietenii lui Criton din Tesalia. Cu alte cuvinte, eu tot nu scap de

pritaneu, chiar dacă va fi vorba de unul, oarecum, diferit. Mda, ar fi frumos s-o duc în felul ăsta – şi încă până la adânci bătrâneţi…

— Ai merita-o din plin, după toată lipsa de recunoştinţă de care ai avut parte aici, interveni Platon.

— Da, zâmbi Socrate, ar fi altceva decât să mă ciondănesc cu Ramadante – undeva pe o pajişte presărată de asfodele palide – dacă sunt credincios sau necredincios. Oricum, nu va şti să se descurce cu mine. În Tartar nu va putea să mă azvârle, pentru că sunt credincios, iar în Eleusis nu mă va lăsa să intru, pentru că sunt necredincios.

Amuţi şi îşi spuse în sinea lui: Dacă aş fugi din închisoare, m-ar aştepta acelaşi lucru. N-aş fi nici cetăţean al Atenei, nici al obştei în care mă trimite Criton. Alungă însă acest gând şi isprăvi ce avea de spus:

— Va fi frumos să continui discuţiile mele cu Platon, care îmi promite că va veni să mă viziteze în Tesalia. Şi sunt sigur că şi mulţi alţii dintre

voi vor veni la mine, călare pe măgari, ori pe cai – şi astfel, „casa gândirii” mele care, vremelnic, s-a mutat aici, la închisoare, se va muta din nou, de data asta ceva mai departe. Întocmai aşa vezi tu lucrurile, dragă Criton şi voi toţi, nu-i aşa, dragii mei?

Se declarară de acord, şi-i făgăduiră să nu-l părăsească şi să meargă să-l vadă oriunde s-ar afla. Numai Criton îi răspunse altfel decât ceilalţi:

— Bagatelizezi lucrurile, frăţioare. Râzi. Cum văd, te agăţi mereu de veselul şi zglobiul tău Democrit, şi în felul ăsta îţi recâştigi buna dispoziţie.

— Aş zice, replică Socrate, că niciodată n-a cunoscut bătrânul vostru dascăl fericirea pe care o cunoaşte acum, pentru că niciuna n-a venit până acum să-i înlocuiască acea cupă... ştiţi voi care.

Vedea cât se bucurau cu toţii de bucuria lui, şi cu un zâmbet discret, puţin visător, îl asculta pe Criton care, cu sufletul la gură, îi înfăţişa cu câtă grijă pusese totul la cale pentru evadarea lui. Temnicerul şi ajutoarele lui au şi fost mituite. La fel şi slujbaşii arhonţilor. Niciunul dintre ei nu va vedea şi nu va auzi nimic. Iar cel care îi va deschide poarta închisorii şi asupra căruia va fi aruncată vina pentru fuga lui, va fugi şi el în această noapte. Ceea ce arhontele basileus a refuzat să ia de la Kebes şi Simias pentru visteria statului, în schimbul eliberării lui Socrate, vor lua cu bunăvoinţă aceşti oameni simpli şi, în plus, cu conştiinţa că libertatea lui Socrate este o cauză dreaptă.

— Da, totul se arată realizabil, de-a dreptul ispititor, interveni Socrate, complăcându-se în situaţia expusă de Criton. Nici nu e de mirare că aşa vi se pare vouă, tuturor, şi ţie, scumpe Criton, bărbat cu atâta experienţă. Dar să nu ne grăbim – îi ceru el vechiului său prieten: Nu ştiu câtor oameni, sau măcar dacă există asemenea oameni cărora să li se fi întâmplat ceea ce mi se întâmplă mie. Hai să discutăm despre asta mai amănunţit. Căci, slavă zeilor, avem o zi întreagă înaintea noastră...

— Cu plăcere, scumpe prietene, încuviinţă Criton, în definitiv, despre altceva nici n-am fi în stare să vorbim.

— Bine, începu Socrate. Să admitem deci că totul se va petrece aşa cum spune Criton şi eu voi ieşi cu bine l din închisoare. Acum însă

închideţi cu toţii un pic ochii şi imaginaţi-vă această noapte şi pe mine, în toiul ei. Da, eu – care toată viaţa am fost lipit de Atena ca o caracatiţă, acum moşneag bătrân, mă furişez pe porţile ei, ca un răufăcător. Aud paşi în urma mea, mă ascund pe după stâlpi... Dar, apropo, ce travestire mi-aţi pregătit? Dascălul vostru – aşa se zice – e păstor. De bună seamă, intenţionaţi să mă travestiţi în păstor. Parcă văd! Pe cap o să-mi vârâţi o pălărie de paie, cu boruri mari, şi o să mi-o legaţi cu o panglică sub bărbie, o să mă înfofoliţi într-o mantie lungă, în picioare o să-mi puneţi ghete înalte cu şireturi, în mână o să-mi înfigeţi un toiag mare – şi din mine ce-o să mai rămână? Doar barba – iar barbă poartă mulţi bărbaţi; o să mă mascaţi frumos, nu-i aşa?! Atât de frumos, încât o să dispar cu totul de pe lumea asta...

— Nici vorbă de aşa ceva, frăţioare, îi curmă şirul vorbirii Criton. Nişte oameni anume angajaţi, te vor duce

cu lectica, în chip de medic care merge să vadă un bolnav.

— De medic aţi avea nevoie, cred eu, voi, bunii mei prieteni, şi asta chiar acum, interveni Socrate pe un ton dojenitor. De teamă pentru soarta mea, vi s-a mfierbântat mintea. Fără glumă, luaţi spusele mele în serios şi căutaţi să puneţi faţă în faţă motivele în favoarea şi împotriva fugii mele.

— Mă rog, fie, ăsta-i procedeul tău obişnuit. Încuviinţă Criton şi se grăbi să adauge tăios: Nu uita însă că eşti dator să-ţi păstrezi viaţa de dragul familiei tale, de dragul prietenilor tăi şi de dragul Atenei.

Soţia, fiul, Mirto, prietenii, Atena – o negură asemănătoare aceleia care-i întunecase vederea în timpul procesului, îl orbi şi acum, fixându-i în minte acelaşi gând: soţia, fiul, Mirto... îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile şi făcu o plecăciune până la genunchi.

— Bea, recunoscu el vocea lui Platon. Bea, să te înviorezi.

Socrate se îndreptă din şale. Negura se risipi şi acum, ca atunci, la judecată.

— Mulţumesc, Platon, nu te refuz. Şi, luând ulcica din mâna lui, spuse:

— Să mâncăm şi să bem împreună. Grijile şi necazurile îl istovesc pe om mai mult decât spartul şi căratul pietrei.

Îi făcură pe plac. El însă mâncă puţin. Se mulţumi cu un pic de brânză şi câteva măsline murate.

La un moment dat, văzându-şi prietenii mâhniţi de tăcerea lui şi vrând să le spulbere nerăbdarea, se grăbi să vorbească, mestecând încă ultima măslină:

— Ceea ce îmi propuneţi voi, dragii mei, e un lucru frumos şi urât, bun şi rău deopotrivă. În enumerarea ta, scumpe Criton, ai uitat să pomeneşti personajul principal, adică pe mine. Şi, pe urmă, pe duşmanii mei…

— Foarte bine, adaugă-te deci pe tine şi adaugă-i şi pe duşmanii tăi în această enumerare, îi răspunse Criton. Asta nu va face decât să-ţi înlesnească hotărârea de a pleca de aici cât mai repede şi cât mai departe.

Acum Socrate îl cuprinse pe Apolodor cu braţele pe după umeri.

— Aşadar, îmi oferiţi viaţa în locul morţii, adică lucrul cel mai frumos şi mai bun, din punctul nostru de vedere, prietenii mei credincioşi.

— Acum numai tu poţi înlătura nedreptatea săvârşită împotriva ta şi nimeni altul. Ori, poate mai e cineva?

— Continuă, Criton, îl îndemnă Socrate. După mine, cuvântul tău nu s-a încheiat aici.

Înfiorat mai rău decât Socrate, de parcă în joc ar fi fost propria sa viaţă, Criton nu ştia în clipa aceea ce ar mai fi avut de adăugat. În disperare de cauză, explodă, aţintindu-şi privirea asupra lui Platon.

— Ajutaţi-mă careva să-l răpun pe acest încăpăţânat!

— Legile ateniene sunt sfinte pentru toţi cetăţenii, interveni Platon, palid la faţă. Fiecare dintre noi e dator să le respecte şi să li se supună. Dar, în cazul lui Socrate, nu legile au fost acelea care au vrut să-l distrugă, ci oamenii! Iar acum, e de datoria lui şi a noastră să soluţionăm această dilemă.

Criton auzi un foşnet în spatele uşii şi se duse să vadă cine trage cu urechea. Era temnicerul care urma să-i înlesnească fuga arestatului.

— Nu vrea să se învoiască? îl întrebă el pe Criton, în şoaptă.

— Nicio grijă, se învoieşte el, dar aşa îi place lui, să mai chibzuiască niţel lucrurile.

— Păi da! Un om deştept ca el.

— Dar tu ce faci aici?

— Stau de pază. Faceţi prea mult tărăboi. La o adică, vin peste voi şi vă dau de veste.

În chilie răsună vocea melodioasă, caldă şi captivantă a lui Socrate:

— V-aţi încălţat cu legile? Foarte bine, Voi, cei în viaţă, care vreţi să trăiţi / se uită la Platon /, n-aveţi voie să vă ridicaţi împotriva lor. Nu mă voi ridica nici eu. Dar dacă azi vom ajunge la concluzia că e mai bine să mă supun acestor legi, atunci moartea mea va determina pe de-o parte nevoia de a fi schimbate, iar pe de alta, obligaţia de a nu fi încălcate. Am stat în faţa Curţii cu juri, care este, totodată, şi tribunalul suprem, aşa că nu mai am cui să mă adresez, ca să fac apel, sau recurs. După ce sentinţa va fi executată, sub presiunea opiniei publice, un corp de judecători şi experţi în materie de drept, vor cerceta şi vor reanaliza legile, şi dacă vor găsi anumite lipsuri sau imperfecţiuni, vor întocmi un proiect de îmbunătăţire, pe care îl vor supune spre aprobare adunării poporului. Este aşa?

Nimeni nu se încumeta să-l contrazică. Lui Socrate i se făcu milă de Platon:

— Vezi, vezi, băiete, tu însuţi – şi cu cât zel – mi-ai împins mai aproape de gură cupa cu zeamă de cucută.

Platon se făcu roşu ca para, dar nu se dădu bătut:

— Pentru îmbunătăţirea legilor să se bată alţii – nu tu, mielul destinat sacrificării!

I se alăturară şi ceilalţi şi, un timp, nu-i mai dădură răgaz să vorbească:

— Tu n-ai voie să te sacrifici, de dragul meu!

— Te rugăm! Gândeşte-te atât la noi cât şi la tine!

— Nu ne întrista! Ţi-a mai rămas doar o noapte!

— Pe toţi demonii! se înfurie Socrate. Voi mă întristaţi pe mine! Sicofanţii mişună şi pândesc în toată Atena, îi simt cum adulmecă până şi zidurile închisorii mele, ca dulăii. Soarta mea e pecetluită, a voastră nu. Sfârşitul vieţii mele e determinat de însăşi desfăşurarea ei. Cum ar fi ca voi, tocmai voi, prietenii mei cei mai apropiaţi, să mă îndepărtaţi de ţintă,

prin nechibzuinţa voastră? Să primesc eu de la voi o binefacere îndoielnică şi, în felul ăsta, să risc ca din cauza mea să ajungeţi voi în faţa judecăţii? Eu m-am dăruit vouă bucăţică cu bucăţică, pentru ca şi voi, la rândul vostru, să mă împărţiţi, bucăţică cu bucăţică, altora. Ne iubim şi trebuie să ne iubim şi mai mult tocmai în această clipă grea pentru mine şi pentru voi. Dar fiţi înţelepţi, dragii mei! Doar n-o să ne apucăm acum să ne facem rău unii altora.

De temnicerul cu urechea lipită de uşa bătută cu fier a celulei, se apropie Mirto.

— Acum nu te las să intri, îi spuse temnicerul.

— Dar alţii sunt acolo, îi aud vorbind. A spus el că nu vrea să mă vadă astăzi?

— Aşa-i porunca. Mai mult nu trebuie să ştii.

— Mai târziu mă laşi? stărui Mirto, arătându-i în palmă ispititoarea agrafă de aur, cu pietre preţioase.

Temnicerul îi închise palma cu toată puterea spre a nu fi silit să privească superba agrafă:

— Nu, n-o iau! De la tine nu iau.

— Spune-mi atunci, om bun, când crezi că o să pot intra la el?

— Mai întâi să se isprăvească povestea acolo, înăuntru.

— Despre ce discută?

— Nu ştiu, tăgădui temnicerul.

— Cum nu ştii, de vreme ce stai şi tragi cu urechea în spatele uşii?

— Nu prea pricep ce spun ei, o scăldă temnicerul.

— Lasă-mă şi pe mine să ascult. Eu îi cunosc mai bine decât îi cunoşti tu. Aş putea mai curând să desluşesc ceva din discuţia lor, insistă Mirto, încercând să se posteze în dreptul uşii.

— Pleacă! Pleacă de aici, îţi spun! se răsti la ea temnicerul. Du-te şi te aşază pe banca de colo. Şi dacă nu te astâmperi, o întinzi acasă, ai înţeles?!

Mirto se aşeză pe bancă, în timp ce temnicerul îşi lipi din nou urechea de uşa celulei.

13.

Pe bocceluţa desfăcută, mai zăceau câteva măsline. Socrate, îngândurat, începu să le adune la un loc. Măslinele murate erau aproape negre. Bobii negri îşi spuse Criton, în sinea lui, posomorându-se la faţă.

— Te joci cu moartea, i se adresă el şi, în acelaşi timp. Râzi. Te-ai hotărât totuşi să ne asculţi şi să fugi de ea? Ori te joci şi cu noi?

— Un pic. Aşa cum vă jucaţi şi voi un pic cu mine, îi răspunse Socrate, rostogolind iar cu degetul o măslină din grămadă.

Până atunci timpul se târâse încet dar, odată cu trecerea amiezii, începu să zboare. Antistene, aşezat pe mantia împăturită, lângă Socrate, nu mai putea să suporte starea de tensiune care creştea tot mai mult în celulă. În culmea nerăbdării, atinse mâna lui Socrate, care nu mai contenea să se joace cu măslinele.

— Nu ştiu ce-i cu mine azi, de sunt aşa greu de cap, spuse el. Ajută-mă să înţeleg şi să clarific ce încheiere îţi determină ţie întreaga ta viaţă...

— Dacă îţi închipui că am trăit bine, atunci nici încheierea vieţii mele n-ar trebui să fie rea. Dacă ar fi trebuit să fie alta, atunci, categoric, una mai bună, îi răspunse Socrate.

— Mai ajută-mă, insistă Antistene. Tot nu înţeleg.

În chilia îmbibată de mirosul de laur pe cale să se usuce, se aşternu o tăcere adâncă. Nimeni nu scotea o vorbă, nimeni nu se clintea. Doar răsuflarea lui Platon şuiera întristător.

— Întrebarea mi-o pui tu, Antistene, dar răspunsul, sau mai degrabă, spovedania mea, vreţi s-o cunoaşteţi cu toţii. Ei bine. Dacă aşa stau lucrurile, atunci s-o cunoaşteţi.

Şi, încetând să se mai ocupe de măsline, Socrate se aplecă spre credincioşii săi prieteni:

— Toată povestea mea a început aici, în Atena şi se cuvine ca tot aici să se şi termine.

— Nu! strigă înspăimântat, Apolodor.

— Nu-l întrerupe! îl dojeni Platon. Socrate îşi ridică şi el glasul:

— Litigiul meu merge înainte şi eu nu pot fugi de aici, în toiul procesului. Asta ar însemna să dau dovadă de slăbiciune şi, în felul ăsta,

să întăresc poziţia duşmanilor mei.

— Vei sta la un prieten de-al lui Criton, obiectă Antistene.

Socrate îi replică, zâmbind cu amărăciune:

— Prietenul lui Criton nu mă poate descotorosi de duşmanii mei. Cu ăştia trebuie să mă răfuiesc eu singur. Uitaţi-vă, Meletos urmează să moară mâine în zori, ca şi mine. Cum va fi dacă între timp eu m-aş afla în libertate?

Meletos va fi executat pentru încălcarea legilor ateniene, iar eu, dacă aş fugi, m-aş face vinovat de aceeaşi încălcare, căci Meletos n-ar mai fi ucigaşul meu, iar pedeapsa lui ar fi, în cazul ăsta, nepotrivită, după cum, nepotrivită este, deocamdată, şi pedeapsa mea. Inimile drepte şi cinstite ale atenienilor se vor întrista şi întreaga Atenă se va apleca mâhnită asupra cadavrului său. Şi atunci acest duh rău se va bucura de compasiunea poporului, compasiune care azi, îmi aparţine mie. Asta aţi vrea?

— Bineînţeles că nu, dacă aşa prezinţi tu lucrurile, răspunse Antistene, supărat.

— Nu eu le prezint. Aşa stau ele în realitate. Să-l luăm acum pe Anitos şi să facem cu el aceeaşi analiză. Proprietarul atelierelor de pielărie, Anitos, profitor făţarnic, fuge, aşa cum ne-a ajuns la ureche – undeva, peste mare, ca să scape de pedeapsă. Dacă şi eu aş fugi de pedeapsă, el nu şi-ar săvârşi până la capăt crima împotriva mea. În schimb, dacă o săvârşeşte până la capăt, pe orice ţărm ar debarca, va fi întâmpinat ca ucigaşul meu şi va fi salutat cu o ploaie de pietre. Sofistul Licon, monstruosul trepăduş al demagogului Anitos... Dar ce-i cu tine, Antistene, ce s-a întâmplat?

— Nu mai pot! Nu mai vreau să te ascult, izbucni Antistene, astupându-şi urechile şi tremurând din tot corpul.

— Acum n-aveţi ce face, dragii mei, trebuie să rezistaţi.

— Vorbeşte, Socrate, îl îndemnă Criton. Vrem să auzim totul. Vrem să te înţelegem.

Socrate nu mai reveni la cazul Licon, care se asemăna cu al celorlalţi doi acuzatori ai săi.

— Atena, spuse el, oftând. La ea – mi-a atras atenţia bunul meu Criton – la ea ar trebui să mă gândesc. Toţi trebuie să ne gândim la ea, nu numai eu. Tu, dragă Criton, nu te gândeşti la ea. Mă trimiţi pe mine în Tesalia, la un prieten de-al tău. Foarte bine. Dar întreaga obşte de acolo, potrivnică Atenei şi orânduirii ei de stat, ce va spune?

Nu ţi-a dat de loc prin minte că toţi cei de acolo îşi vor bate joc de prostia atenienilor, spunând: Pe cel mai înţelept om al lor, care i-a sfătuit cum să devină fericiţi, au vrut să-l otrăvească, în timp ce noi îl cinstim, hrănindu-l regeşte. Nu te-ai gândit că aceşti răuvoitori se vor socoti mai buni decât atenienii şi vor considera obştea lor superioară obştei noastre? Şi eu să fiu pricina acestor denaturări? Să devin la bătrâneţe jocul oricăror flecari care vor lovi în propria mea ţară?...

Istovit, Socrate nu mai putea să vorbească. Se sprijini cu mâna de pat şi sub palmă i se învârtiră măslinele, umede şi reci.

— Mi se pare, dragul meu, că zadarnic am încercat să te salvez.

În clipa aceea, Mirto se ridică de pe bancă şi repezindu-se la temnicer, începu să strige:

— Lasă-mă să intru! Pe Zeus! Lasă-mă!

— Ce-i cu tine? Ţi-a sărit o doagă?

— Lasă-mă! Trebuie să mă laşi! Eu îl iubesc.

— Şi eu îl iubesc, îi replică temnicerul, zâmbind misterios.

— Îl iubeşti, dar stai aici ca o bucată de lemn. Înăuntru se întâmplă ceva îngrozitor, i-am auzit glasul...

— Şi ai înţeles...?

— Da, am înţeles. Îi e greu. Ar trebui să fiu lângă el. Eu îl iubesc...

— Stai! se răsti temnicerul, îmbrâncind-o de lângă uşă şi se apucă să tragă singur cu urechea.

Socrate îşi ştergea palma umedă de ţesătura boccelei şi nu răspundea la afirmaţia lui Criton.

Apolodor lăsă capul pe spate, ca lacrimile care-i înecau ochii să nu i se prelingă pe obraji.

— Acum o lună, începu el, mă bucuram că o să vii la mine, să-ţi vezi bustul de marmoră. Tânjeam atât de mult să aflu părerea ta. Şi acum,

acum tu...

— Pe chestia asta nu trebuie să te necăjeşti, drăguţule, se înduioşă Socrate. Important nu e să mă văd eu pe mine, ci să vadă alţii cât de caraghios a arătat omul care s-a ocupat cu un lucru atât de serios cum e sufletul omenesc.

Îşi înfundă degetele în părul lui Apolodor şi, scuturându-l uşor, se grăbi să adauge:

— Sper însă că dalta ta n-a minţit şi nu m-a înfrumuseţat, schimbându-mi nasul turtit şi ochii bulbucaţi, potrivit indicaţiilor lui Policlet cu privire la proporţiile bărbatului ideal.

— Ce-mi pasă mie de indicaţiile lui Policlet? spuse Apolodor, supărat. De pomădatul şi ferchezuitul său Dorifor. Tu îmi placi aşa cum eşti şi aşa te-am şi făcut.

— O pocitanie? întrebă Socrate amuzat. Nimeni dintre prieteni nu zâmbi la gluma lui.

— Îl auzi? i se adresă temnicerul Mirtei. Socrate se ţine de şotii, e vesel şi tu ai fi în stare să-mi faci aicea tărăboi şi să-mi boceşti de pomană. Ai răbdare şi ai să vezi că totul se sfârşeşte cu bine.

— Rămâne în viaţă? izbucni Mirto, fără voia ei.

— Taci din gură, aiurito! Uiţi unde te afli?! o ocărî speriat temnicerul. Apoi îi şopti încet la ureche: Rămâne, rămâne în viaţă...

Criton şi prietenii săi erau deprimaţi. Socrate răsturnase toate argumentele care pledau pentru fuga lui. Mai rămăsese o singură speranţă: Platon. Îi făgăduise lui Criton să-i dea o mână de ajutor. De ce tergiversează? Să aştepte oare, ca vorbitor încercat, să ia cuvântul la urmă? se întreba Criton în sinea lui. Văzând însă că tot mai ezita, i se adresă direct, fără ocolişuri:

— Oratorul nostru cel mai bun aproape că n-a scos o vorbă.

— Da, aşa e, Platon! i se alăturară câteva glasuri. Platon aşteptase, într-adevăr, să ia cuvântul la urmă:

— Cu lauda voastră, bunii mei prieteni, mi-aţi aruncat în spinare povara unui duel verbal cu Socrate şi cu asta, voi aţi răsuflat uşuraţi. Argumentele lui sunt serioase, zdrobitoare, demne de omul cel mai

înţelept dintre noi. V-au închis gura vouă, mi-o vor închide şi mie. Şi totuşi voi mă siliţi să vorbesc.

Ţintuindu-l apoi cu privirea pe Socrate, începu:

— Dacă nu vei fugi de cupa morţii, vei face să se zguduie toată Atena şi întreaga lume elenă. Moartea ta, Socrate, va fi un act eroic. Coroana vieţii tale. Te vor admira deopotrivă oamenii simpli şi regii, iar împotriva nedrepţilor tăi acuzatori – deopotrivă vii sau morţi – se vor ridica mulţi oameni simpli şi mulţi oameni instruiţi. Se vor socoti onoraţi să te apere şi te voi apăra şi eu.

Socrate simţi deodată cum îl furnică şira spinării.

Mă absoarbe, îşi spuse în gând, da, până la urmă, mă absoarbe de tot. Şi eu o să rămân mut în faţa apărării lui.

Platon continuă:

— Există o singură cauză, cred eu, pentru care ar trebui să cauţi ca această coroană să nu te împodobească: Destinul tău, da, destinul tău de dascăl al vieţii. Toate argumentele tale merită respectul şi admiraţia noastră; nimic însă din tot ce-ai spus, nu egalează destinul tău şi totul ar trebui să dea înapoi în faţa lui. De aceea te întreb, dragul meu, n-ar fi frumos şi bine să sacrifici toate celelalte în favoarea acestui destin?

Socrate asculta cu atenţie. De teamă ca Apolodor, care se lipea mereu de el, să nu-l simtă că tremură, se retrase un pic pe pat şi aşeză între ei ulcica cu vin.

— Fac apel la dragostea ta pentru om, auzi vocea lui Platon şi se întoarse cu faţa spre el. Şi mai auzi: Fac apel la năzuinţa ta nestrămutată şi indestructibilă de a-l face pe om mai bun, mai onest şi fericit. Oriunde te vei stabili, glasul tău va răzbate până la Atena, pentru că nu puterea glasului tău contează ci puterea ideilor tale.

Apolodor împinse ulcica de vin într-o parte şi îşi sprijini capul pe umărul lui Socrate.

— Salvează-te, îi şopti el, înduioşător.

— Nu vei fi primul care părăseşte obştea ateniană, reluă Platon. Adu-ţi aminte! N-ai fost chiar tu acela care l-ai ajutat pe Anaxagora să fugă? Oare această faptă nu contrazice atitudinea ta de refuz de acum, când

vrem să te ajutăm noi pe tine?

— Salvează-te, îl rugă Apolodor, în timp ce Platon continua să-l întrebe:

— E drept că Anaxagora n-a mai rămas, după aceea, mult timp în viaţă, dar atât cât a trăit, a fost mereu folositor şi a contribuit la înflorirea filosofiei. Tu de ce nu vrei să-i fii de folos? Tu, care obişnuieşti să spui: Mă aflu abia la începutul cercetării omului.

Şi aici Platon îşi intensifică atacul împotriva dascălului său:

— Partea mai mare a cunoaşterii e abia în faţa noastră, în depărtări aproape de necuprins şi tu, dascălul nostru, vrei să ne părăseşti în loc să ne conduci? Nu sunt sigur, bunul meu dascăl, dacă fără tine vom mai fi atât de uniţi şi de închegaţi, aşa cum suntem cu tine.

Ochii mari ai bătrânului filosof, fixaţi pe buzele discipolului său, se ridicară spre ochii acestuia. Pentru o clipă, ciocnirea verbală amuţi, strămutându-se în câmpul vizual.

Platon rezistă. Îşi duse mâna pe piept şi continuă:

— În faţa ta stă discipolul tău. Tu m-ai câştigat pentru filosofie, tu mi-ai arătat utilitatea şi frumuseţea ei, pentru ea am renunţat la cariera politică şi la poezie, pentru ea îmi părăsesc acum şi casa mea, cochilia mea, pielea fără de care voi sângera.

Criton dădu din cap, aprobator. Socrate sorbi o înghiţitură de vin şi începu să se ridice încet de pe pat. Platon tăcu, aşteptând răspunsul bătrânului său dascăl. Acesta îşi netezi mai întâi chitonul, apoi rosti cu o voce molcomă:

— E cam zăpuşeală aici. Laurul acela din colţ ne înghite tot aerul.

Şi, întorcându-se spre Platon, îi spuse pe un ton binevoitor, chiar afectuos.

— Eşti bun, dragul meu că nu ai vorbit împotriva argumentelor mele ci în favoarea lor.

Platon rămase înmărmurit. Prietenii îl ţintuiau cu ochii lor, deznădăjduiţi, îndemnându-l din priviri să vorbească, să mai încerce ceva, să nu se dea bătut. Dar Platon epuizase toate probele cu care ar fi vrut să-l convingă pe Socrate.

Profitând de tăcerea lui, bătrânul dascăl îi spuse cu bunătate:

— Tu, dragul meu, nu-l dezminţi pe discipolul lui Socrate. Pentru tine, ca şi pentru mine, filosofia e mai presus de orice. Filosofia transpusă în viaţă. Un iubitor al filosofiei trebuie însă să aibă grijă ca faptele lui să fie în concordanţă cu această dragoste. Destinul meu e destinul dascălului. Da, sunt întru totul de acord, iar moartea mea va fi şi ultima mea învăţătură pentru voi toţi.

— Nu! izbucni Apolodor. N-ai voie să vorbeşti aşa!

— Tu, Platon, spui: casa ta e cochilia ta, pielea ta. Cochilia mea e Atena şi fără ea n-aş fi numai fără piele ci şi fără ochi, fără urechi, fără limbă. Aş fi un ciot. Tu spui că ai renunţat la poezie şi la cariera politică de dragul filosofiei. Niciuna, nici alta nu corespunde adevărului. Poetului din tine i s-a alăturat filosoful şi omul politic, dar poet tot ai rămas. Ăsta e avantajul tău. Spuneai că de dragul filosofiei vrei să părăseşti Atena. Ce-i drept, Atena de azi nu ţi-ar oferi posibilitatea unei munci tihnite. Pleacă, dacă simţi această nevoie. Fuga ta nu va fi o fugă ilegală, cum ar fi a mea. Când va sosi momentul, vei aprecia singur dacă e cazul să te mai întorci sau nu. Pe când eu, eu nu m-aş mai putea întoarce, niciodată! Dar să nu-ţi fie prea mare teamă de Atena. O să te sperie, dar rău n-o să-ţi facă. Ţie nu.

Platon sesiză că Socrate nu era pe deplin mulţumit de el. Eu aş dori ca el să fie altul, iar el, m-ar dori pe mine altfel. Fără îndoială, ar vrea să umblu desculţ şi să bat străzile Atenei de la un capăt la altul.

— Începe să se întunece, băieţi, spuse Socrate, rotindu-şi privirea prin chilie.

Îşi ridicară cu toţii ochii spre ferestruica prin care se strecura în celulă înserarea şi fură cuprinşi de o tristeţe nemărginită. Curând vor trebui să se retragă.

— Dragă Platon, reluă Socrate, păstrând mereu acelaşi ton blajin: Tu ai uitat să preiei din testamentul meu un singur lucru: avântul meu pătimaş. Filosofiei îi stă bine, uneori, să nu raţioneze speculativ.

Criton se aştepta ca Platon să se apere, să se explice, dar acesta tăcea cu îndârjire.

— Aşadar, te-ai hotărât? întrebă Criton, abătut. Rămâi aici?

Socrate îşi ridică uşor palmele, cu degetele răşchirate:

— Eu sunt o caracatiţă şi caracatiţa se agaţă cu toate tentaculele şi se lipeşte cu toate ventuzele de care dispune. Poate fi desprinsă? Nu. Adică da, dar numai atunci când i se sparge capul.

Apolodor apucă de pe pat himationul lui Socrate şi, acoperindu-şi faţa, începu să plângă sfâşietor.

— Cum? voi n-aţi cunoscut dinainte hotărârea mea, dragii mei? întrebă Socrate, lăsându-şi mâinile în jos. Acum se întunecă. Păcat. Dar oricum, am petrecut iar o zi plăcută împreună, spuse el apoi, zâmbind. Şi, ridicând în sus cana cu vin, adăugă: Să-i mulţumim din inimă lui Dionysos.

Temnicerul le ceru prietenilor să-şi încheie vizita.

Numai cu preţul unor eforturi uriaşe izbuti Platon să-şi biruie ameţeala care-l cuprinse pe neaşteptate. Din prag, îşi mai întoarse o dată privirea spre dascălul său. Când ieşi în faţa închisorii, o durere ascuţită îi străpunse inima şi simţi nevoia să se sprijine de zid. Criton îi oferi lectica sa. Ultimul părăsi celula Apolodor.

În clipa următoare, doi bărbaţi din corpul celor unsprezece funcţionari însărcinaţi cu executarea sentinţelor judecătoreşti, intrară în chilie şi-i comunicară ceremonios lui Socrate ceea ce el ştia dinainte. Mâine.

În acest timp, Mirto aştepta afară. Soarele în amurg împrumuta marmorei o lumină de culoarea ocrului-trandafiriu, întinzându-se ca o pojghiţă strălucitoare peste zidurile şi stâncile înalte ale Acropolei. Cel mai tare sclipea Partenonul.

Se lăsase aproape de tot înserarea când Mirto se înapoie şi izbi cu pumnul în poarta închisorii. Temnicerul o întredeschise doar şi-o întrebă:

— Ce mai vrei?

— Să intru la el.

— E târziu.

— Ce-au spus? îi dau drumul?

— De ce-ar face-o?

— Păi, mi-ai spus...

— După mine să nu te iei, drăguţo. Aici e mare aiureală, aici nimeni nu

gândeşte ca lumea. Acum, du-te, copila mea şi vino mâine, să-ţi iei rămas bun de la el.

14.

Pe povârnişurile încinse de la poalele Pyknei, încreţite de salvie şi tufe mărunte, întunericul se îngroşa. Spre Stelele ce prindeau să sclipească, se înălţa ţârâitul de argint al cicadelor. Într-un platan cânta cu foc o privighetoare. Roua de seară căzuse, iar laurii şi oleandrii începuseră să-şi împrăştie parfumul.

Noaptea, învăluită în pânza-i neagră şi încărcată de zvonuri molcome şi de mirosuri ameţitoare, se strecura încet prin ferestruica strâmtă în temniţa lui Socrate.

Condamnatul la moarte stătea întins pe patul lui, trăgea cu nesaţ în piept miresmele nopţii şi, cu veşnicu-i surâs pe buze, se lăsa furat de un somn dulce, copleşit de un simţământ plăcut: toţi mi-au rămas credincioşi, azi sunt ai mei mai mult decât oricând. Despărţirea noastră, prelungită cu o lună întreagă de festivităţile de la Delos, s-a transformat într-o lună a dragostei reciproce mărturisite. Iată ce mi-a trebuit mie, ca să fiu fericit!

Temnicerul îşi lipi urechea de uşa celulei. Tăcere. În celălalt capăt al închisorii, Meletos se văicăreşte, ţipă şi izbeşte cu picioarele în uşă – iar aici, linişte desăvârşită. Deschise uşa cu băgare de seamă şi îşi făcu lumină cu felinarul: Socrate dormea liniştit, cufundat într-un somn adânc.

Pe Zeus! îşi spuse în sinea lui temnicerul. Omul ăsta ştie că mâine va muri şi totuşi doarme ca un copil. Camuflă felinarul cu trupul său şi ieşi din celulă, în vârful picioarelor...

Ca de obicei, Socrate se trezi cu un ceas înainte de răsăritul soarelui.

Ferestruica de sus era acoperită de membrana vâscoasă a ceţii matinale şi prin ea pătrundea în chilie răcoarea dimineţii. Undeva, pe aproape, ţipă o bufniţă.

Socrate coborî din pat şi, înfăşurându-se în mantia sa, începu să privească spre mica deschizătură, ce se lumina văzând cu ochii.

Peste puţin timp se crapă de ziuă.

Ultima zi.

Ce anume mă înşală în adâncul sufletului că acolo, undeva, voi continua să trăiesc? Minciuna asta se preface a-mi fi o mângâiere, dar ea nu face decât să-mi sporească teama de moarte. Tot timpul am întâmpinat-o cu mintea liniştită şi acum, în ultima zi, mă înspăimânt de acea amuţire şi nemişcare...

Scobitura întunecatei chilii începu să pălească.

Socrate bătu cu pumnul în uşă. Temnicerul îşi făcu apariţia într-o clipită şi-l întrebă pe deţinut ce doreşte.

Socrate îl întrebă dacă îi este îngăduit să salute soarele, când se va ivi la orizont.

Temnicerului mai-mai să i se taie răsuflarea: vasăzică, totuşi...

— Desigur, Socrate, mai încape vorbă!?! bâigui el, precipitat. Hai, vino să-ţi arăt pe unde. Trecem prin curte, eu îţi deschid poarta spre poalele dealului şi, mai departe, vezi tu singur...

Ieşiră pe poartă. Nicăieri nici ţipenie. Deodată, temnicerul îl îmbrăţişă şi, după ce-l sărută, îi spuse la fel de grăbit:

— Aşa, şi acum, ia-o la fugă şi zeii să te ocrotească, scumpe Socrate.

Apoi se făcu nevăzut în spatele porţii şi trase zăvorul repede, cu un scârţâit răsunător.

Socrate sta pe loc, copleşit de uimire. De ce m-a îmbrăţişat de pe acum? De ce a închis poarta cu zăvorul? O să trebuiască să fac un ocol. Urcă încet pe o moviliţă, de unde se deschidea o privelişte frumoasă a Himetului. Deodată îl pufni râsul. Ah, dragul meu binefăcător! Acum te înţeleg şi o să-mi pară rău de ochii tăi întristaţi, când mă vei vedea întorcându-mă. Pe toţi demonii! Câţi oameni buni şi cumsecade or fi umblând oare prin lumea asta zăpăcită şi noi habar nu avem de existenţa lor!...

La răsărit, dincolo de spinarea Himetului, începu să se lărgească dâra învăpăiată a zorilor, din care ţâşnea încet Stăpânitorul luminii. Iată-l, s-a şi înălţat! Lui Socrate i se tăie un pic răsuflarea. Şi-i pieri şi graiul. Făcu o plecăciune adâncă şi, îndreptându-şi mâinile spre lumina aceea strălucitoare, murmură în surdină:

— De, frăţioare, ce să-ţi mai spun… Le ştii tu singur pe toate…

Apoi, se întoarse repede cu spatele, ca soarele să nu-i vadă ochii; în faţa lui se arătă imaginea înceţoşată a oraşului marmorelor albe şi a miresmelor de chiparoşi, ce se întindeau sub cupola albastră a cerului.

Coborî liniştit la vale şi, surâzător, intră în închisoare, pe poarta principală. Mângâie cu dragoste obrajii înmărmuritului temnicer şi, fără să-i spună o vorbă, se strecură înapoi în chilia lui.

La revărsatul zorilor, Mirto îşi tăia părul ei bălai. Xantipa, aşezată pe marginea patului, urmărea comportarea ei şi îşi spunea în gând: asta o face în semn de doliu. Toată noaptea am auzit-o plângând înăbuşit.

După ce termină cu tăiatul părului, Mirto îşi înfăşură capul şi umerii cu un văl de pânză subţire. Cosiţele retezate le legă cu o panglică, apoi le strânse într-o boccea. O să i le dau când mă duc să-mi iau rămas bun de la el, îşi spuse în sinea ei. În felul ăsta, o să ştie că sunt mereu în preajma lui. Da, o să zac cu el pe patul de moarte şi tot cu el o să mă duc pe lumea cealaltă.

Palizi şi muţi au venit azi prietenii lui Socrate, de parcă pe ei i-ar fi aşteptat soarta bunului lor dascăl.

Acesta îi întâmpină cu vioiciune şi voioşie:

— Veniţi, veniţi, dragii mei. Nici nu ştiţi cu câtă nerăbdare vă aşteptam.

— Ceva nou? întrebă Criton.

— Trecerea timpului aduce mereu ceva nou, răspunse filosoful.

— Cum ţi-ai petrecut noaptea? întrebă Antistene. Am impresia…

— Că sunt într-o dispoziţie mai bună ca voi, îi întregi fraza Socrate, cu faţa numai zâmbet. Dar adevărul mai presus de toate, se grăbi el să adauge. Am avut un moment de apăsare, un fel de coşmar, dar n-a ţinut mult. Cum a ieşit soarele pe cer, totul s-a schimbat şi m-am simţit iar în apele mele. M-am gândit, dragii mei, cei mai apropiaţi mie, dacă v-am predat tot ce aveam să vă predau. M-am scotocit peste tot, am întors pe dos până şi buzunarele himationului, dar nicăieri, niciun grăunte. Şi totuşi, până la urmă, tot am găsit ceva şi, deodată, acest „ceva” mi s-a părut a nu fi mai puţin important decât tot ceea ce v-am lăsat până acum. Iar acest „ceva” n-aş dori să-l iau cu mine!

— Ce anume!!? întrebă Apolodor, plin de curiozitate.

— Privirea limpede spre viitor şi râsul, bunii mei prieteni!

În ziua execuţiei? se întrebară în sinea lor, simţind cum îi trec fiori de gheaţă pe şira spinării. Niciunul nu izbuti să scoată o vorbă.

— Platon nu vine azi? curmă Socrate penibila tăcere.

— E bolnav, răspunse Criton.

— Nici boala cea mai cumplită nu m-ar fi putut împiedica să vin aici! izbucni Apolodor cuprins de indignare. În patru labe şi tot aş fi venit!

— N-ai voie să judeci pe nimeni cu atâta asprime, micuţul meu prieten. De ieri nu s-a simţit bine, şi când aţi plecat de aici se clătina. Platon e o fiinţă hipersensibilă.

Şi, întorcându-se spre ceilalţi, continuă:

— O dată veţi înţelege şi voi, dragii mei, că această zi e pentru mie o zi glorioasă şi nicidecum o zi a tristeţii. Credeţi-mă că aşa e şi luaţi veselia mea cu amândouă mâinile.

— Cum am putea să ne veselim, când în urmă cu câteva zile ne-ai predat durerea ta? întrebă Antistene.

— Păi, vedeţi? Ştiam eu că principalul l-am uitat: Durerea şi veselia nu se exclud una pe alta. Grija serioasă şi veselia – sunt cele două jumătăţi ale inimii. Fără seriozitate, omul devine capricios, uşuratic, superficial, iar fără veselie, acru, neîntreprinzător, sever şi neîncrezător în viaţă. Să porţi flacăra eternă de la oracolul lui Zeus din Dodona la jocurile de la Olimpia, nu e chiar atât de greu – deşi distanţa e mare – şi asta pentru simplul motiv că alergătorii se schimbă pe parcurs. Dar să poarte flacăra eternă din veac în veac şi peste veacuri, asta poate s-o facă numai acel în a cărui inimă sălăşluieşte echilibrul. Aşa că, aveţi grijă, băieţi, şi preţuiţi-vă râsul. Căci râsul nu e niciodată de prisos pe această lume. Iar proverbul spune: De te vei lăsa călăuzit de corbul croncănitor, la hoituri vei ajunge!

Luă mărul adus de Apolodor şi muşcă din el cu poftă.

— Eu sunt un mare păcătos, dragii mei. Nu faceţi din mine un sfânt. Câte n-am dat eu peste cap! Dar niciodată n-am fugit de nimic şi de aceea nu pot fi învinuit de cel mai mare păcat: de nepăsarea faţă de om şi faţă

de viaţă. Şi asta îmi face acum o mare bucurie... Dar ce-i cu voi? De ce vă uitaţi la mine cu atâta mirare? Cu siguranţă că în gând vă spuneţi: Ce om calm e acest Socrate, îi arde de glume acum, când îl mai despart de moarte doar câteva ceasuri. Calm? Oare poate fi cineva calm atunci când ştie ce-l aşteaptă peste câteva clipe? Ei, dar un lucru trebuie totuşi să recunoaşteţi: Cât de atentă e Elada noastră cu condamnaţii ei. Gândiţi-vă numai cum e executat un condamnat la moarte în ţările barbare! într-un loc, securea călăului îi retează capul; în altul, e legat cu funii de patru tauri care trag de el până îl sfârtecă; într-un loc, e lapidat; în altul, e tras în ţeapă; în altul e aruncat în groapa cu lei sau răstignit de viu, pe cruce – şi toate astea sub privirile a mii şi mii de spectatori. Pe când frumoasa şi buna Eladă îl cruţă pe condamnat de asemenea spectacol fioros, şi numai în prezenţa celor mai apropiaţi inimii sale, îi oferă o cupă cu splendide reliefuri... Recunoaşteţi şi voi înaltul nivel al gustului şi delicateţii elene!

Socrate râdea şi, în râsul lui, nu se simţea nuanţa fricii care umbrea feţele prietenilor săi.

— Dar, deocamdată să nu ne gândim la asta, reluă bătrânul filosof. Şi să rămânem la persoana mea. În mintea voastră s-ar putea să se nască gândul: Mare vulpoi acest Socrate! Şi-a făcut socoteala că dacă trece prin otravă, acesta va fi singurul lucru bun pe care-l va săvârşi pentru Atena lui, pentru prietenii şi urmaşii lui, pentru familie şi, în ultimă instanţă, pentru amintirea lui.

Nimeni nu-i răspunse; în schimb, din faţa închisorii răzbi, până în celulă, un murmur înăbuşit.

— Auziţi zumzetul de afară? spuse Socrate. Roiesc oamenii în jurul meu, ca albinele în jurul reginei. Atena va cinsti memoria mea şi pe urmă eu voi ajunge nu numai în acea obşte din Tessalia pe care tu, prea bunul meu Criton, mi-ai ales-o, ci şi în multe – multe altele, de a căror existenţă eu însumi nu ştiu. Şi credeţi, oare, că asta e o mică bucurie pentru mine?

Tăcu. Zgomotul de afară se înteţea, apropiindu-se tot mai mult. Temnicerul deschise uşa şi în celulă intrară Xantipa cu Lamprocles.

Prietenii se ridicară în picioare. Socrate îşi întâmpină soţia şi o conduse spre patul lui. Xantipa se aşeză tăcută. Şedea pe marginea patului –

spinarea dreaptă, faţa suptă, ochii încercănaţi, iar părul negru şi lucios, împletit într-un coc mare, de toată frumuseţea... Chiar şi în nemărginita ei durere, îşi păstra ţinuta demnă şi toată înfăţişarea ei avea în ea ceva înălţător.

Criton îl întrebă pe Socrate, în numele tuturor, dacă nu era cazul să se retragă.

— De ce să plecaţi!?! Rămâneţi cu noi, răspunse Socrate şi, împingând înapoi o şuviţă scăpată din cocul Xantipei, o întrebă: Să rămână, nu-i aşa, căluţul meu?

La atingerea mâinii lui şi la auzul glasului său duios, Xantipa se înfioră. Şi, totuşi, nu izbuti să-şi stăpânească supărarea:

— Ce ţi-a trebuit ţie povestea asta? Toată lumea se întreabă şi nici unui om cu judecată nu-i intră în cap...

Până la urmă reuşi să-şi înfrâneze avalanşa de cuvinte, pline de amărăciune şi de indignare, îi porunci lui Lamprocles să-şi ia rămas bun de la tatăl său şi să se întoarcă acasă. Socrate îşi pofti băiatul să ia loc lângă el şi-i ceru să aibă grijă de mama lui.

— Şi să fii bun cu ea, Lamprocles! Ştii doar ce ţi-am spus nu de mult şi sper că ai înţeles cum trebuie să se poarte un fiu bun cu mama lui.

Băiatului îi veni în minte că nicio mamă nu e atât *de* aspră cu fiul ei cum e Xantipa cu el, dar nu se încumetă să abordeze această chestiune. Dădu uşor din cap în semn de aprobare şi preferă să tacă.

Socrate îl sărută şi-i spuse:

— Aşa, băiete, şi acum du-te şi ai grijă să-ţi meargă bine în viaţă.

Durerea şi regretul răbufniră simultan din sufletul întristat al băiatului.

— Tată, strigă el, cu o voce deznădăjduită.

— Ce e, băiete, ce s-a întâmplat? îl linişti părintele, mângâindu-i părul cu blândeţe. Fii cuminte şi nu-ţi fie teamă, mie nu mi se întâmplă nimic rău. Ai să vezi, eu rămân cu voi toţi şi cel mai mult cu tine. Cu cât vei înainta în vârstă, cu atât mai mult vei auzi tot ce ţi-am spus eu Vreodată.

Lamprocles îşi acoperi ochii cu braţul şi ieşi grăbit din celulă. După ce uşa se închise în urma lui, Xantipa izbucni într-un hohot de plâns sfâşietor.

— Nu plânge! Nu plânge, căluţul meu. Pentru mine e mai bine aşa. Şi pentru tine va fi mai bine, da. Da, ai să vezi; de altfel, curând o să înţelegi acest lucru şi-o să-l înţelegeţi şi voi, ceilalţi. Da, ştiu – zâmbi el înduioşat – ţie îţi făcea bine când puteai să te zbârleşti la mine şi să mă bodogăneşti. Iar mie îmi făcea plăcere să te ascult cum te răţoieşti la mine, adăugă el, strângând-o la pieptul său şi sărutând-o cu gingăşie.

— Nu trebuia să îngădui asta! Orice, numai asta nu, bâigui Xantipa, cu vocea sugrumată de plâns.

Socrate o mângâie pe obraji şi răspunse glumind:

— Ai răbdare, căluţul meu, când o să ne întâlnim în Eleusis o să te despăgubesc pentru toate câte le-ai pătimit din pricina mea...

— Multă vreme n-o să fii tu acolo fără mine – sunt tare bolnavă...

— Nu te speria, cum trece ziua de azi te linişteşti şi te faci bine. Şi nu uita să îngrijeşti, împreună cu Lamprocles, viişoara noastră din Gudi. Aşa, şi-acum du-te şi tu acasă, scumpa mea...

Xantipa tresări, speriată:

— Nu. Eu rămân lângă tine, se împotrivi ea.

— Nu, nu, te rog, întoarce-te, întoarce-te acasă... De mine să n-ai grijă! Şi nici de tine, totul e aranjat, nu-i aşa, Criton? Şi acum du-te, în felul ăsta o să ne fie la amândoi mai uşor. Uite, Apolodor o să te însoţească.

Apolodor o apucă de mână şi ea i se supuse, copleşită de plâns şi de durere.

Socrate o conduse până la uşă:

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc pentru toate, căluţul meu drag...

Xantipa se cutremură din tot corpul, apoi, scoţând din boccea un chiton curat, i-l întinse şi rosti în şoaptă:

— Ţine...

Mirto se duse să rupă flori. Grădiniţa era împânzită de flori de toate culorile. Dar care din ele l-ar bucura, oare, cel mai mult? într-un colţ, printre lespezile de marmoră, descoperi o margaretă mare, galbenă: ochi de aur strălucitor – soare mic de aur.

Se aplecă s-o smulgă, dar în aceeaşi clipă se răzgândi: Nu. Încă nu. E prea devreme, s-ar ofili. Mă duc la el abia după apusul soarelui.

Scumpul meu, vreau să fiu ultima care îşi ia rămas bun de la tine.

Soarele cobora în asfinţit. Cei doi funcţionari din corpul supraveghetorilor pătrunseră în celulă şi-i cerură condamnatului să se pregătească; după care îl poftiră într-o mică încăpere alăturată, ca să se spele.

Pe prieteni îi cuprinse groaza. Plânsul deznădăjduit al tânărului Apolodor ajungea până la urechile dascălului său.

Socrate îşi scoase chitonul şi începu să se spele. De ce n-o fi venit Mirto? se întreba în acest timp. Şi deodată îl luă cu frig. Se şterse, îşi puse chitonul curat adus de Xantipa, apoi se întoarse la ai săi.

— Uitaţi-vă ce frumos m-am gătit, le spuse el, arătându-le chitonul ce sclipea de albeaţă.

Prietenii stăteau lipiţi de perete.

În clipa aceea, în celulă îşi făcu apariţia Mirto.

— Ce bună eşti că ai venit! o întâmpină Socrate. Toată ziua te-am aşteptat.

— Cu gândul am fost mereu lângă tine, îi răspunse fata.

— Dar de ce ţi-ai acoperit capul? Nici nu pot să te mângâi...

În loc de răspuns, Mirto îi întinse o mică boccea.

— Ce-i asta?

— Ai să te uiţi după ce plec, spuse Mirto şi scoase din sân o floare de aur.

Socrate învârtea floarea în mână, cu ochii plini de duioşie.

— Cum ai ghicit că asta e floarea mea preferată?

— Ştiam cât de mult iubeşti soarele...

Temnicerul se apropie de Mirto şi-i spuse cu blândeţe:

— E timpul să-ţi iei rămas bun.

Socrate lăsă floarea din mână şi o luă pe Mirto în braţe.

N-am voie să plâng, îşi spunea fata, cu încăpăţânare. Nicio lacrimă nu trebuie să vadă pe obrajii mei. Se sărutară îndelung.

— Să fii fericită, draga mea.

Mirto nu scoase o vorbă. Porni spre uşă, de-a-ndărătelea, zâmbindu-i neîncetat.

Prietenii stăteau încremeniţi lângă perete, ca nişte statui de piatră şi rămaseră aşa până când uşa se închise zgomotos în spatele Mirtei.

După aceea, se îngrămădiră cu toţii în jurul lui Socrate.

Dar acum el nu mai vorbea. Desfăcu bocceaua adusă de Mirto şi, deodată, părul bălai lumină toată încăperea. Bătrânul filosof se apropie de pat, cu mâinile tremurânde; întinse pe pernă şuviţele de păr, cu toată grija, ca şi când ar fi întins o fiinţă vie, apoi se întoarse şi puse floarea aurie în amfora zveltă, plină cu apă.

Soarele asfinţise şi în celulă se cuibări clar-obscurul.

Socrate se duse la uşă şi, pe neaşteptate, spuse cu o hotărâre aprigă:

— Daţi-mi otrava.

Prietenii, înşiraţi de-a lungul zidului, se cutremurară.

În chilie se auzea parcă un sunet subţire ca firul pânzei de păianjen, care învăluia prada capturată.

Otrăvitorul intră în celulă, aşeză felinarul aprins pe masă şi-i spuse condamnatului:

— După ce bei, plimbă-te; aşa recomandă cunoscătorii în materie. Când simţi o greutate în picioare, te întinzi. Eu o să urmăresc efectul otrăvii, cum se întăresc picioarele, mâinile...

— Şi când ajunge la inimă, gata, spuse Socrate, aruncându-i o privire întrebătoare.

— Da, încuviinţă otrăvitorul. Pe urmă...

Şi fără să-şi mai rostească gândul până la capăt, îi întinse cupa cu otravă.

Socrate o luă, îi cercetă îndelung desenul reliefat şi zâmbi satisfăcut; de altfel prevăzuse că otrava îi va fi servită într-o cupă frumoasă. Privi floarea soarelui, îi închină câteva picături imaginare şi, în clipa următoare, dădu cupa peste cap, sorbind dintr-odată licoarea ucigătoare. Apoi se plimbă un timp prin faţa prietenilor săi, împietriţi de groază.

Încet şi cu multă osteneală, ajunse în dreptul patului. Se întinse şi îşi lipi de piept şuviţele de păr bălai. Otrăvitorul verifică, prin apăsare, efectul otrăvii.

Prietenii se apropiară într-o linişte desăvârşită de dascălul lor, care se

uita ţintă la floarea galbenă căpătată de la Mirto. Corola întoarsă spre Socrate sclipea ca aurul, în lumina pâlpâitoare a felinarului.

În chilie răsuna cu claritate zvonul acela subţire ca firul pânzei de păianjen.

Apolodor îşi înăbuşea plânsul cu palmele. Ceilalţi îşi acoperiră faţa cu un colţ al mantiei, ca să-şi ascundă lacrimile. Criton stătea în picioare la căpătâiul lui Socrate.

Otrăvitorul îi făcu semn că trupul condamnatului s-a răcit până aproape de brâu. Criton, palid ca ceara, era gata-gata să leşine, dar în clipa aceea îl surprinse pe Socrate zâmbind.

— Mai vrei să ne spui ceva, dragul meu? îl întrebă cu o voce stinsă.

Socrate îi răspunse, fără să-şi desprindă ochii de pe floarea de aur:

— În fiecare om sălăşluieşte un soare – totul e să-l lăsăm să ardă...